

KİTAP-ÜL ASIL

Yazan: İmam Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybani

Tahkik: Ebu'l Vefa el-Afgani

Çeviren: Prof. Dr. Osman Eskicioğlu

Yayına Hazırlayanın Önsözü

İnsanı yaratan ve ona beyanı¹öğreten Allah'a hamdolsun. Allah'ın salât² ve selami³ O'nun kulu ve resulü, peygamberlerin ve elçilerin, ins ve cinden olan fıkıh bilginlerinin efendisi (Hz. Muhammed)'e ve O'nun Adnan soyunun efendileri olan ailesi; açık ve kesin delillerle hak (ve hukuku) gerçekleştiren ashabi ve arkadaşları üzerine olsun.

İmdi bundan sonra (bil ki): istinbat (Kuran ve sünnetten hüküm çıkarma) ve fıkıh ilmi, ilimlerin en hayırlı ve en şerefliilerinden birisidir. Hayırlı ve şerefli âlimler, bu fıkıh ilmini (alıp bize kadar) taşımışlardır. Allah Teâlâ *"Allah hikmeti dilediğine verir; hikmet verilen kimseye de çok hayır verilmiştir"*⁴ buyurmaktadır. Buradaki "hikmet" kelimesini İbn Abbas (r.a.) fıkıh ilmi ile yorumlamıştır. Hz. Peygamber de *"Allah kime hayır dilerse, onu dinde ince anlayışlı (fakih) kılar"*⁵ buyurmuştur. Yine Allah Resulü, *"Sizin cahiliye devrinde en hayırlı olanlarınız, dini ince anlayışla (fıkıhla) anladıkları zaman İslam devrinde de en hayırlı olanlarınızdır"*⁶ buyurdu.

Fıkıh ilmini ilk tedvin eden, onu kitaplara yazdıran ve arkadaşlarına söyleyip yazdıran, Küfeli büyük İmam Ebu Hanife Numan b. Sabit'tir. Onun arkadaşları Ebu Yusuf, Züfer, Hasan b. Ziyad ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybani onun metodu üzere yürümüşler ve pek çok kitap yazmışlardır. Onlar bu kitaplarda ilave ve noksan, takdim ve tehir yaptılar, onları düzenlediler, geliştirerek güzel bir şekilde tertip ve tasnif ettiler. Onlar, büyük üstatları ve imamları Ebu Hanife'nin usulü üzere meseleleri ayrıntılı bir şekilde ele aldılar. Böylece onlar, bu ümmetin hayırlı insanları için örnek alınan kişiler oldular. Bunlar arasında özellikle İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybani (r.a.) çok mesele açıklamış, pek çok kitap yazmış; hatta onun dini konularda 999 kitap yazdığı bile söylenmiştir. Sonra bu âlimler bu eserlere bağlı kalmışlardır. Özellikle bunlardan biri, İmam Muhammed'in "Kitab-ül-Asl" adı ile meşhur olan Mabsut'udur. Bu kitap, kitapların en değerlisi, en büyüğü ve en genişidir. Belki o, sahili olmayan bir denizdir. Sen, onun bir meseleyi anlatıp o meseleden de pek çok meseleler çıkarıp açıkladığını görürsün. O kadar ki, öğrenci bu meseleleri kavrayıp korumaktan yorgun düşer ve onları ezberleyip aklında tutmaktan aciz kalır. İmam Müzeni'ye Irak bilginleri sorulduğu zaman o, İmam Muhammed'e işaret etmiş ve onun hakkında Hatib'in Bağdat Tarihi'nde senedi ile rivayet ettiği üzere şöyle demiştir: İmam Muhammed meseleyi etraflı bir şekilde açıklama bakımından onlardan daha üstündü. Bunu sadece Hatib değil, ondan başkaları da dile getirmiştir: Bu öyle bir kitaptır ki, onu inceleyen bir âlim, yazarının bir okyanus gibi olduğuna, fıkhî meselelere nüfuz edişine ve bir tek meseleden birçok meseleler

¹ Beyanı yani konuşmayı ve ifadeyi meram etmeyi (Çev.)

² Salât: Allah'tan rahmet, meleklerden istiğfar ve müminlerden dua demektir. (Çev.)

³ Selam: dünya ve ahiret meşakkatinden emin olmak demektir. (Çev.)

⁴ Bakara 2 / 269

⁵ Buhari, İlim: 14

⁶ Buhari, Enbiya: 16

çıkardığına, bir meselenin dallara ve kollara ayrılıp onlardan da yüzlerce hüküm çıkarışına hayran kalır.

Keşf-üz-Zünun'un (II, 1581) ikinci baskısında İmam Ebu Yusuf'un Mebcut adlı eseri ile ilgili bilgi verildikten sonra 189 H. Tarihinde vefat eden İmam Muhammed eş-Şeybani'nin "Mebcut" u hakkında da açıklama yapılmaktadır: İmam Muhammed bu kitabını başlı başına müstakil bir eser olarak yazmıştır. O, bu kitabında önce namazla ilgili konuları kaleme aldı ve buna "Kitabü's-Salât" (Namaz Bahsi) adını verdi. Alım-satımla ilgili meseleleri telif etti, buna da "Kitabü'l-Büyu'" (Alış-veriş Bahsi) ismini verdi. Yemin, ikrah ve benzeri konuları da yazdı ve daha sonra bunları bir araya getirdi; böylece "Mebcut" adlı eser ortaya çıktı. Kitaplarda "Şu, şu ilh... kitapta Muhammed şöyle dedi" cümlesine rastlandığı zaman bundan maksad onun bu Mebcut adlı eseridir.

Muhammed b. İshak en-Nedim, Fihrist adlı eserinde (s.287) şöyle diyor: Asıl'larda Muhammed'in şu kitapları vardır: Kitabü's-Salât, Kitabü'z-Zekât, Kitabü'l-Menasik, Kitab-u Nevadiri's Salah, Kitabü'n-Nikâh, Kitabü't-Talak, Kitabü'l-İtak ve Ümmehati'l-Evlad, Kitabü's-Selem ve'l-Büyu', Kitabü'l-Mudarabeti'l-Kebir, Kitabü'l-Mudarabeti's-Sağir, Kitabü'l-İcarati'l-Kebir, Kitabü'l-İcarati's-Sağir, Kitabü's-Sarf, Kitabü'r-Rehn, Kitabü'ş-Şuf'a, Kitabü'l-Hayzi, Kitabü'l-Muzaraati'l-Kebir, Kitabü'l-Muzaraati's-Sağir, Kitabü'l-Mufavada ve Hiye eş-Şeriketü, Kitabü'l-Vekâlet, Kitabü'l-Ariyet, Kitabü'l-Vedi'a, Kitabü'l-Havale, Kitabü'l-Kefalet, Kitabü'l-İkrar, Kitabü'd-Da'va ve'l-Beyyinat, Kitabü'l-Hiyel, (Kitabü'l-Me'zuni'l-Kebir) Kitabü'l-Me'zuni's-Sağir, Kitabü'l-Kismet, Kitabü'd-Diyat, Kitab-ü Cinayati'l-Müdebberi ve'l-Mükateb, Kitabü'l-Vela'i, Kitabü'ş-Şurbi, Kitabü's-Sirkati ve Kutta'i't-Tariki, Kitabü's-Saydi ve'z Zebaihi, Kitabü'l-İtki Fi'l-Marad, Kitabü'l-Ayn ve'-Deyni, Kitabü'r-Rucu'i Ani'ş-Şehadeti, Kitabü'l-Vukufi ve's-Sadakati, Kitabü'l-Ğasbi, Kitabü'd-Devri, Kitabü'l-Hibeti ve's-Sadakati, Kitabü'l-Eyman ve'n-Nüzur ve'l-Keffarat, Kitabü'l-Vesaya, Kitab-ü Hisabi'l-Vesaya, Kitabü's-Sulhi (Kitabü') l-Hunsa, (Kitabü') l-Mefkud, Kitab-ü İctihadi'r-Ra'yi, Kitabü'l-İkrah, Kitabü'l-İstihsan, Kitabü'l-Lakit, Kitabü'l-Lukata, Kitabü'l-A'bık, Kitabü't-Teharri, Kitabü'l-Meaakil, Kitabü'l-Hısal.

Ben derim ki, adlarını zikrettiğimiz bu kitaplardan bazılarını müstensih, nüshasına almamıştır. Bu kitaplar şunlardır: Kitabü's-Savm, Kitab-ü Nevadiri's-Savm, Kitab-ü Edebi'l-Kaadi, Kitabü'l-Feraiz, Kitab-ü Feraizi'l-Hunsa, Kitabü'l-Me'zuni'l-Kebir, Kitabü'l-Eşribe, Kitabü'l-Hacr, Kitabü'l-Hudud, Kitabü's-Siyeri's-Sağir. Bunun böyle olduğunu Hâkim'in Muhtasar adlı eserinde bunların hepsini zikretmesi, açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bugün elimizde mevcut olan Asl'ın nüshaları da bunların çoğunun var olduğunu bize göstermektedir:

Ben derim ki: Belki İbn Nedim'in zikrettiği bu "Kitab-ü İctihadi'r-Ra'yi" adlı eser, İmam Muhammed'in müstakil bir kitabı olabilir. Çünkü bu eser, ne Asl'da ve ne de Muhtasar'da yer almamaktadır. Allah daha iyi bilir.

Bülüğü'l-Emani'de İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybani'nin biyografisi ile ilgili olarak 61. sayfada şöyle denilmektedir: Muhammed'in bize ulaşmış kitaplarının en büyüğü, Mebcut diye meşhur olan Kitabü'l-Asl adlı eseridir. Bu kitap hakkında şöyle denildi: Şafii bu eseri ezberledi ve "Ümm" adlı kitabını da "Asl"a benzeterek yazdı. Ehli kitap olan Hâkim, bu Mebcut'u incelemesi neticesinde İslam dinini kabul etti. O diyor ki: Bu, sizin küçük Muhammed'inizin kitabı böyle, kim bilir, acaba büyük Muhammed'inizin kitabı nasıldır? Bu kitap altı cilt halinde olup her bir cildi yaklaşık beş yüz varaktır. Bu kitabı onun ekolünden olan Ebu Süleyman el-Cüzcani, Muhammed b. Sema et-Temimi ve Ebu Hafs el-Kebir el-Buhari gibi şahsiyetler rivayet etmişlerdir. Allah bu kitap için öyle büyük ve geniş bir alan bahşetmiştir ki, böylece bu kitap helal ve haramlarla ilgili insanların bilmezlikten

gelemeyecekleri on binlerce meseleyi ihtiva etmektedir. Bu öyle bir eserdir ki, Ebu'l-Hasan b. Davud, Basra âlimlerine karşı onunla övünüyordu.

İmam Muhammed bu kitabı yazarken şöyle bir yöntem uygulamıştır. O, meseleler hakkında bir taraftan kendi görüşünü açıklarken, diğer taraftan da bunlar hakkında Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un kendi metodlarına göre ortaya koydukları hükümleri nakletmiştir. O delilleri, meselelere delalet eden hadisleri, kendi ekolüne mensup hukukçuların çoğunluğunun elde ettikleri (anlamlar) yönleriyle değil, bilakis o bunları meselelerde delil olarak kendi bilgilerinden muhtemelen uzak-gizli ve kapalı kalmış yönleriyle ortaya koyar. Eğer böylesi hacimli bir kitaptan yapılmış olan nakiller çıkarılıp bir araya getirilmiş olsaydı, o, küçük hacimli bir kitap olurdu.

İstanbul'un hazine değerindeki kütüphanelerinde bu kitabın birkaç tane tam nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri altı cilt halinde Feyzullah Kütüphanesi'nde, biri dört cilt halinde olup bunun nüshaları Carullah, Veliyyüddin, Kara Mustafa Paşa ve Murat Molla kütüphanelerinde bulunmaktadır. Ben bunları Murat Molla nüshasının önüne alıyorum. Zaten bunların hepsi el-Cüzcani nüshasına dayanmaktadır. Ancak yazı şekli değişik olduğu için bu ciltlerin sayıları da değişmektedir. Ezher kütüphanesinde bu kitabın evvelinden (istinsah edilmiş) olan bir cilt vardır. Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de "el-Asl" ve "Kitabün Fi'l-Füru" isimleri altında 62. sayfada son bulup hiçbirisi tamamlanmamış birkaç cilt bulunmaktadır.

Büluğul-Emani'nin 14. sayfasında da şu bilgiler vardır: Esed b. El-Furat 172 senesinde Kayravan'dan doğuya doğru yola çıkmıştı. O, Medine'de İmam Malik'ten el-Muvatta'ı dinleyip okudu. Onu Malik İbni'l-Kasım'ın arkadaşları ve diğerleri meseleler hakkında soru sormaya teşvik ediyorlardı. Çünkü Esed, kendisine uzak yerden geldiği için Malik ona ince ve nazik davranıyor, meseleler hakkında sorduğu sorulara başkalarına vermese bile ona hemen cevap veriyordu. Fakat sorular çoğaldıkça Malik bundan ötürü daralıp sıkılmaya başladı. Hatta bir gün şöyle dedi: Eğer sen şöyle olduğu zaman şöyle, böyle olduğu zaman böyle olur gibi, meselelerin zincir halkalarına benzer bir ilişkisini istiyorsan Irak'a gitmen lazım. Başka bir rivayette o, bir gün Malik'e bir soru sorup cevabını aldı. Bu defa tekrar tekrar sorular sorup cevabını aldı. Sonunda bir soru daha sorunca Malik ona Ey Mağripli artık yeter!, dedi. Eğer sen re'yi (görüş ve düşünmeyi) seviyorsan Irak'a gitmen gerekir. Böylece Esed, Malik'in yanında işin uzadığını düşünüyor ve onların ravi ve rivayetlerine dalmanın zaman kaybı demek olduğunu görüyordu. Bunun üzerine o, Irak'a gitti. (ve Ravi şunları nakletti:) Esed b. El-Furat, Irak'ta Ebu Hanife'nin arkadaşlarını dinledi ve onlardan fıkıh öğrendi. Bunlar arasında Irak fukahasından Kadı Ebu Yusuf, Esed b. Amr el-Beceli, Muhammed b. Hasan ve daha başka şahsiyetler de vardır. Onun hocaları arasında kendisine en çok gidip geldiği zat Muhammed b. el-Hasen idi. Bir gün onun yani Muhammed'in yanında iken kendisine şöyle dedi: Ben, vatanımdan uzak, nafakası kıt, talebelerinizin çok olmasıyla senden az ders alan bir kimseyim, benim çarem nedir? İmam Muhammed, gündüzleri Iraklı öğrencilerle birlikte dinlersin, akşam olunca beraber yalnız oluruz ve ben seni dinlerim diye cevap verdi. Esed, ben onun yanında gecelerdim, bana gelir, önüne içinde su olan bir bardak koyar, sonra okumaya başladığı, dedi. Gece uzar gider; benim uyduğumu görünce avcına su alır ve onu benim yüzüme serper ve ben uyanırdım. Benim onu dinleyip öğrenmek için geldiğimden beri onun metodu ve benim durumum böyleydi.

Muhammed b. Hasan onun nafakasının bittiğini öğrendikten sonra onun nafakasını kendi üzerine almıştı. Hatta bir keresinde onu sebil suyundan içtiğini gördüğünde kendisine seksen dinar vermişti. Esed Irak'tan ayrılmak isteyince o hemen onun nafakası için faaliyete koşardı. Bu hoş hikâyeyi burada anlatmak zaman alır. Bu hikâye "Maalimü'l-İman Fi Tarihi'l-Kayravan" adlı eserin ikinci cildinde bulunmaktadır. (II, 15)

Eserin 16. sayfasında da şu bilgiler vardır: Esed, kuş yavrusunun anasının ağzından yiyecek aldığı gibi Muhammed'den ilmi alıp Iraktan ayrıldıktan sonra memleketine giderken Muhammed b. Hasan'dan öğrendiği meseleleri Malik'in arkadaşlarıyla tartışmak için yolunun üzerinde olan Medineyi Münevvere'ye uğradı. Fakat onların arasında aradığı kişiyi bulamadı. Bilakis onlar ona Mısır'da olan Malik'in arkadaşlarına gitmeyi öğütlediler; o da Mısır'a gitti. Oraya varınca Abdullah b. Vehb'e uğradı ve ona "Bunlar Ebu Hanife'nin kitaplarıdır!", deyip ondan Maliki mezhebine göre onlara cevap vermesini istedi. İbn Vehb bir şey söylemekten sakınıp çekindi. Sonra İbnü'l-Kasım'a gitti. Ondan sorularına cevap vermesini istedi. İbn-ül Kasım da İmam Malik'ten öğrenip ezberlediği meseleleri Malikin kendi sözü ile cevap verdi. Şüphe ettiği konularda ise "sanıyorum", "tahmin ediyorum" ve "öyle zannediyorum" gibi kelimeler kullanarak anlattı. İşte bu kitaplara "el-Esediyye" adı verildi. Sonra İbnü'l-Kasım, bu kitapları Kayravan'a götürdü. Bu kitaplar sebebiyle ona ilim başkanlığı verildi. Bunlar Ebu İshak eş-Şirazi'nin Tabakatü'l-Fukaha'daki ifadeleridir. "Neylü'l-İbtihac bi Tatrizi'd Dibac" adlı eserdeki sözler ise şöyledir: Esed, İbn Vehb'e geldi ve ondan Ebu Hanife'nin ortaya koyduğu meseleleri Maliki mezhebine göre cevaplandırmasını istedi. İbn Vehb, bunu yapmaktan çekindi. Bunun üzerine o, İbnü'l-Kasım'a gitti. İbn Kasım Malik'ten öğrenip ezberlediği bilgiler yardımıyla bunlara cevap verdi. Başka konularda ise ben onu şöyle şöyle meselelerde böyle söylerken dinledim; senin meselen de aynı buna benzer, dedi. Bunlardan bazıları da İbn-ül Kasım'ın Esed'e Malik'in usulü üzere verdiği cevaplardır. Bu Esediyye eserleri Sehnun'un kitabı olan Müdevvene'nin temelini teşkil eder. Zaten İbnü'l-Kasım Müdevvene'den bazı şeyleri Sehnun eliyle düzeltmiştir.

İbn Ebi Hatim'in, Cerh ve Tadil adlı eserinin dördüncü cildinde⁷ Abdurrahman b. Kasım'ın biyografisini açıklarken şunları dile getirmiştir: Esed, Muhammed b. Hasan'dan birçok meseleyi sorup öğrenmiştir. Sonra Mısır'a gelmiş⁸ orada İbn Vehb'den, onun Malik'ten öğrendiği kendi yanında olan meselelerin bir kısmını kendisine açıklamasını istemiş, onun yanında olmayıp Malikten kimin yanında bir şey varsa onları da almak istemiş, fakat İbn Vehb bunu yapmamıştır. Sonra Esed, Abdurrahman b. Kasım'a geldi. İbn Kasım ise ona fırsat tanıdı ve bu sorularına cevaplar verdi. Böylece halktan bazı insanlar bile bu meseleler hakkında konuşur hale geldiler.

İbn Abdülberr, İntika adlı eserinde bu ifadenin metnini şöyle nakletmektedir: "İbn Vehb, kendisinde rivayetin ağır bastığı bir kimsedir. O nedenle böyle kimselerin zaten re'yden mutlaka çekinmesi ve kaçması gerekir."

İbn Kasım'a gelince o, yaklaşık yirmi sene süreyle dikkatli ve uyanık bir şekilde Malik'in derslerine devam etti, onu dinler ve daha sonra öğrendiklerini hocasına tekrar ederdi. Zaten İbn Kasım gibi kimseler, böyle meselelerde öne geçer ve atılgan olurlar. Esasen maliki mezhebi mensupları, fıkhıta İmam Malik'in diğer geri kalan arkadaşlarından onu daha üstün tutarlardı. İbn Kasım'ın bu meseleleri hakkındaki insanların sözlerine gelince, onun yanında yazılı bir kitabı olmadan Malik'ten bu kadar çok sayıdaki meseleleri ortaya koyması, onlar tarafından imkânsız olarak görülmektedir. Fakat hafıza ve akılda tutma işinin de Allah Teâlâ'nın insana ihsan ettiği hibelerden birisi olduğu bilinmelidir.

Maalimü'l-İman'da deniliyor ki, Esed b. Furat, İbn Vehb'e gittikten sonra Eşheb'e uğradı ve ona bir mesele sordu ve cevabını aldı. Esed, Eşheb'e bunu kim söylüyor, Malik mi, yoksa Ebu Hanife mi diye sordu. Eşheb, Allah senin iyiliğini versin, bu benim görüşüm, dedi. Esed, ben sana ancak Malik ve Ebu Hanife'nin görüşünü soruyorum, sen ise bana bu benim görüşümdür diyorsun, dedi. Eşheb ile Esed arasında bu söz düellosu böyle biraz gidip geldi.

⁷ Bilakis bu matbu nüshada ikinci mücelledin ikinci kısmının 279. sayfasındadır.

⁸ el-Cerh-u ve't Ta'lil'in matbu nüshasında "sonra o Mısır'a geldi" ifadesi yoktur.

Sonunda Abdullah b. Abdulhakem Esed'e sana ne oluyor ve bu adama ne oluyor ki? Adam sana kendi cevabını veriyor, istersen kabul edersin istersen çeker gidersin dedi ve böylece o, bunların aralarını bulmuş oldu. Bundan sonra Esed Abdurrahman b. Kasım'a geldi ve daha önceki gibi ona soru sordu. Deniliyor ki, bir defasında Eşheb Ezderi'nin meclisinde söz, dönüp dolaşıp Malik ile Ebu Hanife'ye ve Eşheb'in onları küçümseyip hakir görmesine geldi. Esed ona dedi ki: Ya Eşheb! Ya Eşheb! Ya Eşheb! Bunun üzerine talebeler kulak kesildi. Birisi ona Eşheb'e ne demek istiyorsun dedi. Ona şunu demek istiyorum: Senin ve o iki zatın durumu aynen şuna benzer: Bir adam gelip iki denizin arasına bevleder ve onun idrarı köpük olup gider ve o, der ki bu üçüncü bir denizdir, diye cevap verdi. Deniliyor ki, Maalimü'l-İman'da ifade edildiği gibi belki o, bunu Eşheb'e karşı karşıya konuşurken söyledi. Doğrusunu Allah bilir.

Eğer Esed'in, Ebu Hanife'nin fıkhi hakkında Muhammed'le görüşüp elde ettiği kitaplar mevcut olmasaydı ve bu kitaplardaki meselelere Malik'in mezhebi üzere, kendisine ezbere olarak (yazmadan) cevap vermesi için o bunları İbn Kasım'a takdim etmeseydi, Esed'in, ona bu mükemmel soruları sorma imkânını bulamayacağı açıktır. . İbn Kasım da onun fıkıh bapları hakkında sorduğu her soruyu Irak Ehlinin tertibi üzere cevap veremezdi. İşte Sehnun'un eseri Müdevvene adlı kitabın asıl temelini teşkil eden bu meseleleri Esed, ancak Muhammed'in kitaplarının ışığında kaleme alıp yazımını tamamladı. Esed, bu meselelerle ilgili olarak altmış kitap yazıp ve onlara "el-Esediyye" adını verdikten sonra onu Mağrib'e götürmek istediği zaman Mısır halkından bazı kimseler gelip ona Esediyye kitabını istinsah etmek istediklerini söylediler. Fakat o, onların bu isteğini kabul etmedi. Bunun üzerine adamlar gidip meseleyi Mısır'da kadıya anlattılar. Kadı onlara onun aleyhine şikâyet edecek elinizde ne var, dedi. Bir adam bir adama bir soru soruyor. O da sizin aranızda olduğu halde cevap veriyor. Siz de onun sorduğu gibi sorun, dedi. Bunun üzerine onlar kadıdan kendi ihtiyaçlarının yerine gelmesi için vasıta olmasını istediler. Kadı meseleyi Esed'e iletti; o da buna olumlu cevap verdi. Böylece onlar, "Esediyye" yi tamamlayıp bitirinceye kadar istinsah ettiler. İbn Kasım'ın yanında bulunması için bu Esediyye'nin yaklaşık 300 varaklık başka bir nüshasını da istinsah ettiler ki, İbn Ebi Hatim'in söyleminde cilt diye murad edilen budur. Büluğu'l-Emani'den seçtiklerimiz burada son bulmaktadır. Orada geri kalan bilgileri buraya aktarmak uygun düşmez. (sh. 18)

Fıkhi ilk tedvin eden ve bu konuda ilk kitapları yazan kimse, hiç şüphesiz en büyük imamımız Ebu Hanife'dir. Onun ilk yazdığı kitap namaz kitabıdır. Buna o "Kitabü'l-Arus" adını vermiştir. Sonra o, kitap kitap (bölüm bölüm) eserler yazmıştır. Daha sonra arkadaşları da bundan istinsah ettiler. Onlar bu kitaplarda ziyade ve noksan yaptılar, onları düzenlediler, güzel bir şekilde tertip ve tasnif ettiler. İşte böylece o arkadaşların telifleri meydana gelmiş oldu. İmam Azam'ın arkadaşları (talebeleri) arasında en güzel telif yapan İmam Muhammed oldu. İbn Nedim'in Fihrist'inde nakledildiği gibi o çok kitap yazdı. Kitapların bir araya getirilmesiyle Mabsut meydana geldi. İmam Muhammed, Camiu's-Sağir, Camiu'l-Kebir, Siyeru's-Sağir, Siyeru'l-Kebir, Ziyadat ve Ziyadatü'z-Ziyadat gibi eserler vermiştir ki, bunlara "Zahiru'r-Rivaye" adı verilir. İşte İmam Ebu Hanife'nin Hanefi mezhebi, bu eserler üzerine bina edilmiştir. Bu altı kitabın en güzeli "Kitabü'l-Asl"dir. İlim ehli için o, onların en önemlisi, en uzununu, en mufassalı, en faydalı ve yaygını, kaynak olarak da en kolay ve en faydalıdır. Çünkü o (Kitabü'l-Asl), fıkıhın bütün konularını en detaylı bir şekilde içermektedir. Onun, kitabına "Mabsut" adını vermesi de bunun açık bir delilidir. Yine bu kitap, kendisinin dışında Zahiru'r-Rivaye kitaplarının dört tanesinin temeli ve esasıdır. Çünkü meselelerin dayandığı esasları anlatan Kitabü'l-Asl'da açıkladığı üzere diğer geri kalan dört kitap, müteferri meseleleri (esas kökü değil, dalları) anlatan eserlerdir. İşte bunun için fıkıhçılar, kendisinden sonra gelen Hanefi fıkıhçıları Kitabü'l-Asl'ın değerini çok iyi takdir etmişlerdir. Hatta onun,

yazardan kendilerine ulaşan meselelerin şerhleriyle birlikte metnini ve bu meselelere açıklık getirirken dayandığı delilleri bile ezberlemişlerdir. Bundan başka 334 senesinde vefat eden Belh'li Hâkim-i Şehit Ebu'l-Fadl Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Mervezi gelmiş, insanın sabah akşam ihtiyaç duyduğu en önemli meseleleri özetleyerek kısaltmış ve ona "el-Muhtasaru'l-Kâfi" adını vermiştir. Onun İmam Muhammed'in kitaplarının özetini yapması ve rüyasında Muhammed'in kendisine kızması hikâyesi vardır ki, bunu Allame Ebu'l-Hasenat el-Leknevi, Hidaye kitabının ikinci yarısının mukaddimesinde Hâkim'in hayat hikâyesini anlatırken açıklar. Ebu'l-Hasenat dedi: Muhammed, Türkler tarafından katledilme korkusu ile imtihan edildiği zaman şöyle dedi: "Bu, ahirete karşı dünyayı tercih eden kimsenin cezasıdır. Hangi âlim, ilminden uzaklaşır ve onun hakkını vermeyi bırakırsa onun kötü bir akibete uğramasından korkulur." Denildi ki, bunun sebebi, Hâkim, İmam Muhammed'in kitaplarında tekrarları ve uzatmaları görünce mükerrerleri hafzettirdi ve onu tezhîp edip özetledi. Rüyasında Muhammed'i gördü. Muhammed kendisine benim kitaplarıma bunu niçin yaptın dedi. Çünkü fukaha tembeldir, onun için tekrarları kaldırdım ve kalması gerekenleri bıraktım. Bunun üzerine Muhammed öfkelenip ve sen nasıl benim kitaplarımı kestiyen Allah da seni kessin, dedi. İşte bunun için o, Türkler eliyle belaya uğradı. Hatta onu iki ağacın başına oturtular ve ikiye böldüler. (sh.9) Sonra Hâkim'in Muhtasarı Hanefi mezhebinin büyük fıkıh âlimleri tarafından şerh edilmiştir. Bunlar arasında 362 senesinde Buhara'da vefat eden Ebu Cafer Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Hindani, 448'de vefat eden Şemsü'l-Eimme Abdülaziz b. Ahmed el-Buhari, onun talebeleri olan, 483 yılında Buhara'da vefat eden Haher Zade Ebu Bekir Muhammed b.el-Huseyn, 482'de vefat eden Ebu'l-Usr Ali b. Muhammed Fahru'l-İslam el-Pezdevi, 490 yılında vefat eden Şemsü'l-Eimme Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebu Sehl es-Serahsi vardır. Yine onu bir tatar tarafından katledilen Sadru'sh-Şehid Husamüddin Ömer b. Abdülaziz b. Ömer b. Maze el-Buhari şerh etmiştir. O bunu Nafakatü'l-Hassaf şerhinde zikreder. Her sene ona birkaç defa uğradı. Bu kitabın şerhlerinin en çok bulunduğu yer İstanbul kütüphaneleridir. Bunun en güzel ve en faydalı şerhi, Serahsi'nin eseridir. Biz bu Asl'ın açıklamalarında ondan çok faydalandık. İstanbul hazinelerinde ve başka yerlerde Muhtasar'ın nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların en doğrusu, en eskisi ve kadimi, Hind-Haydarabat'ındaki Asafiyye Kütüphanesi'nde bulunan nüshadır. Bu Damiğani'nin kalemi ile istinsah edilmiştir. Bitiş tarihi ise 417'dir. Müteahhir fıkıh âlimlerinin çoğu fıkihtaki teliflerini çoğaltıp imamların eserlerini ihtisar, fazlalıkları ayıklayıp özet metinler ortaya koyunca müteahhirin imamların eserlerine olan rağbetleri azaldı; oturup onların ezber ve şerhine ilgisiz kaldılar. Dünya kütüphanelerinde bu kitapların nüshaları nadir bulunur oldu. Kurtlar-böcekler onları mahvetti, savaş, yağmur ve asırların geçmesi, onları yaktı, yıktı ve çürüttü. Bu nüshalar böylece azalıp yok olunca seçkin âlimler, dünyanın dört bir köşesini araştırdılar, bazılarının bir veya iki nüshasını bulabildiler. Duydukları ve buldukları bu nüshalar ise çok uzak memleketlerde, ellerinin uzanamayacağı, kendilerinin ise oralara gitmekte zorlanacağı yerlerde olduğundan, araştırıyorlar ama bunları nasıl elde edeceklerini bilmiyorlardı. İşte bu sebeple Hind-Haydarabat Dekkan âlimlerinden seçkin birkaç âlim bir araya gelerek ilim öğrencileri faydalansınlar diye zahiru'r-rivaye kitaplarını neşretmek için "Dairetü'l-Maarif" cemiyetini kurdular. Onlar Hindistan'da bunları araştırdılar ama bu eserleri bulamadılar, ancak ulaşılması zor olan uzak memleketlerde buldular. Artık Daire başka kitapları yayınlamaya başladı; hatta bir zaman sonra Serahsi'nin Siyer-i Kebir şerhini bulup onu yayınladılar. Daha sonra Daire'nin eski müdürü Mevlana Seyyid Haşim en-Nedvi Kitabü'l-Asl'ın birinci cildini, Hind-Janpur'da bir âlimin kütüphanesinde bulmuş ve hemen istinsah edip onu yanında saklamıştır. Bu cilt H.1136 tarihinde istinsah edilmiştir. Diğer nüshasını bulup neşretmek için Mevlana çalıştı. Fakat o Daire'den azledildiği için zaman, ona imkân

tanımadı. Sonra faziletli ve değerli insan Dr. Abdülmuid Han, Allah onun iyiliğini devamlı kılsın, dönemi geldi. O bu kitabı görünce hemen onu neşretmek istedi ve kitabın nüshalarını benim yanımda görünce, benden bu nüshayı yanımdakilerle karşılaştırmamı ve tashih etmemi rica etti. Ben de kendilerine kitabın tashihi için bu nüshaların yeterli olmayacağını ifade ettim. Belki İstanbul nüshalarından birinin mikrofilmine ihtiyaç vardı. Böylece Atif Efendi kütüphanesinden bir nüsha mikrofilm istedi. O gelince ben, nüshaları karşılaştırmaya başladım. Karşılaştırma bittikten sonra Allah-ü Teâlâ'dan yardım talep ederek kitabın tashihine koyuldum. Hatta onun Kitabü's-Salât ve Hayız bölümlerinin tashihi veciz taliklerle tamamlanınca kitabın birkaç yerinde derinliklerinde gizli hazineler keşfettim. Onun belağatındaki üstün gücüne ulaştım. Bu kitabı sadece tashih etmekle onun bütün haklarını yerine getirmeye kim kadir olabilir! Fakat "Tamamına ulaşılmayan bir şeyin azı da terk edilemez!"

Kitabın Nüshalarını Tanıtım

Tashihte kullandığımız nüshalardan:

Birinci nüsha, Hind nüshası olup onun rumuz işareti "H" dir. Bu nüshada çok yanlışlıklar ve metinden ıskatlar-düşmeler vardır.

İkincisi İhyaü'l-Maarifi'n-Numaniyye komitesinin nüshası; bu Ezher nüshasından nakledildi. Bunun işareti "Z" dir. Bu, Ezher'den bir komisyonun istinsah ettiği vasat bir eserdir.

Bunda da bazı yerlerde düşmeler ve yine yanlışlar da vardır.

Üçüncüsü Asafiyye Kütüphanesindeki nüsha; bu Kitabü's-Salata kadardır. Belki bir iki mesele müstesna olmak üzere Salati'l-Havf'ın sonuna kadardır. Bunun işareti de "S" dir.

Dördüncüsü Şam-Halep beldesinde Ahmediyye Medresesi kütüphanesinde olan nüshadır. Bu da Kitabü's-Salât'a kadardır. Bunun işareti de "HA"dir. Ezher nüshasının Kitabü's-Salât bölümünü Allame üstad Muhammed Rağıb et-Tabbah hazretlerine, Allah rahmet eylesin, gönderdik. O bunu Ahmediyye nüshası ile karşılaştırıp sonra bize gönderdi. Allah onun kabrini rahmet sağanaklarıyla doldursun, mağfiret yağmurlarını indirsin, Allah ondan razı olsun ve Allah ona ilmi ve ilim ehli olmasına karşılık cenneti versin!

Asafiyye ve Ahmediyye kütüphanelerinin nüshaları bu beş⁹ nüshanın en güzelidirler. Nüshaların ibarelerinden ve ifadelerinden anlıyoruz ki, ilk üç nüsha bir tek nüshadan nakledilmiştir. Üç nüshanın en güzeli de Atif Efendi kütüphanesinde olan nüshadır. Ancak ondan yanlış olan yerleri hariç tutarak kitabın basımında bu nüshayı esas aldık. Bununla beraber biz, kitabın tashihi için gelecekte yine başka bir nüshaya ihtiyaç duyacağız. Bunun için Daire, kitabı onunla karşılaştırmak için İstanbul'daki Murat Molla Kütüphanesi'nde korunmakta olan nüshanın mikrofilmünü istedi. Bunun işareti de "M" dir. Ben yine Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de mevcut olan değişik bölümlerin mikro filmini istedim. Ama üzümlük söylemek gerekirse Asl'ın tüm nüshalarından olan Kitabü'l-Menasik ve Kitab-ü Edebi'l-Kazi nüshaları gibi bölümleri bulamadık. Artık biz, bu bölümleri, kitabı bunlarla tam tekmil hale getirmek için az önce adını andığımız Hâkim Şehid'in el-Muhtasaru'l-Kâfi adlı eserinden naklettik. Zira bu iki bölüm Asl'dan ihtisar ederek yazılmıştır. Çünkü bir şeyin tamamını elde edemeseniz bile onun bir kısmını da bırakamazsınız.

---

⁹ Burada muhakkik, beş nüshadan bahsediyor; hâlbuki o dört nüshanın adını saydı. Metinde birinci nüsha demiş ondan sonra ikinci üçüncü ve dördüncü demeden beşinci nüsha diye söylemiş, her halde burada bir nüshanın anıldığı satır düşmüş olabilir. (Çev.)

Hindiyye, Ezheriyye ve Atıf Efendi nüshaları, bu üç nüsha “Kitabü’l-Eyman”ınki gibi, sonuna kadar aynı tertibe sahiptirler. Ezher nüshası bu bölümle son bulmakta; Hindiyye nüshasında ise bundan sonra sırası ile Kitabü’l-Mükatep, Kitabü’l-Vela, Kitabü’l-Cinayat ve Kitabü’l-İkrar bölümleri gelmektedir. Fakat Daire cemiyeti bunlarda Kitabü’l-İkrar bölümünü istinsah etmedi. Atıf Efendi nüshası ise H. 950 senesinde istinsah edildi.

İmam-Rabbani¹⁰

Burada İmam Muhammed’in kısa bir özgeçmişini Hatib’in Bağdat Tarihi adlı eserinden nakletmem gerekiyor. Ben derim ki, o, Muhammed b. El-Hasen b. Ferkad Ebu Abdullah eş-Şeybani, Şeyban Kabilesinin azadlı bir kölesi olup¹¹ Ebu Hanife’nin arkadaşı ve ehl-i rey’in imamıdır. O, aslen Dimaşklıdır; “Harasta” adlı bir köydenir. Babası Irak’a gelmiş ve Muhammed Vasıt’ta dünyaya gelmiştir. O, Küfe’de büyüdü, Ebu Hanife, Misar b. Kidam, Süfyan Sevri, Ömer b. Zerr ve Malik b. Moğol’dan ilim dinleyip aldı. Malik b. Enes, Ebu Amr el-Evzai, Zema b. Salih, Bükeyr b. Amir ve Kadı Ebu Yusuf’tan da ilim yazıp öğrendi. Bağdat’ta yaşadı ve orada hadis rivayet etti. Muhammed b. İdris eş-Şafii, Ebu Süleyman el-Cüzcani, Hişam b. Ubeydullah er-Razi, Ebu Ubeyd Kasım Sellam ve İsmail b. Tevbe el-Kazvini, Ali b. Müslim et-Tusi ve diğerleri ondan hadis rivayet etmişlerdir. Harun Reşid onu kadı tayin etmiştir. Onunla beraber Horasan seferine çıktı ve o, Rey’de öldü ve oraya defnedildi.

Ebu’l-Kasım el-Ezheri, Muhammed b. El-Abbas el-Hazzaz, Ahmed b. Maruf el-Haşşab ve Huseyn b. El-Fehm yoluyla Muhammed b. Sa’d’in şöyle dediğini haber verdi: Muhammed b. El-Hasen aslen Cezire halkındandır. Babası Şam dolaylarında bir kasabada idi; sonra Vasıt’a geldi, Muhammed orada 132 yılında dünyaya geldi. Küfe’de büyüdü. İlim ve hadis tahsil etti; çok hadis dinledi. Ebu Hanife’nin ilim halkasında bulundu ve onu dinledi. Re’y metodunu inceledi, onun etkisinde kaldı ve onu benimsedi. Artık o, bu mesleğin (derinliklerine) indi (ve en ince noktalarına vakıf oldu.)

O, Bağdat’a gelip yerleşti. İnsanlar kendisine gidip gelmeye başladılar ve ondan hadis ve re’y dinleyip öğrendiler. Emirülmüminin Harun Reşid orada iken Rakka’ya gitti. Halife onu Rakka kadısı tayin etti ve sonra da azletti. Bundan sonra o, Bağdat’a geldi. Harun Reşid, Rey gezisine giderken onu da beraberinde götürdü. İmam Muhammed elli sekiz (elli yedi olacak çev.) yaşında İkan Rey’de 189 yılında vefat etti.

Ali b. Ebi Ali el-Mudil bize; Talha b. Muhammed b. Caferden, Ebu Arube’nin kendisine yazdığı bir mektupta, Amr b. Ebi Amr’ın Muhammed b. El-Hasen’dan, onun şöyle söylediğini haber verdi: Babam bana otuz bin dirhem miras bıraktı. Ben onun on beş binini nahiv ve şiiir için, on beş binini de hadis ve fıkıh için infak ettim.

Hüseyn b. Ali Tanaciri, bize Ömer b. Ahmed el-Vaiz, Abdullah b. Muhammed b. Ziyad en-Nisaburi, Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem, Kadı Ebu’t-Tayyib Tahir b. Abdullah et-Taberi – söz onundur- Muhammed b. Osman b. Hasan el-Kadı, Muhammed b. Yusuf el-Herevi (Dimaşk’ta) Muhammed. Abdulhakem ve Şafii yoluyla Muhammed b. El-Hasen’in şöyle dediğini haber verdi: Ben üç küsur sene Malik’in ders halkasına devam ettim. Ondan yedi yüzden daha fazla hadis metni dinledim. Ben onlara Malik’ten hadis naklettiğim zaman evim dolar-taşar, insanlar çoğalır, hatta onlar evde oturacak yer bulamazlardı. Ama ben onlara Malik’ten başkasından bir hadis naklettiğim zaman sadece birkaç kişi gelip dinlerdi. Bu sebeple Muhammed şöyle dedi: “Ben, sizden başka kendi arkadaşlarına kötü ve gevşek

¹⁰ Afkani, burada bu ifade ile İmam Muhammed’in kendini Allah’a vermiş ve adamış bir şahsiyet olduğunu kastedmiş olmalı.

¹¹ Şeyban bir kabiledir; adını Şeyban b. Zühl sülalesinden alır. Bak. Asım Efendi Kamusu (çev.)

davranan bir kimse görmedim. Ben Malik'ten hadis naklettiğim zaman gelip benim etrafımı dolduruyorsunuz; ama ben sizin arkadaşlarınızdan bir hadis naklettiğim zaman ise bana istemeye istemeye zorla geliyorsunuz.”

Ali b. Ebi Ali bize Talha b. Muhammed b. Cafer ve Mükrim el-Kadi Ahmed b. Atiyye'nin “Ben Ebu Ubeyd'i dinledim o şöyle diyordu” dediğini haber verdi: Biz Muhammed b. El-Hasen ile beraberdik; Harun er-Reşit çıkageldi. Bütün insanlar ayağa kalkıp ikbal ettiler, fakat Muhammed b. El-Hasen ayağa kalkmadı. Muhammed b. El-Hasen'e göre Hasan b. Ziyad, daha şişman ve kilolu idi. O ve halifenin arkadaşlarından bir grup insan ayağa kalktı ve huzura girdiler. Harun Reşid, ziyaretçilerini biraz beklettikten sonra kapıcı dışarı çıkıp Muhammed b. El-Hasen! diye seslendi. Böylece Muhammed'in arkadaşları onun için biraz telaşlandılar. Muhammed içeri girdi ve orada biraz kaldıktan sonra yüzü gülerek, sevinçli bir şekilde dışarı çıktı ve dedi ki: Halife bana “Sen insanlarla beraber niçin ayağa kalkmadın, sana ne oluyor”? dedi. Ben de beni aralarına koyduğün gruptan ayrılmak istemedim. Sen beni ilim adamı kabul ettin. Bundan dolayı ben de ilim sınıfından ayrılıp ilimden uzak olan hizmetçiler grubuna girmeyi uygun bulmadım. Senin amcaoğlun Hz. Peygamber, “Kim kendi huzurunda insanların ayakta durmasından hoşlanırsa o cehennemdeki yerine hazırlansın” buyurmuştur. Hz. Muhammed, bu sözüyle ancak âlimleri kastetmiştir. Bu sebeple kim, hizmet edenlerin hakkını korur ve emirliğin de hakkını verirse işte o, düşman için bir korku demektir. Kim oturursa o, sizden (amcaoğlundan) gelen sünnete uymuş olur. Bu ise sizin için bir şereftir. Harun Reşid, doğru söyledi ey Muhammed, dedi ve sonra ekledi: Gerçekten Hz. Ömer, Beni Tağlib ile çocuklarını Hıristiyan yapmamaları üzerine anlaştı, ama onlar çocuklarını Hıristiyan yaptılar ve böylece onların kanlarını akıtmak helal oldu. Ne dersin? Muhammed, gerçekten Hz. Ömer onlara bunu emretti, ama onlar Ömer'den sonra çocuklarını Hıristiyan yaptılar. Fakat buna cevaz veren Hz. Osman ve amcanızın oğludur. Sana bu konuda gizli kalan hiçbir bilgi yoktur. Böylece bundan sonra seneler geçti. Hz. Ömer'in bu anlaşması, ondan sonra halife olan kişilerin hep uyageldikleri bir anlaşmadır. Ancak buna yapılmış herhangi bir ilave de yoktur. Böylece ben sana bilgileri açıklamış bulunuyorum; bu durumda artık senin görüşün daha yücedir.

Harun Reşid İmam Muhammed'in bu sözlerine şöyle cevap verdi: Bize gelince biz de bunu inşallah, aynen onların uyguladıkları gibi uygulayacağız. Allah, peygamberine meşveretle emretmiştir. O işlerinde hep istişare ediyordu. Sonra Cebrail ona Allah'ın tevfikını getiriyordu. Fakat şimdi senin, işlerini Allah'ın kendisine yüklediği kimse için dua etmen lazım. Bunu arkadaşlarından da rica et. Ben senin için bir şeyler emrettim onları arkadaşlarına pay edip dağıtırsın. Halife, Muhammed'e pek çok mal çıkarıp verdi, o da bunları arkadaşlarına dağıttı.

Ebu'l-Velid ed-Derbendi bize Buharalı Muhammed b. Ebu Bekr el-Varrak, Muhammed b. Ahmed b. Harb, Ahmed b. Abdülvahid b. Rafid, Ebu İsmet Sa'd b. Muaz yoluyla İsmail b. Hammad b. Ebu Hanife'nin şöyle dediğini haber verdi: Muhammed b. El-Hasan'ın yirmi yaşında iken Küfe Camisinde ders halkası vardı.

Ali b. El-Muhsin et-Tenuhi bize dedemin kitabında şu yazıyı buldum diye haber verdi: Harami b. Ebu'l-Ula el-Mekki bize İshak b. Muhammed b. Eban en-Nahai, Hani b. Sayfi yoluyla Mücaşi' b. Yusuf'un, “Biz Medine'de Malik'in yanında idik. O insanlara fetva veriyordu. Ebu Hanife'nin arkadaşı Muhammed b. El-Hasen onun huzuruna girdi ve suyu ancak mescitte bulabilen bir cünüp hakkında ne dersin diye ona sordu. Malik, cünüp mescide giremez dedi. Muhammed, peki dedi namaz başlamak üzere adam da suyu görüyor, bu durumda ne yapması lazım? Malik, cünüp mescide giremez diye hep tekrar etmeye başladı. Muhammed ona böyle çokça sorunca Malik ona peki bu konuda sen ne diyorsun dedi?

Muhammed, cünüp adam teyemmüm eder, mescide girer, suyu alır ve gider gusleder dedi. Malik: Sen kimsin? Neredensin? dedi. Muhammed, yere işaret ederek buradanım, buralıyım dedi. Malik bu şehir halkından benim tanımadığım bir kimse yoktur, dedi. Tanımadığın adam ne kadar da çokmuş! diye söyleyip ayağa kalktı. Oradakiler Malik'e bu Ebu Hanife'nin arkadaşı Muhammed b. El-Hasen'dir diye tanıttılar. Malik, Muhammed b. El-Hasen nasıl yalan söyler? dedi. O kendisinin Medine halkından olduğunu söylüyor. Malik'e, o yere işaret ederek ben bura halkındanım, dedi, diye ikaz ettiler. Bu bana öncekinden daha ağır geldi dedi, diye haber verdi.

Muhammed Ebu Abdurrahman b. Osman ed-Dımişkî bize yazdı: Hayseme b. Süleyman el-Kureşi, Süleyman b. Abdülhamid el-Behrani ve Yahya b. Salih yoluyla bize İbn-ü Eksem'in şöyle dediğini haber verdi: Sen Malik'i gördün ve ondan ilim aldın. Muhammed b. El-Hasen ile de arkadaşlık yaptın, sence bunların hangisi fıkhıta daha üstündür? Bunun üzerine ben dedim ki, benim kendi şahsi kanaatime göre Muhammed b. El-Hasen, fıkhı Malik'ten daha çok bilirdi.

Ali b. Ebu Ali bize Talha b. Muhammed, Mükrim b. Ahmed Ahmed b. Atıyye yoluyla Ebu Ubeyd'in şöyle dediğini haber verdi: Ben Allah'ın kitabını Muhammed b. El-Hasen'den daha çok bilen birini görmedim.

Ebu Talib Yahya b. Ali b. Tayyib el-İclî el-Halvani bize Asbahanlı Ebu Bekir el-Mukri, Ebu Ammara Hamza b. Ali el-Mısri ve Rabi b. Süleyman yoluyla Şafii'nin şöyle dediğini nakletti: Gerçekten Kur'an Muhammed'in lügatı ile indi demek isteseydim, bunu, onun fesahati için söylerdim.

Rıdvan b. Muhammed ed-Dineveri, Rey'den Huseyn b. Cafer el-Anzi, Ebu Bekir b. El-Münzir ve el-Müzeni yoluyla Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Ben, şişman olup da Muhammed b. el-Hasen'den daha hafif-ince ruhlu bir adam görmedim. Ben, ondan daha fasih konuşan bir adam görmedim. Ben, onu okurken gördüğüm zaman sanki Kur'an, onun lügatı ile inmiş gibi oluyordu.

Hasan b. Muhammed b. Hasen el-Hallal bana Ali b. Amr el-Ceriri, Ebu'l-Kasım Ali b. Muhammed b. Ke's en-Nahai, Ahmed b. Hammad b. Süfyan Rabi' b. Süleyman yoluyla Şafii'nin şöyle söylediğini bildirdi: Ben, Muhammed b. el-Hasen'den daha akıllı bir adam görmedim. Nahai dedi: Abdullah b. Abbas et-Tayalisi bize Abbas ed-Duri yoluyla Yahya b. Main'in şöyle dediğini haber verdi: Ben, el-Camiu's-Sağir'i Muhammed b. el-Hasen'den yazdım.

Muhammed b. Ahmed b. Razak bize Osman b. Ahmed ed-Dakkak, Muhammed b. İsmail et-Temmar er-Rakki ve er-Rabi yoluyla Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Ben, Muhammed b. el-Hasen'den rivayet ettim ve benim payıma da kitaplar düştü.

Ebu Bişr Muhammed b. Ömer el-Vekil bize Ömer b. Ahmed el-Vaiz, Ebu Tahir Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yusuf el-Vaiz, Ubeydullah b. Osman ed-Dakkak, İbrahim b. Muhammed b. Ahmed el-Buhari, Abbas b. Aziz Ebu'l-Fadl –O, Ubeydullah'a "el-Kattan" kelimesini ekledi ve sonra bunlar birleşti- Harmele b. Yahya yoluyla Muhammed b. İdris eş-Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybani, bir meseleyi açıklamaya başladığı zaman sanki Kur'an onun üzerine iniyor gibi olurdu; o, ne bir harf ileri gider ve ne de bir harf geri kalırdı.

Ali b. Ebi Ali bize Talha b. Muhammed b. Cafer, Ebu'l-Hasen Muhammed b. İbrahim b. Habiş el-Bağavi, Cafer b. Yasin yoluyla Rabi b. Süleyman'ın şöyle dediğini haber verdi: Bir adam Şafii'nin huzurunda durup ona bir mesele sordu, o da soruyu cevapladı. Adam ona Ey Ebu Abdullah! dedi. Fıkıhçılar sana muhalefet ediyorlar. Şafii ona "Sen hiç fıkıhçı gördün mü? dedi. Ey Allah'ım, ancak Muhammed b. el-Hasen'i görmüş olmalısın. O, hem gözü hem de

kalbi doldururdu. Ben, Muhammed b. el-Hasenden daha zeki iri-şişman bir adam asla görmedim. İbn Habiş, Cafer b. Yasin'in şu sözünü nakleder: Ben, Müzeni'nin yanında idim. Bir adam onun önünde durmuş ona Irak âlimlerini soruyordu. Ebu Hanife hakkında ne söyleyebilirsiniz? Müzeni: Ebu Hanife, ehl-i Irak'ın (Irak ulemasının) başkanıdır. Ebu Yusuf hakkında ne dersin? O, onlar içinde hadise en çok tabi olandır. Ya Muhammed b. el-Hasen? O da onların en çok tefri (meseleleri temel kaide ve kurallara dayanarak açıklayan) yapan kimsedir. Züfer hakkında ne dersin? Züfer de onların içinde kıyas bakımından en cesur olandır.

Hasan b. Hallal, bana Ali b. Amr el-Ceriri, Ali b. Muhammed en-Nahai Ahmed b. Hammad b. Süfyan yoluyla Müzeni'nin şöyle dediğini anlattı: Şafii, fıkhıta benim kendisine en çok güvendiğim kimse Muhammed b. el-Hasen'dir, dedi. Nahai dedi: bize Buhturi b. Muhammed, Muhammed b. Sema yoluyla Muhammed b. el-Hasen'in kendi ev halkına şöyle dediğini bildirdi: Benden dünya ihtiyaçlarından hiçbir şey istemeyin; yoksa kalbimi meşgul etmiş olursunuz. İhtiyaç duyduğunuz şeyleri benim vekilimden alınız; çünkü o benim kederlerimi azaltır ve kalbimi meşguliyetten uzak tutar.

Kadı Ebu'l-Ula Muhammed b. Ali el-Vasiti bize Muhammed b. Cafer el-Kufi et-Temimi yoluyla Ebu Ali Hasan b. Davud'un şöyle dediğini nakletti: Basra halkı şu dört kitapla öğünüyorlar: Cahız'ın Kitabü'l-Beyan ve't-Tebyin'i ve Kitabü'l-Hayevan'ı, Sibeveyh'in el-Kitabı ve el-Halil'in Kitabü'l-Ayn'ı. Biz ise Kufeliler olarak, helal ve haram hakkında Kufeli bir adamın ortaya koyduğu yetmiş iki bin mesele ile kıvanç duyuyoruz. Ona Muhammed b. el-Hasen derler. O, insanların yanlışını bulamadığı akli kıyası kullandı. Burada saymadıklarımız müstesna, Maani hakkındaki Kitabü'l-Ferra, Kur'an hakkındaki Kitabü'l-Mesadır, Kitabü'l-Vakfı ve'l-İbtidai ve Kitabü'l-Vahid ve'l-Cemi'i gibi kitaplar (da Kufelilerin iftihar ettiği eserlerdir.)

Hallal, bana Ali b. Amr, Ali b. Muhammed en-Nahai ve Ebu Bekir el-Karatıysi yoluyla İbrahim el-Harbi'nin ben Ahmed b. Hanbel'e bu kadar ince meseleleri sen nereden aldın diye sordum; o da Muhammed b. el-Hasen'in kitaplarından aldım, diye cevap verdiğini nakletti.

Hatıp şöyle dedi. (s. 181) Maliki olan Ali b. Muhammed b. el-Hasen bize Abdullah b. Osman es-Saffar, Muhammed b. İmran b. Musa es-Sayrafi, Abdullah b. Ali b. el-Medini yoluyla babasının ben ona Esed b. Amr'ı, Hasan b. Ziyad el-Lü'lüi'yi ve Muhammed b. el-Hasen'i sordum. O, bana Esed'i ve Hasan b. Ziyad'ı zayıf bulduğunu söyledi. Muhammed b. el-Hasen ise saduktur (sağlam, doğru ve titizdir) dediğini bildirdi.

Ebu Said Hasan b. Muhammed Abdullah b. Hasneveyh el-İsbahani bize Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hibban, Ömer b. Ahmed el-Ehvazi, Halife b. Hayat dedi ki, Ebu Abdullah künyeli Şeyban Oğullarının mevlası-efendisi Kadı Muhammed b. el-Hasen 189 yılında Rey'de vefat etti. (s. 181)

Ahmed b. Ali b. el-Hasen et-Tûzî bize Kadı Ebu Ömer Ahmed b. Muhammed b. Musa b. Muhammed İbn Allaf adıyla meşhur, Ebu Ömer ez-Zahid yoluyla Ahmed b. Yahya'nın şöyle dediğini haber verdi: Kisai ile Muhammed b. el-Hasen aynı günde vefat ettiler. Bunun üzerine Harun er-Reşid dedi ki, "Ben bugün lugatı ve fıkhi-hukuku defnettim."

Ebu Nuam el-İsbahani el-Hafız bize haber veriyor ki, Basralı Ebu Talha Temmam b. Muhammed İbn Ali el-Ezdi, Kadı Muhammed b. Ahmed b. Ebi Hazım ve er-Riyaşi yoluyla el-Yezidi'nin kendisi için mersiye söylediğini Muhammed b. el-Hasen ve Kisai Harun Reşid ile beraber Rey kentine gitmişlerdi aynı gün orada vefat ettiler:

*Üzıldüm Kadılar Kadısı Muhammed'e
Üzıldüm de dondu gözyaşlarım solan gözlerimde.
Bundan daha zor bir iş olamaz dedim kendime
Çünkü seni kaybettik eğer bir gün birisi sorarsa bu, çetin bir
mesele
Üzdü beni yine Muhammed'den sonra Kisai'nin ölümü de
Bu yer ile gök, az kalsın götürceklerdi beni de
O ikisi bizim âlimlerimizdi, fakat ölüm götürdü onları, ayırdı bizden de
Artık yok şimdi onların eşi-benzeri âlemlerde.*

Ali b. Ebi Ali bize Talha b. Muhammed Mükrim b. Ahmed el-Kadı, Ahmed b. Muhammed b. el-Muğalles, Süleyman b. Ebu Şeyh, İbn Ebi Recca el-Kadı yoluyla Mahmuye'nin –biz onu ulu kişilerden sayıyoruz- şöyle dediğini haber verdi: Bir gün rüyamda Muhammed b. el-Hasen'i gördüm. Ey Ebu Abdullah!, dedim sen nereye kayboldun? O bana dedi ki, ben bunu sana söylemeyeceğim. Ben sana biraz işkence çektirmek istiyorum. Ben peki Ebu Yusuf ne yaptın, dedim. O benim üst katımda dedi. Öyleyse Ebu Hanife ne yaptı dedim. O da Ebu Yusuf'un üst katında diye cevap verdi. Hatib'in tarihinde (II, 172) kendi ifadesiyle söylediklerinden buraya uygun düşecek olanlarını seçtiklerimiz ve âlim yazarlarımızın sahih bulunduğu şeyler burada bitti.

Bu imamın çok menkıbeleri vardır. Eğer daha fazla bilgi almak istersen Büluğul-Emani Fi Sireti'l-İmam Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybani adlı esere bakmak gerekir. Allah ondan razı olsun ve kabrini nurla doldursun.

İmam Ebu Yusuf'un hal tercümesiyle İmam Azam Ebu Hanife'nin hal tercümesine gelince, ben onları, kısaltma arzusuyla (uzatmamak için) yazmadım. Onun ravisi Ebu Süleyman'ın hal tercümesini kitabın ilk sayfasında dipnotlarda yazdım.

Ben dedim: Bu mukaddimeyi Hind-Dekkan Haydarabad Celal Küca'da Cemiyet'in binasında, 1386 yılının Allah'ın aylarından bir olan Muharrem ayının 13. günü olan Perşembe günü tamamladım.

Seyyidülmürselin ve onun hadi ve mühtedi olan âline salât ve selam olsun.
Dualarımızın sonu âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun!

Ebu'l-Vefa el-Efğani
İhya-ül-Maarifi'n-Numaniyye Heyeti Başkanı

Rumuz-(işaretlerin) Cetveli

Ayn (A) İstanbul Atıf Efendi Kütüphanesi nüshası, bu nüsha basım için asıl kabul edilmiştir.

Sad (S) Musahhahu'l-Küttab kütüphanesi nüshası- Salatü'l-Havf bölümünün sonuna kadar.

Ze (Z) Kahire Ezher-i Şerif Kütüphanesi nüshası

He (H) Cunbur nüshasından istinsah edilmiş Dairatü'l-Mearif kütüphanesinde mahfuz Hindiyeye nüshası.

Ha (Ha) Halebi'ş-Şehbae'de el-Medresetü'l-Ahmediyye Kütüphanesi nüshası, Kitabü'l-Hayza kadar.

Mim (M) Murad Molla el yazması (639 H) No: 1038/2

Fe (F) Feyzullah el yazması (753 H.) No: 655

De (D) Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye el yazması Hanefi Fıkhı No: 23/ 2

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla¹²

Temizlik ve Namaz

Ebu Süleyman el-Cüzcani¹³ Muhammed b. el-Hasen'in şöyle dediğini haber verdi: Ben size Ebu Hanife'nin ve Ebu Yusuf'un görüşünü ve kendi görüşümü açıkladım. İhtilafı olmayan meseleler ise¹⁴ hepimizin ortak görüşüdür.

Abdest

Ebu Süleyman, Muhammed yoluyla Ebu Hanife'nin şöyle dediğini haber verdi: Kişi, namaz kılmak istediği zaman abdest alsın.¹⁵ O, abdest almaya başlar, ellerini üç defa yıkar,

---

¹² Asl'da "Ey Kerim ve ey Rabbim, hayırla kolaylaştır" ifadesi vardır. Besmeleden sonra Hind nüshasında "Ey Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e ve onun âline ve ashabına salât ve selam eyle!", denilmiş, Ezher nüshasında benim başarımla O'ndandır", denilmiştir. Bunların hepsi, müstensihlerin tasarrufudur, kitabın aslından değildir. Onun için biz, onların hepsini Asl'dan çıkardık.

¹³ Bu ravi. Musa b. Süleyman el-Cüzcani'dir. El-Cerhu ve't-Ta'dil adlı eserde (IV, g. I,s.145): Ebu Süleyman sahibü'r-re'yi (görüş sahibidir) denilmektedir. İbnü'l-Mübarek ve Muhammed b. el-Hasen'den rivayette bulunmuştur. O, Kuran'ın mahlûk olduğunu söyleyenleri tekfir ederdi. Babam ondan bilgi alıp yazdı. Abdurrahman bize naklediyor ki, babama Ebu Süleyman'ı sordular. Babam, görüş sahibi biri idi ve saduk (son derece doğru ve dürüst) bir kişiydi diye cevap verdi. El-Cevahiri'l-Mudıyye'de (II, 186) şöyle deniliyor: Mualla b. Mensur'un hal tercümesinde geçtiği üzere, Musa b. Süleyman Ebu Süleyman el-Cüzcani, fıkıh öğrenmede ve kitapları rivayet etmekte Mualla'nın arkadaşıydı. O, Mualla'dan daha yaşlı ve daha meşhur idi. Sekseninden sonra (yani yüz yaşından sonra) öldü. O, dedi ki: onun tasnifleri arasında es-Siyeru's-Sağir, Kitabü's-Salât ve Kitabü'r-Rehn gibi eserleri vardır. Ben dedim: Bu İmam Muhammed'in kitaplarının rivayetidir. Yoksa o (yani Ebu Süleyman) kitap yazmamıştır. O, ancak İmam Muhammed'in kitaplarını rivayet etmiştir. İmam Muhammed'in kitaplarından ona nispet edilenler, tasnif için değil, rivayet bakımından ona izafe edilmiştir. İbn Nedim Fihrist'inde (s.290) Ebu Süleyman'ın hayat hikâyesini anlatır ve der ki, Muhammed b. el-Hasen'den ilim almıştır. O, takva ve vera sahibi, dindar bir kişiydi. Fakihti, muhaddisti. Esed Yurduna indi (deyinceye kadar) Ebu Süleyman vefat edinceye kadar bu yerde kaldı. Onun tasnif ettiği bir kitap yoktur. O, ancak İmam Muhammed'in kitaplarını rivayet etmiştir. Bu kitabı ondan talebeleri rivayet etmiştir. Ebu Hafs el-Kebir el-Buhari ve bu Ebu Süleyman rivayeti dışında hiçbir talebenin rivayeti kalmamıştır. Bugün elde mevcut olan Asl nüshalarının çoğu Ebu Süleyman rivayetidir.

¹⁴ Metindeki vav (ve) harfi "Z" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

¹⁵ "Namaza kalktığınız zaman" ayetinin (Maide 5/ 6) manası, uykunuzdan kalktığınız zaman veya abdestsiz iken demektir. Bu, cumhur-u fukahanın (r.a.) görüşüdür. Ehl-i Zahirin görüşüne göre ise, ayette bir kapalılık-gizlilik yoktur. Abdest farzdır, sebebi ise namaza kalkmaktır. Bu sebeple her namaza kalkan kişinin, abdest alması gerekir. Bu görüş, fasiddir; çünkü rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, her bir namaz için abdest almıştır; fakat Hz. Peygamber Mekke'nin fethi veya Hendek savaşlarında beş vakit namazı bir tek abdestle kılmıştır. Bunun üzerine Hz. Ömer, ona daha önce hiç yapmadığınız bir şeyi bugün sizi yapmış görüyorum, dedi. Hz. Peygamber, bilerek yaptım ya Ömer, sizler zorluk çekmeyesiniz diye, buyurdular. Onların mezhebinin kıyası, oturup abdest alan bir kimsenin sonra namaza kalktığı zaman başka bir abdest almasını gerektirir. Böylece o namaza koyulmaz ve devamlı abdest ile meşgul olmuş olur. Bunun ise fasit bir olay olduğunu herkes bilir. Serahsi, bunları Mabsut'ta söyledi. (Oraya bak).

sonra ağzına üç defa su verir,¹⁶ sonra burnuna üç defa¹⁷ su verir, sonra yüzünü üç defa yıkar, sonra kollarını üçer üçer¹⁸ yıkar, sonra başını ve kulaklarını mesh eder, sonra ayaklarını üçer üçer yıkar.

Ben dedim: Eğer ikişer defa yıkarsa, ne dersin? Bu onun için yeterlidir,¹⁹ dedi. Ben dedim: Bir defa yıkarsa, ama tam yıkarsa? Bu, onun için yeterlidir, dedi.

Namaza Giriş²⁰

Ebu Süleyman Muhammed'den şöyle rivayet ediyor: Muhammed dedi ki: Kişi namaza başlamak istediği zaman tekbir alır, ellerini kulak hizasına²¹ kadar kaldırır, sonra "Sübhanek Allahümme ve bihamdike ve tebarake'smüke ve Teâlâ ceddüke ve la ilahe ğayruke" duasını okur ve içinden "Euzübillahi mine'ş-şeytanî'r-racim," der. Sonra kıraate başlar ve "Bismillahirrahmanirrahim"i gizli olarak okur. Eğer kişi, imam ise ve cehren okunan namazda ise Kur'andan²² okuduklarını, dışından okur. Eğer Kur'an'ın cehren okunmadığı bir namazda ise, gizli olarak, içinden okur.²³ Eğer imam değil, namazı kendi başına kılıyorsa ve Kur'an'ın, cehren okunduğu namazda ise dilerse gizli-içinden okur, dilerse, cehren-dışından okur ve bunu iki kulağına işittirir²⁴

Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında ilk iki rekâta kıraat vardır. Her rekâta²⁵ fatiha suresi okunur.²⁶ Her bir rekâta Fatiha ve Kuran'dan bir sure okunur.²⁷ Diğer geri kalan iki rekâta ise sadece fatiha suresi okunur. Ben dedim. Bu son iki rekâta kıraat yapmasa veya üçüncüde yapıp dördüncüde yapmasa?²⁸ (Muhammed), yeterli olur, dedi. Sabah namazının her rekâtında Fatiha ile beraber bir sure²⁹ okur. Bu konuda imam ve yalnız başına kılan³⁰ kimse eşittir. Rükû yapmak istediği zaman tekbir alır ve rükûa gider. Ellerini diz kapaklarının üzerine koyar ve parmaklarının arasını açar.³¹ Belini yayar, başını hem indirmez ve hem de

¹⁶ "Sonra ağzına üç defa su verir" cümlesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁷ "Üç defa" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁸ "Sonra kollarını üçer üçer yıkar" cümlesi "S" nüshasından düşmüştür.

¹⁹ Bu ifade, "HA" ve "S" nüshalarında şöyledir: Eğer ikişer defa yıkarsa, yeterli midir? Evet, dedi.

²⁰ Çoğu nüshalarda konu başlığı böyledir; fakat bu başlık "S" nüshasında yoktur.

²¹ Serahsi dedi: Ebu Yusuf (r.a.) dan tekbir almayı ellerini kaldırmaya yaklaştırır diye rivayet vardır. Hâlbuki çoğu üstatlarımızın görüşü, o önce ellerini kaldırır, tam hiza yerine gelip durunca tekbir alır. Çünkü onun hem fiilinde ve hem sözünde nefî ve ispat anlamı vardır. Burada şahadet kelimesinde olduğu gibi, nefî, ispattan önce gelir. O, ellerini kaldırırken parmaklarının arasını açmaya mecbur değildir. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet olunan, O'nun tekbir alırken parmaklarını açıp-yaydığıdır. Bunun anlamı parmaklarını eline yummamak – kapamamak suretiyle onu iki kat yapmadan ve dürmeden açmak ve yaymak demektir. Bize göre sünnet olan, o, ellerini kulak yumuşaklarının hizasına varıncaya kadar kaldırır ve parmaklarının ucunu kulaklarına değdirir. Bu Ebu Musa el-Eşari (r.a.)'nın sözüdür.

²² Çoğu nüshalarda metin böyledir. "HA" nüshasında "bi'l-Kur'ani" yerine "bi'l-kıraati" şeklinde gelmiştir. İkinci Kur'an kelimesi de "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

²³ Çoğu nüshalarda metin böyledir. "S" nüshasında "Eğer o, imam olmayıp namazı yalnız başına kılıyorsa ve kıraatin cehren okunduğu bir namazda ise dilerse içinden okur, dilerse dışından okur ve kendisine işittirir." "HA" nüshası ile "S" nüshası "kendisine işittirir" ifadesinde ittifak etmişlerdir.

²⁴ Nüshalarda ifade böyledir. Muhtasar'da ise "Her rekâta kıraat eder" denilmektedir.

²⁵ "Metindeki "Her rekâta" "S" nüshasında "Fatihatü'l-Kitap okunur" denilmektedir.

²⁶ Metindeki "Fatihatü'l-Kuran okunur" ifadesi "S" ve "HA" nüshalarında "ve bir sure okunur" şeklinde gelmiştir.

²⁷ Nüshaların çoğunda ibare böyledir. "H" nüshasında ise "ikinci (sure)" denilmiştir.

²⁸ "HA" ve "S" nüshalarında "ve bir sure" ifadesi gelmiştir.

²⁹ Metinde "ve sureten" ifadesi, "HA" ve "S" nüshalarında "ve bi suratin" şeklinde gelmiştir.

³⁰ Metindeki "yüsalli" kelimesi yerine "H" nüshasında "salla" kelimesi gelmiştir.

³¹ Metindeki "ferraka" (açar) kelimesi Muhtasar'da "ferace" şeklinde gelmiştir.

kaldırmaz. Böylece tam mutmain bir şekilde rükû yaptıktan sonra, başını kaldırır ve “semiallahü limen hamidehu” der. Sonra Ebu Yusuf ve Muhammed’e göre³² kendi içinden “Rabbena leke’l-hamd” der. Ebu Hanife’ye göre “Rabbena leke’l-hamd” cümlesini imama uyanlar söyler, imamın kendisi söylemez. Ebu Yusuf ve Muhammed’e göre hem imam ve hem de uyanlar söyler. Eğer kişi yalnız başına kılıyorsa hepsinin görüşüne göre “Rabbena leke’l-hamd” der.³³ Sonra bir nefes alır, sonra tekbir alıp secdeye gider. Secdeyi tam olarak yapar, başını kaldırır ve Allahü ekber, der. Tam oturduktan sonra tekrar secdeye gider ve tekbir alır. Secdeyi tam yaptıktan sonra başını kaldırır ve tekbir alır; böylece namazı bitirir. Rükûda üç defa sübhane rabbiyelazim, der. Secdede ise yine üç defa sübhane rabbiyelala, der. Bunları her rükû ve secdede³⁴ en az üçer defa söyler.³⁵ (Muhammed) dedi: Rasülüllah (s.a.v.)in rükûda üç defa sübhane rabbiyelazim, secdede ise üç defa sübhane rabbiyelala, dediği bize ulaşmıştır.³⁶

Ben dedim: Kişi secde ettiği zaman ellerini secdede kulak hizasına (denk bir yere) koyar, parmaklarını kible tarafına çevirir, avuçları üzerine dayanır, dirseklerini açar, secdede tadil (tam hakkını vererek secde) yapar, kollarını (yaygı gibi) yere sermez değil mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Tekbir alarak, secdede için için inler³⁷ ve kafasını secdeden kaldırır,

³² Metin, nüshalarda böyledir. “Sonra kendisi içinden...” ifadeleri zait olup buna ihtiyaç yoktur. Çünkü eğer bununla yalnız başına kılan kimseyi kastediyorsa onun hükmü daha sonra zaten gelecek; eğer bununla imamı kastediyorsa, onun hükmü de zaten “eğer o imam ise ...” cümlesine bitişiktir. Muhtasar’da rükûda tam mutmain olup onu yaptıktan sonra başını kaldırır ve semiallahü limen hamideh, der. Onun arkasında olan cemaat da Rabbena lekelhamd, der. Ebu Hanife’ye göre imam, kendisi, bunu söylemez. Ebu Yusuf ve Muhammed’e göre ise bunu imam da söyler, denilmektedir.

³³ Serahsi der ki: Yalnız başına kılan kimse, Ebu Yusuf ve Muhammed’in kavline göre, bu iki zikri de söyler. Bu konuda Ebu Hanife’dan iki rivayet vardır: Birisi, el-Hasen rivayetidir ki, böyledir. Diğeri ise Ebu Yusuf rivayetidir ki, o Rabbena lekelhamd, der, ama semiallahü limen hamideh, demez. En doğrusu da budur. Çünkü o arkasında hiçbir kimse olmadığı halde olanları hamd etmeye teşvik etmektedir. Ben dedim: “eğer o yalnız başına ise...” sözü “S” nüshasından düşmüştür.

³⁴ Serahsi der ki: İbn Mesud (r.a.), Rasülüllah’dan rivayet ediyor. O, buyurdu ki. “Kim rükûda üç defa sübhane rabbiyelala derse, onun ruku tamam olmuştur. Bu (üç defa söylemek, onun) en azıdır. Kim de secdede üç defa sübhane rabbiyelala derse, onun secdesi tamam olmuştur. Bu, onun en azıdır. O, bu “en azı” ifadesi ile caizliği kastetmiyor, o bununla kemallığın-tamlığın en azını kastetmektedir. Çünkü rükû ve secde, bu zikirler söylenmeden de geçerli olmaktadır. (O, sonra şöyle dedi:) eğer o üçten fazla söylerse, bu, daha iyi olur. Ancak eğer o imam ise, nefrete sebebiyet vereceği için, onun cemaati usandıracak kadar uzatması, uygun düşmez. Aslında bu (uzatma işi) mekruhtur. Muaz, kıraati uzattığı zaman Allah Resülü ona “Yoksa sen fettan (zorlaştırıcı) mısın ey Muaz? diye çekişmişti. Sevri diyor ki: İmama uyan kimselerin, bunu üç defa söylemeye imkân bulmaları için imamın, bunu beş defa söylemesi gerekir.

³⁵ “S” nüshasında “Bunlar en az üçer defa söylenir.” Muhtasar’da ise “Rükûda üç defa sübhane rabbiyelazim, secdede ise üç defa sübhane rabbiyelala der, en azı budur, denilmektedir.

³⁶ Metindeki “Enne rasulellah kane” (Gerçekten Resulüllah idi) ifadesi, Asl’da ve “H” nüshasında böyledir. “S”, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “An resulillahi ennehu kane” (Hz. Peygamber’den onun şöyle olduğu rivayet edildi) şeklinde gelmiştir. Ben derim ki, bu hadisi Ebu Davud, Sünen’inde (I, 134), Nesai, Sünen’inde (I, 160) Tirmizi, İbn Ebi Şeybe ve Beyhaki, Huzeyfe’dan; el-Bezzar, Müsned’inde ve Tabarani, Kebir’inde senediyle birlikte Ebu Bekre’den naklettiler. Onlar, Hz. Peygamber’in rükûda üç defa sübhane rabbiyelazim diyerek, secdede ise sübhane rabbiyelala diyerek, (Allah’ı) tesbih ettiğini rivayet ettiler. Bezzar der ki: Bu hadisin, bu isnaddan başka Ebu Bekre’den bir rivayetini bilmiyoruz. Abdurrahman b. Ebi Berke, hadis için salih (doğrudürüst) tir. Mecmau’z-Zevaid’de böyle denilmektedir. Bu hadis, müellifin sözüne yakındır. Mecmau’z-Zevaid’de İbn Mesud’dan rükû ve secdelerdeki tesbihler hakkında çeşitli isnadlarla gelmiş, muhtelif rivayetler vardır. Mesela Cübeyr b. Mutim’den gelen rivayet gibi. İbn Ebi Şeybe, Veki, Süfyan ve Asım yoluyla Ebu’du-Duha’nın şöyle dediğini rivayet ediyor: Hz. Ali, rükûda üç defa sübhane rabbiyelazim, secdede ise üç defa sübhane rabbiyelala, derdi.

³⁷ Metindeki “fi’s-sücudi” (secdede) ifadesi “HA” nüshasında “li’s-sücudi” (secde için) şeklinde gelmiştir.

kaldırırken de tekbir alır, değil mi? Evet, dedi. Ben dedim: Daha önceki gibi tam dik durarak tamamlar,³⁸ değil mi? Evet, dedi.

Ben dedim: tekbiri (n sonunu) tam sakın yapar, onu uzatmaz (ve harekeli okumaz, değil mi)? Evet, dedi.³⁹

Ben dedim: O ayağa kalktığı zaman ayaklarının (ayası), göğsü ve (parmakları)⁴⁰ üzerine kalkması müstehap mıdır, o, başını secdeden kaldırdığı zaman tam olarak dik durur⁴¹ ve oturmaz değil mi? Evet, dedi, bunu yapmak, onun için müstehaptır.⁴²

Ben dedim: Adam namazda ikinci ve dördüncü rekâtlarda oturduğu zaman nasıl oturur?

(Muhammed) dedi: Sol ayağını yayar, onu iki kabasının arasına koyar ve üzerine oturur. Sağ ayağını da, sağ ayağın parmakları kibleye karşı gelecek şekilde diker. Ben dedim: Secde ettiği zaman yine böyle iki ayağının parmaklarını kibleye karşı yöneltir, değil mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Namazda ayakta dururken sağ elini sol elinin üzerine koyması onun için müstehap⁴³ mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim. Onun gözünün odaklandığı noktanın secde mahalli olması⁴⁴ sağa sola bakmaması ve bir şeyle oynamaması müstehaptır,⁴⁵ değil mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Onun namazda (köpek oturuşu gibi) oturağı üzerine oturup bacaklarını kıvrıp dikmesi mekruh⁴⁶ mudur? Evet, dedi. Ben dedim. Onun namazda mazereti olmadan

³⁸ Metindeki “yestetimmü” kelimesi “Z” nüshasında “yestekıymü” şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır. Doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi “yestetimmü” şeklinde olanıdır.

³⁹ “Tekbirin sonunu sakın yapar; onu uzatmaz” sözü İbrahim’in mevkuf ve merfu olarak rivayet ettiği şu hadise dayanır: “Ezan cezimdir (harekeli değil, sakindir “ekber” gibi) tekbir de cezimdir. Çünkü onu evvelinde meddetmek (ve uzatmak) din açısından hata etmek demektir. Zira bu (böyle okunuş) istifhama dönüşür. Sonunda ise dil bakımından bir hata ve yanlışlık yapılmış olur. Çünkü “ef’ale” kalıbının mübalağaya ihtimali yoktur. Serahsi, Şerhu’l-Muhtasar, I, 23

⁴⁰ Serahsi der ki: (Ayaklarının (ayası) göğsü-parmakları üzerine kalkar) ifadesinde yerden kalkarken önünde oturan kimseye dayanmadığı gibi, elleri ile yere dayanmaz’a işaret vardır. Böylece bundan ihtiyacı olmadığı halde (yere, oraya buraya) dayanmanın mekruh olduğu anlamı çıkar. İbn Abbas’tan rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber böyle namaz kılan bir kimseyi, koca karının namaz kılışına benzetmiştir. Bu, ancak özürülü iken ve yaşlılık sebebiyle yapılabilir, demektir.

⁴¹ Metindeki “yestetimmü” kelimesi “Z” nüshasında “yestekıymü” şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır. Doğru olan, diğer nüshalarda da olduğu gibi, “yestetimmü”dür.

⁴² “ve tühabbü” kelimesi, nüshaların çoğunda böyledir; fakat o “H” nüshasında “yüstehabbü” olarak gelmiştir. (Müstehap: Hakkında kesin bir emir bulunmadığı halde, dinin temel prensiplerine uygun olduğu için, sevilen beğenilen ve tavsiye edilen şeylerdir. Başka bir ifade ile Hz. Peygamber’in bazen yapıp bazen terk etmiş olduğu şeyler. Mesela kişinin kuşluk namazı kılmasını buna örnek olarak verebiliriz. (çev.)

⁴³ Serahsi der ki: Evzai’nin kavli müstesna, sağ eli sol elin üzerine koymak, sünnettir. Evzai, namaz kılan kimse, elini elinin üzerine koymakla salmak arasında serbesttir diyordu. (O, şunu da söyledi:) Bizim âlimlerimiz indinde benimsenen yol ise bunun sünnet olduğudur. Çünkü Hz. Peygamber böyle yapmaya devam etti ve o şöyle buyurdu: Biz peygamberler topluluğu, namazda sol ellerimizi sağ ellerimiz ile beraber tutmayı emredildik. Hz. Ali de namaz kılan kimsenin elini namazda sağ elini sol elinin üzerine koyarak göbeğinin altına sarkıtması sünnettir dedi. Koyma şekline gelince bu, merfu hadiste “tutma” şeklinde ifade edilmiştir. Hz. Ali’nin rivayet ettiği hadiste ise “koyma” kelimesi vardır. Bizim üstatlarımızdan pek çoğu, sağ elinin içini sol elinin dışı üzerine koymak ve küçük parmağı ile başparmağını bileğine halka yapmak suretiyle, her iki hadisle de amel etmiş olmak için bunların her ikisini de birleştirmeyi güzel görmüş ve istihsan yapmışlardır. Tabii ki, eli koyma yerinde asıl olan bize göre göbeğin altıdır.

⁴⁴ Serahsi der ki: “Namazlarında huşulu olan müminler felah buldu” (Müminun 23/ 1-2) ayeti indiği zaman Ebu Talha “Huşu nedir ya Rasülüllah!” diye sordu. Hz. Peygamber, “Namaz kılan kimsenin ayakta iken gözlerinin secde mahalline bakmasıdır” dedi. Sonra Tahavi, Muhtasar adlı eserinde yorum yaparak şöyle dedi: Kıyam halinde gözleri secde mahalline bakmalı, rükûda ayaklarının üzerine, secdede burnunun ucuna ve otururken ise önüne bakmalıdır. Bazıları da şunu ekledi: Sağa selam verirken sağ omzuna, sola selam verirken ise sol omzuna bakmalı. Netice olarak bakmada tekellüf ve zorluğu bırakmalı ve bakışları açıkladığımız şekle sokmalıdır.

⁴⁵ Metinde geçen “vacip” kelimesi çoğu nüshalarda böyledir; fakat “H” nüshasında ise “müstehap” denilmiştir.

⁴⁶ Metindeki “tükrahu” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında böyledir; doğrusu da budur. Bu diğer nüshalarda ise “yükrahu” şeklinde gelmiştir.

bağdaş kurması da mekruh olur mu?⁴⁷ Evet, dedi. Onun sağa-sola bakması⁴⁸ secde yerindeki çakıl taşlarını temizlemesi, parmaklarını çıtlatması, vücudunun veya elbisesinin bir parçası ile ya da küçük taşlarla veya bundan başka şeylerle oynaması, namazda olduğu halde elini⁴⁹ böğrüne koyması mekruh mudur?⁵⁰ Ben bunların hepsini mekruh sayarım, dedi. Ben dedim: Eğer çakıl taşları secdeyi engelliyorsa ne dersin? Eğer o bunları eli ile bir defa düzeltse bunda bir sakınca yoktur; ama bunu bile terk etmesi bana göre daha iyidir, dedi. Ben dedim: Alnındaki toz-toprağı namazdan çıktıktan sonra eliyle silmesi mekruh mudur?⁵¹ Hayır dedi, ben bunu mekruh görmem.⁵²

Ben dedim: Adam ikinci ve dördüncü rekâtlarda namazda⁵³ oturduğu zaman nasıl teşehhüt yapar, ne dersiniz? “Ettehiyyatü lillahi va’s salavatü ve’t tayyibatü es-selamü aleyke eyyüha’n Nebiyyü ve rahmetüllahi ve berakatühü es-selamü aleyne ve ala ibadillahi’s salihin eşhedü en la ilahe illallah⁵⁴ ve eşhedü enne muhammeden abdühu ve rasulühu” yü okur, dedi. İkinci rekâta oturduğu zaman buna bir şey ilave etmez. Dördüncü rekâta ise bunu bitirdikten sonra Allah-ü Teâlâ’ya dua eder ve hacette bulunur⁵⁵ Ben dedim: Onun⁵⁶ teşehhütte buna bir şey ilave etmesi veya bundan önce bir şey okuması mekruh mudur? Evet, dedi.⁵⁷

Ben dedim: Namaz bittiği zaman kişi, nasıl selam verir? Sağına ve soluna “es-Selamü aleyküm ve rahmetullahi” diyerek⁵⁸ selam verir. Birinci selam verişte selam verirken sağında bulunan hafaza (meleklerine) kadın ve erkeklere niyet eder. Soluna selam verirken de aynı şeyi yapar. Eğer kişi, imamın arkasında ise selam verir ve yine böyle niyet eder. Eğer imam,

⁴⁷ Metindeki “tükrähü” kelimesi esas nüshada, “Z” ve “HA” nüshalarında böyledir. “H” ve “S” nüshalarında ise “yükrahü” şeklinde gelmiştir.

⁴⁸ Serahsi der ki: Sağa-sola bakmanın mekruh sınırı, kişinin boynunu ve yüzünü Kâbe cihetinden ayrılacak şekilde çevirmesidir. Eğer kişi, sağa-sola boynunu çevirmeden, gözünün ucuyla bakarsa, mekruh olmaz. Çünkü Hz. Peygamber namazda iken gözünün ucuyla ahabına bakardı.

⁴⁹ Metindeki “yedehu” kelimesi “H” nüshasında böyledir. “S” nüshasında ve Muhtasar’da ise “yedeyhi” şeklinde gelmiştir. Bunun doğrusu “yedehu”dur.

⁵⁰ Metindeki “tükrähü” kelimesi “S” ve “H” nüshalarında “yükrahü” olarak gelmiştir.

⁵¹ Metindeki “tükrähü” kelimesi “H” nüshasında “yükrahu” olarak gelmiştir. Doğrusu bunun muhatap te’si ile gelmesidir. Cevap veren muhatap adama soru soran hitap eder.

⁵² Bu son cümle “H” nüshasından düşmüştür.

⁵³ Metindeki “fi’s salati” kelimesi örnek nüshadan ve “H” nüshasından düşmüştür. Ancak biz onu “Z” ,”HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

⁵⁴ Bu metindeki “illallah” ifadesinden sonra temel nüshada “vahdehu la şerike lehu” ifadesi ilave olarak gelmiştir. “S” nüshasında da böyledir. Ancak Bu ifade “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında ve Muhtasar’da yoktur. Bunun doğrusu da budur.

⁵⁵ Burada Hz. Peygamber’e salâvat okumayı anmadı. Tahavi Muhtasar’ında şunları söylüyor: Kişi, teşehhüdü okuduktan sonra Hz. Peygamber’e salâvat getirir. Sonra hacetini ister, kendisi ve mümin erkek ve kadınlar için de istiğfar eder. Doğrusu da budur. Çünkü teşehhüt Allah’a sena demektir. Şahadet hamdelesinde olduğu gibi senayı Peygambere salât takip eder. Bu Abdullah İbn Mesud’dan rivayet edilmiştir. İbrahim namazda Peygamber’e salâvat olarak “es-selamü aleyke eyyüha’n nebiyyü!” sözünü söylemek yeterli gelir, demiştir.

⁵⁶ Metindeki “lehu” kelimesi “S” nüshasında böyle gelmiş, fakat diğer nüshalardan düşmüştür. “Tükrahu” kelimesi ise “Z” ve “HA” nüshalarında muhatap olarak “tükrähü” şeklinde, diğer nüshalarda ise gaip olarak “yükrahu” şeklinde gelmiştir.

⁵⁷ Serahsi der ki: Bundan maksat, şaz olarak rivayet edilen teşehhüdün evvelinde “bismillah ve billâh” veya “bismillahi hayru’l-esmai” denilmesi, teşehhüdün sonunda da “erselehu bi’l-hüda ve dini’l-hakkı li yuzhirahu ala’d dini küllihi ve lev kerihel-müşrikun” (Saf 61/ 9) denilmesidir. Bu cümlelerin rivayeti, meşhur değildir. İbn Mesud der ki: O, bizi vav ve elif harflerinden bile men ederdi. İşte bu, onun ilave yapmasının caiz olmadığını gösteren bir delildir. Ama nafile namazlar müstesna, onlarda bir delil ile sınırlama yoktur, biz ilave ve ziyadeleri onlarda caiz gördük, ancak bize göre farzlarda birinci oturuşta teşehhüt üzerine bir şey ilave edemez. Şafi ise Hz. Peygambere salâvat dualarını ilave edip okuyabilir, dedi.

⁵⁸ Çoğu nüshalarda böyledir. “HA” ve “S” nüshalarında ve soluna es-selamü aleyküm ve rahmetüllah, der denilmektedir. Serahsi de daha fasih olması için selam, lam-i tarif ile söylenmeli, yoksa lam-i tarifsiz değil, dedi.

kişinin sağ tarafında ise onu onların arasında olarak niyet eder. Eğer sol tarafında ise yine imamı onların arasında olarak niyet eder.

Ben dedim: Adamın namaz kılariken ağzını örtüp kapatması mekruh mudur, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Adamın başına mendil (ve tülbent gibi bir şey) bağlaması veya saçlarını örüp bu örgüleri başında top etmesi, mekruh mudur? Evet, ben bunların hepsini mekruh görürüm, dedi.

Ben dedim: Adamın secde ederken yere ellerinden önce dizlerini koyması ve başını kaldırdığı zaman kalkıp dizlerinden önce ellerini kaldırması müstehap mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim: İmam teşehhüd ile euzü'yü⁵⁹ içinden mi okur? Evet, dedi. Ben dedim: İmam besmeleyi, âmin'i ve Allahümme Rabbena leke'l-hamd'i içinden okur, değil mi?⁶⁰ Evet, dedi. Ben dedim: Fatiha'yı okuyup bitirdikten sonra imamın "âmin" demesi uygun mudur? Evet, dedi. Ben dedim: İmamın arkasındakilerin de "âmin" demesi ve bunu içinden söylemesi⁶¹ uygundur, değil mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam namaz kılariken secde yerindeki⁶² toz-toprağı işitilecek bir sesle üfürse, ne dersin? Bu aynı konuşmak gibidir, dedi, yani namazı bozar. Bu, Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf ise namaz bozulmaz, yalnız bununla "öf !" çekmeyi dilemişse o zaman bozulur, demiştir. Bu Ebu Yusuf'un ilk görüşü olup sonra bu görüşünü terk ederek, hayır onun da namazı bozulmaz, onun namazı tamdır, demiştir.⁶³ Ben dedim: Eğer⁶⁴ bu işitilmeyen bir üfleme ise? Namazı tamdır, ama dedi, mekruh-yadırganacak bir şeydir.

Ben dedim: Adamın örtünüp bürünerek⁶⁵ bir tek elbise (kumaş) içinde namaz kılması veya kalın-sık olan bir gömlek içinde kılması, onun için mekruh olur mu, ne dersin? Ben, bunu mekruh görmem ve bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ben dedim: Eğer bu kişi, cemaatin imamı olsa bile böyle midir? Evet, dedi.

---

⁵⁹ Metindeki "teşehhüd ve teavvüz" kelimeleri, çoğu nüshalarda bu sırayladır. "H" nüshasında ise "teavvüz ve teşehhüd" sırasıyla gelmiştir. Muhtasarda ise, "imam teşehhüdü, euzüyü, besmeleyi, âmin'i ve allhümme Rabbena leke'l-hamd'i içinden okur, denilmektedir. Eh. Ben derim ki, dördüncü bir husus da bu ikisini bir arada zikretmenin imama ait olduğunu söyleyen vardır. Ya da bundan ona göre ikisinin bir arada zikredilmesinin gerektiği çıkarılabilir.

⁶⁰ Bu ifade çoğu nüshalarda böyledir, Muhtasarda da böyledir. Yalnız "Z" ve "HA" nüshasında vav harfinin ziyadesiyle "ve leke'l-hamd" denilmiştir.

⁶¹ Metindeki "ve yuhavvifuha" (onu içinden okur) kelimesi "H" nüshasından düşmüştür. Muhtasarda ise İmam Fatiha'yı okuyup bitirdikten sonra "âmin" der, bunu cemaat da söyler ve bunu içlerinden (gizli) söylerler.

⁶² Metindeki "an" kelimesi "S" nüshasında "min" olarak gelmiştir.

⁶³ Metindeki "fe kale" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "ve kale" olarak gelmiştir.

⁶⁴ Metindeki "fe in" kelimesi "H" nüshasında "ve in" olarak gelmiştir.

⁶⁵ Örtünüp bürünmenin niteliği, çamaşırcıların çamaşırhanelerde elbisenin kendisini dürdükleri zaman elbiseye ne yapıyorlarsa onu yapmaktır. (yani kat kar dürmektir). Hadiste deniliyor ki: Eğer elbise (giysin, örtünecek şeyin) bol ise onu bürünerek örtünürsün, eğer dar ise onu izar (belden aşağıyı örten elbise) yaparak örtünürsün. Bu elbise sık ve kalın olduğu zaman böyledir; onunla setr-i avret gerçekleşmiş olur. Eğer ince olup altındakini (vücudu) gösteriyorsa, bununla setr-i avret olmamış demektir; bu sebeple onun namazı geçerli olmaz. Bir gömlek içinde namaz kılmak da böyledir. İbn Şüca (r.a.) der ki. Eğer kişi avret yerini tam örtememişse rükû ve secde yaparken gözleri avret yerine ilişir ve böylece namazı geçerli olmaz. Eğer onun avret yerleri örtülü ise gözleri oraya ilişmez ve namazı da geçerli olur. Netice olarak bir tek izar (don) ile namaz kılmak Hz. Peygamber'in hadisinden dolayı mekruhtur. Çünkü Hz. Peygamber, adamı omuzlarında bir şey olmadan (sadece don gibi) tek elbise içinde namaz kılmayı yasaklamıştır. Bir adam Ömer'in oğluna bir tek elbise içinde namaz kılmayı sordu. O şöyle cevap verdi: Ben seni bir ihtiyaç için göndersem, sen bir elbise ile mi (sadece don ile mi) gidersin? Adam hayır, dedi. Öyleyse Allah, (namazda) kendisi için elbiseler giyip ziyetlenmeye daha çok hak sahibidir. Hasan, Ebu Hanife'den naklen diyor ki, o dedi: bir izar (don) içinde namaz kılmak kaba-saba insanların işidir. Kişi, bir elbise içinde ama onunla (her tarafı)örtülü ise bu, kabalıktan uzaktır. Hem izar ve hem de rida (şal, hırka, setre, cübbe gibi şeyler) ile namaz kılmak da kiram (soylu, şerefli ve ulu) kişilerin işidir. (şerhu'l-Muhtasar)

Ben dedim: Adamın secde ederken elbisesini toparlayıp tutması ve onu kaldırması⁶⁶ veya saçlarını (top edip) kaldırması mekruh mudur? Evet, dedi. Ben bütün bunları mekruh görürüm.⁶⁷

Ben dedim: Kişi secde ettiği zaman alnı ve burnu üzerine secde eder, görüşünderiniz, değil mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o, alnını koyup burnunu koymasa veya burnunu koyup alnını koymasa ne olur, ne dersiniz? O dedi isat (kötü etmiş, tahrimen mekruh ile tenzihen mekruh arasında bir kötülük) işlemiş olur. Ebu Hanife'ye göre onun namazı, tamdır. Ebu Yusuf ile Muhammed'e gelince, eğer o, alnı üzerine secde etmeye kadir olduğu halde, alnı üzere secde etmez ise (secdesi) yeterli olmaz.⁶⁸ Ama burnu üzerine secde etmezse ve sadece alnı üzerine secde ederse bu, yeterli olabilir.

NAMAZA BAŞLAMA ve İMAMIN YAPACAĞI ŞEYLER⁶⁹

Ben dedim: Adam namaz kıldığı zaman o rükûa varırken aldığı namaz tekbirlerinde iki elini kaldıracak mı, secdede, rükûdan başını kaldırdığı zaman veya secdeden başını kaldırdığında ellerini kaldırır mı, ne dersiniz? Hayır, dedi, kaldırır. O namaza başlangıç tekbiri müstesna bunların hiçbirinde ellerini kaldırır.⁷⁰

Ben dedim: Bir adam, namazın iki rekâtini kılmış ve oturmuş olan imama uyduğu zaman bu⁷¹ kişi ne yapacaktır, ne dersin? O, önce namaza başlar gibi iftitahteki tekbiri alır, dedi. Sonra tekrar tekbir alır ve oturur, imam kalktığı zaman o da kalkar ve tekbir alır. İmam namazı bitirip selam verince adam ayağa kalkar⁷² böylece o, imamla kılamadığı rekâtları tamamlar.

Ben dedim: Namazına "la ilahe illallah" , "elhamdülillah" veya "sübhanellah" ifadeleriyle başlayan bir adam hakkında ne dersin, (bu adam bu kelimelerle) namaza girmiş olur mu? Evet, dedi. Niçin dedim? Eğer o, namaza "Allah-ü Ecel"⁷³ veya "Allah-ü A'zam"⁷⁴ diye başlasaydı, böylece o, namaza girmiş sayılır mıydı? Ne dersin, dedi. Ben de evet, dedim. O da bu da birbirine denktir, dedi. Bu, Ebu Hanife, Muhammed⁷⁵ İbrahim ve Hakem b.

⁶⁶ Metindeki "ve yarfauha" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "ev yarfauha" şeklinde gelmiştir.

⁶⁷ Bu görüş İbn Abbas'ın rivayet ettiği şu hadise dayanır: Hz. Peygamber buyurdu: Ben yedi aza üzerine secde etmekle ve elbiselerimi ve saçlarımı toparlayıp kaldırmamakla emir olundum. Ve buyurdu: Sizden biriniz saçlarını uzattığı zaman bıraksın onları onlar da secde etsin (veya onlarla beraber) secde etsin. İbn Mesud dedi ki: Saçının her bir teli için ona sevap vardır. Sonra yere yayılıp dağılmasın diye elbise ve saçlarını toparlaması bir çeşit büyüktür. Namaz kılan kişinin, büyüktüklenlerin ahlakından olan bir şeyi yapması mekruhtur. Serahsi'nin sözü burada sona erdi.

⁶⁸ Bu Esed b. Amr'ın Ebu Hanife'den naklettiği bir rivayettir. Muhtasar sahibi eserinde bunu söylemektedir.

⁶⁹ Bu bölümün başlığı "S" nüshasından düşmüştür.

⁷⁰ Serahsi, Şerhu'l-Muhtasar'da der ki: O, dedi: Eller ancak yedi yerde kaldırılır. Namaza başlarken, iki bayram (yani ramazan ve Kurban) bayramı namazlarında, vitir namazında kunut duasına başlarken, dört tanesini de Menasik Kitabı'nda anlattı. Hz. Peygamber, namazda bazı hallerde kimi sahabelerin ellerini kaldırdıklarını görünce bunu mekruh görüp yadırgadı ve "Bana ne oluyor ki sizi sanki durmadan kuyruksallayan bir atın kuyrukları gibi ellerinizi kaldırıp durduğunuz görüyorum. Namazda sakın durunuz -başka bir rivayette de-kımıldamayınız, buyurmuşlardır.

⁷¹ Metindeki "haza" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁷² Metindeki "kame" fiilinden sonra "HA" nüshasında fazladan olarak "bir tekbir ile" ifadesi gelmiştir.

⁷³ Metindeki "Allah-ü Ecell" ifadesi "H" nüshasında "Allah-ü Ekber" olarak gelmiştir. Doğru olanı ise "Allah-ü Ecell" şeklinde olmasıdır. Nitekim asıl nüsha ve diğer nüshalarda öyledir.

⁷⁴ Metindeki "veya Allah-ü A'zam" yerine "S" nüshasında "veya isim ve sıfatı anarak "Allah-ü A'zam" dese cümlesi gelmiştir.

⁷⁵ Ebu Hanife ile Muhammed Mücahid hadisini delil getirmektedirler. O dedi ki: Peygamberler namazlarına "La ilahe illallah" ifadesiyle başlardı. Çünkü burada nasla-delil ile sabit olan rükün, tazim yolu Allah'ı zikretmektir. Allah Teâlâ buyurdu: "Rabbini adını zikredip namaz kılan (kurtuluşa erdi)" (A'la 87/ 15). Adam "Allah-ü A'zam" veya "Allah-ü Ecel" dediği zaman gerçekten rükün olan şeyi söylemiş olur. Fakat tekbir kelimesi haberlerde geçmektedir; böylece onu kullanmak gerekli olmaktadır. Hatta onu güzel söyleyebilen kimse

Uteybe'lerin⁷⁶ görüşüdür. Ebu Yusuf ise şöyle der: Eğer⁷⁷ o namaza tekbirle⁷⁸ girildiğini biliyorsa ve bunu güzel söyleyebiliyorsa öyle yapmak yeterli olmaz. Ama tekbir getirmeyi eğer⁷⁹ bilmiyorsa o zaman yeterli olur.

Ebu Hanife dedi ki: Eğer kişi Arapçayı güzel söylediği halde namaza Farsça ile başlarsa ve onunla okursa bu, onun için yeterli olur. Ebu Yusuf ile Muhammed ise hayır, yeterli gelmez, sadece o, Arapçayı güzel yapamıyorsa-okuyamıyorsa o takdirde yeterli olur, demişlerdir.⁸⁰

Ben dedim: İmamdan önce namaza başlayan, hatta imamın ondan sonra tekbir aldığı ve böylece imamın namazı ile namaz kılan adam hakkında ne dersin? Onun namazı yeterli olmaz dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o, imamın namazına değil, başka bir namaza girmiştir. Görmüyor musun, imam kendisine namazı gerekli kılmadan önce o, namazı kendisine gerekli kılmıştır. Ben dedim: Eğer o imamın tekbirinden sonra tekbir alsa, onunla beraber namaza girmiş olsa ve o bununla imamın namazına girmeyi niyet etmiş olsa ne dersin? Namazın kesilmesi, bozulması, hem imamdan önce tekbir alıp hem de imamla beraber namaz kılmasıdır, değil mi? Bu yeterlidir, dedi. Ben dedim: İmamdan önce alınan tekbir⁸¹ konuşmadığı ve selam vermediği halde nasıl olup da namazı bozma oluyor? Çünkü dedi; o birinci namaza değil, başka bir namaza girmiştir⁸² Şu örnekle daha iyi anlarsın. Bir adam

---

için başka bir kelimeyi kullanarak namaza başlamak mekruh olur. Fakat rükün denilen şey, delil ile sabit olan şeydir. O nedenle eğer adam sadece "Allah" dese Muhammed'e göre bu sözle o namaza başlamış olmaz. Çünkü tazim ancak hem ismi ve hem de sıfatı anmakla tamamlanmış olur. Ebu Hanife'ye göre ise başlamış olur. Çünkü bu isimde zaten tazim anlamı vardır. Zira o "et-teellehe" kelimesinden türemiştir ki, hayret etmek anlamındadır. Eğer o "Allahümme'ğfir li" dese namaza başlamış olmaz. Çünkü bu bir istemektir; istemek ise zikir-anmak değildir. Hz. Peygamber, Rabbinden haber verdiği yerde (kutsi hadiste) şöyle buyurdu: "Benden istemeyi bırakıp da zikirle meşgul olan kişiye isteyenlere verdiğimden daha fazlasını veririm." Bu, Serahsi'nin Mabsut'undan kısaltarak alınmıştır.

⁷⁶ "bin Uteybe" kelimesi "S" ve "HA" nüshasından düşmüştür. Geri kalan nüshalarda ise "İbn Uyeyne" şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlıştır. Doğrusu ise T,Y ve B harfleri ile "uteybe" şeklindedir.

⁷⁷ Metindeki "ıza" kelimesi "H" nüshasında "iz" "S" nüshasında ise "in" şeklinde gelmiştir.

⁷⁸ Metindeki "bi't-tekbirati" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "bi't-tekbiri" olarak gelmiştir.

⁷⁹ Metindeki "ve in" kelimesi "H" nüshasında "fe in" olarak geçer.

⁸⁰ Onun "Ebu Yusuf dedi.." sözü "H" nüshasında "Ebu Hanife dedi.." sözünden daha önce gelmiştir. Hâlbuki doğrusu bunun diğer nüshalarda ve Muhtasarda da olduğu gibi sonra gelmesidir. Ben dedim: Serahsi der kî: Bu meselenin aslı şudur: Farsça okuduğu zaman Ebu Hanife'ye göre caizdir, ama mekruh olur. Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre ise eğer Arapçayı güzel ifa ediyorsa, o zaman caiz değildir. Güzel okuyamıyorsa o takdirde caizdir. Şafiye göre her hal-ü karda Farsça kıraat-okumak caiz değildir. Ancak o, eğer Arapçayı güzel okuyamıyorsa, o ümmi olup namazını kıraatsiz kılar. Teşehhüdü Farsça ile icra etmesinde veya imamın Cuma günü hutbeyi Farsça okumasında yine böyle ihtilaf edilmiştir. (...) Ebu Hanife meseleye şöyle delil getiriyor: Farslılar-İranlılar, Selman-ı Farisi'ye kendilerine Fatıha suresini Farsça ile yazıp göndermesi için mektup yazdılar. Onlar dilleri, Arapçaya yatkın olup kolaylaşınca kadar namazda bunu okuyorlardı. Eğer o Farsça ile iman etmiş olsa mümin olmuş olur. (Mabsut'tan kısaltarak... Tafsilatı orada). Eğer hayvanı keserken Allah'ın adını Farsça ile ansa veya Farsça telbiye getirse yine böyledir. Farsça tekbir alıp kıraat ettiği zaman da böyledir. Hasan Ebu Hanife'den rivayet ediyor ki: Kişi Farsça ezan okuduğu zaman halk bunun ezan olduğunu anlarsa, bu caizdir. Eğer bunu bilmezlerse caiz değildir. Çünkü ezandan maksat bildirmektir, oysa bu hâsil olmamıştır. (...) Sonra Ebu Hanife'ye göre efdal olan, uyan kişinin imamla beraber tekbir almasıdır. Çünkü uyan namazda imamın ortağıdır. Ortaklığın hakikati ise yakınlık ve yakın olmaktır. Ebu Yusuf ile Muhammed'e göre ise efdal olan, onun imamın tekbirinden sonra tekbir almasıdır; çünkü o imama tabidir. Hz. Peygamber'in "İmam tekbir alınca siz de tekbir alın" sözünün zahiri anlamı, buna şahitlik yapmaktadır. Diğer fiil ve hareketler de böyledir. Selamda Ebu Hanife'den iki rivayet vardır: Birisi uyan kişi, imamdan sonra selam verir, çünkü onun namazdan çıkışı imamın çıkışından sonradır. Diğeri ise o, diğer hareket ve fiillerde olduğu gibi imamla birlikte selam verir. Şerhu'l-Muhtasar, I, 38 Ben dedim: Bugün tercih edilmiş olan görüş, o imamla birlikte tekbir alır ve selam verir. Fıkıh metinleri de bunun üzerinedir.

⁸¹ Metindeki "et-tekbir" kelimesi "H" nüshasında "et-tekbiratu" şeklinde gelmiştir.

⁸² Metindeki "kad" kelimesi "H" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

nafile namaz kılsa⁸³ teşehhütten sonra selam vermeyi unutsa, kalksa, farz namaza başlamaya niyet ederek tekbir alsa, işte bu nafile namazı bozma ve farz namaza girme demektir. Öyle değil mi? Evvelki olay da aynen buna benzer.

Ben dedim: Namaz bittikten sonra imam namaz kıldığı⁸⁴ yerinde oturur mu, yoksa kalkar mı, ne dersin? Eğer namaz, öğle, akşam ve yatsı namazı ise ben imamın selam verdikten sonra makamında oturmasını mekruh görürüm, kalkıp (gitmesini) isterim. Sabah namazı ve ikindi namazına gelince, o, bunlarda isterse oturur, isterse kalkıp gider. Ben dedim: İmam yüzünü cemaate çevirir mi veya yerinden biraz döner mi? Eğer onun hizasında namaz kılan, namazına devam eden birisi varsa yüzünü onun tarafına çevirmez. Eğer onun hizasında namaz kılan bir insan yoksa dilerse yönünü cemaate çevirir,⁸⁵ dilerse biraz (sağa veya sola) döner. Ben dedim: Eğer imam öğle, akşam ve yatsıda nafile namaz kılmak isterse, cemaate namaz kıldırıldığı yerde⁸⁶ mi, yoksa geride mi kılar? Tabi ki geride, cemaatin arkasında kılar veya cemaate namaz kıldırıldığı yer müstesna, mescidin neresinde isterse orada kılar, dedi. Ben dedim: İmamın arkasında⁸⁷ olan kimseler (cemaat) namaz kıldıkları yerde mi kılarlar veya oradan biraz çekilirler mi?⁸⁸ Eğer orada kılarlarsa bir sakıncası yok; ama bir iki adım çekilirlerse⁸⁹ benim için daha iyi olur.

Ben dedim: Cemaatin saf düzenine kalkması ne zaman gerekli olur? İmam mescitte cemaatle beraber hazır olursa, müezzin “hayye ale’l-felah” dediği zaman ben onların safa kalkmalarını isterim. Müezzin “kad kameti’s-salatü” deyince imam tekbir alır, cemaat de onunla beraber tekbir alır. Ama imam mescitte onlarla beraber değilse, ben cemaatin saf düzeni için, imam ortada yok iken ayağa kalkmalarını mekruh görürüm. Bu Ebu Hanife ile Muhammed’in görüşüdür. Ebu Yusuf’un görüşüne gelince, ona göre müezzin ikameti bitirmedikçe tekbir almaz. Ben dedim: İmam tekbiri, müezzin ikameti bitirinceye kadar

---

⁸³ Metindeki “tera enne racülen lev salla” cümlesi “S” nüshasında “ela ter alev enne racülen salla” şeklinde gelmiştir.

⁸⁴ Metindeki “yüsalli” kelimesi, “H” ve “HA” nüshalarında “salla” şeklinde gelmiştir.

⁸⁵ Serahsi der ki: İmam sabah ve ikindi namazlarında dua ile meşgul olmak için, selam verdikten sonra yerinde oturur. Çünkü bu iki namazdan sonra nafile kılınmaz. Fakat yönünü cemaate çevirmesi uygun olur ve her ne kadar meclislerin en hayırlısı kibleye istikbal etmiş biri olsa da kibleye karşı yönelmiş bir adam gibi oturmaz. Çünkü hadiste rivayet edilmiştir ki, imamın namaz bittikten sonra namaz kıldırıldığı yerde kibleye yönelik bir şekilde oturması bidattir. Hatta Hz. Peygamber, sabah namazını kıldırıldığı zaman yüzünü-yönünü cemaate (ashabına) çevirdi ve onlara: sizden biriniz Mekke’nin fethi ile ilgili müjdeli bir rüya gördü mü? dedi. Çünkü yeni mescide gelen birisi Hz. Peygamberi kibleye yönelmiş olarak görürse yanılıp belki onu namazda sanarak uyabilir. Hz. Peygamber, kendi hizasında namaz kılan bir mesbuk (yani imama namazın başında yetişememiş, ortasında veya sonunda yetişmiş bir kişi olup o, imam namazı bitirdikten sonra kendisi devam eder. Çev.) Eğer kendi hizasında namaz kılan birisi varsa ya sağ tarafa ya da sol tarafa doğru yönelsin. Çünkü namaz kılan bir kimse yönünü onun yüzüne çevirmesi Hz. Ömer’den rivayet edilen bir hadise göre mekruhtur. Hz. Ömer bir adamı bir adamın yüzüne doğru namaz kılariken gördü. Böylece onları kırbaçla yerinden kaldırdı ve namaz kılana “ sen bir surete (şekil ve heykele) mi istikbal ediyorsun dedi. Diğerine de “namaz kılan bu adam senin yüzüne mi yöneldi?” Öğle, akşam ve yatsı namazlarına gelince bu namazlarda imamın oturup yerinde beklemesi mekruhtur. Çünkü bu namazlardan sonra kişinin eksik kıldığı farz namazlarını yerine getirmek için, nafile ve sünnet kılması mendub olup bunlarla meşgul olur. İmamın yerine oturmasının mekruh oluşu ise Ömer, Ali, İbn Mesud ve Abdullah İbn Ömer’den rivayet edilmiştir. Rivayet edilen hadise göre farz mekânında, farz namaz yerinde tatavvu ve nafile ile meşgul olunmaz. Sizden biriniz tespih-nafile namaz kıldığı zaman öne veya arkaya gitmekten aciz midir? Çünkü dışarıdan gelen birisi onu farz namaz kılıyor zanneder ve uymaya kalkar. Fakat o nafile namaz için şahitlerim çoğalsın diye başka bir yere intikal eder. Çünkü namaz mahalli, kıyamet gününde namaz kılan kişi için şahitlik yapacaktır. Evla olan, uyan kimsenin ön tarafa intikal etmesi, imamın ise arkaya geçmesidir. Nafile namaz kılarikenki halleri, farz namaz kılarikenki hallerine zıt olsun diye (böyle yaparlar).

⁸⁶ Metindeki “fi “ harfi “Z” nüshasından düşmüştür.

⁸⁷ Metindeki “halfehu” kelimesi “H” nüshasında “halfehum” şeklinde gelmiştir ki, bu doğru değildir.

⁸⁸ Metindeki “yetenahhavne” kelimesi “H” nüshasında “yentehune” şeklinde gelmiştir ki bu bir yanlıştır.

⁸⁹ Dip not 84’e bak.

geciktirse ondan sonra tekbir alıp namaza başlasa, ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur, dedi⁹⁰

Ben dedim: Namazda esneyen adamın ağzını örtmesini ister misin, (bu hususta) ne dersin? Evet dedi, onun bunu yapmasını isterim⁹¹

Ben dedim: Bir adam, bir topluluğa namaz kıldırır⁹² cemaat yerde iken⁹³ imam yüksek bir yerde olsa, ne dersin? Ben bunu mekruh görürüm⁹⁴ Ama onların namazları tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer imam yerde, bu defa cemaat yüksek bir yerde olsa yine böyle midir? Evet, dedi⁹⁵

Ben dedim: Cemaate köle, bedevi, ama⁹⁶ veya veled-i zina birisi imamlık yapsa ne dersin? Onların namazları tamdır, dedi. Ben dedim: Bu adını andığımız kimselerden başkası, onlara namaz kıldırır daha iyi değil mi? Evet, dedi. Ben, eğer onlara fasık-günahkâr⁹⁷ bir insan namaz kıldırır ne dersin dedim. Onların namazları tamdır, dedi.

Ben dedim ki, toplulardan hangisinin onlara namaz kıldırmasını istersin? Kur'an-ı Kerim'i en iyi okuyan ve Sünneti en iyi bilen⁹⁸ birisi, dedi. Ben dedim: Cemaatte sadece iki veya üç kişi varsa? Yaş bakımından en büyükleri onlara imamlık yapar, dedi. Ben dedim; iki kişi, kıraat ve fıkhıta eşit iken, eğer birinin salih bir kişi olduğu belli, takva ve vera sahibi olduğu açık ise?

⁹⁰ Serahsi der ki: Bu durum, müezzinliği yapan kişinin imamdan başka birisi olduğu zamandır. Eğer müezzinlik yapan kişi, imam ise müezzin (yani imam), ikameti tamamlamadan cemaat, ayağa kalkmaz. Çünkü cemaat, imama tabidir; imam ise şu anda ikamet için ayakta, yoksa namaz için değil. O ikameti bitirip mescide girmeden cemaat yine ayağa kalkmaz. İmam, saflar arasına karıştığı zaman onun geçtiği her bir saf ayağa kalkar ve o mihraba kadar gider. Eğer imam, cemaatle beraber mescitte değilse, Peygamber'in şu hadisine göre cemaatin saf yapmaya kalkması mekruhtur. "Benim çıktığıma görünceye kadar saf yapmaya kalkmayınız. Hz. Ali mescide girdi, bir baktı ki, insanlar, ayakta kendisini bekliyorlar. Bana ne oluyor ki, sizi böyle hayrete düşmüş, şaşkın şaşkın ayakta duruyor görüyorum, dedi.

⁹¹ Serahsi der ki: Bu, Hz. Peygamber'in şu hadisi içindir. "Sizden biriniz, namazda esnerse ağzını kapasın Çünkü şeytan oradan girer." Çünkü insanlarla konuşup sohbet ederken esneme anında ağzı kapamamak edebe aykırıdır. Bu, Allah'a dua ve niyazda olursa tabii ki, edebe daha çok aykırı olur.

⁹² Metindeki "yüsalli" kelimesi "H" nüshasında da böyle gelmiştir.

⁹³ Metindeki "ve kane" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarında "fe kane" olarak gelmiştir.

⁹⁴ Metindeki "ekrahü" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür, hâlbuki bunun bulunması gereklidir.

⁹⁵ Eğer imam yerde, cemaat ise yüksek bir yerde ise Asl'ın rivayetine göre bu mekruhtur. Çünkü burada cemaatin, sanki imamı hafife alma gibi bir durumu vardır. Tahavi'nin rivayetine göre bu mekruh olmaz. Çünkü bu, aynı zamanda ehl-i kitaba muhalif bir davranıştır. Eğer cemaatin bir kısmı imamla beraber olursa yine mekruh olmaz. Muhammed Asl'da yüksek yerin, yüksekliğinin ne kadar olduğunu açıklamadı. Tahavi, insan boyunu aşmadığı müddetçe mekruh olmaz, der. Çünkü az bir yükseklik göze görülmez. Zaten arazide aşaklı-yüksekli yerler olabilir. Fakat bu çok olursa pek hoş görülmez. Biz, burada insan boyunu aşmamayı sınır olarak kabul ediyoruz. Çünkü öyle olursa cemaat, imama bakmada zorlanır. Belki de imamın bu hali, cemaat üzerinde bir şüphe uyandırabilir. Serahsi'nin sözü burada son buldu. (I, 40)

⁹⁶ Metindeki "el-a'ma" kelimesi "Z" nüshasından düşmüştür. Mebcut'ta a'ma, A'rabi, köle, zina mahsülü adam ve fasık kimsenin namaz kıldırması caizdir. Ben, bunlardan başkasının kıldırmasını isterim. Serahsi der ki, fasıkın öne geçirilmesi, bize göre caizdir, ancak mekruh olur.

⁹⁷ Fasık: büyük günah işleyen ya da küçük günahları işlemeye devam eden kimse, demektir.(çev.)

⁹⁸ Serahsi, Mebcut'unda der ki: Bunun en doğrusu, sünneti en iyi bilen kimse, eğer Kuran'dan namazın caiz olacağı kadar bir miktarı bilirse, onun kıldırması daha evladır. Çünkü kıraate sadece bir rükünde ihtiyaç vardır; ilme ise namazın tümünde ihtiyaç bulunmaktadır. Kıraatte bile namazı bozan bir hata ve yanlış, ancak ilim ile bilinebilir. Hadiste güzel okuyan kimseyi daha önce getirmesinin sebebi şudur: O vakit sahabeler, Kuran'ı hükümleri ile birlikte öğreniyorlardı. Hatta Hz. Ömer'den gelen bir rivayete göre Hz. Ömer Bakara suresini on iki senede ezber yapabiliştir. O zamanlar onların en iyi okuyanı, en iyi bileni idi. Ama zamanımıza gelince adam Kur'an okumakta son derece mahir, fakat onun ilimden behresi yoktur. İşte böylece sünneti en iyi bilen kişinin kıldırması, daha evladır, ama eğer o, dininde kusurlu bulunup da ta'n edilmişse o zaman o, öne geçirilmez. Çünkü insanlar, ona uyup (arkasında namaz kılmaya) pek rağbet etmezler. (I, 42)

Takva ve vera bakımından onların hangisi daha faziletli ve salih kişi olma bakımından hangisi daha çok belli ise o, cemaate imamlık yapar, dedi⁹⁹

Ben dedim: Bir adamın, evindeki bir adama namaz kıldırması mekruh¹⁰⁰ olur mu? Evet, dedi, ondan izinsiz kıldırırsa mekruh olur. Ben, eğer ona bu konuda izin vermiş ise dedim? Bunda bir sakınca yoktur, dedi.

Ben dedim: Cemaat üç kişi oldukları zaman birisi imam olur, nasıl kılarlar, ne dersin? İmam öne geçer, arkasındaki iki kişiye namaz kıldırır, dedi. Ben dedim: Eğer öne geçmez; aralarında durursa ne olur? Namazları tamam olur, dedi. Ben dedim: Eğer cemaat çok ise imam da onların ortasına durursa¹⁰¹ veya safın sağına ya da soluna durup da onlara namaz kıldırırsa ne dersin? Onların namazları tamdır¹⁰² ama mekruh işlemiştir, dedi. Ben dedim: Eğer imamla beraber bir tek kişi varsa bu kişi nereye duracak, ne dersin? İmamın sağ tarafına durur, dedi¹⁰³ Ben dedim: O tek başına imamın arkasında kılarla ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi¹⁰⁴ Ben dedim: Eğer o imamın sol tarafında durup kılarla ne dersin? Namazı tamdır ama o, iyi etmemiş olur, dedi. Ona uygun olan, ancak imamın sağına durmasıdır¹⁰⁵

⁹⁹ Nüşhalarda böyle anlatılmaktadır. Muhtasar'da ise şu ifadeler vardır: Cemaate onların Kitabı en güzel okuyanı, sünneti en iyi bilen ve takva ve vera bakımından en üstün olanı namaz kıldırır. Eğer bunlarda eşit iseler en yaşlı olanı kıldırır. Serahsi, şerhinde der ki: Eğer onlar sünneti bilmede eşit iseler, bu defa hadise göre takva ve verada üstün olan kıldırır: "Kim muttaki bir âlimin arkasında namaz kılarla, o sanki bir peygamberin arkasında kılmiş gibi olur." Yine buyurdu: "Sizin dininizin özü ve esası takva ve veradır." Hadiste daha önce hicret eden öne geçer ifadesi vardı. Çünkü hicret, o zamanlar farz idi. Sonra bu, Peygamberin "Fetihten sonra hicret yoktur" hadisiyle neshedildi. Zira onların hicret bakımından önde olanı, sünneti bilme bakımından da önde olurdu. Çünkü onlar, hükümleri öğrenmek için hicret ediyorlardı. Bunda da eşit olurlarsa o zaman şu hadiste ifade edildiği gibi yaş bakımında en büyükleri kıldırır: "Büyüğe büyüğe!, Zira onların yaş bakımından en büyükleri, gelenek olarak onların en çok hürmet edilenidir. Hem insanlar, böyle birisine uymayı daha çok isterler. Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadiste de şöyle denilmektedir: Eğer (bunda da) eşit iseler (o zaman) yüzü en güzel olan (kıldırın). Denildi ki: Bunun anlamı işleri bilmede onların en iyi bilenidir. Nitekim şöyle denilir: "Bu işin vechi (yöneti) budur, denildiği gibi. Eğer bu ifadenin zahiri anlamını ele alacak olursak, bundan maksat en çok gece namazı kılan demek olur. Zira hadiste gelmişti ki: "Gece çok namaz kılan kişinin gündüz yüzü güzel olur."

¹⁰⁰ Metindeki "efetükrahü" kelimesi "H" nüshasında "efeyükrahü" olarak gelmiştir.

¹⁰¹ Bu metin "H" nüshasında "eraeyte er-racüle in kane'l-kavmü kesiran ve salla" şeklinde gelmiştir. Doğru olan diğer nüshalardadır.

¹⁰² Namazlarının tam ve caiz olmasına gelince, zira burada cemaatin, imamın önüne geçmesi gibi namazı bozacak bir olay olmamıştır. Mekruh olması ise çünkü Hz. Peygamber, imamlık yapmak için sahabenin önüne geçmişti ve buna böyle devam etti. Onun sünnetinden yüz çevirmek de mekruhtur. Çünkü imamın safın ortasında durması kadınlar cemaatine benzer. Erkeklerin kadınlara benzemesi ise mekruhtur. Bu, Serahsi'nin sözüdür.

¹⁰³ Zahir rivayete göre imama uyan bu kişi, imamdan geride durmaz. Muhammed'den rivayet ediliyor ki, o, şöyle dedi: Uyan kişinin ayak parmakları, imamın topuğu hizasında olması uygundur. Zaten halkın uygulaması da böyledir. Eğer uyan kişinin boyu daha uzun olup onun secdesi imamın önüne geçerse bu, ona bir zarar vermez. Çünkü burada itibar secde yerine değil, (ayakların) duruş yerindedir. Nitekim kişi safta durur, fakat boyu uzun olması dolayısıyla secde yeri, imamın secde yerinden daha önde olabilir. (Serahsi, Mebsut).

¹⁰⁴ Eğer imamın arkasında bir kadın, namaz kılarla Enes hadisi ile onun namazı geçerlidir. Hz. Enes'in ninesi Melike Hz. Peygamberi yemeğe davet etti. Peygamber, kalkın ben size namaz kıldırayım, dedi. Beni Hz. Peygamber dikeltti, sabi çocuğu da kendi arkasına dikeltti, annem Ümmü Süleym'i de bizim arkamıza dikeltti. Sabi çocuk, namazı bıraktı. Artık Enes O'nun (peygamberin) arkasında yalnız başına, Ümmü Süleym de yalnız başına sabinin arkasında durdu. Bu hadiste imamın yanında iki kişi daha varsa imamın bunların önünde duracağına ve iki kişinin de onun arkasında saf tutacaklarına delalet vardır. Serahsi, Şerhu'l-Muhtasar, I, 43

¹⁰⁵ Çünkü İbn Abbas başlangıçta O'nun soluna durdu ve öyle uydu O'na. Sonra ona uyanın caiz oluşu ve döndürülmesi ile Hz. Peygamber'in arkasına gelişi, bu gibi şeylerin namazı bozmadığını gösterir. Ama o isâet (kötü-mekruh) yapmıştır, dedi. Bizim arkadaşlarımızdan buradaki mekruh, imamın soluna durduğu içindir, yoksa arkasına durduğu için değildir. Zira imamın arkasına duran kişi, imamın iki tarafından birinde, saği üzere olmaktadır. Bu sebeple onun sünnete aykırı hareket ettiği tam oluşmamıştır. Ancak imamın sol tarafına duran kişi böyle değildir. Bunların en doğrusu, mekruh olma cevabının her iki fasılda da yattığıdır. Çünkü bunlardan birisi diğeri üzerine "yine böyledir" ifadesiyle atf yapılmıştır. Allah en iyi bilendir. Serahsi, I, 44

ABDEST ALMA ve CÜNÜPLÜK SEBEBİYLE GUSLETME¹⁰⁶

Ebu Süleyman Muhammed'den rivayet ediyor. Dedi ki, ben dedim: Kişi cünüplük sebebiyle yıkanmak istediği zaman nasıl yıkanacak? Önce suyu ellerinin üzerine dökerek onları temiz oluncaya kadar yıkar. Sonra suyu sağ eliyle sol eli üzerine döker ve apış arasını temiz oluncaya kadar yıkar. Sonra ayakları müstesna, namaz için abdest aldığı gibi, -benim sana anlattığım namaz abdestine benzer- abdest alır. Sonra suyu başından ve sakalından aşağı ve vücudunun diğer yerlerine döker. Temizleninceye kadar her tarafını yıkar. Sonra bunun nihayetinde¹⁰⁷ iki ayağını yıkar¹⁰⁸ Ben dedim: Eğer suyu başından ve vücudunun diğer yerlerinden üçer defa dökmesine ne dersin? Yeterlidir, dedi.

Ben dedim: cünüplükten yıkanmak için en az yeterli olan su¹⁰⁹ ne kadardır? Bir sa¹¹⁰ su, dedi. Ben dedim: Peki abdest almak için en az ne kadar su yeterlidir? Bir müdd¹¹¹ su, dedi¹¹²

Ben dedim: Kadın ay halinden çıktığı zaman gusletmesi ve cünüplükten gusletmesi aynı erkeğin gusletmesi gibi midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer kadın başındaki saçlarını çözmeden guslederse, ancak su saçlara ulaşmış¹¹³ olursa? Ona yeterli olur, dedi¹¹⁴

Ben dedim: Yıkanan cünüp adamın kullandığı su, yıkandığı leğenin içine biraz sızmış olsa bu su, bozulmuş (fesad) olur mu, ne dersin? Hayır, dedi¹¹⁵ Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu, kendisinden kaçınılması mümkün olmayan bir şeydir¹¹⁶ Ben dedim: Eğer başına veya

¹⁰⁶ Bu başlık “S” nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁷ Metindeki “yentehi” kelimesi, nüshalarda böyledir. “H” nüshasında ise “yetenahha” şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

¹⁰⁸ Serahsi der ki: Hz. Aişe, Enes ve Meymune Resulüllah'ın gusül yapışını böyle rivayet ettiler. Meymune hadisi (şöyle diyerek) bunu tamamladı: Zahir rivayette abdestte başını mesh eder, denilmektedir. Hasen Ebu Hanife'den onun mesh etmediğini, çünkü onun başını yıkaması gerektiğini, gusül gerektiği zaman meshin farz oluşu yeterli olmaz. Önce vücudundaki necasetleri temizler. Çünkü o, bunu yapmazsa, suyun da akmasıyla necaset dağılıp çoğalır. Suyu vücuduna dökmeden önce abdest almaya başlaması, bize göre gerekli değildir. Ayaklarını yıkamasını abdestten sonraya bırakır. Çünkü onun iki ayağı kullanılmış suyun biriktiği yerdedir. Eğer adam, bir levha veya taş üzerinde ise iki ayağını yıkamayı geri bırakmaz.

¹⁰⁹ Metindeki “el-maü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁰ Sa, bir ölçektir. Şer'i dirheme göre 2,917 kg. örfi dirheme göre ise 3,333 kg. eder. Bu aslında bir hacim ölçüsü olup daha çok tahıl ölçerler. Su kabına da aynı kökten “suvaa” derler. (çev.)

¹¹¹ Müdd: Iraklılara göre iki rıtlık bir ölçek. (832 gr.)

¹¹² Bu ölçü gerekli bir ölçü değildir. Kişi müdden daha az bir su ile abdestini eksiksiz ve tam yapabiliyorsa (mesele yok) yeterli olur. Eğer ona abdestte bir müdd su yetmiyorsa biraz artırır, ama suyu dökmede israf yapmamalıdır. Şerhu'l-Muhtasar.

¹¹³ Metindeki “yeblüğu” kelimesi “H” nüshasında “belağa” olarak gelmiştir.

¹¹⁴ Ümmü Seleme hadisine göre böyledir. O dedi ki: Ya Rasülüllah! Ben saç örgülerimi çok sert-sıkı bağlayan biriyim. Gusül ettiğim zaman örgülerimi çözeyim mi? Hayır, dedi. Senin suyu başından ve vücudunun diğer yerlerinden aşağıya üç defa akıtman yeterlidir. Mezhep âlimlerimiz zülüflerin, saç lülelerinin ıslatılması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Kimileri zülüfler üç defa ıslatılır ve her ıslatmada sıkılır, dediler. En doğru olan şudur ki, bu vacip-gerekli bir şey değildir; çünkü bunda zorluk vardır. Ancak Hz. Peygamber'in “Dikkat ediniz! Saçları ıslatınız, derileri de temizleyiniz” şeklindeki hadisin zahiri birinci görüş için bir delil teşkil eder. (Bu kısaltarak Mabsut'tan alınmıştır. s. 46)

¹¹⁵ İbn Abbas şöyle der: Su seline kim sahip olur, Hasan'a bu sorulduğu zaman şöyle dedi: Biz Allah'tan bundan daha çoğunu isteriz. O böylece kaçınılması mümkün olmayan şeylerin affedileceğine işaret etmiştir. Bak. Serahsi. Ben dedim: İbn Ebi Şeybe Musannef'inde Veki' ve Hammad b. Zeyd yoluyla Yahya b. Atik'in şöyle dediğini rivayet ediyor: Ben Hasan'a ve İbn Sirin'e yıkanan ve yıkama sularının leğen içinde temiz suya çilpiyen ve sizan adamın durumunu sordum. Hasan dedi ki: Suyun saçılıp dağılmasını kim önleyebilir. İbn Sirin de Biz Rabbimizin rahmetinden bundan daha fazlasını isteriz, dedi. (Cünüp kişi yıkıyor, o yıkanırken leğenin içine su sızıyor ve çilpiyor) s. 50

¹¹⁶ Metindeki “minma” kelimesi “S” nüshasında böyle gelmiş, “A” ve “Z” nüshalarında “ma” olarak gelmiş ve “H” nüshasından düşmüştür. Doğrusu ise “S” nüshasında olandır.

vücudunun başka yerlerine döktüğü su, apış arasını yıkama suyu bütün bu sulardan leğen içine damlamalar oluyorsa? Bu, suyu bozar, artık böyle bir su ile abdest almak yeterli olmaz ve gusletmek geçerli olmaz¹¹⁷

Ben dedim: Bir adam, temiz bir kapta abdest alsın, bu su ile bir başka adam abdest alabilir mi, ne dersin? Yeterli olmaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi; bu su ile bir defa abdest alınmıştır; o daha sonra başka bir kimsenin abdest almasına yeterli değildir¹¹⁸ Ben dedim: Adamın abdesti abdest olmadı, o bununla bir gün veya daha fazla namaz kıldı? O kimse dedi; yeniden abdest alacak ve bu namazların hepsini yeniden kılacaktır.

Ben dedim: Aybaşı olan bir kadın, bir sudan içse veya abdest alsın bu su kapta fazla olup artsa böylece bundan birisi abdest alsın ne dersin? Onun için yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu su temizdir. Ben dedim¹¹⁹ içen veya abdest alan kimse cünüp olsa bile böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: hayızlı kadın elini içinde su olan bir küpecin¹²⁰ veya kabın içine¹²¹ soksa bu sudan abdest alınır ve o sudan içilir mi, ne dersin? Eğer onun elinde pislik yoksa bunda bir sakınca¹²² yoktur, dedi. Eğer hayızlı kadının elinde pislik varsa o sudan içilmez ve abdest alınmaz. Ben, cünüp olan adam da böyle midir dedim? Evet, dedi.

Ben dedim. Yıkamak isteyen cünüp bir adam, ellerini yıkamadan onları su kabının içine soksa sonra bu su ile yıkansa olur mu, ne dersin? Eğer elinde bir pislik yoksa olur, dedi. Eğer elinde pislik varsa caiz olmaz.

Ben dedim: Abdest almak için abdest suyu ve yıkamak için gusül suyu isteyip hazırlayan adamın bunlara başlarken¹²³ besmele çekmesini ister misiniz¹²⁴ ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O, bunu bilerek veya unutarak terk ederse? Ona bunun bir zararı olmaz, dedi.

Ben dedim: Adam abdest almak için suyu getiriyor, sonra tükürüyor ve sümürüyor, bu tükürük ve sümükler de su kabının içine düşüyor, o sonra bu su ile abdest alıp namaz kılıyor, ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur, onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Su kabından¹²⁵ kedi içse onunla abdest alınıp namaz kılınır mı? Ben başka bir su ile abdest almak isterim, dedi. Ben dedim: Peki o abdest aldı¹²⁶ ve namazını kıldı? Dedi yeterli olur.

Ben dedim: Eğer onun su kabından tavuk su içerse¹²⁷ ondan abdest alınır mı ne dersin? Eğer dedi, bu tavuk başıboş, sağda solda dolaşan bir tavuk ise, ben onun o sudan abdest

¹¹⁷ Burada kendisinden kaçınılması mümkün olan çokluk bir şeyin, affedilemeyeceği kastedilmektedir. Burada azla çok arasındaki sınır, eğer damlaların leğende düştükleri yerler belli ise işte o çok demektir. Bak. Serahsi.

¹¹⁸ Sonra kullanılmış suyun niteliği hakkında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Ebu Yusuf, bu su necistir, dedi. Ancak burada ölçü, fazla-çokluk ile gerçekleşir. Bu onun Ebu Hanife'den rivayetidir. Hasan da Ebu Hanife'den bunun necis olduğunu, dirhem miktarından daha fazla olanın affedilmeyeceğini rivayet ediyor. Muhammed ise şöyle der: Kullanılmış su temizdir, ama temizleyici değildir. Bu, Ebu Hanife'den Züfer'in ve Kadı'nın rivayetidir. Serahsi bunları Mabsut'ta (I, 46) anlatır. Görüşlerin delilleri ve birbiri üzerine tercihleri için bakınız.

¹¹⁹ Metindeki "kultü" (ben dedim) kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹²⁰ Metindeki "el-hubbü" kelimesi nüshalarda böyledir. Ancak "H" nüshasında "el-cübbü" olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır. Doğru olan ise o kelimenin noktasız, ha harfi ile gelmiş olmasıdır. El-hubbü, büyük kocaman küp demektir. Çoğulu, "hıbab", "hıbetün" ve "ahbab" şeklinde gelir. Sözlükte böyledir.

¹²¹ Metindeki "fi" harfi "H" nüshasından düşmüştür.

¹²² Metindeki "fe la bese" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹²³ Metindeki "hiyne" kelimesi çoğu nüshalarda böyle "H" nüshasında ise bunun yerine "hatta" kelimesi gelmiştir.

¹²⁴ Metindeki "e tühıbbu" kelimesi nüshalarda böyle, "H" nüshasında ise "e yuhıbbu" şeklinde gelmiştir.

¹²⁵ Metindeki "min inaihi" kelimesi nüshaların genelinde böyle gelmiştir, doğrusu da budur. "H" nüshasında ise "min maihi" şeklinde gelmiştir.

¹²⁶ Metindeki "faale" kelimesi nüshalarda böyle, "H" nüshasında ise "faalehu" şeklinde gelmiştir.

¹²⁷ Metindeki "şeribet" kelimesi "H" nüshasında "şeribe" olarak gelmiştir ki bu yanlıştır. Doğrusu ise diğer nüshalarda olduğu gibi "şeribet" şeklinde gelmesidir.

almasını mekruh görürüm¹²⁸ Eğer o tavuk, bağlı ve özel bakımlı¹²⁹ ise o sudan abdest almakta bir sakınca yoktur. Ben dedim: eğer tavuk başıboş olup¹³⁰ sudan içse, adam bunun fazlası ile abdest alıp namaz kılsa ne dersin? Yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, tavuğun gagasında bir necis görmemiştir¹³¹ O sebeple bu ona yeterli olur. Ama ben başka bir su ile abdest almak isterim. Ben dedim: Eğer onun gagasında bir necis görülmüşse ve böylece tavuk su kabından içmişse bundan abdest alınır mı, ne dersin¹³²? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer böyle iken abdest alır ve namaz kılsa? Adamın abdesti de namazı da iade etmesi gerekir, dedi.

Ben dedim: Eğer su kabından kuş, koyun, sığır, deve, at, kadana veya eti yenen herhangi bir hayvan içmiş¹³³ olsa arta kalan fazla sudan abdest almak uygun olur mu ne dersin? Evet dedi, bunda bir sakınca yoktur. Ben dedim: Eğer sudan eşek ve katır gibi eti yenmeyen hayvanlar ve onların benzerleri içmişse, ne dersin? O sudan abdest alınmaz, dedi. Ben dedim¹³⁴ Eğer o sudan abdest aldı ve bir gün veya daha fazla bu abdest¹³⁵ ile namaz kıldıysa ne dersin? O dedi, yeniden abdest alıp kıldığı bütün namazları¹³⁶ iade etmesi gerekir.

Ben dedim: Su kabına sinek, arı, akrep, domuzlan böceği, çekirge, karınca veya ağustos böceği¹³⁷ düşüp orada ölse ya da bunlar kuyuda¹³⁸ ölü olarak bulunsa, bu su fasid-bozuk olur mu ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bunların kanı olmaz, o sebeple ondan abdest almakta bir sakınca yoktur. Ben dedim: Kanı olmayan her şey¹³⁹ böyledir? Evet, dedi.

---

¹²⁸ Fakat bununla beraber eğer bu sudan abdest alırsa caiz olur. Çünkü o kesinlikle biliyor ki onun gagası temizdir. Eğer necaset şüphesi varsa, şüphe yakın ile yarışamaz. Bak. Serahsi.

¹²⁹ Tavuğun hapsedilmesi demek, onun gagasının ayaklarının altına ulaşmaması demektir. Eğer gagası ayaklarının altına ulaşırsa tavuk oralarda ne diye hep bakar durur. Böyle bir hapis tavuk ile başıboş tavukların bir farkı yoktur, bunlar aynıdır. Serahsi'ye bak.

¹³⁰ Metindeki "kanet" kelimesi "H" nüshasında "kane" olarak geçmektedir.

¹³¹ Bu fiil, malum bir fiildir. Yani Mükellef veya namaz kılan adam, (pisliği) görmemiştir, demek olur.

¹³² Metindeki "e raeyte" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹³³ Metindeki "şeribe" kelimesi "A" nüshasında "şeribet" olarak, diğer nüshalarda ise "şeribe" olarak gelmiştir ki, bu daha uygundur.

¹³⁴ Metindeki "kultü" kelimesi nüshalarda böyledir. "H" nüshasında ise "kultü" yerine "kale" diye gelmiştir ki bu doğru değildir.

¹³⁵ Metindeki "vudu" kelimesi çoğu nüshalardan düşmüştür. Biz onu "HA" ve "S" nüshaların dan alıp ilave ettik; onun bulunması daha uygundur.

¹³⁶ Metindeki "ve's-salavate" kelimesi nüshalarda böyledir. "H" nüshasında ise "es-salatü" şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹³⁷ Metindeki "sarasır" (ağustos böceği) kelimesi nüshalarda böyledir. "S" nüshasında "sarasır" yerine "kurad" (kene) kelimesi gelmiştir. "HA" nüshasında "sarasır" olarak gelmiştir. Muğrib'te (I, 160) der ki: Onun cırcır ve arı gibi kanı olmayan (böceklere) gelince sözü ise... Sarar, cırcır böceğidir. Bu çekirgeden büyüktür. Ona gece cırcırı derler. Bazıları ona es-sada-yankı derler. Ben dedim: "sursur" çoğulu "sarasır" gelir. "sursurun" kelimesinin çoğulu ise "sarasır" gelir. Bu sıçrayan böceklerden bir türdür. İnce sesli olarak öter. Çoğunlukla geceleri öttüğü için ona "sararu'l-leyl" (gece cırcırı) adı verilmiştir.

¹³⁸ "el-cübbü", kuyu demektir. Üstad Rağib el-İsfahani'nin Ğaribi'l-Kuran'ında (I, 82) Allahü Teala buyurdu: "Onu kuyunun dibine atın" (Yusuf 12/ 10) Yani taşla kapatılmamış kuyu. Onun bu ismi almasının sebebi ya yerin derinliklerinde kazılmış büyük bir kuyu olması ya da (içine giren her şeyi) silip yok ettiği içindir. Çünkü cübb kelimesi, bir şeyi kökünden kesmek anlamına gelir. Mesela hurma ağacını kesmek gibi. Muhtasaru'l-Kâfi'de şöyle denilmektedir: Kuyuya eti yenen hayvanların beveli düşse, Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüne göre bu kuyunun suyu fasit olur. Muhammed'in görüşüne göre ise fasit olmaz; galip gelmediği müddetçe onunla abdest alınabilir.

¹³⁹ Serahsi, Mebsut'ta diyor ki: Selman Farisi hadisinde Hz. Peygamber buyuruyor ki, akan kanı bulunmayan bir canlı, bir kabın içinde öldüğü zaman (o kabın içindekinden) yemek, içmek ve ondan abdest almak helaldir. Çünkü bu hayvan, kabın içinde öldüğü zaman akan kanı varsa onu necis hale getirir. Zira bu hayvan, kesilir ve kanı akarsa, böylece o, temizlenmiş olur. Zira burada haram olan şey, akmış olan kandır. Çünkü ayette "akan kan" (Enam 6/ 145) buyrulmaktadır. Buna göre haram hükümünü içeren bu ayet, akan kana sahip olmayan

Ben dedim ki, eğer su kabına şarap, kan, idrar veya insan dışkısı düşse veya kuyuya bunlar az veya çok olarak düşse, bu sudan abdest alınır mı veya bu su içilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer bu sudan abdest almış ve günlerce namaz kılmışsa? Yeniden abdest alıp bütün namazlarını yeniden kılması gerekir, dedi.

Ben dedim. Eğer abdest suyunun içine eti yenen bir hayvanın salyası aksa veya kuyuya düşse, ne dersin? Salyaya gelince dedi, salya, suyu bozmaz ve bundan içmekte ve abdest almakta bir sakınca yoktur.

Ben dedim: Eti yenen bir hayvanın beveli su kabının için veya¹⁴⁰ kuyuya düşse ne dersin? Bu (bevil) fasiddir, (ifsat eder) suyu da fasit yapar. Ben dedim: Eğer kişi, bununla abdest alır ve namaz kılsa? Abdestini ve namazını yeniden alıp kılması onun üzerine gereklidir, dedi. Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise şöyle dedi: Eti yenen¹⁴¹ hayvanın bevinde bir sakınca yoktur. Eğer bevil, su içine karışsa, ona galebe çalmadıkça su, fasit olmaz, eğer galebe çalarsa o zaman bu sudan abdest alınmaz. Ebu Yusuf dedi: Deve ve deve gibi eti yenen hayvanların bevlini içmekte bir sakınca yoktur. Bu hayvanların beveli az olsa bile suyu ifsat eder. Muhammed dedi: Bunu (beveli az olan suyu) içmede bir sakınca yoktur¹⁴² bu, suyu da ifsat etmez¹⁴³

Ben dedim: Adam abdest aldı; kollarından önce iki ayağını¹⁴⁴ yıkamaya başlasa veya yüzünden önce kollarını yahut yüzünü yıkamadan önce başını mesh etse ya da yıkadıkları kurduğu için bazı uzuvlarını bıraksa veya bunu yıkarken yapsa da sonra geri kalan tarafları yıkasa ne dersin? Onun yıkaması yeterlidir¹⁴⁵ dedi ve abdesti de tamdır. Fakat bunun efdal olanı, ellerinden başlamak, sonra yüzü, sonra kolları, sonra başı mesh etmek ve sonra da ayakları yıkamaktır¹⁴⁶

Ben dedim: Su kabının içine serçe kuşu pisliği veya güvercin dışkısı düşse? Bunları kaptan alıp atar ve sonra abdest alır, dedi¹⁴⁷ Ben dedim: ona tavuk pisliği düşerse?¹⁴⁸ Ondan abdest alınmaz, dedi. Ben dedim: Eğer ondan abdest alıp bir gün veya daha fazla namaz kılsa, ne dersin? Yeniden abdest alır ve kıldığı zamanları iade eder, dedi.

---

canlıları kapsamaz. Bu yüzden de böyle bir canlı ölmekle necis olmadığı gibi, bu canlının içinde öldüğü şey de o şeyden yaratılanlara kıyasla pis kabul edilmez. Eh.

¹⁴⁰ Metindeki “ev” kelimesi “H” nüshasında “v” harfi olarak gelmiştir. Bunun doğrusu ise diğer nüshalarda geldiği gibi “ev” şeklinde olmasıdır.

¹⁴¹ Metindeki “ekelte” kelimesi bütün nüshalarda böyle muhatap gelmiştir Hâlbuki meçhul olarak “ükile” şeklinde gelmiş olsaydı daha uygun olurdu.

¹⁴² Ebu Hanife'ye göre Hz. Peygamber'in şu hadisinden ötürü ne tedavi ve ne de başka bir şey için beveli içmek caiz değildir. “Hiç şüphesiz Allah size haram kıldığı şeylerde sizin için tedavi kılmadı” Muhammed'e göre, onun yanında bevl temiz olduğu için tedavi veya başka bir şey için içilmesi caizdir. Ebu Yusuf ise Uraniyyin hadisi ile amel ederek, bevlın sadece tedavi için içilmesi caiz, başka bir şey için değil, başka bir şey için içmek caiz değildir, dedi. Bak Serahsi.

¹⁴³ Metindeki “fe leyse yüfsidu” kelimesi “S” nüshasında “fe la yüfsidu” şeklinde, “HA” nüshasında da “ve la yüfsidu” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁴ Metindeki “bi ricleyhi” kelimesi nüshalarda böyle, “H” nüshasında ise “riclehu” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁵ Metindeki “ğaslühu” kelimesi “S” nüshasında “ve ğaselehu” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁶ Bütün nüshalarda böyledir. Yalnız “S” nüshasında ellerinden başlar, sonra yüzü, sonra kolları, sonra başını mesh eder, sonra ayaklarını yıkar denilmektedir. (Buradaki fark, “S” nüshasında “vech” “ziraayhi” ve “ra'sehu” kelimelerinin harf-i cersiz olarak gelmeleridir. “Kademeyhi” kelimesinin yerine “ricleyhi” denilmiştir.)

¹⁴⁷ Bu caizlik, İbn Mesud hadisine dayanır. Onun üzerine bir güvercin pislemişti de o pisliği parmakları ile silmişti. Bir kuş Abdullah İbn Ömer'in üzerine pisledi; o, bunu bir taş ile sildi. Onu yıkamadan öylece namaz kıldı. Bunun aslı Ebu Ümame el-Bahili hadisidir. Hz. Peygamber, güvercine teşekkür ederek şöyle dedi: O mağaranın kapısına yuva yapmıştı. Bu sebeple Allah ona mükâfat olarak mescitleri sığınak yaptı. İşte bu, ondan olan şeylerin temiz olduğuna delalet eder. Serahsi.

¹⁴⁸ Metindeki “fe in” kelimesi “S” nüshasında “ve in” olarak gelmiştir.

Ben dedim: Eğer su kabından fare, yılan ve zehirli keler su içse¹⁴⁹ o kaptan abdest alınır mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer abdest alır ve kılar mı? Namazı tamdır, dedi. Fakat o kötü-uygunsuz bir şey yapmış olur¹⁵⁰

Ben dedim: Yırtıcı hayvanlardan birisinin veya köpeğin su kabından içmesine ne dersin? O sudan abdest alınmaz, dedi. Ben dedim: Eğer onunla abdest alır¹⁵¹ ve bir gün ya da daha fazla namaz kılar mı? Ne dersin? Yeniden abdest alır dedi ve bütün namazlarını yeniden kılar.

Ben dedim: Eğer su kabına yarasa beveli, sivrisinek veya pire gibi şeyler düşse ne dersin? Bu sudan abdest almada bir sakınca yoktur, dedi. Niçin böyle, halbuki bunun kanı vardır, dedim? Bunun kanı bir şey ifade etmez, dedi.

Ben dedim: Eğer su kabından eti yenmeyen kuşlardan birisi su içerse ne dersin? Ben bu sudan abdest almayı mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer abdest alır ve namaz kılar mı? Namaz yeterli olur, dedi. Ben dedim Eti yenmeyen hayvanlarla bunun farkı¹⁵² nereden kaynaklanıyor? Aslında bunda kıyas yapacak olursak bunlarda hiçbir fark yoktur, dedi; fakat ben burada kıyası bırakıp istihsan yapıyorum. Çünkü ben tavuk artığını mekruh görüyorum ve bundan dolayı abdest ve namazın yeniden kılınmasını emretmiyorum. Ben dedim: Eğer doğan ve şahin gibi kuşlar su içerse, ne dersin? Ondaki abdest almayı mekruh görürüm ama dedi, abdest alırsa yeterli olur.

Ben dedim: Kuyuda¹⁵³ balık, kurbağa veya yengeç ölürse ondan su içme ve abdest almada¹⁵⁴ bir sakınca görür müsün? Ondaki abdest alma ve su içmede bir sakınca yoktur dedi. Ben niçin dedim: Çünkü dedi, bunlar suda yaşar ve onu mesken edinmişlerdir. Hatta kuyuda ölmüş bir balığı yemekte bir sakınca yoktur; zira o temizdir. (Boğazlanmış hayvan gibidir).

Ben dedim: Eğer eti yenen hayvanların salyaları, su kabının içerisine aksa ondan abdest alınır mı? Hayır, dedi. Ben dedim. Eğer bununla abdest alıp namaz kılar mı? Abdesti ve namazı yeniden alır ve kılar, dedi. Ben dedim: Yırtıcı hayvanların (salyaları) da böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: fare veya serçe kuşu, örülmüş¹⁵⁵ veya örülmemiş kuyuda ölse ve bir saat sonra bunlar, ölü olarak sudan¹⁵⁶ çıkarılsa, bu kuyulardan abdest alınır ve bu sudan içilir mi, ne dersin? Hayır dedi, bunlardan yirmi veya otuz kova su çekilip temizlenmedikçe¹⁵⁷ içilmez ve abdest alınmaz. Büyük küpteki suya gelince bunun hepsi dökülür. Çünkü bu su, içilmez ve

¹⁴⁹ Metindeki “teşrabu” kelimesi bütün nüshalarda böyle, yalnız “H” nüshasında müzekker fiil olarak “yeşrabu” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁰ Metindeki “Namazı tamdır, fakat uygunsuz bir şey yapmış olur” ifadesi “S” nüshasında “uygunsuz bir şey yapmış olur, ama namazı tamdır”, şeklinde gelmiştir.

¹⁵¹ Metindeki “tevaddaa bihi” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁵² Metindeki “haza” kelimesi “H” nüshasında “zalike” olarak gelmiştir. Doğrusu diğer bütün nüshalarda olduğu gibi, “haza” şeklinde olmasıdır.

¹⁵³ Metindeki “el-cübbü” kelimesi nüshalarda böyle, “S” nüshasında ise “el-hubbü” şeklinde cim değil, ha harfi ile gelmiştir ki, bundan maksat susuz olan bir şeydir. Cübbü ise daha önce geçtiği gibi kuyu anlamındadır. Tabii bunlardan her biri, bir ihtimaldir.

¹⁵⁴ Metindeki “su içme ve abdest alma” ifadesi “H” nüshasında abdest alma ve su içme” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁵ Cübbü, örülmemiş kuyuya denir, eğer örülmüş ise o da bi’r’dir. Katru’l-Muhyt’ta böyle denilmektedir.(I, 228). Burada örülmemiş kuyudan maksat, onun büyük bir küp olmasıdır. Çünkü Mabsut’un ibaresi şöyledir: Fare kuyuda ölürse, kuyudan çıkarılır ve o kuyudan yirmi kova su atılır. Eğer cübbde (küp) te ölürse, o su dökülür ve kap temizlenir. Ümit edilir ki, bu kelimenin doğrusu “el-hubbü” şeklinde olmasıdır. Bundan maksat da onun büyük bir küp olmasıdır. Bu takdirde ortada bir müşkül kalmaz. Allah en iyi bilir. Fakat nüshalarda c harfi ile “cübbü” şeklinde gelmiştir. Sadece “S” nüshasında “hubbü” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁶ Metindeki “minhuma” kelimesi “Z” nüshasında “minhu” olarak gelmiştir.

¹⁵⁷ Metindeki “yenzifu” kelimesi “H” nüshasında “yenzihu” olarak gelmiştir. Muhtasar ve Mabsut’ta da böyledir. Doğru olan ise diğer nüshalarda olan “yenzifu” şeklinde gelmesidir. En-Nezfu kelimesi aynı en-Nezhu gibi akmak ve çekilmek demektir.

ondan abdest alınmaz. Ben dedim: Eğer bundan (temizlenmeden) önce kuyudan veya küpten abdest alıp ve bu abdest ile birkaç gün namaz kıldıysa, ne dersin? Bu abdesti ve namazların hepsini yeniden alması ve kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer oraya tavuk veya kedi düşer ve ölürse ve hemen öldüğü anda çıkarılırsa? Ondan kırk veya elli kova su çekilir. Ben dedim: Kuyuya koyun veya inek düşerse? Kuyunun bütün suları çekilir, dedi. Ancak insanların üstesinden gelemediği su müstesnadır.¹⁵⁸ Ben dedim: Eğer bu benim sana söylediğim (hayvanlar) kuyuda şişmiş, dağılmış veya parçalanmış ise? İnsanlara zor gelse bile kuyu suyunun hepsi çıkarılır dedi.

Ben dedim: Küçük bir çocuk kuyuya bevl yapsa veya bir pislik düşse ya da cünüp bir adam düşse de orada yıkansa ne dersin? İnsanların bu kuyu suyunun hepsini çıkarmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer adam bu kuyudan¹⁵⁹ abdest alıp bu abdestle bir gün namaz kılmış ise sonra kuyuda gecedan düşmüş, ama henüz dağılmamış¹⁶⁰ ölü bir tavuk bulursa veya sabi bir çocuğun daha önce oraya bevl yaptığını bilirse ya da cünüp bir adamın oraya¹⁶¹ düşüp yıkandığını öğrenirse? Adam aldığı abdesti ve kıldığı bütün namazları iade eder, dedi.

Ben dedim: Eğer bu bir tavuk veya başka bir şey olup şişip dağılmışsa, bu adam da tavuk kuyuya ne zaman düştüğünü bilmeden, oradan abdest alıp duruyor idiyse, sadece insanlar onu şişmiş ve dağılmış buldularsa? Bu sudan kim abdest alıp namaz kıldıysa dedi, onların yeniden abdest alıp üç gün üç gece namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bunlar, tavuğun kuyuya ne zaman düştüğünü bilmiyorlar. Ben bunu istihsan yapıyorum ve bu bir namaz olduğu için de sağlam ve güvenilir olanı alıyorum. Bence kişinin farz bir şeyi terk etmektense onun kılıp eda ettiği bir miktar namazı yenilemesi daha iyidir.¹⁶²

Ben dedim: Bu su ile yoğrulmuş hamur hakkında ne dersin? Bunun yenmesi mekruhtur, dedi. Ben dedim, eğer¹⁶³ bu su ile bir elbise¹⁶⁴ yıkanmış ise? Ben dedim, onlara, bunu temiz su ile tekrar yıkamalarını emrederim.¹⁶⁵

---

¹⁵⁸ Serahsi şöyle dedi: Eğer su (bu hayvanların düştüğü) yerde onların her tarafını kapsayıp örterse, bu bütün suyun çıkarılması gerekir. Ebu Hanife'den gelen bir rivayete göre kuyudan yüz kova çekilirse yeterli olur. Bu Küfe'ye göre olan bir durumdur. Çünkü orada su az bulunmaktadır. Muhammed'in Nevadir'deki rivayetine göre ise üç yüz veya iki yüz kova çekilir. O, böyle bir cevap verdi; zira Bağdat kuyularında su daha fazla bulunmaktadır. Ebu Yusuf da kuyuda ne kadar su bulunuyorsa o miktarda su çıkarılır, dedi. Denildi ki, bunun anlamı şudur: kuyunun derinliği ve genişliğine bakılır, onun gibi bir kuyu kazılır. Temizlenen sular buraya dökülür, dolduğu zaman kuyuda ne kadar (pis) su varsa çekilmiş demektir. Denildi ki, (ölçmek için) suya-kuyuya bir kamış-değnek sokulur, suyun ne kadar olduğu işaretle belirlenir, sonra on kova su çekilir. Sonra kamış çubuk tekrar suya sokulur ve suyun ne kadar eksildiğine bakılır. Eğer su, onda bir eksilmiş ise böylece kuyuda yüz kova su bulunduğu ortaya çıkar. Aslında doğru olan, buna su hakkında bilirkişi olan iki adamın bakması ve onlar kuyuda ne kadar su olduğunu söylerlerse o kadar suyun kuyudan çıkarılmasıdır. Bu yol, fikhin metoduna daha yakındır. Eh.

¹⁵⁹ Metindeki "tilke" kelimesi çoğu nüshalarda böyle iken, "H" nüshasında "zalike" olarak gelmiştir.

¹⁶⁰ Metindeki "tetefessaha" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "tefessaha" şeklinde gelmiştir.

¹⁶¹ Metindeki "fiha" kelimesi nüshalarda böyle, yalnız "H" nüshasında ise "fihima" şeklinde gelmiştir ki bu bir yanıştır.

¹⁶² "HA" nüshasında fazla olarak şu bilgiler vardır: "Ebu Yusuf ve Muhammed dedi: Kişi, tavuğun kuyuya abdest alma işinden daha önce düşmüş olduğunu kesin bilgi ile bilmedikçe ona (abdest ve namazı) yeterli olur; (böylece) namazı iade etmesine gerek görülmez. Bu Ebu Yusuf ile Muhammed'in görüşü kıyasa dayanır; Ebu Hanife'nin görüşü ise istihsandır. Eğer onun (ne zaman düştüğü hakkında) bir bilgisi yoksa ve tavuk henüz şişip dağılmamışsa o, bir gün ve bir gecelik namazını yeniler."

¹⁶³ Metindeki "kad" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁴ Metindeki "sevbün" kelimesi esas nüshada ve "H" nüshasında böyledir. "Z", "HA" ve "S" nüshalarında ise "sevbühu" şeklinde gelmiştir.

¹⁶⁵ Bundan sonra "HA" nüshasında şu fazla bilgi vardır: "Ben dedim: Bu su, bir elbiseye isabet ederse? Suyun isabet ettiği bu yer yıkanır, dedi. Ben dedim: Abdesti ve namazı iade et diye emrettiğin her su, elbise veya başka bir yere isabet etse yine böyle yıkamasını emreder misin? Evet, dedi.

Ben dedim: Elbiseye isabet eden pislik, büyük dirhem ağırlığı miktarından daha fazla ise¹⁶⁶ ve adam bununla bir gün veya daha çok namaz kılmış¹⁶⁷ ise? Kıldığı namazları iade etmesi onun üzerine bir borçtur, dedi. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Bana gelince, ben, abdest ve namazın yeterli olduğu, bu hamuru-ekmeği yemede bir sakınca olmadığı ve elbiseyi tekrar yıkamaya ihtiyaç olmadığı kanaatindeyim. Ancak bütün bunlar tavuğun kuyuya düşüp ölmesinden¹⁶⁸ sonra¹⁶⁹ oldu diye (kesin) bilirse (o zaman yeniden alır, kılar...). Ben dedim: Eğer elbisedeki pislik dirhem miktarından daha az ise ve onunla namaz kılmış ise ne dersin? Namazı iade etmez, dedi. Ben dedim ki, eti yenen hayvanların pisliği ve bevlî de böyle midir? Evet, dedi.

Ebu Hanife şöyle dedi¹⁷⁰ Hayvan dışıklarının-pisliklerinin hepsi birdir. Eşek ve at pisliği, elbise ve ayakkabıya (meste)¹⁷¹, dirhem miktarından daha fazla isabet etse, onun namazı bu pislikle caiz olmaz. Ebu Yusuf ile Muhammed ise bununla namaz yeterli olur; ancak pislik çok fahiş bir şekilde fazla olursa, o zaman namaz caiz olmaz, dediler.

Ebu Hanife şöyle dedi: Eşeğin bevlî, dirhem miktarından daha fazla olursa, namazı bozar. Atınki ise bozamaz; ancak o, fahiş bir şekilde fazla olursa o takdirde bozar. Bu aynı zamanda Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise eşeğin bevlînde Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşündedir. Atın bevlîne gelince bu konuda Muhammed, bu namazı bozmaz¹⁷² fahiş bir şekilde fazla¹⁷³ olsa bile bozamaz, demiştir.

Ebu Hanife, sığır dışkısı¹⁷⁴ ve tavuk pisliği, gübrede¹⁷⁵ olduğu gibi, bundan¹⁷⁶ dirhem miktarından fazla olanı, (namazı) bozar, dedi. Ebu Yusuf ile Muhammed de özellikle tavuk

¹⁶⁶ Burada esas olan şudur: Elbisedeki az bir necaset, bize göre namazın geçerli olmasına engel değildir. Çünkü Hz. Ömer'e elbisedeki az bir necaset hakkında soru sorulduğu zaman o, şöyle dedi: Eğer pislik şu benim tırnağım kadar olursa o, namazın geçerli olmasına bir engel değildir. Çünkü böyle az-uz pisliklerden uzak kalmak mümkün değildir. Zira sinekler, pisliklere konarlar, sonra da namaz kılan adamın elbisesine konurlar. Onların kanatlarında ve ayaklarında mutlaka bir pislik vardır. İşte bunun için az bir necaset bağışlanır. Sahabiler bile istincade çoğunlukla taşlarla temizleniyordu, su ile temizlenmeleri pek azdı. Taş ile temizlenme necaseti tam gidermediği gibi, ondan sonra az bir suyun üzerine otursa bile necaset tam temizlenmiş olmaz. Sahabenin bunu yeterli bulmaları, az bir necasetin affolunacağını gösterir. İşte bunun için biz hadisin çıktığı yerden kinaye yollu (namaza mani necaseti) dirhem kadar diye takdir ettik. İbrahim en-Nahai böyle dedi. Onlar meclislerinde makatlardan söz etmeyi kaba bulduklarından ondan kinaye olarak dirhem sözünü söylerlerdi. Nahai, necaset, dirhem miktarına varınca namazın geçerli olmasını engeller, diyordu. Şa'bi de dirhem miktarından daha çok olmadıkça mani olmaz, diyordu. Biz de bu görüşü aldık. Çünkü o daha geniştir. Zira sahabeden karın ağrısına tutulanlar olurdu; bu hastalığa tutulanın kir ve pisliği daha çok olur. Bununla beraber sahabe temizlenmede taşla yetiniyorlardı. Dirhem, piyasada bilinen nakit-paradan daha büyük olandır. Sehlîli parası ve diğerleri gibi piyasada geçmez hale gelmiş paralara gelince bunların da muteber olduğu söylenmiştir. Ama bu zayıf bir görüşür. Şarap, bevlî ve tavuk pisliği gibi necaset olduğu hususunda ittifak edilmiş olan pisliklerde ölçümleme dirhemle yapılır. Tavuk pisliği, bir miskalden daha ağır olduğu zaman hacmi büyük olmasa bile yine namazın geçerliliğine engel olur. Bunlar Mebsut'tan kısaltarak alınmıştır. (I, 60) Orada şu da vardır: Muhammed'e denildi ki, sen eti yenen hayvanların bevillerinin temiz olduğunu söylüyorsun ama onların pisliğinin de temiz olduğunu söylemiyorsun niçin? Ben dedi, bevlîni taharetini söylediğim zaman onun içilmesine cevaz verdim. Onun pisliğinin temiz olduğunu söyleseydim pisliğin yenilmesine de cevaz vermiş olurum ki, bunu hiçbir kimse söylemez. (I, 61)

¹⁶⁷ Metindeki "ve kad salla" ifadesi "H" nüshasında "ve salla" olarak gelmiştir.

¹⁶⁸ Metindeki "maatet" kelimesi "Z" "HA" ve "S" nüshalarında "maate" olarak gelmiştir.

¹⁶⁹ Metindeki "bade ma" derken "ma" harfi esas nüshadan düşmüş fakat diğer nüshalarda mevcut bulunmaktadır.

¹⁷⁰ Metindeki "Ebu Hanife dedi" ifadesi "HA" nüshasından düşmüştür. Bu müstensihnin bir yanılığıdır.

¹⁷¹ Metindeki "en-na'l" kelimesi esas nüshada böyledir. "H" nüshasında ise "el-bağl" şeklinde gelmiştir ki, bu bir anlam ifade etmez.

¹⁷² Metindeki "fela yüfsidu" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁷³ Metindeki "kesiran" kelimesi "Z" nüshasından düşmüştür.

¹⁷⁴ Metindeki "ahsaün" hısyün (veya el-hasa kelimesinin) çoğuludur. Hayvan için revs (ters) ne ise sığır için de ahsaün-dışkı odur. Bak. Mağrib I, 151

¹⁷⁵ Metindeki "es-serkıyn" kelimesi Farsçadan "serkıyn" kelimesinden Arapçaya geçmiş Arapçalaşmış bir kelimedir. "Sercıyn" de denir, gübre demektir.

pisliğinde aynı böyle söylediler. Ayrıca Muhammed, çok, fahiş fazlanın (azanın) dörtte biri ve daha fazla olanıdır, dedi.

Ben dedim: Çok fahiş bir miktarda olsa bile, eti yenen hayvanların salyalarında bir sakınca görmez misin? Evet, çok fazla olsa bile bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ebu Yusuf İmla'da¹⁷⁷ dedi ki: Çok fazla demek, bir karışa bir karış olan, demektir. Ben dedim: Onun (eti yenen hayvanın) bevil elbiseye isabet ederse, o, da böyle midir? Evet, dedi, Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un kavline göre, çok fazla olmadığı sürece öyledir. Muhammed ise çok fazla olsa bile eti yenen hayvanın bevil, elbiseye isabet etse (namazı) bozmaz, dedi.

Ben dedim: Odada (ağılda) iki tane kuyu var. Birisi lağım çukuru olup oraya abdest suyu ve küçük abdest suyu akar. Diğeri de oradan (içmek ve kullanmak için) su çekilir. Bunların ikisi arasında ne kadar yakınlık olmalı, ne dersin? Beş zira¹⁷⁸ kadar bir ara olmalıdır,¹⁷⁹ dedi. Ben dedim: Bunlar arasında bundan daha az bir mesafe varsa ve suyun tadı ve kokusunda bir bozulma bulunmayıp rengi¹⁸⁰ tadı ve kokusunda bir şey yoksa? Buradan abdest almakta bir sakınca yoktur, dedi. Ben dedim: Eğer aralarında yedi zira veya daha fazla bir mesafe olup da suda bevil tadı ve kokusu bulunursa? Buradan abdest almakta hayır yoktur, dedi¹⁸¹ Ben dedim: Eğer bir insan oradan abdest alır ve namaz kılsa, ne dersin? O, abdestini ve namazını yenilemek zorundadır, dedi.

Ben dedim ki, eğer kadın ve erkek, bir leğen içinde cünüplükten yıkanılırsa ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur, dedi¹⁸²

Ben dedim: Hayızlı bir kadının âdeti bitti ve boy abdesti aldı. Dirhem kadar yıkanmamış bir yeri kalsa nasıl yapar, ne dersin? Bu yeri yıkar, dedi. Eğer bundan önce namaz kılmış ise o, namazını yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Cünüp olan adam da böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim ki, cünüp bir adam boy abdesti aldı; fakat ağızına ve burnuna su vermeyi unuttu. Sonra namaza başladı ve bir ya da iki rekât namaz kıldı. Sonra da güldü, nasıl yapar, ne dersin? O, ağızına su verir ve burnuna su verir, sonra namazını yeniden kılar, fakat abdestini yenilemez, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, o öyle bir namazda idi ki, onun üzerine tamamlamaya devam etseydi¹⁸³ onun için yeterli olmazdı. O namazda iken güldüğü

¹⁷⁶ Metindeki "minhu" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁷⁷ İmla ile Emali kelimesi, ilim dilinde aynıdır. Bu, Ebu Yusuf'un Emali adlı eseridir. (Bkz. Keşf-üz Zünun çev.)

¹⁷⁸ Zira dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsüdür. (çev.)

¹⁷⁹ Metindeki "beş zira" ifadesi Ebu Süleyman, Nevadir ve Emali'deki rivayetlerdir. Ebu Hafs rivayetinde ise bu yedi zira olarak geçer. Bak. Serahsi.

¹⁸⁰ Metindeki "ve la levne şeyin" ifadesi "Z", "HA" ve "S" nüshalarında böyledir. "levn" kelimesi esas nüshadan ve "H" nüshasından düşmüştür. "HA" nüshasında "ta" mu şeyin ve la riyuhuh" olarak gelmiş, el-Muhtasar el-Kâfi'de ise "eğer suda bevil kokusu ve tadını bulursa" denilmektedir.

¹⁸¹ Serahsi der ki: Netice olarak, burada gerekli bir şey takdir etmek, mümkün değildir. Burada önemli olan şart, lağım çukuruna ve kuyuya bir şeyin akıp düşmemesidir. Ancak bu yerin sertliğine ve yumuşaklığına göre değişir. Baksana o diyor ki: Eğer ikisi arasında beş zira olursa ve onda bevil kokusu ve tadı bulursa o suda hayır yoktur. Fakat onda böyle herhangi bir şey bulunmazsa, aralarındaki mesafe beş ziradan daha az olsa bile, bunda bir sakınca yoktur. İşte biz, bundan anlıyoruz ki, burada önemli ve geçerli olan şey, (suyun, akıntıdan, sızıntıdan ve karışımdan) kurtulmuş olmasıdır.

¹⁸² Hadiste belirtildiğine göre Hz. Peygamberin bazı hanımları bir leğende boy abdesti aldı. Hz. Peygamber de o kaptan abdest almak istediği zaman eşi ben cünüptüm, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber olsun, su cünüp olmaz, buyurdular. Hz. Peygamber'in kadının abdest suyu fazlasından adamın abdest almasını yasakladığı ve adamın abdest suyu fazlasından da kadının abdest almasını yasakladığı hakkında rivayet edilen hadis şaz olup umumi belvada – kaçınılması zor ve imkânsız durumlarda delil olamaz. Bak. Serahsi, Mebsut, I, 62. Ben dedim: "Su cünüp olmaz" hadisini Tirmizi tahrîç etmiştir. O, dedi ki: Bu hadis sahih ve hasendir. Bu aynı zamanda Süfyan-ı Servi, Malik ve Şafi'nin sözüdür. Bak. S. 35. Bu hadis ile daha önceki yasak hadisinin arasını şöyle telif edebiliriz. Yasak hadisi temiz olmak (ve pislikten uzak tutmak) içindir. Bu hadis ise caizliği açıklamak içindir. Bunu Camiu't-Tirmizi Şarihi söyledi.

¹⁸³ Metindeki "lev" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

zaman abdestini yenilemeye gerek yoktur. Ben dedim Adam abdestte ağzına ve burnuna su vermeyi unuttu ve böylece bir veya iki rekât namaz kıldı sonra güldü, ne dersin?¹⁸⁴ Onun abdesti yenilemesi ve namaza da yeniden başlaması gerekir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, namazını tamamlasaydı bu, ona yeterli olurdu¹⁸⁵ Ben dedim: Bir adam cünüplükten¹⁸⁶ gusletmiş, fakat vücudunda dirhem miktarı kadar su değmemiş bir yer kalmış, sonra bu bir veya iki rekât namaz kılmış ve sonra da namazda gülmüş, ne dersin? Bu adam dedi, o su değmemiş olan yeri yıkaması ve namaza yeniden başlaması gerekir. Fakat yeniden abdest almaz. Ben dedim: Bir adam abdest aldı, fakat başını mesh etmeyi unuttu, sonra bir ya da iki rekât namaz kıldı sonra da güldü, ne dersin? O dedi, başını mesh etmesi ve namaza yeniden başlaması gerekir, fakat abdesti yeniden almaz. Ben dedim: Bir adam abdest aldı, fakat ağzına ve burnuna su vermeyi unuttu; ya da cünüp¹⁸⁷ idi de böylece ağzına ve burnuna su vermeyi unuttu sonra da namaz kıldı, ne dersin? Abdestle ilgili olana gelince, dedi, onun namazı tamdır. Fakat cünüplükten gusleden veya hayızdan temizlenen kimse ise o, ağzına su verir, burnuna su verir ve namazını yeniden kılar. Ben dedim: Bu iki meselenin farklı olmasının sebebi nedir? Bunlar kıyas bakımından birdir ve aynıdır, dedi. Ancak ben burada İbn Abbas'tan gelen hadis¹⁸⁸ sebebiyle kıyası terk¹⁸⁹ ediyorum¹⁹⁰ Ben dedim: Eğer adam,

¹⁸⁴ Metindeki “e reyte in nesiye” cümlesi esas nüshada, “H” ve “Z” nüshalarında böyledir. “S” nüshasında ise “e raehte racülen nesiye” şeklinde gelmiştir.

¹⁸⁵ Ben derim ki: Abdestle gusül arasında fark vardır. Bize göre ağza ve buruna su vermek gusülde farz, abdestte ise sünnettir. Bu meselede bizim imamımız İbn Abbas'tır. O, bunlar cünüplükte farz, abdestte ise sünnettir, dedi. Hz. Peygamber buyurdular ki, her saçın (tüy ve kılın) altında cünüplük vardır. Dikkat edin! O sebeple saçlarınızı ıslatın, derinizi de temizleyin. Ağızda da deri vardır. İbn Arabî der ki, dış deri (insanın) etini ezadan korur. Burunda da kıllar bulunur. Bak. Serahsi Mabsut, I, 62

¹⁸⁶ Metindeki “e raehte racülen cünüben” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “e raehte cünüben” şeklinde gelmiştir.

¹⁸⁷ Metindeki “ev kane cünüben” ifadesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında “ev cünüben” şeklinde gelmiştir.

¹⁸⁸ Metindeki “li'l-eseri” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁹ Metindeki “nedeu” kelimesi “H” nüshasında “nedfeu” şeklinde gelmiştir ki bu bir yanlışlıktır.

¹⁹⁰ İbn Abbas'tan gelen hadis şudur: Bizim İmam Azam'ımız, Osman b. Raşit, Aişe bint Acrad yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Cünüp bir insan yıkandığı zaman ağzına ve burnuna su vermeyi unutursa, o, bu ağza ve buruna su vermeyi yeniden yapsın. Hafız Talha b. Muhammed bu hadisi Müsned'inde Yezid b. Harun yoluyla ondan tahric etmiştir. Yine Hafız Muhammed b. Muzaffer ve İbn Husrev onun vasıtasıyla Hasan b. Ziyad yoluyla İbn Abbas'tan tahric etmiştir. Ve yine İbn Husrev Ebyaz b. el-Eazz yoluyla ondan tahric etmiştir. Hasan b. Ziyad da yine bu hadisi Müsned'inde ondan tahric etmiştir. Bak. Camiu'l-Mesaniid, I, 229 İmam Ebu Yusuf da bu hadisi Asar'ında (s. 13) ondan tahric etmiştir. Osman b. Raşid, Aişe bint Acrad yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Kişi cünüplükten yıkandığı zaman ağzına ve burnuna su vermemiş ise o, boy abdestini yenilesin. Eğer bunları abdest alırken yaptıysa yeniden abdest almaz. Bu hadisi Darakutni birkaç kanal yoluyla tahric etmiştir: Ebu Hanife bize Osman b. Raşit, Aişe bint-i Acrad yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: O, ancak cünüp olduğu zaman iade eder. Bunu Abdullah b. Yezid (el-mukri) yoluyla tahric etti. Ebu Hanife bize Osman b. Raşit yoluyla Aişe bint-i Acrad'ın ağzına ve burnuna su vermeyi unutan cünüp kişi hakkında şöyle dediğini haber verdi: Aişe dedi ki, İbn Abbas şöyle dedi: Ağzına su verir ve burnuna su verir ve namazını yeniden kılar. Bunu yine İbn Mübarek, Süfyan, Osman es-Sülemi ve Aişe bint-i Acrad yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Cünüplükte yeniden kılar ama abdestte yeniden kılmaz. Heşim Haccac b. Erta't ve Aişe bint Acrad yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Eğer bu cünüplükten ise ağza ve burnuna su vermeyi yeniler, namaza da yeniden başlar. İbn Arafе dedi ki, eğer o, ağzına ve burnuna su vermeyi unuttuysa, eğer bu cünüplükte idiyse çekilir, ağzına su verir ve burnuna su verir ve namazını yeniden kılar. Hedebe b. Halit, Hammad b. Seleme, Ammar b. Ebu Ammar yoluyla Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah bize ağızımıza ve burnumuza su vermemizi emretti. (Dedi ki) Davud b. Muhabir ona uyarak bu hadisi merfu olarak nakletti, bu ikisinden başkası da onu mürsel hadis olarak nakletti.

Ben derim ki, onlar bunu merfu olarak rivayet etseydi, yine yeterli olurdu. Çünkü daha çok güvenilir olmak tabii ki, daha makbuldür. Bu mürsel hadis, eğer güvenilir bir rividen geliyorsa sana göre de bize göre de sahih sayılır. Müctehid bir imam olan İbn Sirin diyor ki, Hz. Peygamber cünüplükte buruna üç defa su vermeyi bir kural olarak koymuştur. Darekutni bunu sahih bir senetle ondan rivayet etmiştir. Ben dedim: el-Hafız Tacil'de gusül yapan bir kişinin, ağzına su vermeyi terk etmesi konusunda Osman b. Raşit, Aişe bint-i Acrad ve İbn Abbas'ın (rivayeti) vardır. Ebu Hanife ve Sevri yine ondan (İbn Abbas'tan) rivayet etti. İbn Hibban bunu

abdestte başını mesh etmeyi unuttur ve böylece namaz kılsa? Onun başını mesh ederek namazını yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Sen buna mesh etmedi diye namazı yeniden kılmasını söyledim ama ağzına ve burnuna su vermediğin zaman bunu yeniden kıl demedin, niçin? Çünkü dedi, başı mesh etmek, Allah'ın kitabında farz kılınmıştır; hâlbuki ağza ve buruna su vermek böyle (farz) değildir.

Ben dedim. Eğer başını mesh etmeyi unutsa, sakalında da su olsa ve bu suyu alıp onunla başını mesh etse? Bu ona yeterli olmaz, dedi, çünkü o suyu alıp bununla başını mesh etmesi gerekir, zira bu ona farzdır. Süfyan ise bu ona yeterlidir, dedi¹⁹¹ Ben dedim: Eğer elinde bir yaş ve ıslaklık varsa onu başına mesh edebilir mi? Evet dedi, bu ona yeterli olur. Bu, aynı kaptan eline su alıp onunla başına mesh vermesi mesabesindedir¹⁹² Çünkü elindeki bu ıslaklık, onun başına da ulaşır.¹⁹³ Benim için elindeki su (ıslaklık) ile veya kaptaki su ile mesh etmiş, arada bir fark yoktur. Fakat sakalındaki suya gelince, onu bir defa abdest alırken kullanmıştır, artık o suyu ikinci defa tekrar abdestte kullanmak, onun için yeterli olmaz.

Ben dedim. Adam, abdest alırken bir veya iki parmağı ile başını mesh etse ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Züfer ise yeterli olur görüşündedir¹⁹⁴ Ben dedim: Eğer üç parmağı ile mesh ederse? Bu, onun için yeterlidir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, böylece parmaklarının çoğu ile mesh etmiş olmaktadır. Eğer o bir parmağı veya bir-iki parmağı müstesna bütün eli ile mesh etse¹⁹⁵ onun için yeterli olur. Fakat onun için efdal¹⁹⁶ olan, başını eli ve parmakları ile birlikte¹⁹⁷ mesh etmesidir. O, üç parmağı ile mesh ederse de böyledir.¹⁹⁸

Ben dedim: Eğer onun saçları omuzlarına düşecek kadar uzun olup kulaklarından aşağı ve omuzlarından yukarıda¹⁹⁹ olan saçlarına mesh verse, ne dersin? Bu ona yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Omuzlarından ve kulaklarından yukarıda olan saçlarına mesh verirse? Bu ona yeterli olur, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, kulaklardan aşağıda olanlar baş sayılmaz, ancak kulaktan yukarıda olanlar baştan sayılır²⁰⁰

---

sıkı-güvenilir kimseler arasında saymıştır s. 282. Buhari bunu Tarih-i Kebir'inde İbn Ebi Hatim de Cer ve Tadil'de bunun hakkında bir eleştiride (cerhte) bulunmadılar. Usdül-Gabe'de (V, 505) Aişe'nin terceme-i hali hakkında deniliyor ki: Yahya b. Maiyn rivayet ediyor ki, gerçekten re'y sahibi fakih Ebu Hanife, Aişe'nin şöyle dediğini işitti: Ben Rasûlullah'tan duydum ki, o, şöyle dedi: Allah'ın yeryüzünde bulunan en çok askeri çekirgelerdir. Ben onları ne yerim ve ne de haram ederim. Ebu Hanife'den rivayet ediliyor ki, Osman b. Raşit, Aişe bint-i Acrad, İbn Abbas (zincirindeki) Aişe, tabiindendir. Birçok âlim onu tabiler arasında anar. Ebu Musa da onu tahric etmiştir. Zehebi, Tecrid'de (II, 302) Acrad'ın kızı hakkında der ki, İbn Maiyn dedi: Onun sahabe olduğu hakkında haber vardır, fakat bu şaz-zayıf bir haberdir. Ben dedim. Ebu Hüreyre hadisinde de kendisinden söz ve cevaplar vardır; ama burası onun yeri değildir.

¹⁹¹ Metindeki "Ebu Süfyan ise bu ona yeterlidir, dedi" sözü "HA" ve "S" nüshasından düşmüştür.

¹⁹² Metindeki "ma" harfi çoğu nüshalarda böyle gelmiştir. "S" nüshasında "ma" harfi yerine "men" kelimesi gelmiş, "H" nüshasında da "maün" (su) kelimesi gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹⁹³ Metindeki "lea tera ennehu eydan" ifadesi, "H" nüshasında "ela tera eydan ennehu" şeklinde, "S" nüshasında da "ela tera ennehu innema" olarak gelmiştir.

¹⁹⁴ Metindeki "ve kale Züferun yecziyhi" ifadesi "H", "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

¹⁹⁵ Metindeki "mesehahu" kelimesi "Z" nüshasında "meseha" olarak gelmiştir.

¹⁹⁶ Metindeki "efdalü" kelimesi "S" nüshasında "el-efdalü" şeklinde gelmiştir.

¹⁹⁷ Metindeki "kileyhima" ifadesi, "HA" ve "S" nüshalarında "kiltahuma" şeklinde gelmiştir ki, bu müstensihlerin bir yanlıgıdır. Doğru olan, bunun "kileyhima" veya "kiltayhima" şeklinde olmasıdır.

¹⁹⁸ İbn Rüstem'in Nevadir'inde denilir ki, o başın veya metine mesh ederken üç parmağını koyup ileri geri çekmese bile Muhammed'e göre caizdir, fakat Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüne göre başın dörtte bir bölümü ıslanacak şekilde parmaklarını çekmedikçe (mesh) caiz olmaz. Muhammed b. Seleme böyle dedi. Bak Serahsi, Mebsut, I, 64

¹⁹⁹ Metindeki "ala menkıbeyhi" (omuzlarının üzerinde) ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında "bi ala menkıbeyhi" şeklinde gelmiştir.

²⁰⁰ Serahsi der ki: Çünkü saçlara mesh vermek, aynı saçın altındaki deriyi mesh etmek gibidir. İki kulağın alt kısmı boyun, üst kısmı ise baş sayılır.

Ben dedim: İki kulağın ön tarafları yüz ile beraber yıkanır, arka tarafları da baş ile beraber mesh edilir mi, yoksa hem ön, hem de arkası mesh edilir mi, ne dersin? Bunun hangisini yaparsanız yapın, güzeldir, dedi. Ama bana göre en güzeli ise bunları baş ile beraber mesh etmesidir. Çünkü bize göre iki kulağın hem ön tarafı ve hem de arka tarafı baştan sayılır²⁰¹

Hız. Peygamber'in şöyle buyurdıkları bize ulaştı²⁰² "İki kulak baştandır." Ben dedim: Eğer başını mesh etse, fakat iki kulağını mesh etmese, ne dersin? Bu ona yeterli olur dedi. Ben dedim: Eğer o, iki kulağını mesh edip de başını mesh etmese?²⁰³ Bu onun için yeterli olmaz, dedi.²⁰⁴ Ben dedim: Gerçekten²⁰⁵ sen, kendi görüşünü bıraktın! Ben kulaklar hakkında istihkanı alıyorum. Baş hakkında ise sağlam bir hadise dayanıyorum, dedi.²⁰⁶

Ben dedim: Adam, namaz için abdest aldığı gibi abdest alıp sonra saçlarını kesse (tırış olsa)²⁰⁷ veya koltuk altı kıllarını yolsa, tırnaklarını²⁰⁸ kesse ya da bıyıklarını düzeltse bunlardan dolayı mesh (ve yıkama) gerekir mi? Hayır dedi. Çünkü bunlar temizlik ve paklıktır. Eğer bunlar, abdestin bir kısmını bozmuş olsaydı, onun tamamını bozmuş²⁰⁹ olurlardı. Sen, abdestin birazını bozup da bir kısmını bozmayan bir şey gördün mü? Bu bıyıkları kısaltmak, tırnakları²¹⁰ kesmek ve koltukaltı kıllarını yolmak, sünnete uygun bir şey olup bunlar temizliği daha da artırır. ²¹¹ Bu yüzden bunları yapan²¹² kişinin, yeniden abdest alması gerekmez. ²¹³

²⁰¹ Çünkü yıkamada mesh ve ondan fazlası da vardır. Fakat birincisini yapmak daha iyidir. Çünkü iki kulak baştan sayılır. Başta nas-delil ile farz olan şey onu mesh etmektir. Biz "iki kulak baştan sayılır" derken, bunu kulaklar başta olduğu için söyledik. Köpeklerin, kedilerin ve fillerin kulakları ve ağzını açıp da çene kemiği baş kemiğinden ayrılıp uzaklaşan (varlıkların) kulakları da başta kalır. Buna dayanarak biz diyoruz ki, kişi kulakları için yeni bir su almaz. Bak. Serahsi, Mabsut, I, 64

²⁰² Metindeki "belağana" "S" nüshasında "kale belağana" şeklinde gelmiştir. "Kale" (dedi) fiilinin faili İmam Azam Ebu Hanife'dir. Yazar Kitabü'l-Asar'da bunu şöyle der: Ebu Hanife bize Hz. Peygamber'in şöyle buyurdıkları ulaştı dedi: "İki kulak baştandır." Ebu Yusuf bu hadisi ondan (İmam Azam'dan) Asar'ında (s. 7) Abdülkerim İbn Ebi'l-Maharik ve bir adam kanalıyla İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: "İki kulak baştandır" Nasburraye'de (I, 18) Hz. Peygamber'in şöyle dediği (rivayet edilir): "İki kulak baştandır". Ben dedim: Ebu Ümame hadisi Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Ebu Hüreyre Ebu Musa Enes İbn Ömer ve Aişe yoluyla rivayet edilmiştir. Bu hadisi Ebu Davud, Tirmizi ve İbn Mace Hammad b. Zeyd Sinan b. Rabia, Şehr b. Huşab ve Ebu Ümame yoluyla şöyle rivayet eder: Hz. Peygamber abdest aldı yüzünü ve ellerini üç defa yıkadı ve başını mesh etti ve "İki kulak baştandır" buyurdular. İbn Mace'nin metni şöyle: Hz. Peygamber buyurdu dedi: "İki kulak baştandır" Bir defa başını mesh ediyordu ve göz pınarlarını da mesh ediyordu. Daha geniş bir açıklama istersen Nasburraye'ye bak.

²⁰³ Metindeki "ra'sehu" kelimesi "S" nüshasında "bi ra'sihi" olarak gelmiştir.

²⁰⁴ "Bu ona yeterli olur" cümlesinden başlamak üzere "başını mesh etmese" ye kadar olan kısım "H" nüshasından düşmüştür. Bu, müstensihin yanlışlığı ile olmuştur.

²⁰⁵ Metindeki "kad" kelimesi "S" nüshasından düşmüştür.

²⁰⁶ Serahsi der ki: Fıkıhta başa mesh etmenin hükmü nas ile sabittir. Kulakların baştan olduğu ise vahit haberle gelmiştir. Onun için nasla sabit olan bir hüküm, vahit haberle yerine getirilmez. Nitekim namazda Hatim'e (Ka'be'nin altınoluk tarafında bir duvar) yönelen kişinin istikbali, her ne kadar Hatim Beytullah'tan olsa bile, onun için yeterli olmaz. Çünkü Ka'be'ye yönelmenin farz oluşu nas (ayet) ile sabit olmuştur. Hatim'in Beytullah'ın bir parçası olduğu ise vahit haberle sabit olmuştur. O nedenle nasla sabit olan bir hüküm, vahit haberle ifa edilmez. Bak. Serahsi, Mabsut I, 65

²⁰⁷ Metindeki "cezze şa'rahu" ifadesi "S" nüshasında "cezze ra'sehu" şeklinde gelmiştir.

²⁰⁸ Metindeki "azfarahu" kelimesi, "S" nüshasında "ezafirahu" olarak gelmiştir.

²⁰⁹ Metindeki "nakazahu" kelimesi "S" nüshasında "li nakzihi" olarak gelmiştir.

²¹⁰ Metindeki "azfarahu" kelimesi "S" nüshasında "ezafirahu" şeklinde gelmiştir.

²¹¹ Metindeki "izdade" kelimesi "HA" nüshasında "zade" şeklinde gelmiştir.

²¹² Metindeki "fe la yecibu" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "ve la yecibu" olarak gelmiştir.

²¹³ İbn Cerir, onun abdest alması gerekir, der. İbrahim de sadece bu yer üzerinden suyu akıtması gerekir der. Bu fasit bir ifadedir. Çünkü Hz. Peygamber "Abdest ancak hades yapan (abdestini buzmuş olan) kimse için vardır" buyurmuşlardır. Hâlbuki bunları yapan kimse sadece bir temizlik yapmıştır, bu nasıl bir hades, abdest bozmak gibi olur? Hz. Ali'ye bu konuda soru sorulduğu zaman şöyle dedi: "Bu (sakal, bıyık kesmek gibi olaylar) temizliği ve paklığı artırmaktan başka bir şey yapmış olmazlar. Bak. Mabsut, I, 65

Ben dedim: Adam, abdest alıp sonra namazda veya namazın dışında kamışına dokunsa, bu onun abdestini bozar mı ve o elini yıkaması gerekir mi, ne dersin? Hayır dedi.

Ben dedim: Bir adam, abdest aldı, sonra hanımına²¹⁴ şehvetle baktı, ama kamışından mezi²¹⁵ gelmedi.²¹⁶ Bu adamın abdest alması gerekir mi, ne dersin? Hayır, dedi²¹⁷ Ben dedim: dışılık organına baksa²¹⁸ ne dersin? Eğer dışılık organına baksa dedi. Ben dedim ki, eğer dışılık organına bakarsa²¹⁹ bakınca meni, mezi veya vedi²²⁰ gelirse ne dersin?²²¹ Eğer meni gelirse ona gusül gerekir, dedi. Mezi veya vedi gelirse ona sadece abdest gerekir, gusül gerekmez.

Ben dedim: Meni, mezi ve vedi nedir? Meni, koyu yani biraz katı, beyaz renkli (bir sıvı) olup o geldiği zaman erkeklik organı, sertliğini kaybedip buruşur. Mezi ise ince beyaza çalan renkte bir sıvı. Vedi de ince bir sıvı olup bevilden sonra gelir.²²²

Ben dedim: Adam abdest aldı sonra eşini şehvetle²²³ öptü veya dokundu ya da şehvetle²²⁴ hanımın üreme organını tuttu, bu onun abdestini bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi.²²⁵ Ben dedim: Eğer üzerlerinde elbiseleri olmadan vücutları birbirine dokunur ve adamın penisi hanımı için uyanıp sertleşirse?²²⁶ Bu duruma gelince bu hal onun abdestini bozar ve onun abdestini yenilemesi gerekir. Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise şöyle der: Onun abdest almasına gerek yoktur, mezi ve vedi gibi sıvılar gelirse ancak o zaman abdest alır.

Ben dedim: Üreme organının dışında bir yerle cima eden, fakat menisi gelmemiş, sadece mezi ve vedisi gelmiş olan adam hakkında ne dersin? Onun abdest alması gerekir, gusül almasına lüzum yoktur. Ben dedim: organlar karşılaşmış penisin kertiği (sünnet yeri) vajinanın içinde kaybolursa ne dersin? Bu durum, onun boy abdesti almasını gerekli kılar²²⁷

Ben dedim: İhtilam²²⁸ olan adam, kendisinden hiçbir şey inzal olmadı ve hiçbir şey de görmedi²²⁹ ne dersin? Bu adamın gusletmesi gerekmez dedi. Ben dedim: Eğer o kendisinin ihtilam olmadığını biliyorsa, fakat o ister bir rüya görsün ister görmesin, uyandığında döşekte veya uyuğunda bir mezi bulursa? Bu konuda daha güvenilir hareket etmek için ne yapar,

²¹⁴ Metindeki “imraetehu” kelimesi “S” nüshasında “imraeten” şeklinde gelmiştir.

²¹⁵ Bu, şehvetlenen erkekten gelen meniden başka, yapışkan bir sıvıdır. (Çev.)

²¹⁶ Metinde “mezi gelmedi” ifadesi “S” ve “HA” nüshalarında “mezi ve vedi gelmedi” şeklindedir.

²¹⁷ “Ben dedim: Bir adam abdest aldı” ifadesinden itibaren olan cümle “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁸ Metindeki “in nazara” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “fe in nazara” olarak gelmiştir.

²¹⁹ Çünkü bu konuda İbn Abbas’ın şu sözü vardır: Abdest (insandan) dışarıya çıkan (katı, sıvı ve gaz gibi) şeylerden dolayı (bozulduğu için) alınır. Sadece bakmakla insandan (kamıştan) bir şey çıkmaz. Bakmak ve tefekkür etmek aynı şeydir. Bak Mabsut, I, 65

²²⁰ Bu, bevilden sonra erkeklik organından gelen yapışkan bir sıvıdır. (çev.)

²²¹ Bu cümle “Z” nüshasından düşmüştür.

²²² Bu sıvıların bu özellikleri ile yorumları Hz. Aişe (r.a.) dan gelmiştir. Bak. Mabsut, I, 67

²²³ Metindeki “li şehvetin” ifadesi “S” nüshasında “bi şehvetin” olarak gelmiştir.

²²⁴ Bir önce dip nota bak.

²²⁵ Bu Hz. Ali ile İbn Abbas’ın görüşüdür. Şafii ise onun abdest alması gerekir dedi ki, bu da Hz. Ömer ile İbn Mesud’un görüşüdür. Sahabe ve tabiun döneminde bu mesele önemli bir ihtilaf konusu olduğu için “İnsanlara imam olan kimsenin bu konuda tedbirli davranması gerekir, denilmiştir. İmam Malik, eğer şehvetle öperse gerekir, yoksa gerekmez demiştir. Bu hususta onlardan her birinin delili ve birinin diğeri üzerine tercihi ve geniş bir açıklama istersen bak. Serahsi Mabsut, I, 67

²²⁶ Hasen Ebu Hanife’den naklederek şöyle bir yorum getirmiştir: Aşırı mübaşeret (vücutların birbirine sarılması): çıplak oldukları halde hanımını kucaklamak, sarılmak ve karı kocanın üreme organlarının birbirine dokunup değmesidir. Bak. Mabsut, I, 68

²²⁷ Bu Muhacirinin Ömer, Ali ve İbn Mesud’un görüşüdür. Ensar’a gelince onlardan Ebu Said, Huzeyfe ve Zeyd b. Sabit inzal olmadıkça, menisi gelmedikçe cinsel ilişkiden gusül icap etmez dediler. Süleyman el-A’meş de şu hadisin zahirine dayanarak bu görüşü almıştır: “Su ancak sudan gerekir.” Ben bu hadis mensuttur dedim. Ensar da bunun nesh edildiğini duyunca bu görüşlerini terk etmişlerdir.

²²⁸ Düş azması, rüyada cenabet olma (çev.)

²²⁹ “Hiçbir şey görmedi” ifadesi “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür.

dedim? Bu durum ona boy abdesti almayı gerektirir, dedi. Ben dedim: Eğer o mezi görmemiş, fakat rüyasında vedi geldiğini²³⁰ görmüşse? Bu bir bevldir, dedi. Bundan ötürü ona gusül gerekmez. Bu Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf ise ihtilam²³¹ olduğuna dair kesin bir kanaat oluşmadıkça ona gusül gerekmez dedi. Ben dedim: İhtilam konusunda kadın da aynı erkek gibi midir, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Kadın cünüp oldu, sonra gusletmeden önce aybaşı oldu, onun cünüplükten boy abdesti alması gerekir mi, ne dersin? Kadın dilerse gusleder, dilerse temizleninceye kadar gusletmez, dedi²³²

Ben dedim: Cünüp kişi ve hayızlı kadın elbisenin içinde terlerlerse bu elbise yıkanır mı ve ona su serpilir mi²³³ ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim ki, su havuzunun içine bir leş-ölü düşse bundan abdest alınır mı ve oradan içilir mi, ne dersin? Eğer havuz küçük olup bir tarafı diğer tarafına ulaşıyorsa dedi, buradan abdest alınmaz ve su içilmez. Ancak kişi susuzluktan²³⁴ dolayı kendi canından olma korkusu taşırırsa ondan içebilir, ama abdest alamaz. Eğer havuz büyük olup bir tarafı diğer tarafına ulaşıp karışmıyorsa onun diğer tarafından içmesinde ve abdest almasında bir sakınca yoktur.²³⁵ Ben dedim: Bir insan, bu havuza bevletse, bir cünüp kişi orada yıkansa ve oraya insan dışkısı düşse yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim ki, içine insan dışkısı gibi bir pislik düştüğünden endişe edilen ve bu konuda kesin bir bilgi de olmayan havuzdan sorup araştırmadan oradan su içilir ve abdest alınır mı? Evet, dedi. Ondan içilir ve abdest de alınır. Onun araştırıp sorması da gerekmez. Orada pislik

²³⁰ Metindeki "evedda" fi ru' yahu" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında "raea vediyen" şeklinde gelmiştir.

²³¹ Sonra Ebu Hanife bu meselede, karı kocanın vücutlarının birbirine aşırı bir şekilde dokunması meselesi ve şişmiş fare konusunda ihtiyatlı davranmayı tercih etmiştir. Bak. Mabsut, I, 69

²³² Çünkü yıkanmak temizlik içindir. Hem abdest temizliğine namazı eda etmek için ihtiyaç vardır. Halbuki namaz kılma olayı hayız kanı durmadan gerçekleşemez. O dilerse yıkanır; çünkü suyu kullanma kan dolaşımını kolaylaştırır. İmam Malik ise şöyle diyor: bu kadının yıkanması gerekir. Çünkü cünüp olan kimsenin Kur'an okuması yasak iken hayızlı olan kadın ise Kuran okumaktan yasaklanmaz. Bak. Mabsut, I, 70

²³³ Metindeki "yendahu" kelimesi "Z" nüshasında "yentedihu" şeklinde gelmiştir. Bu cümle "H" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

²³⁴ Metindeki "fi'l-ataşi" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "el-ataşe" olarak gelmiştir ki, doğrusu da budur.

²³⁵ Büyük havuz ile küçük havuzu birbirinden ayırmak, onların bir tarafının diğer tarafına karışmasıyla anlaşılır. Bir ara havuza boya atılsa ve bu boyanın etkisi havuzun diğer tarafında görülse bu küçük havuz sayılır. Çünkü biz boyanın renk olarak diğer tarafa gittiği gibi necasetin de oraya ulaşacağını biliriz. Büyük İmam Ebu Hafs'tan böyle nakledildi. Bir tarafının diğer tarafına ulaşmasının yorumunda zahir mezhep şudur: Havuz normal halinde dururken bir tarafı hareket ettirildiği zaman diğer tarafı da hareket ediyorsa bu küçük havuz sayılır. Yok, eğer diğer tarafı hareket etmiyorsa bu da büyük havuz sayılır. Suyu hareket ettirmenin şekli ise Ebu Hanife'den nakledilen şey onun abdest alan kişinin hareket ettirmesini ölçü almasıdır. Ebu Yusuf ise suya dalan kişinin hareket ettirmesini itibar etmektedir. Böylece Ebu Hanife'den gelen rivayetin daha geniş olduğu görülmektedir. Sonra büyük havuz hakkında bazı üstatlarımız, büyük havuzu akan suya benzeterek oraya necaset düşmekle su necis olmaz demişleridir. Necasetin düştüğü ve bulunduğu yer necis olmuştur, demek herhalde daha doğrudur. Kitapta buna işaret ederek şöyle dedi: "Diğer taraftan abdest almakta bir sakınca yoktur." Bunun anlamı şudur: Necasetin bulunduğu yerden küçük havuz miktarı kadar bir alanı terk etmek gerekir. Sonra (o yerin dışındaki bir alandan) abdest alır. Çünkü necaset bu (küçük havuz alanının) dışına ulaşmamıştır. Bu Ebu Yusuf ile Ebu Hanife'den yapılan nakillerde açıklanmıştır. Buna göre onlar şöyle dediler: Havuzun bir kenarında istinca (abdest bozma sonrası su ile temizlenen) yapan kimsenin suyu hareket ettirip gidermeden buradan abdest alması ona yeterli değildir. Ölçü ile belirleme meselesine gelince Ebu İsmet bu konuda şöyle dedi: Muhammed bu konuda ona on diyordu. Sonra Ebu Hanife'nin görüşüne gelerek şöyle dedi: Ben bu konuda hiçbir şey takdir etmiyorum. Meşhur olan ise Muhammed'e bu mesele için sorulduğunda onun eğer havuz bu mescit kadar var ise o büyük havuz sayılır, dediğidir. Kalkıp onun mescidini ölçtüklerinde sekize sekiz olduğunu gördüler. Bunun on ikiye on iki olduğu rivayeti de vardır. Buna sekize sekiz diyen kimse mescidi içinden ölçmüştür. On ikiye on iki rivayetini yapan da bunu dışından ölçmüştür. Suyun derinliğine ise pek bakmadıkları için avucumuz sokuğumuz zaman gömülecek kadar olsa yeter demişlerdir. Serahsi, Mabsut, I, 71

olduğu kesin bilinmedikçe oradan su içmeyi ve abdest almayı terk etmez.²³⁶ Ben dedim: Yol kenarında bir havuzda bir pislik bulunmadan rengi ve tadı bozulmuş su olsa buradan abdest alınıp su içilebilir mi? Evet, dedi.²³⁷

Ben dedim: Cünüp bir adam bir ırmağa düştü ve bir defa dalıp çıktı, ağzına ve burnuna su verdi, apış arasını temizledi ve her tarafını bir defa²³⁸ yıkadı, buna ne dersin? Bu, onun için yeterlidir, dedi.²³⁹

Ben dedim: Adam abdest aldı ve başını mesh etmeyi unuttu, başına yağmur suyu isabet etti. Bundan üç parmak kadar bir yere isabet etti ve bunu mesh etti, ne dersin? Bu, onun başını mesh için yeterlidir, dedi.

Ben dedim: Cünüp bir adam, çok şiddetli bir yağmurda soyunmuş olarak dışarı çıkmış olsa, böylece kendisine isabet eden yağmur suyu ile yıkanır, ağzına ve burnuna su verir ve apış arasını yıkarsa ne dersin? Onun bu guslü kendisine yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Cünüp bir adam, bir kuyuya düşse ve orada yıkansa, ne dersin? Bu kuyunun suyu fasit olmuştur, onun guslü de yeterli değildir, dedi²⁴⁰ Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o kuyuya düştüğü zaman bütün suyu ifsat etmiştir; böylece o necis bir su ile yıkanmıştır, netice olarak bu onun için yeterli değildir.²⁴¹

Ben dedim: Birisi gelip adama abdest nasıl alınır diye soruyor, o da soran²⁴² kişiye²⁴³ gösterip öğretmek için kalkıp namaz için abdest aldığı gibi abdest alıyor. O, abdest aldığı zaman bununla abdest almaya niyet etmediği halde onun bu abdesti namaz için kendisine yeterli olur mu²⁴⁴ ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim, hâlbuki o bununla namaz kılmayı murat etmedi²⁴⁵ onun maksadı²⁴⁶ kendisine soru soran kişiye abdest almasını öğretmekti?

---

²³⁶ Çünkü suda asıl olan onun temiz olmasıdır. Onun için başka bir şey ortaya çıkmadıkça suyun bu özelliğine yapışması gerekir. Onun korkusu zan üzerine kurulmuştur. Hâlbuki zan ise gerçeği ortadan kaldırmaz. Öyleyse onun sorup araştırmasına gerek yoktur. Çünkü sorup araştırmak delil bulunmadığı zaman bir ihtiyaçtır.

Temizliğin esası (veya temizlikte ası olan yani suyun temiz olması) mutlak bir delildir; onun için adamın sorup araştırmaya ihtiyaç duymadan onu kullanma hakkı vardır. Nitekim sen zaten İbn Ömer'in Amr İbn-il As'ı "Ey havuz sahibi bize haber verme" sözü ile soru sormasını hoş görmediğini biliyorsun. Suyun içine pislik düşmeden (rengi, tadı ve kokusunda) bir bozulma olsa bile yine böyledir. Bak. Serahsi, Mebsut, I, 71. Ben dedim Metindeki "İbn Ömer" sözünün doğrusu "Ömer" olmalı. Bu müstensihin yanlışlarından birisi olsa gerektir.

²³⁷ Çünkü şöyle bir rivayet vardır: Hz. Peygamber Rume Kuyusu'na geldi ve onun suyunu bozulmuş buldu; ağzına bu sudan aldı ve sonra onu kuyuya püskürttü. Böylece su tekrar temiz hale geldi. Çünkü suyun renginin değişmesi ağaç yaprakları ve ona benzer şeylerde olduğu gibi bazen temiz bir şeyin düşmesiyle de olur. Kokusunun değişmesi de denildiği gibi çok durmak suretiyle de olabilir. Nitekim şöyle denildi: Bozulmuş ve kokmuş su durduğu zaman kokusu dağılıp yayılır. Çok uzun zaman duracak olursa bu defa a pislği ortaya çıkar. Böylece suyun temiz oluşu bu ihtimallerle yok olmaz; onun için de biz oradan abdest almayı bırakmayız.

Serahsi, Mebsut, I, 72

²³⁸ Metindeki "minhu merraten" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

²³⁹ Çünkü gusül demek, suyun cünüp beden üzerinden akıtılmasıdır. Guslün sahih olması için suyu dökmek ve ovmak şart değildir. Kişi, suyun içine batıp çıktığı zaman sanki o, suyu bedeni üzerine akıtmış gibi olur. Zira o, suyun içinden çıktığı zaman su, gerçekten onun üzerinden akar.

²⁴⁰ Ancak bu, kuyu ona on (10 X 10 zira) ebadında olmadığı zaman böyledir. Fakat ona on (zira) ebadında olursa suyu ifsat etmez ve bu yıkanması da kendisi için yeterli olur.

²⁴¹ Metindeki "fela" kelimesi "H" nüshasında "ve la" olarak gelmiştir, bu bir yanlışır.

²⁴² Metindeki "seelehu" kelimesi "HA" nüshasında "yes'elü anhu" şeklinde gelmiştir.

²⁴³ Metindeki "er-racül" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

²⁴⁴ Burada bir cümle "Z" nüshasından düşmüştür. "H" ve "S" nüshalarında ise "Hel yüczihî zalike min vudui's-salati" (Bu ona namaz abdesti gibi yeterli olur mu) denilmektedir. Bence bu ibare "A" nüshasındakinden daha güzeldir.

²⁴⁵ Metindeki "lime ve lem yürid" ifadesi "S" ve "HA" nüshalarında "lime ve huve lem yürid" şeklinde gelmiştir.

²⁴⁶ Metindeki "ve innema erade" ifadesi "S" ve "H" nüshalarında "innema erade" şeklinde gelmiştir. Esas nüshada vav harfi eklenmiştir "Z" nüshasında da öyledir. Fakat doğrusu bu vav harfinin hazfedilmesidir.

Kişi dedi, abdest aldı, bununla namaz kılmayı ister murat etsin²⁴⁷ ister etmesin, onun abdesti kendisi için yeterlidir. Nitekim cünüp bir adam gusletse, ama cünüp olduğunu unutsa, cünüplükten yıkanmayı murat etmeden gusletmiş olsa, onun bu yıkanması cünüplükten dolayı gusletmesine yeterli olur. İşte bu abdest de böyledir. Ben, o, bununla gusletmeye niyet etmiş veya etmemiş buna pek önem vermem.

Ben dedim: Adam, abdest alıp sonra yüzünü mendili ile mesh etse ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ben niçin dedim.²⁴⁸ Eğer o, soğuk bir gecede gusletse, kuruyuncaya kadar öyle çıplak durur mu²⁴⁹ ne dersin? Ben hayır, dedim. Abdest aldığı zaman mendil ile cünüplükten (guslettiğinde) elbisesi içinde silinip²⁵⁰ kurulanmasında bir sakınca yoktur.

Ben dedim: Cünüp bir adamın abdest almadan evvel uyuması veya hanımı ile tekrar ilişkide bulunması mekruh olur mu, ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur; isterse abdest alır, isterse almaz, dedi. Hz. Aişe'nin şöyle dediği bize ulaştı: "Hz. Peygamber hanımıyla bir olurdu. Su kullanmadan uyurdu. Sonra kalkar, dilerse ya tekrar hanımıyla birleşir veya dilerse gusledirdi"²⁵¹ Ben dedim: Eğer o, yemek yemek istese nasıl yapacak? Ellerini yıkayacak dedi. Sonra ağzını yıkayacak ve sonra da yiyecektir. Ben dedim ki, eğer onun iki eli temiz ise onları yıkamadan yerse? Bu ona zarar vermez. Fakat benim için hoş olan²⁵² onun ellerini yıkaması ve ağzına su verip yıkamasıdır. Ben dedim: O, namaz abdesti gibi, niçin abdest almıyor? Bu, bir şey ifade etmez, dedi.²⁵³ Ben dedim: Hayızlı kadın, yemek yemek istediği zaman namaz abdesti gibi, hep abdest alacak mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim²⁵⁴ Kadın erkek gibi mi, yoksa daha ağır bir durumda mı? Onlardan hiçbirisi üzerine abdest alması gerekli değildir. Fakat o²⁵⁵ sadece dilerse iki elini yıkar ve ağzına su verip yıkar.²⁵⁶

Ben dedim: Eli kırılan²⁵⁷ adam, onu sardırıyor, namaz için abdest alırken o, bu sargı üzerine mesh verebilir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer onda yara, bere ve çıban gibi şeyler olsa, o yaranın üzerine koyduğu bez üzerine adamın mesh vermesi de böyle midir? Evet, dedi, bu ona yeterli olur. Çıbanın yeri, abdest azalarında ise böyle yapılır. Eğer o, abdest alanının dışında ise ona üzerine mesh vermesine lüzum yoktur. Ben dedim: Eğer adamda bir yara varsa, bunun üzerine mesh verdiği takdirde kendisine bir şey olmasından korkuyorsa ne

---

²⁴⁷ Metindeki "ve erade" kelimesi çoğu nüshalarda böyledir. "S" nüshasında vav harfinin hazfıyla "erade" şeklinde gelmiştir. E doğrusu da budur.

²⁴⁸ Bu cümle, baştan sona İbrahim en-Nahai'nindir. Kitab-ül Asar'da olduğu gibi o bununla soranlara delil getirmiştir.

²⁴⁹ Bundan önceki (243) nolu paragrafa bak.

²⁵⁰ Metindeki "yetemessahu" kelimesi "H" nüshasında "yemsehu" şeklinde gelmiştir.

²⁵¹ Bu hadisi İmam Muhammed Asar adlı eserinde senedleri ile beraber, Ebu Hanife, Ebu İshak, Esved ve Aişe yoluyla rivayet etmiştir.

²⁵² Metindeki "el-ehabbu ileyye" ifadesi esas nüshada böyledir. "H", "HA" ve "Z" nüshalarında ise "ehabbu ileyye" şeklindedir. "S" nüshasında "ehabbu fi zalike" şeklindedir. Ben dedim: Her halde bu "Ehabbu zalike ila" idi. Müstensih bunu tahrif etti. Böylece "ileyye" oldu "fi" de "zalike üzerine takdim edildi veya "ehabbu ileyye fi zalike" oldu ve bundan "ileyye" düştü. Allah, en iyi bilir.

²⁵³ Bu cümle "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

²⁵⁴ "H" ve "HA" nüshalarında "ben dedim" şeklinde, "Z", "S" ve "A" nüshalarında ise "o dedi" şeklinde gelmiştir.

²⁵⁵ Metindeki "ve lakinnehu" kelimesi esas nüshada ve "S" nüshasında böyledir. "H", "Z" ve "HA" nüshasında ise "ve lakin" şeklinde gelmiştir.

²⁵⁶ "HA" ve "S" nüshalarında şu ifadeler vardır: Ben dedim: O niçin namaz için abdest aldığı gibi abdest almaz? Hayızlı kadın her yemek yemek istediği zaman namaz için abdest aldığı gibi abdest mi alıyor, dedi? Ben hayır, dedim. Kadın dedi aynı erkek gibidir veya durum bakımından daha ağırdır. Bunlardan hiçbirisinin üzerine abdest almak düşmez. Fakat o dilerse ellerini yıkayabilir ve ağzına su verebilir. Ben dedim: Bence bu meseledeki bu ifade "A" ve "Z" nüshalarındaki ifadelerden daha güzeldir. Nakil burada bitti.

²⁵⁷ Metindeki "tenkesiru" kelimesi "H" nüshasında "tükseru" olarak gelmiştir.

dersin? Yara üzerine mesh verdiği takdirde kendisi üzerine korktuğu zaman mesh vermez; bu ona yeterlidir.

Ben dedim: Eğer yara başının bir tarafında ise o, kendisine zarar vermeden başının diğer tarafını mesh etmeye çalışır, ne dersin? Öyleyse o başının diğer geri kalan tarafını mesh etsin dedi²⁵⁸. Ben dedim: Eğer o, bunu yapmaz ve başının diğer geri kalan tarafını mesh etmeden böylece günlerce namaz kılsa? Onun üzerine başının geri kalan kısmını mesh etmesi gerekir ve namazların hepsini yeniden kılması gerekir, dedi.

Ben dedim: Kişi, cünüp olur ve gusleder, elindeki yara üzerindeki sargıyı mesh eder ya da mesh ettiği takdirde, kendisine bir şey olacağından korkup da etmezse, ne dersin? Ona yeterli olur, dedi. Ebu Yusuf ile Muhammed dedi ki: Zarar vermediği halde o sargı üzerine mesh vermeyi terk ederse onun için yeterli olmaz, dedi²⁵⁹ Eğer o böyle günlerce namaz kıldıysa sargı üzerine mesh verinceye kadar kıldığı namazları iade eder. Eğer sargıyı mesh edip namaza başlarsa sonra yara iyi olmadan²⁶⁰ sargı düşerse, namazına devam eder²⁶¹ bu mestlere mesh etmeye benzemez.²⁶²

Ben dedim: Adamın tırnağı kırılrsa, onun üzerine bir ilaç veya sakız koysa, sonra abdest alsın, ona bu konulan şeyin çıkarılması söylendiyse? Bu, ona yeterlidir, dedi. Ben dedim: Su ayağına ulaşmasa bile mi? Evet, dedi. Su ayağına ulaşmasa bile yeterlidir.

Ben dedim: Bir adam abdest aldı ve sonra kasıtlı veya kasıtsız olarak kustu ya da ağız dolusu kustu²⁶³ ne dersin? Eğer bu kusma işi ağız dolusu veya bundan daha fazla olursa dedi, abdesti yeniden alır. Eğer kusma işi, ağız dolusundan daha az ise yeniden abdest almaz²⁶⁴

Ben dedim: Adam ağız dolusu balgam kusarsa, ne dersin? Abdestini yenilemez, dedi. Ben tükürük de böyle midir, dedim? Evet dedi. Bu, Ebu Hanife ve Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf şöyle dedi: Balgam, diğer yiyecek ve içecekler gibidir, ağız dolusu olduğu zaman o, abdestini yeniler. Ben dedim: Ağız dolusu safra²⁶⁵ kusarsa? Abdestini yenilemek onun üzerine gerekli olur, dedi.

Ben dedim: Adamın üzerinde çıban veya yara var. Bundan kan, irin ya da sarı su akarsa ve bunlar, yaranın dışına taşarsa ne dersin? Onun yeniden abdest alması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer az akar ve yaranın dışına taşmazsa? Onun yeniden abdest alması gerekmez, dedi.

²⁵⁸ Serahsi dedi: Iraklılar buna benzer şunu söylüyorlar: "Eşeğin birisi gittiye bile sıra ahırda bağlı olana gelir." (Yani giden gider, biz kalanla yetiniriz demek olur. Çev.).

²⁵⁹ Burada Ebu Hanife'nin görüşünü açıklamadı. Nüshaların rivayeti dışında Ebu Hanife'nin, buna yeterlidir, dediği, haber verilmiştir. Bundan sonra yine bu, onun ilk görüşüdür, o daha sonra Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüne döndü, denilmiştir. Mabsut, I, 74

²⁶⁰ "yara iyi olmadan" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarından alınıp ilave edilmiştir.

²⁶¹ Metindeki "medaa" kelimesi "H" nüshasında "yemdiy" olarak gelmiştir.

²⁶² Serahsi şöyle dedi: Sargının yara iyi olmadan düşmesine gelince, burada sargılar üzerine mesh etmek, hastalık devam ettiği müddetçe aynı onun altındakini yıkamaya benzer. İşte bunun için sargı meshi, mest meshinde olduğunun aksine, bir vakitle kayıtlanamaz. Ben dedim: Mesela adamın mesti ayağından çıksa namazı bozulur. Çünkü mestin çıkmasından sonra onun içinde olanın yıkanması lazımdır. Ona mesh vermek caiz olmaz. İşte böylece mest ve sargının farklı şeyler olduğu ortaya çıkmaktadır.

²⁶³ Metindeki "kalsen" kelimesi "kalese" fiilinin mastarı olup ağız dolusu kusmak demektir. Hades manasına olan "kals" de buradandır. Kales ise çıkan şeyin adıdır. Bak. Mağrib, I, 132

²⁶⁴ Ağız dolusu kusmanın sınırı, ağız doldurması ve kişiyi konuşamaz hale getirmesidir. Ağız yarısından fazla olması da denilmiştir. Hatta bu konuda Belh şehriden Ali b. Yunus adında Abid-zahid bir zatın hikâyesi anlatılır. Ona kızı, boğazından bir şey gelirse diye bir soru sordu. Adam kızına sen ondan bir tat duyarsan abdestini yeniden al dedi. Sonra ben rüyamda Hz. Peygamber'i gördüm "Ey Ali! Ağız dolusu kadar olunca" dedi. Bundan sonra artık bundan böyle asla fetva vermeyeceğim diye kendi kendime söz verdim, dedi. Serahsi, Mabsut, I, 75

²⁶⁵ Bedenin bileşimlerinden bir bileşimdir. Bu sarı veya siyah renktedir.

Ben dedim: Adam, tükürdü ve tükürüğünde sarılık gördü, bu onun abdestini bozar mı ne dersin? Hayır, dedi. Eğer kan, tükürükten daha çok ise?²⁶⁶ Bu onun abdestini bozar, dedi. Ben dedim. Eğer kan ile tükürük eşit ise biri diğerinden daha çok değilse? Ben onun yeniden abdest almasını isterim; o, böylece sağlam olanı tutmuş olur, dedi.

Ben dedim: Burun kanamak²⁶⁷ yellenmek ve namazda gülmek abdesti bozar mı, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Uyumak abdesti bozar mı ne dersin? Kişi dedi, ayakta-kıyamda, rükûda, secde veya kuudda-oturuyorsa bunun abdesti bozulmaz.²⁶⁸ Ancak kişi, yan yatarak veya yaslanarak uyursa bu durum, abdestini bozar. Ebu Yusuf dedi²⁶⁹ Kişi, secde kasten bilerek uyursa, namazı bozulur. Ama secde uyku ona galip gelirse bu ona bir zarar vermez.²⁷⁰ Ben dedim: Bir budunun üzerine oturarak veya sol ayağını yatırıp sağ ayağının parmaklarını kibleye dönük olarak dikerek bir kabasının üzerine oturarak uyursa? Bu durum, onun abdestini bozar, dedi.

Ben dedim: Adam, üzerindeki yaraya dokundu²⁷¹ bu sebeple ondan az bir kan geldi. Kanı sildi, sonra ondan yine kan geldi; onu da sildi. Bunların hepsi kan akmadan önce yapıldı, ne dersin? Eğer silmeyip kanı bıraktığınız zaman kan akıyorsa²⁷² yeniden abdest alır. Eğer kanı bıraktığı zaman kan akmıyorsa bu hal onun abdestini bozmaz.

Ben dedim: Çirkin ve yüz kızartıcı söz söylemek abdesti bozar mı ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim: Deve, sığır veya koyun eti ya da süt²⁷³ gibi ve buna benzer ateşte pişmiş şeyler ve bu gibi yiyecekler abdesti bozar mı ne dersin? Bu yiyeceklerden hiçbir şey abdesti bozmaz, dedi. Abdest giren şeylerden değil, çıkan şeylerden dolayı bozulur. Ateş onun²⁷⁴ ancak temiz ve güzelliğini artırır. Eğer bu olay abdesti bozmuş olsaydı, ısıtılmış su ile abdest alanın abdesti bozulmuş olurdu. Fakat ateşte ısınmış²⁷⁵ bir yağı sürünüp yağlanan kişinin abdestini yeniden alır. Yoksa bundan hiçbir şey onun abdestini bozar değildir.

Ben dedim Adam namazda sadece tebessüm ediyor ve kahkaha ile gülmüyor. Bu onun abdestini bozar mı ne dersin? Hayır, dedi. Eğer duyulacak şekilde gülerse? Bu abdesti bozar dedi. Onun yeniden abdest alması ve namazı yeniden kılması gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi Hz. Peygamber'den bu konuda hadis gelmiştir.²⁷⁶

²⁶⁶ Kanın daha çok veya eşit olması, tükürüğün kırmızı olmasıyla anlaşılır. Onun sarı olması kanın az olduğunu gösterir. Bahrun Ani'l-Muhiyt. Bak Reddül-Muhtar, I, 144. Nurul-İzah Abdesti Bozan şeyler: Bu renk ile bilinir. Tükürük sarı ise kan az demektir. Kırmızılık ise denk olduklarını gösterir, eğer kırmızılık daha fazla olursa bu kanın galip olduğunu gösterir.

²⁶⁷ Metindeki "e raeyte'r ruafe" ifadesi "HA" nüshasında "e raeyte racülen bihi'r ruafü" olarak gelmiştir.

²⁶⁸ Metindeki "vüduehu" kelimesi "S" nüshasında "fe la yenkudu zalike'l vüduuü" olarak gelmiştir.

²⁶⁹ Metindeki "ve kale" ifadesindeki vav harfi "A" ve "H" nüshalarından düşmüş, Biz onu "Z" nüshasından alıp ilave ettik.

²⁷⁰ Ebu Yusuf dedi cümlesinde buraya kadar olan kısım "S" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

²⁷¹ Metinde "vekeze" kelimesi vardır. Bu vurdu, eliyle vurdu defetti demektir. "Z" nüshasında müstensihin kalemi yüzünden (Z) harfinin noktası düşmüştür. Bu kelime "S" ve "H" nüshasından düşmüştür. Bundan maksat yarayı ve çibanı sıkmaktır.

²⁷² Metindeki "sale" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "lesale" olarak gelmiştir.

²⁷³ Metindeki "leben" (süt) yerine, "et-tayr" (kuş) kelimesi gelmiştir.

²⁷⁴ Buradaki zamir "H" nüshasından düşmüştür. Doğru olan bunun diğer nüshalarda da bulunmasıdır.

²⁷⁵ Metindeki "kad" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

²⁷⁶ Bu hadisi müellif, Asar adlı kitabında rivayet etti: O, Ebu Hanife, Mensur b. Zazan ve Hasan Basri yoluyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu haber verdi: Hasan Basri, Hz. Peygamber cemaatle birlikte sabah namazı kılıyorken ama bir adam kible tarafından namaz kılmak amacıyla çıkageldi. Fakat orada bir çukura takılarak düştü. Onun için de namaz kılan cemaat güldü ve kahkaha sesi duyuldu. Hz. Peygamber namazı bitirince "Kim sizden kahkaha ile güldüyse abdestini ve namazını yeniden alıp kılsın" buyurdu, dedi. Ebu Yusuf, bu hadisi Asar'ında Ebu Hanife, Mansur, Hasan ve Muabbid yoluyla Hz. Peygamber'den mevsul olarak rivayet ediyor. Ebu Hanife'den Hammad yoluyla İbrahim'in namazda kahkaha ile (sesi duyulacak şekilde) gülen adam

Ben dedim: Adam abdest aldı ve başının yarısını, üçte birini veya bundan daha az bir kısmını mesh etti, ne dersin? Yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Adam²⁷⁷ abdest aldı; fakat sakalını su ile sıvazlamadı-hilallemedi ne dersin? Yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Adam abdest aldığı zaman onun el ve ayak parmaklarının aralarını hilallemesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi bu yerler abdest alanıdır. Bu sebeple oralara suyun ulaşması gerekir. Ben sakal, dedim? Sakal²⁷⁸ dedi, sakalın dış yüzü abdest mahallidir²⁷⁹ elini oralara sürünce yeterli olur.²⁸⁰

Ben dedim: Bir adam abdest aldı ve sonra da bir koyun kesti. Bu onun abdestini bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim ki, onun eline kan, idrar, pislik veya şarap bulaşsa bu onun abdestini bozar mı? Hayır, dedi. Fakat bu bulaşan yeri su ile yıkaması gerekir. Ben dedim: Bunu yıkamadan onunla namaz kılar mı? Eğer bu bulaşan yer dirhem miktarından daha çok ise dedi, onu yıkar ve namazını yeniden kılar. Eğer bu alan, dirhem kadar veya²⁸¹ dirhemden daha az ise o, namazını iade etmez. Fakat efdal olan, onu yıkamasıdır. Ben dedim: Eğer adamın eline kustumuk bulaşmışsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Hayvan tersi ve tavuk pisliği de böyle midir? Evet, dedi. Eğer ona güvercin ve serçe kuşu gibi eti yenen kuşların pisliği bulaşmışsa? Bunda onun namazı iade etme görevi yoktur, dedi.

Ben dedim: Elbisede meni olsa adam onu kurutup sürtse²⁸² ne dersin? Bu, ona yeterli olur, dedi. Hz. Aişe'den bize, onun Hz. Peygamber'in elbisesinden onu (meniyi) çitileyip ovduğu ulaştırılmıştır.²⁸³

---

hakkında, abdestini ve namazını yeniden alır ve kılar ve Rabbinden mağfiret diler. Çünkü bu, abdestsizliğin en kötüsüdür, dediği rivayet edilmektedir.

²⁷⁷ Metindeki "racülen" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

²⁷⁸ Metindeki "el-lihyetü" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

²⁷⁹ Burada onun suyu sakalının dış yüzünden akıtması lazım geldiğine işaret vardır. Bunu Serahsi dedi.

²⁸⁰ Serahsi, Mebsut'ta der ki: Sakalı sıvazlamaya gelince, Muhammed Şerh-ul Asar'da (şöyle) der: Kişi, bu hususta muhayyerdır, dilerse hilaller, dilerse yapmaz. Ebu Hanife'nin de işaret ettiği gibi bu, abdestin sünnetlerinden sayılmaz. Çünkü bu, iç-batındır, bakan kimseye görünmez. Ebu Yusuf ise şöyle der: İbn Ömer hadisine göre hilalleme sünnettir. O, abdest aldığı zaman sakalını hilalliyordu. Enes dedi ki: Ben, Hz. Peygamber'in parmaklarını sakalında gördüm, sanki onlar tarağın dişleri gibi idi ve Hz. Peygamber buyurdu: "Cibril bana geldi ve abdest aldığım zaman sakalımı hilallememi emretti." (I, 80)

Ben dedim: Doğuda ve batıda Hanefilerin uygulaması böyledir. Onlar, bu hilallemeyi metinlerinde abdestin sünnetlerinden diye bahsederler. -İyi düşün.

²⁸¹ "Dirhem kadar veya" ifadesi esas nüshadan düşmüştür. "H" nüshasında da böyledir. Fakat bu "Z" ve "HA" nüshalarında ilave edilmiştir. Hâlbuki bu "dirhem kadar" ifadesinin bulunması gereklidir; çünkü bu kadar bir bulaşma da affedilir.

²⁸² Metindeki "fe yehukkühü" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "fe yehuttühü" olarak gelmiştir. Bu iki kelime aynı manadır. El-hattü doğruya en yakın olandır. Çünkü bu hadiste geçen kelimedir. Mağrib (I, 106) de Hadiste "(Ey Aişe) onu (meniyi) ovala ve çimdikle" diye hadiste geçer. El-hattü demek, el ile kabuğu soymak veya dönmek demektir. El-kars (çimdikleme) ise parmakların uçlarıyla almak demektir. Muğrib'de (I, 133): el-hakkü, kabuğunu soymak demektir.

²⁸³ Bu haberi bize Ebu Muhammed el-Harisi ve Kadı Ebu Bekir Muhammed b. Abdalbaki ulaştırdı. Onlar bu hadisi Abdullah b. Beziy', Ebu Hanife, Hammad, İbrahim ve Hemmam b. el-Haris yoluyla Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet ettiler: "Ben onu Hz. Peygamber'in elbisesinden ovup çitiledim" Harisi, bu hadisi Ebu Sa'd es-Sağani yoluyla yine İmamdan adı geçen senediyle daha mufassal olarak tahric etmiştir. Hasan b. Ziyad da bunu Müsned'inde ve İbn Husrev onun yoluyla ve ondan Abdullah b. Beziy' nin rivayeti gibi tahric etmiştir. Bak: Camiu'l-Mesnid, C. 277. Umulur ki, İmam Muhammed de bu hadisi Abdullah, Ebu Sa'd ve Hasan'ın rivayet ettiği gibi, yine ondan rivayet etmiştir. Yalnız bu Allah daha iyi bilir ama Kitab'ül-Asar'dan düşmüştür. Bu hadis meşhur bir hadis olup Müslim onu Sahih'inde Ebu Maşer, İbrahim, Alkame ve Esved yoluyla rivayet eder: "Bir adam, Hz. Aişe'nin yanına indi. Elbisesini yıkamaya başladı. Bu zata Hz. Aişe şöyle dedi: Eğer onu (meniyi) gördü isen, onun sadece yerini yıkaman senin için yeterli olur. Eğer görmediysen onun etrafını ıslatırsın. Ben kendim, Resulullah'ın elbisesinden onu ovalayıp sürttüğümü ve sonra da Hz. Peygamber'in

Ben dedim: Eğer elbiseye kan veya bir pislik bulaşmış olup adam onu sürtüp²⁸⁴ kazısa? Bu, onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim, bunların aralarındaki fark nedir? Aslında kıyas açısından bunların arasında bir fark yoktur, aynıdır. Ancak meni hakkında hadis vardır ki, biz onu alıyoruz. Ben dedim: Eşek veya katır gibi hayvan tersleri de böyle pislik gibi midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Kan, pislik veya hayvan tersi gibi şeyler, ayakkabı ya da meste bulaştığı zaman kurusa²⁸⁵ adam da onu toprağa silip sürtse bu, onun için yeterli olur mu, bu ayakkabı ve mest ile o, namaz kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Ayakkabı ile elbisenin farklı olması nedendir? Çünkü dedi. Ayakkabı deridir, onu toprağa sürtünce pislik ondan gider. Elbise ise böyle değildir. Çünkü elbise pisliği kurutunca o, elbisenin içinde kalır. Kan ve pislik hakkında Muhammed dedi: Ayakkabı ve meste kan ve pislik bulaştığı zaman onu silmek yeterli olmaz; kuru olsa bile ayakkabı ve mestteki pisliğin yerini yıkamadıkça olmaz. Ebu Yusuf ile Muhammed şöyle dediler: Ayakkabı, mest veya elbiseye bir pislik bulaştığı zaman adam, bu pislikle hem de yaş ve dirhem miktarından daha fazla olarak namaz kılsa, bu adamın namazı tamdır. Ancak pislik dirhem miktarından çok çok fazla ise ve kişi bununla namaz kılmış ise o, bu namazı yeniden kılar.

Ben dedim: Adam namaz²⁸⁶ için abdest aldığı gibi abdest aldı. Sonra ölünün gözlerini kapadı²⁸⁷ veya onu yıkadı. Onun gusletmesi gerekir mi, ya da onun abdesti bozulmuş²⁸⁸ mudur, ne dersin? Hayır, dedi. Sadece onun eline ya da vücudunun herhangi bir yerine bir şey bulaşmış ise onu yıkayıp temizler. Ben dedim: O, bir ölüye dokunmuş olduğu halde, niçin ona yeniden abdest alması gerekmez? Çünkü ölüye dokunmak demek, abdesti bozulmak demek değildir ki, ona yeniden abdest alması gerekli olsun. Bir adam, abdest alsın sonra köpeğe, domuzya veya bir leşeye dokunsa bunlar necis olduğu halde, onun abdestinin bozulmadığını görmüyor musun? Oysa Müslüman bir adamın cesedi, bunlardan daha pak ve daha temizdir.

Ben dedim: Adam abdest aldı, sonra da kan aldırdı, ne dersin? Bu durum, onun abdestini bozmuştur, dedi. Ben dedim. Onun üzerine gusül gerekir mi? Hayır, dedi. Fakat onun, kan alınan yerini yıkaması gerekir. Ben dedim: Eğer kan alınan yeri yıkamadan abdest alıp birkaç gün öyle namaz kılsa? Kan alınan bu yer, dedi, eğer dirhem miktarı kadar veya²⁸⁹ dirhem miktarından daha az ise onun namazı tamdır. Fakat o, isabet-kötü yapmış olur. Eğer kan aldırıldığı yer, dirhem miktarından daha fazla ise orayı yıkayıp kıldığını namazları yeniden kılar. Ben dedim: Adam abdest aldı; sonra üreme organından bevl geldi. Bunun yeniden abdest alması gerekir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer adam ağız dolusundan daha az kusarsa? Onun bundan dolayı abdest alması gerekmez, dedi. Ben dedim: Kusmuk ile bevil arasındaki bu fark nereden geliyor? Ağız, erkeklik uzvu ve makat (anüs) bunlar aynı şeyler

---

onunla namaz kıldığını biliyorum.” Müslim dedi: Ömer b. Hafs b. Ğayyas bize, babası, A’meş, İbrahim, Esved ve Hemmam yoluyla Hz. Aişe’nin meni hakkında şöyle dediğini haber verdi: “Ben onu Resulullah’ın elbisesinden ovalardım” I, 140

²⁸⁴ Metindeki “fe hakkeha” kelimesi “S” nüshasında “fe hatteha” “HA” nüshasında ise “fe nehaahee” şeklinde gelmiştir.

²⁸⁵ Metindeki “fe yecüffü” kelimesi “HA” nüshasında “fe ceffe” şeklinde gelmiştir.

²⁸⁶ Metindeki “vuduehu” kelimesi “H” nüshasında “vüdüün” şeklinde gelmiştir. Doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi “vüduehu” şeklinde olmasıdır.

²⁸⁷ Metindeki “ğamada” kelimesi çoğu nüshalarda böyledir; “S” ve “HA” nüshalarında ise “ğamese” şeklinde gelmiştir.

²⁸⁸ Metindeki “yentekıdu” kelimesi “H” nüshasında böyle doğrusu da budur. Geri kalan nüshalarda ise “yenkudu” şeklinde gelmiştir.

²⁸⁹ “Eğer dirhem miktarı kadar veya” cümlesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür. Bunun doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi metinde bulunmasıdır.

değildir, dedi. Sen görmüyor musun: o, makatından bir gaz çıktığı zaman abdestini yeniden alıyor. Fakat geçirip ağzından bir gaz çıktığı zaman yeniden abdest almıyor. Ben dedim: Eğer onun bir yarasından kan çıkarsa, fakat bu, akmasa? Bu, onun abdestini bozmaz, dedi. Ben dedim: Onun, dedi, erkeklik uzvundan bevil geldiği zaman abdesti bozuluyor²⁹⁰ yaradan (çibandan) kan geldiği zaman abdesti bozulmuyor, bu niçin böyledir? Çünkü dedi, erkeklik uzvundan çıkan bir bevil abdestsizlik meydana getirir.²⁹¹ Hâlbuki yara ve çibandan çıkan şey, akmadıkça abdestsizlik meydana getirmez-(abdesti bozmaz) .

Ben dedim: Bir adam, abdest aldı ve sonra onun makatından bir kurtçuk çıktı, ne dersin? Bu, onun abdestini bozar, dedi. Artık bu kimsenin, abdestini yenilemesi ve kıldığı namazlarını yenilemesi gerekir.

Ben dedim: Adam, abdest aldı, sonra yarasından bir et parçası²⁹² düştü veya bir kurtçuk çıktı. Bu, onun abdestini bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim: Adam, abdest aldı, sonra yarasının²⁹³ derisini²⁹⁴ soydu. Bu, onun abdestini bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer yarada su olup bu su, akarsa? Bu, abdesti bozar, dedi²⁹⁵ Ben dedim: Kurtçuğun makattan çıkmasıyla yaradan çıkması arasında ne fark²⁹⁶ vardır? Çünkü dedi, kurtçuk makattan çıktı ise bu, abdestsizlik olur, yaradan çıktığı zaman ise bu, abdestsizlik olmaz.

Ben dedim: Adam, abdest aldı, sonra burnu kanadı. Fakat biraz kanadıktan sonra durdu, ne dersin? Bu, onun abdestini bozmaz, dedi. Ben dedim: Kan, burundan çıktığı zaman bozulmuyor, kurtçuk makattan çıktığı zaman abdest bozuluyor, bunların arasında fark, nereden kaynaklanıyor? Çünkü dedi, kurtçuk, makattan çıktığı zaman bu abdestsizlik olur. Kan ise burundan çıkıp da akmadığı zaman bu abdestsizlik olmaz. Eğer bu abdestsizlik olsaydı, burundan sümük ve (ağızdan) tükürük çıktığı zaman da abdestini yenilemesi gerekirdi. Hâlbuki bu bir şey olmayıp onun üzerine yeniden abdest gerekmez. Muhammed²⁹⁷ Nevadir'de der ki: Kan, burun kemiğine inince abdesti bozulur. Bevl, kamışın içinde bulunduğu müddetçe abdesti bozulmaz.

Muhammed, kan kusan adam hakkında dedi ki, ağzı doldurmadıkça abdesti bozulmaz. Çünkü yara, karında olduğu zaman o yara değildir; işte bu da bir kan değil, bir kusmuktan ibarettir.

Ben dedim: Adam, abdest aldı, sonra kustu ve ağzından ona başka bir şeyin karışmadığı kan çıktı, ne dersin? Bu, onun abdestini bozar, dedi. Ben dedim: O safra kussa ve ona hiçbir şey karışmamış olsa, yine böyle midir? Evet, böyledir dedi²⁹⁸ eğer o içine hiçbir şeyin karışmadığı safra kussa (yine böyledir). Ben dedim: Eğer o, içine başka bir şeyin

---

²⁹⁰ Metindeki “nakada” fiili “H” nüshasında “yenkudu” olarak gelmiş. Bu kelime, “S” nüshasından düşmüştür.

²⁹¹ Hades: Abdestsizlik hali demektir. Yani adamın erkeklik organından bevil geldiği zaman o abdestsiz olmuştur yani abdesti var idiyse bozulmuştur. Artık yeniden abdest almayı gerektiren bir hal vardır.(çev.)

²⁹² Metindeki “lahmün” kelimesi “S” nüshasında “el-lahmü” olarak gelmiştir.

²⁹³ Metindeki “min cürhihi” kelimesi “H” nüshasında “cidihi” olarak gelmiştir.

²⁹⁴ Metindeki “el-cilde” kelimesi “S” nüshasında “el-cildetü” olarak gelmiştir.

²⁹⁵ Metindeki “kale” fiili esas nüshadan düşmüştür. Hâlbuki “kale” kelimesinin diğer nüshalarda olduğu gibi burada bulunması gereklidir. Bu müstensihin hatası olsa gerektir.

²⁹⁶ Metindeki “farkun” kelimesi çoğu nüshalarda böyle gelmiş, “HA” ve “S” nüshalarında ise “el-farku” olarak gelmiştir.

²⁹⁷ “Muhammed dedi” ifadesi “S” ve “HA” nüshalarından düşmüştür. Bu diğer nüshalarda ise vardır ve doğrusu da budur. Ancak kitabın bazı ravileri böyle meselelerde bunu uygun buluyorlar. Hâlbuki bunu zikretmek faydadan hali olmadığı için çoğu nüshalarda olduğu gibi, biz de onu yerine koyup kaydettik.

²⁹⁸ “kale” (dedi) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

karışmadığı²⁹⁹ bir balgam kusarsa? İşte dedi bana göre safra, balgam³⁰⁰ ve kusmuk, hep aynı şeydir ve bunlar, abdesti bozarlar.

Ben dedim: Adamın yarısından durmadan cerahat akıyor, bu kimse, nasıl abdest alacak ve nasıl namaz kılacak, ne dersin? O, her bir namaz vakti için abdest alır ve kılar, dedi. Ben dedim: öğleyi kılsa, öğle ile ikindi arasında nafil namazı veya unuttuğu bir farz namaz, ya da Allah'ın kendisi için³⁰¹ yazdığı bir namazı kılabilir mi? Evet, dedi. Öğle ile ikindi arasında abdesti bozulmadığı müddetçe dilediği kadar namazı kılar. Ben dedim Sen ona yarayı sarıp bağlamasını emrediyorsun, öyle mi? Evet, dedi. Ben dedim: Yarayı sarıp bağladı, ama sonra kan aktı ve hatta sargıdan dahi çıktı? Diğer namazın vakti gelinceye kadar bu, onun abdestini bozmaz, dedi. Ben dedim: Eğer bu kan, elbisesine bulaşırsa?³⁰² Bu bulaşan yeri yıkar ve namazını bu elbise ile kılar dedi. Ben dedim: Eğer bu kanı yıkamadan onunla namaz kılmış ise? Eğer bu kanın yeri dirhem miktarından daha çok ise onu yıkar ve namazını yeniden kılar. Eğer dirhem miktarından daha az ise namazını yeniden kılmaz. Fakat bunun efdalı onun bu kanı elbisesinden yıkamasıdır. Ben dedim: Abdesti aldı, yarayı sarıp bağladı ve sonra da başka bir yerden kan çıktı, ne dersin? Bu, onun abdestini bozar, dedi. Fakat abdesti yara bozmuş olmaz. Ben dedim: Sen buna abdest aldığı zaman bu abdestle diğer namazın vakti girinceye kadar istediğin namazı kılabilirsin, dedin? Bu kanayan yara bana göre³⁰³ istihaza kanı³⁰⁴ mesabesindedir. Zaten istihazeli kadının her bir namaz vakti için abdest alması konusunda hadis vardır.³⁰⁵

Ben dedim: Adam abdest aldı, sonra kurumuş insan dışkısı veya kurumuş kan üzerinde namaz kıldı, ya da üzerinde kan olan bir yerde yürüdü.³⁰⁶ Bu, onun abdestini³⁰⁷ bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o, bu haline devam ederse, iki ayağını yıkaması veya abdestini yenilemesi ve namazını yeniden kılması gerekir mi? Hayır, dedi.

Ben dedim: O, abdest alsın, sonra mescide kadar yağmur altında gitse veya mescide kadar³⁰⁸ çamurlar üzerinde yürüse, bu, onun abdestini bozar mı, ya da iki ayağını veya pabuçlarını yıkaması gerekir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Fakat o, onun ayaklarında veya ayakkabılarında bir şey varsa onu toprağa sürüp siler ve öylece namazını kılar. Bu çamurun pislik (veya insan dışkısı) olduğuna kesin kanaat getirinceye kadar onu yıkamasına gerek yoktur. Ebu Hanife İmla'da dedi ki³⁰⁹ Ben, bunu, mescidin içinde bir duvara veya direklerinden birisine silmeyi mekruh görürüm.

²⁹⁹ “İa yühalituhu şey’ün” (İçine başka bir şeyin karışmadığı) ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Ama bu cümle diğer nüshalardan düşmüştür.

³⁰⁰ Metinde “safra ve balgam” ifadesi, “Z” ve “HA” nüshalarında “balgam ve safra” şeklinde gelmiştir.

³⁰¹ Metindeki “Allah” kelimesi yerine “H” nüshasında “lehu” kelimesi gelmiştir.

³⁰² Metindeki “kane” kelimesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

³⁰³ “Bana göre” kelimesi “H” nüshasında yoktur.

³⁰⁴ Kadınlardan bir hastalık sebebiyle zuhur eden ve rahminden başka bir yerden gelip cinsel organ yoluyla dışarı çıkan kana “istihaza” adı verilir (çev.)

³⁰⁵ İbn Hümmam Fethu'l-Kadir'de der ki, ve Muhtasar-ut Tahavi Şerh'inde: Ebu Hanife, Hişam b. Urve, onun babası ve Hz. Aişe yoluyla Hz. Peygamber'in Ebu Hubeş kızı Fatıma'ya şöyle dediği rivayet ediyor: “Sen her bir namaz vakti için abdest al”. I, 125

³⁰⁶ Metindeki “ev meşa fi mevdiin bihi demün” yerine “S” ve “HA” nüshalarında “ev meşakkatün fiha demün” ifadesi gelmiştir. “H” nüshasında “bihi” kelimesinin yerine “fihi” kelimesi gelmiştir.

³⁰⁷ Metindeki “vüduhu” kelimesi “H” nüshasında “el-vüduue” şeklinde gelmiştir.

³⁰⁸ Metindeki “İla” harfi “H” nüshasından düşmüştür.

³⁰⁹ “Ebu Hanife İmla'da dedi ki” cümlesi “S” ve “HA” nüshalarından düşmüştür. Geri kalan nüshalarda ise vardır. Yine Muhtasar'da da bulunmaktadır. Serahsi der ki: rivayet edilir ki, Ebu Hanife mestlerini mescidin direklerine silen bir adam gördü. Hemen ona sen bunu kendi sakalınla silseydin senin için daha hayırlı olurdu. Ancak mescide bunun için özel ayrılmış bir yer varsa o başkadır; o takdirde bunda bir sakınca yoktur. Çünkü burada namaz kılma âdeti yoktur. (I, 85). Ben dedim: Ümit edilir ki, buradaki İmla'dan maksat İmam Ebu

Ben dedim: Adam bir helâya girdi, orada ne olduğunu bilmeden ve farkına varmadan üzerine dirhem miktarından daha geniş bir akıntı geldi, ne dersin? Onu yıkarsa güzel olur, dedi. Ama onun ne olduğunu bilinceye kadar yıkamazsa bu onun için yeterli olur. Ben dedim: Eğer onun ağırlıklı kanaati bunun pis olduğu yönünde ise? Onu yıkar³¹⁰ dedi. Ben dedim: Akıntı gelmedi, ama bir koku esip de üzerine iğne ucu kadar ve ondan daha küçük³¹¹ zerrecikler serpilse ne dersin? Bu bir şey ifade etmez, dedi³¹² Ben dedim: O bunun bevil olduğuna veya bir pislik olduğuna kesin kanaat getirirse? Kesin kanaat getirirse bile, dedi, bunu yıkaması gerekli değildir³¹³ Sen görmüyor musun ki, kişi, helâya girdiği zaman pisliğe ve idrara konan sinekler, sonra kalkıp onun üzerine ve elbiselerinin üzerine konuyorlar da onun bunları yıkaması gerekli olmuyor.³¹⁴ Ben dedim: Eğer bu, onun üzerine serpilmiş olan şey çok ise ve o, bunun bevil olduğuna da kesin kanaat getirirse? Onu yıkar, dedi.

Ben dedim: Adam abdest aldı ve sonra abdestinin bir kısmından şüpheye düştü ve bu şüphe etme işi, onun başına ilk defa gelmektedir, ne dersin? Onun şüphe ettiği yeri yıkaması gerekir, dedi. Ben dedim: İnsan, bu şüphe meselesi ile çok karşılaşiyor, şeytan namazda bile onun önüne çıkıyor veya namaz bittikten sonra dahi şüphe veriyor ve bu hal onun başına her zaman geliyor? O, bunlardan hiçbirine iltifat etmez, namazına devam eder ve bunların hiçbirini de yeniden yapmaz, dedi.

Ben dedim: Adam, abdest aldı ve abdestini alıp bitirdikten sonra kesin kanaati oluşmamakla beraber, abdestinin bozulduğunu sandı, ne dersin? Onun abdesti vardır ve o tekrar abdest almaz, dedi. Ben dedim: O, namazda iken abdestini bozulduğunu zan ederse? O, namazına devam eder, dedi. Ben dedim: O, namazdan çıkmış olsa da yine böyle midir? Evet, dedi. O, bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça ya da abdestinin bozulduğuna kesin kanaat getirmediği onun abdestini³¹⁵ yenilemesi gerekmez.

Ben dedim: Adam³¹⁶ abdest aldı ve sonra erkeklik organının ucunda bir yaşlık bulup bunun akmakta olduğunu gördü, ne dersin? Onun yeniden abdest alması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer şeytan, bunu çok³¹⁷ gösteriyorsa ve o, bunun bevil mi, ya da su mu olduğunu kesin bir şekilde bilmiyorsa? O, namazına devam eder; bunun bevil olduğu hususunda kesin bir kanata varıncaya kadar bu gibi şeylere bakmaz ve aldırma³¹⁸ Ben dedim: O abdest aldığı

Yusuf'un Emali'si veya İmam Muhammed'in Emali'sidir ki, o da "el-Keysaniyyat'tır" Öyleyse buradaki İmla kelimesi kitabın ravileri tarafından ilave edilmiş bir fazlalıktır. En iyi Allah bilir.

³¹⁰ Çünkü Hz. Peygamber, "seni şüpheye götüren şeyi bırak, şek ve şüphesiz olan şeyi tut.", buyurmuşlardır.

³¹¹ Metindeki "şey'ün" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

³¹² Çünkü burada umumi belva vardır. Zira rüzgârlı bir günde bevleden kimse, özellikle çöllerde bundan kendisine isabet etmesinden kurtulamaz. Kendisinden kaçınılması mümkün olmayan bir şeyin affedilir olduğunu biz daha önce açıkladık. Bak. Serahsi, Mabsut, I, 86

³¹³ Metindeki "fe la" ifadesi "H" nüshasında "ve la" olarak gelmiştir.

³¹⁴ Bu kısmın s. 36 ve 1 nolu dip notuna bak. (Muhakkikin verdiği bu sayfa ve numara ile bu maddenin bir ilişkisini biz bulamadık. Çev.)

³¹⁵ Metindeki "el-vuduu" kelimesi esas nüshadan ve "H" nüshasından düşmüştür. O, "Z", "HA" ve "S" nüshalarından ilave edilmiştir. Esas nüshada "yüydü" kelimesinden sonra ve "hatta yesmea" kelimesinden önce "hatta yesteykane" ifadesi bulunmaktadır. Hâlbuki bu "HA" ve "S" nüshalarında bulunmamaktadır. Bu kelime daha sonra geldiği için bu doğrudur.

³¹⁶ Metindeki "er-racülü" kelimesi çoğu nüshalarda böyledir, "H" nüshasında ise "racülen" şeklinde gelmiştir.

³¹⁷ Metindeki "kesiran" kelimesi esas nüshadan "Z" ve "H" nüshalarından düşmüştür. Fakat "HA" ve "S" nüshalarından alınıp ilave edilmiştir. Üç nüshada bu ifade "zalıke ev la ya'lemu" şeklinde gelmiştir.

³¹⁸ Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Gerçekten şeytan sizden birinize gelir ve onun sağısına-göğsüne üfleyerek "abdestin bozuldu, abdestin bozuldu" der. Artık bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça oradan ayrılmaz". Yine hadiste "Gerçekten kendisine "el-velahan" (yaygaracı) denen bir şeytan vardır ki, onun abdeste vesvese vermekten başka bir işi yoktur." O sebeple kişi buna iltifat etmesin. (Mabsut' ta böyle yazıyor).

zaman eğer bir şey akarsa³¹⁹ apış arasını su ile yıkamasını ister misin? “Bu akıntı serpip yıkadığı sudur” dedi? Evet, dedi. Ben onun bunu yapmasını isterim.

Ben dedim: Bir adam, abdestini bozdu, sonra şüphe etti, abdest alıp almadığına karar veremedi, ne dersin? O, dedi, abdestsizlik hali üzerinedir. O, abdest aldığına kesin kanaat getirmediği abdestsiz sayılır. Abdest aldığı zaman³²⁰ ise, abdesti bozulduğuna kesin kanaat getirmediği abdestli sayılır. Adetsini bozduğu zaman abdest aldığına kesin kanaat getirmediği abdestli sayılmaz. Ben dedim: Elbisede bit, pire ve kene gibi haşaratın kanları bulunursa ne dersin? Bit ve pirenin kanlarında bir sakınca yoktur, dedi. Kene kanına gelince³²¹ eğer bu, dirhem miktarından daha fazla ise ve bununla namaz kılmışsa³²² o, bu namazını yeniden kılması gerekir. Eğer dirhem miktarından az ise namazı iade etmez.³²³ Fakat tabii bunu yıkarsa daha efdal olur. Ben dedim: Bit ile kenenin kanları niçin farklı? Bitin akan bir kanı yoktur; ama kenenin akan kanı vardır, dedi.³²⁴ Ben dedim: Akan kanı olmayan³²⁵ her şey, su kabına düşse böyle midir, oradan abdest almakta bir sakınca yok mudur? Evet, dedi. Mesela domuzlan böceği, akrep, çekirge, karınca, eşek arısı, sinek veya kene gibi haşarattan bir suya düşse o suyu bozmaz. Bunların kanları da öyledir; elbiseye sürüldükleri zaman onun yıkanması gerekli değildir.

Ben dedim: Balığın kanı hakkındaki görüşün nedir, ne dersin? Balığın kanı, hiçbir şey değildir ve o hiçbir şeyi de bozmaz, dedi.³²⁶

Ben dedim: Siz, kan hakkında dirhem miktarından daha çok olduğu zaman namazı iade eder sözünü niçin söylediniz, ne dersin? Çünkü dedi, bana İbrahim en-Nehai'nin³²⁷ dirhem miktarı kadar, dediği ulaştı. Hâlbuki bazen bir dirhem, diğer dirhemden daha büyük olabiliyor. İşte bunun için biz, onu dirhemlerin en büyüğü diye ifade ettik ve ben burada istihsan yaptım.

Ben dedim: Eğer o miskal³²⁸ miktarı kadar olursa? Dirhem miktarından daha çok olmadıkça namazını iade etmez, dedi.

Ben dedim: Adam, abdest almak için suyunu hazırlayıp koydu, ama ev halkından birisi, ona, bu suyun pis olduğunu söyledi; ne dersin? Bununla abdest alınmaz, dedi³²⁹ Ben dedim: Adam, abdest almak için su kabını ortaya koydu; çocuk elini veya ayağını bu³³⁰ suya soktuysa

³¹⁹ Metindeki “seale” kelimesi “HA” nüshasında “seyl-ü şey’in” olarak gelmiştir.

³²⁰ Metindeki “ve iza” kelimesi “H” nüshasında “fe iza” olarak gelmiştir.

³²¹ Esas nüshada “kultü ve emma” kelimeleri vardır ve bunlar fazlalıktır. “kultü” kelimesi müstensihin yanlıgsıdır. İşin doğrusu ise diğer nüshalarda olduğu gibi, bu kelimenin hafzedilmesidir. Çünkü bundan sonra zaten “kale” (dedi) diyerek ona cevap vermektedir.

³²² “Bununla namaz kılmışsa” ifadesi “H” nüshasından düşmüş, fakat diğer nüshalarda vardır.

³²³ Metindeki “lem yüyd” kelimesi “S” nüshasında “la yüydü” şeklinde gelmiştir.

³²⁴ Serahsi der ki: Hz. Peygamber namazda iken ayakkabısını çıkardığı zaman onun ayakkabısındaki pisliğin kene kanı olduğu rivayet edilmektedir. .

³²⁵ Metindeki “leyse” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

³²⁶ Serahsi der ki: Biz, balık kanının hakikaten kan olmadığını açıkladık. Hasan b. Ziyad, Ebu Hanife'den kendisinden çok kan akan büyük balıkların kanının necis olduğu hakkında bir rivayet aktarmaktadır. Ancak bu rivayete pek itimat edilmemiştir. Bak. Serahsi, Mabsut, I, 87

³²⁷ Muhammed, bu hadisi Kitab-ül Asar'da isal ederek şöyle dedi: Ebu Hanife bize, Hammad yoluyla İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi: Kan, bevil ve bu gibi şeyler, eğer dirhem miktarında olursa sen namazını iade et. Eğer dirhem miktarından daha az ise namazına devam et. Muhammed dedi: Onun namazı yeterlidir; ta ki, pislik, kessikal parası gibi büyük dirhemden daha çok ise o zaman yine böyle namazı caiz değildir. Bu, Ebu Hanife'nin görüşüdür. (Mekruh olan ve iade edilen namazlar bölümü) s. 32

³²⁸ Miskal, 1-3/7 dirhem miktarı bir ölçü birimi. (çev.)

³²⁹ Çünkü haber veren güvenilir olduğu müddetçe haber-i vahit dini işlerde delil sayılır. Hatta onun bir hadisi rivayet etmesi, bununla amel etmeyi gerektirir. İşte onun suyun necis olduğunu haber vermesi dinin bir işi olup bununla amel etmek gerekli olur. Mabsut, I, 87

³³⁰ Metindeki “zalıke” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

ve çocuğun elinde ve ayağında da bir pislik yoktur, ne dersin? Bana göre dedi, burada³³¹ başka bir su ile abdest almak daha hoş olur. Ben dedim. Eğer bunu yapmaz ve o su ile abdest alırsa? Ona yeterli olur,³³² dedi. Ben dedim: Bardağı olan büyük küplere-musluklara³³³ ne dersin, onlar yerleşim yerlerinin çevrelerine konur, insan, onlardan³³⁴ abdest alıp su içebilir mi? Evet, dedi. Orada bir pisliğin mevcut olmadığı bilindiği zaman (abdest alınır ve içilir). İnsanların işleri (yaptıkları ve gelenekleri) böyledir.³³⁵

Ben dedim: Koyun³³⁶ su kuyusuna bevlederse, ne dersin? Kuyunun bütün suyu, su (artık temiz oldu diye) hükmedilinceye kadar çıkarılır. Ben dedim ki, eti yenen ve eti yenmeyen hayvanlardan herhangi birisi, su kuyusuna bevlettiği zaman, onlara artık su temiz oldu kanaati gelinceye kadar bütün kuyunun suyunu çıkarmakla mı, emrediyorsun? Evet, dedi. Ben dedim, bu hayvanların tersleri de böyle midir? Evet, dedi. Bu, Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise şöyle der: Eti yenen hayvanların bevlinde bir sakınca yoktur. Onlardan birisi, su kuyusuna bevil yapsa, bu su değişmedikçe (su özelliğini kaybetmedikçe) bozulmuş sayılmaz ve kuyudan çekilmesi³³⁷ de gerekmez. Bunların idrarından elbiseye çok fahiş bir şekilde bulaşsa bile böyledir, onun yıkanması gerekli değildir. Sen biliyorsun ki, Hz. Peygamber, deve idrarını ve sütünü içmeyi emretti,³³⁸ eğer o necis olsaydı Hz. Peygamber içmeyi emretmezdi.³³⁹

Ben dedim: Koyun ve deve gibi hayvanların tersi, su kuyusuna düşse ne dersin? Bu çok ve fahiş bir şekilde olmadıkça bir zarar vermez, dedi. Ama eğer çok³⁴⁰ ve fahiş bir şekilde olursa onların kuyunun tüm suyunu çıkarmaları gerekir. Ebu Hanife İmla'da der ki: Eğer kığı yaş ise onun azı da çoğu da suyu bozup ifsat eder. Ben dedim: Niçin böyle? Sen eti yenen hayvanların bevilleri elbiseye bulaştığı zaman bu³⁴¹ dirhemden çok olsa bile bozamaz, onun

³³¹ Metindeki "zalike" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise "lizalike" şeklinde gelmiştir.

³³² Çünkü çocuk, âdeti üzere necasetlerden sakınmaz. Onun elleri de bir pislikten uzak kalmayacağı açıktır. İşte onun için başka su ile abdest alıp ihtiyatlı davranmak daha iyidir. Ancak o, bu su ile abdest alırsa o da olur. Çünkü onun temiz olduğu hususunda yakın bilgi var, pis olduğunda ise şüphe vardır. Bunun durumu başıboş gezen (mahalle) tavuk artıklarına benzer. Biz, onun artığını daha önce açıkladık.(Mebcut)

³³³ Metindeki "el-hubbü" kelimesi çoğu nüshalarda böyledir. "H" ve "Z" nüshalarında ise bu "el-cübbü" şeklinde "c" (harfi ile) gelmiştir ki, bu doğru değildir. "Hubb" ve "cübb" kelimelerinin açıklaması daha önce bu bölümde 134, 149 ve 151 nolu dip notlarda geçmiştir.

³³⁴ Metindeki "minhu" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "bihi" şeklinde gelmiş. Diğer nüshalarda ise "minhu" şeklinde gelmiştir.

³³⁵ Serahsi der ki: Çünkü insanların uygulaması böyledir. Onlara bu gibi adetleri bıraktırmak çok zordur. Burada esas olan, temizliktir. Orada pislik bulunmadığı bilindiği müddetçe o su, temiz sayılır. Hadiste Veda Haccında Hz. Peygamberin Abbas'tan su istediği, onun ise şöyle dediği rivayet edilir: İnsanların su kaplarına ellerini soktukları evlerin birinden size su mu getirelim (ya Resulüllah!) Bunun üzerine Hz. Peygamber, biz de onlardanız, diye cevap verdi. Bak. Mebsut, I, 87

³³⁶ "kultü eraeyte eş-şate" ifadesi nüshaların çoğundan düşmüştür. Bu "HA" ve "S" nüshalarından alınıp ilave edilmiştir. Çünkü bu kelimenin, burada bulunması gerekir.

³³⁷ Metindeki "en yenzifuha" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise "en yenzifu maen" şeklinde gelmiştir ki, kitabın rivayeti böyledir.

³³⁸ Metindeki "bi en" kelimesi "H" nüshasında "en" olarak gelmiştir.

³³⁹ Burada Buhari ve diğer sıhah ve sünen sahiplerinin tahriç etmiş oldukları uraniyyin hadisine işaret edilmektedir.

³⁴⁰ Burada pisliğin çok olmasından maksat, bakan kimsenin çok görmesidir. Bu miktar, pisliğin su yüzeyinin dörtte birini örtmesidir, denildi. Bir kova (su çekildiği zaman) biraz bir pislik bulunmasıdır, denildi ki, doğrusu budur. Ebu Yusuf İmla'da Ebu Hanife'nin şöyle dediğini rivayet ediyor: Bu hüküm, pislik kuru olduğu zaman böyledir. Eğer o yaş olursa onun azı da çoğu da kuyuyu pisletir. Çünkü yaş olan dışkı, ağırdır, rüzgâr onu sürükleyemez. Diğer yandan kurudaki katılık ve dağılmama hali, yaş olanda yoktur. (Bunları Serahsi söylemiştir.)

³⁴¹ Metindeki "innehu" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

namazı tamdır, demedin mi? Evet, ben bunu söyledim, dedi. Fakat sudaki bevil³⁴² elbiseye bulaşmış olan bevile benzemez; çünkü hayvan kuyuya bevil yaptığı zaman sanki kuyudaki bütün su, bevil olmuş gibi olur. Hâlbuki o elbiseye bulaştığı zaman onun belli bir yerine bulaşmıştır. Elbisene çok fahiş bir şekilde bevil bulaştığı zaman sen, onunla namaz kılmanın caiz olmadığını bilmiyor musun? Muhammed dedi ki: Bir koyun, su kuyusuna bevletse onu necis-pis yapmaz. Ebu Yusuf³⁴³ ile Muhammed, ayakkabı, mest ve elbiseye bulaşmış olan pislik hakkında eğer o, yaş olup dirhem miktarı kadar olursa, bundan çok fazla ve aşırı bir şekilde olmazsa, onun kıldığı namaz yeterli olur, dediler. Şayet bu pislik, çok fazla olursa namazını iade eder. Bu Muhammed'in görüşüdür.

Ben dedim: Adam, seferi-yolcu olup namaz vakti geldiğinde yanında hurmadan yapılmış nebiz içkisinden başka abdest alacak bir şey yoksa³⁴⁴ bununla abdest alabilir mi, ne dersin? Evet, alabilir, dedi. Ancak bana göre bunun üzerine bir de teyemmüm alsa daha iyi olur. Eğer teyemmüm almaz sadece ve yalnız hurma nebizi³⁴⁵ ile abdest alırsa? Ebu Hanife'nin görüşüne göre ona yeterli olur, dedi.³⁴⁶ Ben niçin yeterli olur, dedim? Çünkü dedi, Hz. Peygamber'in nebiz ile abdest aldığı bize kadar ulaşmıştır.³⁴⁷ Ebu Yusuf ise teyemmüm eder, nebiz ile abdest almaz, dedi.³⁴⁸ Muhammed ise nebiz ile³⁴⁹ abdest alır ve bununla beraber teyemmüm eder, dedi. Ben dedim: Nebizin dışındaki içkilerden-içeceklerden herhangi biriyle abdest almak yeterli olur mu? Onun yanında bir su bulunmadığı zaman (yeterli olur), dedi. Ancak nebizden, hurma nebizinden başka içeceklerden herhangi biriyle abdest almak onun için yeterli olmaz. Ben dedim: Eğer o, nebizin dışındaki içeceklerden biriyle abdest alıp bununla bir gün veya daha fazla zaman namaz kılsa? Abdesti yenilemesi ve kıldığı bütün namazları yeniden kılması onun üzerine bir borçtur, dedi. Ebu Hanife, Camiu's Sağır'de der ki: Nebiz ile abdest alır, teyemmüm etmez. Nuhu'l-Cami İmam Ebu Hanife'nin bu görüşünden dönüp şöyle dediğini rivayet eder: Teyemmüm eder ve nebiz ile abdest almaz. Çünkü Hz. Peygamber nebiz ile Mekke'de abdest aldı; teyemmüm ayeti ise Medine'de geldi.³⁵⁰

Ben dedim: Adam, suyu bulmuş iken nebiz ile abdest aldı, ne dersin? Bu ona yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Yeniden abdest almayıp o abdesti ile namaz kılsa? Onun yeniden abdest alması ve namazını iade etmesi gerekir, dedi.

Ben dedim: Bir adam, namaz için abdest aldığı gibi abdest aldı. Onun bu abdesti bir gün, iki gün ve üç gün hiç bozulmadan olduğu gibi kaldı. Bu adam ne abdestini bozdu³⁵¹ ve ne de uyudu. Bu abdesti ile namaz kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi.

³⁴² Metindeki "el-bevlü" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında böyle gelmiştir. Diğer nüshalarda ise "misle elbevlü" şeklinde gelmiştir.

³⁴³ "Ebu Yusuf dedi" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

³⁴⁴ Metindeki "leyse maahu ğayruhu" cümlesi "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

³⁴⁵ Hurma nebizi (içkisi) tatlı olup su gibi abdest azalarının üzerinden aktığı için onun vasıfları abdest almaya elverişli ve caizdir. Eğer o kaynatılmış hurma şırası gibi katı olsa onunla abdest alınmaz. Eğer o sert ve keskin ise onu içmek haram olur. Böyle iken onunla abdest almak nasıl caiz olur. Eğer o, kaynatılmış ise ister tatlı olsun, ister ekşi-sert olsun sahih olan, onunla abdest almamaktır. Çünkü ateş, onun özelliğini değiştirmiş ve artık o bakla suyu gibi olmuştur. (Serahsi)

³⁴⁶ Bu cümle "Z" nüshasından düşmüştür.

³⁴⁷ Bu hadisi Tirmizi ve diğerleri tahric etmiştir. Ancak bunun hakkında tartışmalar vardır.

³⁴⁸ "Ebu Yusuf" sözünden "dedi" sözüne kadar olan kısım "H". "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

³⁴⁹ Metindeki "maa zalike" kelimesi "S" ve "Ha" nüshalarında "ba'de zalike" olarak gelmiştir. Bu Hasan'ın Ebu Hanife'den rivayetidir. (Bunu Serahsi dedi).

³⁵⁰ "Ebu Hanife dedi" cümlesi esas nüshadan düşmüş, "S" ve "HA" nüshalarından da düşmüştür. Bu metin "H" ve "Z" nüshalarında vardır. Böylece bu ifade kitabın bazı ravilerinden alınıp ilave edilmiş olup bunun bir sakıncası yoktur. Bu sözü Hâkim de Muhtasar'ında zikretmektedir.

³⁵¹ "Ne abdestini bozdu ve ne de uyudu" ifadesi çoğu nüshalarda böyledir. "H" ve "S" nüshalarında ise "Ne uyudu ve ne de abdestini bozdu" şeklinde gelmiştir.

Ben dedim: Adam abdest aldı, sonra üzerine baygınlık geldi ve ona bir delilik isabet etti, o, şuurunu kaybetti veya bir şeyden ötürü aklını kaybetti. Sonra onun üzerindeki bu hal³⁵² kayboldu. Bu durum, onun abdestini bozar mı, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, aklının gitmesi gibi, onun başına gelen bu hal uyumaktan daha beterdir. Hâlbuki o, yan gelerek yatıp uyuduğu zaman bu durum onun abdestini bozar. Ben dedim: Onun aklının gitmesi veya sana söylediğim onun başına gelen şeyler, o ister ayakta, oturmakta veya ister yatmakta olsun bunların hepsi bir midir? Evet, dedi. Bunların³⁵³ hepsinde o, abdest alması gerekir. Ben dedim: O ayakta veya oturarak, rükûda ya da secde ederek uyuduğu zaman sen bunda niçin istihsan yapıyorsun? Bu hususta hadis vardır,³⁵⁴ ben onu alıp kabul ediyorum³⁵⁵ ve aklın gitmesinde kıyası kabul ediyorum. Çünkü aklın gitmesi hadesten daha beterdir, dedi. Ben dedim: Eğer o, yeniden abdest almaz ve öylece namaz kılsa? Onun hem abdesti ve hem de namazı iade etmesi gerekir, dedi. Ben niçin, dedim, eğer o uyusa oturarak bile uyusa onun üzerine abdest gerekmiyor! Çünkü dedi, burada aklın gitmesi, uyumaya benzemez. Ben dedim: Bir adam, bir cemaate bir veya iki rekât namaz kıldırıldı ve sonra bayıldı ya da şuurunu kaybetti, ne dersin? Hem imam ve hem de cemaat namazı yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: Eğer³⁵⁶ onun aklı gitmediyse, fakat düşüp öldüyse? Ondan başka bir imamla namazı yeniden kılmaları cemaat üzerine gereklidir, dedi.

Ben dedim: Adam, ağzına ve burnuna su³⁵⁷ verdiği zaman parmağını ağzına ve burnuna sokacak mı, ne dersin? Dilerse sokar, dilerse sokmaz, dedi.

Ben dedim: Cuma günü, arife ve iki bayram günlerinde yıkanmayı vacip mi görüyorsun, ne dersin? Bunlardan hiçbiri vacip değildir; ama yıkanırsa güzel olur, yıkanmazsa bu ona bir zarar vermez, dedi. Ben dedim: Bir adam hayızlı bir kadının artığından, bir cünübün, müşrikin veya bir sabinin artığından abdest alsa ne dersin? Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşlerine göre bunlarda hiçbir sakınca yoktur, dedi.³⁵⁸

³⁵² Metindeki "sümme zale anhü zalike" ifadesi esas nüshada ve "H" nüshasında böyledir. "Z", "HA" ve "S" nüshalarında ise "zalike anhü" şeklinde gelmiştir. Ancak "S" nüshasında "zale zalike anhü" yerine "sümma zehebe zalike anhü" şeklinde gelmiştir.

³⁵³ Metindeki "haza" kelimesi "Z" ve "H" nüshalarında "zalike" olarak gelmiştir.

³⁵⁴ Ben (muhakkik) derim ki: Bu hadisi İmam Muhammed "Kitab-ül Asar" adlı eserinin "Namazdan önce uyuma ve abdestin bozulması" bölümünde (I, 436) tahric etmiştir. Muhammed dedi: Ebu Hanife bize Hammad yoluyla İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi: Oturarak uyuduğun zaman, kıyam, rükû veya secdede ya da hayvana binerken uyuduğunda senin üzerine abdest gerekmez. İbn Ebi Şeybe Musannef'inde İshak b. Mensur, Mensur b. Ebi'l-Esved, A'meş, İbrahim, Alkame yoluyla Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Peygamber secdede olduğu halde, onun uykusu ancak bir nefes anı kadar (kısa) olduğu bilinir, uyurdu. Sonra kalkar ve namazına devam ederdi. (s. 181) Beyhaki İbn Abbas'tan Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Oturarak, kıyamda iken veya secde ederken uyuyan kimse üzerine yan tarafına yatmadıkça abdest alması gerekli olmaz. O, yan tarafını yere koyunca ise onun mafsalları gevşer."

³⁵⁵ Metindeki "fe ehaztü" kelimesi "H" nüshasında "ve ehaztü" olarak gelmiştir.

³⁵⁶ Metindeki "kultü ve in" ifadesi esas nüshada ve "Z" nüshasında böyledir. "H" nüshasında "kultü in" şeklinde "S" ve "HA" nüshalarında ise "kultü eraeyte in" şeklinde gelmiştir.

³⁵⁷ Metindeki "ve istenşaka" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "ev istenşaka" şeklinde gelmiştir.

³⁵⁸ Serahsi Mabsut'ta der ki, gusletmek ve yıkanmak, toplam olarak on bir çeşittir. Bunlardan beş tanesi farzdır; mesela iki sünnet mahallinin karşılaşması, meninin inzal olması, ihtilam olmak, hayız ve nifaslı olmak gibi. Bunlardan dört tanesi de sünnettir. Cuma günü, arife günü, ihram giyerken ve iki bayram gününde yıkanmaktır. Bir tanesi de vaciptir ki o da ölüyü yıkamaktır. Sonuncusu da müstehaptır; kâfir bir adam Müslüman olunca yıkanır, bu müstehaptır. Çünkü Hz. Peygamber Müslüman olmak isteyen kimseye bunu tavsiye etmiştir. Bu, onun, cünüb olmadığı zaman böyledir. Eğer o, cünüb ise ve Müslüman olmadan önce yıkanmamış ise, kimi üstatlarımız, ona gusül gerekmez; çünkü kâfirler şeriati uygulamakla görevli değildirler, dediler. Doğrusu ise onun yıkanmasıdır. Çünkü onun Müslüman olduktan sonra cenabet sıfatının baki kalması, ona abdest almak vacip olduğunda abdestsizlik halinin baki kalması gibi. Allah Teala en iyi bilir. (I, 90)

Ben dedim: Esas nüshada bu son cümleden sonra fazla ilave bir metin vardır. Bu "H" ve "Z" nüshalarında da vardır. Fakat bu "S" ve "HA" nüshalarında yoktur. Bu ilave Muhtasarda gusül meselesinden önce bulunmaktadır. Bu ilave cümle şudur: "Bayılmak, her hali karda abdesti bozar, namazı keser ve cemaati de

KUYULAR ve KUYULARI PİSLEYEN ŞEYLER³⁵⁹

Ebu Süleyman, Muhammed b. el-Hasen'den rivayet ederek dedi ki, ben, su kuyusuna düşen ve orada ölen, ama henüz daha dağılmamış³⁶⁰ olan fare hakkında ne dersiniz, dedim? Kuyudan yirmi veya otuz kova su çıkarılır, dedi. Ben dedim: Eğer kuyudan otuz kova veya yirmi kova su çekildi, ama fare hala kuyuda duruyorsa? Onlar fareyi çıkardıktan sonra³⁶¹ kuyudan yirmi³⁶² veya otuz³⁶³ kova su çekmeleri gerekir, dedi. Ben dedim: Onlar kuyudan yirmi kova su çekse ve ondan sonra fareyi çıkarsalar, bundan sonra da on kova daha çekseler? Kuyu temizlenmiş olmaz³⁶⁴ dedi. Onların fareyi çıkardıktan sonra³⁶⁵ yirmi kovanın veya otuz kovanın tamamını çekmeleri gerekir. Ben dedim: Kuyudan su çekerken kovalardan kuyuya su damlarsa? Bu kuyuyu pis hale getirmez, dedi.³⁶⁶ Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Ben dedim: Eğer kuyunun başından uzaklaştıktan sonra veya bundan önce ya da kovayı başka bir kaba boşalttıktan sonra başka bir kova su, kuyuya dökülürse ne dersin? Aslında bunların hepsi aynıdır. Onların üzerine düşen şey, kuyuya kaç kova su döküldüyse o kadar suyu kuyudan çekerler, dedi. Ben dedim: Eğer bu kova temiz bir kuyuya dökülmüşse, ne dersin?³⁶⁷ Dökülen kova kadar kuyudan çekerler, dedi. Böyle yapılır, çünkü suyun hepsi, bu kovanın suyu gibi olur³⁶⁸ Bu kuyuyu daha önce ne temizlemişse şimdi de o temizler. Sen biliyorsun ki, daha önceki kuyuyu bir kova su, temizledi. Oraya şimdi başka bir kova su dökülse bu kuyu da öyle temizlenir. Ben dedim: Evvelki kova, bu temiz kuyuya dökülse, ne dersin? Kuyudan yirmi kova su çıkarılır, dedi. Ben dedim: Eğer kuyuya ikinci bir kova dökülürse? Onların, kuyudan on dokuz kova su çekmeleri gerekir, dedi. Eğer kuyuya onuncu kova dökülse, yine böyle onların oradan on kova su çekmeleri gerekir.³⁶⁹ Birinci kuyuyu ne temizlemişse bunu da o temizler. Zaten kuyudan her bir su çıkarıldığı zaman onun

---

namazlarına devam etmelerine engel ve bu, namazda bir başka imama uymaya da manidir. İmamın (namaz kıldırırken) ölmesi de böyledir. Bu mesele daha önce zikredilmiştir. Hâkim, Muhtasar'ında bunu özetlemiştir. Ama burası onun yeri değildir. Belki bu, ehl-i ilimden birisinin kaydetmiş olduğu bir notun açıklaması olabilir ve müstensih de onu kitabın aslından sanarak onu buraya koymuş olabilir. En iyisini Allah bilir.

³⁵⁹ Metindeki “Kuyular ve Kuyuları Pisleyen Şeyler” ifadesinden sonra “S” ve “HA” nüshalarında “Zimmî halkın elbiseleriyle namaz” cümlesi eklenmiştir. Bu ilaveye ihtiyaç yoktur. Çünkü bu başlık bu bölüm bittikten sonra zaten müstakil olarak ayrı bir bölüm halinde gelmektedir.

³⁶⁰ Metindeki “teteffesah” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “tenfesihu” şeklinde gelmiştir.

³⁶¹ Metindeki “bade huruci'l-fareti” ifadesi “H”, “S” ve “HA” nüshalarında “bade ihraci'l-fareti” olarak gelmiştir.

³⁶² Metindeki “ışrine” kelimesi “H” nüshasında “ışrune” olarak gelmiştir ki, bu bir şey ifade etmez.

³⁶³ Metindeki “selasiyne” kelimesi “H” nüshasında “selasune” olarak gelmiştir.

³⁶⁴ Metindeki “la tütahharu” kelimesi esas nüshada ve “Z” nüshasında böyledir. “H” ve “S” nüshalarında ise “fe inneha la tütahharu” şeklinde gelmiştir.

³⁶⁵ Metindeki “min huruci'l-fareti” ifadesi “S” ve “H” nüshalarında “bade huruci'l-fareti” şeklinde gelmiştir.

³⁶⁶ Bu soru ve cevap cümleleri esas nüshadan ve “Z” nüshasından düşmüştür.

³⁶⁷ Metindeki “kultü ereyte” kelimeleri esas nüshadan ve “Z” nüshasından düşmüştür.

³⁶⁸ Metindeki “kad sara küllühu” ifadesi çoğu nüshalarda böyledir, “H” nüshasında ise “küllühu kad sra” olarak gelmiştir.

³⁶⁹ “HA” nüshasında bundan sonra şu ilave vardır: “Ebu Hafs rivayetinde der ki: kuyudan on bir kova su çekilir. Doğru olanı da budur.” Ben dedim: Bu müstensihin esas nüshanın terk ettiklerinden birisi zannıyla esas nüshaya katmış olduğu bir açıklamadır. Bunu Serahsi, Mebsut'unda söylüyor. Bak I, 91. Ebu Hafs nüshalarında ise “on bir kova dedi” ifadesi vardır ki, bu doğrudur. Onuncu kova oraya döküldükten sonra bu kova oraya ilave edildiği halde bile ikinci kuyunun durumu aynı birinci kuyunun durumu gibi ise Ebu Süleyman nüshalarında zikredilen oraya dökülenin dışında on kova su çıkarılır sözünün tevili oraya dökülen suyun çıkarılması daha bir önemle çıkarılması gerekir şeklindedir.

temizlendiğini bilirsin.³⁷⁰ Ben dedim: Pis kuyudan çıkarılan fare, temiz kuyuya düşerse ve oraya yirmi kova su dökülürse ne dersin? Onların önce fareyi sonra da yirmi kova suyu kuyudan çekmeleri gerekir, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, kuyuya dökülen sular, kuyunun suyu mesabesindedir. Onun hepsi pistir. Onu ancak yirmi kova su çekmek temizleyebilir. Bundan başka şöyle söyleyenler de vardır: Fare ile beraber kuyuya dökülen³⁷¹ yirmi kova³⁷² suyu³⁷³ onun çıkarması gerekir. Bundan başka ayrıca yirmi kova su daha çekmesi gerekir. Ben dedim: Onların kovası ile yirmi kova suyu alacak kadar büyük bir kap getirip onunla bir defa su çekerlerse, ne dersin? Bu, onlar için yeterli olur ve kuyu temizlenmiş olur, dedi. Ben dedim: Eğer bu su, döner de kuyuya dökülürse³⁷⁴ ne dersin? Onların bunun misli kadar bir suyu kuyudan çıkarmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Bu kova ile su çıkarıldıktan sonra adam kuyudan abdest alırsa, ne dersin? Onun abdesti onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Bundan sonra bu kova ile kuyuya su dökülürse?³⁷⁵ Kova kuyudan uzaklaştıktan³⁷⁶ sonra tekrar kuyuya girmedikçe bu adamın abdesti fasit olmaz dedi. Kova kuyunun içinde durduğu müddetçe oradan abdest alanların abdesti yeterli olmaz. Çünkü kovadan henüz kuyuya³⁷⁷ su damlamaktadır. Kova kuyudan uzaklaştırıldığı³⁷⁸ zaman kuyu temizlenmiş olur. Muhammed, abdesti ona yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Pis bir elbise çamaşır leğeninde³⁷⁹ temiz bir su ile yıkayıp sonra sıkılıyor ve bu pis su dökülmüyor. Sonra başka bir çamaşır leğeninde tekrar temiz su ile yıkıyor, sıkılıyor ve bu (pis) su dökülmüyor³⁸⁰ Sonra yine başka bir çamaşır leğeninde temiz bir su ile tekrar yıkıyor ve sıkılıyor, bu elbisenin hükmü nedir³⁸¹ ne dersin? Kesin olarak temizlenmiştir³⁸² dedi. Ben dedim Bu birinci, ikinci veya üçüncü sularla abdest alınsa bu yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer adam bu su ile abdest alıp namaz kılmış olsa? Hem abdestini ve hem de namazını iade eder, dedi. Ben dedim: Eğer o bu elbiseyi temiz bir su ile başka bir leğende yıkasa, birisi de gelip bu dördüncü sudan abdest alsın bu onun için yeterli olur mu? Evet, dedi. Ben niçin dedim. Çünkü dedi, adam elbiseyi üçüncü leğende yıkadığı zaman o temiz hale gelmişti. Sonra onu temiz olduğu halde dördüncü leğende de yıkadı. Bu sebeple bu dördüncü sudan temiz olduğu için onun abdest almasında hiçbir sakınca yoktur.

Ben dedim: Adam temiz bir kaptan namaz için abdest aldığı gibi abdest aldı, sonra o abdestli iken temiz bir kaptan yine abdest aldı. Sonra başka temiz bir kaptan abdestli iken

³⁷⁰ “S” ve “HA” nüshalarında metin böyledir. “H”, “A” ve “Z” nüshalarında ise “Onun temizlendiğini” ifadesinden sonra Hakim el-Celil Ebu’l-fadl bu cevap pek isabetli değildir, bunun doğrusu kuyudan on bir kova su çıkarılır şeklinde olmasıdır. Ebu Hafs rivayetinde cevap böyledir.” Ben dedim: Bu bir açıklama olup müstensih onu yanılarak esas nüshaya koymuştur. Bu aslında Muhtasar’ın ibaresidir. Onu Hâkim zikretmiştir.
³⁷¹ Metindeki “sabbet” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında böyledir. “H”, “A” ve “S” nüshalarında ise “sabbe” şeklinde gelmiştir.

³⁷² Metindeki “el-işrine ed-delve” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “işrine delven” olarak gelmiştir.

³⁷³ Metindeki “min” harfi “H” nüshasından düşmüştür.

³⁷⁴ Metindeki “fe ehraka” kelimesi “H” nüshasında “tahiran” şeklinde gelmiştir ki bu bir yanlışlıştır.

³⁷⁵ Metindeki “insabbe” kelimesi “H” nüshasında “e sabbe” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıştır. “S” ve “HA” nüshalarında ise “sabbe” olarak gelmiştir.

³⁷⁶ Metindeki “lem yetenehha” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında “lem yenhu” olarak gelmiştir.

³⁷⁷ Metindeki “fiha” kelimesi “H” nüshasında “fihi” olarak gelmiştir.

³⁷⁸ Metindeki “tenahha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “nehaa” olarak gelmiştir.

³⁷⁹ Metindeki “iccanetü” çamaşır teknesi, küvet demektir ki, leğene benzer onda çamaşır yıkanır. Çoğulu “ecacin” gelir. “el-incanetü” halk dilinde kullanılır. Bak. Mağrib, I, 10

³⁸⁰ Metindeki “ve lem yührak” kelimesi üçüncü mükerrer “H” nüshasından düşmüştür.

³⁸¹ “Bu elbisenin hükmü nedir” yerine “S” nüshasında “Bu elbisenin hali nedir” şeklinde gelmiştir.

³⁸² Metindeki “kad tahura” kelimesi “S” nüshasında “es-sevbu kad tahura” şeklinde gelmiştir. “A” ve “Z” nüshalarında “tahura” yerine “tahurat” şeklinde gelmiştir, doğrusu “hahura” (temiz oldu) yani elbise demektir.

yine abdest aldı. Birisi bu birinci³⁸³ ikin ve üçüncü³⁸⁴ sulardan abdest alsa onun için yeterli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o abdestli olduğu halde yine³⁸⁵ temiz bir kaptan abdest alsa, bu dördüncü sudan abdest alan kimse için bu yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben dedim: beşinci veya altıncı defa abdest alsa bile yine böyle midir? Evet dedi, bu su ile abdest alan kimse için bu yeterli olmaz. Ben niçin dedim? Eğer o su ile on defa istinca yapsa bu onuncu su ile kişinin abdest alması yeterli olur mu ne dersin? Ben hayır, dedim. O işte bu da öyledir dedi.

Ben dedim: Cünüp bir adam bir kuyuda guslediyor. Sonra başka bir kuyunun sonra başka bir kuyunun sonra da yine başka bir kuyunun içine düşüyor, ne dersin? O bütün kuyuları ifsat etmiştir, onlar bu kuyu temizlendi kanaatine varıncaya kadar, bu kuyuların sularının hepsi çıkarılması gerekir, dedi.

Ben dedim: O adam böylece gusletmiş sayılır mı? Hayır, dedi. –Bu Ebu Yusuf’un görüşü, Muhammed ise şöyle dedi: O üçüncü kuyuda guslettiği zaman temizlenmiş olur. Fakat su fasiddir.

Ben dedim: Temiz bir adam bir kuyuya düştü ve orada yıkandı, ne dersin? Kuyunun bütün suyu fasit oldu, dedi. Ben dedim: Eğer orada abdest almış olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Orada istinca yapmış olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben kuyunun durumu nedir dedim? Kuyudaki suyun çoğu temizleninceye kadar kuyudaki bütün suyu temizlemeleri gerekir dedi. Ben dedim: Bu adamın bu abdesti ona yeterli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim: Cünüp³⁸⁶ bir adam, kendisine bir kova su almak için kuyuya girdi. Temiz olmadığı halde oraya daldı. Fakat ellerinde ayaklarında ve vücudunda görünen ve delil olabilecek bir pislik de yoktur, su fasit olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ebu Yusuf dedi: Eğer cünüp bir kimse, bir kova su almak için kuyuya inerse, böylece kendisi suya batarsa o, suyu ifsat etmediği gibi, gusletmiş de sayılmaz. Muhammed dedi: o ne suyu ifsat eder ve ne de gusletmiş olur. Ebu Yusuf İmla’da dedi ki, o gusletsin etmesin veya kovayı çıkarmak için suya dalsın, cünüp kişi, kuyuyu ifsat eder.³⁸⁷

Ben dedim: Bir fare bir kuyuya düşüp orada ölmüş, sonra başka bir fare de başka bir kuyuya düşüp ölmüş; böylece bu iki kuyunun birinden fareyi çıkardıktan sonra kuyudan yirmi kova su çekip³⁸⁸ bu suyu diğer kuyuya boşaltsa ne dersin? Onların fareyi çıkardıktan sonra kuyudan yirmi kova su çekmeleri gerekir, dedi. Çünkü oraya dökülen su, orada var olan su kadardır.³⁸⁹ Ben dedim: Üçüncü olarak başka bir kuyuya bir fare düşmüş ve orada ölmüş³⁹⁰ ise oradan yirmi kova su çekilir³⁹¹ ve oraya düşüp ölen fare ile beraber yine ilk yirmi kova ile birlikte buraya dökülür mü? Bu kuyudan kırk kova su çekilir, dedi. Ben burada ancak kuyuya

³⁸³ Metindeki “bi’l-mai’l evveli” ifadesi “S” nüshasında “bi’l-evveli” olarak gelmiştir.

³⁸⁴ “İkinci ve üçüncü” ifadesi “A” nüshasında “üçüncü ve ikinci” şeklinde gelmiştir ki doğru olanı diğer nüshalardaki gibi olmalıdır.

³⁸⁵ Yine kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

³⁸⁶ Metindeki “cünüben” kelimesi “Z” ne “HA” nüshalarında böyle “H” ve “S” nüshalarında ise “tahiran” şeklinde gelişir. Bu doğru değildir. Doğrusu “cünüben” şeklinde olmasıdır. Zaten daha sonra gelen “temiz olmadığı halde” ifadesi bunun böyle olduğunu teyit etmektedir.

³⁸⁷ Ebu Yusuf’un bu sözü Ahmediyye ve Asafîyye nüshalarında bulunmaktadır.

³⁸⁸ Metindeki “festeka” kelimesi esas nüshada “festeska” olarak gelmiştir. (Burada kitapta kaynak verilmemiştir. Cev.)

³⁸⁹ Bundan sonra Ahmediyye ve Asafîyye nüshalarında şu ilave vardır: “Ben dedim: “Eğer onlar kuyuya bir veya iki kova su dökmüş olsalar? Oradan ancak yirmi kova su çekilir, dedi. Ben dedim: kuyuya yirmi kova su dökseler yine böyle midir? Evet dedi, oradan sadece yirmi kova su çekilir.”

³⁹⁰ Metindeki “fe matet” kelimesi “A” nüshasından düşmüş, ama diğer nüshalarda mevcuttur ve doğrusu da budur.

³⁹¹ Metindeki “fenüzife” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “fenüzifet” şeklinde gelmiştir.

gereken şeye ve oraya dökülmüş olan suya bakarım ve bundan en çok olanı çeker çıkarırım. Ben dedim: Eğer oraya bir veya iki kova su dökülmüş ise?³⁹² Oradan ancak yirmi³⁹³ kova su çekilir, dedi. Ben dedim: Oraya yirmi kova su dökülse yine böyle midir? Evet, dedi. Oradan sadece yirmi kova su çekilir. Ben dedim: Eğer üçüncü bir kuyudan bir veya iki kova su fazla olarak ziyade edilse bu yirmi kova su ile beraber bu fazlalar da çıkarılır mı? Evet, dedi³⁹⁴

Ben dedim: Fare donmuş tereyağının içinde ölmüş ve orada bozulup kokmuş, ne dersin? Fare ve etrafındaki yağlar alınıp atılır, dedi. Diğer geri kalanları yemek ve onlardan faydalanmakta bir sakınca yoktur. Ben dedim: Eğer yağ erimiş ise?³⁹⁵ O artık necis olduğundan onu yemek onlar için mekruh olur, dedi. Ben dedim: Eğer bu yağı lambada yakarlarsa veya deriyi tabaklarsa?³⁹⁶ Bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ben dedim: Eğer bu pis yağın durumunu açıklamadan satarlar, sonra müşteri bunu fark ederse? Artık o muhayyer olur; dilerse geri verir ve dilerse alır, dedi. Ben dedim: Eğer bunu açıklayarak satarlarsa? Bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ben dedim: Bunu bir adam satın alır sonra onunla bir deri tabaklarsa? Bununla deri tabaklamakta bir sakınca yoktur, dedi. Yalnız deri tabaklandıktan sonra onu su ile yıkar.

Ben dedim: Fare, içinde sirke bulunan bir kabın içersine düşüp orada öldü. Adam elini kabın içine soktu sonra onu çıkardı; ardından da bu elini başka bir su kabının³⁹⁷ içine batırdı³⁹⁸ ne dersin? Ben, bunların hepsini onlar için mekruh görürüm³⁹⁹ dedi. Ben dedim: Birinci kaptaki su olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: O elini sirkeye veya suya batırır sonra elini çıkarsa ve onu on veya daha fazla kabın içersine arka arkaya sokup çıkarsa onların hepsini ifsat etmiş olur mu? Evet, dedi.⁴⁰⁰ Ben dedim: Bu kaplardan birisini içinde su bulunan

³⁹² Metindeki “fe in sabbuu” kelimesi “S” nüshasında “fe in kanüü innema sabbüü” (eğer onlar ancak dökmüşlerse) şeklinde ve “HA” nüshasında ise “kane sabbu” (onlar dökmüşlerdi) şeklinde gelmiştir.

³⁹³ Metindeki “işrone” kelimesi “S” nüshasında böyledir, doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise “işrine” şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır.

³⁹⁴ “HA” nüshasında şöyle denilmektedir: “Eğer onlar iki kuyudan birinden diğerine yirmi kova, üçüncü kuyudan bir veya iki kova su dökmüş olsalar, onlar üzerine gereken bu üçüncü kuyudan yirmi kova su ve bir de bu ikinci diğer ikinci kuyudan dökülen ziyade bir veya iki kova suyun çekip çıkarılması gerekir, bu ziyade de yirmi kova su ile çekip çıkarılır mı? Evet, dedi. Bu metin esas nüshadaki şu metnin yerine gelmiştir: “Eğer oraya dökerlerse” ilh.

³⁹⁵ Yağın donmuş ve erimiş olma halinin tanıtımı şudur: Eğer o yer oyulduğu zaman bir saat içersinde yağ o çukuru düzeltmezse bu donmuş haldedir. Eğer belli bir zamanda onu düzleştirirse o yağ eriyik haldedir. Bak. Serahsi, Mabsut, I, 95

³⁹⁶ Metindeki “ev debeğu” kelimesi “Z” nüshasında “ve debeğu” şeklinde, Muhtasarda da böyle gelmiş; diğer geri kalan nüshalarda ise “ev debeğu” şeklinde gelmiştir ki, bu daha açıktır.

³⁹⁷ “el-habietü ve el-habiyetü” kelimesi büyük kap demektir. Çoğulu “havabi” gelir. El-habiye ve el-hubbü kelimelerinin manası aynıdır.

³⁹⁸ “fe ğameseha” kelimesi “HA” nüshasında da böyle gelmiştir. Diğer geri kalan nüshalarda ise “el-yedü” kelimesi müennes olduğu halde “fe ğamesehu” şeklinde gelmiştir. Ancak bazen böyle binde bir kelimenin lafzına itibar edilmiş olabilir.

³⁹⁹ “Ben bunların hepsini onlar için mekruh görürüm” ifadesi “S” ve “HA” nüshalarında “ben bunların yemesini hepsinde mekruh görürüm” şeklinde gelmiştir.

⁴⁰⁰ Serahsi, Mabsut’ta (I, 95) der ki: Kaplarda su olduğu zamanki hüküm-cevap Ebu Yusuf’un görüşüdür. Ebu Hanife ve Muhammed’in görüşü ise onun eli üçüncü kaptan sonra temizlenmiş olarak çıkmıştır. Daha önce de açıkladığımız gibi, bu pislik bulaşmış bir uzvun, çamaşır teknesinde yıkanmasına dayanır. Ancak onun muradı şudur: O elini birinci kaba koltuğunun altına kadar soktu; böylece bütün kap pisenlenmiş oldu. Sonra elini ikinci kaba bileklerine kadar soktu. Böylece her bir kaptaki az bir ziyade yapmış oldu. Bu suretle dedikleri gibi kapların hepsi necis olmuştur. Eğer kaplarda sirke varsa burada cevap Ebu Yusuf ile Muhammed’in görüşüdür. Ebu Hanife’nin görüşü is onun eli üçüncü kaptan temiz olarak çıkar. Bu da suyun dışındaki temiz sıvılarla necaseti temizlemenin Muhammed ve Züfer’in görüşüne göre caiz olmadığı esasına dayanmaktadır. Şafii de aynı görüştedir. Bu konuda insanın elbisesi ve bedeni birdir. Ebu Hanife’ye göre ise elbise ve beden hepsi sıvılarla temizlenmesi caizdir. Bu, Ebu Yusuf’tan gelen iki rivayetten biridir. Diğer görüşü ise şudur: O burada elbise ile bedeni ayırır ve bedendeki pislik ancak su ile temizlenir, der. Elbisedeki pislik ise sıkıldığı zaman suyu

kuyuya dökse? Onların yirmi kovadan daha fazla bir suyu ve kap miktarınca bir suyu kuyudan çekmeleri gerekir, dedi. Ben dedim: O elini içinde su bulunan bir kaba batırıp ve orada bir fare ölüsü olsa sonra elini çıkarıp on tane kabin⁴⁰¹ içine soksa yine böyle midir? Evet, dedi, o, bütün suları ifsat etmiştir. Birisi, bunlardan abdest alsın onun abdesti yeterli olmaz. Çünkü o, elini ilk önce pis bir suya batırmıştır. Böylece onun bu elini soktuğu yer de aynı onun mesabesindedir.(Yani pistir.) Ben dedim: Eğer o, elini çıkardıktan sonra yıkarsa ve sonra tekrar başka bir kaba⁴⁰² koyarsa? Bu suyu ifsat etmez, dedi.

ZİMMÎ HALKIN ELBİSELERİ ve BUNLARLA NAMAZ KILMAK

Ebu Hanife dedi: Zimmî halkın (üretip sattığı) tüm elbiseleri giymede ve onlarla namaz kılmada onlara bir pislik değmediği müddetçe, bir sakınca yoktur. Ancak izar-etek ve seravil-pantolon gibi şeyleri yıkamadan bunlarla namaz kılmak, mekruhtur⁴⁰³ Bu aynı zamanda Ebu Yusuf⁴⁰⁴ ile Muhammed'in görüşüdür. Ancak Ebu Yusuf şöyle der: Eğer o, izar ve pantolon içinde bunlara bir pislik ve onları pis hale getirecek bir şey değdiği bilgisi olmadan namaz kılsa onun için yeterli olur, dedi. Zaten bu elbiseleri dokuyan, büküp ve örenlerin⁴⁰⁵ hepsinin zimmî halk olduğu göz önündedir. Muhammed bize Ebu Yusuf ve yaşlı bir zat yoluyla haber verdi ki, Hasan Basri'ye Mecusilerin dokudukları elbiselerle, onları yıkamadan önce namaz kılmak caiz midir diye sordular. O da evet dedi, bunda bir sakınca yoktur.⁴⁰⁶

MEST ÜZERİNE MESH ETME⁴⁰⁷

Ben dedim: Bir adam, abdest aldı ve mestlerini giydi ve sabah namazını kıldı. Sonra abdestini bozdu. Güneş zeval vaktine gelinceye kadar bu abdestsiz hali ile bekledi. Sonra abdest aldı ve⁴⁰⁸ mestlerine mesh verdi. Bu mesh ona ne zamana kadar yeterli olur, ne dersin? (Bugün) abdesti ne zaman bozduysa ertesi gün o vakte kadar, dedi. Ben dedim: Bu,

---

damlayan her tür sıvı ile temizlenebilir. Ancak yağ ve tereyağı gibi sıkılmayan sıvıların necaseti izale edip temizlemek caiz değildir.

⁴⁰¹ Metindeki "aşrin" kelimesi "Z", "S" ve "HA" nüshalarında "aşrati havabiyin" olarak gelmiştir.

⁴⁰² Metindeki "hubbin aahar" ifadesi "S" nüshasında böyledir; diğer nüshalarda ise "hubbin uhraa" şeklinde gelmiştir.

⁴⁰³ Metindeki "kürhe" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "yükrähü" olarak gelmiştir.

⁴⁰⁴ Metindeki "Ebu Yusuf" ismi çoğu nüshalarda böyledir. "H" nüshasında ise "Ebu Yusuf" yerine "Ebu Hanife" gelmiştir ki bu doğru değildir.

⁴⁰⁵ Metindeki "yağzilüha" kelimesi "H" nüshasında "yağsilüha" olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır; doğusu diğer nüshalarda olduğu gibi "yağzilüha" şeklinde olmasıdır.

⁴⁰⁶ Ben dedim: İbn Ebi Şeybe Musannef'inde Ebu Davut et-Tayalisi'den rivayet ediyor ki, Hakem b. Atiye dedi: Ben Hasan'dan duydum ona dokuyuculardan çıkmış bir elbise ile namaz kılınır mı diye sordular; o da evet dedi. Fakat İbn Sirin'i dinledim, o da buna mekruhtur, dedi. Veki ve Rabi Hasan'dan rivayet ediyorlar ki, o, Yahudi ve Hıristiyanların palto ve aba gibi şeylerinde bir sakınca yoktur, dedi. Veki, Ali b. Salih yoluyla Ata, Ebu Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Muhammed'in üzerinde bu yıkanmamış ham bezlerden gördüm. Hafs, Cafer (yani Cafer-i Sadık) ve onun babası yoluyla Cabir b. Abdullah'ın dokunmuş bir elbise içinde namaz kıldığını rivayet etmektedir. Amr b. Haşim, Ebu Malik el-Cenbi, Abdullah b. Ata'nın şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebu Ca'fer'e Yahudi ve Hıristiyanların dokunmuş oldukları elbise ile namaz kılmayı sordum. O, bunda bir sakınca yoktur, dedi. (Dokumacıların Çıkan Elbise ile Namaz Kılmak) Varak: 162, s. 768. Ben dedim: "bence "yaşlı zat" Ebu Yusuf'un senesinde olan el-Hakem b. Atiye veya Rabi olsa gerektir. Allah en iyi bilir.

⁴⁰⁷ Bu konudaki hadislerin çokluğundan dolayı Ebu Hanife, ben, mesh hakkında bana gündüz aydınlığı gibi (haber) gelinceye kadar bir şey söylemedim, dedi. Ebu Yusuf, mesh haberi, o kadar meşhur ki, nerdeyse bununla kitabın neshi caiz olacak, dedi. Kerhi de mest üzerine mesh etmeyi caiz görmeyenin küfre düşmesinden korkarım. Çünkü mesh hakkında gelen hadisler mütevatir derecesindedir, dedi. Bak Serahsi Mebsut, I, 98.

⁴⁰⁸ Metindeki "ve" (vav) harfi "HA" nüshasında böyle geldi; doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise "ev" (veya) şeklinde gelmiştir.

ona mestlerine mesh verdiği zamana kadar olsa yeterli olmaz mı? Hayır, dedi. Ben niçin, dedim? O, baygın veya hasta halde bir gün veya iki gün yatsa ve namaz kılmasa sonra ayılıp kendine gelse, abdestini bozduktan sonra bir veya iki gün geçmiş olduğu halde o, mestlerin üzerine mesh verebilir mi? Ben hayır dedim. İşte ilk mesele de böyledir⁴⁰⁹ dedi. O, abdestini bozduğu saati ertesi günden geçiremez, dedi. Seferi olan kişi de böyledir. O, abdestini bozduğu saatten itibaren üç gün üç gece geçip dördüncü günden bu⁴¹⁰ saatin vakti gelinceye kadar mesh yapabilir.

Ben dedim: Adam, ayaklarını yıkadı ve abdestsiz olarak mestlerini giydi, sonra abdestini bozdu; o, abdest alıp mestlerine mesh verebilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, mestlerini tam tekmil bir abdestle giymedikçe onlara mesh veremez. Eğer o, mestlerini tam abdestli iken giyerse, sonra bunun arkasından abdestini bozsa, o, abdest alır ve onlara mesh verebilir.

Ben dedim: Mestler üzerine mesh kaç defa verilir, ne dersin? Sadece bir defa, dedi.

Ben dedim: Mesh ayak bilekleri cihetinden mi, yoksa ayak parmakları tarafından mı başlar? Gerçekten parmaklar tarafından başlar, ayak bileklerine kadar devam eder, dedi. Ben dedim ki, eğer ayak bileklerinden başlayıp ayak parmak uçların doğru yaparsa? Bu, ona yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Adam abdest aldı ve mestlerine bir veya iki parmağı ile bir defa mesh verdi, ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer buna üç⁴¹¹ veya daha çok parmağı ile mesh ederse ne dersin? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Bu ikisinin farklı olması nereden kaynaklanıyor? O parmaklarının çoğu ile mesh ettiği zaman bu, onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Adam abdest aldı ve mestlerine mesh verdi. Hâlbuki onun mestlerinde bir veya iki parmak çıkacak kadar yırtık var; onun bu mestine mesh vermesi yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer ondan üç parmak⁴¹² çıkıyorsa? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Bu ikisinin farklı hükmü nereden kaynaklanıyor? Onun parmaklarının yarıdan fazlası çıkmış ise ayaklarını yıkaması gerekir, dedi. Ben dedim: Mestleri üzerinde olduğu halde adam abdest aldı. Ancak onun mestleri yırtık, bu yırtık da ayağının⁴¹³ yarısından daha fazla olup topuk tarafındandır, bunlara mesh vermesi onun için yeterli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Bunlara mesh etmek, niçin yeterli olmaz, hâlbuki onun parmakları örtülüdür? Onun için ancak yıkamak yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer onun ökçesinden veya ayağının altından ya da üstünden az bir şey çıksa? Bunlara mesh vermek onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim. Adam abdest aldı ve sakalından aldığı ıslaklık ve yaşlık ile mestleri üzerine mesh etse ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: elinde⁴¹⁴ olan yaşlık ile mesh etse? Bu onun için yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü o dedi, mesh için su alıp mesh ettiği zaman elindeki olan ıslaklık ona ulaşır. İşte ben, bu suyun elindeki olan mı, yoksa⁴¹⁵ aldığı sudan mı olduğuna pek aldırım. Ancak o, eğer başından veya sakalından almış olduğu ıslaklık ile mestlerine mesh verirse, bu bir defa abdest aldığı su olup bununla tekrar ikinci defa abdest almak, onun için yeterli olmaz. Ben dedim: Eğer onun ellerindeki su, o başını mesh ettikten sonra elinde kalan fazla su ise? Bununla mesh etmesi, onun için yeterli

⁴⁰⁹ Metindeki “kezalike” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “fe kezalike” olarak gelmiştir.

⁴¹⁰ Metindeki “tikle” kelimesi “H” nüshasında “zalike” olarak gelmiştir ki bir şey fark etmez.

⁴¹¹ Metindeki “bi selasetin” kelimesi “H” nüshasında “bi selasin” olarak gelmiştir.

⁴¹² Metindeki “selasü esabiy’a” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “selasetü esabiy’a” olarak gelmiştir.

⁴¹³ Metindeki “kademihî” kelimesi “H” nüshasında “kademeyhi” olarak gelmiştir.

⁴¹⁴ Metindeki “yedihi” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “yedeyhi” olarak gelmiştir.

⁴¹⁵ Metindeki “ev” (yoksa) kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “ev huve” (yoksa o) şeklinde gelmiştir.

olmaz, dedi. Bu, o başını mesh ettikten sonra kalan fazla su ise? Bununla mesh etmesi, onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Adam abdest aldı ve mestlerinin altına mesh verdi, onların üstüne⁴¹⁶ mesh etmedi, ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer o mestin göncüne⁴¹⁷ mesh etse? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer mestin ön tarafını mesh ederse? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Adam, abdest aldı ve sarığına veya başına giydiği şeye, şapkasına⁴¹⁸ mesh verdi ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer kadın başörtüsüne mesh verirse? Onun için yeterli olmaz, dedi.

Ben dedim: Adam abdest aldı, çoraplarına ve pabuçlarına ya da pabuçsuz çoraplarına (bu herhalde altı deri ile kaplanmış çoraplar) mesh verdi, ne dersin? Bunlara mesh etmek, caiz değildir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: O, çoraplarına mesh verdiği zaman mestlerine⁴¹⁹ mesh vermesi onun için yeterli olduğu gibi, çoraplarına mesh vermesi de yeterli olur. Ancak bu çorapların sert ve sıkı olması, fakat şeffaf olmaması şartıyla (yeterli olur).⁴²⁰

Ben dedim: Adam, abdest aldı ve altları deriden olan çizmelerine mesh verdi, ne dersin? Evet, onun için yeterli olur dedi. Ben dedim: Bu çorapların durumu nedir böyle, onlara mesh vermiyor, çizmeye olunca veriyor? Çünkü dedi, onların altları deri olunca o, mest mesabesindedir. Ben dedim: Adam, abdest aldı, pabuçlarına ve ayaklarına mesh verdi? Bu, onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Adam, abdest aldığı zaman onun, mestin içine mesh vermesi gerekir mi⁴²¹ ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o, mesh etse ve mestin dışına su ile mesh etmeden namaz kılsa? Bu, onun için yeterli olmaz dedi. Artık onun, onların dışına mesh verip namazı iade etmesi gerekir. Ben dedim: O mestine⁴²² üçte bir, dörtte bir ve beşte bir kadar olmayan az bir mesh verse ne dersin? Ellerin parmakları ile en az üç parmak miktarı kadar mesh etmedikçe bu, onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Adam, mestlerine mesh verdi, daha sonra bir vakit veya iki vakit namaz kıldı. Sonra abdesti bozuldu. O, tekrar⁴²³ mestlerine mesh verebilir mi? Evet dedi, vakti devam ettiği müddetçe o, mestlerine mesh verebilir.

Ben dedim: Mukim bir kimse, bir gün ve bir gecelik vaktini tamamladı. O, abdestli⁴²⁴ olup abdestini bozmadı. O, bu meshi ile namaz kılabilir mi? Hayır, dedi. Fakat o, mestlerini

⁴¹⁶ Metindeki "ala zahirihima" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında böyledir; "A" ve "Z" nüshalarında ise "ala zahiri huffeyhi" olarak gelmiştir.

⁴¹⁷ Metindeki "sakı'l-huffi" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁴¹⁸ Sonra mesh, ancak yıkamaktan bedeldir, yoksa silmek ve süpürmekten değil. Başa da mesh verilir. Öyleyse sarığa mesh vermek, nasıl olur da ayağın zıddına başa bedel olur. Bir de şu var ki, elini sarığın altından sokup başını mesh etmesinde öyle çok bir zorluk da yoktur. Bak. Serahsi, Mebsut, I, 101

⁴¹⁹ Metindeki "el-huffi" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "el-huffeyni" olarak gelmiştir.

⁴²⁰ Serahsi der ki: Bu çoraplar, her ne kadar sıkı ve sert (dokunmuş) olsalar bile altları deri ile kaplanmış olmazlarsa Ebu Hanife'ye göre bunlara mesh vermek caiz değildir. Çünkü bunlarla devamlı olarak yolda yürümek mümkün değildir. Böylece bunlar ince çorap mesabesindedirler. Ebu Yusuf ile Muhammed'in görüşüne göre ise bunlara mesh vermek caizdir. Hikâye ediliyor ki, Ebu Hanife, hastalığı anında çoraplarına mesh verdi. Sonra dönüp ziyaretçilerine dedi ki: "İnsanlara yasakladığım şeyi (şimdi) kendim yaptım". Onun bu sözü ile o, görüşünden dönüp bir şeye dayanmadan konçları üzerine durabilen kalın bir çoraba (mesh caizdir) sözüne geldiğini delil getiriyorlar. Mezhebin sahih görüşü ise şudur: Türk keçelerinden (yünlerinden) yapılmış mestlere (çoraplara) mesh vermek caizdir. Çünkü bunlarla sefer olarak yürümeye devam etmek mümkündür. Eh. I, 102

⁴²¹ Metindeki "e yecibu" kelimesi "H" "HA" ve "S" nüshalarında böyledir. "A" nüshasında ise istifham hemzesi düşmüş ve sadece "yecibu" olarak gelmiştir.

⁴²² Metindeki "el-huffi" kelimesi çoğu nüshalarda böyledir; "HA" ve "S" nüshalarında ise ikil kalıbında "el-huffeyni" olarak gelmiştir.

⁴²³ Metindeki "eydan" kelimesinden sonra "H" nüshasında "evet, dedi. Yine iki mestinin üzerine mesh verir" ifadesi gelmiştir ki bu müstensihin hatası olsa gerektir.

⁴²⁴ Metindeki "vuduihi" kelimesi esas nüshada ve "S" nüshasında böyledir. "Z", "H" ve "HA" nüshalarında ise zamirsiz olarak "vüduin" şeklinde gelmiştir.

çıkartır ve ayaklarını yıkar. Ben dedim: Eğer o, yolcu⁴²⁵ ise üç gün ve üç geceyi tam ikmal etti, abdestini bozmadı ve uyumadı da? O, mestlerini çıkartır ve ayaklarını yıkar dedi. Bunlardan hiçbiri, abdestin tamamını yeniden almasına gerek yoktur. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, abdest onun sadece ayaklarına gerekir, ondan başka yerlere gelince bunlar zaten temizdir. Ben dedim: Meshinin bu müddeti bittikten sonra namaz kılsa? Ona gereken şey, mestlerini çıkarmak, ayaklarını yıkamak ve meshin vakti çıktıktan sonra kılmış olduğu namazları yeniden kılmaktır, dedi.

Ben dedim: Adam, abdest aldı ve mestlerine mesh verdi, bir veya iki namaz kıldı, sonra abdesti bozuldu ve mestlerine mesh verdi. Onun için tam bir gün zamanı, son abdest bozmadan sonra mı, yoksa ilk abdest bozmadan sonra mı başlar, ne dersin? Bilakis birinci hadesten sonra başlar dedi. Ben dedim: Bu son meshi ile o, tam bir gün ve bir gece namaz kılsa? Onun mestlerini çıkarması, ayaklarını yıkaması ve birinci hadesten⁴²⁶ vaktin çıktığı zamandan sonra kıldığı namazları yeniden kılmaması gerekir, dedi.

Ben dedim: Vakit devam ettiği müddetçe adam, büyük abdest olsun, küçük abdest olsun, burnu kanasın, uyusun, kussun veya bayılsın ya da akli başından gitsin bütün bunlardan o, mestlerine mesh verebilir mi? Evet, dedi. O, vakit çıkmadığı müddetçe mestlerine mesh verebilir. Ancak o, gusletmesi gerektiği zaman mesh edemez; gusül etmesi vacip olduğu zaman mestlerini çıkarması gerekir. Ben dedim: Eğer o, ihtilam olsa, şehvetle dokunsa da inzal vaki olsa veya vajinanın dışında cima etse ya da kadının vajinasına baksa da menisi gelse, yine böyle midir? Evet dedi, bunların hepsi aynı kapıya çıkar. Onun üzerine her hangi bir şekilde gusül icap ederse onun mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması lazım gelir.

Ben dedim: Kadın ile erkek, gusülde, abdest ve mest üzerine meshte birbirine benzer ve eşit midirler? Evet dedi, bunlar abdest, gusül, mest üzerine mesh etme ve başa mesh etme gibi, her bir meselede eşittirler.

Ben dedim: Dağ başında olan bir yolcu, ayaklarında mestleri var, mestlerinin üzerinde de çizmeleri var. Mestlerini abdestli iken giymiş olan bu adam, çizmeleri üzerime mesh verebilir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o, çizmelerini çıkarmışsa? Mestlerine mesh verir, dedi. Ben dedim: Mestlerin birisini çıkarmışsa? Onun dedi, diğerini de çıkarıp her iki ayağını yıkaması gerekir. Ben dedim: Mestlerini abdest ile giymiş olduğu halde çizmelerini mesh ederse, sonra çizmelerin birisini çıkarırsa? Onun⁴²⁷ ikinci çizmeyi de çıkarıp mestleri üzerini mesh etmesi gerekir, dedi. Meshin bir kısmı bozulursa, onun hepsi bozulmuş olur. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi⁴²⁸ iki ayağından birini yıkamak, ona vacip olduğu zaman diğerini yıkamak da vacip olur. Ben dedim: Eğer o, mestlerini çıkarmayıp onun üzerine mest verirse, sonra onun üstüne çizmelerini giyerse, onun, abdest bozmadan çizmelerini mesh etmesi gerekir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Bu, niçin birinci meseledeki gibi olmuyor, orada çizmeleri üzerine mesh verip de sonra onları çıkardığı zaman mestleri üzerini mesh etmek, onun üzerine vacip oluyordu. O, mestleri üzerine mesh verdiği zaman⁴²⁹ sonra

⁴²⁵ Bu cümle “Z” ve “HA” nüshalarından düşmüştür. Bu müstensihin bir ihmali olup doğrusu ise çoğunluk olan nüshalarda bulunandır.

⁴²⁶ Metindeki “zalıke'l-ahir” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “min el-hadesi'l ahir” olarak gelmiştir.

⁴²⁷ Metindeki “aleyhi” kelimesinden sonra “S” nüshasında şu ifadeler vardır: Onun diğer çizmeye mesh vermesi gerekir. Çünkü meshin bir kısmı bozulduğu zaman hepsi bozulmuş olur. Serahsi dedi: “Çizmelerini mesh etse sonra onun bir tekini çıkarsa, görünen meste ve diğer kalan çizmeye mesh verir, dedi. O, Asl’ın bazı rivayetlerinde de şöyle denilmektedir, dedi. “Çizmenin ikinci tekini de çıkarır ve mestlerine mesh verir.” Züfer dedi ki: Çizmeyi çıkarmış olduğu meste mesh verir, diğerine ise onun bir şey yapması gerekmez. Bkz. Mebsut, I, 102. Burada nüshalarda olan bu ifadeler, Asl’ı istinsah edenlerin rivayetidir. Burada dayandığımız (mutemed) “S” nüshasında olan ifadelerdir.

⁴²⁸ Metindeki kale kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁴²⁹ Metindeki “feiza” kelimesi “H” nüshasında “fein” olarak gelmiştir.

onun üstüne çizmelerini giydiğinde ben, onun abdestini bozuncaya kadar çizmeleri üzerine mesh etmesi gerekmez sanıyordum?⁴³⁰ Bu iki mesele, birbirinden farklıdır, dedi. Çünkü o, mestleri üzerine mesh ettiği zaman ve sonra onların üstüne çizmelerini giydiğinde üzerine mesh verdiği şey, onları giydikten sonra olandır. O, çizmelerini mesh ediyor ve sonra onları çıkarıyor. Böylece onun ayaklarında üzerine mesh etmemiş olduğu mestleri kalıyor. İşte onun, bunların üzerine mesh etmesi gerekir.⁴³¹

Ben dedim: Bir adam, bir adama “bana abdest almayı ve mestler üzerine mesh etmeyi öğret” dese, böylece o, abdest aldı ve mestlerini mesh etti, fakat buna namaz abdesti gibi niyet etmedi. Onun bu abdesti, kendisi için yeterli olur mu? Hâlbuki o, mestlerini abdestli iken giymiş, sonra da bunun arkasından abdesti bozulmuştu, ne dersin? Evet, dedi, o, niyet etmemiş olsa da onun bu abdesti, yeterli olur.

Ben dedim: Adam, abdest aldı, fakat mestlerine mesh vermeyi unuttu. Hâlbuki o, mesh etmesinin dışında tam bir abdest almıştı. Sonra mestleri üzerinde olduğu halde suya daldı. Böylece mestin altı da üstü de su ile ıslandı, ne dersin? Bu, ona mesh için yeterli olur dedi.⁴³²

Ben dedim: Adam, mukim olduğu halde, abdest aldı ve mestlerini mesh etti. Bu abdesti⁴³³ ile bir gün bir gece namaz kıldı. Sonra o, bunun arkasından sefere çıktı veya bir gün ve gece tamamlanmadan sefere çıktı, ne dersin? Eğer o, tam bir gün ve bir gece geçirdikten sonra yola çıkmış ise onun meshi bozulmuştur. O, abdest üzere ise ayaklarını yıkamadıkça bu, onun için yeterli olmaz dedi. Eğer abdestini bozmuş ise onun zaten yeniden abdest alması gerekir. Ancak o, tam bir gün ve bir gece geçirmeden önce yola çıkmış ise mukim olduğu halde abdesti bozduğu vakitten itibaren tam üç gün ve üç gece geçirinceye kadar o, bu mesh ile namaz kılabilir. Ben dedim: O abdestini üçüncü günde bozarsa? Onun abdest alıp mestlerine mesh vermesi gerekir, dedi. Ben dedim: Mukim olarak, mesh ile kıldığı namazları onun bununla⁴³⁴ beraber üç⁴³⁵ günün içinde mi hesap etmesi lazım? Evet, dedi⁴³⁶ Ben dedim: O mukim iken hades vaki olduğu halde sen burada misafir için olan şeyi niçin ona (mukime) tanıyorsun? Çünkü dedi o, mesh müddeti⁴³⁷ tamamlanmadan önce yola çıkmıştır; böylece yolcu için olan (üç gün) onun için de vardır.

Ben dedim: Seferi kişi, mestlerine mesh verdi, sonra şehrine gelip mukim oldu, ne dersin? Mukim için olan onun için olur, dedi. Eğer o yolculuk esnasında tam bir gün ve bir gece geçirmiş ise meshi bozulmuştur, artık onun eğer abdestli ise mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması gerekir. Eğer abdesti yoksa yenide abdest alır. Eğer yolculuk esnasında tam bir gün ve bir gece geçirmemiş ise onu tam bir gece ve bir gün olarak tamamlar. Ben dedim: Eğer o misafir iken mesh edip sonra mukim olduysa, onun üzerine mukimlik şartları mı geçerli olur⁴³⁸ ve önceki seferilik hali bozulur mu? Evet, dedi. Ben dedim:⁴³⁹ Bu, evvelki meseleye kıyastır. O mukim iken mesh verdiği sonra o bir gün ve bir geceyi geçirmeden yolculuğa

⁴³⁰ Metindeki “zeamtü” kelimesi “A”, “H” ve “Z” nüshalarında “fein zeamtü” olarak gelmiştir ki, bu “fein” kelimesini müstensih sehven ilave etmiştir. Doğrusu “HA” ve “S” nüshalarında olduğu gibi bunu yok etmektir.

⁴³¹ Metindeki “ve la бүdde” ifadesi “S” nüshasında “fe la бүdde” olarak gelmiştir.

⁴³² Bu paragraf, “HA” ve “S” nüshalarından ilave edilmiştir.

⁴³³ Metindeki “bi zalike'l-vudu” ifadesi “H” nüshasında böyledir. “vudu” kelimesi diğer nüshalardan düşmüştür.

⁴³⁴ Metindeki “bihi” kelimesi “H”, “Z” ve “A” nüshalarından düşmüştür. Buraya “S” ve “HA” nüshalarından ilave edilmiştir.

⁴³⁵ Metindeki “fi’s selaseti” kelimesi nüshalarda böyledir. Yalnız “S” nüshasında “min es-selaseti” şeklinde gelmiştir.

⁴³⁶ “Evet dedi” cümlesi ve ondan sonra gelen iki cümle “A”, “Z” ve “HA” nüshalarından düşmüştür. “H” ve “S” nüshalarında vardır ve doğrusu da budur.

⁴³⁷ Metindeki “müddetü” kelimesi çoğu nüshalardan düşmüş; buraya “S” nüshasından ilave edilmiştir.

⁴³⁸ Metindeki “vecebe” (gerekir) kelimesi “H” nüshasında “kale vicebe” şeklinde gelmiştir.

⁴³⁹ “H” nüshasında “Dedi: ben dedim” şeklinde, “A” ve “Z” nüshalarında “ben dedim” şeklinde, “S” nüshasında ise “dedi: evet, ben dedim” şeklinde gelmiştir ki, doğru olan budur.

çıkarsa misafir için olan (hüküm) onun için de olur. O misafir olarak mesh verdi, sonra mukim oldu, mukim için olan (hüküm) onun için de var mıdır? Evet, dedi. Ben dedim: O seferde bir gün veya iki gün mesh etse sonra aklına mukim olmak gelse, ne dersin? Onun yolculuk hali⁴⁴⁰ bozulmuş-bitmiş, o artık mukim haline dönmüştür, dedi. Ben dedim: Adam şehrin dışında koruluktaki bahçesine gidiyor, bu üç gün ve üç gece mi, mesh edecek, ne dersin? Eğer onun bu yolculuğu üç gün ve üç gece(den daha fazla)⁴⁴¹ ise, misafir için olan onun için de olur ve o üç gün ve üç gece mesh eder. Eğer onun bu yolculuğu üç gün ve üç geceden daha az sürmüş ise bu adam ile mukim arasında bir fark yoktur; mukim için olan bu adam için de vardır, dedi.

Ben dedim: Yolcu (misafir) bir adam, mestlerini mesh edip bir veya iki vakit namaz kıldı. Sonra görüşünü değiştirip mukim oldu, ne dersin? Onun seferlilik hali sona ermiştir dedi. Artık onun, mukim için olan (hak) vardır: bir gün ve bir gece (mesheder). Ben dedim: O, yolculuk ettiği yere gelse, orası⁴⁴² bir aylık uzaklıkta bir yerdir. Oraya geldi, fakat oradan ne zaman çıkacağı belli değil, “bugün yarın çıkacağım” diyor. Bu adam mestlerine üç gün ve üç gece mesh verebilir mi? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu adam daha henüz misafirdir. Ben dedim: Eğer o, oraya girdiği gün on beş gün veya daha fazla bir zaman orada kalmaya karar vermiş olsa ve bunda azimli ve kararlı olsa ne dersin? Bu adam mukimdir, dedi. Mukim için ne varsa, onun için de o vardır. Ben dedim: Bir topluluk savaş diyarı ve topraklarında gaza yapıyor. Bu suretle bir ay ve daha fazla bir zaman için kışlada kalıyor veya şehirlerden birinde kuşatma altında kalıyorlar. Bunlar nasıl namaz kılacaklar, mukim namazı mı, yoksa misafir namazı mı, mesh etmede bunların durumları nedir, ne dersin? Bunlar misafirdirler. Onlar mestlerine üç gün ve üç gece mesh ederler. Namazlarını da kısaltmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Bu niçin böyle, hâlbuki onlar, bir ay kalmaya karar vermişler ve bunu kendileri istemiştir. Hem ben “misafir kendisini on beş gün kalmaya benimsetirse, o, namazlarını tam kılar ve mukim kimsenin mesh ettiği gibi mesh eder.” demiştim? Çünkü dedi, kışla şehirlere ve kentlere benzemez. Bir toplum kışlada olduğu zaman onlar, bir sene orada kalmaya kendilerini hazırlamış olsalar bile, yine misafirdirler. Ben dedim: Bir adam, Kufe’den, şehirlerden iki şehre⁴⁴³ veya kentlerden iki kente gitmek üzere yola çıkarsa, bunlar arasında bir veya iki günlük bir mesafe olsa, o, bu iki yerin her ikisinde on beş gün kalmak istese ve bunlardan birisine geldiğinde, nasıl mesh edecek, ne dersin? Misafir nasıl mesh ederse bu da öyle mesh edecek, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, bir tek şehirde on beş gün⁴⁴⁴ kalmaya kendisi benimsememiştir. Ben dedim ki, sen burada iki şehri, bir şehir gibi görmüyor musun? Hayır, dedi. Çünkü o adam, daha henüz öteki şehre ulaşmamıştır. Ben dedim: Bu iki şehir⁴⁴⁵ eğer Hire ve Kufe gibi olsa, ne dersin? Bu ve evvelki meselenin, birbirinden farkı yoktur. Ben niçin böyle oldu, dedim? Hire halkından bir adam, dedi. Horasan’dan Küfe’ye gelinceye kadar, yoluna devam etti ve Küfe’de üç gün veya dört gün kaldı. Bu adam, misafir değil mi?⁴⁴⁶ Ta Hire’den geliyor; onun misafir gibi mesh etme hakkı, misafirin namaz görevi gibi de namaz görevi vardır. Ben dedim: evet, öyledir, dedim. İşte bu mesele ile o mesele arasında bir fark yoktur, bunlar aynıdır, dedi.

⁴⁴⁰ Metindeki “el-sefer” kelimesi “H” nüshasında “el-Müsafir” olarak gelmiştir.

⁴⁴¹ Bu tırnak içindeki ifade “S” nüshasından ilave edilmiştir.

⁴⁴² Metindeki “ve hiye” kelimesi “S” nüshasında “ve huve” olarak gelmiştir.

⁴⁴³ Metindeki “mısrayni” kelimesi “HA” nüshasında “ıla mısra” olarak gelmiş, doğrusu, diğer nüshalarda olduğu gibi ikil olarak “mısrayni” şeklinde olmasıdır.

⁴⁴⁴ Metindeki “yevmen” kelimesi esas nüshadan düşmüş, fakat diğer nüshalarda vardır. Onun bulunması daha doğrudur.

⁴⁴⁵ Metindeki “el-medinetani” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “medinetani” şeklinde gelmiş, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “kanet-il medinetani” şeklinde gelmiştir.

⁴⁴⁶ Metindeki “müsafirun” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında böyle gelmiş, diğer nüshalarda ise “müsafirun” şeklinde gelmiştir ki, bu doğru değildir.

Ben dedim: Adam, abdest alıp mestlerine mesh verdi. Namaz kılıp dördüncü rekâta teşehhüt miktarı oturdu, sonra mestinde bir şey buldu ve onu çıkardı, ne dersin? Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre onun namazı tamdır, dedi. Ebu Hanife'nin görüşüne gelince, bu kimse, namazını yeniden kılar.

Ben dedim: Seferi bir adam, su bulamayıp teyemmüm etti. Sonra bu teyemmüm üzerine mestlerini giydi. Sonra namaz kıldı. Namazdan çıkınca başka bir namazın vakti geldi ve suyu buldu. O abdest alıp mestlerine mesh verebilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim?⁴⁴⁷ Çünkü dedi, o mestlerini abdest üzerine değil, teyemmüm üzerine giydi. Çünkü eğer o, suyu bulsa, onun bu teyemmümü onun için yeterli olmaz ve onun artık abdest alması gerekir. Eğer o, mestlerini abdest üzere⁴⁴⁸ giyse, sonra abdesti bozulsa ve abdest alıp mestlerine mesh verse, tekrar abdesti bozuluncaya kadar onun abdest alması gerekmez. Bu mesele ile önceki mesele birbirine zıttır. Ben dedim: Adam, abdest aldı ve ellerindeki sargı üzerine mesh etti. Sonra mestlerini giydi. Sonra bunun arkasından abdesti bozuldu. O, abdest alıp elindeki sargıyı ve mestlerini mesh edecek mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Bu niçin böyle hâlbuki o, mestlerini tam bir abdest üzerine giymemiştir? Bu hale⁴⁴⁹ göre bu, tam bir temizliktir, dedi, bu teyemmüme benzemez. Çünkü bu adam, gerçekten abdestini bozmadığı müddetçe abdesti üzerindedir (abdestlidir.) teyemmümlü kişi ise abdestini bozmuş olmasa bile, suyu görünce onun abdest alması gerekir.

Ben dedim: Bir adam, cünüptü yıkandı, sonra mestlerini giydi, sonra bunun arkasından abdestini bozdu. Bu kişi, abdest alıp mestlerini mesh edebilir mi, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Mukim bir adam, abdest aldı ve mestlerini mesh etti, sonra sefere çıktı, sonra abdestini bozdu. Fakat su bulamadı. Bu kişi, mestlerini çıkarmadan teyemmüm mü alacak, ne dersin?

Ben dedim: Mestlerine mesh eden bir adamın, abdestli olanlara⁴⁵⁰ imam olmasına ne dersin, bu olabilir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam abdestli duruyor. Küçük veya büyük abdest bozmak istedi. O hemen mestlerini giyiyor, sonra küçük abdestini veya büyük abdestini bozuyor ve bunu yaparken de mestlerini mesh etmek amacını güdüyor. Bu kişinin, abdest alıp mestlerine mesh vermesi, onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam, abdest aldı ve mestlerini mesh etti. Sonra mestlerini çıkardı ve ayaklarında çorapları var. Sonra abdestini bozdu. Çoraplarına mesh verip namaz kılması onun için yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, çoraplar üzerine mesh yeterli olmaz. Fakat o, çoraplarını çıkarır ve ayaklarını yıkar. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed çoraplar üzerine mesh onun için yeterli olur, dediler.

Ben dedim: Adam, abdest alıp mestlerini giydi. Sonra birisini çıkardı. Sonra abdesti bozuldu. Çıkarmadığı mesti mesh etmesi ve diğer ayağını yıkaması onun için yeterli olur mu? Hayır, dedi. Fakat o, diğer mestini de çıkarıp ayaklarını yıkar. Ayakların birisini yıkamak gerektiği zaman diğerini de yıkamak gerekir.

Ben dedim: Adam, abdest aldı ve mestlerini mesh etti. Sonra onların hepsini çıkarmak istedi. Böylece ayağını mestten çıkardı; fakat ayağı henüz daha konçun içindedir. Sonra onun aklına onları giymek geldi ve giydi. Ayaklarının hepsini yıkamak onun üzerine gerekli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, o ayağını mestten çıkarmıştır. Adam ayaklarını mestten çıkardığı zaman ayaklarının her ikisini de yıkamak onun üzerine gerekli

⁴⁴⁷ Bu soru cümlesi metinde iki defa tekrar edilmiştir.

⁴⁴⁸ Metindeki "ala vüduun" ifadesi, "H" nüshasında "ala vuduuihi" olarak gelmiştir.

⁴⁴⁹ Metindeki "el-hali" kelimesi "H" nüshasında "el-haleti" olarak gelmiştir.

⁴⁵⁰ Metindeki "el-mütevaddiine" kelimesi "el-mütevaddie" olarak gelmiştir.

olur. Ebu Hanife'ye göre ayağının ökçesinin çoğu⁴⁵¹ bulunduğu yerden çıkınca abdesti bozulur. Ebu Yusuf'a göre ayağının çoğu⁴⁵² çıktığı zaman bozulur. Muhammed'e göre ise ayağının hepsi çıktığı zaman bozulur.

Ben dedim: Kadın, abdest alıp eldivenlerine mesh verdi, ne dersin? O iki kollarını yıkamadıkça onun için yeterli olmaz⁴⁵³ dedi. Ben dedim: Eğer o, bu mesh ile namaz kıldıysa? Onun bu eldivenleri çıkarması ve kollarını yıkaması ve namazı iade etmesi gerekir, dedi.

Ben dedim: Adam, mestlerine mesh vermek istediği zaman onun ayaklarını yıkadığı gibi, mestlerini yıkamasını ister misin? Ben, bunu onun için istemem; fakat o mestlerini tam olarak mesh etmelidir.

Ben dedim: Adam, abdest aldı ve elinin üstü veya içi ile mestlerini mesh etti. Onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet dedi, fakat bunun efdal olanı onları elinin içi ile mesh etmesidir.

Ben dedim: Adam, abdest alıp mestlerini mesh etti ve namaz kıldı. Sonra teşehhüt miktarı oturdu ve teşehhüdü tamamladı. O, selam vermeden önce teşehhüdü bitirdiği zaman meshin müddeti bitti, ne dersin? Ebu Hanife'nin görüşüne gelince onun mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması ve namazını yeniden kılması gerekir. Ebu Yusuf'un görüşüne göre ise onun namazı tamdır; fakat o, mestlerini çıkarıp başka bir namaz için ayaklarını yıkaması gerekir.

Ben dedim: Suyu bulamamış bir adam, meşrubatla (nebiz ile)⁴⁵⁴ abdest alıp mestlerini giymiş, sonra abdestini bozmuş ve abdest alıp bu nebiz ile mestlerini mesh etmiş, sonra suyu bulmuş, ne dersin? Mestlerini çıkarır, su ile yeniden abdest alır, dedi. İnsan suyu bulamadığı müddetçe nebiz ile abdest alır, suyu bulunca onun, nebiz ile abdest alması caiz olmaz. Eğer o, nebiz ile abdest aldı, sonra suyu buldu ise onun bu abdesti bozulur ve onun su ile yeniden abdest alması gerekir.

Ben dedim: Adamda mevcut yaranın üzerinde bir sargı var ve bu yaraya su değmesi de sakıncalıdır. Bu adam abdest aldı, yaraya mesh verdi ve mestlerini giydi. Sonra abdesti bozuldu ve abdest aldı ve mestlerine mesh verdi. Sonra bu yarası iyi oldu, adam ne yapacak, ne dersin? O, mestlerini çıkarır ve ayaklarını yıkar ve o abdesti üzerine olur, dedi. Çünkü bu mesh,⁴⁵⁵ yara iyi olmadığı müddetçe onun için yeterli olur.

Ben dedim: İstihazeli kadından kan kesilmiyor. O, abdest aldı ve abdest aldıktan sonra yine kan geldi. Sonra mestlerini giyip namaz kıldı. Sonra namazını tamamladıktan sonra abdesti bozuldu. Böylece abdest alıp mestlerini mesh etti. Sonra bu namazın vakti geçti. O abdest alıp mestlerine mesh verebilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. O sadece mestlerini çıkarır ve ayaklarını yıkar. Ancak o, namaz vaktinin içinde bulunduğu müddetçe mestlerini mesh edebilir. Başka namaz vakti girdiği zaman onun mestlerini çıkarıp⁴⁵⁶ ayaklarını yıkayıp namazını iade etmesi gerekir.

Ben dedim: Adam, abdest aldı ve mestlerini giydi. Sonra abdesti bozuldu. Böylece abdest aldı ve mestlerini mesh etti. Sonra çizmelerini mestlerinin üstüne giydi, sonra abdesti bozuldu, ne dersin? Çizmelerini çıkarır, abdest alır ve mestlerine mesh verir, dedi.

⁴⁵¹ Metindeki "ekseru akıbihi" ifadesi "H" nüshasında "el-ekseru min akıbihi" olarak gelmiştir.

⁴⁵² Metindeki "ekseru kademihi" ifadesi "H" nüshasında "el-ekseru min kademihi" olarak gelmiştir.

⁴⁵³ Metindeki "la yecziyha" ifadesi "H" nüshasında "la yecziyhima" şeklinde gelmiştir.

⁴⁵⁴ Metinde nebiz olarak geçen kelimeyi biz meşrubat diye tercüme ettik. Nebiz'e sözlüklere baktığımız zaman onun üzüm, hurma v.b. suyunun köpük atmasıyla meydana gelen bir nevi içki olduğunu görürüz. Bak. Yeni Kamus H. Karaman B. Topaloğlu çev.)

⁴⁵⁵ Metindeki "el-meshu" keklimesi, "HA" ve "S" nüshalarında "el-meshu ala'l-huffeyni" olarak gelmiştir.

⁴⁵⁶ Metindeki "min" cer harfi "Z" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

Ebu Hanife dedi ki: Yolcu iken adamın yanında sadece abdest alacak kadar su varsa, fakat onun elbisesinde kan varsa⁴⁵⁷ o, bu su ile kan lekesini yıkar ve temiz toprakla teyemmüm eder. Bu, aynı zamanda Ebu Yusuf ile Muhammed'in görüşüdür. Ebu Hanife dedi: Hammad, bu su ile abdest alır, kanı yıkamaz dedi. Allah en iyi bilendir.⁴⁵⁸

Temiz Toprak İle Teyemmüm Etmek

Ben dedim: Suyu bulamayan bir yolcu ne zaman teyemmüm eder ve nasıl teyemmüm eder? Hal-i hazırdaki namazın vaktinin sonunu bekler. Eğer suyu bulursa abdest alır ve namazını kılar; eğer suyu bulamazsa temiz toprak ile teyemmüm eder, dedi. Teyemmüm (şöyle yapılır): ellerini toprağa vurur⁴⁵⁹ sonra kaldırıp silker, sonra yüzünü sürer. Sonra onları tekrar toprağa koyar, sonra kaldırır, sonra onları (ellerini ve)⁴⁶⁰ dirseklerine kadar kollarını mesh eder ve sonra namazı kılar

Ben dedim: O, ellerini ve yüzünü mesh etti, fakat kollarını mesh etmedi, ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: O, ellerini ve kollarını mesh etti, fakat yüzünü mesh etmedi? Bu da yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: O, yüzünü ve kollarını mesh etti, fakat elinin sırt tarafını mesh etmedi? Onun için bu da yeterli olmaz, dedi.

Ben dedim: Toprak, çamur, kireç, alçı veya zırnık ya da toprak cinsinden olan herhangi bir şeyle teyemmüm edilir mi, ne dersin? Bunların hepsiyle teyemmüm yapmak yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Ellerini duvara veya çakıllara⁴⁶¹ ya da üzerinde toz olan taşlara vursa ve bunlarla teyemmüm etse? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: O, topraktan olmayan ve yeryüzünden olmayan bir şeyle teyemmüm ederse? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi Allah "temiz bir toprağa teyemmüm ediniz"⁴⁶² buyurmuştur. O sebeple yerden olan her şey topraktır. Yerden olmayan şey, toprak değildir ve onunla teyemmüm etmek yeterli değildir.

Ben dedim: Yolcu bir adam, vaktin evvelinde teyemmüm alıp namaz kıldı⁴⁶³ Vaktin sonunu beklemedi. Sonra namazı tamamlayıp selam verdikten sonra suyu bulursa, ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Eğer o, suyu teşehhüt miktarı oturduktan sonra ve selam vermeden önce bulsa veya suyu teşehhüt miktarı kadar oturmadan bulsa ne dersin? Ebu Hanife'ye göre onun namazı fasiddir, abdest alması ve namazını yeniden kılması gerekir, dedi. Ebu Yusuf ile Muhammed'e gelince o, teşehhüt miktarı oturduğu zaman onun namazı tamdır. Eğer o, suyu teşehhüt miktarı oturmadan önce bulmuş ise namazı yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Teyemmümlü bir adam, abdestli olan insanlara namaz kıldırabilir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre (kıldırabilir). Muhammed ise teyemmümlü

⁴⁵⁷ Metindeki "ve fi sevbihi demün ennehu yağsilü" ifadesi "H" nüshasında "en", "S" nüshasında ise "ve fi sevbihi demün yağsilü" olarak gelmiştir.

⁴⁵⁸ "Allah en iyi bilendir" ifadesi, esas nüshada ve "S" nüshasında böyledir, fakat diğer nüshalardan düşmüştür.

⁴⁵⁹ Serahsi der ki: Metinde "el-vad'u" (koyar) kelimesi kullanılmıştır. Hâlbuki bu, hadislerde "ed-darb" (vurmak) olarak gelmiştir. Hz. Peygamber Ammar b. Yasir'e "sana iki vuruş yetmiyor mu" buyurmuşlardır. El-vad'u kelimesini kullanmak caizdir. Fakat toprağın-tozun parmaklarının arsına girmek bakımından "ed-darb" kelimesi daha belğidir. Eh. I, 106

⁴⁶⁰ Burada tırnak içine alınan ifade "S" nüshasından ilave edilmiştir.

⁴⁶¹ Metindeki "hasatin" kelimesi "HA" ve "S" "hasan" olarak gelmiştir.

⁴⁶² Nisa 4/ 43

⁴⁶³ Metindeki ifade "S" nüshasında "evvele vakti's-salati fe salla" olarak geldi. "Z" ve "HA" nüshalarında ise "evvele's-salati ve salla" olarak geldi.

olan kişi, abdestli olanlara imam olamaz dedi. O, bu (görüş) bize Ali b. Ebi Talib'den ulaştı dedi⁴⁶⁴

Ben dedim: Cünüp olan ve olmayan, hayızlı olan ve olmayan kimseler, senin teyemmümde eller, kollar ve yüz diye açıkladığın şeylerde hep aynı mıdır, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Şehirde oturan⁴⁶⁵ hasta⁴⁶⁶ bir adam var. Kendisinde bulunan hastalık sebebiyle abdest almaya gücü yetmiyor. Teyemmüm almak onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o, ihtilamla cünüp olmuş ise ve gusül yapamıyorsa, açıkladığımız şekilde onun toprakla teyemmüm etmesi olur mu? Evet, dedi.⁴⁶⁷ Ben dedim: Anlattığım gibi⁴⁶⁸ adam hasta ve abdest alamıyor, abdesti bozulmadığı müddetçe bu teyemmümle namaz kılabilir⁴⁶⁹ mi? Evet, dedi.⁴⁷⁰ Ben dedim: Bir gün veya iki gün o, bu hali üzere kalsa⁴⁷¹ abdesti bozulmasa ve uyumasa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: O bir yolcu ise abdesti bozulmadığı müddetçe veya suyu buluncaya kadar yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Adam teyemmüm alıp namaz kıldı; sonra suyu buldu ama abdest almadı. Sonra başka bir namaz vakti girdi. Bu teyemmümü ile onun namaz kılması yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o, suyu nerede bulursa orada abdesti bozulur. Onun hemen ikinci bir defa teyemmüm alması gerekir. Ben dedim: Abdestinin bozulması da böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer o bir veya iki parmağı ile teyemmüm etse ne dersin?⁴⁷² Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer üç parmağı ile teyemmüm ederse? Onun için yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o, parmaklarının çoğu ile teyemmüm etmiştir.

Ben dedim: O, teyemmüm aldığı zaman ayaklarına ve başına da bu teyemmümden bir şey isabet ettirmesi gerekir mi? Hayır dedi, teyemmüm, benim sana anlattığım gibi yapılır.

Ben dedim: Yolcu adam, cünüp olmuş, namaz vakti de gelmiş, gusül edecek bir suyu bulmaya kadir değil, yanında ancak abdest alacak kadar bir suyu var, bununla da gusül etmesi mümkün değil, bu adam ne yapacak, ne dersin? Toprakla teyemmüm eder, bu su ile abdest almaz, dedi. Ben dedim: Toprakla teyemmüm edip öğle namazını kıldı, sonra abdesti bozuldu. Sonra ikindi namazı vakti geldi. Ancak abdest alacak kadar olan suyu da yanında olsa, ne yapar? Bu su ile abdest alır, teyemmüm etmez, dedi. Ben dedim: Eğer teyemmüm ederse ve bu su ile abdest almazsa? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o, kendisi temizdir ve yanında abdest alacak kadar suyu vardır. Teyemmüm etmesi ona yeterli olmaz. Onun için ben abdest almasını onun üzerine bir borç bilirim.

⁴⁶⁴ Bu görüşün ravi zincirini Beyhaki şöyle açıkladı. O, Müsedded, Hafs b. Ğıyas, el-Haccac, Ebu İshak ve Haris yoluyla Hz. Ali'nin teyemmümlü bir adamın abdestli insanlara imamlık yapmasını mekruh gördüğünü rivayet etti. (Beyhaki dedi ki): Bu senet zinciri ile delil ikame edilmiş olmaz. Ebu İsmail el-Kufi Esed b. Said, Salih b. Beyan, Muhammed b. el-Münkedir ve Cabir yoluyla Resulullah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: "Teyemmümlü olan abdestli olanlara imam olmaz." Beyhaki bu zayıf bir isnaddır, dedi. Bak Sünenü'l-Beyhaki, I, 234

⁴⁶⁵ "şehirde oturan" ifadesi "Z" nüshasından düşmüştür. "HA" nüshasında "fi'l-mısri" yerine "bi'l-mısri" olarak gelmiştir.

⁴⁶⁶ Metindeki "maridan" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁴⁶⁷ Metindeki "neam" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında "neam izen" şeklinde gelmiştir.

⁴⁶⁸ Metindeki "kema vasaftü" ifadesi "H" nüshasında "vasahna" şeklinde gelmiştir.

⁴⁶⁹ Metindeki "eyüsalli" kelimesi "S" nüshasında "la yastatiu salla" olarak gelmiştir.

⁴⁷⁰ Metindeki "kale neam" ifadesi "S" nüshasından düşmüştür.

⁴⁷¹ Metindeki "mekese" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarında "yemküsu" olarak gelmiştir. "S" nüshasında ise "in mekese" yerine "in kane" ifadesi gelmiştir.

⁴⁷² "Ne dersin" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

Ben dedim: Eğer o, abdest alıp mestlerini giyse, sonra abdesti bozulsa, sonra teyemmüm etse, sonra abdesti bozulsa, sonra abdest alacak kadar su bulsa? Bu kişi, abdest alır ve mestlerini mesh eder, dedi.

Ben dedim: Bu kişi, su ile abdest alsın ve ikinci namazını kılsa, sonra ikinci namazını kıldıktan sonra suya rastlasa ve gusül etmese, sonra⁴⁷³ onun abdesti olsun veya olmasın⁴⁷⁴ akşam namazı vakti gelse, yanında abdest alacak kadar suyu da vardır. Gusül yapmaya kadir değil. O, bu su ile abdest mi alacak, yoksa teyemmüm mü edecek, ne dersin? Bilakis o, teyemmüm eder, abdest almaz, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, suyu görünce o, önceki haline, cünüplük haline döndü. Ben dedim: Bundan sonra namaz vakti gelse, gusül yapacak kadar bir su bulamazsa? Onun teyemmüm etmesi gerekir, abdest almaz, dedi. Ben dedim: O, teyemmüm edip akşam namazını kılsa, sonra abdesti yok olduğu halde yatsı namazı vakti gelse ve yanında abdeste⁴⁷⁵ yetecek kadar bir suyu bulursa, o, bu su ile abdest mi alır, yoksa teyemmüm mü eder? Bilakis abdest alır, teyemmüm etmez, dedi. Ben dedim: Sen onun önceki haline, cünüplük haline döndüğünü söylemedin mi? Evet söyledim. Fakat o, akşam namazı vakti geldiği zaman gusül edecek kadar bir suyu bulamamıştı. Bunun için teyemmüm aldı ve akşam namazını kıldı ve böyle temiz oldu. Akşam namazı vakti geldiğinde artık o, bununla abdest alabilecek hale gelmiştir; onun bu durumda teyemmüm etmesi, onun için yeterli olmaz; çünkü o temizdir.

Ben dedim: Yolcu adam namaz için namaz abdesti gibi abdest alıp mestlerini giydi ve öğle namazını kıldı. Sonra cünüp oldu ve ikinci namazı vakti geldi. Yanında gusül etmeye değil, ancak abdest almaya yetecek kadar bir suyu var. Böylece o toprakla teyemmüm edip ikinci namazını kıldı. Sonra akşam namazı vakti geldi Yanında abdeste yetecek kadar bir suyu olup onunla abdest aldı. Bu mestlerini mesh mi edecek, yoksa ayaklarını çıkaracak mı ne dersin? Bilakis mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkar, dedi. Ben dedim: o bununla abdest alsın, mestlerini çıkarıp ayaklarını yıksa, sonra mestlerini giyip akşam namazını kılsa ve sonra abdesti bozulsa, yatsı namazı vakti gelse, yanında ancak abdest alacak kadar bir suyu bulursa, bu mestlerini mesh edecek mi yoksa onları çıkaracak mı ne dersin? Bilakis o (mestlerine)⁴⁷⁶ mesh verir, onları çıkarmaz, dedi. Ben dedim: O mestlerini mesh etse ve yatsı namazını kılsa, sonra bir suya uğrasa fakat gusül etmese, sabah namazı vakti gelse, yanında ancak abdest alacak kadar bir suyu bulursa o (bununla)⁴⁷⁷ abdest alır ve mestlerini çıkarır mı veya mesh eder mi ya da teyemmüm eder mi nasıl yapar ne dersin?⁴⁷⁸ Ne mesh eder ve ne de mestlerini çıkarır, fakat o toprakla teyemmüm eder ve sabah namazını kılar, dedi. Ben dedim: O teyemmüm edip sabah namazını kılsa sonra abdesti bozulsa, sonra öğle namazı vakti gelse ve yanında ancak abdest alacak kadar bir suyu olsa, ne dersin? Onunla abdest alır, fakat teyemmüm etmez, dedi. Ben dedim: o mestlerine mesh verir mi? Hayır, dedi, o mestlerini çıkarır ve ayaklarını yıkar. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o, su olan yere uğradı. Böylece bütün abdesti bozuldu. O nedenle onun mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması gerekir. Ben dedim: Eğer mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkasa, sonra mestlerini giyip öğle namazını kılsa, sonra abdesti bozulsa ve ikinci namazı vakti gelse, yanında ancak abdest alacak kadar bir suyu olsa ne dersin? Abdest alır, mestlerini mesh eder, onları çıkarmaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, ayakları henüz temizdir. Ben dedim: Abdest alıp mestlerini

⁴⁷³ Esas nüshada ve “S” nüshasında böyledir. “sonra” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür. “Z” ve “HA” nüshalarında “sümme” kelimesinin yerine “hatta” kelimesi gelmiştir.

⁴⁷⁴ “veya abdesti olmasın” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁴⁷⁵ Metindeki “yetevaddaü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁴⁷⁶ Tırnak içindeki (mestlerine) kelimesi “HA” ve “S” nüshalarından ilave edilmiştir.

⁴⁷⁷ Tırnak içindeki (bununla) kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarından ilave edilmiştir.

⁴⁷⁸ “Ne dersin” ifadesi esas nüshadan düşmüş olup biz onu diğer dört nüshadan ilave ettik.

mesh etse ve ikinci namazını kılsa, teşehhüt miktarı otursa, sonra suyu görse n dersin? O suyu görünce namazı bozulur, dedi. Onun gusül edip ikinci namazını yeniden kılmaması gerekir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise onun namazı tamdır; iade etmez, dediler. Ben dedim: Teşehhüt miktarı oturup selam verse ve sonra suyu görse? Onun gusletmesi ve ikinci namazını iade etmemesi gerekir. Çünkü onun namazı gerçekten tamdır.

Ben dedim: Yolcu adam cünüp oldu ve öğle namazı vakti de geldi. O suyu bulmayıp teyemmüm edip namazı kıldı. Teşehhüt miktarı oturunca abdest alacak kadar, gusül edecek kadar değil, su buldu. Ne dersin? O namazına devam eder, dedi. Ben dedim: O namazına devam etti ve selam verdi⁴⁷⁹ Sonra abdesti bozuldu. Sonra ikinci namazı vakti geldi. Su bulamayıp toprakla teyemmüm etti. Ve ikinci namazını kıldı. Teşehhüt miktarı oturunca abdest alacak kadar bir su buldu, ne dersin? O abdest alacak kadar suyu bulunca onun namazı bozulmuştur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o öğleyin teyemmüm edip namaz kıldı. Böylece temiz oldu. İkinci vakti girince suyu buldu. Böylece onun teyemmüm etmesi⁴⁸⁰ onun için yeterli olmaz; çünkü suyu buldu. Artık onun abdest alması v ikinci namazını kılmaması gerekir.

Ben dedim: Öğle namazı vakti girdi. O suyu bulamadı, böylece teyemmüm edip öğle namazından bir rekât kıldı. Sonra güldü ve namazdan çekildi. Sonra gusül edecek kadar suyu buldu ne dersin? Onun gusül etmesi ve öğle namazını yeniden kılmaması gerekir. Nazmına devam etmesi onun için yeterli olmaz. Ben dedim: konuşsa, burnu kanasa, abdesti bozulsa ya da bilerek kasıtlı veya kasıtsız olarak kussa yine böyle midir? Evet, dedi. Bunların hepsi aynıdır; onun namazı yeniden kılmaması gerekir. Çünkü o suyu bulunca onun teyemmümü⁴⁸¹ bozulur. Önceki hali olan cünüplük durumu geri gelir. O sebeple namazı yeniden kılmaması gerekir.

Ben dedim: Yolcu yolda giderken içinde su olan bir kuyu buldu. Fakat oradan su almaya kadir olamıyor ve başka bir suyu da yok. Ne dersin? O toprakla teyemmüm eder ve namazını kılar dedi. Bu adam, aynı suyu bulamayan kimse mesabesindedir.

Yolcu adam su kendisine yakın olduğu halde onu bilmediği için toprakla teyemmüm edip bununla namazını kıldı ve selam verdi. Sonra suyu öğrendi. Ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi. O⁴⁸² suyun nerede olduğunu bilmediği için suyu bulmayan kimse mesabesindedir.

Ben dedim: Namaz vakti girdiği halde yolcu adam, abdestsiz⁴⁸³ olup suyu da bulamıyor. Yanında ancak taharetlenecek kadar veya yüzünü yıkayacak kadar bir suyu olup abdest almanın tamamına yetmez.⁴⁸⁴ Bu adam teyemmüm mü alsın yoksa bu su ile abdest mi alsın, ne dersin? Bilakis dedi, o, namaz için teyemmüm eder, bu su ile abdest almaz.

Yolcu adamın yanında abdest alacak kadar bir suyu var. Susuz kalmaktan korkuyor. O çölde olup namaz vakti de girdi ne dersin? Toprakla teyemmüm eder, abdest almaz, dedi. Ben dedim: Onun yanında abdest almasına yetecek sudan daha çok su bulursa yine böyledir? Eğer o susuzluktan kendisine bir şey olur diye korkarsa evet, dedi.

---

⁴⁷⁹ Metindeki “ve selemler” kelimesi nüshalarda böyledir. “Z” ve “HA” nüshalarında “sümme selemler” olarak gelmiştir.

⁴⁸⁰ Metindeki “en yeteyemmeme” ifadesi “S” nüshasında “et-teyemmüm” olarak gelmiştir.

⁴⁸¹ Metindeki “fekad” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁴⁸² Metindeki “ve huve” kelimesi “S” nüshasında “ve haza” olarak gelmiştir. “Z” ve “HA” nüshalarında ise “huve” şeklinde vav harfi düşmüş olarak gelmiştir.

⁴⁸³ Metindeki “ala” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁴⁸⁴ Metindeki “la yeblüğü” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “la yekfihî” şeklinde gelmiştir. Muhtasar’da ise “ma yekfi li vuduihi” olarak gelmiştir.

Ben dedim: Adamın yanında su yok. Fakat arkadaşının yanında var. Ancak o da suyu yüksek bir ücret almadan asla vermiyor, ne dersin? Teyemmüm eder, dilerse suyu para ile satın almaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, su sahibi ona “sana abdestine yetecek kadar suyu bin dirheme veya daha fazlaya satıyorum” demiş olsa, ondan bu suyu satın alması onun üzerine vacip olur mu?! Onun suyu satın almaya hakkı vardır, fakat o, teyemmüm eder ve namazı kılar.⁴⁸⁵ Ben dedim: Eğer o, diğer insanların bulduğu⁴⁸⁶ gibi, ucuz bir fiyatla suyu bulursa? Satın alır, onula abdest alır ve içer, fakat teyemmüm etmez, dedi.

Ben dedim: Çamur ve kokuşmuş çamurlar içinde kalmış bir yolcu, ne abdest⁴⁸⁷ alacak bir su ve ne de teyemmüm edecek bir toprak bulabiliyor, bu nasıl yapacak, ne dersin? Eğer onun yanında keçe ve semer gibi şeyler varsa bunları silkeler ve onun tozu ile teyemmüm alır. Eğer bu da yoksa elbisesini silkeler ve onun tozu ile teyemmüm alır. Ben dedim: eğer onun elbisesinde toz yoksa yağmurun altında ıslanmışsa⁴⁸⁸ hayvanı üzerinde de ne keçe ve ne semer bir şey yoksa ve kendisi toprak cinsinden olan bir şey bulamıyorsa⁴⁸⁹ ne dersin? Bu çamurdan bir parça alıp onu elbisesinin bazı yerlerine sürer ve kuruduktan sonra onunla teyemmüm eder, dedi. Ben dedim O elbise çamur sürdü fakat o kurumadı, su da yok ve bir toprak parçası da yok? Kuruyuncaya kadar veya suyu buluncaya kadar ya da suyu buluncaya kadar bekler, dedi. Ben dedim: Eğer vakit geçerse? Vakit geçerse de bekler. Çünkü namaz ancak ya abdestle veya teyemmümle yeterli olur, dedi. Ebu Yusuf ise suyu bulamadığı ve bu çamur da kurumadığı zaman o namazı kılar, fakat suyu bulduğu veya çamur kuruduğu ya da toprağı bulduğu zaman (abdest veya) teyemmüm alır ve namazı iade eder.

Ben dedim: Eşek veya katırın su artığı bulursa, bununla abdest alır mı yoksa teyemmüm mü eder, ne dersin? Bu artık su ile abdest alır, bundan sonra teyemmüm eder ve sonra⁴⁹⁰ namazını kılar, dedi. Ben niçin dedim? Bu sağlam olanı almaktır.⁴⁹¹ Eğer ona eşek artığı su yeterli olursa teyemmüm bir şey⁴⁹² zarar vermez; fakat o eğer yeterli⁴⁹³ olmazsa, o teyemmüm almış olur.

Ben dedim: Yolcu bir adam teyemmüm etti.⁴⁹⁴ Sonra vücudunun herhangi bir yerine (bevil veya)⁴⁹⁵ pislik, kan, kustumuk ya da şarap dokunmuşsa, onun suyu da yoksa bu onun teyemmümünü bozar mı ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Dirhem miktarından da çok olan bu isabet eden şeyi adam ne yapması lazım? Adam onu bir hırkası veya bir toprak ile⁴⁹⁶ sürter sonra namazını kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu sürtmeden-silmeden namaz

⁴⁸⁵ Esas nüshada, “H” ve “Z” nüshalarında “onun suyu satın almaya hakkı var; fakat o teyemmüm eder ve namazı kılar” şeklinde gelmiştir. Fakat “S” nüshasında “ondan bu suyu satın alması onun üzerine vacip olur mu?”dan sonra “Ben hayır, dedim. ondan suyu satın alması onun üzerine vacip değildir; fakat o teyemmüm eder ve namazı kılar, dedi” ifadesi gelmiştir. “HA” nüshasında “onun hakkı vardır” yerine “ondan satın alması onun üzerine vacip değildir; fakat o teyemmüm eder ve namazı kılar” cümlesi gelmiştir.

⁴⁸⁶ Metindeki “yecidü” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “yebiu” olarak gelmiştir.

⁴⁸⁷ Metindeki “yetevaddü” kelimesi “A”, “Z” ve “HA” nüshalarında “fe yetevaddäu” şeklinde gelmiştir.

⁴⁸⁸ Metindeki “ve kane” kelimesinden önceki “vav” harfi “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

⁴⁸⁹ Metindeki “ve la yecidu şey’en fihi türabün” ifadesi “S” ve “HA” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarsa ise “ve la yecidu fihi türaben” şeklinde gelmiştir.

⁴⁹⁰ Metindeki “sümme” kelimesi yerine “H” nüshasında “v” harfi gelmiştir.

⁴⁹¹ Metindeki haza ahzün bi’s-sıkati” ifadesi esas nüshada ve “H” nüshasında böyledir. “Z” ve “HA” nüshasında ise “haza ahzün bihi bi’s-sıkati” şeklinde gelmiş, “S” nüshasında ise “ve ahizun fi haza bi’s-sıkati” şeklinde gelmiştir. Bence bu daha evla ve daha fasihtir. Allah en iyi bilir.

⁴⁹² Metindeki “şey’en” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

⁴⁹³ Metindeki “yeczihi” kelimesi “H” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “yeczihi” şeklinde gelmiştir.

⁴⁹⁴ Metindeki “teyemmeme” kelimesi “S” nüshasında “yeteyemmümü” şeklinde gelmiştir.

⁴⁹⁵ Bu tırnak içindeki kısım “S” nüshasından ilave edilmiştir.

⁴⁹⁶ Metindeki “bi türabin” kelimesi “S” nüshasında “türabin” olarak gelmiştir ki, bu daha evladır.

kılırsa? Onun için yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o suyu bulamıyor, bu yer de ancak su ile temizlenir. Böylece onu silmesi ile bırakması birdir.

Ben dedim: Adam namaz için teyemmüm aldı. Sonra İslam'dan irtidat etti. Sonra Müslüman oldu ve tövbe etti. Bu su bulamadığı ve abdestini bozmadığı müddetçe teyemmümü devam eder mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o abdest alsa sonra İslam'dan dönse sonra Müslüman olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben onun ameli boşa gitmiş olduğu halde niçin böyle dedim? Onun amelinin ecri boşa gitmiştir; Temizliği sorulsa, o, temizdir.

Ben dedim: Bir Hıristiyan abdest aldı veya gusül etti; sonra Müslüman oldu. Bunun abdesti ve guslü devam eder mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Bir Hıristiyan teyemmüm etti ve sonra Müslüman oldu. Onun bu teyemmümü suyu bulmadığı ve abdestini bozmadığı müddetçe onun için yeterli olur mu, ne dersin? Yeterli olmaz, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi teyemmüm ancak niyetle olur. Bu Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf ise yeterli olur, o teyemmümlüdür, dedi.

Yolcu adamın yanında eşi veya cariyesi var, suyunun bulunmadığını bildiği halde onunla cima yapmak istedi, sence o yapabilir mi ne dersin? Evet, dedi. Çünkü Allah "...veya kadınlara yaklaşmış iseniz su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm ediniz." (Maide 5/ 6) buyuruyor.

Ben dedim: Bir adam, bir adama "bana teyemmümü öğret" dese, bundan maksadı da sadece öğretmek olsa ve bununla namaza falan niyet etmese, bu teyemmümü onun için yeterli olur mu ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, teyemmüm ancak niyetle olur. Ben dedim: Ona öğrettiği zaman bu abdestte⁴⁹⁷ yeterli oluyor da teyemmümde niçin yeterli olmasın? Abdestle teyemmüm birbirinden farklıdır, dedi. Çünkü eğer cünüp bir adam gusletme niyeti ve isteği olmadan bir ırmağa düşse ve orada yıkansa, bu⁴⁹⁸ guslü ve abdesti adına onun için yeterli olur, dedi. Fakat onun kollarına ve yüzüne toz isabet etse bu teyemmüm adına onun için yeterli olmaz. Zira ona yağmur isabet edip kolları, yüzü ve ayaklarını yıkayıp temizlese bu onun için abdesti adına yeterli olur. Böylece abdest teyemmüme benzemez.

Ben dedim: Adam teyemmüm aldı. Sonra teyemmümü hakkında şüphe etti. Bunun teyemmümü ile abdesti hakkında şüphe etmesi sizce aynı mıdır ne dersin? Evet dedi. Ben dedim: O abdesti bozulduğu zaman teyemmüm aldığı hakkında kesin bilgisi yoksa abdestsizliği üzere; teyemmüm aldığı zaman⁴⁹⁹ da abdesti bozulduğu⁵⁰⁰ hakkında kesin bilgisi⁵⁰¹ yoksa abdesti üzerine midir? Evet, dedi. Ben dedim: O abdestinin bozulduğuna nasıl kesin bir bilgi sahibi olur? Eğer o bir ses işitir veya bir koku duyarsa, dedi. Ben dedim: Abdesti bozan her şey⁵⁰² teyemmümü de bozar mı? Evet, dedi.

Ben dedim: Yolcu olan hayızlı bir kadın hayızı bitip temizlendi. Suyu bulmadığı için teyemmüm edip namaz kıldı. Kocasını bununla cima edebilir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O farz olan namazları⁵⁰³ da kılabilir mi? Evet, dedi.

Ben dedim Kocasını onu bundan evvel boşasa, üçüncü hayızından temizlenip çıksa, teyemmüm alıp namaz kılsa? Onun iddeti bitmiştir; artık onun başka erkeklerle evlenmesi helaldir.

⁴⁹⁷ Metindeki "fi'l-vudui" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarından düşmüştür. Bu müstensihin unutkanlığındandır.

⁴⁹⁸ Metindeki "zalıke" "Z" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

⁴⁹⁹ Metindeki "ve iza" kelimesi "H" nüshasında "fe iza" olarak gelmiştir.

⁵⁰⁰ Metindeki "bi'l-hadesi" kelimesi "S" nüshasında "el-hadesü" olarak gelmiştir.

⁵⁰¹ "hatta yesteyakkane" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarında "ma lem yesteyakkan" olarak gelmiştir.

⁵⁰² Metindeki "fe innehu" kelimesi "H" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

⁵⁰³ Metindeki "bi't-teyemmümi elmektubete" ifadesi "H" nüshasında "el-mektubete bi't-teyemmümi" olarak gelmiştir.

Ben dedim: Kadın temizlendi ve teyemmüm alıp namaz kıldı. Sonra bunun arkasından suyu buldu. Onun üzerine gusül etmesi gerekli olur mu, ne dersin? Evet dedi. Ben dedim: Artık onun kocası geri dönme (ricat) hakkın sahip olur mu? On dönme⁵⁰⁴ hakkına sahip değildir. Ben dedim: O suyu bulmadan önce ondan başka bir koca ile evlense ve sonra suyu bulsa? Bu kadının nikâhı caizdir; yalnız onun gusül etmesi gerekir. Ben dedim O kadın suyu bulunca gusül etmesi gerektiğini sanmıyor; bu onun nikâhına bir zarar verir mi? Zarar vereceğini sanmam, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir adam cünüp olup suyu ancak caminin içinde bulabiliyor, nasıl yapması gerekir, ne dersin? O dedi toprakla⁵⁰⁵ teyemmüm edecek ve camiye girecek, oradan su alacak⁵⁰⁶ ve onu⁵⁰⁷ mescidden dışarıya çıkaracak ve onunla gusledecektir, dedi. Ben dedim: Eğer onun yanında suyu alacak bir şeyi⁵⁰⁸ yok ve kuyudan⁵⁰⁹ avuçla veya bir kapla alması da mümkün değilse, fakat bu su küçük bir kuyu olması dolayısıyla oraya girip çıkabilir? Toprakla⁵¹⁰ teyemmüm eder ve kuyuya girip çıkmaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi; o kuyuya girdiği zaman onun bütün sularını ifsat eder, böylece onun bu yıkanması yeterli olmaz, artık onun bundan sonra teyemmüm alması gerekli olur. İşte ben bunun için ona kuyuya girmemesini ve teyemmüm almasını söyledim.

Ben dedim: Adam, köpeğin içtiği bir su artığı buldu. O bununla abdest alabilir mi, yoksa teyemmüm mü alacak, ne dersin? Bilakis teyemmüm eder, o köpek artığı su ile abdest almaz, dedi⁵¹¹ Ben niçin dedim? Bu sana göre eşek ve katır artığı gibi değil midir?⁵¹² Hayır⁵¹³ dedi. Bana göre eşek ve katır artığı köpek artığından daha temizdir.

Ben dedim: Yolcu adam secde ayetini okudu, fakat o⁵¹⁴ suyu bulamıyor ne dersin? O teyemmüm alır ve secde eder, dedi. Ben dedim: Vaktin farz namazının dışında nafil namaz kılmak istediği zaman da böyle midir? Evet, dedi. O, teyemmüm eder ve arzu ettiği namazı kılar. Ben dedim: Eğer o teyemmüm eder ve namaz kılar, sonra da farz namazın vakti gelirse, abdesti bozulmadığı ve suyu da bulmadığı müddetçe bu teyemmümle namaz kılabilir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Cenaze namazı hazır, hemen kılınacak, fakat adamın abdesti yok, nasıl yapacak, ne dersin? Teyemmüm eder ve cenaze namazını kılar dedi. Ben niçin böyle dedim, o şehirde mukim halde değil midir? Çünkü o abdest almaya gitse namazı kaçırarak, yalnız başına kendisinin kılması da mümkün değildir.

Ben dedim: Şehirde mukim olan bir adam secde ayetini okudu, onun yanında abdesti de yok. O teyemmüm alıp secde edecek mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Bununla evvelkinin farkı nedir? Çünkü dedi o bunu kaçırmaz. O, ne⁵¹⁵ zaman isterse abdest alır ve secdeyi yerine getirir.

⁵⁰⁴ Metindeki “ricateha” kelimesi “S” nüshasında böyledir ve doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise “ricateha” yerine “zevceha” kelimesi gelmiştir ki bu bir yanlışlıktır.

⁵⁰⁵ Metindeki “bi’s-said” kelimesi “S” nüshasında “es-said” olarak gelmiştir.

⁵⁰⁶ Metindeki “fe yesteki” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “ve yesteki” olarak gelmiştir. “H” nüshasında ise “sümme yesteki” şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁵⁰⁷ Metindeki “el-mae” kelimesi “S” nüshasından alıp ilave ettik. Bu kelime diğer nüshalardan düşmüştür.

⁵⁰⁸ Metindeki “yesteki” kelimesi “H” nüshasında “yestekiy” olarak gelmiştir.

⁵⁰⁹ Metindeki “el-bi’r” kelimesi yerine Muhtasar’da “el-ayn” kelimesi gelmiştir.

⁵¹⁰ Metindeki “bi’s-said” kelimesi “S” nüshasında “es-sayd” olarak gelmiştir.

⁵¹¹ Metindeki “kale” (dedi) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵¹² Metindeki “kultü lime eleyse” ifadesi “S” nüshasında “kultü” eleyse” olarak gelmiştir.

⁵¹³ Metindeki “la” (hayır) kelimesi “H” nüshasında “lienne” olarak gelmiştir.

⁵¹⁴ Metindeki “huve” (o) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵¹⁵ Metindeki “ma” harfini “Z”, “HA” ve “S” nüshalarından biz ilave ettik.

Ben dedim: Adam sahrada-musallada bayram namazı için imamla ile beraber hazır bulunduğu zaman abdestsiz ise teyemmüm edip namaz kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi burası şehir dışıdır. O şehre dönüp abdest alıncaya kadar namazı kaçırmaz. Bayram namazı ancak imamla-cemaatle kılınan bir namazdır. Bu bakımdan bayram namazı ile cenaze namazı aynıdır.

Ben dedim: Eğer bayram namazında imamın namazda abdesti bozulsa yine böyle teyemmüm edip nazmın geri kalan kısmını onlara kıldırır mı? Evet, dedi. Ben dedim: İmama tabi olan cemaatten birinin abdesti bozulsa yine böyle midir? Evet dedi. O, teyemmüm eder ve namazda ona-imama katılır. Bu, Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed şöyle dedi: O namaza abdestli olarak başladığı zaman sonra abdesti bozulursa namazdan çekilir, abdest alır sonra kaldığı yerden namaza devam eder. Çünkü o burada namazı kaçırmaz. Ben dedim: Benim sana anlattığım kimselerin hepsi⁵¹⁶ namazı kaçırmaksızın suyu bulabiliyor (ve abdest alabiliyorsa) böyle midir? Onların abdest alması gerekir; teyemmüm etmek onlara yeterli olmaz.

Ben dedim: Cumada hazır bulunan ve fakat abdesti bozulan kimse de böyle midir? Hayır, dedi. Cuma namazı bayram namazına benzemez⁵¹⁷. Çünkü adam şehirdedir; zira adam Cuma namazını kaçırdığı zaman onun öğle namazını dört rekât kılma mecburiyeti vardır. Öğle namazı farz bir namazdır. Böylece cuma namazı ne bayram namazına ve ne de cenaze namazına benzer.

Ben dedim: Adam içinde kurumuş bevil ve insan tersi bulunan pis⁵¹⁸ bir toprakla teyemmüm ederse ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim⁵¹⁹ O böyle yapıp namaz kılsa? Teyemmümü ve namazı iade eder, dedi.

Ben dedim: Bir adam toprakla teyemmüm alıp namaza durdu ve namazda abdesti bozuldu; o nasıl yapacak ne dersin? Namazdan çekilir, yeniden teyemmüm alır. Eğer konuşursa namaza yeniden başlar. Eğer konuşmazsa geçmiş kıldıklarını hesaba katar ve geri kalan rekâtları kılıp tamamlar, dedi. Ben dedim: Bu konuda sana göre abdest ile teyemmüm aynı mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer o teyemmüm eder ve namaza başlarsa sonra abdesti bozulur böylece su arar ve suyu bulur ne dersin? Abdest alır ve namazını yeniden kılar, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o suyu bulunca geçen-kıldığı namazı ve kalan namazı bozuldu. Ben dedim: Onun kıldığı namaz nafîle olsaydı yine böyle mi olurdu? Evet, dedi. Ben dedim: Onun üzerine nafîle namazın kazası vacip olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Onun namazı bozulduğu halde niçin öyle? Çünkü dedi o namaza başladığı zaman teyemmümlü idi. Namaza başladı, namazı fasit değildi. Suyu bulunca namazı bozuldu. Böylece onun abdest alıp namazını kaza etmesi gerekli oldu. Çünkü eğer o suyu bulmasaydı, namazını tamamlar ve onun için yeterli olurdu. Zira onun namaza ilk başlangıcı sahih bir başlangıç idi. Bu, geri kalan rekâtı kaza ettiren kılınan rekâtları da saydıran bir hadese-abdesti bozulmasına benzemez. Çünkü bu geçmişi de kalını da ifsat eder. Zira o suyu bulunca abdestsiz hale gelmiştir.⁵²⁰ Ancak ona düşen onu kaza etmektir.

Ben dedim: Adam içinde bevil ve insan pisliği olan bir toprakla teyemmüm etti ve sonra nafîle namaza başladı. Sonra suyu buldu. Onun bu namazı kaza etmesi gerekir mi ne dersin? Onu kaz etmesi gerekmez, dedi. Çünkü o namaza başlamamış bir kimse mesabesindedir.

⁵¹⁶ Metindeki “fe in kane küllü’l lezi” ifadesi “S” nüshasında “kezalike’l lezi” olarak gelmiştir.

⁵¹⁷ Metindeki “leyset” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵¹⁸ Metindeki “el-kazeru” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵¹⁹ “Ben dedim” cümlesi “A” nüshasından düşmüştür, fakat biz onu diğer nüshalardan ilave ettik.

⁵²⁰ Metindeki “sara” fiili “S” ve “HA” nüshalarında böyledir. “H” nüshasında ise “fek ad sara” şeklinde gelmiştir.

Çünkü o namazın eksik kalanını tamamlasa bu onun için yeterli olmaz. Ben dedim: Bu ve abdestsiz olarak namaza başlayan kimse aynı mıdır? Evet, dedi. Onlar aynıdır ve onlardan hiçbirisi üzerine kaza yoktur.

Ben dedim: Teyemmümlü kimse abdestli olan cemaate imam oldu. Abdesti bozuldu, abdestli olan cemaatten bir adamı öne geçirdi. Sonra bundan sonra teyemmümlü adam suyu buldu ve abdest aldı. O, (geri kalan rekâtını) geçen namazı üzerine bina edecek mi ne dersin? Hayır dedi, bilakis o namazını yeniden kılar.

Ben dedim. İkinci imamın cemaate kıldırıldığı namaz fasit mi yoksa tam mıdır, ne dersin? Onların namazı tamdır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onlar teyemmümlü olanın namazından çıktılar⁵²¹ ve onlara abdestli olan birisi imam oldu. Bu sebeple cemaatin namazı fasit olmaz. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi; ilk imam gülse, konuşsa, idrarı gelse veya kussa cemaatin namazı fasit olur mu? Ben hayır, dedim. İşte bu ve o aynıdır, dedi. Ben dedim: Eğer ilk imam abdestli, ikinci imam ise teyemmümlü⁵²² olsaydı, evvelkinin abdesti bozulsa ikinciye öne geçirse, o cemaate bir rekât kıldırır sonra bu ikinci imam suyu bulsa ne dersin? İkinci imamın, birinci imamın ve cemaatin hep birden namazları fasit olmuştur, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, onların imamı ikinci imamdır ve o birinci imam oldu. Onun namazı fasit olunca evvelkinin ve cemaatin namazı da hep birlikte fasit olur. Bu sana açıklar ki, birinci bölümdeki namaz tamdır; çünkü ikinci olan imamdır. Birinci adamın başına gelen namazının fasit olması onlara bir zarar vermez. Onlara ancak ikinci imamın başına gelenler zarar verir. Çünkü imam o⁵²³ ikinci imamdır.

Ben dedim: Teyemmümlü bir adam teyemmümlü bir cemaate imam olsa ve onlara bir rekât namaz kıldırıktan sonra cemaatten bazı kimseler suyu görse ve suyun yerini bilse imam ve cemaatin diğer kısmı bunu bilmese ve hatta namaz tamamlanıp selam verseler ne dersin? Cemaatten suyu bilen kimsenin namazı fasittir. İmama ve suyu bilmeyen cemaate gelince onların namazları tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer cemaatin içinde abdestli olanlar ve teyemmümlü olanlar⁵²⁴ varsa abdestli olanlar suyu bilse, imam ve teyemmümlü olanlar suyu bilmese böyle selam verip namazdan çıksalar ne dersin? Abdestli olanlara gelince onların namazları fasit oldu. İmam ve teyemmümlü olup da suyu bilmeyenlerin namazları ise tamdır.

Ben dedim: Bir adam teyemmüm alıp namaza başladı. Bir rekât kıldı ve böylece o namazda iken⁵²⁵ ansızın bir serap görüp onu su zannetti. Böylece namazı bırakıp oraya doğru yürümeye başladı. Oraya vardığı zaman onun bir serap olduğunu gördü, ne dersin? Namazı yeniden kılar, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü o dedi, namazı bırakıp sudan başka bir şeye koyulmuştur. Onun bu yürüme olayı kendi ürettiği bir şeydir ve yaptığı bu işi kendisi çıkarmıştır: o sebeple namazını yeniden kılması gerekir. O teyemmümü üzerindedir. Çünkü onun abdesti bozulmamıştır ve o suyu da bulamamıştır.

Ben dedim: Adam teyemmüm aldı ve namazını kıldı. Sonra başka bir namazın vakti girdi. Böylece o bu teyemmümü ile bu namazı kılmak istedi. Fakat o bir suya uğrayıp uğramadığını bilmeyerek şüpheye düştü, ne dersin? O suya uğradığını kesin kanaat getirinceye veya abdesti bozulduğuna kesin kanaat getirinceye kadar bu teyemmümü ile namaz kılar, dedi.

⁵²¹ Metindeki “kad” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵²² Metindeki “es-sani müteyemmimün” ifadesi “S” nüshasında “es- sani müteyemmimen” şeklinde gelmiştir.

⁵²³ Metindeki “huve” kelimesi çoğu nüshalarda düşmüştür; biz onu “S” nüshasından ilave ettik.

⁵²⁴ Metindeki “mütevaddiun” ve “muteyemmimun” kelimeleri “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise “mütevaddiine” ve “muteyemmimine” şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁵²⁵ Metindeki “fe beyna” kelimesi esas nüshada ve “Z” ve HA” nüshalarında böyle gelmiştir. “H” ve “S” nüshalarında ise “fe beynema” şeklinde gelmiştir.

Ben dedim: Adam cünüp oldu, fakat suyu bulamadı.⁵²⁶ Böylece toprakta yuvarlanarak vücudunun her tarafını toprak sürdü.⁵²⁷ Bu teyemmüm yerine geçer mi, ne dersin? Bu toz ve toprak yüzüne, kollarına ve ellerine gerçekten⁵²⁸ isabet ettiyse onun teyemmümü tamamlanmış demektir. Eğer isabet etmediyse onun yeniden teyemmüm alması gerekir. Ben dedim: Toprak yüzüne, kollarına ve ellerine⁵²⁹ gerçekten⁵³⁰ isabet etti ve vücudunun diğer yerlerine de isabet etti. Acaba bu hal onun⁵³¹ teyemmümünü bozar mı? Hayır, dedi.

Ben dedim: Adam teyemmüm aldı; önce kollarından başladı. Onları teyemmüm etti sonra yüzünü teyemmüm etti, sonra namaz kıldı, ne dersin? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o teyemmümde önce yüzünden⁵³² başlasa sonra⁵³³ biraz dursa sonra kollarını teyemmüm etse sonra yine bir müddet dursa sonra ellerini teyemmüm etse? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Adam iki elini toprağın üzerine koydu ve onunla teyemmüm yaptı sonra başka bir kimse gelip onun teyemmüm⁵³⁴ yaptığı yerden-topraktan teyemmüm yapsa ne dersin? Onu için yeterli olur, dedi. Ben niçin, dedim? Bir adam abdest alsın ve abdest suyundan artsa başka bir adamın gelip bu artan su ile abdest alması onun için yeterli olmaz mı ne dersin, dedi. Ben de evet, yeterli olur, dedim. İşte bu ve o (bunların ikisi de) ayındır, dedi.

Ben dedim: Hayızından temizlenen bir kadın toprakla teyemmüm aldı. Sonra bir adam, kadının ellerini⁵³⁵ koyduğu yere ellerini⁵³⁶ koysa ve teyemmüm etse ne dersin? Bu onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Evvelki cünüp olsa da böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam, tozu çıksın diye elbisesini silkse veya vursa ve toprakla teyemmüm almaya kadir olduğu halde, onun tozu ile teyemmüm etse, bu, onun için yeterli olur mu, ne dersin? Bu, onun için yeterli olur, dedi. Ben, niçin dedim? Çünkü dedi, bu da topraktır. Bu, Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf ise toprakla teyemmüm etmeye gücü yeterken onun böyle yapması yeterli olmaz, dedi.⁵³⁷

Ben dedim: Dirseklerinden kolları kesik adam teyemmüm etmek isterse o yüzünü ve kesik yerini de mesh edecek mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Adam yüzünü mesh eder fakat kesik yerini bırakırsa? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer o böyle günlerce namaz kılmışsa? Onun kesik yerini mesh etmesi ve namazı yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer onun kolu omuzlarından kesilmiş ise? Onun yüzünü mesh etmesi gerekir, fakat kolunun kesik yerini mesh etmesi gerekmez, dedi. Ben dedim: Onun kolu dirseklerinin üstünden ve omuzlarının altından kesilmiş olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o mafsaldan-eklem yerinden kesilmiş ise? Onun yüzünü ve kollarını mesh etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Dirseğin altından kesilmiş olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben

⁵²⁶ Metindeki “f elem” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “ve lem” olarak gelmiştir.

⁵²⁷ Metindeki “fe tezelleke” fiili “HA” ve “S” nüshalarında “fe zeleke” olarak gelmiştir.

⁵²⁸ Metindeki “kad” kelimesi çoğu nüshalardan düşmüştür. Ancak biz onu “S” nüshasından ilave ettik.

⁵²⁹ “Onun teyemmümü tamamlanmış demektir” den buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁵³⁰ Metindeki “kad” kelimesi “S” nüshasından ilave edilmiştir.

⁵³¹ Metindeki “zalıke aleyhi” ifadesi “H” nüshasında “aleyhi zalike” olarak gelmiştir.

⁵³² Metindeki “fe in bedee fihi vechehu” ifadesi “S” nüshasında “fe in bedee fe teyemmeme veghehu” olarak gelmiştir.

⁵³³ “sonra namaz kıldı” ifadesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁵³⁴ Metindeki “bima teyemmeme” ifadesi “H” nüshasında “bima kad teyemmeme” şeklinde gelmiştir.

⁵³⁵ Metindeki “yedeha” kelimesi “S” nüshasında “yedeyha” olarak gelmiştir.

⁵³⁶ Metindeki “yedeyhi” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “yedehu” şeklinde gelmiştir.

⁵³⁷ Metindeki “iza kane yakdiru ala’s sayıdi” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “İlla en yeteyemmeme bi’s sayıdi et-tayyibi bi’t-türabi” olarak gelmiştir.

dedim: Eğer mesh etmemiş ve böyle günlerce namaz kılmış ise? Onun burayı mesh etmesi ve tüm namazlarını iade etmesi gerekir.

Ben dedim: Adam teyemmüm alıp namaz kıldı. Teşehhüt miktarı oturdu sonra suyu buldu, ne dersin? Ebu Hanife'ye göre abdest alır ve namazını iade eder. Ebu Yusuf ile Muhammed dedi: Onun namazı iade etmesine gerek yoktur. Ben dedim: Eğer o sadece sağına bir selam verse sonra suyu bulsa da mı? Onun namazı tamdır; iade etmesi gerekmez, dedi. Ben dedim: Eğer o namazında sehiv yaparak sağına ve soluna iki selam verir sonra sehiv secdesi yapar sonra tekrar secde yapmak için başını kaldırdığı zaman suyu görse? Ebu Hanife'ye göre onun namazı fasittir, abdest alıp yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Niçin, böyle hâlbuki o selam verip namazını bitirip çıkmadı mı? Çünkü dedi o henüz daha namazının bir kısmını kılmıştır. Zira eğer o imam olsaydı, bu hal üzere iken bir adam gelip ona uysaydı onunla birlikte⁵³⁸ namaza idrak edip⁵³⁹ başlamış olurdu.

Ben dedim: Yolcu adam yükünde su olduğu halde, o bunu bilmiyordu, teyemmüm etti ve namaz kıldı. Namazını kılıp bitirdikten sonra suyun olduğunu öğendi, ne dersin? Namazı tamdır, dedi. Bu adam suyu bulamamış bir kimse gibi sayılır. Çünkü Allah Teâlâ onu ancak bildiği ile mükellef tutar. Bu Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf dedi ki: Bu onun için yeterli olmaz. Ben dedim: Selam vermeden önce suyu öğrenirse? Onun abdest alması ve namazı yeniden kılması gerekir, dedi.

Ben dedim: Bir adamın vücudunun her tarafında yara var. O geri kalan yerleri yıkayabiliyor ama yaraları yıkayamıyor. Başında, göğsünde⁵⁴⁰ sırtında⁵⁴¹ ve vücudunun her tarafında var. Ne dersin? O teyemmüm eder, dedi. Ben dedim: Eğer yaralar onun başında veya ellerinden birinde ise? Vücudunun diğer yerlerini yıkar, dedi. Ben dedim: Yaranın bulunduğu yerleri ne yapacak? Onların üzerine su ile mesh eder, dedi. Ben dedim: Eğer bunu yapamazsa? Yaranın üzerindeki sargı (elbise) üzerine su ile mesh eder, dedi. Ben dedim: Eğer yara başında ise? Vücudunu yıkar, başını bırakır, yaraların üzerine su ile mesh eder, dedi.

Ben dedim: Hasta bir adam⁵⁴² cünüp oldu; o çiçek hastalığı olması dolayısıyla yıkanamıyor, ne dersin? O toprakla teyemmüm eder, dedi. Ben dedim: Eğer onun başında yara varsa, fakat o vücudunun diğer yerlerini yıkayabiliyorsa? Vücudunu⁵⁴³ yıkar, başını ise bırakır, dedi.

Ben dedim: Şehirde olan sağlıklı bir adam cünüp oldu. Fakat o eğer gusül etse soğuktan dolayı ölmekten korkuyor, ne dersin? Eğer o soğuğun kendisini öldürmesinden korkuyorsa teyemmüm alır, dedi. Eğer kendisinin ölmesinden korkmuyorsa onun gusletmesi gerekir. Ben dedim: O yolculukta olsa⁵⁴⁴ yine böyle midir? Evet, dedi. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Bana gelince, benim görüşüm bu onun için ancak yolculukta yeterli olur, şehirde mukim ise yeterli olmaz dedi. Bu aynı zamanda Muhammed'in görüşüdür.

Ebu Hanife dedi: Şehirde mukim olan bir adam bir menfezde-hücrede hapis olsa, namaz vakti gelse, namaz kılacak temiz bir yer bulamasa, abdest almaya imkânı olmasa ve temiz bir toprakla teyemmüm edemese, o bu menfezden çıkıncaya kadar namaz kılmaz. Çıktıktan sonra abdest alır ve geçirmiş olduğu namazları kaza eder.⁵⁴⁵ Ebu Yusuf ile Muhammed ise

⁵³⁸ Metindeki "maahu racülün" ifadesi "H" ve "S" nüshalarında racülün maahu" olarak gelmiştir.

⁵³⁹ Metindeki "kad" kelimesi esas nüshadan düşmüştür.

⁵⁴⁰ Metindeki "fi ra'sihi ve ve sadrihi" ifadesi "Z" "HA" ve "S" nüshalarında "sadrahu ve ra'sehu" olarak gelmiştir.

⁵⁴¹ Metindeki "zahrahu" kelimesi "S" nüshasından düşmüştür.

⁵⁴² Metindeki "racülen" kelimesi "S" nüshasından düşmüştür.

⁵⁴³ Metindeki "cesedehu" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁵⁴⁴ Metindeki "in" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "iza" olarak gelmiştir.

⁵⁴⁵ Serahsi dedi: Hapiste olan adama gelince, bu temiz bir yerde olsa fakat su bulamasa Ebu Hanife'ye göre bu adam şehrin dışında ise teyemmüm ile namazını kılar. Yok, eğer şehirde ise kılmaz. Bu aynı zamanda Züfer'in

şöyle dediler⁵⁴⁶ O bu mekânda⁵⁴⁷ namazını abdestsiz ve teyemmümsüz olarak ima ile kılar. Oradan çıktığı zaman abdest alır ve geçen namazlarını kaza eder. Ben dedim: Eğer o menfezde değil de hapishanede hapis olup abdest alacak bir suya ulaşamıyorsa⁵⁴⁸ ne dersin? Teyemmüm eder ve namazını kılar, dedi. Hapisten çıktığı zaman abdest alır ve namazını iade eder, dedi. Ben niçin, dedim. Çünkü dedi, o şehirdedir.

Ben dedim: Abdesti olmadığı halde adam namazı geciktirmiş ve o vaktin geçmesinden korkuyor. Onun teyemmüm alıp namazını kılmaması yeterli olur mu ne dersin? Yeterli olmaz, dedi. Fakat vakit geçse bile o abdestini alır ve namazını kılar.

Ben dedim: Teyemmümlü bir adam abdestli olan bir cemaate namaz kıldırıldı. Abdestli olanlar suyu gördü. İmam ise onu görmedi ve bilmedi ve böylece namazını bitirip⁵⁴⁹ selam verdi, ne dersin? İmamın namazına gelince, onun namazı tamdır. Cemaatin namazına gelince, onların tümünün namazı fasittir. Onların namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: Sen niçin imamın namazına tam⁵⁵⁰ cemaatin namazına ise fasit dedin? Bu aynı kıbleyi arayan fakat onda hata eden, ancak arkasında olanların onun kible üzerinde olmadığını bilen bir imamın namaz kıldırmasına benzer.⁵⁵¹ İşte bunun için imamın namazı tam, cemaatin namazı ise fasittir. Muhammed dedi: Ben hiçbir suretle⁵⁵² teyemmümlü olan birisinin abdestli olanlara namaz kıldırabilir görüşünde değilim. Bu onlar için yeterli olmaz. Bu Ali b. Ebi Talib'in (k.v.) kavlidir.⁵⁵³

Teyemmümü Bozan ve Bozmayan Şeyler⁵⁵⁴

Ben dedim: Bir yolcu⁵⁵⁵ cünüp olduğu halde teyemmüm etti ve bu teyemmümü ile bir namaz kıldı. Sonra abdesti bozuldu ve abdest alacak kadar⁵⁵⁶ su buldu, fakat bu su onun gusül almasına yetmedi, ne dersin? Onunla abdest alır, dedi. Ben niçin dedim? Bu henüz cünüp değil mi! O gusül almaya yetecek miktarda bir suyu buluncaya kadar onun abdest alması gerekmez mi? O gusül etmeye yetecek miktarda bir suyu buluncaya kadar cünüp değil temizdir. İşte bunun için onun abdest almasını söyledim.

Ben dedim: Cünüp bir yolcu edep yerini, yüzünü, kollarını ve başını yıkadı sonra suyu döktü. Onun yanında başka su da olmadığı için toprakla teyemmüm aldı ve namaza başladı. Sonra namazda güldü ve kahkaha attı. Sonra gusül almaya yetecek kadar suyu buldu, ne dersin? O yüzünü ve kollarını yıkar, başını mesh eder, edep yeri ve başı müstesna vücudunun

---

de görüşüdür. Ancak Züfer daha sonra bu görüşünden vazgeçip namazını kılar, sonra iade eder demiştir. Bu aynı zamanda Ebu Yusuf ile Muhammed'in görüşüdür. Serahsi, Mebsut, I, 123

⁵⁴⁶ Muhammed'den rivayetler değişik ve çelişkili gelmiştir. Ziyadat'ta ve Asl'ın Ebu Hafis nüshasında onun görüşü Ebu Hanife'nin görüşü gibi anılmaktadır. Ebu Süleyman nüshasında ise onun görüşü Ebu Yusun görüşü gibi nakledilmektedir. Eh. Serahsi, Şerh-ul Muhtasar, I, 123.

⁵⁴⁷ Metindeki "el-mekân" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁵⁴⁸ Metindeki "la yakdiru" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında "kane la yakdiru" olarak gelmiştir.

⁵⁴⁹ Metindeki "hatta ferağa" kelimesi, "H" nüshasında "hatta harace" olarak gelmiştir.

⁵⁵⁰ Metindeki "sara" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "sarat" olarak gelmiştir.

⁵⁵¹ Metindeki "misle imamin" ifadesi "S" nüshasında "bimenzileti'l-imami" olarak gelmiştir.

⁵⁵² Metindeki "la era en yeümme el-müteyemmümü el-mütevaddiine ala halin" ifadesi "S" nüshasında "la era el-müteyemmime yeümme el-mütevaddiine ala halin" olarak gelmiştir. "ala halin" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁵⁵³ Hz. Ali (k.v.) nin bu sözünün tahriri bundan önce bu kısımda bak. Dip not s. 105 te geçti.

⁵⁵⁴ Bu başlık "S" nüshasında ve Muhtasar'da yoktur.

⁵⁵⁵ Metindeki "misafirın" kelimesi "H" nüshasında "racülen misafirın" olarak gelmiştir.

⁵⁵⁶ Metindeki "bihi" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

geri kalan yerlerini yıkar ve ayaklarını da yıkar, dedi. Burada⁵⁵⁷ kakhaha ile gülmek hades mesabesinde olup abdesti ve teyemmümü bozar, geçmiş guslü ise bozmaz.⁵⁵⁸

Eğer cünüp bir adam su ile gusül olsa ancak vücudunda dirhem kadar bir yer su bulamadığı için kalsa böylece teyemmüm etse ve namazını kılsa sonra bu yeri yıkayacak kadar bir suyu bulsa ve başka bir namaz vakti gelmiş olsa onun bu yeri yıkaması gerekir ve namazını kılar. Teyemmüm etmez; çünkü o gusül ile temiz olmuştur. Eğer o bu yeri yıkamadan önce abdesti bozursa onun bu yeri yıkaması gerekir ve teyemmüm alır. Eğer o bu yeri yıkamadan önce teyemmümden başlar sonra bu yeri yıkarsa onun için yeterli olur. Çünkü onun üzerine bu yeri yıkamakla beraber teyemmüm etmek vacip olmuştur. Bunların ikisi de vacip olsa ona bir zarar vermez; önce hangisinden başlarsa başlasın onun için yeterli olur. Çünkü⁵⁵⁹ o eğer eşek artığı bir su bulsa onun abdest alması ve teyemmüm etmesi gerekir; bunlardan hangisinden önce başlarsa başlasın onun için yeterli olur.

Ben dedim: Eşekten arta kalan suyu bulsa ve teyemmüm aldıktan sonra bununla gusül etse,⁵⁶⁰ onun bu teyemmüm ile başlamış olması onun için yeterli olmaz mı ne dersin? Onun için yeterli olur ve bu aynı bundan evvelki gibidir, dedi. Muhammed, teyemmüm alıp namaza başlayan ve sonra eşeğin artığı⁵⁶¹ suya veya hurmadan yapılmış nebize bakıp gören adam hakkında şöyle dedi: O, namazına devam eder ve onu kesmez dedi. Namazı bitirip tamamladıktan sonra eşeğin içtiği suyun artığı veya nebiz⁵⁶² ile abdest alır sonra bir defa daha namaz kılar. Eğer o, nebiz ile abdest aldı⁵⁶³ ve teyemmüm ettiyse sonra namaza başlayıp da eşeğin içtiği suyun artığını gördüyse yine böyle yapar, namazına devam eder, onu kesmez. Namazı bitirince de eşeğin artığı ile abdest alır ve namazını tekrar kılar.⁵⁶⁴

Ezan Bahsi

Ben dedim ki, adam ezan okumak istediği zaman nasıl ezan okur ve nasıl durur, ne dersin? O ezan okurken kibleye yönelir, dedi. “Hayye ala’s salât” a ve “hayye ale’l-felah” a gelince yüzünü sağa ve sola çevirir, ayakları ise olduğu yerde kalır. “Salat” ve “felah” ı bitirince yüzünü kibleye çevirir. Ben dedim: Ezan ile ikamet hep ikiye ikiye mi söylenir ve ezanın sonu

⁵⁵⁷ Metindeki “hahüna” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “hüna” olarak gelmiştir.

⁵⁵⁸ Çünkü onun namaza başlaması teyemmüm sayesinde geçerli olmuştur. Eğer namazdaki kakhaha ile gülmek, bütün azaların yıkanmış olması halinde meydana gelmişse bu uzuvlardaki tahareti bozar. Aynı şekilde bazı organların yıkanmasıyla birlikte meydana gelmişse diğer abdesti bozan şeyler hükmündedir. İmla’da Ebu Yusuf’un şöyle dediği rivayet ediliyor: Kişinin namazda kakhaha ile gülmesi, onun namaza başlamış olduğu temizliği bozar. Burada onun namaza başlaması, yüzünü ve kollarını yıkaması ile değil, teyemmüm ile olmuştur. Onun yüz ve kollardaki temizliği kakhaha ile bozulmaz. Onun abdest azaları müstesna vücudundan yıkadığı yerleri tekrar yıkaması gerekmediği gibi, yüz ve kollarını da tekrar yıkaması gerekmez. Eh. Serahsi, Şerhu’l-Muhtasar, I, 124

⁵⁵⁹ Metindeki “fe la yedurruhu ve bieyyihima bedee eczeehu zalike ela tera” ifadesi “Z” “HA” ve “S” nüshalarında “fe la yedurruhu bi eyyihima bedee ela tera” olarak gelmiştir.

⁵⁶⁰ Metindeki “ve iğtesele bihi” ifadesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “fe yeğtesilü bihi” olarak gelmiştir.

⁵⁶¹ Metindeki “el-hımar” kelimesi “Z” “HA” ve “S” nüshalarında “hımar” olarak gelmiştir.

⁵⁶² İçine hurma, kuru üzüm vb. atılıp bekletilen ve henüz sarhoşluk verici kerteye ulaşmamış bulunan içecek. Sarhoşluk verici bir hal alması halinde “hamr” adını alır. Yani “nebiz”, henüz “hamr” olmamış bir içkidir. (çev.)

⁵⁶³ Metindeki “kane” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür. “tevaddae” kelimesi de “S” nüshasında “in tevaddae” olarak gelmiştir.

⁵⁶⁴ Metindeki “merraten uhra” ifadesi esas nüshada ve “H” nüshasında böyle gelmiştir. “Z” nüshasında ise “merraten uhra” dan sonra “ve la yecuzü et-teyemmümü min mekanin kad kane fihi bevlün ev necasetün ve in zehebe el-eseru “ ibaresi gelmiştir. Bu ibare “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür. Doğrusu da onun düşmesidir. Çünkü bu mesele daha önce geçmiştir; burada ikinci defa tekrar geçmesine ihtiyaç yoktur.

“la ilahe illallah” mıdır? Evet dedi. Ben dedim: Müezzin ezan okurken iki parmağını kulaklarında tutacak mı, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: eğer bunu yapmaz ve böylece ezanı bitirirse? Bu ona bir zarar vermez, dedi.

Ben dedim: Ezan okurken kibleye yönelse, o mahfilinde olduğu halde “salat” ve “felah” kelimelerini bitirse, mahfilin etrafından başını çıkarmak istedikte buna gücü yetmeyip sadece iki ayağını bulunduğu yerden çevirse böylece o bulunduğu mahfil içinde dönmüş olsa ne dersin? Bu ona hiçbir şekilde zarar vermez, dedi.

Ben dedim: Namazlarda⁵⁶⁵ “namaza!” “namaza!” diye çağrıda bulunmak olur mu? Çağrıda bulunmak olmaz; ancak sabah namazında olur, dedi.⁵⁶⁶ Ben dedim: Sabah namazında çağrı nasıl yapılır?⁵⁶⁷ Birinci çağrı ezan bittikten sonra “namaz uykudan hayırlıdır” şeklinde yapılır.⁵⁶⁸ Böylece bu çağrı ifadesini insanlar ihdas etti ve bu güzeldir.⁵⁶⁹

Ben dedim: İkamet hızlı hızlı söylenir, ezan ise yavaş yavaş okunur öyle mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o ikisini de süratli⁵⁷⁰ okursa veya her ikisini birden yavaş söylerse ya da ezanı hızlı⁵⁷¹ okur, ikameti ise yavaş yavaş söylerse bu ona bir zarar verir mi⁵⁷² ne dersin? Hayır, dedi. Fakat burada efdal olan benim sana anlattığım gibi yapmaktır.

Ben dedim: Abdestsiz ezan okuyan ve ikamet getiren kimse hakkında ne dersin? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Oturarak ezan okuyan adam hakkında ne dersin? Bunu onun için mekruh görürüm. Ben dedim: Bu onun için yeterli olur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Ezanı bir adam okudu, ikameti ise başka bir adam getirdi, ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur dedi.

Ben dedim: Adam ezan okurken kibleye yönelmedi, ne dersin? Bunu onun için mekruh görürüm, dedi. Ben dedim: Bu onun için yeterli olur mu? Evet, dedi.

---

⁵⁶⁵ Metindeki “es-salat” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “es-salavat” olarak gelmiştir.

⁵⁶⁶ Serahsi dedi: Müteahhirun âlimleri ise bütün namazlarda “namaza!” “namaza!” diye çağrıda bulunmayı iyi-güzel görmüşlerdir. Çünkü insanlarda gaflet arttı ve ezanı duyunca onların pek azı kalkıyor. Namaza çağrı duyurmayı artırdığı için güzel olur. Ancak bu insanların durumuna göre de değişir. Ebu Yusuf’tan onun şöyle dediği rivayet ediliyor: Emir’e-başkana özel çağrıda bulunmakta bir sakınca yoktur. Çağırıcı onun kapısına gelir ve “selam sana ey emir, Allah’ın rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun, haydin namaza! Haydin namaza” “haydin felaha” haydin felaha” namaza” Allah’ın rahmeti sana olsun” der. Çünkü emirler-başkanlar Müslümanların işlerine yoğun ihtimam gösterirler ve cemaatle namaz kılmayı ihmal edebilirler. Bu sebeple onlara özel çağrıda bulunmada bir sakınca yoktur. Ancak bu özel çağrıyı Muhammed mekruh demiştir. Şerh-ul Muhtasar, I, 131.

⁵⁶⁷ “Ben dedim: Sabah namazında çağrı nasıl yapılır?” ifadesi “Z” nüshasından düşmüştür. Bu müstensihin bir hatasıdır.

⁵⁶⁸ Serahsi dedi ki, “tesvib” yani çağrı kelimesinin manasına gelince bu, dönmek demektir. Sevab da buradan gelir. Çünkü kişinin amelinin faydası kendisine dönmektedir. Hatta hasta iyi olduğu zaman hasta kendisine geldi-döndü denilir. Böylece bu Hz. Peygamber’den rivayet edilen bir hadisin delaletiyle ilk duyurudan sonra tekrar duyuruya dönmektir. Hz. Peygamber, müezzin ezan okuduğu zaman şeytan, eşeğin kaçıp gittiği gibi koşup gider. Bitince geri döner. Kişi namaza çağrıda bulunduğu zaman şeytan yine geri gider. Bitirince geri gelir, ikamet getirdiği zaman yine uzaklaşır. İkamet bitince geri gelir ve namaz kılan kişiye, kaç rekat kıldı diye vesvese vermeye başlar. Bu hadis, tesvibin-namaz çağrının ezandan sonra olduğuna bir delildir. İlk çağrı “namaz uykudan hayırlıdır” şeklinde olmalıdır. Çünkü rivayet ediliyor ki, Bilal sabah ezanını okudu, sonra Hz. Aişe’nin odasının önüne geldi, “namaz ya Resulellah!”, diye seslendi. Hz. Aişe de “Resulüllah uyuyor”, diye cevap verdi. Bu defa Bilal, “namaz uykudan hayırlıdır”, dedi. Hz. Peygamber uyanınca Hz. Aişe bunu O’na haber verdi. Resulüllah da bu deyişi güzel bulup beğendi. Eh. Mabsut.

⁵⁶⁹ “Bu çağrıyı insanlar ihdas etti” sözü Kufe halkının çağrısına işaret ediyor ki, ezana “namaz uykudan hayırlıdır” ifadesini onlar ilave etmişlerdir. Onlar ezan ile ikamet arasında iki defa “haydin namaza” ve iki defa da “haydin felaha” diye çağrıda bulunmuşlardır. Eh. Şerh-ul Muhtasar, I, 130.

⁵⁷⁰ Metindeki “hadarahuma” “H” nüshasında “ahdarahuma” şeklinde gelmiştir.

⁵⁷¹ Metindeki “hadara” kelimesi “H” nüshasında “ahdara” şeklinde gelmiştir.

⁵⁷² Metindeki “hel” kelimesi “H” nüshasında “kale hel” olarak gelmiştir. Burada “kale (dedi) kelimesine yer yoktur. O yanlışlıkla yazılmıştır.

Ben dedim: Namaz vakti gelmeden önce ezan okuyan hakkında ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Vakit geldiği zaman onun ezanı tekrar okuması gerekir. Ben dedim: Eğer o bunu yapmaz ve cemaate namazı kıldırırsa? Onların namazı tamdır, dedi. Son olarak Ebu Yusuf⁵⁷³ şöyle dedi: Sabah namazı için özel olarak tan yeri ağarmadan ezan okunmasında bir sakınca yoktur.

Ben dedim: Yolcu olan kimse bineğinde olduğu halde ezan okur mu ne dersin? Evet, dedi, eğer dilerse okur. Ben dedim: O ikamet getireceği zaman nasıl yapacak? O ikamet getireceği zaman⁵⁷⁴ ben onun yere inmesini ve o yer üzerinde olduğu halde ikamet getirmesini daha çok severim, dedi. Ben dedim: Eğer o inmez ve binekte olduğu halde ikamet getirirse? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Kadınların ezan okuma ve ikamet getirme gibi bir görevi var mı ne dersin? Kadınlar üzerinde ezan okuma ve ikamet getirme yoktur, dedi.⁵⁷⁵

Ben dedim: Şehir halkı namazı ezansız ve ikametsiz olarak cemaatle kılıyorlar⁵⁷⁶ ne dersin? Onlar bu konuda⁵⁷⁷ kötü bir iş yapmıştır, dedi. Onların namazları ise tamdır.

Ben dedim: Adam namazını şehirde yalnız başına kıldı.⁵⁷⁸ Ona ezan okumak ve ikamet getirmek gerekli olur mu ne dersin? Eğer yaparsa güzel olur. Yoksa insanların ezanı ve onların ikameti ile yetinirse bu da onun için yeterli olur.

Ben dedim: Adam mescide geldi; orada namaz kılmak istedi. Hâlbuki bu mescidde ezan okunmuş, orada ikamet getirilmiş ve insanlar namazlarını kılmışlar. Bu adamın kendisi için ezan okuması ve ikamet getirmesi gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. O onların ezan ve ikametleri ile namazını kılar.

Ben dedim: Yolcu olan kimse, yolculukta iken ezan okur ve ikamet getirir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O ikamet getirir, fakat ezan okumazsa? Bu onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: O ezan okur, fakat ikamet getirmezse? Onun için yeterli olur, fakat kötü bir iş yapmış olur, dedi. Ben dedim: O ne ezan okudu ve ne de ikamet getirdi? O kötülük yapmış olur, fakat namazı tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer onlar yolculukta bir topluluk ise ne dersin? Bu konuda tek kişi ile topluluk arasında bir fark yoktur, hepsi aynıdır, dedi. Onların ezan okuyup ikamet getirmeleri üzerlerine borçtur. Eğer yapmazlarsa kötülük yapmış olurlar, namazları ise tamdır. Ben dedim: Eğer onlar ikamet getirip ezanı terk ederlerse? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Bu konuda yolculara ruhsat var, ama mukimlere ruhsat yok, öyle mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Her hangi bir nafîle namazında da ezan ve ikamet gerekir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ezan ve ikamet, sadece farz kılınmış olan beş vakit namazdadır.

Ben dedim: Vitir namazında ezan ve ikamet var mıdır? Hayır, dedi. Ben dedim: Bayram namazlarında ezan ve ikamet var mıdır? Bayramlarda ezan ve ikamet yoktur, dedi. Ben Cuma dedim? Cuma farzdır, cumada ezan ve ikamet vardır, dedi. Ben dedim: Cuma günü ezan ve ikamet vakti ne zamandır? İmam minbere çıktığı zaman müezzin ezan okur, imam minberden indiği zaman müezzin ikamet getirir, dedi.

Ben dedim: Müezzin ezan okurken⁵⁷⁹ ve ikamet getirirken bir şey konuşur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o ezan okurken veya ikamet getirirken⁵⁸⁰ konuşursa

⁵⁷³ “Ebu Yusuf dedi” sözü “S” ve “HA” nüshalarından düşmüştür.

⁵⁷⁴ Metindeki “ıza” kelimesi “H” nüshasında “in” olarak gelmiştir.

⁵⁷⁵ Metindeki “ezanün ve la ikametün” ifadesi esas nüshada

⁵⁷⁶ Metindeki “yüsallüne” kelimesi “H” nüshasında “hel yüsallüne” olarak gelmiştir.

⁵⁷⁷ Metindeki “fi zalike” ifadesi esas nüshadan ve “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür. Biz bunu “S” ile “HA” nüshasından ilave ettik.

⁵⁷⁸ Metindeki “salla” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

cemaat bununla namaz kılarlar mı? Onların namazları tamdır, dedi. Ben müezzinin ezan okurken ve ikamet getirirken konuşmamasını sever ve tercih ederim.

Ben dedim: Eğer müezzin sabah ezanını tan yeri ağarmadan önce okursa tan yeri ağarınca tekrar okumasını emreder misin ne dersin? Evet dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o vaktinden evvel okumuştur. Zira o sabah ezanını yatsı namazı vaktinde okumuş olsa onun bu ezanı yeniden okuması gerekir. İşte o ezanı vakti gelmeden önce okuduğu zaman da böyledir. Ben dedim: Eğer o ezanı yeniden okumazsa ve vaktinde namazı kılarlarsa? Ebu Hanife ve Muhammed'e göre onların namazları tamdır, dedi. Bu aynı zamanda Ebu Yusuf'un ilk görüşü idi. Daha sonra o bu görüşünden vazgeçerek şöyle dedi: Müezzinin tan yeri ağarmadan önce ezan okumasında⁵⁸¹ -sabah namazına mahsus olarak- bir sakınca yoktur.

Ben dedim: Bir topluluk cemaati kaçırdı. Onlar, içinde ikameti getirilmiş ve namazı kılınmış bir mescide girdiler ve orada (yeniden) ezan okuyup ikamet getirip cemaatle namaz kılmak istediler, ne dersin? Ben bunu mekruh görürüm, dedi. Fakat onların ezan okumadan ve ikamet getirmeden yalnız başlarına kılmaları gerekir. Çünkü mescit halkının- cemaatinin ezan ve ikametleri onlar için de yeterlidir. Ben dedim: Eğer onlar ezan okur, ikamet getirir ve cemaatle namaz kılarlarsa? Onların namazı tamdır, dedi. Fakat ben onların bunu yapmamalarını isterim. Ben dedim: Eğer bu mescit Müslümanların yollarından birisi üzerinde ise, bir yolcu kafilesi gelip orada ezan okuyup ikamet getirerek namaz kılsalar, sonra başka bir yolcu kafilesi de gelip ezan okuyarak ve ikamet getirerek cemaatle namaz kılsalar? Bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu mescidde oranın halkı namaz kılmamış, orada ancak⁵⁸² yolcular namaz kılmıştır. Ben bunu sadece orada mescidin kendi halkı-cemaati namaz kıldığı zaman mekruh görürüm. Ben dedim: Bu mescidde bir yolcu kafilesi namaz kılsa sonra mescidin halkı-cemaati gelip müezzin ezan okuyup ikamet getirip orada namaz kılsalar sonra bir yolcu kafilesi gelip orada ezan okuyup ikamet getirerek cemaatle namaz kılsalar? Ben bunu onlar için mekruh görürüm; çünkü mescit halkı-cemaati orada namazı kılmıştır.

UNUTTUĞU NAMAZI ERTESİ GÜN HATIRLAYAN CEMAATİN DURUMU⁵⁸³

Ben dedim: Bir topluluk öğle namazını⁵⁸⁴ kaçırsa, onu unutsalar⁵⁸⁵ ve ertesi gün onu hatırlasalar ve ezan okuyup ikamet getirerek cemaatle kaza etmek isteseler, ne dersin? Ezan okumaları, ikamet getirmeleri ve içlerinden birinin imam olmasında bir sakınca yoktur, dedi. Ben dedim: Eğer bu namazı bir tek kişi unutmuş ise ve o bunu ertesi gün kaza etmek istediğinde ezan okuyup ikamet getirecek mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu yapmaz ve namazını kılar mı? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Bir topluluk iki vakit namazı unutmuş v ertesi gün olmuş, onların bazıları öğleyi, bazıları da ikindiye unutmuş, ertesi günü bunu hatırladılar. Onlar cemaatle⁵⁸⁶ namaz⁵⁸⁷

⁵⁷⁹ “ikamet getirirken ..hayır dedi. Ben eğer o ezan okurken konuşursa dedim” cümlesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵⁸⁰ Metindeki “fi ezanihi ev ikametihi” ifadesi “Z” ve “HA” nüshasında “fi ezanihi ve ikametihi” olarak gelmiştir.

⁵⁸¹ Metindeki “bien yüezzine” ifadesi “Z” ve “HA” nüshalarında “en yüsalliye” olarak gelmiştir.

⁵⁸² Metindeki “innema” kelimesi esas nüshada “ve innema” olarak gelmiştir. Diğer nüshalarda ise “innema” şeklinde “ve”siz olarak gelmiştir ki, doğrusu da budur.

⁵⁸³ Bu başlık “S” nüshasında ve Muhtasar’da bulunmamaktadır.

⁵⁸⁴ Metindeki “ez-zuhru” kelimesi “H” nüshasında “salat-üz zuhri” olarak gelmiştir.

⁵⁸⁵ Metindeki “nesuha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “fe nesuha” olarak gelmiştir.

⁵⁸⁶ Metindeki “fi” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵⁸⁷ Metindeki “cemaatin” kelimesi “S” nüshasında “el-cemaati” olarak gelmiştir.

kılabilirler mi ne dersin? Öğleyi unutanlara gelince bunların cemaatle kılmasında bir sakınca yoktur; yalnız ikindiye unutanlar onlarla birlikte kılamaz. Eğer dilerlerse ikindiye unutanlar da cemaatle kılabilirler. Ben dedim. Bu iki namazı topluluğun hepsi unutmuş ise ve bunu ertesi günü hatırlamışlarsa onların müezzinleri ezan okuyup ikamet getirir böylece önce öğle namazını kılarlar. Sonra müezzinleri tekrar ezan okuyup ikamet getirir ve ikindiye de cemaatle kılarlar, bu ve buna benzer olan şeyler caiz⁵⁸⁸ midir? Evet,⁵⁸⁹ dedi.

Ben dedim: İki adam, iki namazı unutmuşlar; birisi öğle namazını unutmuş, diğeri ise ikindi namazını unutmuş; ertesi günü bunu hatırlamışlar. Böylece birisi arkadaşına imam olmuş ve ikindiye unutan imam olup ona namazı kaldırmıştır, ne dersin? İmama⁵⁹⁰ gelince onun namazı tamdır. Öğleyi unutan kimse ise o imamla beraber nafile kılmış olur ve onun namazı ancak nafile için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer onlar iki günden iki namazı unutulursa, her ikisi de ikindiye unutmussa, onlardan biri diğeri imam olmuşsa, birinci günün ikindisini unutan imam olmuşsa? Onun namazı tamdır, dedi. Bu ikinci günün ikindisini unutan kimse⁵⁹¹ ise o imamla beraber nafile kılmış olur ve onun namazı ancak nafile için yeterli olur.⁵⁹² Böylece ikindiye iade etmek onun üzerine gerekli olur. Ben dedim: Eğer ikinci günün ikindisini unutan (imam) olmuş ise⁵⁹³ yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Köle, bedevi, zina çocuğu veya kör olan kimse, bir toplum için ezan okusa, ne dersin? Bu, onlar için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Müezzinin sünneti bilen bir âlim olmasını ister misin? Evet, dedi.

Ben dedim: Henüz daha ergen olmamış, fakat ergen olmanın eşiğinde olan birisinin bir toplum için ezan okumasına ne dersin? Ben⁵⁹⁴ onlar için bir adamın ezan okumasını isterim, dedi. Ben dedim: Eğer onlar bu çocuğun ezan ve ikametiyle namaz kılarlarsa? Onlar için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Topluluk için kadın ezan okur ve ikamet getirirse, onlar böylece namaz kılarlarsa ne dersin? Ben bunu onlar için⁵⁹⁵ mekruh görürüm dedi. Eğer⁵⁹⁶ bunu yaparlarsa onlar için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Âmâya göre gören kimsenin ezan okuması senin için daha iyi midir? Evet, dedi. Ben onun ezan okumasını isterim; çünkü gören kimse namaz vakitlerini daha iyi bilir.

Ben dedim: Senin için bunların⁵⁹⁷ hangisi daha iyidir, ezanı minarede okumak mı, yoksa mescidin orta boşluğunda okumak mı? Toplum ve komşular ezanı daha çok nasıl işitiyorlarsa ben onu isterim dedi. Fakat bunların her ikisi de güzeldir.

Ben dedim: Müezzinin ezan okurken ve ikamet getirirken sesini yükseltmesini ister misin? Evet, dedi. Sesini duyurur, fakat kendisini zorlamaz.

Ben dedim: Müezzinin ezanı mahfilinden okumaya çalışmasını mekruh görür müsün? Ben bunu mekruh görmem, dedi.

⁵⁸⁸ Metindeki “e yecüzü” kelimesi “H” “S” ve “HA” nüshalarından düşmüştür.

⁵⁸⁹ Metindeki “neam” kelimesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “yeczihim” kelimesi gelmiştir.

⁵⁹⁰ Metindeki “el-imamü” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “el-imamü ellezi salla el-asra” şeklinde gelmiştir.

⁵⁹¹ Metindeki “âhîran” kelimesi “S” nüshasında “ahîran” şeklinde gelmiştir.

⁵⁹² “Ben dedim: Eğer onlar iki günden” ifadesinden başlamak üzere buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁵⁹³ “Lev kane” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür. “S” nüshasında ise “ve kezalike el-imamü lec kane ellezi nesîye ahiîran” şeklinde gelmiştir.

⁵⁹⁴ Metindeki “ileyye” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵⁹⁵ Metindeki “lehum” kelimesini biz “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik. O diğeri nüshalardan düşmüştür.

⁵⁹⁶ Metindeki “fe in” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “ve in” olarak gelmiştir.

⁵⁹⁷ Metindeki “fe eyyühüma” kelimesi “Z” “HA” ve “S” nüshalarında “eyyühüma” olarak gelmiştir.

Ben dedim: Müezzın “Allah-ü ekber, Allah-ü ekber” dediği zaman bunu (istifham gibi) uzatırfa ne dersin? Ben⁵⁹⁸ onun bunu kesik kesik okumasını isterim, dedi. Ben dedim: Eğer uzatırfa? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Ezan okuyan adam ikamet ettiğini zannederse ve sonunda namazın başladığını söylerse böylece cemaat bununla namaz kılarfa ne dersin? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o ikamet getirirse sonra cemaat namaza başlamadan önce bunu fark ederse? Ben onun ezanı tamamlamasını sonra ikamet getirmesini isterim dedi. Eğer yapmazfa, bu onun için yeterli olur.

Ben dedim: Müezzın ezanı okuduktan sonra bir müddet bekledi böylece ikamet etmeye başladı. Fakat onu ezan zannedip ikamette ezanda okuduklarını söyledi. Cemaatten bazıları bu ezan değil ikamettir diye ona müdahale etti. O nasıl yapar, ne dersin? O ikamete baştan başlar mı yokfa “kad kamet-is salah” (namaz başladı) der mi? Bilakis ikamete baştan başlar, dedi. Ben dedim: Eğer o baştan başlamaz ve “kad kamet-is salatü” derse?⁵⁹⁹ Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: İkamette o yaptığını yapar sonra bunun yeterli olmayacağını zannederek ezana başından yeniden başlar sonra ikamet getirir ve böyle namaz kılarfa ne dersin? Onun için yeterli olur⁶⁰⁰ dedi.

Ben dedim: Müezzın sabah ezanında namaza çağırıda bulunurken onun bu çağırısını cemaatten bazıları ikamet zannetti ve orada namaza kıyama başladı, sonra cemaat namaza başlamadan önce aklına geldi ki, bu namaza çağırıda, ne dersin? Cemaat, müezzın baştan alıp yeniden ikamet edinceye kadar bekler, sonra namaza başlarlar, dedi.

Ben dedim: Müezzın ikamet ederken onu bitirmeden bayıldı ve sonra kendisine geldi. O ikamete baştan mı başlayacak yokfa bıraktığı yerden mi ne dersin? Ben onun⁶⁰¹ bařtan⁶⁰² başlamasını isterim. Ancak⁶⁰³ yapmazfa bu, onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Müezzın ikamete başladı sonra ikameti bitirmeden önce burnu kanadı veya abdesti bozuldu. Gitti, abdest alıp geldi. O ikamete baştan mı, yokfa kaldığı yerden mi başlayacak ne dersin? Be onun baştan başlamasını isterim dedi. Eğer o yapmaz ve kaldığı yerden başlarfa onun için yeterli olur.⁶⁰⁴

Ben dedim: Müezzın ezan okudu; fakat takdim tehir yaparak okudu. Mesela “Eşhedü enne Muhammeden Resulüllah” dedi. Ondan sonra da “Eşhedü en la ilahe illallah” dedi, ne dersin? O “Eşhedü en la ilahe illallah” dediği zaman onun “Eşhedü enne Muhammeden Resulüllallah” demesi gerekir. Böylece bu ondan sonra olur⁶⁰⁵ dedi. Ben dedim: O öyle yapmaz ve böylece devam ederse? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Onun ezandan⁶⁰⁶ takdim veya tehir olarak yaptığı her şey, böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer bunu ikamette yapsa, yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Müezzın ikamet etmeye başladı; ancak onu bitirmeden abdesti bozuldu. O nasıl yapacak, ne dersin? O ikameti tamamlar sonra gidip abdest alır mı yokfa bırakıp abdest

⁵⁹⁸ Metindeki “ileyye” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁵⁹⁹ Metindeki “kale” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁶⁰⁰ “Onun için yeterli olur” cümlesi “HA” ve “S” nüshalarında “onlar için yeterli olur” şeklinde gelmiştir.

⁶⁰¹ Metindeki “leha” kelimesi “S” nüshasında “biha” olarak gelmiştir.

⁶⁰² Çünkü eğer o namazda bayılfa namazına devam etmez. İşte bu namazın sebeplerinden olan şeyde de böyledir. Eh. şerh-ul Muhtasar, I, 138.

⁶⁰³ Metindeki “ve in” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “fe in” olarak gelmiştir.

⁶⁰⁴ Ezan okurken ve ikamet getirirken abdesti bozulduğu zaman onun için evla olan ezan ve ikameti bitirmesidir. Sonra gider abdest alır ve namazı kılar. Çünkü ezan ve ikamete abdestsiz başlamak caizdir. Bitirmek ise daha çok caizdir. Eh. şerh-ul Muhtasar, I, 139.

⁶⁰⁵ Metindeki “yekunü” kelimesi “H” nüshasında “tekunü” olarak gelmiştir.

⁶⁰⁶ Metindeki “min” kelimesi “H” nüshasında “fi” olarak gelmiştir.

alır ve sonra ikameti tamamlar⁶⁰⁷ mı? O ikameti tamamlar, sonra gidip abdest alır ve namazı kılar. Bunun hangisini yaparsa onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Müezzin ikamet getirirken düştü ve öldü. Böylece cemaatten onun yerine birisi kalkıp ikamete başladı. Bu ikamete baştan mı başlayacak yoksa müezzinin bıraktığı yerden mi başlayacak, ne dersin? Ben onun ikamete baştan başlamasını isterim dedi. Fakat ölen kimsenin bıraktığı yerden başlaması da onun için yeterli olur. Ben dedim: Evvelki adama cin çarpsa, delirse veya bayılsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Müezzin ezanı okudu; sonra irtidat etti ve mescitten çıktı. Cemaat onun ezanıyla yetinerek⁶⁰⁸ içlerinden birisine söyleyip⁶⁰⁹ ikamet getirip onlara namaz kıldırır mı yoksa yeniden ezan okurlar mı ne dersin? Bunun hangisini yaparlarsa yapsınlar⁶¹⁰ onlar için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Müezzin akşam ezanını okuyup bitirdi. Onun oturmasından sonra kalkıp cemaate namaz kıldırmasını ister misin veya o ayakta olup ikamet getirilinceye kadar durmasını mı ne dersin? Bunların hangisi sana daha hoş gelir? Ben onun olduğu gibi cemaate namazı kılmaya başlayınca kadar ayakta durmasını isterim. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ise bana göre az bir şekilde oturmasını sorma sonra ikamet getirmesini ve böylece namazı kıldırmasını isterim, dedi. Bu aynı zamanda Muhammed'in de görüşüdür. Ben dedim: Eğer bu sabah, öğle, ikindi ve yatsı olursa? Bana göre onun ezan ile ikamet arasında oturmasını isterim, dedi. Ben dedim: Eğer yapmaz bir miktar oturmaz, ancak hemen ikamet getirirse? Onlar için yeterli olur,⁶¹¹ dedi. Ben dedim: Eğer o ezan ile ikamet arasını birleştirir, arasına bir şey koymaz veya ezanla ikamet arasında beklemese ne dersin? Ben bunu onun için⁶¹² mekruh görürüm, dedi. Fakat onlar için yeterli olur.

Ben dedim: Müezzin sadece bir izar (peştamal) içinde ezan okudu ve öylece ikamet getirdi ne dersin? Onlar için yeterli olur, dedi.⁶¹³

Ben dedim: Müezzinin bir cemaat için ezan okuyup ikamet etmesi⁶¹⁴ ve onlarla beraber namaz kılması sonra başka bir cemaat gelip onlar için ezan okusa ve ikamet getirirse, fakat namaz kılmasa bu müezzin için mekruh olur mu, ne dersin? Evet dedi, ben bunu onun için mekruh görürüm.⁶¹⁵ Ben dedim: Eğer o bunu yaparsa? Onlar için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Eğer ezan için minare yoksa mescit de küçük ise sence nerede ezan okunmalı, ne dersin? O mescitten çıkıp insanların işiteceği bir yerde mi, yoksa mescidin

⁶⁰⁷ Metindeki “yetümmü” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “yütemmimü” olarak gelmiştir.

⁶⁰⁸ Metindeki “en yateduu” kelimesi “H” nüshasında “en yakteduu” olarak gelmiştir. Bunun doğrusu kitabın diğer nüshalarında olduğu gibi “en yateduu” şeklinde olanıdır.

⁶⁰⁹ Metindeki “ve yemüruu” kelimesi nüshalarda “ev yemüruu” olarak gelmiştir. Doğrusu ise “ve yemüruu” şeklinde olanıdır. Muhtasarda “iza i'tedev bi ezanihi ve emeruu men yüküymü ve yüsalli eczeehum” şeklinde gelmiştir.

⁶¹⁰ Metindeki “eyyü zalike ma fealuu” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “eyyü zalike fealuu” şeklinde gelmiştir.

⁶¹¹ “Onlar için yeterli olur” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “onun için yeterli olur” şeklinde gelmiştir.

⁶¹² “onun için” ifdesi “H” nüshasından düşmüş, fakat esas nüshada “Z” ve “HA” nüshalarında vardır. “S” nüshasında ise “onun için” yerine “onlar için” ifadesi gelmiştir.

⁶¹³ Metindeki “onlar için” ifadesi “HA” nüshasında “onun için” olarak gelmiştir.

⁶¹⁴ Metindeki “ve yüküymü” kelimesi “HA” nüshasında böyle, “S” “H” ve esas nüshada ise “ve la yüküymü” şeklinde gelmiştir.

⁶¹⁵ Serahsi dedi: Birinin iki mescitte müezzinlik yapıp birisinde namaz kılması mekruh olur. Çünkü o namazı kıldıktan sonra ikinci mescitte ezan okuması nafîle olur. Hâlbuki nafîle ezan okumak ise meşru değildir. Çünkü ezan farz olan namazlara mahsustur. Ezan ve ikametden sonra ancak hemen farz namazı kılacak olan kimse ezanı okur ve ikameti getirir. Hâlbuki o ikinci mescitte ezan ve ikametden sonra nafîle namazı kılmaktadır. Eh. Serahsi, Mebsut, I, 140.

içinde mi ezan okur? Bana göre bunun⁶¹⁶ iyisi onun mescidin dışına çıkıp okumasıdır. Fakat mescidin içinde okuduğu zaman da onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Müezzin ve imamın belli bir ücretle ezan okuyup imamlık yapmalarını mekruh görür müsün, ne dersin? Evet dedi, onlar için bunu mekruh görürüm. Cemaatin bunun için onlara⁶¹⁷ bir ücret vermesi gerekmez.⁶¹⁸ Ben dedim: Eğer o, bunun için belli bir ücret alır ve onlara ezan okur ve imamlık⁶¹⁹ yaparsa? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o cemaate belli bir şey üzerine (mesela şu kadar vereceksiniz) diye şart koşarsa, fakat cemaat onun ihtiyacını bilir ve böylece yılda bir şeyler toplayıp bunu ona verirlerse? Bu güzel olur, dedi.⁶²⁰

Ben dedim: Müezzin kötü bir adam ise cemaat ondan daha iyi birisini bulursa onlar için kim ezan okur, ne dersin? Elbette bundan daha iyi olan kimse ezan okur, dedi. Ben dedim: Bunu yapmadılar ve bu (kötü) müezzin onlar için ezan okudu? Onlar için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Çarşı halkından olan bir adam, cemaat için sabah, akşam ve yatsı ezanlarını okuyor, fakat o öğle ve ikindi çarşıda oluyor. Artık cemaat için öğle ve ikindi ezanını bir başka adam okuyor, bu onlar için mekruh olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer bir adam bunların hepsine devam ederse (beş vakit ezan okursa)? Ben bunu daha çok severim, dedi.

Ben dedim: Eğer kişi, aklını kullanamaz bir sarhoş veya yine aklını kullanamaz sürekli deli olan biri olarak ezan okur ve ikamet getirirse cemaat de bu ezanla namaz kılsa, ne dersin? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Düşünemeyen bir sarhoş ve delinin cemaat için ezan okuyup ikamet getirmesini mekruh görür müsün? Evet, dedi, onlar için bunu mekruh görürüm.⁶²¹ Ben dedim: Bunak da böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o cemaat için ezan okur ve ikamet getirirse cemaatin bu ezan ve ikameti iade etmesi gerekir mi, ne dersin? Evet dedi, bana göre cemaatin bunu yapması iyi olur.

Ben dedim: Halkın-cemaatin kendi aralarında bir mescidi ve bir de müezzinleri var. Mescidin ortasından duvar çekerek onu ikiye bölmüş ve aralarında paylaşmışlardır. Her grubun da kendine mahsus bir imamı vardır. Onların ortak bir müezzini bulunması onlar için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Fakat onların mescidi taksim etmeleri gerekmez.

---

⁶¹⁶ Metindeki “zalike” kelimesi çoğu nüshalarda yoktur. Biz onu “HA” ve “S” nüshalarından alıp ekledik.

⁶¹⁷ Metindeki “en yutiyehuma” kelimesi “H” nüshasında “en yutiye lehuma” şeklinde gelmiştir.

⁶¹⁸ Çünkü bu iki kişi kendi hesabına çalışan kimselerdir. Böyle olunca ücreti kendilerinden başkaları üzerine nasıl şart koşabilirler? Sonra bu iki kişi dua (çağrı) ve imamlıkta Hz. Peygamber’in halifedirler. Oysa Allah Teala “De ki: “Ben buna 8tebliğime) karşılık, sizden yakınlık sevgisinden başka bir ücret istemem.” (Şura 42/ 23) Buna göre Resulullah’a halife olan kişinin onun gibi olması gerekir. Osman b. Ebi’l-As es-Sekafi dedi ki: Hz. Peygamber’in bana vasiyet edip yerine getirmemi istediği şeylerin sonucusu şudur: “İnsanlara onların en zayıfına göre namaz kıldır. Bir müezzin olursan, bu ezan okumadan dolayı bir ücret alma” Bir adam Hz. Ömer’e (şöyle) dedi: Ben seni Allah için seviyorum. Ömer de “Ben de sana Allah için buğz ediyorum” dedi. Adam niçin dedi? Ömer, bana senin ezandan ötürü bir ücret aldığın haberi geldi dedi. Eh. Serahsi Mebcut, I, 140.

⁶¹⁹ Metindeki “ve emme” kelimesi “S” nüshasında “ve ekame” olarak gelmiştir.

⁶²⁰ Metindeki “hasenün” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında ahsenü” olarak gelmiştir. Serahsi dedi: Eğer cemaat onun ihtiyacını bilir ve bunu bir şeyle giderirse, hiçbir şart koşulmadan böyle yapılması güzel olur. Çünkü o vakitlerin korunması ve onlara bildirilmesi için kendi nefsinden feragat etmektedir. Böylece o belkide para kazanmak için vakit bulamayabilir. Bu sebeple cemaatin ona bir hediye sunması gerekir. Çünkü peygamberler (s.a.v.) hediyeyi kabul ederlerdi. Buna dayanarak âlimler dediler ki: Bir beldede veya köyde fetva veren bir fakihin verdiği fetvadan dolayı şart koşarak bir şey alması ona helal olmaz. Eğer halk onun ihtiyacını bilir ve ona hediye olarak takdim ederlerse bu güzel olur. Çünkü o kendisini çalışıp kazanmaktan uzak tutmak ve insanlara dinlerinin işini korumakla onlara ihsanda bulunmuş demektir. Böylece halkın onun bu ihsanına karşılık yine bir ihsanla mukabele etmeleri gerekir. Serahsi, Mebcut, I, 140.

⁶²¹ Çünkü bunların ezanlarıyla tazimin-saygının anlamı meydana gelmez. Zira sarhoş ve delilerin bütün sözleri abuk sabuk konuşmalardır. Böylece bunlarla duyuru gerçekleşmiş olmaz. Böylece belki insanlar karıştırır ve şüphelenir. Onun için burada evla olan onların ezanlarını yeniden okumaktır. Eh. Mebcut, I, 140.

Mescidin bölünmesi caiz değildir. Ben dedim⁶²² Eğer onu taksim etmişlerse? Bu taksim kabul edilemez, dedi. Ben dedim⁶²³ Onlar eğer bu taksimden vazgeçmez ve hepsi de bundan memnun ise? Bunun en güzeli, onlardan her bir grubun bir tane müezzini olmasıdır; çünkü onlar iki mescitlidirler.

NAMAZ VAKİTLERİ

Ben dedim: Sabah namazının vakti ne zamandır, ne dersin? Fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar olan zamandır, dedi.

Ben dedim: Doğmuş olan fecir henüz ufukta sağa ve sola yayılmamış sen bunu vakitten sayar mısın⁶²⁴ ne dersin? Hayır, dedi, bu, vakit değildir. Ben dedim: Bu gökyüzünde yükselen⁶²⁵ fecir doğduğu zaman oruçlunun yemesi ve içmesi haram olur mu? Hayır dedi. Fakat oruçluya yeme ve içmenin haram olduğu ve namaz kılmanın ise helal olduğu fecir, ufukta (sağa ve sola) dağılıp yayılan fecirdir.

Ben dedim: Öğlenin vakti ne zamandır, ne dersin? Güneşin zevalinden⁶²⁶ (başucu veya zenit noktasından yaklaşık 30 dakika geçtikten sonra) gölgenin bir boy olduğu zamana kadardır, dedi. Bu Ebu Yusuf ile Muhammed'e göredir. Ebu Hanife ise gölge, (cismin) iki katı oluncaya kadar ikinci vakti⁶²⁷ girmez, dedi. Gölge iki boy olunca ikinci vakti girer.

Ben dedim: İkindinin vakti ne zamandır, ne dersin? Ebu Yusuf ile Muhammed'e göre, gölge bir boyu⁶²⁸ olduğu zamandan ve bir boyundan biraz daha fazla olduğu andan güneşin (renginin) değişmesine kadar olan vakittir, dedi. Ebu Hanife ise gölge boyu iki misli olmadıkça ikinci vakti girmez; ikinci vaktin sonu ise güneşin batmasıdır. Ben dedim: Kişi güneş kaybolmadan önce fakat o (güneş) değiştiği zaman ikindiye kılsa sen bunu onun için yeterli görür⁶²⁹ müsün? Evet, onun için yeterli olur, dedi. Fakat ben onun ikindiye güneşin değişim zamanına kadar tehir etmesini mekruh görürüm.⁶³⁰

Ben dedim: Akşamın vakti ne zamandır, ne dersin? Güneşin batmasından şafağın kaybolmasına kadar olan zamandır, dedi. Ben dedim: Akşamı, şafak kayboluncaya kadar tehir etmek mekruh⁶³¹ olur mu? Evet, dedi. Şafak: Ebu Hanife'ye göre sağa ve sola doğru ufukta yayılmış olan beyazlıktır.⁶³² Ebu Yusuf ile Muhammed'e göre ise kızılıktır. Ebu Hanife'den de yine onun da şafak, kızılıktır, dediği rivayeti vardır.⁶³³

⁶²² Ben dedim ifadesi "H" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

⁶²³ Ben dedim ifadesi "S" nüshasından ilave edilmiştir, diğer nüshalarda yoktur.

⁶²⁴ Metindeki "eteuddühu" kelimesi "S" nüshasında böyledir. "A" "Z" ve "HA" nüshalarında ise "etadettehu" şeklinde gelmiş; "H" nüshasında ise eyeuddühu" şeklinde gelmiştir.

⁶²⁵ Metindeki "yastau" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "yestetıylu" olarak gelmiştir.

⁶²⁶ Metindeki "tezulü" kelimesi "H" nüshasında "nezulü" olarak gelmiştir.

⁶²⁷ Metindeki "vakt" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

⁶²⁸ Metindeki "kameten" kelimesi "H" nüshasında "el-kameteyni" olarak gelmiştir. Bu ilave iki harf bir şey ifade etmez.

⁶²⁹ Metindeki "e tera" kelimesi "H" nüshasında "ela tera" şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır.

⁶³⁰ Güneşin değişmesi meselesinde aydınlığa mı yoksa güneş yuvarlığına mı bakılacak konusunda ihtilaf edilmiştir. Nahai aydınlığın değişmesine itibar etmiştir. Şabi ise şöyle der: Asıl güneşin yuvarlığına itibar edilir. Böylece biz, aydınlığın zevalden sonra değiştiğini ve güneş yuvarlığının da (ona bakıldığında) gözü yakmıyorsa onun da o zaman değişmiş olduğunu kabul ediyoruz. Eh. Serahsi, Mabsut, I, 144.

⁶³¹ Metindeki "ve tükrahu" kelimesi "S" nüshasında "e fe tükrahu" olarak gelmiştir.

⁶³² "S" nüshasında ise Ebu Hanife'nin mezhebinde şafak, sağa sola doğru yayılmış olan beyazlıktır" denilmektedir. "Z" ve "HA" nüshalarında da "Ebu Hanife'nin sözüne göre şafak, ufuktaki beyazlıktır," denilmektedir.

⁶³³ "yine rivayet edildi" ifadesi "S" nüshasında yoktur. Doğrusu bunun esastan olmamasıdır. Aslında bu kitabın bazı ravilerinin yaptığı ilavelerdendir. Muhtasar'da Esed b. Amr'ın Ebu Hanife'den onun şafak ufuktaki kızılıktır, dediği rivayeti vardır. Eh.

Ben dedim: Yatsının vakti ne zamandır, ne dersin? Şafağın (kızılık veya beyazlığın) kaybolmasından gecenin yarısına kadar olan zamandır, dedi.⁶³⁴ Ben dedim: Adam yatsıyı gece yarısı geçtikten sonra fakat fecir doğmadan önce kılsa ne dersin? Onun için yeterli olur, dedi. Fakat yatsıyı bu vakte kadar tehir etmeyi ben onun için mekruh görürüm.

Ben dedim: Sabah namazını ve kışın ve yazın aydınlatacak mı⁶³⁵ yoksa⁶³⁶ alacakaranlıkta mı (kılacak) ne dersin? Onu aydınlatmasını (aydınlıkta kılmasını) isterim, dedi.

Ben dedim: Öğleyi güneş zevale-batiya meyledince mi kılar, yoksa onu tehir mi eder, ne dersin? Yazın bana göre⁶³⁷ onu geciktirip soğutması iyi olur; kışın ise öğleyi güneşin zeval ettiği⁶³⁸ vakit kılmasını isterim, dedi.

Ben dedim: İkindiyi vaktin evvelinde mi, yoksa sonunda mı kılar, ne dersin? Bence ikindi vaktin sonunda, güneş parlak kalıp değişmediği halde iken kılması iyi olur, dedi.

Ben dedim: Kış ile yaz sana göre birbirine benzer ve aynı mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim: Akşam namazı güneş battıktan sonra biraz geriye tehir edilebilir mi, ne dersin? Güneş battıktan sonra onun akşam namazını geciktirmesini mekruh görürüm. (Bu konuda) yaz ve kış eşittir.

Ben dedim: Yatsı namazını vakti (ne zaman), şafak kaybolunca kılınır mı, yoksa⁶³⁹ tehir edilebilir mi, ne dersin? Bana göre onun⁶⁴⁰ bunu şafak ile gecenin üçte biri arasına kadar tehir etmesi iyi olur, dedi.

Ben dedim: Hava bulutlu ise Müslüman bütün namaz vakitlerinde nasıl yapacak, ne dersin? Sabahı aydınlıkta⁶⁴¹ kılar; öğleyi⁶⁴² tehir eder, ikindi acele eder, akşamı geciktirir ve yatsıyı ise acele eder, dedi.

Ben dedim: İki namaz sadece Arafat ile Müzdelife’de mi birleştirilir, ne dersin? Biz Arafat ile Müzdelife müstesna, ne hizada ve ne de seferde bir vakitte iki namaz arasını birleştirmeyiz, dedi.

Ben dedim: Yolcu olan kimse öğle namazını vaktin sonunda ikindi namazını da vaktin evvelinde kılsa bu onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Akşam ile yatsı namazı da böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Vitir namazının vakti ne zamandır, ne dersin? Yatsı namazının kılınış⁶⁴³ vaktinden fecrin doğuşuna kadar olan zamandır, dedi. Ben dedim: Sana göre bunun hangisi efdaldır? Bana göre bunun⁶⁴⁴ efdalı fecir doğmadan evvel gecenin sonunda kılmaktır, dedi.

Ben dedim: Bir adam bunu bile bile yatsıdan evvel vitir kılsa ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer o şafak kaybolduktan sonra vitir kılsa yine böyle midir?

---

⁶³⁴ Serahsi dedi: Yatsının vaktinin sonuna gelince, kitapta Muhammed “gecenin yarısına kadar” dedi. Bundan maksat namazın tehir edilebileceği mübah vakti bildirmektir. Namaza yetime vakti ise ikinci fecrin doğuşuna kadar devam eder. Hatta fecir doğmadan önce kâfir Müslüman olsa, çocuk da baliğ olsa bunların yatsı namazını kılmaları üzerlerine bir borçtur. Eh. Mabsut, I, 145.

⁶³⁵ Metindeki soru edatı olan hemze “H” nüshasından düşmüştür.

⁶³⁶ Metindeki “ev” kelimesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında “em” olarak gelmiştir.

⁶³⁷ Metindeki “ileyye” kelimesini “S” nüshasından ilave ettik, o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁶³⁸ Metindeki “hıyne tezülü” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür. Biz onu diğer nüshalardan ilave ettik. Ancak “S” nüshasında “ev” yerine “em” kelimesi gelmiştir. (Bu son cümle herhalde yanlışlıkla buraya girdi; çünkü cümlede “ev” kelimesi yoktur Bundan sonraki dip not dizim sırasında buraya getirilmiş olabilir. Çev.)

⁶³⁹ Metindeki “ev” kelimesi “S” nüshasında “em” olarak gelmiştir.

⁶⁴⁰ Metindeki “zalıke” kelimesi “S” nüshasından ilave edilmiştir, diğer nüshalarda yoktur.

⁶⁴¹ Metindeki “fe yenuru” kelimesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “fe yetenevveru” şeklinde gelmiştir.

⁶⁴² Metindeki “ez-zuhr” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁶⁴³ Metindeki “yüsalla” kelimesi esas nüshada “tüsalla” olarak gelmiştir.

⁶⁴⁴ Metindeki “zalıke” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onun vitir namazını yatsı namazını kıldıktan sonra⁶⁴⁵ kılması gerekir.

Ben dedim: Adam abdestsiz olarak yatsı namazını kılıp uyudu. Sonra seherde⁶⁴⁶ uyandı ve yatsıyı kıldığı zaman kendisinin abdestsiz olduğunu bilmeksizin vitir namazını kıldı. Böylece o kalktı ve vitiri eda⁶⁴⁷ etti. O vitir namazını tamamladı ve selam verince yatsı namazını kıldığı zaman⁶⁴⁸ abdestsiz olduğunu hatırladı ve kalktı yatsı namazını kıldı. Onun vitir namazı yeterli midir, yoksa yeniden mi kılacak ne dersin? Ebu Hanife'ye göre yeterlidir, yeniden kılmasına ihtiyaç yoktur. Ebu Yusuf ile Muhammed birkaç gün sonra olsa bile vitir namazını yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o birkaç gündüzler ve geceler yatsı namazını abdestsiz olarak kıldığını bilmez ise ve bundan sonra hatırlarsa böylece kıldığı vitir namazını her gece kaza edecek mi ne dersin? Hayır, dedi. Eğer onun üzerine her gece vitir namazını kaza etmek vacip olsaydı, Ebu Hanife'ye göre bunu kaza etmek onun üzerine bundan daha fazla vacip olurdu. Ebu Yusuf ile Muhammed ise ilk vitri kaza eder, dediler.

Ben dedim: Bir adam nafile namaz kılmak istediği zaman dilediği⁶⁴⁹ vakitte, gece ve gündüz kılabilir mi ne dersin? Evet, dedi. Ancak üç vakit müstesna: Güneşin doğmasından yükselmesine kadar, gündüzün yarısından güneşin zevaline kadar ve güneşin kızarmasından batmasına kadar (nafile namaz kılınmaz.) Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindiye kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar (nafile) namaz yoktur.

Ben dedim: Bir adam farz bir namazı unutmuş ve onu sabah namazını kıldıktan sonra ve güneş doğmadan önce ya da ikindiye kıldıktan sonra ve güneşin rengi değişmeden önce hatırlamış olsa ne dersin? Onun hatırladı zamanda onu kaza etmesi gerekir, dedi. Ben niçin, dedim? Sen bu iki vakitte⁶⁵⁰ namaz kılmak mekruhtur, dedin? Ben sadece nafileyi mekruh gördüm; o üzerine borç olan farz namazı bu iki vakitte kaza edebilir. Ben dedim: vitir namazını bu iki vakitte hatırlasa yine böyle midir? Evet, dedi.⁶⁵¹ Ben dedim. O bu iki vakitte secde ayetini işitse veya okusa yine böyle midir, bunun secdesini yapar mı? Evet, dedi. Ben dedim: Yine bu iki vakitte cenaze namazı kılabilir mi? Evet, dedi. Ben niçin, dedim; tilavet secdesi⁶⁵² ve cenaze namazı⁶⁵³ nafile yerinde değil midir? Hayır dedi; çünkü o, ayeti işittiği zaman namaz vakti içinde olduğu halde ona secde vacip olmuştur.⁶⁵⁴ Ve zira o⁶⁵⁵ namazı unutmuş olsa, bu iki vakitte hatırlasa onu kılar ve onu gerçekten vaktinde⁶⁵⁶ kılmış⁶⁵⁷ olur. Ben bu iki vakitte nafile namaz kılmayı mekruh görüyorum. Çünkü o sabah ve ikindi⁶⁵⁸ namazlarını kıldıktan sonra nafile namaz kılmak⁶⁵⁹ istiyor. Ancak ben⁶⁶⁰ bu vakitte hatırladığı bir namazı kılmasını mekruh görmem.

⁶⁴⁵ Metindeki "illa min badi" ifadesi "H" ve "S" nüshalarında "illa bade" olarak gelmiştir.

⁶⁴⁶ Metindeki "seharan" kelimesi "S" nüshasında "min seharin" olarak gelmiştir.

⁶⁴⁷ Metindeki "fe kame ve evtera" ifadesi "S" nüshasında "ala ğar-i vuduin fe evtera" şeklinde gelmiştir.

⁶⁴⁸ Metindeki "kane kad" ifadesi "S" nüshasından ilave edilmiştir.

⁶⁴⁹ Metindeki "şae" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁶⁵⁰ Metindeki "hazeyni'l-vakteyni" ifadesi "S" nüshasında "hateyni's-saateyni" olarak gelmiştir.

⁶⁵¹ Bu son cümle "HA" ve "S" nüshalarından ilave dilmiştir.

⁶⁵² Metindeki "e leyse" kelimesi "H" nüshasında "kale e leyse" şeklinde gelmiştir ki bu bir şey ifade etmez.

⁶⁵³ Metindeki ala'l-cenazeti" ifadesi "H" nüshasında "ala'l-cenaizi" şeklinde gelmiştir.

⁶⁵⁴ Metindeki "es-salat" kelimesi "S" nüshasında her iki kelimedede "salat" olarak gelmiştir.

⁶⁵⁵ Metindeki "ennehu" kelimesi "S" nüshasından ilave edilmiş, diğer nüshalardan düşmüştür.

⁶⁵⁶ Metindeki "fi vaktin" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "fi vaktihi" olarak gelmiştir.

⁶⁵⁷ Metindeki "kad salla" ifadesi "H" nüshasında "yüsalliyü" olarak gelmiştir.

⁶⁵⁸ Metindeki "el-fecra ve'l-asra" ifadesi "S" nüshasında "el-asra evi'l-fecra" olarak gelmiştir.

⁶⁵⁹ Metindeki "bihi" kelimesi "S" nüshasından düşmüştür.

⁶⁶⁰ Metindeki "fe lestü" kelimesi "H" nüshasında "kultü" olarak gelmiştir. Ancak bu "fe lestü" kelimesinin yanlış yazılmış bir şeklidir.

Ben dedim: Bir adam farz bir namazı unutmuş, güneş doğduğu zaman veya gündüzün tam yarısı olduğunda ya da güneş kaybolduğu anda onu hatırlamış⁶⁶¹ ne dersin? O, bu üç vakitte o namazı kılamaz. Ben dedim: Bu namaz vitir namazı veya farz bir namaz ya da başka biri olsa yine böyle midir? Evet, dedi. İkinci namazı müstesna bu üç vakitte namaz kılamaz. Ancak o güneş batmadan önce o günkü ikinci namazını hatırlarsa onu kılabilir. Çünkü bu hususta bize kadar gelen bir hadis vardır.⁶⁶² Eğer ikinci namazı bir gün veya birkaç gün⁶⁶³ önce unutulmuş bir namaz ise onu bu vakitte kılamaz. Ben dedim: Eğer ikindiye güneş doğarken veya gündüzün ortasında hatırlarsa? Onu kılamaz ve ikindi ile ikindiden başkası bu konuda farklı değildir, aynıdır.

Ben dedim: Bir adam güneş doğarken veya gündüzün tam yarısında ya da güneş batarken secde ayetini işitse ne dersin? O bu üç vakitte⁶⁶⁴ o secdeyi yapamaz, ancak daha sonra secdeyi⁶⁶⁵ yapar. Ben dedim: o secde ayetini kendisi okumuş olsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer o bu üç vakitte⁶⁶⁶ cenaze namazı kılmak isterse?⁶⁶⁷ Bu üç vakitte cenaze namazı kılınmaz, dedi. Ben dedim: Güneş yükselip ağardığı zaman ve zeval vaktine girdiğinde ve güneş battığı zaman, dilerse cenaze namazı veya hatırladığı herhangi bir namazı⁶⁶⁸ kılabilir, üzerinde borcu olan bir tilavet secdesini yapar ya da unutmuş olduğu bir vitir namazını kılabilir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam sabah namazını unutmuş, onu güneşin zeval vaktinde hatırlamış, o ilk önce sabah namazından mı, yoksa öğle namazından mı başlayacak?⁶⁶⁹ Tabii ki, sabahtan başlar; o, önce sabahı, ondan sonra da öğle namazını kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu bile önce öğleden başlar ve öğle namazını kılar mı? Onun için yeterli olmaz, dedi. Onun önce sabah namazını ve ondan sonra da öğle namazını kılması gerekir.⁶⁷⁰

Ben dedim: Eğer o sabah ve öğleyi⁶⁷¹ ikisini birden unutursa ve sonra bunları öğle namazının sonunda hatırlarsa ne dersin? Önce öğleden başlar onu kılar, ondan sonra da sabah namazını kılar, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, sabah namazı geçmiş bir namazdır. Hâlbuki o da öğle namazının son vaktindedir.⁶⁷² Bu sebeple onun öğle namazının kaçmasına imkân vermemek için önce öğle namazını kılması gerekir. Yoksa o iki namazı birden kaçırmış olur.⁶⁷³ Ben dedim: O öğle namazının ilk vaktinde olsa ve sabah namazını unutmuş olsa ve onu ancak öğle namazını kıldıktan sonra hatırlasa, öğleyi tamamlayıp çekildikten sonra sabahı hatırlasa ne dersin? O sabah namazını kılar; öğle namazı ise tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu öğle namazının bitmesine iki rekât kaldığı bir vakitte hatırlarsa? Bu öğle namazı fasit olur. Onun sabah namazını kılması ve sonra öğle namazını iade etmesi gerekir, dedi. Ben

⁶⁶¹ “Gündüzün tam yarısı...” ifadesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁶⁶² Ben dedim: O Hz. Peygamber’in şu hadisine işaret etmektedir: Kim güneş batmadan önce ikinci namazının bir rekatına yetişirse o ona (namazın hepsine) yetişmiş olur. Buhari ve Müslim bu hadisi Ebu Hüreyre’den rivayet etmiştir. Buhari’nin metni şöyledir: “Sizden biriniz güneş batmadan önce ikinci namazının bir secdesine yetişirse, o namazını tamamlasın” Bu hadis sahihlerde ve diğerlerinde meşhurdur.

⁶⁶³ Metindeki “ev bi eyyamin” ifadesi “H” nüshasında “ev eyyamin” olarak gelmiştir.

⁶⁶⁴ Metindeki “fi hazihi es-saati es-selasi” ifadesi “H” nüshasında “tilke es-selasi es-saati” olarak gelmiştir.

⁶⁶⁵ Metindeki yescudüha” kelimesi yerine “S” nüshasında “yakdıyha” kelimesi gelmiştir.

⁶⁶⁶ Metinde iki yerde “saatin” şeklinde gelen kelime “S” nüshasında “es-saati” olarak gelmiştir.

⁶⁶⁷ Metindeki “Fe in erade” ifadesi, “S” nüshasında “eraeyte iza erade” şeklinde gelmiştir.

⁶⁶⁸ Metindeki “salaten” kelimesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “faiteten” kelimesi gelmiştir.

⁶⁶⁹ Metindeki “e yebdeu” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “ibtadee” şeklinde gelmiştir.

⁶⁷⁰ “Ben dedim: Eğer o bunu...” cümlesinde buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁶⁷¹ Metindeki “fecn ve zuhr” kelimeleri, “H” ve “S” nüshasında “zukur ve fecr” olarak gelmiştir.

⁶⁷² “Önce öğleden başlar...” cümlesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁶⁷³ Metindeki “fe tekunü” kelimesi “H” nüshasında “fe yekunü” olarak gelmiştir.

dedim: Eğer o bunu dördüncü rekâta teşehhüde oturduktan sonra⁶⁷⁴ fakat henüz daha selam vermeden hatırlarsa? Bu ve ondan önceki aynı birbirine benzer, öğle namazı fasit olur, dedi. Ebu Hanife'nin görüşüne göre onun önce sabah namazını kılıp sonra öğle namazını iade etmesi gerekir. Ebu Yusuf ile Muhammed'e göre ise eğer o bunu teşehhütten sonra hatırlarsa onun namazı tamdır. Ben dedim: Eğer o üzerinde iki sehiv secdesi borcu olduğu halde selam verir ve secdeleri yapar⁶⁷⁵ sonra o secdede iken sabah namazını hatırlarsa ne dersin? Ebu Hanife'ye göre öğle namazı fasiddir; onun önce sabahı kılıp ondan sonra öğle namazını yeniden kılması gerekir, dedi. Ben niçin dedim: Çünkü dedi, o henüz bir namazda olup ondan ayrılmamıştır. Zira o bu halde iken bir adam gelip ona uysa onun bu namazına yetişmiş olmaz mı? Dolayısıyla evvelki mukim daha sonra onun namazına katılan ise yolcu olsa, bu yolcunu namazı dört rekât kılması gerekir. Çünkü o, onun namazına yetişmiş bulunmaktadır.

Ben dedim: Adam sabah namazında uyuyakalmış, o vitir namazını da kılmamıştı, güneş hemen doğdu doğacak bir halde iken uyandı. O vitir namazına mı yoksa sabah namazına mı başlayacak, ne dersin? Eğer o güneşin doğmasıyla sabah namazını kaçırmaktan korkmazsa vitir namazına başlar ve onu kıldıktan sonra sabah namazından önce iki rekât namaz kılar sonra sabah namazını kılar. Eğer⁶⁷⁶ o sabah namazını kaçırmaktan⁶⁷⁷ korkarsa vitir namazını bırakıp sabah namazını kılar, dedi. Ben dedim: O sabah namazını tamamlayıp selam verdi⁶⁷⁸ ve sonra da güneş doğdu ise vitir namazını ne zaman kılacak? Güneş ağardığı zaman vitir namazını kılar dedi.

Ben dedim: Onun üzerinde⁶⁷⁹ henüz bir rekât sabah namazı borcu var iken (yani birinci rekâtı kıldıktan sonra) güneş doğsa? Onun namazı fasittir, dedi. Onun güneş yükselip ağardığı zaman sabah namazına yeniden başlaması gerekir. Ben dedim: Namazını tamamladı ve teşehhüt miktarı kadar oturdu ve o selam vermeden önce güneş doğdu, ne dersin? Ebu Hanife'ye göre onun namazı fasittir, güneş yükseldiği zaman onu yeniden kılması gerekir⁶⁸⁰ dedi. Ebu Yusuf ile Muhammed ise o teşehhüt miktarı otursa ve ondan sonra güneş doğsa, onun namazı tamdır, dediler. Ben dedim: Eğer o namazda bir sehiv yapsa, namazı tamamlayıp selam verse ve sonra bir sehiv secdesi yapsa ve güneş doğsa? Ebu Hanife'ye göre onun namazı fasittir; güneş yükseldiği zaman onu yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Adam ikinci namazını unutmuş, güneş kızılık haline geldiğinde onu hatırladı, böylece bir veya iki rekât kıldıktan sonra güneş battı, ne dersin? O namazı kılmaya devam eder, geri kalan rekâtları da kılar, dedi. Ben dedim: Bu ve bundan önceki mesele⁶⁸¹ niçin farklı?⁶⁸² Çünkü dedi, adam sabah namazını kılarken, o namazda iken güneş doğdu, bu sebeple namazı fasit oldu. Zira bu vakit namaz kılınan bir vakit değildir. Güneş battığı vakit namaz kılan kimse ise o bir veya iki rekât namaz kılmış iken batarsa o yeni bir namaz vaktine girmiş olur ki, bu vakitte namaz kılmak mekruh değildir. İşte bu sebeple onun geri kalan namazını tamamlaması gerekir.

Ben dedim. Adam bir rekât nafîle namaz kıldı ve sonra hatırladı ki, üzerinde farz bir namaz borcu var. Bu nafîle namazı fasit olup ondan çekilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Fakat o

⁶⁷⁴ Metindeki “fe in zekere bade ma” ifadesi “HA” ve “S nüshalarında “zekere zalike bade ma” şeklinde gelmiştir.

⁶⁷⁵ Metindeki “fe secdeha” ifadesi “HA” nüshasında “fe secdehüma” olarak gelmiştir.

⁶⁷⁶ Metindeki “ve in” ifadesi “H” nüshasında “fe in” olarak gelmiştir.

⁶⁷⁷ Metindeki “yefutehu” kelimesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında “tefutehu” olarak gelmiştir.

⁶⁷⁸ Metindeki “selleme” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarından düşmüştür.

⁶⁷⁹ Metindeki “aleyhi” kelimesi “H” nüshasında “fi hi” olarak gelmiştir.

⁶⁸⁰ Metindeki “ve aleyhi en yüıyde” ifadesi “S” nüshasında “ve aleyhi en yestakbile el-fecra” şeklinde gelmiştir.

⁶⁸¹ Metindeki “ve el-evvelü” ifadesinden sonra “H” nüshasında “sevaün” kelimesi gelmiştir ki, bu bir şey ifade etmez.

⁶⁸² Metindeki “ihtelefe” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “ihtelefa” şeklinde (tesniye-ikil olarak) gelmiştir.

namazına devam eder. O nafile namazını bitirdikten sonra farz olan namazını kılar. Ben dedim: Ona ne oluyor da bunu farz namaz kılarken hatırladığı zaman onun namazı fasit oluyor? Çünkü dedi⁶⁸³ o farz namazları kılarken farz olduğu şekilde önce hangisi üzerine farz olmuş ise onu kılması gerekir. Eğer o önce farz olana değil de sonra farz olana başlarsa onun namazı fasit olur. O ikindiye öğleden önce kıldığı zaman muhalif davranmış olur. Nafile namaz farz gibi değildir. Çünkü o üzerinde farz bir namaz borcu olduğunu hatırlarsa sonra o kalkıp ondan önce nafile bir namaz kılsa bu ona hiçbir zarar vermez. Bize ulaştı ki, Hz. Peygamber kendisi ve arkadaşları sabah namazında uyuyakalıp güneş doğduktan sonra uyandılar. Güneş yükselince bu vadiden başka bir yere intikal etti. Sonra Hz. Peygamber vitir kıldı, insanlar da vitir kıldılar. Sonra Bilal'e ezan okuması için emretti. Arkasından sabah namazından önce iki rekât namaz kıldı. Sonra Hz. Peygamber Bilal'e ikamet getirmesi için emretti. Böylece Hz. Peygamber insanlara sabah namazını kıldırdı.⁶⁸⁴ Bu sebeple kim kaçırılmış olduğu üzerindeki farz bir namaz borcunu hatırlarsa ve ondan önce nafile bir namaza başlarsa, onun bu davranışı kendisine hiçbir zarar vermez. Çünkü bu bize kadar gelmiş bir hadisin gereğidir. Zira bunda sonra geleni öne almak ve önde geleni sona atmak gibi bir şey yoktur.

Ben dedim: Öğle öncesi nafile namaz kaç rekâttır, ne dersin? Dört rekâttır. Bunların arası ancak tahiyat ile ayrılır. Ben dedim: Ondan sonraki⁶⁸⁵ nafile kaç rekâttır? İki rekâttır, dedi.

Ben dedim: İkindiden önce nafile namaz var mı? Kılırsan iyi olur, dedi. Ben dedim: Ondan önceki nafile kaç rekât? Dört, dedi.

Ben dedim: Akşam namazından sonra olan nafile kaç rekât? İki rekât, dedi.

Ben dedim: Yatsıdan sonra nafile var mı? Eğer kılsa iyi olur, dedi. Bize Abdullah b. Ömer'den şöyle ulaştı: O dedi ki: Kim yatsı namazından sonra mescitten çıkmadan önce dört rekât kılsa, bu namaz kadir gecesinde kılınmış gibi olur.⁶⁸⁶

⁶⁸³ Metindeki "kale" (dedi) kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁶⁸⁴ İmam Ebu Yusuf bu haberi Asar'ında (s. 25) ravileri ile beraber haber verdi. Böylece o Ebu Hanife ve Hammad yoluyla İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi: Gerçekten Hz. Peygamber ve arkadaşları, gece istirahat çekildiler. Sonra onları ancak güneşin sıcaklığı uyandırdı. Böylece kalktılar; Hz. Peygamber Bilal'e ezan okumasını söyledi ve o okudu. Sonra Hz. Peygamber vitir namazını kıldı; arkadaşları da kıldılar. Sonra uyandıkları zaman dinlendikleri yerden biraz uzaklaştılar, iki rekât namaz kıldılar. Sonra Hz. Peygamber, Bilal'e kamet getirmesini söyledi. O ikamet getirdi ve Hz. Peygamber de insanlara namaz kıldırdı. Hafız bunu Talha b. Muhammed, Muhammed b. Halit, Ebu Hanife, Hammad, İbrahim ve Alkame yoluyla İbn Mesud'un şöyle dediğini haber verdi: Biz Hz. Peygamber ile beraberdik. O dinlendi ve Bilal'e sabahı gözetip kollamasını söyledi ve istirahata çekildi. Orada olan insanlar ve Bilal de yatıp uyudu. Buna rağmen ilk uyanan Hz. Peygamber oldu, Bilal de ondan sonra uyandı. Böylece Hz. Peygamber insanlara develeri bu yerden çekmelerini istedi ve Bilal'e ezan okumasını emretti. Sonra Hz. Peygamber, vitir kıldı, ondan sonra da iki rekât namaz kıldı ve ona ikamet getirmesini söyledi. Sonra onlara sabah namazını kıldırdı. (Bak Camiu'l-Mesnid, I, 95.) İmam Muhammed bu hadisi, Kitab-ül Asar'da "Namazdan Önce Uyuma ve Bundan Dolayı Abdestin Bozulması Babı"nda Ebu Hanife, Hammad ve İbrahim yoluyla tahrir etti. İbrahim, "Hz. Peygamber istirahate çekildi" hadisini rivayet etti. Yalnız bu hadiste vitir namazının kaza edildiği meselesi yoktur. İmam Muhammed, bu hadisi Muvatta'ında Malik, İbn Şihab ve Said b. el-Müseyyeb yoluyla da rivayet etmiştir.

⁶⁸⁵ Metindeki "badeha" kelimesi "H" nüshasında "kableha" olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır.

⁶⁸⁶ Ben dedim: İmam Muhammed bu haberi Kitab-ül Asar'da senetleri ile beraber açıklayarak şöyle dedi: Ebu Hanife bize Haris b. Ziyad veya Muharib b. Disar –Muhammed tereddüt etti- yoluyla İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: Kim son yatsı namazından sonra mescitten çıkmadan önce dört rekât kılsa, bu namaz kadir gecesinde kılınmış dört rekât namaza denktir. Eh s. 27 İmam Ebu Yusuf bunu Asar'ında tereddüt etmeden Muharip'ten rivayet etti. Yine bunu Hasen b. Ziyad da Asar'ında ve Üşnani de imamının (yani İmam Azamın) Müsned'inde Hasen yoluyla benzer bir hadisi rivayet etmiştir. Ebu Naim de yine Ebu Hanife'nin Müsned'inde İshak el-Ezrak, el-İmam, Muharip ve İbn Ömer yoluyla Hz. Peygamber'in şöyle dediğini haber verdi: "Kim yatsıyı cemaatle kılar ve mescitten çıkmadan önce dört rekât (nafile namaz) kılsa bu kadir gecesinde kılınan namaza denk olur." Ebu Naim, bunu İbn Ömer'den sadece Muharip rivayet etti. Muharip'ten de yalnız Ebu Hanife rivayet etti. Bunda İshak merfu olarak Cafer b. Avn'den rivayet etmekte yalnız kaldı. Bu Hadisi Ebu Hanife'nin arkadaşlarından bir grup (mevkuf olarak) rivayet etmiştir. Bunlar arsında Hasen b. el-Furat, Ebu

Ben dedim: Tan yeri ağardıktan sonra nafil namaz var mı? Evet, dedi. Sabah namazından önce iki rekât namaz vardır. (Ben dedim: Tan yeri ağardıktan sonra, iki rekât sabah namazı müstesna, namaz kılmak mekruh mudur? Evet, dedi.)⁶⁸⁷ Ben dedim: Tan yerinin ağarmasından sabah namazının kılınmasına kadar olan zamanda hayırlı konuşmayı istisnas edersek, konuşmak mekruh mudur? Evet dedi.

Ben dedim: Cuma namazında nafil kaç rekâttır, ne dersin? Cumadan önce dört rekât, ondan sonra da dört rekât olup bunlar arasını ancak teşehhüt ile ayırır, dedi.

Ben dedim: Bayram namazından önce nafil bir namaz var mı ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Sonra var mı? Eğer kılaran iyi olur, dedi. Ben dedim: ondan sonra kaç rekât kılar? Dört rekât, dedi. Bunların arasını ancak teşehhüt ile ayırır.⁶⁸⁸

Ben dedim: Geceleyin kaç rekât nafil namaz vardır? Bize Hz. Peygamber'den ulaştı ki, o gece sekiz rekât namaz kılar, sonra üç rekât vitri kılar, sonra da sabah namazından önce iki rekât namaz kılar.⁶⁸⁹ Ben dedim: Eğer gece nafil kılar mı? İki rekât veya dört ya da altışar altışar veyahut sekizer sekizer kılmasında bir sakınca yoktur, dedi. Bunlardan hangisini istersen onu kılmanda bir sakınca yoktur. Ben dedim: Sen bunlardan daha çok hangisini seversin? Dört, dört kılmayı dedi. Ben dedim: Nafil namaz gündüz de böyle midir? Evet, dedi. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Yakup (Ebu Yusuf) ile Muhammed ise gece namazı ikişer ikişer kılınır, dediler.

Yusuf, Esed, Said b. Ebi'l-Cehm, Eyyüb, Salt b. Haccac el-Küfi, Abdülhamid el-Himmani, Ubeydullah b. Zübeyr ve Muhammed b. el-Hasen gibi şahsiyetler vardır. Harisi, bunu Harice b. Mus'ab yoluyla Ebu Hanife'den ondan daha uzun olarak rivayet etti ve dedi: Ebu Hanife'den yine Abdülaziz b. Halid, Ebu İsmet, İbrahim b. el-Cerrah rivayet etti. Eyyüb b. Aid, Muharip b. Disar ve İbn Ömer yoluyla Hz. Peygamber'den Harice hadisi kadar uzunluğunda rivayet etmiştir. Sonra Harisi, Cafer b. Avn Ebu Hanife, Muharip b. Disar ve İbn Ömer yoluyla Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti: "Kim yatsı namazından sonra mescitten çıkmadan önce dört rekât kılar, bu rekâtlar kadir gecesindeki benzerlerine denk olurlar." Bu Harisi'nin el yazması Müsned'inden kısaltarak alınmıştır. Varak/ 31. Bak. Cami-ul Mesanid, I, 393. Ben dedim: Bunu İbn Ebi Şeybe, İbn İdris, Husayn ve Mücahid yoluyla Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet etti: Kim yatsıdan sonra dört rekât namaz kılar bunlar kadir gecesindeki eşitleri gibi olur. O bunu Veki, Abdülcebbar İbn Abbas, Kays b. Vehb ve Mürre yoluyla Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Kim yatsıdan sonra dört rekât namaz kılar ve bunların arasını bir selamla ayırmazsa, bunlar kadir gecesinde benzerlerine denk olurlar. Ka'b b. Mati' ve Mücahid'den de benzeri rivayet edilmiştir. Ben dedim: Hafız İsar'da der ki: Taberani bunu Evsat'ında İshak el-Ezrak –güvenilir bir ravidir- yoluyla Ebu Hanife'den tahric etmiştir. Eh. Ben dedim: Bunu İbn Ebi Şeybe de İbn Fudayl, el-Alai b. el-Müseyyeb Abdurrahman b. el-Esved babası yoluyla Hz. Aişe'nin şöyle dediğini haber verdi: Yatsıdan sonra (kılınan) dört rekât kadir gecesindeki benzer namaza denktir. (Yatsıdan Sonra Dört Rekât Kılma) Bahsi, s. 882. Ebu Davud ve Nesai Aişe hadisine şu ilaveyi rivayet etti: Resulullah yatsı namazını kılıp benim yanıma girdiğinde hep ondan (yatsıdan) sonra dört rekât namaz kılar. Eh. Buhari, İbn Abbas'tan Hz. Meymune'nin evi hakkında benzer bir hadisi rivayet etmiştir. Eh.

⁶⁸⁷ Bu iki tirnak arasındaki metin üç nüshadan düşmüştür; biz onu "HA" ve "S" nüshalarından ilave ettik.

⁶⁸⁸ Metindeki "la yafsilü" ifadesi "Z" ve "HA" nüshalarında "la tefsilü" olarak gelmiştir.

⁶⁸⁹ Yazar Kitab-ül Asar'ında (I, 234) bu hadisin senedini eksiksiz olarak şöyle açıkladı. Ebu Hanife bize, Ebu Cafer'in şöyle dediğini haber verdi: Hz. Peygamber son yatsı namazından sabah namazına kadar olan arada on üç rekât namaz kılar. Sekiz rekât nafil, üç rekât vitir ve iki rekât sabah namazı (sünneti). O Muvatta'ında (s.145) ve Kitab-ül Huccet'te (s. 55) de bunun benzerini rivayet etti. Bunu Ebu Yusuf Asar'ında (s. 34) rivayet etti. İmam Muhammed Huccet'inde rivayet etti. Buhari, Ebu Davud ve Tirmizi Malik, Said el-Makburi yoluyla Ebu Seleme'nin Hz. Aişe'ye Resulullah'ın ramazan'da namazı nasıldı, diye sorduğunu haber verdi: Aişe dedi ki: Hz. Peygamber ne ramazanda ve ne de başka zamanda on bir rekât namazın üzerine ziyade etmedi Dört rekât kılar, -bunların güzelliğinden ve uzunluğundan bir şey sorma- sonra dört rekât kılar -bunların güzelliğinden ve uzunluğundan bir şey sorma- sonra üç rekât kılar. -el-hadis. Kitab-ül Asar'a bak orada daha çok açıklama ve yeterli bilgi bulursun. I, 234

Ben dedim: Bir namazdan sonra onun misli kılınmaz hadisi⁶⁹⁰ hakkında ne dersin? Bana göre bu farz namazlarda son iki rekâta kıraati terk etmek hakkındadır. Çünkü sen bunlarda istesen bile okumazsın.⁶⁹¹

Ben dedim: Sana göre nfile namazlarda uzun dualar ve kıyam mı daha iyi yoksa⁶⁹² çok secde ekmek mi daha iyi? Uzun zaman kıyamda olmak benim hoşuma gider ama bunların hangisini yaparsa⁶⁹³ güzeldir.

Ben dedim: dört rekât namaz kılmaya niyet eden bir adam namaza başladı ve sonra konuştu ne dersin? Onun iki rekât kaza etmesi gerekir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o iki rekât kılıp teşehhüt yapıp üçüncü rekâta kalkmadıkça dörde girmiş olmaz.

Ben dedim ki, kişi, kıraatsiz olarak dört rekât namaz kılsa, kaç rekât kaza eder? İki rekât kaza eder, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, ilk iki rekât, fasit olmuştur. Bu sebeple onun ilk iki rekâtı kaza etmesi gerekir. Ben dedim: Eğer o ilk rekâta ve dördüncü rekâta kıraati yapsa ya da ilk rekât ile üçüncü rekâta kıraat etse, ne dersin? Onun dört rekât kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Daha önceki ile bunun farkı ne? Bu kıyasa göre aynıdır. Fakat bu, Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ise bana gelince, ben, onun her iki halde de ister okusun, ister okumasın onun dört rekât kaza etmesi gerekir, görüşümdedir, dedi. Muhammed de şöyle dedi: Bence her iki halde de bu iki rekâttir. Çünkü iki rekât fasit olduktan sonra o, diğer iki rekâta başlama imkânına sahip değildir. Bu aynı zamanda Züfer'in de görüşüdür. Ben dedim: Eğer o kıraatsiz olarak iki rekât kılsa, sonra selam vermeden kıraatli olarak iki rekât daha kılsa ve son ikiyi ilk ikkiye kaza diye niyet ederse ne dersin? Bu kaza olmaz; onun iki rekât daha kaza etmesi gerekir, dedi. Çünkü bu bir tek namazdır; o sebeple onun bir kısmı diğer kısmına kaza olmaz. Ben dedim: Ona son iki rekâta birisi uysa ve bu ikiyi beraber kılsalar? Onun ilk iki rekâtı imamın kaza ettiği gibi kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Ona ilk iki rekâta birisi uysa, bu iki rekât tamamlandıktan sonra bu adam konuşsa, imam da dört rekât kılincaya kadar namazına devam etse? İmamın arkasında olan adamın iki rekât kaza etmesi gerekir, dedi.

Ben dedim: Eğer namazın hepsi tam ve sahih ise konuşan kimse üzerine kaç rekât kaza gerekir? O sadece iki rekât kaza eder dedi. Çünkü o son iki rekâta⁶⁹⁴ girmeden önce bu imam onun imamı olmaktan çıkmış bulunmakta ve o sadece ilk iki rekâta imam olmuştur.

Ben dedim ki, adam gecenin sonunda iki rekât namaz kılıp buna sabah namazının iki rekâtı diye niyet etse, onun için yeterli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o,

---

⁶⁹⁰ Bunu İbn Şeybe Musannef'inde rivayet etti. Cerir bize Muğire ve İbrahim en-Nahai yoluyla Hz. Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: Bir namazdan sonra onun misli kılınmaz. Ve dedi: Abdullah b. İdris, Husayn, İbrahim ve Şa'bi yoluyla Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi: Bir namazın izinden (hemen arkasından) onun misli bir namaz kılınmaz. Eh. İbn-ül Hümmam Hidaye Şerh'inde böyle dedi. İmam Muhammed Camiu's Sağır'de der ki: Hz. Peygamber'in "Bir namaz kılındıktan sonra onun misli kılınmaz" hadisinin yorumu şudur: Yani iki rekât kıraatli, iki rekât da kıraatsiz olarak kılınır demektir. Eh. Namazda Kıraat Babı, s. 15. O bunu Hidaye'de böyle nakletti. İbn-ül Hümmam Hidaye'nin sözünü açıklarken şöyle dedi: Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadis, Muhammed'in zahir sözü gibi mi, -bilmiyoruz-, bunu en iyi Allah bilir. Muhammed (r.a) de bunu bizden daha iyi bilir. I, 328. Aynı Hidaye Şerh'inde dedi: Tahavi de bunu Hz. Ömer'den mevkuf (sahabenin sözü ve fiili anlamında hadis) olarak Maani'l Asar Şerh'inde rivayet etmiş, fakat bunu Hz. Peygamber'den tespit etmemiştir. Ben dedim: Eğer bu hadis sana göre Hz. Peygamber'den sabit olmamışsa Muhammed'e göre sabit olmuştur. Senin için bunu sabit olmaması, onun yanında da sabit olmamasını gerektirmez. Bizim âlimlerimiz, Muhammed'den gelen haberlerin hepsi mevsuldür. (Yani rivayet zincirinde bir kopukluk bulunmadan Hz. Peygamber'e ulaşımıştır).

⁶⁹¹ Metindeki "la takraü" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında böyle, diğer üç nüshada ise "lem nakra" şeklinde gelmiştir.

⁶⁹² Metindeki "em" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "ev" olarak gelmiştir.

⁶⁹³ Metindeki "faale" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "faalte" olarak gelmiştir.

⁶⁹⁴ Metindeki "uhreyeyni" kelimesi "H" nüshasında böyledir. "Z", "HA" ve "S" nüshalarında ve esas nüshada ise "ahirateyni" olarak gelmiştir.

tan yerinin ağardığına kesin kanaat getirmeden iki rekât sabah namazını kılsa onun için yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o, tan yeri ağarmadan önce mi kıldım diye namazın bir rekâtinde şüphe etse, fecr de doğmamış olsa hüküm yine böyle midir? Evet, dedi.

Ebu Hanife dedi: Adam vitir namazını kılmadan sabah namazını kılsa sonra vitri hatırlarsa onun vitri kaza etmesi gerekir. Eğer sabahın iki rekât (sünnetini) kılmadan sabah namazını kılsa sonra onu hatırlarsa onu kaza etmesi gerekmez. Çünkü sabah namazının iki rekâtı vitir mesabesinde değildir.⁶⁹⁵ Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Muhammed ise⁶⁹⁶ güneş⁶⁹⁷ doğduğu zaman onu kaza eder, demiştir.

FARZ NAMAZLARDAKİ KIYAM HAKKINDA GELEN RİVAYETLER

Bize Hz. Peygamber'den ulaştı ki, o şöyle buyurdular: "Kim bir cemaate imamlık yaparsa, namazı onların en zayıfına göre kıldırsın. Çünkü onların arasında hasta, küçük, yaşlı ve ihtiyaç sahibi olan kimseler vardır."⁶⁹⁸

Ben dedim: Sabah namazında imam ne kadar okur, ne dersin? Her iki rekâtta Fatiha ile beraber toplam olarak kırk ayet okur, dedi. Ben dedim: Öğle namazının iki rekâtında ne kadar okur? Hemen hemen bunun kadar veya ondan aşağı, dedi. Ben dedim: İkinci namazının iki rekâtında ne kadar okur? Fatiha ile beraber yirmi ayet, dedi. Ben dedim: Akşam ne kadar okur? İki rekâtta ve her bir rekâtta, Fatiha ile beraber kısa bir sure veya beş ayet ya da altı ayet okur, dedi. Ben dedim: Yatsıda ne kadar okur? İki rekâtın hepsinde fatiha ile beraber yirmi ayet okur, dedi. Ben dedim: Senin bu anlattıkların her biri⁶⁹⁹ Fatiha suresinden sonra⁷⁰⁰ değil mi? Evet, dedi. Ben dedim: Sana sorduğum bu namazlarda seferde nasıl okuyacak?⁷⁰¹ Fatiha suresini okur, ondan sonra da dilediğini⁷⁰² okur, dedi. Mukim olan seferiye-yolcuya benzemez.

⁶⁹⁵ Metindeki "leyse" kelimesi çoğu nüshalarda böyledir.

⁶⁹⁶ "HA" ve "S" nüshalarında ise şu ifade vardır: Muhammed dedi: Bana göre sabah namazının iki rekatını güneş yükseldiği zaman kılması daha iyi olur. Eğer bunu yapmazsa onun üzerine bir şey gerekmez, Çünkü bu nafil bir namazdır.

⁶⁹⁷ Metindeki "eş-şems" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁶⁹⁸ Ben dedim: Ben bu metni ve ona benzer yakın birini bulamadım. Şirazi bunu Elkab'da Osman b. Ebi'l As es-Sekafi yoluyla tahric etti ki, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Arkadaşlarına namazı onların en zayıfına göre kıldır. Çünkü onların içinde zayıf, hasta ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır. Bir müezzin edin. O ezan okuduğu için bir ücret almasın". Kenz-ul Ummal, IV, 128. Tabarani bunu Evsat'ta Osman b. Ebi'l As es-Sekafi'den tahric etti. O dedi ki: Hz. Peygamber beni Sakif'e gönderdiği zaman "Ey Osman affedici ol! İnsanlara en zayıfına göre namaz kıldır. Çünkü onların içinde zayıf, ihtiyaç sahibi hamile ve emzikli olan kimseler vardır." Mecmau'z Zevaş'de böyledir. II, 73. O, bunun ravileri güvenilirler, dedi. Ve İmam Ahmed bunu değişik sözlerle ve senediyle rivayet etti. Bu hadisi Müslim, Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace ve Hâkim Müstedrek'inde rivayet ettiler. Sahiheyne (Buhari ile Müslim) de şu sözlerle rivayet edilmiştir: "Sizden biriniz insanlara namaz kıldırıldığı zaman hafif yapsın (kısa kıldırsın). Çünkü onların içinde zayıf, hasta ve yaşlı olanlar vardır. Müslim'in metni ise şöyledir: "Çocuk, yaşlı, zayıf, hasta ve ihtiyaç sahibi" Nasburraye'de böyledir. II, 29.

⁶⁹⁹ Metindeki "fe huve" kelimesi "HA" nüshasından ilave edilmiş, diğer nüshalardan düşmüştür.

⁷⁰⁰ Metindeki "fatihat-il Kitabı" kelimesi "H" nüshasında "Fatihat-il Kitabı el-Kurani" şeklinde gelmiştir. Belki bu "Kuran" kelimesi esas nüshanın dip notu olup burada nüshalar arasındaki farklılıkları gösteriyor. Müstensih bunu esas nüshanın terk ettiğini sanarak metne koymuş, böylece iki nüshanın arasını birleştirmiş oldu. "S" nüshasında ise "Fatihat-il Kitab" yerine "Fatihat-il Kuran" şeklinde gelmiştir.

⁷⁰¹ "Ben dedim: Sana sorduğum bu namazlarda seferde nasıl okuyacak" yerine "S" nüshasında "Ben dedim: Sana sorduklarım seferde nasıl olacak" şeklinde gelmiştir.

⁷⁰² Metindeki "ve bima şae" ifadesi "H" nüshasında "ve ma şae" şeklinde gelmiştir.

Ben dedim: Son iki⁷⁰³ rekâta farz namazlarda her bir rekâta Fatihayı okur mu? Evet, dedi. İsterse her bir rekâta Fatihayı okur, dilerse bu iki rekâta⁷⁰⁴ tesbih söyler ya da dilerse sükût eder.

Ben dedim: Vitirde nasıl⁷⁰⁵ okur ve ne okur? O ne okursa o güzeldir, dedi. Hz. Peygamber'in vitir namazının birinci rekâtında A'la suresini, ikinci rekâtında kafirun suresini, üçüncü rekâtında ise ihlâs suresini okuduğu bize kadar ulaşmıştır.⁷⁰⁶

Hz. Peygamber'in vitirde üçüncü rekâta kıraati tamamladıktan sonra rükû etmeden önce kunut-dua yaptığı da bize kadar ulaştı.⁷⁰⁷

Ben dedim: Böyle namazlardan birinde kunut var mı? Hayır, dedi. Sadece vitir namazında var. Ben dedim: Kunutta ne kadar ayakta durulur? İnşakak ve Büruc sureleri miktarı kadar olduğu söylenir, dedi. Ben dedim: Kunutta belli bir dua var mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Kunuta başladığı zaman ellerini kaldırır mı? Evet dedi. Onları sonra bırakır.⁷⁰⁸

Ben dedim: Eller kaç yerde kaldırılır? Yedi yerde kaldırılır, dedi. 1-Namaza başlarken, 2-vitir namazında kunutta, 3- bayram namazlarında, 4-Hacer-ul Esvedî istilamda Safa ve Merve üzerinde iken, 5-Arafat ve Müzdelife'de, 6-Makam-ı (İbrahim)de⁷⁰⁹ ve 7-iki cemrede.

Ben dedim: Adam kadınlara imamlık yapıyor, fakat kadınlar arasında kendisinden başka bir erkek yok⁷¹⁰ ne dersin? Eğer burası bir yerin mescidi olup orada namaz kılınıyorsa ve o adam da imam ise orada bir erkek olmadığı halde o öne geçip namaza katılan kadınlara⁷¹¹ kıldırıldı ise bunda bir sakınca yoktur. Ancak⁷¹² o adam mescidin dışında bir yerde veya bir evde kadınlarla birlikte yalnız kalırsa ben bunu mekruh görürüm. Yalnız kadınların arasında bir erkek mahremi olursa mekruh olmaz.

Ben dedim: Adam mahalle mescidinde cemaatle namazı kaçırırsa, namaza yetişme ümidiyle onun⁷¹³ başka bir mescide gelmesi hususunda ne dersin? Eğer yaparsa bu güzel olur.⁷¹⁴ Kendi mahalle mescidinde kılsa o da güzel olur.⁷¹⁵ Ben dedim: Eğer o kendi mahalle mescidinde kılsa farz namazdan önce nafil (sünnet) namaz kılabilir mi? Eğer buna müsait

⁷⁰³ Metindeki "uhreyeyni" kelimesi "H" nüshasında "ehırateyni" şeklinde, "A" nüshasında da "aahirateyni" şeklinde gelmiştir.

⁷⁰⁴ Metindeki "fihima" kelimesi çoğu nüshalardan düşmüştür, biz onu "S" nüshasından ilave ettik.

⁷⁰⁵ Metindeki "ve keyfe" kelimesi "S" nüshasında "fe keyfe" olarak gelmiştir.

⁷⁰⁶ Yazar bu haberi Kitabül Asar'ında ravi zinciri ile beraber zikreder: Ebu Hanife bize Zebid el-Yami, Zerr-il Hemedani ve Said yoluyla Abdurrahman b. Ebzi'nin şöyle dediğini haber verdi. Resulüllah vitir namazında birinci rekâta A'la suresini, ikincide "kul lillezine keferu" yu yani "kul ya eyyuha'l kafirun" Kafirun suresini, bu İbn Mesud kıraatinde böyledir, üçüncüde ise ihlâs suresini okurdu. Muhammed dedi: Eğer bunu okursan güzel olur. Vitirde Fatiha ile beraber Kurandan ne okursan oku o da güzeldir. İstersen Fatiha ile beraber üç ayet veya daha fazla oku. Bu Ebu Hanife'nin kavlidir. Eh. s. 28

⁷⁰⁷ Yazar bu haberi Huccet adlı kitabında senedi ile beraber rivayet etti: Bizim arkadaşlarımızdan güvenilir kimseler bize Ata b. Müslim el-Haffaf, A2la b. Müseyyeb ve Habib b. Ebi Sabit yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Ben Resulüllah'ın yanında geceledim. O geceleyin kalkıp iki rekât namaz kıldı. Sonra kalkıp vitir namazını kıldı. Fatihayı okudu ve A'la suresini okudu, sonra rükû ve secde yaptı. Sonra kalktı Fatiha ve Kafirun suresini okudu. Sonra rükû ve secde yaptı. Kalktı ve Fatihayı ve ihlâs suresini okudu, sonra kunut yaptı dua etti ve rükûa gitti. Eh. I, 201.

⁷⁰⁸ Metindeki "yeküffühüma" kelimesi "S" nüshasında böyle, "A", "H" ve "Z" nüshalarında ise "yeküffüha" olarak gelmiştir ki bu bir yanlışlıktır. "HA" nüshasında ise "yeküffühu" olarak gelmiştir k, bu bir şey ifade etmez.

⁷⁰⁹ Metindeki "el-makam" kelimesi "S" nüshasında "il-makameyni" olarak gelmiştir.

⁷¹⁰ Metindeki "leyse" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise "ve leyse" olarak gelmiştir.

⁷¹¹ Metindeki "fe dehalet" kelimesi "S" nüshasında böyle gelmiş, diğer nüshalarda ise "fe dehalne" olarak gelmiştir.

⁷¹² Metindeki "en" kelimesi "S" nüshasında "bi en" şeklinde gelmiştir.

⁷¹³ Metindeki "lehu" kelimesi "S" nüshasından ilave edilmiştir.

⁷¹⁴ Metindeki "fe hasenün" kelimesi "S" nüshasında "fehuve hasenün" olarak gelmiştir.

⁷¹⁵ "namaza yetişme ümidiyle onun.." ifadesinden buraya kadar olan kısım "H" nüshasından düşmüştür.

bir vakti varsa⁷¹⁶ kılmasında sakınca yoktur. Eğer vaktin geçmesinden korkarsa farz namaza başlar.

Ben dedim: Müezzin ikamete başladığı zaman adamın nafile namaza başlayıp kılması mekruh⁷¹⁷ olur mu ne dersin? Evet, dedi, bunu onun için mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer bu nafile namaz sabah namazının iki rekât (sünneti) ise? Sabah namazının sünnetine gelince ben onu mekruh görmem, dedi.

Ben dedim: Cemaat namazda iken adam mescide geldi. O nafile kılabilir mi, yoksa cemaatin farz namazına mı uyar? Hayır, o hemen cemaatle beraber olup farz namaza başlar, dedi. O hiçbir nafile kılmaz. Hemen imama yetişip uyar. Ancak o sabah namazının sünnetini⁷¹⁸ kılar ondan sonra cemaate katılır. Ben dedim Eğer o sabah namazının farzından bir rekâtı⁷¹⁹ kaçırmaktan korkarsa? Korksa bile (sünneti kılar), dedi. Ben dedim: Eğer o sabah cemaatini⁷²⁰ (tamamen) kaçırmaktan korkarsa?⁷²¹ Bana göre onun cemaatin namazına katılması ve iki rekât (sünneti) terk etmesi daha iyi olur.

Ben dedim: Adam vitir namazını unutmuş, böylece onu hatırladı ama vitiri kılsa sabah namazının vaktini⁷²² geçireceğinden⁷²³ korkuyor, nasıl yapacak, ne dersin? Sabahı kılar, dedi. Güneş yükseldiği zaman da vitri kaza eder. Ben dedim: Eğer o sabahı kaçırmaktan⁷²⁴ korkmazsa ne dersin? Önce vitri, sonra da sabah namazını kılar, dedi. Ben dedim: O sünneti kılmadı, eğer kılsa⁷²⁵ farzı kaçıracağından korkarsa? Farzı kılar, sünneti kılmaz, dedi. Ben dedim: Eğer o farzı kıldı, sünneti kılmadı ise⁷²⁶ o daha sonra gündüz yükseldiği zaman onu kılacak mı? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü bu, gündüz yükseldiği zaman kaza ettiği vitir namazı gibi değildir.⁷²⁷

Ben dedim: Bir adam kendi başına namazı kıldı selam verip tamamladı. Sonra birisi gelip namazda ona uydu ve imam henüz oturmaktadır. Böylece adam tekbir aldı ve ona uydu. Sonra selam veren imam hatırladı ki üzerinde tilavet secdesi vardı veya dördüncü rekâta teşehhüt yapmadığını düşündü. Teşehhüt miktarı kadar oturdu ve sonra imam konuştu, ne dersin? İmamın namazı tamdır. Ona uyan kişinin namazı da tam olup o namazına devam eder. Çünkü imam tam bir namazda idi. Onun bu⁷²⁸ selamı namazı kesmez.⁷²⁹ Çünkü onun üzerinde daha sehiv secdesi vardır, tahiyatı okuyacak ve ondan sonra selam verecektir. İşte selam vermeden önce imamın yapması gereken her şeyi aynı zamanda bu adam da yapmak zorundadır. Yalnız imamın namazına katılan bu adam üzerine tilavet secdesi yapmak gerekmez; çünkü imam bunu yapmamıştır. Ben dedim: Bu adam, imam selam verdikten

⁷¹⁶ Metindeki “fi vakti seatin” ifadesi “S” nüshasında böyledir. Bunun doğrusu “fi’l vakti seatün” olsa gerekir. “Seatün” kelimesi diğer nüshalardan düşmüştür. Muhtasarda “farzı kaçırmaktan korkmazsa farz namazdan önce mescide nafile namaz kılmasında bir sakınca yoktur” denilmektedir.

⁷¹⁷ Metindeki “e tükrahu” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “e yükrahu” olarak gelmiştir.

⁷¹⁸ Metindeki “yüsallihima” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “yesallihia” şeklinde gelmiştir.

⁷¹⁹ Metindeki “rekâtün min” kelimesi üç nüshadan düşmüştür. Ancak biz onu “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

⁷²⁰ Metindeki “fi cemaatin” kelimesi “S” nüshasında “fi’l-cemaati” olarak gelmiştir.

⁷²¹ Bu soru cümlesi çoğu nüshalardan düşmüştür. Biz onu “S” nüshasından ilave ettik.

⁷²² Metindeki “vakte’l-fecri” ifadesi “S” nüshasında “salate’l-fecri” olarak gelmiştir.

⁷²³ Metindeki “yefutuhu” kelimesi “Z” ve “HA” nüshasında “yefutü” olarak gelmiştir.

⁷²⁴ Metindeki “tefutehu” kelimesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında “yefutehu” olarak gelmiştir.

⁷²⁵ Metindeki “in sallahuma” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise “in sallaha” olarak gelmiştir.

⁷²⁶ “Eğer o farzı kıldı, sünneti kılmadı ise” cümlesi “S” nüshasından düşmüştür.

⁷²⁷ Metindeki “leyseta” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise leysa” şeklinde gelmiş, fakat doğrusu “S” nüshasında olmalıdır.

⁷²⁸ Metindeki “zalıke” kelimesi “S” ve “HA” metinlerinden ilave edilmiştir.

⁷²⁹ Metindeki “leyse yaktau” ifadesi “S” nüshasında “la yaktau” olarak gelmiştir.

sonra problem olduğu gibi yerinde dururken gelip ona uymuş ise ve ancak imam üzerinde namazda yanılma secdesi olduğunu hatırlayıp fakat bu sehiv secdesini yapmasa, bilakis konuşsa ve kalkıp gitse (ne dersin)? İmanın namazı tamdır, dedi. Cemaate sonradan gelen bu adam ise namazı yeniden kılması gerekir. Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Züfer ile Muhammed ise adam⁷³⁰ kalkıp imamın namazını kılmaya devam eder, dediler. Çünkü sehiv secdesi namazda terk edilebilen bir şeydir.

NAMAZDA ABDESTİN BOZULMASI VE NAMAZI AKSATAN ŞEYLER

Ben dedim: Adam imama uydu.⁷³¹ Sonra bevil, büyük abdest, kuma veya burnunun kanaması ya da başına gelen başka bir şey sebebiyle, bunlardan hiçbirini kasıtlı yapmayarak abdesti bozuldu. Bu imam olsun veya olmasın nasıl yapacak, ne dersin? Eğer bu imam ise geri çekilir ve arkasından birini cemaate namaz kıldırması için öne geçirir. Kendisi gidip abdest alır gelir, hiç konuşmadan geçmiş namazını hesap ederek kalkar ve geri kalan namazını kılıp tamamlar. Eğer o konuşursa geçmiş kıldığını hiç hesaba katmadan namazını yeniden başlayıp kılar, dedi. Ben dedim: Konuşmadı, fakat o evine döndüğü zaman küçük veya büyük abdestini bozdu. O abdest alıp namazına kaldığı yerden devam edebilir mi? Hayır, dedi. Çünkü o, bile bile (namazın dışında) bir şey yaptığı için onun namazı bozulmuştur. Bundan dolayı o, abdest aldığı anda bu namazı yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Bu adamın bile bile yaptığı bir işten dolayı namazını yeniden kılması gerekiyor da iradesi dışında olan bir şeyden ötürü (kıldığı rekâtları) niçin yeniden kılmıyor? Çünkü dedi, kişi namaz kılarken abdesti irade dışı bir sebeple bozulursa o yeniden abdest alır ve daha önce kıldığı rekâtları hesap ederek geri kalan rekâtları tamamlar diye haber ve sünnette gelmiştir.⁷³²

Ben dedim: Adam⁷³³ eğer cima etse veya mahrece girse⁷³⁴ ya da⁷³⁵ kussa⁷³⁶ o namazına devam edebilir mi? Bu ve bundan önceki (mesele) aynıdır. Onun namazı yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: O zorlanarak kusarsa da böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o içine bir şey karışmamış çok su kusarsa veya içine hiçbir şeyin karışmadığı safra-sarı suyu kusarsa veya yiyecek kusarsa veya bilerek-isteyerek kusarsa ya da istemediği halde kusmak ağzına kadar gelirse ne dersin? Eğer bu bilerek isteyerek olursa hem abdesti ve hem de namazı yeniden alır ve kılar. Eğer o kusmak istememişse abdestini alır ve namazına devam edip tamamlar. Ben dedim: içine bir şey karışmamış balgam kusarsa bu onun abdestini bozar

⁷³⁰ Metindeki “er-racülü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁷³¹ Metindeki “dehale maa’l imami sümme ahde” ifadesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında böyle, esas nüshada “dehale el-cemaate fe ahde” şeklinde ve “S” nüshasında ise “dehale fi’s-salati sümme ahde” olarak geldi.

⁷³² İmam Muhammed bu hadisin senedini Asar’ında zikrederek şöyle dedi: Ebu Hanife bize Abdülmelik b. Umeyr ve Muabbid b. Sabih yoluyla haber verdi ki, Resulüllah’ın ashabından bir adam Osman b. Affan’ın arkasında durdu. Sonra abdesti bozuldu, geri çekilde ve abdest alıncaya kadar konuşmadı. Sonr “ve onlar yaptıklarında bile bile ısrar etmezler” (Ali İmran 3/ 135) ayetini okuyarak geldi. Namazın geçen kısmını hesap edip geri kalan kısmını kıldı. Ebu Hanife, Hammad yoluyla İbrahim’in “bu onun için yeterli olur, ancak bana göre yeniden kılsa daha iyidir”, dediğini haber verdi. Ebu Hanife, Hammad yoluyla İbrahim’in namazda burnu kanayan veya abdesti bozulan adam hakkında şöyle dediğini rivayet eder: O çıkar, konuşmaz, ancak Allah’ı zikreder, sonra abdest alı ve yerine döner; kıldığını sayıp hesp eder ve geri kalan namazını kılar. Eğer konuşursa namazını baştan, yeniden kılar. Muhammed biz bunu alıyoruz, dedi. Yeniden kılması ise daha efdaldir. Bu Ebu Hanife’nin görüşüdür. Muhammed bu kaldığı yerden namaza devam etme hükmünü İbn Ömer ve Said b. el-Müseyyeb’ten Muvatta’ında rivayet etmektedir. Bak (Burun Kanamasıyla Abdest Alma Babı) s. 62. O bunu Hz. Peygamber’in bir fiili olarak da yine Muvatta’da rivayet etti. Bak. (Namazda Abdestin Bozulması Babı) s. 120.

⁷³³ Metindeki “er-racülü” kelimesi çoğu nüshalardan düşmüştür. Ancak biz onu “S” nüshasından ilave ettik.

⁷³⁴ “Eğer cima etse veya mahrece girse” ifadesi “S” nüshasında “Eğer mahrece girse veya cima etse” şeklinde gelmiştir.

⁷³⁵ Metindeki “ev” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür. .

⁷³⁶ Metindeki “istekae” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında istemna” olarak gelmiştir.

mı? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, balgam tükürükten⁷³⁷ ibarettir; bundan ötürü abdest lazım gelmez. Bu Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşüdür. Yakub (Ebu Yusuf) ise şöyle dedi: Bana gelince ben balgam ağız dolusu veya daha fazla olduğu zaman onun üzerine abdestin lazım geldiği görüşümdedir.

Ben dedim: Adam namaza başladı böylece bir veya iki rekât namaz kıldı. Sonra o namazda iken unutrak veya bilerek konuştu. Ne dersin? Onun namazı fasiddir, dedi, onu yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Eğer o gülerse? Eğer onun gülmesi kakhahanın altında ise namazına devam eder. Eğer kakhaha⁷³⁸ şeklinde ise bunu ister unutarak, ister bilerek yapsın, abdest ve namazını yeniden alır ve kılar. Ben dedim: Senin yanında gülme niye böyle, halbuki kıyasta gülme ile konuşma aynı şeydir? Evet, dedi, ancak ben gülme konusunda Hz. Peygamber'den gelmiş olan bir hadise dayanıyorum.⁷³⁹

Ben dedim adam imam olarak namaza başladı. O bir veya iki rekât kıldı. Sonra bayıldı veya delirdi ya da bir acı-ağrı belirdi ve akli başından gitti, ne dersin? İmamın namazı ve onun arkasındakilerin namazı da fasittir. İmamın abdest ve namazını yeniden alıp kılması gerekir.⁷⁴⁰ Cemaate gelince onların abdest almalarına gerek yoktur; onlar namazı yeniden kılarlar. Ben dedim: Eğer imam gülse hatta kakhaha atsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam cemaate imam oldu ve bir veya iki rekât namaz kıldırdı. Sonra ayakta uyudu, ne dersin? O namazına devam eder, dedi. Onun yeniden abdest alıp namazı iade etmesine gerek yoktur. Ben dedim: Eğer o bir yere yaslanarak bile bile uyursa? Onun abdesti ve namazı iade etmesi gerekir, dedi. Cemaat ise namazı yeniden kılar, fakat abdesti yenilemez.

Ben dedim: Adam cemaate namaz kıldırdı ve dördüncü rekatte teşehhüt miktarı oturdu sonra kakhaha ile güldü, ne dersin? Onun namazı ve arkasındakilerin namazı tamdır. İmamın başka bir namaz için yeniden abdest alması gerekir, cemaatin ise gerekmez, dedi. Ben dedim: Cemaat imamlarla beraber hep birlikte gülerlerse? Onların hepsi başka bir namaz için abdestlerini yeniden alırlar dedi. Ben dedim: İmam kakhaha attıktan sonra cemaat de kakhaha ile gülerse? Onlar üzerine başka bir namaz için abdest almak yoktur, dedi. Fakat ise almak zorundadır. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, imam kakhaha attığı zaman namazı kesip bitirmiş olur. Böylece onlar da namazda olmadıkları halde gülmüş olurlar. Ben dedim: İmam teşehhüt miktarı oturduktan sonra bile bile abdestini bozsa yine böyle midir? Evet, dedi, imam üzerine başka bir namaz için abdesti yenilemek gerekir, cemaate ise gerekmez. Ben

⁷³⁷ Metindeki "el-büzaku" kelimesi "S" nüshasında huve el-büzaku" olarak gelmiştir.

⁷³⁸ Metindeki "kakhaha" kelimesi esas nüshada ve "H" nüshasında böyledir. Yani "in kane ed-dıhku kakhahaten" (gülmek kakhaha ise); "Z" ve "HA" nüshalarında ise "kakhaha" şeklinde gelmiştir. Böylece o mazi bir fiildir. Yani "kakhaha el-musalli" (Namaz kılan kakhaha ile güldü) demek olur.

⁷³⁹ Yazar (burada) Kitab-ül Asar'ında senedini zikrettiği hadise işaret etti. O dedi ki: Ebu Hanife bize Mensur b. Zazan yoluyla Hasan el-Basri'nin Hz. Peygamber'den rivayet ederek şöyle dediğini haber verdi: Resulullah namazda iken namaz kılmak isteyen bir ama-kör adam kible tarafından çıkageldi. Cemaat sabah namazını kılıyordu. Adam gelirken bir çukura düştü. Böylece cemaatten bazıları güldü; hatta kakhaha atanlar bile oldu. Hz. Peygamber namazı bitirince "Sizden kim kakhaha attıysa o abdestini ve namazını iade etsin", buyurdular. Eh. s. 35.

Bunu İmam Ebu Yusuf da Asar'ında Ebu Hanife, Mensur b. Zazan, Hasan ve Muabbid yoluyla Resulullah'tan rivayet etti. Hz. Peygamber namazda iken namaz kılmak isteyen bir ama çıka geldi. Böylece o bir çukura düştü. Bunu gören cemaatten bazıları güldü hatta kakhaha atanlar bile oldu. Hz. Peygamber namazı bitirip çekilince "Sizden kim kakhaha attıysa o abdestini ve namazını iade etsin", buyurdular. Eh. s. 28. Bu hadisin tahkiki Ayni'nin Hidaye Şerhi Binaye'de geçer. Eğer hadisin tahkikini ve yolunu öğrenmek istersen oraya bak.

⁷⁴⁰ Metindeki "en yestakbile" kelimesi "Z", "HA" "S" ve "H" nüshalarında böyle, esas nüshada ise "en yestakbiluu" şeklinde, fakat "S" nüshasında "fasidetün ve yestakbilü" olarak gelmiştir. "ve ala'l imami en" ifadesi "S" nüshasından düşmüştür.

dedim: Eğer imam bayılsa veya biraz delirse⁷⁴¹ ya da tam delirse yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: İmamın bilmeden ve kasdı olmadan abdesti bozursa ne dersin? Onun namazı tamdır; çünkü o teşehhüt miktarı oturmuştur, dedi.

Ben dedim: Eğer imam yanılır ve sehiv secdesi yaparsa ve bu iki secdede kakhaha ile gülerse ne dersin? O başka bir namaz için abdestini yeniler, dedi. Onun ve cemaatin namazı ise tamdır, cemaatin yeniden abdest almasına gerek yoktur. Ben dedim: İmamın arkasındaki cemaat niçin abdest almaz? Çünkü onlar ne güldüler ve ne de abdestlerini bozdular.

Ben dedim: İmamın abdesti bozulup geri çekildi ve arkasındaki adamlardan birisini öne geçirdi. O, bir rekât kaçırdı, nasıl yapacak ne dersin? O cemaate namazı kıldırır. Teşehhüde oturduğu zaman geri çekilir selam vermeden bir adamı öne geçirir. Böylece bu adam onlara selam verir. Sonra o ayağa kalkar, kalan⁷⁴² namazını tamamlar ve selam verir. Ben dedim: O daha bir veya iki rekât namazı varken⁷⁴³ namazından ayrılmaya ve kakhaha ile gülse ne dersin? Onun namazı ve arkasındakilerin namazı ve ilk imamın namazı fasiddir. Bu gülen kimsenin de abdesti ve namazı yenilemesi gerekir; onların hepsi namazı yeniden kılarlar, dedi. Ben dedim: İlk imamın namazı niçin fasit oldu? Çünkü dedi, ikinci imam birinci imamdır.⁷⁴⁴ Zira imam gidip abdest alması lazım, sonra gelip ikincinin namazına uyması gerekir. Ben dedim: İlk imam abdest alıp namazı evinde kılsa geçmiş kıldığı namazı saysa bu onun için yeterli olur mu? Eğer o namazını evinde ikinci imam selam verip namazdan çıktıktan sonra kılsa onun tamazı tamdır. Eğer ikinci imam namazından ayrılmamışsa onun namazı fasit olur ve namazı yeniden kılması gerekir, dedi.⁷⁴⁵ Ben dedim: Eğer ikinci imam, kendisi için üçüncü rekât olan dördüncü rekatta oturur ve sonra teşehhüt miktarı oturduktan sonra kakhaha ile gülerse ne dersin? Onun abdesti ve namazı yenilemesi gerekir, dedi. Fakat onun arkasındakilerin namazı tamdır. Ben dedim: Bu niçin böyle⁷⁴⁶ imamın namazı fasit, ama onun arkasındakilerin namazı tam? Çünkü imamın üzerinde henüz bir rekât namaz borcu vardır. Onun arkasındaki kimseler ise namazlarını tamamlamışlardır. Ben dedim: İlk imamın durumu nedir? Eğer o dedi, ikincinin arkasında ise imamlarla beraber namazı bitirmiş ise onun namazı tamdır. Yok eğer o evinde⁷⁴⁷ olup namazda ikinci imama uymamışsa onun namazı fasittir.⁷⁴⁸ Onun namazı⁷⁴⁹ yeniden kılması gerekir.⁷⁵⁰ Çünkü ikinci imamın namazı, birinci

⁷⁴¹ Metrindeki “el-lememü” kelimesi hafif delilik demektir. O iki rekât namaz kıldı. Sonra bayıldı veya ona delilik isabttir ifadesi bundandır. Eh. bak. Mağrib, II, 172

⁷⁴² Metindeki “ma bakıye” kelimesi “H” nüshasında “ma bakıye aleyhi” olarak gelmiştir.

⁷⁴³ Metindeki “aleyhi” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁷⁴⁴ Metindeki “imam-ül evveli” ifadesi esas nüshada, “Z” ve “HA” nüshalarında böyle, “S” nüshasında ise “imamün li'l-evveli” olarak, “H” nüshasında da “el-imam-ül evvelü” olarak gelmiştir.

⁷⁴⁵ Metindeki “kale” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁷⁴⁶ Metindeki “yekunü” kelimesi esas nüshada ve “S” nüshasında böyle, “H”, “Z” ve “HAé” nüshalarında ise “tekunü” olarak gelmiştir.

⁷⁴⁷ Metindeki “fi beytihi” kelimesi çoğu nüshalarda böyledir. “H” nüshasında ise “niyetühu” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁷⁴⁸ Metindeki “fe inne salatehu fasidetün” “HA” ve “S” nüshalarında böyledir, doğrusu da budur. Fakat üç nüshada “fe inne salatehu tammetün eydan” şeklinde gelmiştir. El-Muhtasar- ul Kafi’de “fe salatühu fasidetün” diye gelmiştir. Başka bir rivayette de tammetün denilmiş, evvelki ifade doğru gibidir. eh. Bu sözün açıklamasında Serahsi dedi ki, Ebu Hafs rivayetinde “onun namazı tamdır” deilmiştir. Bu rivayetin anlamı şudur: O namazın ilk başlangıcına yetişmiştir. Böylece o imamın teşehhüt miktarı oturmasıyla namazını tamamlamış olan kimse gibi olur. Birinci rivayet daha doğru ve doğruya daha çok benzemektedir. Çünkü onun üzerinde (daha kılacağı namaz) vardır. Namaza devamdan alıkoyma husunda imamın onun için gülmesi, onun kendi gülmesi gibidir. Eğer o bu durumda kendisi gülmüş olsaydı, onun namazı bozulurdu. İmamın onun için ve onun adına gülmesi de böyledir. Ebu Hafs rivayeti ise sanki o katip tarafından yapılmış bir yanlışlıktır. Çünkü o taksim ile meşguldü. Sonra iki fasılda onun namazı tamdır diye cevap verdi. Bu taksimin dışı-zahirî cevapta muhalefeti gerektirir. Eh. I, 173.

⁷⁴⁹ Metindeki “es-salat” kelimesi çoğu nüshalardan düşmüştür. Biz onu “S” nüshasından ilavet ettik.

tamamlanmadan önce fasit olursa birincinin namazı da fasit olur.⁷⁵¹ Eğer⁷⁵² cemaat içinde namazı tamam olmamış kimse varsa onun da namazını yeniden kılması gerekir. Bu evvelki imama benzemez. Çünkü evvelki imam (namazını) kıraat yapmadan kaza eder. Böylece sanki o ikinci imamın arkasında gibidir. Namaza yetişememiş olan kimse ise o (namazını) kıraatle kaza eder.⁷⁵³

Ben dedim: Adam öğle namazından iki rekat kıldı. Sonra unutarak⁷⁵⁴ selam verdi. Sonra hatırladı ve bunu namazdan çıkma olarak kabul ettiğinden öğle namazına ikinci defa yeniden başlama niyetiyle tekbir aldı. O cemaatin imamı olduğu için cemaat de onun yaptığına⁷⁵⁵ niyet ederken onunla birlikte tekbir aldılar, ne dersin? O evvelki namazı üzerindedir⁷⁵⁶ dedi; namazdan geri kalanı kılar ve sehiv secdesi yapar. Onun Tekbir getirmesi⁷⁵⁷ namazdan çıkma değildir; çünkü o⁷⁵⁸ henüz namazdadır. Zira onların abdestleri bozulmuş olsa bile namazları tamdır. Ben dedim: Eğer onların burunları kanasa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam yalnız başına veya imam olarak⁷⁵⁹ bir rekât namaz kıldı. Sonra bir cemaat gelip namazda ona uydular. Böylece namaz tamamlanıp imam teşehhüt miktarı oturduktan sonra güldü ve hatta kahkaha attı, ne dersin? İmamın namazı tamdır dedi, yalnız onun başka bir namaz için abdestini yenilemesi gerekir. Cemaatin namazı ise fasittir; onların namazı yeniden kılmaları gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, imamın arkasındaki kimseler⁷⁶⁰ konuşmuş veya abdestleri bozulmuş ya da gülmüş olsalar, onların namazları bozulurdu.⁷⁶¹ Zira onların daha bir rekât namazları vardı, öyle değil mi? İmam da böyledir; o arkasındakinin namazını ifsat eder, fakat kendisinininkini etmez. Çünkü o namazı⁷⁶² tamamlamıştır. Ben dedim: İmam bile bile abdestini bozsa yine böyle midir? Evet, dedi.⁷⁶³ Ben dedim: Eğer o bile bile konuşursa? Konuşma, gülme ve abdesti bozulmaya benzemez, dedi. Çünkü kelam-konuşma selam verme mesabesindedir. Cemaat üzerlerinde olan⁷⁶⁴ o rekâtı kaza etmeleri gerekir ve onların namazları tamdır. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise onun arkasındaki kimselerin namazları tamdır, dediler. Her ne kadar imam kahkaha ile gülse⁷⁶⁵ de bu durumda onlar kalkar ve namazlarını kaza ederler.⁷⁶⁶ Biz bu son görüşü alıyoruz.⁷⁶⁷

⁷⁵⁰ Metindeki “ve aleyhi” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Üç nüshada ise “ve leyse aleyhi” olarak gelmiştir ki, bu Ebu Hafs rivayetinden dolayı böyle gelmiştir.

⁷⁵¹ “evvelkinin namazı fasit olur ifadesi” “HA” ve “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise Ebu Hafs rivayetinden dolayı “evvelkinin namazı fasit olmadı” şeklinde gelmiştir.

⁷⁵² Metindeki “ve lev” kelimesi “S” nüshasında “fe lev” olarak gelmiştir.

⁷⁵³ “Bu evvelki imama benzemez” ifadesinden beri olan kısım “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür. “bi kıraetin” kelimesi “H” nüshasında kıraetühu” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁷⁵⁴ Metindeki “nasiyen” kelimesi “S” nüshasından düşmüş ve “fe selleme” “ve seleme” olarak gelmiştir.

⁷⁵⁵ Metindeki “ma sana’a” kelimesi yerine “S” nüshasında “maahu zalike” ifadesi gelmiştir.

⁷⁵⁶ Metindeki “huve ala” kelimesi “H” nüshasında “haülai ala” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁷⁵⁷ Metindeki “tekbiruhu” kelimesi “H” nüshasında “tekbiratün” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁷⁵⁸ Metindeki “li ennehu” kelimesi “H” nüshasında “li enne” olarak, “S” nüshasında da “li enne et-tekbira” olarak gelmiştir.

⁷⁵⁹ Metindeki “ev huva” kelimesi “H” nüshasında “ev ve huva” olarak, “S” nüshasında ise “ve huva” olarak gelmiştir ki, bunların her ikisi de tahriften ibarettir.

⁷⁶⁰ Metindeki “ellezine” kelimesi “H” nüshasında “ellezi” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁷⁶¹ Metindeki “efsedet” kelimesi “S” nüshasında “fesedet” olarak gelmiştir.

⁷⁶² Metindeki es-salatü” kelimesi “S” nüshasında “salatühu” olarak gelmiştir.

⁷⁶³ “HA” ve “S” nüshalarında (şu metin vardır) Ben dedim: Eğer imam bile bile abdestini bozarsa veya bile bile kusarsa yine böyle midir? Evet, dedi.” Bu Ebu Hanife'nin sözüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed dedi ki: Bütün bunlarda onun arkasındaki kimselerin namazı tamdır. Ebu Yusuf ve Muhammed, cemaatin namazı fasit olmaz. Çünkü imamın namazı tamam olunca, onun arkasındaki kimsenin namazı da tamam olur, dediler.

⁷⁶⁴ Metindeki “aleyhim” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarından ilave edilmiştir. O diğer nüshalardan düşmüştür.

⁷⁶⁵ Metindeki “kahkahahu” kelimesi “S” nüshasında “hatta kahkahaten” şeklinde gelmiştir.

Ben dedim: Bir adam mescidde öğle namazına başlayıp bir veya iki rekât kılsa sonra ikamet getirilse nasıl yapar, ne dersiniz? Eğer o bir rekât kılmış ise⁷⁶⁸ ona bir rekât daha ilave eder. Sonra namazı bitirip selam verir⁷⁶⁹ ve imama uyar. Böylece onun kıldığı iki rekât nafîle olur⁷⁷⁰ dedi. Ben dedim: Eğer o iki rekât kılmış ve üçüncü rekate kalkmış kıraatleri okumş ve rükû etmiş fakat secde etmemiş⁷⁷¹ fakat (bu anda) ikamet getirilmiş ise? O iki rekât namazı keser ve hemen imamın namazına uyar, dedi.⁷⁷² Yalnız başına kıldığını⁷⁷³ saymaz, imamlarla kıldığını farz, kendi kıldığını ise nafîle yapar. Ben dedim: Eğer o üçüncü rekate bir veya iki secde yapmış ise ne dersin⁷⁷⁴? Artık o dedi, namazını bitirinceye kadar devam eder; bu farz namaz olur. Sonra selam verir, selamdan sonra imamın namazına uyar bunu da nafîle olarak kılmış olur. Ben dedim: Bu ikinci namazında olsa⁷⁷⁵ yine böyle midir? Evet, dedi. Ancak onun ikindinin (farzın)dan sonra cemaatle beraber nafîle kılması uygun olmaz. Fakat o namazını kılıp ayrıldıktan sonra artık imamın namazına uymaz. Ben dedim: Eğer o sabah namazında olup bir rekât kıldı ve secdeleri etti veya o ikinci rekâtın rükûsunu yapıyor tam o sırada ikamet oldu? O hemen namazını bırakır ve imamın namazına uyar. Çünkü imamın namazı farzdır. O yalnız başına ne kadar kıldığını hesap etmez. Ben dedim: Eğer o⁷⁷⁶ ikinci rekatin bir veya iki secdesini⁷⁷⁷ yapmış ise ve ondan sonra ikamet getirilmiş ise de mi? O namazına devam eder ve selam verir dedi. Sonra mescidden çıkıp gider, yoksa imamın namazına uymaz. Ben dedim: Eğer o akşam namazında ise onun bir rekâtını kılmış sonra ikinci rekate kalkmış ve kıraatleri okuyup rükû⁷⁷⁸ ettiği bir sırada o rükû ederken ikamet getirilmiş ise ne dersin? O dedi, namazını hemen bırakıp imamın namazına uyar ve onu farz namazı yapar. (Farz namazı niyetiyle kılar). Ben dedim: Eğer o ikinci rekate bir veya iki secde yapmış ve ondan sonra ikamet edilmiş ise? O namazına devam eder ve bitirip selam verir. Cematın namazına katılmaz onlarla beraber kılmaz. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, akşam namazı üç rekattir. Ben onun oturarak⁷⁷⁹ üç rekât nafîle namaz⁷⁸⁰ kılmasını mekruh görürüm.

Ben dedim: Adan akşam namazını kılıp ayrıldı. Sonra mescide girdi ve böylece ikamet başladı. O cemaatle namaz kılacak mı, yoksa çıkıp gidecek mi, ne dersin? Bilakis dedi, mescidden çıkıp gider ve onlarla beraber namaz kılmaz. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, akşam namazı üç rekattir. Ben nafîle bir namazın üçüncü rekatinde oturmayı mekruh görürüm. Ben

⁷⁶⁶ Metindeki “salat-ü men halfehu tammetün” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür. “fi zalike küllihi” ifadesi de düşmüştür. Bunlarda sadece “Ebu Yusuf ile Muhammed, onlar kalkar ve namazlarını kaza ederler” ibaresi vardır.

⁷⁶⁷ “Biz bu son görüşü alıyoruz” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

⁷⁶⁸ Metindeki “salla” kelimesi yerine “S” nüshasında “esabe” gelmiştir.

⁷⁶⁹ Metindeki “sümme yaktau ve yüsellimu” ifadesi “S” nüshasında “sümme yüsellimü ve yaktau ve yefriğu” olarak gelmiştir.

⁷⁷⁰ Metindeki “yekunü” kelimesi “S” nüshasında “tekunü” olarak gelmiştir.

⁷⁷¹ Metindeki “hatta” kelimesi “HA” ve “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “hatta” yerine “hıyne” kelimesi gelmiştir.

⁷⁷² Metindeki “fe yedhulü maa’l imami fi salatıhi” ifadesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “fe yedhulü fi salatı’l-imami” olarak gelmiştir.

⁷⁷³ Metindeki “sallahü” kelimesi “H” nüshasında “salla” olarak gelmiştir. Bu “S” nüshasından düşmüştür.

⁷⁷⁴ Metindeki “eraeyte” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁷⁷⁵ Metindeki “lev kane haza” ifadesi “S” nüshasında böyledir. Bu “H” nüshasından düşmüş, ama “A” “Z” ve “HA” nüshalarında vardır. Ancak “haza” kelimesi “S” nüshasından ilave edilmiştir.

⁷⁷⁶ Metindeki “kad” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında böyle gelmiş, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁷⁷⁷ Metindeki “secdeten” kelimesi “H” nüshasında “secede secdeten” olarak gelmiştir ki, bu bir tekrardır.

Müstensih burada yanılmıştır.

⁷⁷⁸ Metindeki “ve rekaa” kelimesi “S” nüshasında böyledir, diğer nüshalarda ise “fe rekaa” olarak gelmiştir.

⁷⁷⁹ Metindeki “yakudü fiha” ifadesi “H” nüshasında “fe lehu en yakude” olarak gelmiştir.

⁷⁸⁰ Metindeki “en yüsalliye” kelimesi esas nüshada “en tüsalliye olarak” gelmiştir.

dedim: Eğer uyar⁷⁸¹ ve onlarla beraber namaz kılar mı? İmam namazı bitip selam verdiği zaman bu adam kalkar ve bir rekât daha kılarak namazı çift⁷⁸² rekatli hale getirir.

Ben dedim: Adam öğle veya yatsıyı kıldı. Sonra mescide geldi ve namaz da başladı. O kıldığı namazı nafil olarak sayarak cemaatle beraber namaz kılar mı ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim: Adam Cuma günü öğle namazını kıldı. Sonra mescide geldi, namaz da başladı. O kıldığı namazı⁷⁸³ nafil olarak sayarak cemaatle beraber Cuma namazı kılar mı, ne dersin? Evet, dedi. Ben bu mesele ile önceki meselenin arasındaki fark nedir, dedim? Çünkü dedi, insanlarla beraber bu Cuma namazını kılmak onun üzerine farzdır. Bir mazereti bulunmadan onun Cuma günü öğle namazını evinde kılması uygun olmaz. Birinci meselede adam öğleyi evinde kıldığı zaman bu bir farz namazdır; onun bu farzı nafil sayması uygun olmaz. İkinci meselede ise farz olan cumanın kendisidir.

ABDESTİ BOZULDUĞU HALDE BAŞKASINI ÖNE GEÇİRMEYEN İMAMIN DURUMU

Ben niçin dedim? Ben dedi, burada istihsan yapıyorum ve cemaat mescidde namazda imam ise kendi evinde ben bunu mekruh görüyorum. Ben dedim: imam mescidden çıkıp gittikten sonra cemaat birisini öne geçirseler ne dersin? Onlar için yeterli olmaz dedi. Onların namazı yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: Eğer cemaat imam mescidden çıkmadan önce birisini öne geçirirlerse? Onun ve cemaatin namazı tamam olur, dedi. Ben dedim: Bu, imamın öne geçirdiği bir adam mesabesinde mi sayılır? Evet, dedi.

Ben dedim: Cemaat iki adamı öne geçirse, onlardan birisi bu gruba, diğeri de şu gruba imamlık yapsa ne dersin? Onların hepsinin namazı fasit olur. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, her bir guruba namaz kıldıran iki tane imam olmaz; onların imamı bir tanedir. Çünkü onlardan her biri kendisi için imam olmaya niyet etse⁷⁸⁴ ve yalnız başına namaz kılsa bu cemaat için yeterli olmaz. İşte bu iki imam⁷⁸⁵ da böyledir; eğer cemaat bir imam üzerinde birleşmezlerse onların namazları fasit olur.

Ben dedim: Abdesti bozulan imamın arkasında (cemaat olarak) sadece bir tek kişi var. İmamın abdesti bozulup namazdan çekildi. Onun arkasındaki olan adam da imam mescidden çıkmadan önce kendisine imam olmaya niyet ettiğinde ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi. Bu, cemaatin toplanıp birisini öne geçirip onunla namaz kılmalarına benzer, o mesabededir. Ben dedim: İmamın arkasındaki olan kişi imam mescidden çıkıp gidinceye kadar kendisine imam olmaya niyet etmemişse? Onun namazı tamdır, onu yeni baştan kılmasına gerek yoktur, dedi.

Ben dedim: Eğer⁷⁸⁶ abdesti bozulduğu zaman imam onu öne geçirip imam yaptıysa, böylece birinci imam gidip abdest alıp gelirse ne dersin? Artık o gelip ikinci imamın namazına uyar ve onu imam kabul eder. Çünkü burada imam o ikinci olan imamdır.

Ben dedim: Birinci imam ikinci imamı öne geçirip abdest almak için mescidden çıkıp gittikten sonra ikinci imamın abdesti bozulur ve abdest almak için⁷⁸⁷ giderse? Evvelkinin

⁷⁸¹ Metindeki “dehale” kelimesi esas nüshada, “H” ve “S” nüshalarında böyledir. “Z” ve “HA” nüshalarında ise “fe in kane dehale” şeklinde gelmiştir.

⁷⁸² Metindeki “fe yeşfeu” kelimesi “H” nüshasında “fe teşfeu” olarak gelmiştir.

⁷⁸³ Metindeki “elleti” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “ellezi” olarak gelmiştir.

⁷⁸⁴ Metindeki “nefsehu” kelimesi “Z” ile “HA” nüshasında “li nefsihi” olarak gelmiştir. Doğru olan ise “nefsehu” şeklindedir.

⁷⁸⁵ Metindeki “el-imamani” kelimesi “HA” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “el-imameyni” olarak gelmiştir.

⁷⁸⁶ Metindeki “in” kelimesi “H” nüshasında “lev” olarak gelmiştir.

⁷⁸⁷ Metindeki “yetevaddau” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “liyetevaddae” olarak gelmiştir.

namazı fasittir, dedi. Bunun (yani ikincinin) namazı ise tamdır. Ben dedim: Bu ikincinin abdesti bozulmamış olup namazını kılmaya devam ediyor. Böylece birinci imam gelip onun namazına uysa sonra ikincinin abdesti bozulsa ve mescidden çıkıp gitse ve bunu öne geçirmese, birinci de kendisine imam olmaya niyet etmese? Birinci ve ikincinin de namazları tamdır. Onların namazı yeniden kılmalarına gerek yoktur. Bu ikinci ise niyet etse de etmese de artık imamdır.

Ben dedim: Bir imam cemaate bir veya iki rekât namaz kıldırdı. Sonra abdesti bozuldu. Ve geri çekildi, kimseyi öne geçirmede. Böylece cemaat imam mescidden çıkmadan önce kendilerine namazı kıldırarak birisini öne geçirme hususunda ittifak ettiler⁷⁸⁸ ve onu⁷⁸⁹ öne geçirdiler. Bir iki kişi müstesna⁷⁹⁰ cemaatin hepsi onun üzerinde ittifak ettiler. Bu cemaattan ayrılan adam kendi başına yalnız olarak namaz kılmaya niyet etse olur mu? Eğer⁷⁹¹ cemaatin çoğunluğu imam mescidden çıkmadan önce bir adamı öne geçirmişlerse⁷⁹² böylece ona uyanların namazı tamdır, dedi. İster bir kişi ister iki kişi olsun (topluluktan ayrılıp) yalnız kalanların namazı fasittir.

Ben dedim: Adamın abdesti bozulup namazdan çekildi ve o anda gelmiş⁷⁹³ bir adamı öne geçirdi. İmam onu öne sürünce adam tekbir aldı, namaza girdi ve imamın namazında⁷⁹⁴ cemaate imam olmak için niyet etti bu cemaat için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, onlar için yeterli olur, dedi.⁷⁹⁵ Ben dedim: Eğer öne geçirilen kimse onlara imamın namazını kıldirmaya niyet etmese fakat onlara ayrı bir namaz kıldirmaya niyet etse ve böyle namazı tamamlasa, cemaat de evvelki imamın namazına niyet etmiş olsa ne olur? İkinci imamın namazı tamdır, dedi. Fakat cemaate gelince onların namazı⁷⁹⁶ fasiddir. Onların namazlarını yeniden kılmaları gerekir.

MİSAFİRİN ABDESTİ BOZULMASI BÖYLECE ONUN MUKİM BİRİSİNİ ÖNE GEÇİRMESİ

Ben dedim: Arkasında misafir ve mukim cemaati⁷⁹⁷ olan misafir bir imamın abdesti bozuldu; böylece o mukim kişilerden birisini öne geçirdi. Bu mukim adam nasıl yapacak, ne dersin? O, onlara misafir namazının tamamını kıldırır, teşehhütten sonra cemaate selam verdirmeden geri çekilir ve misafirlerden bir adamı öne geçirir; artık o cemaate selam ile misafir namazını tamamına erdirir. Mukim olanlar ise ayağa kalkıp geri kalmış olan namazlarını imamsız olarak yalnız başlarına kaza ederler.

Ben dedim: Eğer birinci imam mukimlerden bir adamı öne geçirdi, böylece o cemaate namaz kıldırdı ve ikinci rekâta oturdu, teşehhüdü okudu, sonra ayağa kalktı cemaatle beraber namazı tamamladı⁷⁹⁸ cemaat de onunla beraber kıldı, ne dersin? Misafirlerin hepsinin namazı tamamdır. Mukim olanlara gelince onların namazları⁷⁹⁹ fasittir; onların namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Ancak imamın namazı da tamdır. Ben dedim: Eğer imam ikinci rekâta teşehhüt miktarı oturmasaydı? Onun namazı fasit olur, dedi. Arkasındaki

⁷⁸⁸ Metindeki “fe ecmea” kelimesi “S” nüshasında “fectemea” şeklinde gelmiştir.

⁷⁸⁹ Metindeki “fe kaddemuhu” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Tekil zamiri diğerlerinden düşmüştür.

⁷⁹⁰ Metindeki “isneyni” kelimesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “insani” şeklinde gelmiştir.

⁷⁹¹ Metindeki “iza kane” kelimesi “S” nüshasında “fe iza kane” şeklinde gelmiştir.

⁷⁹² “ve onu öne geçirdiler” sözlerinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁷⁹³ Metindeki “cae” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁷⁹⁴ Metindeki “bi salati’l imami” ifadesi “S” nüshasında “fi salati’l imami” olarak gelmiştir.

⁷⁹⁵ “onlar için yeterli olur.” ifadesi “S” nüshasından düşmüştür.

⁷⁹⁶ Metindeki “fe inne salatehum” “S” nüshasında “fe salatühüm” olarak gelmiştir.

⁷⁹⁷ Metindeki “kavmün” kelimesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

⁷⁹⁸ Metindeki “fe etemme” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “ve etemme” olarak gelmiştir.

⁷⁹⁹ Metindeki “fe inne salatehum” ifadesi “H” ve “S” nüshalarında “fe salatühüm” olarak gelmiştir.

misafir ve mukim kimselerin de namazı fasit olur. Ben dedim: Abdesti bozulan o ilk imamın durumu nedir? Onun namazı da fasittir; o da namazını yeniden kılması⁸⁰⁰ gerekir. Ben misafirlerin namazı niçin fasit olmuştur, dedim? Çünkü dedi, onlar dört rekât namaz kıldılar. İmam ikinci rekâta teşehhüt miktarı oturmadı. İki rekâttan fazla olanlar nafîle olur. Çünkü bunlar farz namaz ile nafîle namazı karıştırdılar. Onlar farz ile nafileyi karıştırınca namazları bozulur. Mukim olanlara gelince, imam da yapmaması gereken yerde⁸⁰¹ onlara imamlık yapmıştır. Onların namazı da bunun için fasit olmuştur.

Ben dedim: Adam kıraatsiz olarak bir rekât namaz kıldı henüz ne secde ve ne de rükû yaptı; rükûya varınca başını kaldırdı ve kıraat yaptı, rükû ve secde etti. Bir adam gelip onun namazına uydu ve rekate yetişti onun için yeterli olur mu ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onun böyle yapması uygundu. Ben dedim: Eğer imam birinci rekatte kıraati yapmış ise ve kıraati bitirince rükûya varmış ise ne dersin? Onun ikinci defa rükû etmesi batıldır. O hesaba kılılmaz. Çünkü o ilk okuduğu sonra rükû ettiği zaman rekât zaten tamamlanmıştı. Ben dedim: Eğer bir adam bu ikinci rekâta onun namazına uyarsa onun rekati kendisi için yeterli olur mu? Hayır, dedi.

Ben dedim: Eğer imam arkasında bir cemaat olduğu halde önce⁸⁰² kıraat yapıp rükû ettiği zaman abdesti bozulunca başka bir adamı⁸⁰³ öne geçirdi. Bu adam da kıraate, rükû ve sücûda yeniden başlayıp yaptı. Bir adam gelip bunun namazın uydu, ne dersin? Eğer birinci imam dedi birinci rekatte okumuş ise o tam rekattir.⁸⁰⁴ Bu ikinci rekât onun için yeterli değildir. Secdelerden ikincisi de birinci içindir.⁸⁰⁵ Buna ikincide gelip uyan kimse için onun rükû⁸⁰⁶ ve secdeleri yeterli olmaz. Eğer birinci imam⁸⁰⁷ kıraat yapmamış ve rükû etmiş ise sonra abdesti bozulmuş ise, böylece bu kalktı, bu ikinci imam kıraat etti ve rükûya vardı. Sonra o rükû ederken bir adam gelip ona uydu, bu onun için yeterli olur. Cemaat ve ona uyan kişi eşittir.⁸⁰⁸ Çünkü önceki sanki namazı açıp başlattı sonra abdesti bozuldu. Böylece o bunu öne geçirdi. Bu ikinci imam kıraat yaptı. Zaten onun böyle yapması⁸⁰⁹ uygundu.⁸¹⁰

ABDESTİ BOZULAN İMAMIN CÜNÜP BİR KİŞİYİ veya ÇOCUĞU ÖNE GEÇİRMESİ

⁸⁰⁰ Metindeki “ve aleyhi en yestakbile” ifadesi “HA” ve “S” nüshasında “ve aleyhim en yestakbilu” şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁸⁰¹ Metindeki “lehu” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁸⁰² Metindeki “evvelen” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁸⁰³ Metindeki “racülen” kelimesi “H” nüshasında “racülün” olarak gelmiştir ki, bu yanlışlıktır.

⁸⁰⁴ Metindeki “fe hiye er-rekatü” ifadesi “H”, “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. “A” nüshasında ise “fi’r rekati” olarak gelmiştir.

⁸⁰⁵ Metindeki “min es-sücudi li’l-ula” ifadesi “HA” ile “S” nüshasında “hüve sücüdü’l-ula” olarak gelmiştir.

⁸⁰⁶ Metindeki “rükûuhu” kelimesi “HA” ile “S” nüshasında böyle, geri kalan nüshalarda ise “ve rükûuhu” olarak gelmiştir.

⁸⁰⁷ Bu “birinci imam” sözünü biz “S” ve “HA” nüshalarından ilave ettik. O geri kalan nüshalardan düşmüştür.

⁸⁰⁸ Metindeki “sevaün” (eşittir) kelimesini biz “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik; o geri kalan nüshalarda yoktur.

⁸⁰⁹ Bu ibare “S” nüshasında şöyledir: “O bu ikinci imamı öne geçirdi. O kırat yaptı ve rükû etti. Bu uygun oldu.”

⁸¹⁰ Bu meseleyi Hâkim Muhtasar’ında güzel bir üslupla ve kısa bir şekilde açıklamaktadır. O dedi: İmam namaza başladı. Okumadı, rükû etti ve secde etmedi. Sonra başını kaldırdı ve kıraat yaptı. Rükû ve secdesini yaptı. Ona bu ikinci rükûda bir adam yetişip uydu. Hâkim, bu onun için yeterli olur, birinci rükû sayılmaz, dedi. Eğer o ilk rükûdan önce kıraat yapmış olsaydı, evvelki rükû ve secde onun için sayılırdı. Onun namazına gelip uyan bu kimse ise rekate yetişmemiş olurdu ve yaptığı rükû da sayılmazdı. Eğer imamın ilk rükûyu bitirdiği zaman abdesti bozulmuş ise yine böyledir. O bir adamı vekil tayin etti. Eğer imam rükûdan önce kırat yapmış ise bu vekil bu rükûyu sayar. İmam ondan önce okumamışsa o bunu saymaz. Eh.

Ben dedim: İmam olan bir adamın abdesti bozuldu. Böylece o geri çekildi ve adestsiz bir adamı veya cünüp bir kişiyi ya da henüz ihtilam bile olmamış çocuğu⁸¹¹ öne geçirdi⁸¹² ne dersin? İmam ve cemaatin hepsinin namazı fasit olmuştur. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, öne geçirilen adamın namazı fasittir, namaz değildir. İmamın namazı fasit olunca onun arkasındaki kimselerin namazı da fasit olur. Çünkü mesela imamın abdesti bozulduğu zaman o bir kadını öne geçirmiş olsa onların namazı fasit olmaz mı? İşte söylediklerinin hepsi de böyledir.

ÜMMİ KİŞİNİN NAMAZ KILDIRMASI

Ben dedim: Ümmi bir adam aralarında okumuş ve okumamış kimseler bulunan ümmi bir cemaate namaz kıldırdı. Onların namazı fasiddir, dedi. Bu, Ebu Hanife'nin görüşüdür. Muhammed, okumuş insanın namazı fasit, okumayan insanın namazı ise tamdır, dedi. Bu Ebu Yusuf'un görüşüdür.⁸¹³

Ben dedim: İmam onlara ümmi olarak namaz kıldırmaya başladı; bir veya iki rekt kıldırdı, sonra bir sure öğrendi.⁸¹⁴ Üçüncü ve dördüncü rekâtlarda onu okudu. Bu onu için ve arkasındaki cemaat için yeterli olur mu ne dersin? Onlar için yeterli olmaz, dedi. Onların namazı fasiddir. Ben dedim: O onlara üç rekât namaz kılırsa sonra bir sure öğrense yine böyle midir? Evet, dedi.⁸¹⁵ Ebu Yusuf'tan söylenip yazdırılmasında Ebu Hanife ilk defa ümmi kişi namaz esnasında bir sure öğrenir ve onu okur namazına devam eder, diyordu. Sonra o bu görüşünden döndü. (r.a.)⁸¹⁶

Ben dedim: Ümmi olarak cemaatle beraber namaza başlasa, onlara namazın tamamını kılırsa, teşehhüt miktarı oturunca, selam vermeden bir sure öğrense⁸¹⁷ ne dersin? Bu ile bundan önceki mesele eşittir, dedi. Ben dedim: Onun arkasında okuyamaz bir cemaat var, böylece o ümmi olduğu halde onlarla beraber namaza başladı. Bir veya iki rekât namaz kıldırınca bir sure öğrendi⁸¹⁸ ve onu geri kalan rekâtlarda okudu?⁸¹⁹ Onlar için yeterli olmaz dedi. Onların namazı yeniden kılmaları gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o namazını⁸²⁰ kıraatsiz olarak kılmış sonra bir sure öğrenmiş, böylece onun yeniden kılması gerekir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed⁸²¹ ise şöyle derler: Bize gelince, biz ümmi bir adamın ümmi ve okumuş cemaate namaz kıldırdığı zaman onlara namazın tamamını kıldırdı

⁸¹¹ Metindeki “ev huve sabiyyün” ifadesi “H” nüshasında “ev sabiyyün” “Z” nüshasında “ev ve huve sabiyyün” şeklinde gelmiştir. Bu vav harfini müstensih yanılığ ile ilave etmiştir. Allah en iyi bilir.

⁸¹² Metindeki “fe teahhara ve kademde” ifadesi “S” nüshasında böyle, geri kalan nüshalarda ise “feteahhara ve huve imamün fekademde” şeklinde gelmiştir.

⁸¹³ “Muhammed... dedi” cümlesi esas nüshadan düşmüştür. “H” ve “Z” nüshaların da yoktur. Biz onu “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik. Ancak “S” nüshasında “la yakraü” (okumaz) yerine “lem yarka” (okumamış) şeklinde gelmiştir.

⁸¹⁴ Metindeki “alime” kelimesi Muhtasar’da “talemü” olarak gelmiştir.

⁸¹⁵ Metindeki “kale neam” kelimesi “H” nüshasında “kale kezalike neam” şeklinde geldi. Doğru olan, diğer nüshalarda olduğu gibi, “kale neam” şeklinde olanıdır.

⁸¹⁶ “Ebu Yusuf’tan...” cümlesinden sonraki kısım “HA” ile “S” nüshalarında yoktur.

⁸¹⁷ Metindeki “alime” kelimesi bütün nüshalarda böyle gelmiştir.

⁸¹⁸ Metindeki “alime” kelimesi bütün nüshalarda böyle gelmiştir.

⁸¹⁹ Metindeki “fe kareeha” kelimesi esas nüshada ve “H” nüshasında böyledir. “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında ise “fe kare” şeklinde gelmiştir.

⁸²⁰ Metindeki “salatehu” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, geri kalan nüshalarda ise “salaten” şeklinde gelmiştir.

⁸²¹ Metindeki “ve Muhammedün” kelimesi “HA” ile “S” nüshasında böyledir. O esas nüshadan, “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür.

ve teşehhüt miktarı oturdu sonra bir sure öğrendi. Onun için ve arkasındaki okumamış cemaat için bu namaz tamdır. Cemaatten okumasını bilenlerin namazı ise fasid olmuştur.

Ben dedim: Okumayan bir adam imam olup namaza başladı, sonra hiçbir şey kılmadan abdesti bozuldu ve okuyan bir adamı öne geçirdi ise? Ebu Hanife'ye göre imamın ve onun arkasında duran kimselerin namazı fasittir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, ikinci imamıa birinci imamın üzerine vacip⁸²² olan şey vacip olmuştur. Zira birinci imam okuyamıyordu. Ben dedim: Eğer birinci imam bir rekât namaz kılmış, sonra abdesti bozulmuş ve böylece bunu öne geçirmiş ise ne dersin? Bu ve bundan önceki mesele aynıdır, dedi. Ben dedim: ilk⁸²³ imam cemaate namaza başladığı zaman⁸²⁴ bir sure bilip böylece onunla iki rekât namaz kılıp namazda bu sureyi okumuş, sonra abdesti bozulmuş ve okumayan bir adamı öne geçirmiş ise? Bu ve önceki mesele aynıdır, dedi. Ben dedim: okuyan⁸²⁵ bir adamı öne geçirmiş ise? Bu ve bundan önceki mesele eşittir (aynıdır), dedi.

Ben dedim⁸²⁶ Ümmi bir adam ümmi bir cemaatle namaza başladı. Onlara bir, iki veya üç rekât namaz kıldı ve sonra bir sure öğrendi ise? Onların namazları fasit oldu, dedi⁸²⁷ Ben dedim⁸²⁸ Onların içinde okuyan bir grup olsaydı yine böyle mi olurdu? Evet⁸²⁹ dedi.

Ben dedim: Adam imama uyararak namaza başladı, fakat cemaat bir rekât kılmış, ümmi olan bu adam imam⁸³⁰ namazı tamamlayınca kalan rekâtı kaza etmek için ayağa kalktı. Geri kalan rekâta onun kıraat yapması gerekli⁸³¹ midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o güzel okuyamıyorsa? Kıyasa göre onun namazı fasittir. Fakat ben burada kıyası terk ederek istihsan ile onun namazı yeterlidir, diyorum. Ben niçin dedim? Eğer dedi, o disiz olmuş olsaydı, imam ondan önce bir rekât namaz kılmış olsaydı, o da kalkıp bunu kılsaydı onun namazı yeterli olmaz mıydı? Ben evet, yeterli olurdu, dedim. İşte bu⁸³² ve o da aynıdır, dedi.

Ben dedim: Adam mescidde yalnız başına nafîle namaz kılarken abdesti bozuldu. Namzdan çekild ve abdest almaya⁸³³ gitti. Bunu evinde kılması onun için yeterli olur mu, ne dersin? Bunun hangisini yaparsa o güzeldir. Sonra o eğer konuşmamış ise namazına devam eder; eğer konuşmuş ise namazına yeniden başlar.

NAFİLE veya FARZ NAMAZ KILAN KİMSENİN İKİNCİ REKÂTTA OTURMAMASI

Ben dedim: Adam nafîle namaza başladı ve ikinci rekâta oturmadan dört rekat namaz kıldı, ne dersin? Eğer dedi, o bunu unutarak⁸³⁴ yapmış ise sehiv secdesi yapar ve bu namaz onun için yeterlidir. Ben niçin dedim? O ikinci rekâta oturmadığı için onun ilk iki rekât namazı fasit⁸³⁵ olmadı mı? ⁸³⁶ Kıyasa göre onun iki rekâtı fasit⁸³⁷ olmuştur, dedi.

⁸²² Metindeki "vecebe" kelimesi "H" nüshasında "evcebe" olarak gelmiştir.

⁸²³ Metindeki el-evvelü" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁸²⁴ Metindeki "hıyne" kelimesi "S" nüshasından düşmüştür.

⁸²⁵ Metindeki "yakraü" kelimesi "H" nüshasında "la yakraü" olarak gelmiştir.

⁸²⁶ Metindeki "kultü" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁸²⁷ Metindeki "kale" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise "fe inne" şeklinde gelmiştir.

⁸²⁸ Metindeki "kultü" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında böyle gelmiş, diğer nüshalardan ise düşmüştür.

⁸²⁹ Metindeki "neam" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında böyle gelmiş, diğer nüshalardan ise düşmüştür.

⁸³⁰ Metindeki "el-imam" kelimesi "Z", "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

⁸³¹ Metindeki "e tecibu lehu" ifadesi "S" nüshasında "e yecibu lehu" olarak gelmiştir.

⁸³² Metindeki "haza" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında "fe haza" olarak gelmiştir.

⁸³³ Metindeki "yetevaddaü" kelimesi "S" nüshasında "fe tevaddae" şeklinde gelmiştir.

⁸³⁴ Metindeki "nasiyen" kelimesi "S" nüshasında "sahiye" olarak gelmiştir.

⁸³⁵ Metindeki "efsedet" kelimesi "S" nüshasında "efsede" olarak gelmiştir.

⁸³⁶ Metindeki "e leyse" kelimesi nüshalarda böyledir. "H" nüshasında ise "iltebese" şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁸³⁷ Metindeki "efsedethüma" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "efsedehuma" olarak gelmiştir.

Fakat ben burada kıyası bırakarak istihsan yapıyorum ve böylece bunları farz yerine koyuyorum. Çünkü adam mesela öğle namazını kılsa, ikinci rekâta oturmamış ve dördüncü rekâta oturmuş ve teşehhüt yapmış ise onun namazı tam olup sadece üzerine sehiv secdesi gerekmez mi? İşte bu da öyledir.

Ben dedim: ümmi bir adam öğle namazına başladı⁸³⁸ kıldı ve namazını tamamlayıp selam verdikten sonra üzerinde sehiv secdesi olduğunu hatırladı ve bir defa sehiv secdesi yapıp diğer ikincisini yapmadan⁸³⁹ bir sure öğrendi, ne dersin? Onun namazı fasit olmuştur, dedi. Onu yeniden kılması gerekir. Ben dedim: O namazında yanılmadı; fakat dört rekât kıldı, dördüncü rekâta teşehhüt miktarı oturdu. Sonra selam vermeden önce bir sure öğrendi? Bu ve bundan önceki aynıdır, dedi. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise, bize gelince biz o teşehhüt miktarı oturduğu zaman sonra bir sure öğrenirse onun namazının tam⁸⁴⁰ olduğu görüşündeyiz.⁸⁴¹

KADINLARIN ERKEKLER İLE BERABER NAMAZ KILMASI

Ben dedim: Bir kadın imama uyararak safta erkekler ile beraber cemaatle namaz kıldı. Bunun durumu ve onun yanlarında olan erkeklerin durumu nedir, ne dersin? Bu kadının namazı tamdır. Cemaatin hepsinin⁸⁴² namazı da tamdır. Ancak sağında⁸⁴³ solunda ve arkasında onun hizasında olan üç kişinin namazı bozulmuştur; onlar bu namazlarını yeniden kılarlar. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu üç kişi arkalarında olan adamlara sütrepemde olmuşlardır. İki ise onlardan her biri,⁸⁴⁴ kadın ile yanındaki erkek arasında⁸⁴⁵ bir duvar konumundadır.

Ben dedim: Adam, kadın ve erkeklerden oluşan bir cemaatle namaz kıldı. İmamın arkasında tam bir saf kadın var.⁸⁴⁶ Bunun arkasında da iki saf kadar erkek var, ne dersin? O iki erkek safının namazı fasittir. Kadınlara imam olan kimse ile kadınlardan oluşan cemaatin⁸⁴⁷ hepsinin namazı tamdır.⁸⁴⁸ Ben dedim: Kadın bir tek olduğu zaman onun arkasındaki kimselerin namazı niçin fasit oluyor; hâlbuki bu kimselerin⁸⁴⁹ arkasındaki kişinin namazı fasit olmuyor. Nitekim kadınlar bir saf tutmuş⁸⁵⁰ olsa bunların arkasındaki kişinin⁸⁵¹ namazı bozulur ve bu kişinin arkasında olan kimsenin de namazı bozulur mu? Bunlar kıyasa göre aynıdır. Ancak⁸⁵² ben burada istihsan yapıyor ve kadınlar tam bir saf

⁸³⁸ Metindeki “ifteteha” kelimesi çoğu nüshalarda böyledir. “H” nüshasında “kultü racülen ifteteha” şeklinde gelmiş ve “eraeyte” ve “ümmyyen” kelimeleri düşmüştür. Bu müstensihin bir yanılığısıdır.

⁸³⁹ Metindeki “el-uhra” kelimesi “H” nüshasında “el-istivaü” olarak gelmiştir ki, bu bir tahriftir.

⁸⁴⁰ “S” ve “Z” nüshalarında böyledir. Geri kalan nüshalarda ise “ve huve kavlü muhammedin” şeklinde “H” nüshasında “ebi muhammedin” şeklinde gelmiştir ki, bu bir ifade etmez.

⁸⁴¹ Metindeki “emma nahnü fe nera” ifadesi “S” nüshasından düşmüştür.

⁸⁴² Metindeki “küllühüm cemian” ifadesi çoğu nüshalarda böyledir. “H” nüshasında ise “küllühüm cemian küllühüm” olarak gelmiştir.

⁸⁴³ Metindeki “an” kelimesi “S” nüshasında “kane an” olarak gelmiştir.

⁸⁴⁴ Metindeki “ve huma li külli racülin” ifadesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “ve sara küllü vahidin” ifadesi gelmiştir.

⁸⁴⁵ Metindeki “beyne” (arasında) kelimesi “S” nüshasında böyle geldi. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁸⁴⁶ Metindeki “fe kane saffen tammem nisaün” ifadesi “S” nüshasında “fe kane saffün tammün min nisain” şeklinde gelmiştir.

⁸⁴⁷ Metindeki “ve salat-ül kavmi mimmen” ifadesi “H” nüshasında “fe salat-ül kavmi fimen” olarak gelmiştir.

⁸⁴⁸ Metindeki “halfiha” kelimesi “HA” nüshasında “min halfiha” olarak gelmiştir.

⁸⁴⁹ Metindeki “ülaike” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “men halfe” olarak gelmiştir.

⁸⁵⁰ Metindeki “saffen” kelimesi “HA” nüshasında “saffün” olarak gelmiştir.

⁸⁵¹ Metindeki “ellezi” kelimesi “S” nüshasında “ellezine” olarak gelmiştir.

⁸⁵² Metindeki “ve lakinni” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “ve lakinne” şeklinde gelmiştir.

olduğu zaman, onların arkasındaki erkekler yirmi kişi olsalar bile onların namazı fasit olur diyorum.⁸⁵³ Fakat kadın⁸⁵⁴ bir kişi veya iki kişi olursa sadece onların sağındaki, solundaki ve arkasındaki erkeklerin namazı fasit olur⁸⁵⁵ Cemaatin geri kalan üyelerinin ise namazları tamdır.

Ben dedim: Hem cemaate ve hem de bir kadına imam olan kimseye o kadın aynı hizada olarak uyarsa ne dersin? İmamın, cemaatin ve o kadının bunların hepsinin namazı fasit olur, dedi. Ben dedim: Kadın imama uyduğu halde imamın önünde namaz kılsa⁸⁵⁶ ne dersin? Kadının namazı fasittir, imamın ve onun arkasındaki kişilerin namazı ise tamdır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, kim imamın önünde olursa o imamın namazında olmaz.

Ben dedim: Bir kadın bir adamın hizasında namaz kılsa, bunlar her ikisi de aynı namazda olsalar ve fakat herkes kendi kendine kılmış olsa ne dersin? Bunların her ikisinin namazı da tamdır, dedi. Bunlardan her biri kendi başına kıldığı zaman adamın namazı fasit olmaz.

Ben dedim: Bir kadın bir adamın yanında ona uymayı murat ederek namaz kıldı. Adam ise yalnız başına kendisi kıyor ve o kadının imamı olmaya niyet etmiyor, ne dersin? Adamın namazı tamdır, dedi. Kadının namazı ise fasittir. Ben adamın namazı niçin fasit olmuyor dedim? Adam kadın için imam olmaya niyet etmediği zaman, o kendi başına kıldığı için, kadın onun namazını ifsat etmiş olmaz. Eğer kadın adamı kendisinin imamı yapmış olsaydı, adamın namazının fasit olmasını isteseydi bunu yapardı. Böylece kadın adamın hizasında durur ve tekbir alıp namaza başlar; bu suretle de adamın namazı bozulur. Fakat bu çok çirkin⁸⁵⁷ bir şey olur. Adam kadının imamlığına niyet etmedikçe onun imamı olmaz ve kendi namazı da bozulmaz. Ben dedim: Eğer adam kadına ve ondan başkalarına da imam olursa, kadın da onun tam hizasında durarak ona uyarsa, kadın hem kendi namazı, hem imamın ve hem de onun arkasında duranların namazını ifsat etmiş olur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam ve bir kadın, imam bir rekat kıldıktan sonra ona uymuşlar. İmam namazı bitirince bunlar namazlarını tamamlamak için ayağa kalktılar ve bunlardan her biri arkadaşının hizasında durdu. Bu kadın adamın namazını bozmuş olur mu? Hayır, dedi. Ben bunlar aynı namazda oldukları halde niçin böyle dedim? Çünkü dedi, bunlardan her biri kendi başına kıliyordu. Zira bunlardan biri namazı tamamlarken yanılmış olsa o sehiv secdesi yapar. Fakat onunla birlikte sehiv secdesi yapmak arkadaşına vacip olmaz. Ben dedim: Bahsettiğimiz şekilde imam bunlara namazda sebkate etmedi. Fakat bunlar namazın eveline yetiştiler. Bir veya iki rekat namaz kıldıktan sonra bunların abdesti bozuldu. Bunlar gittiler abdest aldılar⁸⁵⁸ ve geldiler; imam ise namazı bitirmiş. Kalktılar imamın sebkate ettiği namazı⁸⁵⁹ tamamlamaya başladılar. Böylece kadın adamın hizasında durdu ve namazı kıldı? Kadının namazı tamdır, dedi. Adamın namazı⁸⁶⁰ ise bozulmuştur.

---

⁸⁵³ “ve kadınlar bir saf olduğu zaman onların arkasındaki erkekler yirmi kişi olsalar bile onların namazı fasit olur, diyorum” cümlesi “HA” ve “S” nüshalarından ilave edilmiştir.

⁸⁵⁴ Metindeki “imraetün” kelimesi “H” nüshasında “el-imraetü” olarak gelmiştir.

⁸⁵⁵ Metindeki “efsedet” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer geri kalan nüshalarda ise “in efsede” şeklinde gelmiştir.

⁸⁵⁶ Metindeki “in sallet” kelimesi yerine “H” nüshasında “salaten” kelimesi gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁸⁵⁷ Metindeki “kabihun” kelimesi “HA” nüshasında “akbahu” olarak gelmiştir.

⁸⁵⁸ Metindeki “fe zeheba fe tevedaaa” ifadesi “H” nüshasında “fe zeheba ev teveddaaa” olarak gelmiştir.

⁸⁵⁹ Metindeki “bihi” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁸⁶⁰ Metindeki “fe inne salatehu” ifadesi “H” nüshasında “fe salatühu” “S” nüshasında ise “ve emma salatü’r racüli fe inneha” şeklinde gelmiştir.

Onun namazını yeniden kılması gerekir. Çünkü bunlar henüz imamın namazındadırlar. Çünkü bunlar namazlarını kiraatsiz olarak tamamlamaktadır.

Ben dedim: İmam öğleyi kıldı, bir kadın ona uydu, onun namazına⁸⁶¹ niyet ederek fakat bununla nafile namaz kalmayı murat ederek imamın tam hizasına durdu. İmam da onun imamlığına niyet etti, ne dersin? İmamın, kadının ve cemaatin hepsinin namazı fasittir, dedi. Ben dedim kadın imamın namazına⁸⁶² niyet etmediği halde imamın namazı niye bozulsun ki? Çünkü dedi, imam kadının da imamıdır; kadın ona uymuş ve gelip onun hizasına durmuştur. Ben dedim: Kadın imama uyduğu namazda onunla beraber olarak nafile kılabilir mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer imam öğleye niyet etmiş, kadın da ikindiye niyet etmiş ise ne dersin? İmamın ve cemaatin namazı tamdır; kadının namazı ise fasittir, dedi. Ben dedim: Kadının bu ikindi namazını kaza etmesi gerekir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir kadın⁸⁶³ namazda imama uydu, halbuki imam⁸⁶⁴ abdestsiz idi, ne dersin? İmamın ve cemaatin namazı fasittir,⁸⁶⁵ kadının namazı ise tamdır.⁸⁶⁶

ÇIPLAK OLARAK NAMAZ KILMAK⁸⁶⁷

Ben dedim: Çıplak adam⁸⁶⁸ namaz kılacak bir elbise bulamadığı zaman nasıl yapacak ne dersin? Oturarak ima ile namazını kılar, dedi. Eğer bunlar beş on kişi ise yine böyle yalnız başlarına mı kılar? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer bunlar cemaatle kılar, ima ederler ve secdeyi de rükudan biraz daha aşağıda yaparlar? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: eğer onlar ayakta yalnız başlarına kılsalar yine böyle ima ile mi kılarlar? Evet dedi. Ancak en efdalı bunların yalnız başlarına ima ile oturarak kılmalarıdır. Ben dedim: Eğer biri öne geçip onlara ima ile kıldırılmış olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Bu onlar için yeterli olur.

Ben dedim: Namaz kılacak temiz bir elbise bulamayan çıplak adamın yanında üzerinde dirhem miktarından daha fazla kan bulunan bir elbise var. Bu adam nasıl yapacak, ne dersin? Bu elbise ile kılar dedi. Ben dedim: Eğer elbisenin yarısında kan varsa?⁸⁶⁹ Onunla kılar, dedi. Ben dedim: Eğer elbisenin her tarafına kan bulaşmış ise? Eğer o oturup⁸⁷⁰ çıplak olarak kılar, bu onun için yeterli olur, dedi. Fakat o bu elbise ile kılar, bu da onun için yeterli olur, dedi.⁸⁷¹ Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise eğer o çıplak olarak kılar, olmaz, ancak bu her tarafı kanlı elbise ile kılar, yeterli olur, dedi.

RÜKÛ ve SECDE HALİNDE İKEN ADAMIN ABDESTİNİN BOZULMASI

⁸⁶¹ Metindeki “salatehu” kelimesi “H” nüshasında “salaten” olarak gelmiştir.

⁸⁶² Metindeki “salatehu” kelimesi “H” nüshasında “salaten” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁸⁶³ Metindeki “imraetün” kelimesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “in kanet” ifadesi gelmiştir.

⁸⁶⁴ Metindeki “ve huve” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “ve hiye” olarak gelmiştir.

⁸⁶⁵ Metindeki “fasidetün” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “tammetün” şeklinde gelmiştir.

⁸⁶⁶ Metindeki “tammetün” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “fasidetün” olarak gelmiştir.

⁸⁶⁷ Metindeki “bab-u salat-il uryani” başlığı “H” nüshasında “bab-ur racüli yüsalli uryanen” olarak gelmiş, “S” nüshasında ise bölümün başlığı yazılmamıştır.

⁸⁶⁸ Metindeki “racülen” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁸⁶⁹ Metindeki “fe in kane fi sevbihi kadra nısfıhi demün” cümlesi “HA” nüshasında “fe in kane fi’s sevbi nısfıhi demün yüsalli fihi? Kale neam” şeklinde gelmiştir.

⁸⁷⁰ Metindeki “in salla uryanen kaiden” cümlesi “S” nüshasında “in salla kaiden ve huve uryanün” şeklinde gelmiştir.

⁸⁷¹ Metindeki “ve in salla fi’s sevbi eczeehu zalike” cümlesi “S” ve “HA” nüshalarında böyledir. Bu diğer nüshalardan düşmüştür. Halbuki bunun bulunması gerekir.

Ben dedim: Adam rükû veya secde halinde iken abdesti bozuldu; gidip abdest alıp geldi.⁸⁷² Onun bu rükû veya secdeyi yeniden yapmasını ister misin, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü hades (abdestsizlik-abdestin bozulması) onu da bozar. Ben dedim: Cemaatin imamı rükû halinde iken abdesti bozulsa, o geri çekilip bir adamı öne geçirse adam rükû ettiği gibi rükû edecek kadar bir zaman (rükuda) durur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam bir veya iki rekât namaz kıldı sonra rükuda iken birinci rekattan üzerinde secde veya tilavet secdesi olduğunu hatırlayıp hemen secdeye gitse sonra başını kaldırıp bu rekata dönse olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: geçmiş kıldığı rekat onun için yeterli olmaz mı? Eğer o bu rekâtı sayarsa olur. Fakat onu yeniden tekrar ederse benim için bu⁸⁷³ daha iyi olur, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu secdede iken hatırlarsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam akşam namazında bir rekât kala imama yetişti ve bu⁸⁷⁴ bir rekâtı imamla beraber kıldı. İmam selam verince adam namazı tamamlamak için kalktı nasıl yapacak, ne dersin? Fatıha ve bir sure okur, sonra rükû ve secde yapar ve oturur. Sonra kalkar kıraati yapar, sonra rükû ve secde yapıp oturur. Teşehhüdü okur⁸⁷⁵ ve ihtiyacı için dua eder, sonra selam verir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, imamın namazının evvelini tamamlayıp kaza eder. Ben dedim: Bu iki rekâtın sonunda niçin oturur, evvelinde de, hâlbuki bu bunlar senin namazın evvelidir? İki rekâttan ilk oturuşa gelince bu onun kıldığı namazın ikinci rekâtıdır, bu sebeple onun orada oturması gerekir. Üçüncüye⁸⁷⁶ gelince onun zaten selam verinceye kadar bunda da oturması gereklidir.

Ben dedim: Adam ramazanda vitir namazında imama bir rekat kala yetişti. Bu rekatta imam ile beraber kunut okudu ve sonra geçirdiği rekatları tamamlamak için ayağa kalktı.⁸⁷⁷ O kaza edeceği rekatta kunut okur mu? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o ancak imamın namazının evvelini kaza eder. Zaten onun namazının sonuna yetişmiş ve kunutu okumuştur. Zira imam yanılmış olsa ve onunla sehiv secdesi yapsa, artık bundan sonra⁸⁷⁸ onun üzerine bunu kaza etmesi gerekmez.

Adam namaz kılarken onun önünden bir adam, kadın, eşek ve köpek geçerse bu onun namazını kesmiş olur mu ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi bu namaza engel değildir.⁸⁷⁹ Bu konuda hadis de gelmiştir.⁸⁸⁰

Ben dedim: Adam⁸⁸¹ namaz kılarken önünden geçen kimselere karşı kendisini müdafaa etmek onun üzerine vacip olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Onun önünden

⁸⁷² Metindeki “ve tevaddae ve cae” cümlesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında “fe tevaddae” şeklinde gelmiş “ve cae” kelimesi de üç nüshadan düşmüştür. Biz onu “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

⁸⁷³ Metindeki “fe huve” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

⁸⁷⁴ Metindeki “tikle” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁸⁷⁵ Metindeki “fe yeteşehhedü” kelimesi “S” nüshasında “ve yeteşehhedü” olarak gelmiştir.

⁸⁷⁶ Metindeki “ve emma es-selalsetü” ifadesi üç nüshadan düşmüştür. Ancak biz onu “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

⁸⁷⁷ Metindeki “kame yakdıy” ifadesi nüshalarda böyledir. “H” nüshasında ise “Kame kale yakdıy” şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır. “Kale” kelimesini müstensih yanlışlıkla ilave etmiştir.

⁸⁷⁸ Metindeki “ba’dü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁸⁷⁹ Metindeki “es-salat” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁸⁸⁰ Bu hadisi İmam Muhammed b. Hasan kendisi Asar’ında Ebu Hanife, Hammad, İbrahim ve Esved b. Yezid yoluyla tahrîç etti. Esved Müslümanların annesi Hz. Aişe’ye namazı kesen-engel olan şeyleri sordu. Hz. Aişe: “Sizler ey Irak halkı! Eşek, köpek, kadın ve kedinin namazı kesip engel olduğunu iddia ediyorsunuz. Böylece siz bizi onlarla bir tutmuş oluyorsunuz! Elinizden geldiği kadar bunları yok edin Çünkü sizin namazınızı hiçbir şey kesip engellemez”. Muhammed, biz Hz. Aişe’nin bu sözünü alıyoruz dedi. Bu aynı zamanda Ebu Hanife’nin görüşüdür. Eh. s. 31

⁸⁸¹ Metindeki “er-racülü” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise “li’r-racülü” olarak gelmiştir.

geçenler eğer çok sayıda ise⁸⁸² onları kendisinden uzaklaştırmak⁸⁸³ istediği zaman ona doğru biraz yürüse olur mu? Ona doğru yürümez, dedi. Fakat o olduğu yerde namazını kılar ve onları bırakır. Çünkü onun yapacağı bu yürüme işi, önünden geçenin geçmesinden daha kötüdür.

Ben dedim: Onun önünden bir insan⁸⁸⁴ geçse, o da onu bundan men etse, o bununla uğraşıp müdafaa edebilir mi⁸⁸⁵ ve ona bunu yasaklayabilir mi, ne dersin?⁸⁸⁶ Hayır, dedi. Ben eğer yaparsa dedim? O takdirde dedi, onun namazı kesilip inkıtaa⁸⁸⁷ uğramıştır. Ben dedim: O ancak yürümeden ve karşılıklı uğraşma olmadan⁸⁸⁸ onu kendisinden savar öyle mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam çölde namaz kıldı; onun önünde hiçbir şey yok, ne dersin? Bana göre onun önünde bir şey olsa iyi olur, dedi. Eğer olmazsa bile namazı onun için yeterli olur.⁸⁸⁹ Ben dedim: Bunun yeterli olan en küçüğü ne kadar olmalı? Bir kol uzunluğunda, dedi.⁸⁹⁰

Ben dedim: bir adam bir cemaate namaz kıldırıyor, önünde de diktiği bir mızrak veya kamyş⁸⁹¹ var. Arkasında duran⁸⁹² arkadaşlarının önünde ise bir şey yok, ne dersin? Onlar için namazları yeterli olur⁸⁹³ dedi.

Ben dedim: Adam, imam bir rekat kılmış olduğu halde ona yetişse ve bu adam safın arkasında dursa ve imamla beraber yalnız başına namaz kılsa ne dersin? Bu onun için yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim? Eğer bu adamla abdestsiz birisi olsa veya onun yanında sabi bir çocuk bulursa ya da safta iki adam olup da birisi diğerinden önce tekbir almış olsa bu (namaz) onun için yeterli olmaz mı, dedi? Ben de evet yeterli olur dedim. İşte bu ve ötekisi aynı şeydir, dedi.⁸⁹⁴

Ben dedim: Adam imam ile namaz kıldı. Fakat imamla kendisi arasında bir duvar⁸⁹⁵ var, ne dersin? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: İmam ile onun arasında insanların gelip geçtiği büyük bir yol olursa? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. O imam ile birlikte olmadığı için namazını yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Eğer bu onunla imam arasındaki yolda bitişik saflar halinde imam ile beraber namazını kılan insanlar⁸⁹⁶ olsa ne dersin? Onun namazı ve cemaatin namazı tamdır, dedi. Ben dedim: Bu ve daha önceki neden birbirinden farklı? Yolda namaz kılan birisi bulunmazsa namaz caiz olmaz, dedi. Çünkü dedi⁸⁹⁷ bu konuda hadis gelmiştir.⁸⁹⁸ İmam ile kendisi arasında ırmak ve yol bulun

⁸⁸² Metindeki “yemürru beyne yedeyhi şeyün kesiyrun” cümlesi “S” nüshasında “yemürru beyne yedeyhi beynehu ve beynehu şeyün kebiyrun” şeklinde “Z” nüshasında ise “beyne yedeyhi şeyün kebiyrun” şeklinde gelmiştir.

⁸⁸³ Metindeki “yedraühu” kelimesi “S” nüshasında “yedraü” olarak gelmiştir.

⁸⁸⁴ Metindeki “kultü in mera beyne yedeyhi insanün” ifadesi, “S” nüshasında “kultü eraeyte in mera insanün beyne yedeyhi” şeklinde gelmiştir.

⁸⁸⁵ Metindeki “ve yüalicehu” kelimesi “S” nüshasında “ev en yüalicehu” olarak gelmiştir.

⁸⁸⁶ Metindeki “etera lehu” ifadesi “H” nüshasında “ela tera lehu” olarak gelmiştir.

⁸⁸⁷ Metindeki “izen inkataat” kelimesi “S” nüshasında “izen yaktau” olarak gelmiştir.

⁸⁸⁸ Metindeki “meşyün ve la ilacün” ifadesi “S” nüshasında “ilacün ve la meşyün” olarak gelmiştir.

⁸⁸⁹ Metindeki “eczeethu” kelimesi “S” nüshasında “eczeehu” olarak gelmiştir.

⁸⁹⁰ Bu soru ve cevap cümlesi üç nüshadan düşmüştür. Fakat biz onu “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

⁸⁹¹ Metindeki “ev kasabetün” kelimesi “S” nüshasında “ev nasabehu” şeklinde gelmiştir.

⁸⁹² Metindeki “elleziyne” kelimesi “H” ve “HA” nüshalarında böyle, geri kalan nüshalarda ise “ellezi” şeklinde gelmiştir.

⁸⁹³ Metindeki “teczihim” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “yeczihim” olarak gelmiştir.

⁸⁹⁴ Metindeki “kale” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁸⁹⁵ Metindeki “haitun” kelimesinden sonra “H” nüshasında “ev tarikun” kelimesi gelmiştir. Halbuki bu doğru değildir. Çünkü bu kelime daha sonra gelmektedir.

⁸⁹⁶ Metindeki “musallüüne” kelimesi yerine “H” ve “S” nüshalarında “kavmün” kelimesi gelmiştir.

⁸⁹⁷ Metindeki “kale” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür. En doğrusu da budur.

kimse imamla beraber değil, demektir. Ancak yolda namaz kılanlar olursa imamla onlar arasında yol yok demektir. Ben dedim: Eğer onlar ile imam arasında ve onların önünde⁸⁹⁹ imamla beraber namaz kılan bir kadınlar safı bulunursa ne dersin? Onların namazı yeterli olmaz, dedi.

Ben dedim: Arkasında Kuran okumasını öğrenen bir kişi bulunan adam namaz kılıyor. Talebe namaz kılandan yardım istedi; o da birkaç defa ona söyleyip yardım etti, ne dersin? Bu onun namazını bozar dedi. Artık onun namazı yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Adam imamla beraber namaz kılıyor. İmam okuyor ve ona fatihlik (yardım) ediyor. Bu onun namazını bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben bunların arasındaki fark nedir dedim? Çünkü dedi, bunun maksadı tilavet etmektir. Evvelkinin maksadı ise talim edip öğretmektir. Ben dedim eğer evvelki de öğretmeyi amaçlamayıp tilaveti kastetmiş olsaydı, ne dersin? Bu onun namazını bozmaz, dedi. Ben dedim: İmamın arkasındaki kişinin imama yardım etmesi gerekir mi? Hayır, dedi. Fakat imam hata ettiği zaman onun bu durumda hemen rükûa gitmesi veya başka bir ayete geçmesi ya da bir sureye başlaması gerekir. Ben dedim: Eğer o bunu yapmazsa ve arkasındaki olan cemaatten birisi fatihlik (yardım) ederse? Onlar için yeterli olur dedi. Fakat imam bu konuda onlara sığındığı için isabet-kötülük yapmış olur.

Ben dedim: Adam namaz kılıyorken yılanı veya akrebi öldürse bu onun namazını bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: yüzünü çevirmede (başını döndürüp bakmada) namaz bozulur mu? Hayır, dedi.

Ben dedim: Adam namazda iken bir kuşa taş atsa ne dersin? Onun namazı tamdır dedi. Ancak ben bunu onun için mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer o unutarak yerse ve unutarak içerse? Bu namazı bozar, dedi.

Ben dedim: Adam namaz kılıyordu. Eline bir yay alıp onunla attı, ne dersin?⁹⁰⁰ Bu onun namazını bozar, dedi.

Ben dedim: Eğer o birisiyle savaşsa veya kendisini müdafaa etse yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bir elbise dikse, yağ sürünse veya başını tarasa ya da bir elbise kesse yine böyle midir? Evet, dedi.⁹⁰¹ Ben dedim: Eğer onun dişleri arasında bir şey olup o bunu yutarsa? Bu ona bir zarar vermez, dedi, onun namazı tamdır. Ben dedim: O ağız dolusundan daha az kusarsa, sonra bu, o kendi haline hareket edemediği halde⁹⁰² döner midesine giderse? Bu ona bir zarar vermez, dedi, onun namazı tamdır. Ben dedim: Bununla yeme ve içmenin ne farkı var? (Var) çünkü yeme ve içme⁹⁰³ namazı engelleyen-bozan bir ameldir; bu ise bir amel değildir.

---

⁸⁹⁸ Bu hadisi İmam Muhammed Asar'ında rivayet etmiştir. Ebu Hanife bize Hammad ve İbrahim yoluyla kendisi ile imamı arasında bir duvar bulunan adamın namazı hakkında onun şöyle dediğini haber verdi: Onunla imam arasında bir yol veya kadınlar bulunmadığı müddetçe iyidir. Bir nüshada "bina" diğer nüshada ise "binalar" olarak gelmiştir. Muhammed dedi ki: Biz bunu alıyoruz; Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin görüşüdür. Eh. s. 28 Ebu Yusuf, Asar'ında (s.65) İmam'dan Hammad ve İbrahim'den onun şöyle dediğini haber verdi: Kendisi ile imamı arasında bir yol, kadın, ırmak ve bina bulunan kimse imam ile beraber değildir. Eh.

⁸⁹⁹ Metindeki "kuddamehum" kelimesi "HA" ve "S" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise "kuddamehu" şeklinde gelmiştir.

⁹⁰⁰ "Ne dersin" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁹⁰¹ Bu soru ve cevap cümlesi "H" nüshasından düşmüştür. Ancak "S" ve "HA" nüshalarında "sevben" kelimesi yerine "sevbehu" kelimesi gelmiştir.

⁹⁰² Metindeki "ve huve la yemlikü" ifadesi "S" nüshasında "ve la yemlikü" olarak gelmiştir.

⁹⁰³ "Yeme ve içme" yerine "HA" nüshasında "bu ve evvelki" olarak gelmiştir.

ADAM NAMAZ KILARKEN ELBİSESİNE VEYA VÜCUDUNA ⁹⁰⁴ DİRHEM MİKTARINDAN FAZLA BİR KAN VEYA BEVL İSABET ETMESİ⁹⁰⁵

Ben dedim: Adam⁹⁰⁶ namaz kılarken üzerine bevil sıçrasa ve dirhemden daha çok bir yere isabet etse ne dersin? O namazdan ayrılır, vücudundan bevil isabet eden yeri yıkar ve namazını yeniden kılar. Eğer bu bevil onun elbisesinde⁹⁰⁷ ise onu çıkarıp atar ve başka bir elbise ile kılar.

Ben dedim: Eğer içinde çok kan veya irin bulunan çıban akıntı yapsa, veya ona saçma ve taş gibi bir şey isabet edip de yüzü yaralanırsa o bunu yıkar ve geçen namazı üzerine devam edebilir mi? Evet, dedi, eğer o konuşmamışsa. Bu Ebu Yusuf'un görüşüdür. Ebu Hanife ile Muhammed ise vurmada, yüzü yaralanmada ve saçma isabet etmede o namazı yeniden kılar ve üzerine devam etmez, dediler.

Ben dedim: Bir adam namaz kılarken uyudu ve ihtilam oldu, ne dersin? Kıyasa göre o gusül edip kıldığı namazın üzerine devam etmesi gerekir. Ama ben burada kıyası terk ediyor ve onun gusül etmesini ve namazı yeniden kılmasını emrediyorum.

Ben dedim: Adam bir rekat namaz kıldı ve sonra üzerinden elbisesi düştü. Halbuki o onun düştüğünü bilmiyor. Bir süre sonra fark etti ve onu alıp giydi, ne dersin? O namazına devam eder, onu bozmadı ve onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Adam bunu bilerek veya bilmeyerek önü veya arkası (ferc veya dübürü) açık olarak namaz kıldı ve namazını tamamladı, ne dersin? Onun namazı fasittir, dedi.

Ben dedim: Adam izar (belden aşağı örten elbise), pantolon, kısa elbise veya dar elbise⁹⁰⁸ ile namaz kıldı, o ister imam olsun ister olmasın, ne dersin? Elbise sık dokunmuş ise onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Kadın bilerek veya bilmeyerek başı veya avreti açık olarak namaz kıldı, ne dersin? Onun namazı fasittir, dedi. Ben dedim: eğer kadın karnı veya uylukları açık olarak ya da vücudunu gösteren ince bir elbise ile yahut üzerinde izar olmadan yahut da başını gösteren ince bir başörtüsü ile ve bunlardan her bir şeyle namaz kılsa? Onun namazı fasittir, dedi. Ben dedim: Eğer kadın bunda kasıtlı⁹⁰⁹ veya kasıtsız olarak⁹¹⁰ başının veya uyluklarının ya da karnının bir kısmı açılmış olarak namaz kılsa? Bu açık yer az bir şey ise onun namazı tamdır; fakat o bunda isabet-kötülük etmiştir. Eğer çok⁹¹¹ ise onun namazı yeniden kılması gerekir. Ebu Hanife eğer o dedi, başının dörtte biri veya üçte birisi açık olarak namaz kılmış ise namazı yeniden kılar. Eğer bundan az ise iade etmez. Bu aynı zamanda Muhammed'in de görüşüdür. Ebu Yusuf ise yarısı⁹¹² açık olmadıkça iade etmez, dedi. Uyluk, karın ve saç da Ebu Yusuf'un ve Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşlerinde böyledir.

Ben dedim: Kadın namazda oturduğu zaman nasıl oturur, ne dersin? Onun için tesettüre en uygun bir şekilde, dedi.

⁹⁰⁴ Metindeki “sevbehu ev bedenehu” ifadesi “H” nüshasında “bedenehu ev sevbehu” olarak gelmiştir.

⁹⁰⁵ Bu başlık “S” nüshasından düşmüştür.

⁹⁰⁶ Metindeki “er-racülü” kelimesi “S” nüshasında “racülen” olarak gelmiştir.

⁹⁰⁷ Metindeki “sevbihi” kelimesi “H” nüshasında “yedihi” olarak gelmiştir.

⁹⁰⁸ Metindeki “ev sevbin” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “ev fi sevbin” olarak gelmiştir.

⁹⁰⁹ Metindeki “teammedet” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “temmüden” olarak gelmiştir.

⁹¹⁰ Metindeki “lem teteammed” kelimesi çoğu nüshalarda böyledir. Esas nüshada ise “lem yeteammed” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁹¹¹ Metindeki “kesiran” kelimesi “HA” nüshasında “kebiran” olarak gelmiştir.

⁹¹² Metindeki “en-nısfu” kelimesi üç nüshada böyle, “HA” ve “S” nüshalarında ise “ekseru min en-nısfı” olarak gelmiştir. Doğru olan ise üç nüshadakidir.

Ben dedim: Kadın namazda iken çocuğunu emzirirse ne dersin? Bu namazı inkıtaa uğratır (bozar) dedi.

NAMAZDA DUA ETMEK⁹¹³

Ben dedim: Adam namaz kılarken Allah'a dua ediyor, ondan rızık istiyor ve sağlık-afiyet istiyor, bu durum onun namazını bozar mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Kuran'dan olan ve Kur'an'a benzeyen her bir dua böyle namazı bozmaz mı? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o "Allah'ım bana bir elbise ver! Allah'ım beni falan kadın ile evlendir"! derse? Bu namazı bozar, dedi. Selam vermek gibi şeylere benzeyen dualar da namazı bozar.⁹¹⁴ Ben dedim: Eğer kişi Allah'ım bana ikram et, bana inam eyle, Allah'ım beni cennete koy ve cehennemden koru, Allah'ım işlerimi ıslah eyle, Allah'ım beni, anamı ve babamı affeyle, Allah'ım beni muvaffak eyle, doğru yoldan ayırma, Allah'ım beni her kötülük sahibinin kötülüğünden koru, ben cin ve insanların şerrinden⁹¹⁵ Allah'a sığınırım, kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım, belalara uğramaktan, sıkıntılara düşer olmaktan⁹¹⁶ ve düşmanların sevinmesinden Allah'a sığınırım, Allah'ım Beytini hacetmeyi ve senin yolunda cihat etmeyi nasip eyle, Allah'ım beni senin ve Resulünün itaatında amel kıl, Allah'ım bizleri sadıklardan eyle, Allah'ım bizleri hamd eden, ibadet eden ve şükreden kimselerden eyle, Allah'ım bize rızık ver, çünkü rızık verenlerin en hayırlısı sensin" gibi dualar etse? Bunların hepsi güzel dedi. Bunlarda namazı fasit kılacak bir şey yoktur. Bunlar Kurandan parçalar ve Kurana benzeyen şeylerdir.⁹¹⁷ Oysa insanların sözüne benzeyen dualar namazı bozar.⁹¹⁸

Ben dedim: Adam içinde cehennem-ateşi geçen⁹¹⁹ ayeti okuduğunda burada durup Allah'a sığınır⁹²⁰ ve Allah'a istiğfar ederse ve o bunu nafile namazda yalnız olduğu halde yaparsa ne dersin? Bu güzeldir, dedi. Eğer bunu yapan imam ise? Ben bunu onun için mekruh görürüm, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu yaparsa? Onun namazı tamdır, dedi. Ben dedim: Adam imamın arkasında duruyor, imam da içinde cennet ve cehennem anıldığı veya ölümün geçtiği bir sure okuyor. İmamın arkasında duran adamın ateşten Allah'a sığınması ve cenneti istemesi uygun olur mu ne dersin? Bence cemaatin dinlemesi ve susması daha iyidir, dedi. Ben dedim: İmamın arkasında olan bu adamın imam sureyi okuyup bitirince "Allah doğru söyledi ve Onun elçisi de tebliğ etti" dese onun için mekruh olur mu ne dersin? Benim için onun susması ve dinlemesi daha iyidir, dedi. Ben dedim: Eğer yaparsa bu onun namazını bozar mı? Hayır, dedi. Onun namazı tamdır; fakat bunun en efdalı onun susmasıdır. Ben dedim: İmam içinde kafirlerin sözleri geçen ayetleri okursa arkasındaki kimselerin "La ilahe illallah" (ilah yok ancak Allah var) demesi uygun olur mu? Bana göre onların susup dinlemeleri daha iyidir, dedi. Ben dedim: Eğer yaparlarsa? Namazları tamdır, dedi.

⁹¹³ Bu başlık "S" nüshasından düşmüştür. Muhtasarda da öyledir.

⁹¹⁴ Bu cümle "HA" ve "S" nüshalarından ilave edilmiştir.

⁹¹⁵ Metindeki "e-cinnü ve'l insü" ifadesi esas nüshada "el-insü ve'l cinnü" olarak gelmiştir. Diğer nüshalarda ise "el-cinnü ve'l insü" olarak gelmiştir.

⁹¹⁶ Metindeki "ve derk-iş şekai" ifadesi "H" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise "ve min derk-iş şekai" olarak gelmiştir. Sünnet'in metni "H" nüshasındaki metni desteklemektedir.

⁹¹⁷ Metindeki "ve ma yeşbüh-ul Kuran'e" cümlesi "S" nüshasında "ve şibh-ül Kuran'i" olarak gelmiştir.

⁹¹⁸ Metindeki "hadis-ün nasi" (insanların sözü) kelimesinden sonra "H" nüshasında "fi'l enin ve't teavvüzi min-en nari fi's salati" ifadesi ilave edilmiştir.

⁹¹⁹ "cehennem ateşi geçen" ifadesi "S" nüshasında "ölümden bahsedilen" olarak gelmiştir.

⁹²⁰ Metindeki "ve yeteavvezü billahi" ifadesinden sonra "S" nüshasında "indeha min-eş şeytan-ir racim" ifadesi ilave edilmiştir.

NAMAZDA İŞARET ETMEK⁹²¹

Ben dedim: Adam namaz kıldı. Böylece o namaz kılarken hizmetçisi-cariyesi⁹²² onun önünden veya ona yakın bir yerden geçti. Bu sebeple o “Sübhanellah!” dedi veya onu kendisinden uzaklaştırmak için eliyle işaret etti⁹²³ Bu onun namazını bozar mı, ne dersin? Bozmaz, dedi. Ancak bana göre bunu yapmaması daha iyi olur.

Ben dedim: Bir adam namaz kılıyor. Başka birisi ondan izin istedi. Böylece o tesbih getirerek namazda olduğunu ona bildirmek istedi. Bu onun namazını bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi.

Ben dedim: Namaz kılan bir adama onu üzücü bir haber verildi. O da buna cevap olarak “inna lillah!” dedi ve böylece ona cevap vermek istedi⁹²⁴ ne dersin? Bu, namazı bozan bir sözdür, dedi. Ben dedim: Eğer onun bundan maksadı Kuran’dan (bir ayeti) okumak ise? Onun namazı tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer onu üzecek veya sevindirecek bir haber verilirse böylece o da “sübhanellah!”, “elhamdülillah!”, “Allahümme! lek-el hamdü” veya “Allahümme! Lek-eş şükru” dese ve bununla ona cevap vermeyi kastetmişse? Bu söz onun namazını bozar, dedi. Ben dedim: Onun maksadı bununla onlara cevap vermek değil, fakat Allah’a hamd etmek, tekbir getirmek ve tesbih etmek ise? Bu söz olmaz dedi, onun namazı tamdır. Ben dedim: tesbih, tahmid, tekbir ve şükür nasıl söz olur? Bazen⁹²⁵ şiir, tesbih ve tahmid olmuyor mu, eğer bir şair⁹²⁶ namazda bir şiir söylemiş olsa bu bir söz olmaz mı⁹²⁷ ve onun namazını bozmaz mı? Ben evet, bozar dedim.⁹²⁸ İşte bu ile o aynıdır, dedi. Bu Ebu Hanife ile Muhammed’in görüşüdür. Ebu Yusuf ise; bana gelince ben tesbih, tahmid ve tehlili bir söz olarak görmem ve o bununla her ne kadar cevap vermeyi kastetmiş olsa bile bu onun nazmını bozmaz, dedi.

MUSHAFTAN OKUYAN BİR KİMSENİN CEMAATA İMAM OLMASI⁹²⁹

Ben dedim: Ramazanda veya ramazanın dışında⁹³⁰ cemaate imam olan kimse Mushaf’ı yüzünden okuyor, ne dersin? Ben bunu mekruh görürüm, dedi. Ben dedim:⁹³¹ O yalnız başına kılmış olsa da yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim:⁹³² Bu onun namazını bozar⁹³³ mı? Evet, dedi. Bu⁹³⁴ Ebu Hanife’nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise bize

⁹²¹ Bu başlık “S” ve “HA” nüshalarından düşmüştür.

⁹²² Metindeki “fe merrat hadimuhu” ifadesi “S” nüshasında “fe mera hadimuhu” olarak gelmiştir. Doğru olanı ise “fe merrat hadimuhu” olanıdır. Muhtasarda bu “fe merrat-il hadimu” olarak geçer.

⁹²³ Metindeki “evmee bi yedihi” ifadesi esas nüshada böyledir. Diğer nüshalarda ise “ve evmee” olarak gelmiştir.

⁹²⁴ Metindeki “fe erade” kelimesi “S” nüshasında “ve erade” olarak gelmiştir.

⁹²⁵ Metindeki “kad” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Bu diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹²⁶ Metindeki “şairan” kelimesi “S” nüshasında “eş-şairu” olarak gelmiştir.

⁹²⁷ Metindeki “ema yekunü” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “ema kane yekunü” olarak gelmiştir.

⁹²⁸ Metindeki “kultü” (ben dedim) kelimesi esas nüshada ve “H” nüshasında “kale” (dedi) olarak gelmiştir.

Bunun doğrusu, “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında geldiği gibi “kultü” şeklindedir.

⁹²⁹ Bu başlık “Z”, “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

⁹³⁰ Metindeki “fi ğayr-i” kelimesi “S” nüshasında “ev ğayr-i” olarak gelmiştir.

⁹³¹ “Ben dedim” ifadesi “H” ve “A” nüshasında “dedi” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁹³² “Ben dedim” ifadesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. “H” ve “A” nüshasında ise bunun yerine “O dedi” ifadesi gelmiştir ki, bu bir tahriftir. .

⁹³³ Metindeki “tüfsidü” (bozar) kelimesi “H” nüshasında “nefsühu” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır. “S” nüshasında ise “tüfsidu zalike aleyhi salatehu” şeklinde gelmiştir.

⁹³⁴ “Bu” kelimesi “S” nüshasında “o” olarak gelmiştir.

gelince, biz onun namazının tam olduğu görüşündeyiz, fakat biz bunu ehl-i kitabın yaptığına benzediğinden dolayı onun için mekruh görürüz⁹³⁵ dediler.

Ben dedim: Adam üzerinde ölmüş bir hayvanın tabaklanmış⁹³⁶ derisi olduğu halde namaz kılıyor, ne dersin? Bunda bir sakınca yoktur. Onun tabaklanmış hali⁹³⁷ temizdir, dedi. Ben dedim: Eğer deri tabaklanmış değilse? Onun namazı fasiddir, dedi ve onun bu namazı yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Eğer yanında ölmüş hayvanın etinden pek çok bulunan kimse bununla namaz kılmış olsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bu hayvanın kemiklerinden veya yünlerinden üzerinde olduğu halde namaz kılsa ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, kemik et cinsinden değildir, yün de öyledir. Kemik tabaklanmaz; ondan faydalanmakta bir sakınca yoktur.

ÖNÜNDE İNSAN PİSLİĞİ OLDUĞU HALDE NAMAZ KILMAK⁹³⁸

Ben dedim: Adam önünde veya yan tarafında insan pisliği veya bevil olduğu halde namaz kılsa bu onun namazını bozar mı ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim. Eğer pislik, secde ettiği veya dikildiği yerde ise? Onun namazı fasittir ve bu namazı yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Pislik durduğu yerin ve secde ettiği yerin kıyısında ve kenarında ise? Bu ona bir zarar vermez, ancak ben onun bu yerden uzaklaşmasını isterim, dedi. Ben dedim: Şarap⁹³⁹ ölmüş hayvan (leş), kan ve kustumuk da böyle midir? Evet, dedi.

ÖNÜNDE BEVL OLDUĞU HALDE YERDE VEYA YAYGI ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK⁹⁴⁰

Ben dedim: Bir adam üzerinde bevil, insan dışkısı, kan, kustumuk veya şarap olan bir toprakta namaz kıldı. Fakat bunlar kurumuş ve eseri gitmiş durumdadır, ne dersin? Onun nazmı tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer onun eseri gitmemişse?⁹⁴¹ Onun namazı fasiddir, onun bu namazı yeniden kılması⁹⁴² gerekir.

Ben dedim: Bir adam kendisine bevil, insan tersi, kan, şarap veya kustumuk bulaşmış⁹⁴³ fakat bunlar kurumuş ve eseri gitmiş- bir yaygi üzerinde namaz kıldı, ne dersin? Onun namazı fasiddir ve onun bu namazı yeniden kılması gerekir.⁹⁴⁴ Bu konuda yaygi toprağa benzemez.

Ben dedim: Adam yer çok sıcak veya çok soğuk diye bundan kaçınmak için keçe, çul, hasır, yün⁹⁴⁵ elbise,⁹⁴⁶ seccade veya elbisesi⁹⁴⁷ üzerinde namaz kılıyor, ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi.

⁹³⁵ Metindeki “fe nera” kelimesi “H”, “S” ve “HA” nüshalarında böyle, “A” ve “Z” nüshalarında ise “nera” şeklinde gelmiştir.

⁹³⁶ Metindeki “medbuğın” kelimesi “S” nüshasına “medbuğan” olarak, A” nüshasında “medbuğatin” olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır.

⁹³⁷ Metindeki “dibağuhu” kelimesi “S” nüshasında “dibağatühu” olarak gelmiştir.

⁹³⁸ Bu başlık “H” nüshasında böyledir, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹³⁹ Metindeki “el-hamru” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “el-lahmü” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

⁹⁴⁰ Bu başlık “H” nüshasında böyledir. Fakat o “A”, “Z”, HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

⁹⁴¹ Metindeki “fe in kane lem yezheb eseruhu” ifadesi “Z” ve “HA” nüshalarında “fe in lem yezheb” şeklinde gelmiştir.

⁹⁴² Metindeki “en yestakbile” kelimesi “H” nüshasında “en yüide” olarak gelmiştir.

⁹⁴³ Metindeki “kad kane” “HA” nüshasında “kane kad” olarak gelmiştir.

⁹⁴⁴ Bu paragraf baştan buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

⁹⁴⁵ Metindeki “ala” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

KAR ÜZERİNE NAMAZ KILMAK⁹⁴⁸

Ben dedim: Kar üzerinde namaz kılan adam hakkında ne dersin? Eğer bu kar oturmuş olup üzerinde secde edilebiliyorsa bunda bir sakınca yoktur, dedi.

Ben dedim: Mescidin kiblesinin hamama, bir helâya veya bir kabire doğru olması mekruh olur mu ne dersin? Evet, ben bunu onun için mekruh görürüm, dedi. Eğer bir adam orada⁹⁴⁹ namaz kılsa nazmı⁹⁵⁰ onun için yeterli olur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Yolcu olan kimselerin yol üzerinde namaz kılmaları mekruh olur mu ne dersin? Evet, ben bunu onlar için mekruh görürüm, dedi. Namaz kıldıkları zaman onların yoldan kenara ve kıyıya doğru çekilmeleri gerekir. Ben dedim: Eğer çekilmezler ve yolun tam ortasına namazlarını kılarlarsa? Onların nazmı tamdır, dedi.

UZUVLARINDAN BİRİSİ ÜZERİNE veya ADAMIN SIRTINA SECDE ETMEK⁹⁵¹

Ben dedim: İnsanlarla beraber namaz kılan bir adam onların izdiham ve sıkıştırmasından dolayı secde edecek yer bulamadığı için (önündeki) adamın sırtına secde etti, ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Adam namaz kıldığı zaman rükû ve secdesini hafif ve yeğni yaparsa ve sırtını tam düz yapmazsa bu onun için mekruh olur mu, ne dersin?⁹⁵² Evet dedi, ben bunu mekruhların en kötüsü olarak görürüm.

Ben dedim. Adam namazda imama uymuş fakat o bu öğle namazı mı yoksa cuma namazı mı bilmiyor. Böylece o imamla beraber iki rekât namaz kıldı. O gördü ki bu Cuma veya öğle imiş, ne dersin? Hangisi olursa olsun, o namaza niyet ettiğinden dolayı bu onun için yeterli olur, dedi. Çünkü o imamın namazına niyet etmiştir. Bu Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüdür. Ben dedim: Eğer o namazda imama uyarsa fakat imamın namazına uymaya diye niyet etmezse yalnız cumaya diye niyet ederse ve onunla beraber namazı kılsa ve imamın Cuma namazına niyet etmeyip öğleye niyet ederse, böyle onunla beraber namazı kılıp (bitirince) onun öğle namazı olduğunu görürse? Bunun namazı fasiddir, dedi. Ben dedim: Öğleye niyet ettiği halde imama uydu fakat imamın namazına niyet etmedi. Böylece onunla beraber namazı kıldı ve gördü ki o Cuma imiş, ne dersin? Onun namazı fasiddir, dedi. Çünkü o imamının niyet ettiği şeye niyet etmemiştir. Ancak o imamının kendi üzerine gerekli kıldığı şeyi o kendisi üzerine gerekli kılmamıştır.⁹⁵³

Ben dedim: Adam namaz kıldı ve secdede burnunu yere koydu; fakat alnını koymadı veya alnını koydu da burnunu koymadı, ne dersin? Onun namazı yeterlidir, dedi, fakat onları her ikisini birden koymazsa kötü yapmış olur. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu

⁹⁴⁶ Metindeki "el-buriyyü" kelimesi "S" nüshasında "el-buriya" olarak gelmiştir.

⁹⁴⁷ Metindeki "ala sevbihî" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "ve yescüdü aleyhi ev yedau sevbuhu" şeklinde gelmiştir.

⁹⁴⁸ Bu başlık "H" nüshasında böyledir. Diğer nüshalardan ise düşmüştür.

⁹⁴⁹ Metindeki "fihi" kelimesi yerine "S" nüshasında "ileyhi" kelimesi gelmiştir.

⁹⁵⁰ Metindeki "salatühu" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁵¹ Bu başlık "H" nüshasında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁵² Bu "ne dersin" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁹⁵³ Ebu Süleyman'dan gelen haber'in rivayetinde şöyle denilmektedir: O dedi: Adam, imamın namazına ve cumaya niyet ettiği zaman onun öğle olduğunu görse bile onun namazı caizdir. Bu sahih bir görüştür. Zira namazın yapısı imamın namazına uyma niyeti ile kurulmuştur. Bundan başka bir şeyi ilave etmeye ihtiyaç yoktur. Zaten bu adam "niyet ettim şu imama uymaya" diyen kimseye benzer. Ona göre (imam) zeyd'dir, fakat onun Amr olduğunu görse bile bu uyma sahih olur. Ancak şahsa, Zeyd'e uymaya niyet etme ve onun Amr olduğu görme ise böyle değildir. Eh. Serahsi, Mesut, I, 208

Yusuf⁹⁵⁴ ile Muhammed⁹⁵⁵ ise adam bir hastalık sebebiyle burnu üzerine secde eder ve alını üzere secde etmezse⁹⁵⁶ bu onun için yeterli olur. Eğer o bunu bir hastalık olmadan ve buna gücü yettiği halde yaparsa onun namazını yeniden kılması gerekir, dediler. Eğer⁹⁵⁷ o buna kadir olduğu halde alını üzere secde eder, fakat burnu üzere secde etmezse bu onun için yeterli olur.⁹⁵⁸

NAFILE VEYA FARZ BİR NAMAZA AYAKTA BAŞLAYIP SONRA BİR MAZERETİ BULUNMADAN BİR ŞEYE DAYANMAK VEYA OTURMAK⁹⁵⁹

Ben dedim: İmam olarak veya yalnız başına farz namazı kılan adamın bir şey dayanması mekruh olur mu ne dersin? Evet dedi, bir mazeret durumu müstesna ben bunu mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer o bunu⁹⁶⁰ yaparsa? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Bir adam namaza başladı. Kıraati yaptı sonra rükua gitti. O rüku halinde iken namaz için iftitah tekbirini almadığını hatırladı ve böylece o rükuda olduğu halde iftitah tekbiri aldı, ne dersin? Onun için yeterli olmaz, dedi. Onun başını rükudan kaldırması ve tekbir alması sonra kıraat etmesi sonra rüku etmesi ve tekbir alması⁹⁶¹ gerekir. Ben dedim: Eğer o iftitah tekbirini almamış, fakat bunu hatırladığı zaman rüku için ve secde için tekbir almış ise ne dersin? Bunların hiçbirisi onun için yeterli olmaz. Namazı ister farz ister nafîle olsun onu yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Adam ayakta nafîle bir namaza başladı sonra o oturmak istedi ve bir mazereti bulunmadan oturarak namazını kılsa, bu onun için yeterli olur mu⁹⁶² ne dersin?⁹⁶³ Ebu Hanife'nin görüşüne göre evet, dedi. Ebu Yusuf ile Muhammed ise yeterli olmaz, dediler. Ben dedim: Eğer o oturarak (nafîle) namaza başlasa sonra ayağa kalkmak aklına gelse böylece ayakta namaz kılsa veya namazın bir kısmı ayakta, bir kısmını ise oturarak kılsa? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o oturarak iftitah tekbirini alsın, kıraati yerine getirirse, ve rüku etmek isteyince ayağa kalksa böylece rükua gitse ve bunu böylece namazının tamamında yapsa? Bunda bir sakınca yoktur, dedi. Hz. Peygamber'den O'nun böyle yapmış olduğu bize kadar ulaşmıştır⁹⁶⁴ Ben dedim: Adam ayakta namaza başladığı zaman sen onun oturmasına niçin izin verdin ve niçin bu adam "ayakta iki rekat namaz kılmak Allah için üzerime borç olsun" diyen bir kimse mesabesinde olmuyor, ne dersin? Bunlar kıyasta aynı şeyleridir. Fakat ben⁹⁶⁵ burada istihsan yapıyorum.

⁹⁵⁴ Metindeki "ve kale Ebu Yusuf" cümlesi "HA" ve "S" nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise "ve kavli Ebu Yusuf" şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır.

⁹⁵⁵ "Muhammed" kelimesi müstensihin yanlışlığıyla "S" nüshasından düşmüştür.

⁹⁵⁶ "Alını üzere" ifadesinden sonra "HA" ve "S" nüshalarında "o buna kadir olduğu halde yaparsa namazı iade eder. Eğer o buna kadir iken alını üzere secde eder, fakat burnu üzere secde etmezse bu onun için yeterli olur. Eğer o burnu üzere secde eder, fakat alını üzere secde etmezse (namazı iade eder.) cümleleri gelmiştir.

⁹⁵⁷ Metindeki "ve in" ifadesi "H" nüshasında böyledir. Buradaki vav harfi diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁵⁸ "o buna kadir olduğu halde yaparsa onun için yeterli olur." cümlesi "S" nüshasından ilave edilmiştir.

⁹⁵⁹ Bu başlık "H" nüshasında böyledir. Fakat o "A", "Z", "HA" ve "S" nüshalarında yoktur.

⁹⁶⁰ Metindeki "zalike" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarında böyledir. Bu diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁶¹ Metindeki "fe yükebbiru" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında böyledir. Bu diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁶² Metindeki "hel" kelimesi "Z" nüshasında "ve hel" olarak gelmiştir. Bu bir şey ifade etmez.

⁹⁶³ "Ne dersin" ifadesi "H" nüshasından düşmüştür.

⁹⁶⁴ Buhari bu haberin isnadını Sahih'inde şöyle açıklar: Muhammed b. el-Müsenna, Yahya b. Said ve Hişam babası yoluyla Hz. Aişe'nin şöyle dediğini haber verdi: Ben Hz. Peygamber'in yaşlanıncaya kadar gece namazında oturarak bir şey okuduğunu görmedim. Yaşlanınca oturarak okurdu. Üzerinde sureden otuz veya kırk ayet kaldığı zaman ayağa kalkar ve bu ayetleri okur, sonra rüku ederdi. Eh. s. 52.

⁹⁶⁵ Metindeki "eneni" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "enni" olarak gelmiştir.

Bu⁹⁶⁶ Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise onun için yeterli olmaz, dediler.

ABDESTSİZ NAMAZ KILAN KİMSE⁹⁶⁷

Ben dedim: Adam abdestsiz olarak nafîle bir namaza başlasa veya abdestli olup da üzerinde dirhem miktarından daha fazla kan, bevil veya pislik buluna ve o bunu bilmede sen bunu⁹⁶⁸ namaza başlamış kabul eder misin, ne dersin? Bu namaza giriş olmaz.⁹⁶⁹ Onun üzerine bir kaza da yoktur. Ben niçin dedim? Çünkü bu kimse nazmını böyle tamamlasa bu onun için yeterli olmaz.

Ben dedim: Adam günün yarısında, güneş tam kızardığı zaman, sabah namazından sonra veya güneş doğmadan önce nafîle bir namaza başladı ve iki rekât namaz kıldı, ne dersin? O kötü yapmıştır, fakat üzerine bir şey lazım gelmez, dedi. Ben dedim: Eğer o namazı bırakıp ifsad etmiş olsa⁹⁷⁰ ne dersin? Onun o namazı bundan sonra namaz kılmanın helal olduğu bir vakitte kaza etmesi gerekir, dedi. Çünkü dedi o, bir namaza girmiş böylece başlamış ve onu kendi üzerine vacip kılmıştır.

Ben dedim: Kadın beraberinde taşıdığı çocuğu ile birlikte namazını kılıyor, ne dersin? O dedi, çocuğu taşıma konusunda kötü yapmış olur. Onun çocuğu (sırtından yere) koyup ondan sonra namazını kılması gerekir. Ben dedim: Eğer o çocuğunu koymaz ve öylece namazını kılsa? Onun namazı tamdır, dedi.

ELİNDE DİRHEM VE DİNAR OLDUĞU HALDE NAMAZ KILAN KİMSE⁹⁷¹

Ben dedim: Adamın elinde dirhem, dinar ve inci olduğu halde namaz kıldı. Bu onun namazını bozar mı ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer onun elinde on dinar olsa⁹⁷² yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer onun elinde bir meta (yiyecek veya giyecek eşyası), elbiseler, dirhemler, mücevherat veya dinarlar bulursa⁹⁷³ yine böyle midir? Evet dedi, bunların hepsinde onun namazı tamdır. Ancak ben bunu onun için mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer onun elinde dirhemler, dinarlar veya bir eşya olursa iki elini rükuda dizlerine koymamış ve onları secdede de yere koymamış ise ne dersin? Ben bunu onun için mekruh görürüm, fakat onun namazı tamdır, dedi.

NAMAZDA MAZERETSİZ OLARAK OTURAĞI ÜZERİNE OTURUP BACAKLARINI KIVIRARAK DİKMEK⁹⁷⁴

Adam namazını kıldı. Fakat o mazeretsiz olarak namazda oturağı üzerine oturup bacakları kıvırdı veya bağdaş kurdu, ne dersin? O kötü yapmıştır, fakat namazı tamdır,

⁹⁶⁶ Metindeki “ve haza” kelimesi “A”, “Z” ve “HA” nüshalarında “ve huve” olarak gelmiştir.

⁹⁶⁷ Bu başlık “H” nüshasında böyledir. Fakat diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁶⁸ Metindeki “haza” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “zalike” olarak gelmiştir.

⁹⁶⁹ Metindeki “kale leyse haza dühulen” ifadesi “S” nüshasında “kale la leyse haza bi dühulin” şeklinde gelmiştir.

⁹⁷⁰ Metindeki “lev” kelimesi “S” nüshasında “in” olarak gelmiştir.

⁹⁷¹ Bu başlık “H” nüshasında böyledir. Fakat diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁷² Metindeki “aşaratü denanire” ifadesi “S” nüshasında “aşaratü derahime ev aşaratü denanire” şeklinde gelmiştir.

⁹⁷³ Metindeki “fi yedihi metaun ev siyabün ev derahime ev cevherun ev denanira” ifadesi “S” nüshasında “fi yedeyhi şeyün yümsikühu min metain ev siyabin ev derahime ev cevahira ev denanira” şeklinde gelmiştir.

⁹⁷⁴ Bu başlık “H” nüshasında böyle, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

dedi. Ben dedim: Adam oturarak nafile bir namaz kıldığı zaman bağdaş kurabilir mi⁹⁷⁵ ve dilediği gibi oturabilir mi ve isterse kabaları üzerine oturup bacaklarını dikerek ellerini önden bağlayarak namaz kılabilir mi ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim. Adam mescidin üstünde imamın namazına uyarak kılsa bu onun için yeterli olur mu ne dersin? Eğer o dedi imamın arkasında olursa onun namazı tamdır. Eğer o imamın önünde ise onun namazı fasid olur ve namazını yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Eğer satıh mescidin yan tarafında ise ve mescidle onun arasında bir yol yoksa adam bu satıhta imam ile beraber namaz kılıyor, ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Adam⁹⁷⁶ kible duvarında başı kesilmiş çizili resimler olan bir evde⁹⁷⁷ namaz kıldı, ne dersin? Bu ona bir şey⁹⁷⁸ zarar vermez, dedi. Zira bunlar resim sayılmaz.⁹⁷⁹

Ben dedim: Üzerinde resimler olan sütrenin⁹⁸⁰ mescidin kible tarafında bulunması mekruh⁹⁸¹ olur mu ne dersin? Evet, dedi.⁹⁸² Ben dedim: Eğer bu evin kapısı üzerinde kiblenin gerisinde olursa? Bu kible tarafında bulunması mesabesinde değildir, dedi.

Ben dedim: Adam üzerinde resimler bulunan bir elbise ile namaza kıldı, ne dersin? Ben bunu onun için mekruh görürüm, dedi. Ben dedim: Eğer o bunla kılar mı? Onun namazı tamdır, dedi. Ben dedim: eğer o evinde secde yerinin (mescidin) kible tarafında resimler bulunduğu halde namaz kılmış olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Onun namazı tamdır.

Ben dedim: Adam üzerinde resimler bulunan bir yaygı üzerinde namaz kıldı, ne dersin? Ben bunu onun için mekruh görürüm, dedi. Ben dedim: Eğer bununla kılar mı? Onun namazı tamdır, dedi.⁹⁸³ Resimler kible tarafında olmaksızın yaygı⁹⁸⁴ üzerinde olması daha hafif ve önemsizdir. Çünkü onun yaygı üzerinde bulunmasına cevaz verilmiştir.

Ben dedim: Okumasını bilen bir adam nafile bir namazda ümmi⁹⁸⁵ bir adama uydu ve sonra namazını bozdu, ne dersin? Onun bu namazını kaza etmesi gerekmez, dedi. Ben dedim: O adam bir kadına uysa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: O cünüp veya abdestsiz⁹⁸⁶ olan bir adama uysa yine böyle midir? Evet, dedi, senin bu anlattıklarından dolayı onun üzerine bir kaza gerekmez. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o tam⁹⁸⁷ bir namaza başlamış ve girmiş değildir.

⁹⁷⁵ Metindeki “e yeterabbeu” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise istifham hemzesi olmadan “yeterabbeu” şeklinde gelmiştir.

⁹⁷⁶ Metindeki “racülen” kelimesi yerine “H” nüshasında “in” kelimesi gelmiştir.

⁹⁷⁷ Metindeki “beytin” kelimesi “S” nüshasında “el-beyti” olarak gelmiştir.

⁹⁷⁸ Metindeki “şeyen” kelimesi “A” nüshasında “şeyün” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

⁹⁷⁹ Metindeki “hazih leyset” ifadesi “S” nüshasında “haza leyset” olarak gelmiştir. Diğer nüshalarda ise “haza leyse” şeklindedir. Halbuki bunun doğrusu “hazih leyset” şeklinde olanıdır.

⁹⁸⁰ Önerilerinden insan veya hayvan geçmesi muhtemel bir yerde namaz kılanların secde edecekleri yerin biraz ilerisine koydukları yahut diktikleri bir engele fıkıh tabiri olarak “sütne” derler. (çev.)

⁹⁸¹ Metindeki “e tükrahü” kelimesi “H” nüshasında “e yükrahü” olarak, “S” nüshasında ise “hel yükrahü” olarak gelmiştir.

⁹⁸² Çünkü bunda şekil ve heykellere ibadet eden kimseye benzeme vardır. Fakat bu büyük bir şekilde olup uzaktan bakıldığı zaman görünecek durumda olmalıdır. Buna göre o küçük bir şeyse bunda bir sakınca yoktur. Çünkü heykele tapan insan, gerçekten onlardan küçük olanına tapınmıyor. Ebu Musa'nın yüzüğünde hakikaten iki tane sinek vardı. Danyal aleyhisselamın yüzüğü bulununca onun yüzük kaşında aralarındaki bebeğe sarılmış iki aslan (figürü) olduğu görülmüştür. Sanki bununla onun ilk hali hikaye edilmektedir. Veya çünkü bizden önceki şeriatlerde resim ve heykel helal idi. Allah Teala “Ona dilediği kale ve heykelleri yaparlardı” (Sebe 34/13) Eh. Serahsi, Mabsut, I, 210.

⁹⁸³ Bu soru ve cevap cümlesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁹⁸⁴ Metindeki “ve el-bisatu” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Geri kalan nüshalarda ise “kultü ve'l bisatu” şeklinde gelmiştir. Bu müstensihinin bir yanlışlığıdır. Bunun doğrusu “kultü” kelimesinin silinmesidir.

⁹⁸⁵ Metindeki “ümme” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “racülün ümmiyyün” olarak gelmiştir.

⁹⁸⁶ Metindeki “ev ala gayri vüduin” ifadesi, “HA”, “S” nüshasında ve Muhtasar'da böyledir. Diğer nüshalarda ise “ev gayra vüduin” olarak gelmiştir.

⁹⁸⁷ Metindeki “tammetin” (tam) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

Ben dedim. Bir adam namazda imama uymuş onunla beraber namaz kılıyor. Onun yanında henüz baliğ olmamış bir cariye de imama uymuş namaz kılıyor. Bu durum adamın namazını bozar mı⁹⁸⁸ ne dersin? Eğer cariye temyiz çağına ulaşmış namazın gerçeğini anlayabiliyorsa ben istihsanla onun namazının fasit⁹⁸⁹ olduğunu kabul ediyorum ve ona namazını iade etmesini emrediyorum, dedi. Zira bu cariye eğer abdestsiz veya çıplak kılmış olsaydı, ona namazını⁹⁹⁰ yeniden kılmasını emrederdim.⁹⁹¹ Ben dedim: Henüz baliğ olmamış⁹⁹² fakat baliğ olmaya başlamış⁹⁹³ olan çocuk da abdestsiz veya çıplak namaz kıldığı⁹⁹⁴ zaman böyle midir, sen ona namazını iade etmesini emreder misin? Evet, dedi.

Ben dedim: Büluğ çağına yaklaşmış (mürâhika) ve fakat henüz hayız görmemiş bir cariye başörtüsüz namaz kıldı, ne dersin? Ben bu konuda istihsan yapıyorum dedi. Bunun onun için yeterli olduğunu görüyorum ve bu⁹⁹⁵ onun çıplak ve abdestsiz olmasına benzemez, diyorum.

Ben dedim: Bir cariye başörtüsüz namaz kıldı ne dersin? Onun namazı tamamdır, dedi. Ben dedim: Mükatebe müdebber ve ümmü veled cariyeler de böyle midir? Eve, dedi. Ben dedim: Mükatebe cariye veya ümmü veled⁹⁹⁶ baş örtüsüz bir rekat namaz kıldı ve sonra azat edildi, ne dersin? Onun başörtüsünü örtmesi ve kıldığı namazının üzerine devam etmesi gerekir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o, namaz onun için helal, caiz ve tam olduğu halde namaz kıldı sonra o azat edildi ve o hür olduğu halde başı örtülü olarak namaz kıldı. Böylece onun namazı cariye ve hür olarak her iki halde de tamamdır.

Ben dedim: Adam abdest aldı, fakat uzuvlarından birisine su isabet etmedi sonra namaza durdu böylece bir rekat namaz kıldı. Sonra abdesti bozuldu, onda yellenme meydana geldi veya burnu kanadı veya kustu. Böylece o abdest aldı. O abdesti üzerine devam eder mi, yoksa yeniden mi alır, ne dersin? Bilakis⁹⁹⁷ o dedi, abdestini ve namazını yeniden alır ve kılar. Ben niçin dedim? O namazına devam edip tamamlamış olsaydı, onu yeniden kılması gerekirdi! Çünkü dedi, o, abdest almış ve namazı tamamlamış olsa ve sonra abdesti bozulsaydı onun yeniden abdest alması gerekir. Bu şekilde onun abdesti tamam olmayınca böylece onun namazını yeniden kılması öncelikle gerekir.⁹⁹⁸

FARZDA HASTANIN NAMAZI

Ben dedim: Ayağa kalkamayan ve secde etmeye gücü olmayan hasta nasıl yapar, ne dersin? O döşğinde ima (başını aşağıya eğmek) suretiyle namazını kılar. Secdeleri rükudan daha fazla aşağıda yapar, dedi. Ben dedim: Eğer o namaz kılarken kıyama gücü yetip de secde etmeye yetmezse? O oturarak ima ile namaz kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o

⁹⁸⁸ Metindeki “yüfsidü” kelimesi “H” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “tüfsidü” olarak gelmiştir.

⁹⁸⁹ Metindeki “efsede” kelimesi “A” nüshasında “tüfsidü” olarak “S” nüshasında ise “efsedet” şeklinde gelmiştir.

⁹⁹⁰ Metindeki “es-salat” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “salateha” olarak gelmiştir. Bu “es-salat” kelimesi “Z” nüshasından düşmüştür.

⁹⁹¹ Metindeki “emertüha” kelimesi “S” nüshasında “amiruha” olarak gelmiştir.

⁹⁹² Metindeki “ve lem yeblüğ” kelimesi “HA” nüshasında “ve emma iza lem yeblüğ” olarak, “S” nüshasında da “ve emma lem yeblüğ” şeklinde gelmiştir.

⁹⁹³ Metindeki “ellezi kad yekadü” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “ellezi yekadü” olarak geldi.

⁹⁹⁴ Metindeki “ev salla” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “ve salla” olarak gelmiştir.

⁹⁹⁵ Metindeki “haza” kelimesi “S” nüshasında böyledir, o diğer nüshalardan düşmüştür.

⁹⁹⁶ Metindeki “ev ümmü veledin” ifadesi “H”, “HA” ve “S” nüshalarında böyle diğer iki nüshada ise “ve ümmü veledin” olarak gelmiştir.

⁹⁹⁷ Metindeki “bel” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

⁹⁹⁸ Metindeki “es-salat” kelimesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “el-vüdu” kelimesi gelmiştir.

ayakta ima ile kılar mı? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: O ancak yan gelerek namaz kılabiliyorsa nasıl yapacak? O kibleye doğru yönelir, sonra yan yattığı şekliyle ima ile namazını kılar, yalnız secdelerini rükudan daha aşağı yapar, dedi.

Ben dedim: Hasta adam yatarak namaz kıldı. Başka bir hasta da ona uyup ima ile namazını kıldı, ne dersin? Her⁹⁹⁹ ikisinin namazı da yeterlidir, dedi. Ben dedim: Eğer bunlar bir cemaat olurlarsa¹⁰⁰⁰ yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Hasta bir adam¹⁰⁰¹ oturarak rüku ve secde edip¹⁰⁰² namazını kıldı. Onun arkasında bir topluluk da ona uyup ayakta¹⁰⁰³ namazlarını kıldılar. Onlar için yeterli olur, dedi. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹⁰⁰⁴

Ben dedim: İmam sağlıklı olup ayakta namazını kıyor. Onun arkasında ise oturarak namaz kılan bir hasta var, ne dersin? Onun için yeterlidir, dedi. Ben dedim: Eğer imamın arkasındaki hasta ima ile namazını kıyorsa? Bu onun için yeterlidir ve onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Eğer imam hasta olup secde edemiyor ve oturarak ima ile namaz kıyorsa, ayakta namaz kılan bir grup insan da ona uymuşsa ne dersin?¹⁰⁰⁵ İmamın namazı yeterli¹⁰⁰⁶ grubun namazı ise yetersiz olur, dedi.

Ben dedim: Gözlerinden¹⁰⁰⁷ su çekilmiş bir adam oturmak ve secde etmekten yasaklanıp sırtı üstü yatmakla¹⁰⁰⁸ emredilmiştir. Bu adamın sırtı üstü böyle yatarak ima ile namaz kılması onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi, onun için yeterli olur.¹⁰⁰⁹

Ben dedim: Hasta bir adam bunu bilerek kiblede başka bir yere ima ile namaz kıldı, ne dersin? Onun için yeterli olmaz dedi. Onun bunu yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Sağlıklı adam da böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu kasıtlı olarak değil, yanılarak yapmışsa? Onun için yeterli olur, dedi.¹⁰¹⁰

Ben dedim: Hasta bir adam hastalığı beni namazdan alıkoyacak diye korkarak bile bile vakti gelmeden veya vakit geldi zannederek namaz kıldı. Sonra bundan sonra o anladı ki, nazmı vaktinden önce kılmış, ne dersin? Her iki halde de onun için yeterli olmaz dedi. Onun bu namazı yeniden kılması gerekir.

⁹⁹⁹ Metindeki "cemian" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁰⁰ Metindeki "lev kanü" esas nüshada "ve lev kanü" olarak gelmiştir.

¹⁰⁰¹ Metindeki "racülen" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁰² Metindeki yerkeu ve yescüdü" ifadesi esas nüshada böyledir. "H", "Z", "HA" ve "S" nüshalarında ise "yescüdü ve yerkeu" olarak gelmiştir.

¹⁰⁰³ Metindeki "kıyamen" kelimesi "S" nüshasında böyle, diğer nüshalardan ise düşmüştür.

¹⁰⁰⁴ "Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür" ifadesi nüshalarda böyledir. Halbuki bunun doğrusu "Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür.", olmalıdır. Serahsi Mebsut'unda der ki: "İmam oturarak uyan kimse ise ayakta kılar bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'a göre istihşanen caizdir. Muhammed'e göre ise ayakta kılmak caiz değildir." İlh. I, 213.

¹⁰⁰⁵ "Ne dersin" cümlesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁰⁶ Metindeki "yeczihi" kelimesi esas nüshada "la yeczihi" şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır. Müstensihin sehven koymuş olduğu "la" harfi hazfedilmelidir.

¹⁰⁰⁷ Metindeki "yenzi el-maü min ayneyhi" ifadesi "S" nüshasında nezea el-maü min aynihi" olarak gelmiştir.

¹⁰⁰⁸ Metindeki "yestelka ala" ifadesi "S" nüshasında "yestelka naimen ala" olarak gelmiştir.

¹⁰⁰⁹ Metindeki "yeczihi" kelimesi "HA" ve "S" nüshasında böyledir, fakat o diğer nüshalarda yoktur.

¹⁰¹⁰ Bunun anlamı şudur: Kiblenin ne tarafta olduğunu bilmek ona zor geldiği zaman araştırır, hangi yöne kanaat getirirse oraya doğru kılar. Sonra onun yanlış yaptığı ortaya çıksa bile onun namazı geçerlidir. Eğer o (araştırma yapmayı) kasti hareket ederse Hz. Ali'den gelen bir hadise göre onun namazı caiz değildir. Araştırma yapmış olan kimsenin kiblesi yönelmiş olduğu taraftır. Böylece sonuç olarak hasta kimse aciz olduğu konularda sağlıklı kimseden ayrılır. Fakat gücü yettiği konularda ise sağlıklı insanla aralarında bir fark yoktur. Sonra sağlıklı adama çölde kibleyi bulmak zor olursa araştırma yapar ve bulduğu cihete doğru namazını kılar. Sonra onun kiblede yanlış olduğu ortaya çıksa bile onun namazı caizdir. Fakat (araştırmadan) karar verirse namazı caiz olmaz. Bu da işte böyledir. Eh. Serahsi, Mebsut, I, 215..

Ben dedim: Hasta bir topluluk bir evde bulunuyorlar. Bunlardan birisi imam olup diğeri de ona uyup oturarak namaz kılıyorlar, ne dersin? Onların namazları tamdır, dedi.

Ben dedim: Eğer imam hasta ise arkasında sağlıklı olan cemaat ona uyup imam oturarak ima ile veya yatağında yan gelerek ima ile cemaat de ayakta olduğu halde namazlarını kılıyorlar, ne dersin?¹⁰¹¹ İmam için yeterli, her iki halde de cemaat için ise yeterli değildir, dedi.

Ben dedim: Bir grup hasta insan bir evde bulunuyorlar. Aralarından biri onlara geceleyin namaz kıldırıyor. İmam kibleye doğru cemaat ise başka bir yere namaz kılıyor veya imam kiblede başka bir yere, arkasındaki cemaat ise kibleye ya da başka bir yere bilmeden kılıyorlar ve onlar kibleye isabet ettikleri kanaatindedirler, ne dersin? Onların namazları tamdır, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir cemaat seferde namaz kılıyorlar. İçlerinden birisi kendilerine imamlık yapıyor. Kibleye yöneldiler¹⁰¹² fakat hata ettiler. Bir rekat kıldıktan sonra kibleyi öğrendiler, ne dersin? Onlar kalan namazları için yüzlerini kibleye çevirirler ve onların namazları tamdır, dedi. Ben dedim: Sen niçin namazları tamdır, diyorsun. Halbuki onlar kiblede başka yere kıldılar ve sonra namazlarından çıkmadan önce kibleyi öğrendiler? Çünkü onlar dedi, namazlarını oraya tamamlamış olsalardı tane onlar için yeterli olurdu.¹⁰¹³

Ben dedim: Hasta bir adam oturarak veya yan gelerek ima ile namaz kılıyor. O namazda yanıldı, ne dersin? Onun im ile iki sehiv secdesi yapması gerekir, dedi.

Ben dedim: Konuşmaya gücü olmayan hasta bir adamın okumaksızın sadece ima etmesi onun için yeterli olur mu ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir gün bir gece baygın kalan hasta bir adam sonra ayılıyor, ne dersin? Onun geçirmiş olduğu namazları kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o birkaç gün baygın kalırsa? O terk etmiş olduğu namazlarını kaza etmez, dedi. Ben dedim: Bunların farkı nerede? Bu Hz. Ömer'den gelen bir haber-hadis üzerine böyledir, dedi.¹⁰¹⁴

Ben dedim: Hasta bir adam namaza başlayıp ima ile bir rekat namaz kıldı sonra abdesti bozuldu. O abdest alıp namazına kaldığı yerden devam eder mi ne dersin? Evet, dedi. Bu konuda hasta ve sağlıklı adam birdir. Ben dedim: Hasta bir adamın vücudunda veya başında olan yara ve ağrılar sebebiyle ayakta duramıyor, rüku ve secde yapamıyor. Bu adam oturup secdeleri rükudan daha aşağıda olmak üzere ima ile kılar mı? Evet, dedi. Ben dedim: Bir adama korku ve endişe sarıp kendisinde olan bu halden dolayı ayağa

¹⁰¹¹ “Ne dersin” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁰¹² Metindeki “ve temmedu” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise “teammede” olarak gelmiştir.

¹⁰¹³ Metindeki “li ennehum lev temmu aleyha eczeehum” cümlesi “H” nüshasında “lev etemmu aleyha eceztühum” şeklinde gelmiştir.

¹⁰¹⁴ Metindeki “an ibn Ömer” yerine “HA” ve “S” nüshalarında “an Abdullah b. Ömer” şeklinde gelmiştir. Ben dedim: İbn Ömer'den gelen bu hadisi yazar Kitab-ül Asar'ında rivayet etmiştir: Ebu Hanife bize Hammad ve İbrahim yoluyla İbn Ömer'in bir gün ve bir gece baygın olan kimse hakkında namazını kaza eder dediğini haber verdi. Muhammed dedi ki: O bir günden daha fazla baygın kalmış olsa bile biz bu görüşü alıyoruz. Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin görüşüdür. Eh. s. 36. O bunu aynı zamanda Kitab-ül Hüccet adlı eserinde de rivayet etmiştir. O yine Kitab-ül Hüccet'te Abdullah b. Ömer'den rivayet ediyor: Nafi, İbn Ömer'in bir gün ve bir gece baygın kaldığını ve namazlarından hiçbirisini kaza etmediğini haber verdi. O Muvatta'da rivayet ediyor ki, Malik bize Nafi yoluyla İbn Ömer'in bayıldığını sonra ayıldığını ve namazını kaza etmediğini haber verdi, Muhammed dedi ki: Bir gün ve bir geceden daha fazla baygın kalırsa biz bu görüşü alıyoruz. Eğer o bir gün ve bir gece ya da bundan daha az baygın kalırsa o namazlarını kaza eder. Ammar b. Yasir'den bize ulaştı ki, o dört namaz vakti baygın kaldı ve bu namazlarını kaza etti. Bu hadisi bize Ebu Maşer el-Medini bazı arkadaşlarından rivayet etti. Eh. s. 151. O bu hadisi Hüccet'te Ebu Maşer, Said el-Makberî ve Muhammed b. Kays yoluyla Amma b. Yasir ögüle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını baygın olarak geçirdi. Sonra gece yarısına doğru ayıldı. Böylece ögüle, ikindi ve yatsıyı kıldı. Ebu Maşer, Nafi ve İbn Ömer yoluyla rivayet eder ki, o dedi: İbn Ömer üç gün baygın kaldı ve kaza etmedi. (O dedi) ve biz İbn Ömer'i ve Ammar'ı alırız. Eh.

kalkamayan bu kimse oturarak namaz kılsa onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Alnında yara olan bir adam onun üzerine¹⁰¹⁵ secde edemiyor¹⁰¹⁶ ima ile kılsa onun için yeterli olur mu ne dersin? Hayır, dedi. Fakat o burnu üzere secde edebilir. Ben dedim: Eğer o ima ile kılsa? Onun için yeterli olmaz; namazını yeniden kılmaması gerekir. Ben dedim: Eğer yara burnunda¹⁰¹⁷ olup alnı üzere secde etmeye gücü yeterse yine böyle midir? Evet dedi.

Ben dedim: Rûku ve secde etmeye kadir olamayan bir hasta kendisine yükseltmiş odun, tahta, kâmiş veya yastık üzerine secde edebilir mi, ne dersin? Ben bunu onun için mekruh görürüm, dedi. Ben dedim: eğer o kendisine doğru kaldırılır ve ima etmeden onun üzerine secde ederse? Onun namazı yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer o secdede¹⁰¹⁸ başını aşağıya eyer ve tahtaya yaklaşır, burnunu ve alnını¹⁰¹⁹ ona yapıştırır ve böylece namazı bitirtirse? Onun namazı tamdır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onun başını eğmesi imadır. Ben dedim: Eğer hasta için bir yastık veya koltuk yastığı konup onun üzerine secde etse yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Hasta kimsenin kıraate kadir olduğu halde onun kıraatsiz olarak namaz kılması¹⁰²⁰ mümkün müdür, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer kılsa? Bu onun için yeterli olmaz; o bunu yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Yolcu namazı kısalttığı gibi hasta da namazı kısaltabilir mi? Hayır, dedi.¹⁰²¹ Ben dedim: O abdest almaya kadir olduğu halde abdestsiz namaz kılabilir mi? Hayır, dedi. O bütün buları yapsa ve kılsa? Onun için yeterli olmaz ve onun namazı yeniden kılması gerekir.

Ben dedim: Adam namazına sağlıklı olarak başladı, ayakta kılıyor. Sonra ona bir ağrı arız oldu; o sebeple ancak oturarak ima ile veya yan gelerek ima ile kılabilirdi. Bu namazının bir kısmını ayakta kıldığı halde geri kalan namazını ima ile kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o oturarak rûku ve secde yaparak¹⁰²² iki rekat kılar ondan sonra ağrısı geçip iyileşirse? O geri kalan namazını Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'a göre ayakta kılar, dedi.¹⁰²³ Muhammed ise o yeniden kılar görüşündedir.

Ben dedim: Adam hasta olup rûku ve secde yapamıyor ima ile namaz kılıyor. Sonra o iyileşti ve ayağa kalktı. O geri kalan namazını ayakta kılabilir mi? Bu meseleye gelince, bu kişi namaza yeniden başlar ve namazın hepsini ayakta kılar. Bu evvelki meseleye benzemez; çünkü burada o hepsini¹⁰²⁴ ima ile kıldı; halbuki evvelkinde secde ediyordu.

Ben dedim: Adam hasta olup rûku ve secde yapamıyor ve oturamıyor. Bu yan üstü yatarak ima ile namaz kılmak istiyor. Bu nasıl ima edecek ne dersin? O kible tarafına

¹⁰¹⁵ Metindeki “aleyhi” kelimesi “HA” nüshasından düşmüştür.

¹⁰¹⁶ Metindeki “ve la yestetıyü” kelimesi “S” nüshasında “ve huve la yestetıyü” şeklinde gelmiştir.

¹⁰¹⁷ Metindeki “bi enfıhi” kelimesi “S” nüshasında “fi enfıhi” olarak gelmiştir.

¹⁰¹⁸ Metindeki “yahfadu ra’sehu bi’s sücudı” ifadesi “S” ve “HA” nüshalarında “ra’sehu bi’r rükui sümme yahfadu ra’sehu li’s sücudı” olarak gelmiştir.

¹⁰¹⁹ Metindeki “bi enfıhi ve cebhetıhi” ifadesi “H” nüshasında bi cebhetıhi ve enfıhi” olarak, “S” nüshasında “enfehu ve cebhetehu li’s sücudı” şeklinde “HA” nüshasında da “bi enfıhi ve cebhetıhi li’s sücudı” şeklinde gelmiştir.

¹⁰²⁰ Metindeki “en yüsallıye” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “hel yescüdü ev yüsallı” şeklinde gelmiştir.

¹⁰²¹ Bu cümle “HA” ve “S” nüshalarında “Hasta olan kimse, yolcunun namazını kıldığı gibi mi kılar? Evet, dedi.” şeklinde gelmiştir.

¹⁰²² Metindeki “yescüdü ve yerkeu” ifadesi “S” nüshasında yerkeu ve yescüdü” olarak gelmiştir.

¹⁰²³ Metindeki “yüsallı bekıyyete salatıhi kaimen” ifadesi “HA” ve “S” nüshasında “fe kame e yüsallı bekıyyete salatıhi kaimen kale neam” şeklinde gelmiştir.

¹⁰²⁴ Metindeki “li enne haza küllehu” ifadesi “S” nüshasında “li enne haza kane” olarak gelmiştir.

yönelir ve kafası ile ima yapar, dedi. Secdesini rükûdan daha aşağıda yapar ve böylece namazını tamamlamış olur.

Ben dedim: Hasta adam iki namazı birleştirmek istediği zaman ne dersin? Öğle vaktinin sonu gelinceye kadar namazı tehir eder, ikinci namazını da hemen ilk vaktinde kılar, dedi. Bunları bir tek vakitte¹⁰²⁵ birleştirip cem yapmaz. O bunları her hal-ü karda ayrı ayrı kılar ve Allah'a samimiyetle dua eder.

NAMAZDA YANILMAK ve NAMAZI BOZAN ŞEYLER¹⁰²⁶

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazda yanıldı; üç rekat mı yoksa¹⁰²⁷ dört rekat mı kıldı bilemedi ve bu böyle ilk defa yanıldı ne dersin? Onun namazını yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o böyle birçok defa yanılıyorsa nasıl yapacak? Doğru olanı araştırır, eğer onun ağırlıklı görüşü¹⁰²⁸ namazını tamamladığı yönünde ise o namazına devam eder, dedi. Eğer onun ağırlıklı görüşü kendisinin üç rekât kıldığı şeklinde ise o dördüncü rekâtı kılarak namazını tamamlar. Sonra tahiyatı okur, selam verir ve iki defa sehiv secdesi yapar, namazın sonunda sağına soluna selam verir.

Ben dedim: Adam namaz kılarak oturacak¹⁰²⁹ yerde kalktı veya kalkacak yerde oturdu ise ne dersin? O namazına devam eder yalnız onun iki defa sehiv secdesi yapması gerekir, dedi. Ben dedim: Sehiv secdesi yapması gereken herkes, selam verdikten sonra bu iki secdeyi yapar¹⁰³⁰ tahiyatı okur ve selam verir, öyle mi? Evet, dedi. Eğer o sehiv secdesinden şüphe ederse¹⁰³¹ araştırarak amel eder, yoksa sehiv secdesi için secde yapmaz.

Ben dedim: Adam bayram tekbirlerinde yanıldı. Onun sehiv secdesi yapması gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Adam rüku ve secde tekbirlerinde yanılırsa ne dersin? Onun üzerine sehiv secdesi gerekmez, dedi. Ben bunların farkı nerde dedim? Rükû ve secde tekbirleri rüku ve secdelerde söylenen tesbihler mesabesindedir. Bu konuda burada onun üzerine secde yapması gerekmez.¹⁰³² Bayram tekbirleri ise vitir namazındaki kunut ve tahiyat mesabesindedir ki, bundan dolayı onun üzerine¹⁰³³ sehiv secdesi gerekir.

Ben dedim: Adam namazdaki bütün tekbirleri unuttu, sadece iftitah tekbirini unutmadı. Bunun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. (Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, tekbir bizzat namazın kendisi değildir. Ben dedim: Eğer o rüku veya secdelerdeki tesbihi unutsa yine böyle onun üzerine sehiv secdesi yok mudur? Evet dedi.)¹⁰³⁴ Ben niçin dedim? Eğer o sehiv etse ve euzü çekmeyi, besmeleyi veya sübhanekeyi ya da "âmin" demeyi terk etse, dedi, onun üzerine sehiv secdesi gerekir¹⁰³⁵ mi ne dersin? Ben de hayır, dedim. İşte bunlar ve o ayndır, dedi.

¹⁰²⁵ Metindeki "fi vaktin vahidin" ifadesi "H" nüshasında "fi vakti ehadihima" şeklinde gelmiştir.

¹⁰²⁶ Metindeki "ve ma yaktauha" (namazı kesen şeyler) ifadesinden sonra "HA" nüshasında "ve ma yüfsidüha" (namazı bozan şeyler) ifadesi ilave edilmiştir.

¹⁰²⁷ Metindeki "ev" kelimesi "S" nüshasında "em" olarak gelmiştir.

¹⁰²⁸ Metindeki "ekseru rayihi" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında "ekberu rayihi" olarak gelmiştir.

¹⁰²⁹ Metindeki "yakudü" kelimesi "H" nüshasında "kaade" olarak gelmiştir.

¹⁰³⁰ Metindeki "yescüdühüma" kelimesi "S" nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise "yescüdüha" olarak gelmiştir.

¹⁰³¹ Metindeki "fe in şekke" kelimesi esas nüshada "kultü fe in şekke" olarak gelmiş, doğrusu "kultü" kelimesinin diğer nüshalarda olduğu gibi hazfedilmesidir.

¹⁰³² Metinde geçen "haza" kelimesi "S" nüshasında "zalıke" olarak gelmiştir.

¹⁰³³ Metindeki "ve aleyhi" kelimesi "S" nüshasında "fe aleyhi" olarak gelmiştir. Doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi "ve aleyhi" şeklindedir.

¹⁰³⁴ Tırnak içine alınan metin "HA" ve "S" nüshalarından ilave edilmiştir.

¹⁰³⁵ Metindeki "hel aleyhi" ifadesi "S" nüshasında "hel kane aleyhi" olarak gelmiştir.

Ben dedim: Eğer o tahiyyatı unutarak terk ederse? Ben dedi: onun üzerine sehiv secdesi gerekli olduğunu istihsan ediyorum.

Ben dedim:¹⁰³⁶ Eğer o birinci veya ikinci rekâta¹⁰³⁷ fatihayı unutsa ya da başka bir sureye başladıktan sonra fatihayı¹⁰³⁸ okumadığını hatırlasa ne dersin? O fatihayı¹⁰³⁹ okumaya başlar ondan sonra sureyi okur ve onun üzerine sehiv secdesi gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o ilk iki rekâta fatiha okumayı unutsa¹⁰⁴⁰ başka bir sure¹⁰⁴¹ okumuş olsa, o onları diğer iki rekatta okuyabilir mi ne dersin? Onu dilerse okur, dilerse okumaz, dedi. Ben dedim: Eğer o onu okursa bu terk ettiği için bir kaza olur mu? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, eğer bu onun için kaza olmuş olsaydı, son iki rekatta onu okumak onun üzerine vacip olurdu ve o son iki rekatta¹⁰⁴² fatihayı ister okusun ister okumasın, onun üzerine sehiv secdesi gerekir.

Ben dedim: Adam öğle namazını kılıp ilk iki rekatin her birinde fatihayı¹⁰⁴³ okudu, fakat ondan başka bir şey okumadı ve o bunu unutarak yaptı. Onun üzerine diğer iki rekatta fatiha ile beraber bir sure okuması gerekir mi, ne dersin? Ben okumasını isterim, dedi. Ben dedim: Eğer okumamışsa? Onun için yeterli olur, dedi. Fakat ister okusun ister okumasın, onun üzerine sehiv secdesi gerekir. Ben dedim: Eğer o unutarak ilk iki rekatta Kurandan hiçbir şey okumamış olsa¹⁰⁴⁴ onun son iki rekatta fatihayı ve bir sureyi okuması gerekir, der misin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer her iki rekatta okumamış veya birinde okumuş ise? Onun için yeterli olmaz, dedi.

Ben dedim: Adam imam olup yatsı namazı kıldırırken son iki rekatta kıraat etse¹⁰⁴⁵ ve kıraatleri içinden okusa ya da öğle ve ikindi olsa bunlarda kıraat edip de dışından okusa onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi¹⁰⁴⁶ ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: İlk evvelki iki rekatta bir şey okumasa son iki rekatta ise birer ayet okusa evvelkini unutarak sonrakini ise bile bile yapsa ne dersin? Eğer (okuduğu) ayet gerçekten çok kısa değilse (bu) namaz onun için yeterli olur¹⁰⁴⁷ dedi. Ebu Hanife ise ayet kısa olsa bile onun namazı caizdir, dedi. O daha sonra bu ilk görüşünden vazgeçmiştir.¹⁰⁴⁸ Ben dedim: Ne dersin, onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi? Evet, dedi.

¹⁰³⁶ Metindeki “kultü” kelimesi “H” nüshasında “kale” olarak gelmiştir. Doğrusu “kultü”dür.

¹⁰³⁷ Metindeki “fi’s saniyeti” kelimesi “H” nüshasında “es-saniyeti” olarak gelmiştir.

¹⁰³⁸ Metindeki “fatihat-el kitabi” ifadesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında “fatihat’el-Kurani” olarak gelmiştir.

¹⁰³⁹ Metindeki “fatihat-el kitabi” ifadesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında “fatihat-el Kurani” olarak gelmiştir.

¹⁰⁴⁰ Bundan önceki cümleden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁴¹ Metindeki “ğayraha” kelimesi “H” nüshasında “ğayrahuma” olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır. Doğrusu “ğayraha”dır

¹⁰⁴² “son iki rekatta” ifadesi “Z” nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁴³ Metindeki “fatihat-el Kitab” ifadesi “F” ve “A” nüshalarında böyle diğer nüshalarda ise “fatihat”-el Kuran” olarak gelmiştir.

¹⁰⁴⁴ “H” nüshasında burada mükerrer metin vardır.

¹⁰⁴⁵ Metindeki “fe karae” kelimesi “H” nüshasında “karae” olarak gelmiştir.

¹⁰⁴⁶ Metindeki “ekane” kelimesi “H” nüshasında “kale” olarak gelmiştir. Doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi “ekane” şeklindedir.

¹⁰⁴⁷ Bu cümle “S” nüshasında “Eğer o gerçekten çok kısa bir ayet okursa bu onun için yeterli olmaz” şeklinde gelmiştir.

¹⁰⁴⁸ (Hâkim) Muhtasar’da dedi ki: Eğer o, her bir rekâta birer ayet okursa onun için yeterlidir. Ancak bu ayetin Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed’e göre kısa olmaması şarttır. Sonra Ebu Hanife görüşünden dönerek ayet kısa olsa bile onun için yeterli olur, dedi. Ebu Yusuf’tan onun üç ayetten daha azı onun için yeterli olmaz dediği nakledilmiştir. Eh. Serahsi bunun açıklamasında dedi ki: Namazda her bir rekatta bir ayet okuduğu zaman bu ayet ister kısa veya ister uzun olsun, Ebu Hanife’nin son görüşüne göre onun için yeterli olur. Aynı zamanda Ebu Yusuf ile Muhammed’in görüşü olan onun ilk görüşüne göre her bir rekatta kısa üç ayet veya uzun bir ayet okumadıkça onun için yeterli olmaz. Bazı rivayetlerde Ebu Yusuf’tan şöyle rivayet edilmektedir: Üç ayetten daha azı onun için yeterli olmaz. Çünkü onun üzerine vacip olan mucizeyi (mucize olan Allah keliminden) okumaktır. Bu ise suredir. Surenin en kısası da “Kevser” suresi olup o üç ayettir. Çünkü adamın kendisine

Ben dedim: Bir imam cemaate gizli okunması gereken namazda kıraati açıktan okursa¹⁰⁴⁹ veya açıktan okunması gereken namazda gizli okursa ne dersin? O kötü yapmış olur, fakat onun namazı tamdır. Ben dedim: Eğer o bunu unutarak yapmış ise? Onun üzerine sehiv secdesi gerekir, dedi. Be dedim: Eğer o imam olmayıp yalnız başına kılışsa açıktan okunacak namazda gizli yapmış veya gizli okunacak yerde açıktan okumuşsa? Onun üzerine bir şey lazım gelmez, dedi. Ben dedim: Bunların farkı nedir? Adam kendi başına kıldığı zaman ve Kurani kulağına işittirdiğinde veya bunu kendisi için yüksek ya da düşük sesle okuduğunda bu onun için yeterli olur. O yalnız başına olduğu için onun üzerine (sehiv yoktur. Çünkü o yalnız başındır. O imam olduğu zaman onun her şeyin hakkını vermesi gerekir. Bu sebeple eğer o yapacağı bir şeyi unutmuş olursa onun üzerine)¹⁰⁵⁰ sehiv secdesi gerekli olur. Eğer o bunu bile bile yapmış olursa kötü etmiş olur, fakat namazı tamamdır.

Ben dedim: İmam cemaate namaz kıldırdı. Fakat o namazında yanıldı; ancak cemaat yanılmadı, ne dersin? İmamın üzerine sehiv secdesi vacip olduğu zaman her ne kadar ondan başkası yanılmamış olsa bile bu imamın arkasındaki herkese vacip olur.

Ben dedim: İmam yanılmadığı halde arkasındaki kimseler yanılırsa ne dersin? Ne cemaat ve ne de imam üzerine sehiv secdesi gerekir, dedi.

Ben dedim: Dördüncü rekatta teşehhütten önce unutarak selam veren adam hakkında ne dersin? O, dedi, tahiyatı okur, sonra selam verir sonra iki defa sehiv secdesi yapar sonra tahiyat sonra selam verir. Ben niçin dedim? Onun üzerinde unutulmuş bir tilavet secdesi veya secdesini unuttuğu bir rekat olmuş olsaydı ve onu hatırlasa¹⁰⁵¹ böylece bu secdeleri yapmak¹⁰⁵² onun üzerine gerekli değil mi, o teşehhüdü okur ve selam verir. Sonra sehiv secdesi yapar ve teşehhüdü okur. Sonra selam verir. O unutarak selam verdiği zaman¹⁰⁵³ böyledir. Eğer¹⁰⁵⁴ bu secde namazın secdesi ise ve o bunu bilerek selam verirse onun namazı fasit olur. (öyle değil mi)? Ben evet, dedim. İşte bu ve o ayındır, dedi. Eğer secde rekattan¹⁰⁵⁵ ise ve o bilerek selam vermişse onun namazı fasit olur. Eğer¹⁰⁵⁶ secde tilavet secdesi ise onun namazı tamdır. Artık onun üzerine sehiv secdesi yapması gerekmez. Ben dedim: Teşehhüt miktarı¹⁰⁵⁷ oturmuş olduğu ve üzerinde tahiyat bulunduğu halde bilerek selam verirse bu onun için yeterli olur, ayrıca onun sehiv secdesi yapması gerekmez, değil mi? Evet, dedi.

---

okuyucu ismini verdirecek kadar bir şeyi okuması gerekir. Buna göre kim “sümme nazara” (Müddessir 74/ 21) veya “müdhemmetan” (Rahman 55/ 64) derse buna okuyucu ismi verilemez. Ebu Hanife bu konuda “Kurandan size kolay geleni okuyunuz” (Müzzemmil 73/ 20) ayetini delil getiriyor. Böylece onun üzerine kolay gelen bir tek ayettir. Bunu yapmakla o emri yerine getirmiş olur. Zira kıraatle ilgili iki hüküm vardır: Kıraatle namazın caiz olması ve cünüp ile hayızlının kıraatinin- Kuran okumasının haram olması. Sonra bu iki hükümden birisinde ayetin kısa olmasıyla uzun olması arasında bir fark yoktur. İşte Ebu Hanife'nin son görüşü böyledir; anlattığımız gibi o burada rükün ismin kapsadığı mananın en aşağısı ile yerine getirilir, temeline dayanmaktadır. Eh, I, 221.

¹⁰⁴⁹ Metindeki “yecheru fiha bi'l-Kurani” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. “Gizli okunması gereken namazda kıraati açıktan okursa” ifadesi diğer nüshalardan düşmüştür. Onlarda “fe yecheru bi'l-Kurani” yerine “fe yecheru bi'l kıraati” ifadesi gelmiştir.

¹⁰⁵⁰ Bu iki tırnak arasındaki metin esas nüshadan düşmüştür. “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında da yoktur. Ancak biz onu “S” nüshasından ilave ettik.

¹⁰⁵¹ Metindeki “fe zekera zalike” ifadesi yerine “S” nüshasında “fe feale zalike” ifadesi gelmiştir.

¹⁰⁵² Metindeki “yescüdühüma” kelimesi “S” nüshasında “yescüdüha” olarak gelmiştir. Bu zamir secdeye gider. Tensiyeye zamiri ise iki secdeye yani namaz secdesi ve tilavet secdesine gider.

¹⁰⁵³ Metindeki “iza kane selleme” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “iza selleme” olarak gelmiştir.

¹⁰⁵⁴ Metindeki “ve in” kelimesi “H” nüshasında “fe in” olarak gelmiştir.

¹⁰⁵⁵ Metindeki “er-rekati” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “rekaten” olarak gelmiştir.

¹⁰⁵⁶ Metindeki “ve in” kelimesi “S” nüshasında “fe in” olarak gelmiştir.

¹⁰⁵⁷ Metindeki “kadr-et teşehhüdi” ifadesi “S” nüshasında “mikdar-at teşehhüdi” olarak gelmiştir.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazında yanıldı.¹⁰⁵⁸ O ne kadar kıldığını bilmiyor. Fakat sonra o üç rekat kıldığı hususunda kesin kanaat getirdi. Onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Eğer o yanıldığı anda¹⁰⁵⁹ kaç rekat kıldığını bilmiyor idiyse, hatta¹⁰⁶⁰ düşünüp buna bir bakınca, onun bu düşünüp meseleye bakması onun namazını meşgul etmişse¹⁰⁶¹ onun sehiv secdesi yapması gerekir. Fakat onun bu konudaki düşünmesi bakması uzamamış ve onu namazında bir şeyle¹⁰⁶² meşgul etmemiş ise böylece namazını kılar ve onun üzerine sehiv secdesi yapması gerekmez. İmam ile yalnız başına namaz kılan¹⁰⁶³ kimse bu konuda aynıdır.

Ben dedim: Bir adam öyle namazının iki rekatını kıldı ve oturmadığı halde hemen üçüncü rekata kalktı, ayakta tam doğrulmadan hatırladı (geri dönüp) oturdu. Bunun üzerine sehiv secdesi gerekir mi¹⁰⁶⁴ ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o halini-pozisyonunu değiştirmiştir. Böylece o durumunu değiştirdiğinde sehiv secdesi yapmak onun üzerine vacip olur. Ben dedim: O bunu dördüncü rekatta yapmış olsaydı yine böyle mi olurdu? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazında iki, üç veya dört defa yanıldı. Onun bu yanılmaları için kaç defa sehiv secdesi yapması gerekir, ne dersin? Onun üzerine dedi, iki secde yapması gerekir, bundan başka gerekmez. İmam ile yalnız başına kılan kimse bu konuda aynıdır.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazında bir sure okumak istedi fakat yanıldı. Bu defa başka bir sureyi okudu veya o sureyi¹⁰⁶⁵ okudu ama yine yanıldı. Bunun üzerine sehiv secdesi yapmak gerekir¹⁰⁶⁶ mi? Hayır, dedi. Bu konuda imam ve başkası aynıdır.

Ben dedim: Bir adam imamın arkasında namaz kıldı. O imamdanda önce kalktı veya imam oturmadan önce oturdu ya da ondan önce secde etti. O unutarak bunları yaptı. Onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? İmamın arkasında namaz kılan adam üzerine sehiv olmaz. Ancak imam sehiv ederse olur. (Ben dedim: Eğer o imamdanda önce rüku eder ve ondan önce secde ederse? O imama imam rüku ederken rekata yetişmiş olsa veya secde ederken secde etse bu onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o imam rüku ederken yetişmiş olsa ve hemen tekbir alıp uysa o rüku etmeden imam rükudan başını kaldırırsa böylece o imam başını rükudan kaldırmadan önce rüku etmeye gücü yetmemiş olsa sonra rüku etse? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Onun bu rekata kaza etmesi gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, imam ile beraber rüku etmemiştir ve böylece imama yetişmemiştir.)¹⁰⁶⁷

Ben dedim: Bir adam bir cemaate namaz kıldırıldı ve namazda yanıldı. O dördüncü rekatta oturunca teşehhüdü okudu sonra selamdan önce iki secde yaptı, bu onun için yeterli olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: O bu secdeleri selam verdikten sonra yapmayacak

¹⁰⁵⁸ Metindeki “racülen salla ve seha” ifadesi “H” nüshasında racülen seha” olarak gelmiştir.

¹⁰⁵⁹ Metindeki “in kane hıyne seha” ifadesi “H” nüshasında “in kane seha” olarak gelmiştir.

¹⁰⁶⁰ Metindeki “hatta” kelimesi yerine “Z” ve “HA” nüshalarında “sümme” kelimesi gelmiştir.

¹⁰⁶¹ Metindeki “zalike yeşğulühu an” ifadesi “H” nüshasında “yeşğulühu zalike an” olarak gelmiştir.

¹⁰⁶² Metindeki “yeşğulühu an” ifadesi “H” nüshasında “yeşğulühu zalike an” olarak gelmiştir ki, bu bir şey değildir.

¹⁰⁶³ Metindeki “salla” kelimesi “S” nüshasında “yüsalli” olarak gelmiştir.

¹⁰⁶⁴ Metindeki “hel” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁶⁵ “Fakat yanıldı...” dan başlamak üzere buraya kadar olan kısım “HA” ve ” S” nüshalarında böyledir; fakat bu geri kalan nüshalardan düşmüştür.

¹⁰⁶⁶ Metindeki “yecibü” kelimesi “Ha” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat o geri kalan nüshalardan düşmüştür.

¹⁰⁶⁷ Tırnak içine aldığımız metin “HA” ve “S” nüshalarından ilave edilmiştir. O “H”, “A” ve “Z” nüshalarından düşmüştür.

mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Bu konuda imam ile yalnız başına kılan kimse aynı mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazında yanıldı, namazını tamamlayınca yanılışı için secde etti, fakat o sehiv secdesi için bir defa mı yoksa iki defa mı secde etti bilemedi, ne dersin? O doğruyu arar, onun ağırlıklı görüşü kendisinin bir defa secde¹⁰⁶⁸ ettiği yönünde ise bir secde daha yapar¹⁰⁶⁹ eğer onun ağırlıklı görüşü kendisinin yanılışı için iki defa secde ettiği doğrultusunda ise teşehhüdü okur ve selam verir.

Ben dedim: Bir imam cemaate namaz kıldırdı ve namazında yanıldı.¹⁰⁷⁰ O namazı tamamlayınca selam verdi. Sehiv secdesi yapmak istemedi. Sonra yerinden kalkmadan, konuşmadan ve olduğu¹⁰⁷¹ yerde iken¹⁰⁷² onun aklına sehiv secdesi yapmak geldi, ne dersin? Onun üzerine dedi, sehiv secdesi yapmak gerekir, cemaati de onunla beraber yapar. Ben dedim: O secde etmeden ayağa kalkarsa? Onun üzerine bir şey lazım gelmez, dedi. Ben dedim: İmam konuşmadı ve ayağa kalkmadı o sehiv secdesi yapmak istedi ama cemaat arasında konuşanlar¹⁰⁷³ ve ayağa kalkıp gidenler¹⁰⁷⁴ var? Onlardan kim konuşur veya mescidden çıkıp giderse onun üzerine sehiv secdesi yoktur, fakat imamla beraber bulunan konuşmamış ve gitmemiş olan kimse üzerine imamla beraber secdesi gerekir.

Ben dedim: Eğer o selam verdiği zaman sehiv secdesi yapma¹⁰⁷⁵ niyeti var, fakat o secde yapmayı unutup konuştu veya mescidden çıkıp gittiye ne dersin? O namazını sözle bozmuş olur, onun üzerine bir şey lazım gelmez. Ben dedim: Eğer o konuşmamış ve mescidden çıkmamış olup olduğu yerde duruyorsa ve selam verdiği zaman secde etmeye niyet etmiş veya niyet etmemiş olup sonra o oturduğu yerde iken secdeyi hatırlasa?¹⁰⁷⁶ Onun bu sehiv secdesini yapması gerekir.¹⁰⁷⁷ O burada niyet etmiş veya etmemiş ayıdır. Ben dedim: Eğer o niyet etmişse onun üzerine sehiv secdesi niçin vacip¹⁰⁷⁸ olmasın ne dersin? Eğer o yanılmış olsa ve görüşünü bu konuda benim üzerime secde gerekmez kanaatinde toplamış¹⁰⁷⁹ olsa, böylece bu niyette iken selam verse, sona o anda¹⁰⁸⁰ secde etmek aklına gelse onun üzerine secde etmek vacip olmaz mı ne dersin? Ben de evet, dedim. Sen burada niyetin bir şey ifade etmediğini görmüyor musun?

Ben dedim: Bir imam cemaate namaz kıldırdı ve namazında yanıldı. O namazı tamamlayıp selam verince bir adam gelip imam bu halde iken yani o sehiv secdesini¹⁰⁸¹ yapmadan önce ona uydu. Sonra imam sehiv secdesini yaptı. Bu adam da onunla beraber sehiv secdesi yapacak mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Onun imamın namazına

¹⁰⁶⁸ Metindeki “secdeten” kelimesini biz “S” nüshasından ilave ettik.

¹⁰⁶⁹ Metindeki “secede” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “yescüdü” olarak gelmiştir.

¹⁰⁷⁰ “O dördüncü rekatta oturunca teşehhüdü okudu...” cümlesinden başlamak üzere buraya kadar olan kısım “H” nüshasında düşmüştür.

¹⁰⁷¹ Metindeki “zalıke” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında vardır, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁰⁷² Metindeki “ve huve” kelimesi “H” nüshasında “ve hiye” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹⁰⁷³ Metindeki “fi ashabihi men kad tekelleme” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “fi ashabihi ve minhum men kad tekelleme” şeklinde gelmiştir. Doğrusu ise “HA” ve “S” nüshalarında olandır.

¹⁰⁷⁴ Metindeki “ve minhum men kad kame fe zehebe” ifadesi “S” nüshasında “ev men kad kame ve zehebe” şeklinde gelmiştir.

¹⁰⁷⁵ Metindeki “li’s sehvi” kelimesi “S” nüshasında “li sehvihi” olarak gelmiştir.

¹⁰⁷⁶ Metindeki “zekerahüma” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “zekeraha” olarak gelmiştir.

¹⁰⁷⁷ Metindeki “yescidehüma” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “yescideha” olarak gelmiştir.

¹⁰⁷⁸ Metindeki “vacibeteyni” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “vacibetün” şeklinde gelmiştir.

¹⁰⁷⁹ Metindeki “ve ecmaa” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “fe ecmaa” olarak gelmiştir.

¹⁰⁸⁰ Metindeki “saatihi” kelimesi “Z” nüshasında “saatin” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹⁰⁸¹ Metindeki “li’s sehvi” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

yetiştığı görüşünde misiniz? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o imamla beraber secde eder sonra kalkar namazı kaza eder (yani kılar). O namazı bitirince tekrar sehiv secdesi yapması gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o üzerine vacip olan secdeyi imamla birlikte yaptı¹⁰⁸² artık onu tekrar etmesine gerek yoktur. Ben dedim: Eğer o kıyama kalktıktan sonra namazında yanılrsa ne yapar, ne dersin? Sehiv secdesi yapmak onun üzerine vacip olur. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onun imamla beraber yaptığı sehiv secdesi bu son yanılması için ona yeterli olmaz.¹⁰⁸³ Onun yanılmadan önce ve üzerine secde etmek vacip olmadan önce secde etmesi olmaz. O sebeple onun bu secdesi son yanılışı¹⁰⁸⁴ içindir. Ben dedim: Eğer o imamla beraber yanılmazsa ve imam namazını¹⁰⁸⁵ tamamladıktan sonra kalkıp namazını kılar¹⁰⁸⁶ böylece nazmını kılarırken yanılrsa onun kaç secde yapması gerekir? Onun üzerine iki secde etmek gerekli olur, ondan başka yapmaz. Ben dedim: Eğer o namazını tamlayıncaya kadar yanılmamış olsa imamın yanılmasından dolayı onun üzerine sehiv secdesi yapması gerekir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O iki secdeyi kendi yerlerinde bırakmış olduğu halde niçin böyle oluyor? Ben burada kıyası bırakıp istihsan yapıyorum, dedi.

Ben dedim: İmam cemaate bir rekat namaz kıldırdı ve onda yanıldı. Sonra ikinci rekata kalktı. Böylece bir adam gelip imama uydu. Bu adamın üzerine imamla beraber sehiv secdesi yapmak vacip olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim, o imam yanıldıktan sonra ona uymuştur. Çünkü dedi, imamın üzerine vacip olan şey onun üzerine de vaciptir. Zira imam o arkasında iken sehiv secdesi yapıyor¹⁰⁸⁷ böylece onun da imamla beraber secde etmesi gerekir. Ben dedim: Eğer o bunu onula beraber yapmazsa? Onun bu secdeyi namazı tamamladıktan¹⁰⁸⁸ sonra yapması gerekir.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazında yanıldı Namazı tamamlayıp selam verince elinde olmadan abdesti bozuldu. Bunun abdest alması sonra yerine dönüp sehiv secdesi yapması teşehhüd okuyup selam vermesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer bunu yapmazsa? Onun üzerine bir şey lazım gelmez., dedi.

Ben dedim: İmam cemaate namaz kıldırdı ve namazında yanıldı. Sonra abdesti bozuldu. Geri çıkıp bir adamı öne geçirdi. Bu ikinci imamın üzerine birinci imamın üzerine vacip olan¹⁰⁸⁹ sehiv secdesi vacip olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: İkinci imam da¹⁰⁹⁰ yanılırsa o kaç tane sehiv secdesi yapacak? Onun üzerine ilk sehiv secdesi gerekir, sonraki yanılması için onun¹⁰⁹¹ sehiv secdesi yapması gerekmez. Ben dedim: İlk imam yanılmasa ve abdesti bozulsa, böylece ikinci imamı öne geçirse, abdesti bozulan bu birinci imama sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi, eğer o namazını kılmaya devam ederse (sehiv secdesi gerekir), dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, ikinci birincinin imamıdır, onun üzerine vacip olan birincinin üzerine de vacip olur. Sen biliyorsun ki, ikinci gülmüş veya konuşmuş olsa onun namazı, arkasında olanların namazı ve ilk imamın namazı da bozulmuş olur. Sen yine bilirsin ki, ikinci imama uyan aynı şekilde birinci imama da uymuş demektir. Ben dedim: İlk imam abdest bozsa veya konuşsa ya da gülse ikincinin

¹⁰⁸² Metindeki “kad” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁰⁸³ Metindeki “la yeczihî” kelimesi diğer nüshalarda “ve la yeczihî” olarak geldi.

¹⁰⁸⁴ Metindeki li’l ahîr” kelimesi “S” nüshasında “sücdün li haza el-ahîr” olarak gelmiştir.

¹⁰⁸⁵ “imam namazını” ifadesi “S” nüshasından ilave edilmiştir. O diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁰⁸⁶ Metindeki “yakdıyü” kelimesi “H” nüshasında “fe kada” olarak gelmiştir.

¹⁰⁸⁷ Metindeki “yescüdühüma” kelimesi “S” nüshasında “secedehüma” olarak gelmiştir.

¹⁰⁸⁸ Metindeki “yefruğu” kelimesi “H” nüshasında “ferâğa” olarak gelmiştir.

¹⁰⁸⁹ Metindeki “el-letani kaneta” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğerlerinde ise “elleti kanet” şeklinde gelmiştir.

¹⁰⁹⁰ Metindeki “eydan” kelimesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹⁰⁹¹ Metindeki “ve leyse aleyhi” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir, bu diğer nüshalardan ise düşmüştür.

imamın veya onun arkasında olan kimselerin namazı bozulur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu onların imamı olmaktan çıkmıştır; artık başkası imam olmuştur.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve namazında yanıldı. Selam verince secdeye gitti ve bir tek sehiv secdesi yaptı ve sonra abdesti bozuldu. Bunun abdest alması sonra yerine gidip diğer secdeyi de yapması, sonra teşehhüd okuması ve selam vermesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O eğer bunu yapmaz veya konuşursa? Onun üzerine bir şey lazım gelmez, dedi.

Ben dedim: İmam cemaate namaz kıldırdı ve namazında yanıldı. Namazını tamamlayınca selam verdi ve bir defa sehiv secdesi yaptıktan sonra abdesti bozuldu. Onun geri çekilip cemaate ikinci secdeyi yaptırmak için başka bir damı öne geçirmesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer birinci imam sehiv secdesi yapmadan önce selam verdiği zaman bir adam gelip namazda ona uysa böylece imam bir tek secde yaptı sonra abdesti bozuldu. Böylece o birinci secdeye ulaşan bu adamı öne geçirdi. O nasıl yapacak? O cemaate diğer secdeyi yaptırır¹⁰⁹² sonra teşehhüt okur, sonra geri çekilir ve namazda imama yetişmiş olan bir kimseyi öne geçirir böylece o cemaate selam veririr. Sonra o kendisi ayağa kalkar geri kalan namazını kaza edip kılar.

Ben dedim: Bir adam teşrik günlerinde namazda imamın bir rekatine yetişti. İmam daha önce üç rekat kılmış, halbuki imamın üzerinde sehiv secdesi vardır. Bu adam kaçırıldığı rekatları kaza etmeden imamla beraber sehiv secdesi yapacak mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Öyleyse imam tekbir aldığı zaman nasıl yapacak, tekbir alacak mı yoksa kalkıp geçirdiği rekatları kaza edecek mi? Bilakis o kalkar ve imamın önceden kıldığı rekatları kaza eder. Namazı tamamlayıp ayrılınca selam verir ve ondan sonra tekbir getirir. Ben dedim: Telbiye de böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Tekbir ile secdelerin farkı nerededir? Çünkü dedi, secdeler namazdandır. Nitekim bir adam (imama) sehiv secdesi yaparken uymuş olsa veya iki secdeden birinde uysa imamın namazın yetişmiş olur. Eğer o imam teşrik tekbirleri getirirken ulaşmış olsa ve imamla beraber tekbir getirirse onun namazına yetişmiş olmaz çünkü (teşrik) tekbiri namazdan değildir.

Ben dedim: Bir adam imamın namazına o namazını tamamlayıp üzerinde sehiv secdesi olup birinci secdeyi yapmış ve ikinci secdeyi yaparken yetişmiş olsa bu diğer secdeyi kaza eder mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: O namazının geri kalanını kaza ediyor da bu tek secdeyi kaza etmiyor, bunun durumu nedir? Çünkü dedi, bu sehiv secdesi namazın kaburgasından değildir. Bu secde, aynı imam adam gelip uymadan önce secde ayetini okumuş ve secdesini yapmış mesabesindedir. O sebeple adam ancak namazından geri kalanı kaza eder, fakat bu secdeyi kaza etmez.

Ben dedim: Bir imam cemaate bir rekat namaz kıldırdı ve secde ayeti okudu. Fakat bu¹⁰⁹³ secdeyi yapmayı unuttu. O bunu otururken, rüku ederken veya secdede hatırlarsa nasıl yapacak, ne dersin? O bunu rüku ederken hatırlarsa hemen kıraat secdesine kapanır sonra kalkar, böylece rekatına döner sonra da namazına devam eder ve onun üzerine sehiv secdesi gerekir. Eğer o bunu otururken hatırlarsa yere kapanıp secde eder sonra başını kaldırır ve onun üzerine sehiv secdesi gerekir. Eğer o bunu secde ederken hatırlarsa secdesini yapar sonra selam verdikten sonra da sehiv secdesini yapar, dedi. Ben dedim: Eğer o kırat secdesini namazının sonuna tehir ederse? Bu onun için yeterli olur, dedi.

¹⁰⁹² Metindeki “bihim” ifadesi “H” nüshasında “lehum” olarak gelmiştir.

¹⁰⁹³ Metindeki “biha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “leha” olarak gelmiştir.

Ben dedim. Bir imam cemaate bir rekât namaz kıldırdı. Ama secdenin birisini bıraktı. Sonra ikinci rekata kalktı, kıraati okudu, rüku ve secde yaptı. Sonra bu secdeyi hatırladı. Bu imam nasıl yapacak, ne dersin? O başını secdeden kaldırır, unutmuş olduğu secdeyi yapar sonra içinde olduğu secdeyi yapar sonra namazına devam eder ve onun üzerine sehiv secdesi gerekir, dedi. Ben dedim: O bunu secdede iken hatırlarsa? Onun yere kapanıp secde etmesi gerekir dedi. Sonra kalkıp rükua döner ve namazına devam eder. Selam verdikten sonra onun üzerine sehiv secdesi gerekir. Ben dedim: Eğer o rükûa dönmemişse? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve ondan bir secdeyi unuttu.¹⁰⁹⁴ O bunu ikinci rekâta kalktıktan sonra hatırladı. O bunların hangisinden başlayacak, ne dersin? İlk secdeden dedi. Ben dedim: Eğer o üç rekâta üç secdeyi unutmuş olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o birinci rekâta tilavet secdesini unutursa, ikinci rekâta da namazın aslından olan bir secdeyi unutursa bunları hatırladı, hangisinden başlayacak? İster tilavet secdesi ister namazın asıl secdesi olsun, ilk hangisi ise ondan başlar. Ben dedim: Eğer o bir rekâta bir secde unutursa veya tilavet secdesini unutursa, o bunu hatırlamayıp namazını tamamlayıp selam verse ve mescidden çıkıp gitse ve ancak bundan sonra hatırlasa ne dersin? Eğer unuttuğu secde namazın aslından olan secde ise onun bu namazı yeniden kılması gerekir, dedi. Eğer bu tilavet secdesi ise onun namazı tamdır. Ben dedim: Bunların farkı nereden? Çünkü secde eğer rekâtın secdesi ise o namazın aslındandır, eğer¹⁰⁹⁵ o tilavet secdesi ise namazın aslından değildir, dedi. Eğer o bunu konuşmadan¹⁰⁹⁶ veya mescidden çıkmadan hatırlarsa¹⁰⁹⁷ onu secde eder¹⁰⁹⁸ ve namazı tamam olur, ancak sehiv secdesi yapması gerekir. Eğer o konuşmuş veya mescidden çıkmış ise onun üzerine bir şey lazım gelmez.¹⁰⁹⁹ Ben dedim: O mescidden çıkmış¹¹⁰⁰ olsa sen bunu niçin namazı bozma¹¹⁰¹ kabul ediyorsun? Eğer ben bunu¹¹⁰² yapmazsam o bir adım attığı¹¹⁰³ zaman benim ne bunun namazı¹¹⁰⁴ bozduğunu söylemeye¹¹⁰⁵ ve ne de bir fersah (5 km. kadar) yürüse de bu namazı bozar demeye¹¹⁰⁶ bir hakkım olur. Böylece ben namazın bozulma vaktini istihsan yoluyla mescidden çıkma olarak kabul ettim. Ben dedim: Adam sahrada, çölün ortasında ise sana göre bu adamın namazının bozulma vakti ne zamandır? Bunun vakti dedi, o arkadaşlarını geçtiği zamandır. Ben dedim: Eğer o imamını geçerse ne zaman bozulmuş olur? Bunun vakti onun secde yerini geçmesidir, dedi.¹¹⁰⁷

¹⁰⁹⁴ Metindeki “fe nesiye” kelimesi “H” nüshasında “fe seha” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹⁰⁹⁵ Metindeki “ve iza” kelimesi “H” nüshasında “ve in” olarak gelmiştir.

¹⁰⁹⁶ Metindeki “min gayri en” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “min kalbi en” olarak gelmiştir.

¹⁰⁹⁷ Metindeki “zekera” kelimesi “H” nüshasında “tezekkera” olarak gelmiştir.

¹⁰⁹⁸ Metindeki “secdeha” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “secdehuma” olarak gelmiştir.

¹⁰⁹⁹ Metindeki “fela yübna aleyhi” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “fela şey’e aleyhi” şeklinde, “H” nüshasında ise “fela yenbeği aleyhi” olarak gelmiştir ki, bu bir hatadır.

¹¹⁰⁰ Metindeki “lev harace” kelimesi “S” nüshasında “eraeyte el-huruce” olarak gelmiştir.

¹¹⁰¹ Metindeki “kat’an” kelimesi “S” nüshasında “katian” olarak gelmiştir.

¹¹⁰² Metindeki “zalike” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁰³ Metindeki “iza hata” kelimesi “S” nüshasında “iza ma hata” olarak gelmiştir.

¹¹⁰⁴ Metindeki “li’s salati” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür. “Katian” yerine de “kat’an” kelimesi gelmiştir.

¹¹⁰⁵ Metindeki “en ecalehu” kelimesi “S” nüshasında böyledir. “A”, “Z” ve “H” nüshalarında ise “en ecaleha” olarak, “H” nüshasında ise “min en ecaleha” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁰⁶ Metindeki “ve la” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “evela” olarak gelmiştir. Bunun doğrusu ise esas nüshada ve “Z” ile “HA” nüshalarında olduğu gibi “ve la” şeklindedir.

¹¹⁰⁷ “Ben dedim” kelimesinden itibaren soru cevap cümlesi “A”, “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür.

Ben dedim. Adam öğle namazını unutarak beş rekât kıldı. Onun üzerine¹¹⁰⁸ sehiv secdesi gerekir mi, ne dersin? Eğer o dedi, dördüncü rekatta oturmamışsa¹¹⁰⁹ onun namazı fasittir, o namazı yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Eğer o beşinci rekât tamam olduğu zaman beş rekât kıldığını¹¹¹⁰ hatırlarsa o bir rekât daha ilave edecek mi yoksa namazı bırakacak mı, sence bunların hangisi daha iyidir, ne dersin? Bence dei onun bir rekât daha ilave ederek namazı çiftlemesi ve sonra selam vermesi daha iyidir ve tabi onun namazı yeniden kılması gerekir. Eğer o bunu yapmazsa üzerinde borç olarak sadece öğle namazı kalır. Ben dedim: Eğer o rekatta teşehhüt miktarı kadar oturmuş olsa? Onun öğle namazı tamdır, beşinci rekât ise nafîle olur. O namaza bir rekât daha ilave eder sonra teşehhüt okur, selam verir; ve sehiv secdesi yapar ve namazı tamamlanmış olur. Ben dedim: O bir rekât ilave etmemiş olup konuşursa? Onun için yeterli olur, dedi. Onun üzerine bir şey lazım gelmez.

Ben dedim: Adam bir rekât namaz kıldı, fakat secdesini yapmadı. Sonra ikinci rekata kalktı ve kıraati okudu, rüku yapmadan secde etti. Böylece o üçüncü rekâtı kılmadan önce bunu hatırladı, ne dersin? Bu adam ancak bir rekât kılmıştır, onun namazına devam etmesi gerekir. Selam verdikten sonra iki defa sehiv secdesi yapar. Bu iki secde birinci rekât için olur ve böylece o tam bir rekât olmuş olur. Onun üzerine sehiv yaptığı yerde sehiv secdesi yapması gerekir. Ben dedim: Eğer o birinci rekatta rüku eder, secde etmezse sonra ikinci rekatta rüku eder ve secde eder sonra üçüncü rekata kalkar rüku etmez ve iki secde ederse? Bu sadece bir rekât kılmıştır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o önce rükû etti, sonra ikinci rekata kalktı, rüku etti ve secde yaptı, böylece bu tam bir rekât olur. Birinci rekât batıl olur. Sonra o üçüncü rekata kalktı, rüku etmedi ve rükusuz iki secde etti. Böyle bu onun için yeterli olmaz. Ben dedim: Eğer o birincide iki secde eder ve rüku etmezse, sonra ikinci rekata kalkar kıraat eder, rüku eder ve secde etmezse, sonra üçüncü rekata kalkar kıraat eder, rüku eder ve secde ederse? Bu dedi sadece bir rekât namaz kılmıştır. Çünkü o önce secde yaptığı zaman¹¹¹¹ sonra ikincide rükû ettiğinde bu tam bir rekât olmamaktadır. Zira o rüku etmeden önce secde etmiştir. Hâlbuki secdeler ancak rükudan sonra yapılır. Sonra o üçüncü rekata kalktı ve kıraat etti, rüku yaptı sonra secde etti, böylece bu tam bir rekât oldu. Bundan önceki yaptıkları da batıl oldu. Ben dedim: Eğer o önce rüku etse, fakat secde etmese, sonra ikinci rekata kalksa kıraat ve rüku yapsa fakat secde etmese sonra üçüncüye kalksa kıraat ve secde yapsa fakat rüku yapmamış ise? Bu dedi, sadece bir rekât namaz kılmış olur. Zira o önce rüku ettiği zaman secde etmeyip ikince rekata kalktı. Kıraat etti, rüku yaptı fakat secde¹¹¹² etmeden¹¹¹³ üçüncü rekata kalktı. İki secde yaptı. Böylece bu iki secde birinci rekât içindir ve orta (yani ikinci rekât) batıl oldu. Ben dedim: Bu yaptıklarının hepsinden dolayı onun üzerine selam verdikten sonra sehiv secdesi yapmak¹¹¹⁴ gerekir mi? Evet¹¹¹⁵ dedi.

Ben dedim: Adam dört rekât namaz kıldığı zaman ve dördüncü rekatta teşehhüt miktarı oturduğunda¹¹¹⁶ ve sonra beşinci rekâtı kıldığında¹¹¹⁷ sen bunun namazına niçin

¹¹⁰⁸ Metindeki “hel aleyhi” ifadesi “S” nüshasında “hel yecibü aleyhi” olarak gelmiştir.

¹¹⁰⁹ Metindeki “in kane lem yak’ud” ifadesi “H” nüshasında “in lem yekun kaade” olarak gelmiştir.

¹¹¹⁰ Metindeki “ennehu salla” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “ennehu kad salla” olarak gelmiştir.

¹¹¹¹ Metindeki “hıyne” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “haysü” olarak gelmiştir.

¹¹¹² “üçüncü rekata kalktı...” Cümlesinden sonraki kısım diğer nüshalardan düşmüştür.

¹¹¹³ Metindeki “hatta” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “sümme” olarak gelmiştir.

¹¹¹⁴ Metindeki “secdeta es-sehvi” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında böyledir. “secdeta” kelimesi diğer nüshalardan düşmüştür.

¹¹¹⁵ “Ben dedim...” cümlesinden sonraki kısım “S” nüshasından düşmüştür.

¹¹¹⁶ Metindeki kaade kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “ve kaade” olarak gelmiştir.

tamdır, diyorsun ne dersin? Çünkü dedi, o teşehhüt miktarı kadar oturmuştur¹¹¹⁸ ve onun namazı tamdır. Artık bundan sonra konuşma, gülme veya namaz gibi şeyler olmadıkça onun namazı fasit olmaz. Ben dedim: Eğer onun üzerinde sehiv secdesi varsa ve bu secdeyi yapmadan önce veya birisini yaptıktan sonra ve teşehhütten sonra bunlardan birisi meydana gelse ne dersin? Onun bu namazı tamdır, ancak o eğer kahkaha ile güldü veya abdesti bozuldu ise başka bir namaz için abdest alması gerekir. Ben dedim: Sen onun abdest alması gerekir, dedin. Halbuki o namazın dışındadır ve onun namazının kabul olduğunu da iddia ettin, niçin? Evet dedi, onun namazı tamdır; ancak o kahkaha ile güldüğü veya abdesti bozulduğu zaman onun üzerinde abdestle yapacağı bir şey kalmıştır ve onun namazı fasit olmaz. Nitekim bir adam o bu halde iken ona uyup namaza başlasa onun namazına yetişmiş olur! Cuma günü imam bu halde iken bir adam gelip ona uysa¹¹¹⁹ imamın cumasına yetişmiş olur, öyle değil mi? Ya da yolcu bir kimse gelip bu halde iken mukim bir kimseye uysa ona mukim namazı gerekir! öyle değil mi?

Ben dedim: Bir adam öğle namazını kıldı; ikinci rekatta oturdu ve unutarak iki rekatta selam verdi ne dersin? O namazına devam eder, dedi. Fakat sehiv secdesi yapması gerekir. Ben dedim: Selam vermek konuşmakta olduğu gibi namazı bozmaz mı, öyle değil¹¹²⁰ mi? Eğer bunu unutarak yaparsa bozulmaz, ama bunu bilerek yaparsa böylece onun namazı fasid olur, dedi.

SECDELERİ FAZLA YAPMAK¹¹²¹

Ben dedim: Bir adam namaz kıldı ve bir rekâta üç veya dört secde yaptı. Bu onun namazını bozar mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ancak onun sehiv secdesi yapması gerekir. Ben dedim: Eğer o rükû etmiş, sonra başını kaldırmış ve sonra unutarak tekrar rükû etmiş olsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir secde veya iki secde ya da secdeleri olmayan bir rekât ve secdelerle beraber rekât olmazsa namaz bozulmaz mı, görüşün böyle değil mi? Hayır, dedi. Namazı ancak bir rekât ve bir secde veya iki secde bozar.¹¹²²

Ben dedim: Öğle namazında bir rekât ve bir secde ya da iki secde fazla yapsa ve dördünce rekâta teşehhüt miktarı kadar oturmasa ne dersin? Bu namaz beş rekât olmuştur. O sebeple fasiddir. Böylece onun bunu yeniden kılması gerekir, dedi.

ABDESTİ BOZULAN İMAMIN NAMAZIN BİR REKÂTINA YETİŞEMEMİŞ KİMSEYİ ÖNE GEÇİRMESİ¹¹²³

Ben dedim: Bir imam cemaate namaz kıldırıldı ve namazında yanıldı. Sonra abdesti bozuldu. Böylece o bir rekâtına yetişememiş birisini öne geçirdi. O nasıl yapacak, ne dersin? O cemaate namazı kıldırır, imamın namazını tamamladığı zaman teşehhüdü okur ve selam vermeden geri çekilir ve namaza başından yetişmiş olan birini öne geçirir ve

¹¹¹⁷ “ve sonra beşinci rekâtı kıldığında” cümlesi “S” ve “HA” nüshalarında “ve sonra kalkıp beşinci rekâtı kıldığında” şeklinde gelmiştir.

¹¹¹⁸ Metindeki “liennehu kad kaade” ifadesi nüshalarda böyledir. Ancak “kad” kelimesi “S” nüshasında yoktur. Belki bunun doğrusu “liennehu iza kaade” şeklindedir. Allah en iyi bilir.

¹¹¹⁹ Metindeki “edrake el-imame” kelimesi “H” nüshasında “edrake maa’l imami” olarak gelmiştir.

¹¹²⁰ Metindeki “evela tera” “S” ve “A” nüshalarında “ve la tera” olarak gelmiştir.

¹¹²¹ Bu başlık “S” nüshasından düşmüştür.

¹¹²² Metindeki “yüfsidü” kelimesi “S” nüshasında “tüfsidü” olarak gelmiştir.

¹¹²³ Bu başlık “H” nüshası müstesna bütün nüshalardan düşmüştür. Sadece orada zikredilmiştir.

cemaate selam veririr ve sehiv secdesi yaptırır. Sonra bu ikinci imam ayağa kalkarak kaçırmış olduğu rekati kaza eder. Ben dedim: Yalnız bunun kaza etmeden önce¹¹²⁴ öne geçirdiği kimse ile beraber sehiv secdesi yapması gerekir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer cemaat arasında namaza¹¹²⁵ ilk rekatından itibaren yetişmiş bir kimse yoksa ikinci imam nasıl yapar, ne dersin? İlk¹¹²⁶ imamın namazının dördüncü rekatine vardığında teşehhüdü okur sonra selam vermeksizin geri çekilir. Hemen ayağa kalkar ve namazın geçirdiği¹¹²⁷ kısmını kaza eder. Cemaat de ayağa kalkar ve kendi başlarına kaza ederler. Ben dedim: Onlar yalnız başlarına kaza ettikleri zaman ilk imamın üzerine vacip olan sehiv secdesi onların üzerine de gerekli olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Bu iki secdeyi ne zaman yapacaklar? Onlardan her bir kimse namazını tamamlayıp selam verdikte sehiv secdesini yapar, dedi. Ben dedim: İmam secde etmediği halde sen niçin onlardan her biri üzerine sehiv secdesini¹¹²⁸ vacip kıldın? Oysa sen imam¹¹²⁹ secde etmediği zaman cemaat üzerine secde etmek gerekmez diye iddia ediyordun? Bu öyle değildir. Bunda onların imamı üzerine secde etmek vacip olmuştur. Ancak o namazın evveline¹¹³⁰ yetişememiş ve secde de edememiş, imamları da onlara secde ettirmemiştir. Ben burada onların yalnız başlarına kaza ettikleri gibi yine kendi başlarına secde etmeleri¹¹³¹ hususunda istihsan yapıyorum.

Ben dedim: Misafir bir kişi mukim olan cemaate imamlık yapıyor ve namazında yanıldı. İki rekat kıldıktan sonra sehiv secdesi yaptı. Cemaat onunla beraber secde edecek mi, yoksa önce kalanı kaza edip sonra mı secde edecekler, ne dersin? Belki onunla beraber secde ederler, dedi.¹¹³² Sonra kalkarlar ve namazlarını kaza ederler. Ben dedim: Eğer onunla secde ederlerse sonra kalkıp kaza ederler. Bir adam kaza ederken yanılırsa selam verdikten sonra onun üzerine sehiv secdesi yapması vacip olur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam imamın arkasında uyumuş sonra imam namazını tamamlayıp üzerindeki sehiv secdesini yapmak istediği zaman¹¹³³ uyanmış böylece bu adam imamla beraber secde edecek mi yoksa kaza mı edecek ne dersin? Fakat o yeniden başlar ve ilk sehiv secdesini yapar ve namazın ilk rekatını kılar, namazı tamamlayıp selam verdikten sonra tekrar sehiv secdesi yapar. Ben dedim: o imamla beraber secde ederse sonra kalkıp namazı kaza etse? İmamla beraber secde etmesi onun için yeterli olmaz, dedi. Namazını

¹¹²⁴ Metindeki “kable” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹²⁵ Metindeki “es-salate” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹²⁶ Metindeki “el-evveli” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

¹¹²⁷ Metindeki “bihi” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹²⁸ Metindeki “li’s-sehvi” kelimesi “S” nüshasında “li-sehvihi” olarak gelmiştir.

¹¹²⁹ Metindeki “el-imamü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹³⁰ Metindeki “evvel” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹³¹ Metindeki “en yescüdü biha” ifadesi “H” nüshasında “en yescüduneha” olarak gelmiştir ki, bu bir şey değildir.

¹¹³² Serahsi dedi ki: Onun sehiv secdesinin hükmüne gelince; kitapta onu mesbuk (imama namazın başında değil de arasında veya sonunda uyan kimse, çev.) kaçırdığı kısmı yalnız kılıyormuş gibi okuyarak tamamlar, sayarak şöyle dedi: Sehiv secdesinde imama uyar. Eğer o tamamladığında yanılırsa onun üzerine tekrar sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü o namazı tamamlama kısmında imama uyumuş değildir. İmamının üzerine gerekmeyen bir şeyde nasıl uyumuş olabilir? Eğer imam namazını dört rekatta tamamlarsa son iki rekat nafîle yerine geçer. Eğer biz bu iki rekatta onu imama uyumuş kabul edersek bu farz kılan bir kimsenin nafîle kılan kimseye uyması gibi olur. Kerhi ise Muhtasar’ında bunu lahik (Namaza imam ile beraber başladığı halde kendisine arız olan uyku, gaflet, izdiham veya abdest bozulması gibi bir durum sebebiyle namazın tamamını veya bir kısmını imam ile kılamayan kimse. Çev.) gibi kabul ederek sehiv secdelerinde imama tabi olmaz demektedir. Ancak o tamamladığı kısımda yanılırsa ona sehiv secdesi gerekmez. Çünkü o namazın evveline yetişmiştir. Böylece o lahikte olduğu gibi bu iftitah tekbiri ile eda ettiği rekatlarda imama uyumuş olan kimse hükmünde olur. Eh. Serahsi, Mabsut, I, 229.

¹¹³³ Metindeki “li sehvihi” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

tamamladığı zaman onun tekrar secde etmesi gerekir.¹¹³⁴ Ben dedim: bununla imama bir rekat yetişememiş olan kimse arasında ne fark var? Bu kimse namazın evveline yetişmiştir¹¹³⁵ imama bir rekat yetişememiş olan kimse ise namazın evveline¹¹³⁶ yetişememiştir.¹¹³⁷ Sen bilirsin ki, imamın arkasında namazın evveline yetişememiş olan kişinin kaza edeceği rekatlarda okuması¹¹³⁸ gerekir. Namazın evveline yetişen kimse ise o namazı tamamlayıncaya kadar okumadan ancak imama tabi olur. Ben dedim: namazın evveline yetişmiş olan bu kişi her rekatta imamın okuduğu kadar bir zamanda ayakta duracak mı? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o daha az veya daha çok bir zaman durursa? Bir zarar vermez, dedi. Ben dedim: İmamla beraber namazın evveline yetişen fakat sonra abdesti bozulan ve gidip abdest alıp geldiğinde ise imamın namazını bitirmiş olduğunu gören kimse de böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Uyuyan kimse imamın bir rekat namazı kaldığı zaman uyanırsa veya abdesti bozulmuş olan kimse gelirse bunlar nasıl yaparlar? Onun kalan namazını imamla beraber kırlarlar mı yoksa baştan başlayıp kaçırdıklarını kaza ederler ve sonra da bu rekata kırlarlar mı? Onlar baştan başlar, namazın kaçırmış oldukları kısmını kaza ederler ve sonra bu rekata kırlarlar sonra sehiv secdesi yaparlar. Eğer onlar kaçırmış olduklarını¹¹³⁹ tamamladıktan sonra imama yetişirlerse imam namazdan çekilinceye kadar onunla beraber otururlar.

Ben dedim: Bir adam öğleyin veya ikindide imam iki rekat kıldıktan sonra cemaate yetişti. Böylece o imama uyup onunla beraber kalan iki rekata kıldı. İmam selam verince o ayağa kalktı ve geri kalanı kaza etmeye başladı. O kıratla mı kaza edecek yoksa kıraatsiz mi, ne dersin? Bilakis o dedi, her rekatta fatiha ve bir sure¹¹⁴⁰ okumak suretiyle kıraat yaparak kaza eder, dedi. Bu Muhammed'in görüşüdür.¹¹⁴¹ Ben dedim: İmam¹¹⁴² ondan önce bir rekat kılmış olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: İmam ondan önce üç rekat kılmış ise? Kaza ettiği iki rekatin her birinde fatiha ile bir sure okur. Son rekatta ise sadece fatihayı okur ve dilerse tesbih eder ve dilerse susar. Ben dedim: Eğer imam namazında yanılmışsa adam imama bir rekatta yetişmiş veya yetişemeyip ancak ona secde iken uyarsa bu kişi imam sehiv secdesi yaptığı zaman onula beraber secde yapacak¹¹⁴³ mı?

---

¹¹³⁴ Çünkü o sehiv secdesini kendisi açısından vaktinden evvel yapmıştır. Üzerinde bulunan (namazı) kaza ettikten sonra onu yeniden yapması gerekir. Ancak o namazına sadece iki secde ilave etmiş olmakla onun namazı bozulmaz. Eh. Serahsi, Mebsut, I, 229.

¹¹³⁵ Metindeki "kad" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise bunun yerine "izen" kelimesi gelmiştir.

¹¹³⁶ Metindeki "evveleha" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Yani namazın evveli demektir. Diğer nüshalarda bu "evvelehu" şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹¹³⁷ Metindeki "lem yüdrik" kelimesi "H" nüshasında "lem yüdrikhu" şeklinde gelmiştir ki, bu bir hatadır.

¹¹³⁸ Metindeki "yakraü" kelimesi "S" nüshasında böyledir. "H" nüshasında ise "halfehu en yakrae" şeklinde diğer nüshalarda da "halfehu en yakrae" olarak gelmiştir. Doğrusu "S" nüshasında olmalıdır.

¹¹³⁹ Metindeki "sebekaa bihi" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise "ma sebekaa bihi" şeklindedir ki, bu yanlıştır.

¹¹⁴⁰ Kafi'nin Muhtasar'ında namaza arada veya sonunda yetişen kimsenin kaza ettiği rekatlarda kıraat yapması gerekir, denilmektedir. Her ne kadar onun yetişip beraber kıldığı rekatlarda imam okumuş ise de (yetişemediklerinde) imamın okuması ona fayda vermez. Eğer bu namaza arada veya sonunda yetişmiş olan kimse (mesbuk) de imamla beraber onun arkasında kıldıklarında okumuş olsa bile yine böyledir. Bunun şerhinde ise şöyle denilmektedir: Kaza ettikleri rekâtlarda kıraat yapmak onun üzerine borçtur. Çünkü onun uyduğu rekatlarda okuması mekruhtur. Uymadıklarında ise orada hazır olmadığı için okur. Çünkü imam onun hakkında farz olan kıraati yerine getirmemiştir. Eh. I, 230

¹¹⁴¹ "Bu Muhammed'in görüşüdür." İfadesi "S" nüshasında yoktur. Doğrusu budur; çünkü bu meselede ihtilaf yok ittifak vardır.

¹¹⁴² Metindeki "imam" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹¹⁴³ Metindeki "e yescüdü" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında böyledir. Doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise "yescüdü" şeklinde gelmiştir.

Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o kaza ettiği namazda kıraat yapmamışsa ne dersin?¹¹⁴⁴ Onun namazı fasiddir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü o dedi, namazının evvelini kaza ediyor. O sebeple kıraat yapması gerekir.

Ben dedim: Adam imamın öğle namazına o iki rekat kıldıktan sonra yetişmiş olsa, imam kıraat yapmadan adam ona namazda uysa ve diğer iki rekati beraber kılsalar ve imam kıratı bu iki rekatta yapsa, imam selam verince bu ayağa kalkar ve kaza eder, o bu iki rekati kılarken kıraat yapacak mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer okumazsa? Onun için yeterli olmaz; onun namazı yeniden kılması gerekir, dedi. Ben niçin dedim, sen imamın namazına caiz , adamın namazına ise fasid olur, dedin?¹¹⁴⁵ Halbuki o imamın okuduğu iki rekata yetişmiş bulunuyordu? Çünkü dedi, imam kıratları yerinden tehir etti ve sonra namazın sonunda iki rekatta onları okudu; bu onun için yeterli olur. Bu adam¹¹⁴⁶ ise ilk iki rekati kaza etti. Böylece onun bunlarda kıraat yapması lazımdır. Ben dedim: Eğer o¹¹⁴⁷ imamın okumuş olduğu iki rekatta ona yetişip¹¹⁴⁸ uyarsa ne dersin? O kaza ettikleri rekatlarda kıraat yapmadıkça onun için yeterli olmaz dedi. Ben dedim: Eğer o kaza ettiği rekatlarda sadece fatihayı¹¹⁴⁹ veya sadece sureyi okursa¹¹⁵⁰ ne dersin? Eğer o bunu unutarak yapmışsa sehiv secdesi gerekir, eğer bilerek yapmışsa onun namazı tamdır, ona bir şey lazım gelmez. Fakat o kötü yapmış olur.¹¹⁵¹ Ben dedim¹¹⁵² Eğer o imamla beraber teşehhüt yapmadan önce ve teşehhüt miktarı oturmadan evvel kalkar ve kaza ederse ne dersin, zaten o kaza etti ve üzerinde olan borcunu tamamladı, (ne dersin?) Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Ben niçin dedim? O imamın üzerinde bir rekat namaz kalmış olduğu halde kalkıp kaza etmiş olsa bu onun için yeterli olur mu ne dersin, dedi? Ben de hayır, dedim. Böylece işte o ve bu bunların ikisi de birdir dedi. Ben dedim: Eğer o, imam teşehhüt miktarı oturup namazını tamamladıktan sonra kalkıp kaza ederse?¹¹⁵³ Bu onun için yeterli olur, dedi.¹¹⁵⁴ Ben dedim: Eğer imamın üzerinde sehiv secdesi (borcu) olup o bunu yapsa adam da ayağa kalkıp namaz kılsa ve henüz rüku etmemiş olsa ya da rüku etmiş ama daha

¹¹⁴⁴ Metindeki “e raeyte” kelimesi müstensihin yanlışlığı olarak “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁴⁵ Metindeki “ve salat-ü haza fasidetün” ifadesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “ve kad saaret salat-ü haza fasidetün.” Şeklinde gelmiştir.

¹¹⁴⁶ Metindeki “fe innehu” kelimesi “S” nüshasında “fe huve” olarak gelmiştir.

¹¹⁴⁷ Metindeki “e raeyte in kane haza” ifadesi “S” nüshasında “e raeyte haza” olarak, “H nüshasında ise “e raeyte haza in kane haza” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁴⁸ Metindeki “hıyne” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁴⁹ Metindeki “bi fatihat-il kitabi” kelimesi “S” nüshasında “bi fatihat-il Kurani” olarak gelmiştir.

¹¹⁵⁰ Metindeki “leyse” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “ve leyse” olarak gelmiştir.

¹¹⁵¹ “S” nüshasında ise “Eğer o bunu bilerek yapmışsa ona bir şey lazım gelmez. Her iki halde onun namazı tamdır”, denilmektedir.

¹¹⁵² Metindeki “kultü” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise burada şu soru ve cevap cümlesi vardır: “Ben dedim: Eğer o unutarak veya bilerek bir ayet okusa ne dersin? Eğer o bunu unutarak yapmışsa ona sehiv secdesi gerekir. Ama onun namazı tamdır, dedi. Eğer o bunu bilerek yapmışsa onun namazı tamdır; ona bir şey lazım gelmez. Ancak o kötü yapmış olur.” Bu az önce geçen meseledir. Bu mükerrer olduğu için biz onu metinden çıkardık.

¹¹⁵³ Bu cümle müstensihin yanlışlığı olarak “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁵⁴ Çünkü onun imam namazı tamamlayıp ayrıldıktan sonra ayağa kalkması namazın erkanındandır. Fakat o imamın selam vermesini beklemediği için kötü yapmış olur. Zira onun kaza edeceği şeyi kaza etme zamanı imamın namazından çıktıktan sonradır. Böylece o kalkar imam teşehhüt miktarı oturmadan önce kalkar ve kaza ederse bu onun için yeterli olmaz. Çünkü onun bu kalkışı vaktinden önce bir kalkış olmuştur. Zira imam henüz namazın erkanından ayrılmamıştır. Çünkü oturma namazın erkanındandır. Sonra bu mesele Süleyman’ın Nevadir’inde de yorumlanmıştır. O dedi ki, eğer adam bir veya iki rekat mesbuk olmuş ise, böylece o imam teşehhüdünü tamamlayıp ayrıldıktan sonra farz kıraat yerine gelecek kadar okumuş ise namazı caiz olur yoksa olmaz. Çünkü imam teşehhütten ayrılmadığı müddetçe adamın kıyam ve kıraati yerine gelmiş ve sayılmış olmaz. Hatta o hükmen imamla beraber oturuyor kabul edilir. Çünkü bu onun üzerinde bir vecibedir. Zira onun kıraati ancak imam teşehhütten ayrıldıktan sonra muteber olur. Serahsi Mabsut’ta böyle söyledi. I, 230

secdeye varmamış olsa bu adam nasıl yapacak ne dersin? O namazı bırakıp hemen imamla beraber yere kapanıp secde eder, imam selam verince de ayağa kalkıp üzerindeki (kalan namazı) kaza eder, dedi. Ben dedim: Eğer imam sehiv secdesi yaparsa, adam da bir rekat kılıp ve bir ya da iki secde etmiş ise o bunu bırakıp yine imama mı uyacak? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o secde etmemiş, fakat rüku yapmış olsa¹¹⁵⁵ imam secde edince onunla beraber secde etse sonra ayağa kalkıp imamla kıldığını kaza etse¹¹⁵⁶ imamla secde etmeden önceki kıraatini hesaba katıp sayar mısın¹¹⁵⁷ ne dersin? Hayır, dedi, onun secdesi ve kıraati imam ile beraber bozulmuştur; böylece onun kıraati yeniden yapması gerekir.

Ben dedim: Bir imam cemaate namaz kıldırdı ve böylece namazı onlarla beraber tamamlayıp selam verdi. Fakat orada namazın eveline yetişememiş iki veya üç¹¹⁵⁸ adam vardır. Onlar kalktılar ve kaza ediyorlarken içlerinden birisi kaza ettiği kısımda yanıldı. Onun arkadaşı üzerine sehiv secdesi yapmak düşer mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Onlar yetiştikleri zaman onların namazları¹¹⁵⁹ birdi, kaza ederlerken bir değil mi? Onlardan birisi gülmüş olsa, abdesti bozulsu, kussa ya da konuşmuş olsa arkadaşının namazı bozulmaz, değil mi dedi. Ben dedim: Eğer onlar ayağa kalkar kalan kısmı kaza ederlerken böylece birisi diğerine imam olursa ne dersin? İmamın namazı tam, diğerinin namazı ise fasid olur, dedi. Ben onun namazı niçin fasid olur, dedim? Çünkü o bir namazı iki imamla kılmıştır, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir adam mukim olan cemaate imam oldu ve onlara iki rekat namaz kıldırıp selam verdi. Böylece mukim olan kimseler ayağa kalktılar ve kendilerinden birisini imam edinip uydular. Bu namazları¹¹⁶⁰ onlar için yeterli¹¹⁶¹ olur mu ne dersin? Hayır, dedi. İmamdan başka onların hepsinin namazı bozulmuştur. İmamın namazı ise tamdır.¹¹⁶²

Ben dedim: Bir imam bir cemaate öğle namazını kıldırdı. Başka bir imam da başka bir cemaate öğle namazını kıldırdı. Bu iki imam ikisi birlikte selam verince bu cemaatten bir adam kaza etmek için ayağa kalktı ve diğer cemaatten de yine bir adam kaza için ayağa kalktı. Çünkü bunlardan her biri üzerinde bir rekat namaz kalmıştı. Böylece bu iki adamdan birisi arkadaşına uysa ne dersin? Bu iki kişiden imam olanın namazı tamdır. Ama uyan kimsenin¹¹⁶³ namazı fasid olmuştur. Ben dedim: Bu namaz, eğer bir namaz, iki namaz veya üç namaz¹¹⁶⁴ olsa¹¹⁶⁵ (yine böyle) aynı mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim: Namazını yalnız başına¹¹⁶⁶ kıldığı zaman adama vacip olan sehiv secdesi kadına da gerekli midir ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Farz namazda gerekli olan sehiv secdesi, nafile namaz kıldığı zamanda da adama gerekli olur mu ne dersin? Evet, dedi.

¹¹⁵⁵ Metindeki “rakaa biha” ifadesi “S” nüshasında “rakian biha” olarak gelmiştir.

¹¹⁵⁶ Metindeki “el-imam” kelimesi “S” nüshasında “bade ma ferağa el-imamü” olarak gelmiştir.

¹¹⁵⁷ Metindeki “e tahtesibu” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “e yahtesibu” olarak gelmiştir.

¹¹⁵⁸ Metindeki “selasetün” kelimesi “A” nüshasında “selasün” olarak gelmiştir.

¹¹⁵⁹ Metindeki “ve salatühüm” kelimesi “H”, “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. “A” ve “Z” nüshalarında ise “salatühüm” şeklinde vav harfi olmadan gelmiştir. Fakat burada vav harfinin olması gereklidir.

¹¹⁶⁰ Metindeki “salatühüm” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁶¹ Metindeki “teczihim” kelimesi esas nüshada böyledir, diğer nüshalarda ise “yeczihim” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁶² “İmamın namazı ise tamdır.” cümlesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁶³ Metindeki “salat-ül mü’temmi” kelimesi “S” nüshasında “salat-üllezi i’temme” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁶⁴ Metindeki “ev salateyni ev selese salavatın” ifadesi “S” nüshasında “ev isneteyni “ev selalsetin” olarak gelmiştir.

¹¹⁶⁵ Metindeki “in kanet” kelimesi “H” nüshasında “e kanet” olarak gelmiştir.

¹¹⁶⁶ “Yalnız başına” ifadesi “S” nüshasında böyledir; fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

Ben dedim: İmam cemaate sabah namazını kıldırdı. O üzerinde sehiv secdesi var iken selam vermeden önce¹¹⁶⁷ ve teşehhüdü okuduktan sonra güneş doğdu. Ne dersin? İmamın namazı da cemaatin namazı da fasid olmuştur. Güneş yükseldiği zaman onların bu namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹¹⁶⁸ Ebu Yusuf ile Muhammed ise bize gelince biz imamın ve onun arkasındaki kimselerin namazlarının tamam olduğu kanaatindeyiz, dediler.

Ben dedim: Bir imam cemaate Cuma namazını kıldırdı. Böylece ikinci rekatta teşehhüt miktarı¹¹⁶⁹ oturduktan sonra ikinci vakti girdi; ne dersin? Onlar öğle namazlarını dört rekat olarak yeniden kılmaları gerekir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹¹⁷⁰ Ebu Yusuf ile Muhammed ise bize gelince biz imamın ve onun arkasındaki kimselerin namazlarının tamam olduğu kanaatindeyiz, dediler.

Ben dedim: Yolcu-seferi bir adam çıplak olup giyecek bir elbise bulamıyor. Bu iki rekat kılıp teşehhüt miktarı oturdu ve teşehhüdü okudu¹¹⁷¹ sonra elbiseyi buldu, ne dersin? Onun namazı fasid olup yeniden kılmaları gerekir, dedi. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹¹⁷² Ebu Yusuf ile Muhammed ise bize göre¹¹⁷³ onun namazı tamdır, dediler.

Ben dedim: Adam Arapçayı güzel okuduğu halde¹¹⁷⁴ namazda¹¹⁷⁵ Farsça ile okudu, ne dersin? Namazı onun için yeterli olur¹¹⁷⁶ dedi. Ben dedim: dua da böyle midir? Evet, dedi. Bu¹¹⁷⁷ Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise kişi Kuran'ı¹¹⁷⁸ güzel okusun veya okuyamasın namazda Tevrat, İncil ve Zebur'dan bir parça okuduğu zaman bu¹¹⁷⁹ onun için yeterli olmaz dediler.¹¹⁸⁰ Çünkü bu okunan şey Kuran veya tesbih değildir.

Ben dedim: Eşek veya katırın teri¹¹⁸¹ ya da salyası elbiseye dokunsa ne dersin? Bu onu pislemiş olmaz, dedi. Bu fahiş bir şekilde çok olsa da mı öyle? Evet, dedi. Ebu Yusuf ise eşeğin salyası veya teri¹¹⁸² az veya çok olarak adamın¹¹⁸³ abdest suyunun içine düşse bu suyu ifsat eder, dedi. Adam bu su ile abdest alır ve namaz kılar o, bu abdest ve namazını yeniden alır ve kılar.

Ebu Hanife dedi: Başka suyu olduğu halde adam eşek veya katır artığı bulaşmış su ile abdest alırsa bu onun için yeterli olmaz.

¹¹⁶⁷ Metindeki “kable en yüsellime” ifadesi “S” nüshasında böyledir, diğer nüshalarda ise “kable en yescüde” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁶⁸ Metindeki “ve haza kavlü” ifadesi “S” nüshasında “fi kavli” olarak gelmiştir.

¹¹⁶⁹ Metindeki “kadra-t teşehhüdi” ifadesi “S” nüshasında “ve teşehhüdin” olarak gelmiştir.

¹¹⁷⁰ Metindeki “kavl-ü Ebi Hanife” ifadesi “S” nüshasında “fi kavli Ebi Hanife” olarak gelmiştir.

¹¹⁷¹ Metindeki “ve teşehhede” kelimesi “S” nüshasında “fe teşehhede” olarak gelmiştir.

¹¹⁷² Metindeki “kavl-ü Ebi Hanife” ifadesi “S” nüshasında “fi kavli Ebi Hanife” olarak gelmiştir.

¹¹⁷³ Metindeki “nera” kelimesi “Z” nüshasında “nahnü nera” olarak, “HA” nüshasında ise “emma nahnü nera” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁷⁴ “Adam Arapçayı güzel okuduğu halde” cümlesi “HA” ve “S” nüshalarında “Adam Arapçayı güzel okuyamadığı veya Arapçayı güzel kıraat ettiği halde” olarak gelmiştir.

¹¹⁷⁵ Metindeki “bi'l-farisiyyeti fi's-salati” ifadesi “S” nüshasında “fi's-salati bi'l-farisiyyeti” olarak gelmiştir.

¹¹⁷⁶ Metindeki “tüczihî” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “yüczihî” olarak gelmiştir.

¹¹⁷⁷ Metindeki “ve haza” kelimesi “S” nüshasında ve huve” olarak gelmiştir.

¹¹⁷⁸ Metindeki “el-Kuran” kelimesi “S” nüshasında “el-kıraete” olarak gelmiştir.

¹¹⁷⁹ Metindeki “in haza” kelimesi “S” nüshasında “innehu” olarak gelmiştir.

¹¹⁸⁰ Denildi ki, Bu Kurandaki olanlara uygun olmadığı zaman olur. Onun okuduğu Kurandaki bulunanlara uygun olduğu zaman ise Ebu Hanife'ye göre bununla namazı caiz olur. Çünkü Kuran'ı Farsça okumak caiz olur ve başka dillerle de okumak caizdir. Böylece sanki o Kuran'ı Süryanice ve İbranice ile okumuş gibi olur ki, Ebu Hanife'ye göre bunun için namaza caiz olur. Serahsi'nin Mabsut'unda dediği burada bitti. I, 234

¹¹⁸¹ “teri” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹¹⁸² Metindeki “min lüab-il hımarî ev-il bağıhi ve aragihî şeyün” ifadesi “S” nüshasında “min arak-ıl hımarî ev lüabihi” olarak gelmiştir.

¹¹⁸³ Metindeki “er-racülü” kelimesi “S” nüshasında “racülün” olarak gelmiştir.

Ebu Hanife dedi: Köpek ve bütün yırtıcı hayvanların salyası dirhem miktarından daha fazla olduğu zaman namazı bozar. O yırtıcı hayvanların artık suyu ile abdest alınmaz, ancak kedi artığı müstesna onunla abdest alınır, dedi. Onun salyasının bir sakıncası yoktur. Ebu Hanife benim için yırtıcı hayvanların artığı olmayan su ile abdest almak daha iyidir, dedi.

Ebu Hanife dedi: Ellerinde pislik olduğu bilinmedikten başka, ellerini suya batırmış ve içmiş olsalar bile müşrik ile hayızlı kimselerin su artıklarında bir sakınca yoktur.

Ben dedim: Teşrik günlerinde namazın sonunda tekbir getirmeyi unutan bir kimsenin sehiv secdesi yapması gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü bu namazdan değildir, dedi.

Ben dedim: Vitir namazında kunut dualarını okumayı unutan bir kimse başını rükudan kaldırdıktan sonra bunu hatırlasa kunutları okur mu ne dersin? Hayır, dedi. Onun rükudan sonra kunut yapması gerekmez. Ben dedim: Onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi? Evet, dedi. Ben dedim: O başını rükudan kaldırdıktan sonra kunut yapsa, onun üzerinden sehiv secdesi düşer mi? Hayır, dedi. Ben dedim: Sen teşrik günlerinde tekbiri terk etmekten dolayı sehiv secdesini gerekli görmediğin halde¹¹⁸⁴ kişi kunutu terk ettiği için onun üzerine sehiv secdesi gerekir diyorsun? Çünkü dedi bana göre kunut okumak teşehhüt gibidir. Ben dedim: Sen niçin ona kunutu rükudan sonra yapar demiyorsun? Çünkü dedi kunutun yeri rükudan öncedir. O bu kunutu yerinde yapmadığı zaman onun üzerine bunu iade¹¹⁸⁵ etmesi gerekmez. O bunu unutarak terk ettiği zaman onun üzerine sehiv secdesi gerekir. Ben dedim: Kasti olarak bile bile terk ederse? Kötü yapmış olur, ancak onun üzerine bir şey lazım gelmez, dedi.¹¹⁸⁶

Ben dedim: Adam nafile olarak iki rekat namaz kıldı ve bu namazında¹¹⁸⁷ sehiv yaptı. Teşehhüde oturup selam verdi. Bunun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o selam vermeyip ayağa kalkıp iki rekat¹¹⁸⁸ daha kılmış olsa böylece namazını dört rekat yapmış¹¹⁸⁹ olsa ve sonra selam verse¹¹⁹⁰ o ancak ilk iki¹¹⁹¹ rekatta sehiv yapmıştı, onun üzerine yine sehiv secdesi gerekir mi? Evet, dedi. Ben niçin dedim. Çünkü dedi, bu bir tek namazdır.

¹¹⁸⁴ Metindeki “ve la tecalhüma” kelimesi “H” nüshasında böyledir. “A” ile “Z” nüshasında ise “ve la tecalha” olarak “Ha ile “S” nüshalarında da “ve lem tecalha” diye gelmiştir.

¹¹⁸⁵ Metindeki “iadetün” kelimesi “S” nüshasında “el-iadetü” olarak gelmiştir.

¹¹⁸⁶ Muhtasar ve Serahsi Şerh-inde (I, 234) şöyle denilmektedir: (Eğer kişi vitirde kunutu unutursa sonra başını rükudan kaldırdıktan sonra onu hatırlasa artık o kunut yapmaz.) Çünkü kunut okumak sünnettir. Onların yeri geçmiştir. Çünkü kunutun vakti rükudan öncedir. Yerinde sünnet olan bir şey o yerinin dışında bidat olur. Zira o kunutu okumuş olsaydı bu böylece rükudan sonra olmuş olurdu. Halbuki farz sünnet ile değişmez ve bozulmaz. Bununla surenin kıraati yerinden uzaklaşmış olur. Çünkü kıraat bir rükündür. O sureyi okuduğu zaman bu yerinde bri farz olur. Yoksa bununla rüku bozulur. Hakim dedi: (Eğer o rüku halinde iken kunutu hatırlarsa bu konuda iki rivayet vardır. Birisine göre o dönebilir). Çünkü rüku hali kıyam hali gibidir. Öyleyse bu kunut için de böyledir. (Diğer rivayete göre ise kunuta dönebilir.) Çünkü rüku farzdır. Halbuki farza başladıktan sonra artık sünnete dönmek için farz bırakılamaz. Nitekim kişi oturmadan önce üçüncü rekata kalmış olması da buna benzer. Fakat bayram tekbirleri bu gibi değildir; onlar düşmezler. İşte rükuun rekatta önemli bir yeri vardır. O kadar ki, imama rükuda yetişen kişi o rekata yetişmiş olur. İşte o bunun için dönebilir. Kunuta gelince, o gerçekten rüku ile beraber düşer. Çünkü rüku onun yeri değildir. Zira rüku kıraate benzer bir şeydir. Rüku hali de kıraat hali değildir. İşte bunun için kunut düştükten sonra adam onun için tekrar dönmez. (O ister dönsün ister dönmesin, ister kunut yapsın ister yapmamış olsun her hal-ü karda onun üzerine sehiv secdesi gerekir.) Çünkü o sehiv yaptığı için namazdaki eksikliği tamamlanmış olur. Eh.

¹¹⁸⁷ Metindeki “fihima” kelimesi “S” nüshasında böyledir. “A”, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “fiha” şeklinde gelmiştir. Yani nafile namazında demek olur.

¹¹⁸⁸ Metindeki “ührayeyni” kelimesi “H” nüshasında “aharateyni” şeklinde “S” nüshasında ise “rekateyni aharaveyni” olarak gelmiştir.

¹¹⁸⁹ Metindeki “fe ceale” kelimesi “S” nüshasında “fe yecalü” şeklinde geldi.

¹¹⁹⁰ Metindeki “yüsellimü” kelimesi “S” nüshasında “selleme” olarak geldi.

¹¹⁹¹ Metindeki “el-uleyeyni” kelimesi “H” nüshasında “fi'l-uleteyni” olarak geldi.

O ben dedim, dedi: Adam iki rekat nafile namaza niyet ederek başladı. Bir rekat namaz kılınca onda yanıldı. Sonra o namazını dört rekat yapmak isteyip iki rekat¹¹⁹² daha ilave etti. Onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o ilk iki¹¹⁹³ rekatta sehiv yapmamış, fakat ilavede yanılmış ise ona sehiv secdesi gerekir mi? Evet dedi, çünkü bu bir tek namazdır.

Ben dedim: Bir adam imam öğle namazı kılarken gelip ona uydu. Fakat o imama uyduğu zaman nafileye niyet etmiş ve sonra imam konuşmuş olsa, bu uyan adam nasıl yapacak ne dersin? O yeniden dört rekat kılacak, dedi.

Ben dedim: Eğer imam konuşmamış olup namazını tamamlamış olsa yalnız ona uyan adam ancak iki rekata ulaşmış olsa ne dersin? O imam nazmı tamamladıktan sonra kalkar imamın namazı gibi dört rekat oluncaya kadar iki rekat¹¹⁹⁴ daha kaza eder, dedi.

Ben dedim: Adam dört rekat kılma niyetiyle nafile namaza başladı. (Bir veya iki rekat kılınca dört rekati tamamlamamak istedi ve böylece iki rekattan sonra selam verdi. Onun diğer iki rekati da kılması gerekir mi? Hayır, dedi. Ben dedim: Bu ile imamın arkasında kılma arasındaki fark nereden kaynaklanıyor? Çünkü dedi, imamın arkasında olan kimse onun namazına uymuştur, bu sebeple onu tamamlaması gerekir. Zira o imama uymuş ve onun namazına katılmıştır. Fakat bu ise o üçüncü rekata kalkmadıkça onun üzerine dört rekat namaz kılmak vacip olmaz. Böylece o üçüncü rekata kalktığı zaman artık onun üzerine o namazı dörde tamamlamak gerekli olur.

Ben dedim: adam altı rekat kılma niyeti ile öğle namazına başladı, ne dersin?¹¹⁹⁵ Onun namazı tamdır, dedi. Bu ve daha önceki aynı şeydir. Kılmaya niyet ettiği iki rekat onun namazını bozmadı.¹¹⁹⁶ Çünkü¹¹⁹⁷ o onlara başlamamıştır ve onun üzerine bu iki rekati kaza etmesi de gerekmez.

Ben dedim: Misafir bir kimse öğle namazını dört rekat kılmaya niyet etse fakat sonra iki rekat kılmak istese ne dersin? Onun namazı bozulmaz, dedi. Sen bilmez misin ki, eğer o¹¹⁹⁸ bir söz veya hades ile namazını kesmeye niyet ederek öğle namazını kılmaya başlamış olsa, fakat bir rekat kıldıktan sonra kesmeden namazı tamamlamak istemiş olsa onun namazı tamdır. Böylece o bir şeye niyet ettiği zaman¹¹⁹⁹ onu yapmazsa¹²⁰⁰ veya bir şey ilave etmek istediği zaman¹²⁰¹ sonra bunu yapmamak isterse onun namazı tamdır ve niyet ettiği şey için de üzerine bir şey lazım gelmez.

Ben dedim: Bir adam iki rekat kılmaya niyet ederek nafile namaza başlayıp bir rekat kıldı ve onda kıraati yaptı sonra bir rekat daha¹²⁰² kıldı fakat onda kıraati yapmadı. Ya da ikincide¹²⁰³ okuyup birincide okumadı ve sonra selam verdi, ne dersin? Onun iki rekati yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o dört rekat kılınca kadar selam

¹¹⁹² Metindeki “uhrayeyni” kelimesi “H” nüshasında “aharateyni”, “S” nüshasında ise “uhraveyeyni” olarak gelmiştir.

¹¹⁹³ Metindeki “el-uleyeyni” kelimesi “H” nüshasında “el-uleteyni” olarak gelmiş, doğru olanı ise diğer nüshalardaki olandır.

¹¹⁹⁴ Metindeki “uhrayeyni” kelimesi “H” nüshasında “aharateyni” olarak, “S” nüshasında ise “aharaveyni” şeklinde gelmiştir.

¹¹⁹⁵ Tırnak içine alınmış olan kısım “HA” ve “S” nüshalarından ilave edilmiştir. Bu metin diğer üç nüshanın tamamından düşmüştür. Halbuki bunun bulunması gerekir.

¹¹⁹⁶ Metindeki “tüfsidü” kelimesi esas nüshada böyledir, diğer nüshalarda ise “yüfsidü” olarak geldi.

¹¹⁹⁷ “çünkü” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalardan ise düşmüştür.

¹¹⁹⁸ Metindeki “ennehu” kelimesi “S” nüshasında böyle, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹¹⁹⁹ Metindeki “fe iza” kelimesi “S” nüshasında “ve in” olarak gelmiştir.

¹²⁰⁰ “yapmazsa” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²⁰¹ Metindeki “ev erade” kelimesi “A” ile “S” nüshalarında “ve erade” şeklinde gelmiştir.

¹²⁰² Metindeki “ühra” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. O diğer nüshalardan ise düşmüştür.

¹²⁰³ Metindeki “fi’s saniyeti” kelimesi “S” nüshasında “fi’r rekat-is saniyeti” şeklinde gelmiştir.

vermese¹²⁰⁴ sana anlattığım gibi son iki rekatta ilk iki rekatin kazası olarak son iki veya ilk iki rekatta¹²⁰⁵ kıraat etmiş olsa bu onun için yeterli olur mu? Hayır dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi o ilk iki rekati bozmuştur, o sebeple bu iki rekati tamamlayıp ondan ayrılmadıkça sahih bir namaza başlangıç yapamaz. Ben dedim: Eğer o bunu altı rekata tamamlamış olsa yine aynı mıdır? Evet, dedi. Niçin ilk iki rekati fasid saydınız? Çünkü dedi, o bunların ilkinde kıraat yapmadı. Halbuki kıraatsiz namaz olmaz.¹²⁰⁶ Ben dedim: Eğer o, ifsat ettiği rekati kaza etme niyetiyle ona kıraat okuyarak bir rekati ilave etse? Onun için yeterli olmaz, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi¹²⁰⁷ o iki rekattan birisinde kıraat yapmadığı zaman onları fasit yapmış olur.¹²⁰⁸ Bu sebeple o bunlara başka bir rekati ilave edemez. Böylece o üç rekati olur ve birisini bozmuştur, o sebeple iki rekati kaza etmesi gerekir.

Ben dedim: Adam sabah namazını iki rekati¹²⁰⁹ kıldı; fakat birinci rekatta kıraat yaptı ikinci rekatta ise yapmadı. Ona bir rekati ilave etmesi onun için yeterli olur mu, ne dersin? Üç rekati olmaz; o sabah namazını¹²¹⁰ yeniden kılması gerekir.¹²¹¹

Ben dedim: Adam dört rekate niyet ederek namaza başladı. Böylece birinci ve dördüncü rekatlarda kıraati okudu, ikinci ve üçüncü rekatlarda ise okumadı, ne dersin? Onun dört rekati yeniden kılması gerekir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o birinci rekatta okuyup ikinci rekatta okumadığı zaman iki rekati fasit yapmış olur. Sonra dördüncüde okuyup üçüncüde okumaması yine bu iki rekati bozmuş olur. Bu sebepten onun bu dört rekati yeniden kılması gerekir. Muhammed onun iki rekati kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o kıldıklarında yanıldı ise ve üzerine sehiv secdesi yapmak vacip olduysa sonra sen ona namazı yeniden kılacaksın diye emrettin. Yeniden kıldığı namazda o sehiv secdesi yapacak mı ne dersin? O yeniden kıldığı namazda ancak yanılrısa sehiv secdesi yapar, eğer sehiv yaparsa secde eder, dedi.

Ben dedim: Adam öğleyi veya ikindiye kıldı; iki rekati kılınca o namazı tamamladığını zannetti ve selam verdi. Sonra o durumunu hatırlayıp iki rekati kıldığını anladı, ne dersin? O namazını tamamlar, fakat sehiv secdesi yapması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o selam vermemiş olsa, fakat iki rekati kılınca o namazını tamamladı sandı ve unutarak ondan çıkmaya ve nafile bir namaza başlamaya niyet etti.¹²¹² Artık nafile namaza başladıktan sonra o¹²¹³ ancak öğle namazından iki rekati kıldığını hatırladı, ne dersin? O nafile namazına devam eder, onu bitirince öğleyi dört rekati olarak yeniden kılar dedi. Bu yaptığından dolayı onun sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü onun namazı zaten bozulmuş bulunmaktadır.¹²¹⁴

Ben dedim: İmam Cuma günü veya bayramlarda ya da korku namazında yanıldığı zaman zikrettiğin namazlarda onun üzerine vacip olan şey senin üzerine de gerekli değil mi

¹²⁰⁴ Metindeki “kultü fe in lem yüsellim” ifadesi “S” nüshasında “kultü eraeyte in lem yüsellim” olarak gelmiştir.

¹²⁰⁵ Metindeki “fi’l-uleyeyni” kelimesi “S” nüshasında “ve lem yakra’ fi’l-evveleyni” şeklinde gelmiştir.

¹²⁰⁶ Metindeki “fela tekunü” kelimesi “S” nüshasında ve la yekunü” olarak gelmiştir.

¹²⁰⁷ “Ben niçin dedim? Çünkü dedi” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Ancak bu diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²⁰⁸ Metindeki “lienhehu kad efsedehuma” ifadesi “S” nüshasında “lienhehu efsedehuma” olarak geldi.

¹²⁰⁹ Metindeki “rekateyni” kelimesi “S” nüshasında böyle gelmiş, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²¹⁰ Metindeki “salat” kelimesi “S” nüshasında böyle gelmiş, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²¹¹ Metindeki “kale la yekunü selalsen fe aleyhi” ifadesi “S” nüshasında “kale la ve aleyhi” şeklinde geldi.

¹²¹² Metindeki “ve neva” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “fe neva” olarak geldi.

¹²¹³ Metindeki “innehu” kelimesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹²¹⁴ Metindeki “kad intekadat” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarından böyledir ve doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise “lienhehu kad intekadat” şeklinde geldi.

ne dersin? Evet dedi.¹²¹⁵ Ben dedim: İmam sehiv secdesi yaparken kim ona uyarsa onun namazına katılmış-uymuş olur, artık imama vacip olan bir şey onun üzerine de gerekli olur¹²¹⁶ değil mi? Evet, dedi.

Ben dedim: İmam korku nazmı kılarken yanılıp da sehiv secdesi yaptığı zaman onunla beraber kılan insanlar¹²¹⁷ da sehiv secdesi yapacak mı, ne dersin? Evet dedi. Ben dedim: Düşmana karşı olan taife ise¹²¹⁸ secde etmez değil mi? Evet¹²¹⁹ dedi, secde etmezler. Ben dedim: Düşmana karşı olan gurup¹²²⁰ gelip namazı kaza ederlerse onlar sehiv secdelerini ne zaman yaparlar? Namazlarını bitirdikleri zaman dedi. Ben dedim: Eğer onlar kaza ederken yanılırsalar bu yanılanlar üzerine sehiv secdesi vacip olur mu? Hayır¹²²¹ dedi, onlar üzerine ancak imamlarının yanıldığı yerde vacip olur.

Ben dedim: Secde edemeyen ve namazını ima ile kılan adam¹²²² veya hayvan üzerinde yolda giden¹²²³ ve korkudan inemeyen¹²²⁴ kimse bunlardan birisi namazında yanılırsa sehiv secdesi yapmak onun üzerine¹²²⁵ vacip olur mu¹²²⁶ ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: onun üzerine selamı verdikten sonra ima ile sehiv secdesi yapmak vacip olur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam namaza başladı, böylece kıraati yaptı fakat sonra o şüpheye düşerek iftitah tekbirini alıp almadığını bilemedi. Böylece o tekbiri ve kıraati yeniden alıp yaptı. Sonra da tekbir almış olduğunun farkına vardı, ne dersin? O namazına devam eder, fakat sehiv secdesini yapması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu rüku veya secde halinde iken ya da bir rekât kıldıktan sonra hatırlarsa¹²²⁷ ve sonra da ben tekbir almıştım diye kesin kanaat getirirse? O namazına devam eder, fakat sehiv secdesini yapması gerekir. Ben dedim: O pek fazla kılmamış olup ancak birinci rekatta rüku yaptı¹²²⁸ ve tekbir getirmemiş olduğunu hatırladı. Başını kaldırdı ve tekbir aldı ve kıraat okudu. Sonra da tekbir getirmiş olduğunu hatırladı? O namazına devam eder, bunu¹²²⁹ bir rekât olarak sayar ve sehiv secdesi yapar, dedi. Ben dedim: Onun bu tekbiri olmasa namazı¹²³⁰ bırakmış mı olur? Hayır, dedi. Sen biliyorsun ki, o ancak¹²³¹ bu namaza niyet etti¹²³² ondan başka bir şeye niyet etmedi.¹²³³ Ben dedim: Eğer o tekbir almadığını secdede iken hatırlar¹²³⁴ başını kaldırır ve kıyam halini alır böylece iftitah tekbirini alır. Sonra o tekbir almış olduğunu

¹²¹⁵ Metindeki “neam” (evet) kelimesi nüshalarda böyle geldi. Burada doğru cevabın “bela” (evet) olması ümit edilir.

¹²¹⁶ Metindeki “fe kad dehale maahu” ifadesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “kale dehale maahu fi salatihi kultü ve vecebe aleyhi...” ifadesi gelmiştir.

¹²¹⁷ Metindeki “ellezine” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında böyle, diğerlerinde ise “ellezi” şeklinde gelmiştir.

¹²¹⁸ Metindeki “et-taifet-ül lezine” ifadesi “H” nüshasında “et-taifet-ül ühra ellezine” şeklinde gelmiştir.

¹²¹⁹ Metindeki “neam” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²²⁰ Metindeki “ellezine hum bi izai'l adüvvi” ifadesi “H” nüshasında böyle, diğerlerinde ise “ellezi bi izai'l adüvvi” olarak gelmiştir.

¹²²¹ Metindeki “la” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹²²² Metindeki “huve” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²²³ Metindeki “yesiru” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²²⁴ Metindeki “la yastetyu” kelimesi “S” nüshasında “la yakdiru” olarak gelmiştir.

¹²²⁵ Metindeki “aleyhi” kelimesi “H” nüshasında “aleyhim” olarak gelmiştir.

¹²²⁶ Burada “S” nüshasında “ima ile” kelimesi ilave edilmiştir.

¹²²⁷ Metindeki “in zekera” kelimesi “S” nüshasında “eraeyte in zekera” şeklinde gelmiştir.

¹²²⁸ Metindeki “rakea” kelimesi “S” nüshasında “rakiun” şeklinde gelmiştir.

¹²²⁹ Metindeki “tikle” kelimesi “S” nüshasında “bi tilke'r rek'ati” olarak gelmiştir.

¹²³⁰ Metindeki “li's salati” kelimesi “S” nüshasında “li salatihi” olarak gelmiştir.

¹²³¹ Metindeki “innema” kelimesini biz “HA” nüshasından ilave ettik.

¹²³² Metindeki “yenviha” kelimesi “S” nüshasında “yenvi biha” olarak gelmiştir.

¹²³³ Metindeki “la yenvi” “HA” ve “S” nüshalarında “ve la yenvi” olarak gelmiştir.

¹²³⁴ Metindeki “fe in zekera” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında “fe in zanne” olarak gelmiştir.

hatırlarsa ? O namazına devam eder, iki secdesiyle birlikte bu rekatını sayar ve kalan namazını da tamamlar, dedi, onun sehiv secdesi yapması da gerekir.

Ben dedim: Adam öğle namazına başladı ve sonra unuttu böylece o ikinci namazında olduğunu sandı ve bu suretle namazını kıldı. Onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin?¹²³⁵ Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o ne kıldığını bilmiyor. Ben dedim: Eğer o öğleye başlamış olsa, böylece bir rekat kılsa ve sonra bunun ikinci olduğunu sansa böylece iki rekat kılsa sonra onun öğle namazı olduğuna kesin kanaat getirirse ve sonra dördüncü rekatı kılsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Bu onun namazını bozmaz mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o bekler ve düşünürse ve bu onu rekattan, secdeden veya rüku etmekten ya da secde etmekten biraz alıkoyarsa¹²³⁶ böylece o düşünürken rükuu veya secdeyi uzatmış olursa sonra o bunun öğle olduğunu zannederse¹²³⁷ onun üzerine sehiv secdesi gerekir¹²³⁸ mi? O bir halden (başka bir hale) döndüğü zaman böylece düşünürse¹²³⁹ onun üzerine sehiv secdesi gerekir, görüşümü istihsan ediyorum, dedi.

Ben dedim: İmamın arkasında uyuyakalan adam namazın evvelinde imama yetişmişti. Böylece o, imam namazı bitirip ayrılırken uyandı. Bir adam da namazın evvelinde imama yetişti, fakat abdesti bozuldu. Gidip abdest alıp geldi¹²⁴⁰ ancak imam namazını bitirmiş oldu. Sana göre bu adamın ikisi aynı mıdır, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Bunlar namazlarına devam etmeleri gerekir öyle mi? Evet, dedi. Ben dedim: Bunlardan hiçbirisi kıraat yapmaz mı? Hayır, (yapmaz) dedi. Ben dedim: Bu adamlar namazlarında yanılırlarsa¹²⁴¹ veya birisi yanılırsa bu yanılan kimse üzerine sehiv secdesi gerekir mi? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o imamın arkasındaki bir adam mesabesindedir. İmam yanılmadığı müddetçe onun arkasındaki kimse üzerine sehiv secdesi yoktur.

Ben dedim: Cemaate namaz kıldırın bir imam dördüncü rekatta oturunca teşehhüdü okudu ve sonra namazında şüpheye düştü¹²⁴² böylece bir zaman düşündü. Onun bu düşüncesi onu selam vermekten alıkoydu. Sonra namazını tamamladığına kesin kanaat getirdi. Bunun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bir defa selam verinceye kadar şüphe etmemiş, fakat sonra şüpheye düşerek üç mü yoksa dört rekât mı kıldığını bilmiyorsa sonra da namazını¹²⁴³ tamamladığına kesin kanaat getirmişse onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu adam ancak namazdan çıktıktan sonra şüpheye düşmüştür.

Ben dedim: Adam yalnız başına namaz kılarken abdesti bozuldu. Böylece abdest almak için ayrıldı ve abdest alırken namazından şüphe etti. Üç veya iki rekât mı kıldı bilemedi. Onun bu hali kendisini abdest almaktan alıkoydu. Sonra iki rekât kıldığına kesin kanaat getirdi. Abdestini bitirdikten sonra gelip nazmına devam etti ve bu suretle namazını tamamladı. O namazını tamamladıktan sonra ona sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Evet,

¹²³⁵ Metindeki “fe zanne ennehu fi’l asri fe salla hakeza hel aleyhi secdeta es-sehvi” ifadesi “S” nüshasında “fe zanne ennehu el-asru fe salla hakeza rekaten ev rekateyni sümme zekera ennehu fi’z zuhri e aleyhi fi zalike secdeta es-sehvi” şeklinde gelmiştir.

¹²³⁶ Metindeki “şeğalehu” kelimesi “S” nüshasında “hatta yeşgalehu” olarak gelmiştir.

¹²³⁷ Metindeki “sümme zanne” “S” nüshasında “sümme zekera” olarak gelmiştir.

¹²³⁸ Metindeki “fi zalike aleyhi” ifadesi “S” nüshasında “hel aleyhi fi zalike” olarak gelmiştir.

¹²³⁹ Metindeki “fe tefekkeru” kelimesi esas nüshada ve “Z” nüshasında böyledir. “HA” ve “S” nüshalarında ise “bıtefekkeri” şeklinde gelmiştir. Bu kelime “H” nüshasından düşmüştür.

¹²⁴⁰ Metindeki “fe zehebe ve yetevaddau” ifadesi “S” nüshasında “fe yezhebü fe yetevaddau” şeklinde gelmiştir.

¹²⁴¹ Metindeki “seheva” kelimesi nüshalarda “seheya” olarak gelmiştir.

¹²⁴² Metindeki “teşehhede sümme şekke” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında ve teşehhede şekke” olarak gelmiştir.

¹²⁴³ Metindeki “es-salat” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür.

dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü o namazın içindedir dedi. Sen bilmez misin ki, o geçmiş namazını saymış ve kalan namazını da kılmıştır.

Ben dedim: Adam öğle namazını dört rekât kıldı. Sonra unutarak beşinci rekâta kalktı. Böylece kıraat yapmadan önce veya okuduktan sonra ya da rükû ettikten sonra fakat henüz secde etmeden hatırlarsa bu adam dördüncü rekâta teşehhüt miktarı oturmuş veya oturmamış olduğu halde nasıl yapacak, ne dersin? O hatırlayınca hemen oturur, teşehhüdü okur ve selam verir ve onun üzerine sehiv secdesi gerekir. Senin andığın şeyler onun namazından hiçbir şey bozamaz. Çünkü bu tam bir rekât değildir. Ben dedim: Eğer o beşinci rekâta secde yapmış sonra teşehhüt miktarı oturmuş olduğu halde bunu hatırlarsa? O bu beş rekata bir rekât daha ilave eder; sonra da sehiv secdesi yapar, dedi.

Ben dedim: Adam nafîle kılmak için namaza başladı ve namazda yanıldı. Böylece iki rekâtı tamamlayıp selam verdi. Sonra kalkıp bundan başka¹²⁴⁴ bir farz namaza ya da nafîle namaza¹²⁴⁵ başladı. Onun üzerine bunda sehiv secdesi gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, o yanılmış olduğu¹²⁴⁶ namazdan ayrılmış başka bir namaza başlamıştır. İşte o başka bir namaza başlayınca onun üzerindeki sehiv secdesi düşer.

Ben dedim: Adam öğleyi yalnız başına kılıp namazını bitirdikten sonra selam verdi. Sonra başka bir namaz için imama uydu. O imamla beraber namazda iken ilk namazı hakkında şüpheye düştü. Böylece bu kendisini meşgul edecek kadar düşünceye daldı. Bu namazda onun üzerine sehiv secdesi gerekir mi¹²⁴⁷ ne dersin? Hayır dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onun bu namazda şüphe ettiği bir şey yoktur. Ben dedim: O kendi başına namaz kılıp birinci namazı tamamladıktan sonra böylece onun hakkında düşünmüş olsa bile yine böyle midir? Eğer bir şey onu namazdan alıkoymamışsa evet, dedi.¹²⁴⁸

Ben dedim: Adam iki rekât namaz kıldı ve onda yanılıp böylece teşehhüt ve selamdan sonra sehiv secdesi yaptı.¹²⁴⁹ Sonra o bu iki rekât namazına başka¹²⁵⁰ iki rekât daha ilave etmek istedi, ne dersin? O bunu yapamaz; ancak iftitah tekbiri ile yeniden başlaması gerekir, dedi. Sen bilmez misin ki, eğer o ilk tekbir üzerine devam etmiş olsa, onun üzerine sehiv secdesi olur ve onun namazı düşerdi¹²⁵¹ sehiv secdesi de¹²⁵² ancak namazın sonunda olurdu. Eğer o yeniden tekbir alır ve iki rekât namaza başlarsa bu onun için yeterli olur.

SEFERİ KİŞİNİN NAMAZI

Ben dedim: Yolcu, üç günden daha az bir zamanda namazını kısaltır mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o üç gün ve üç günden daha fazla bir zaman yolculuk yaparsa? O kendi şehrinden çıktığı andan¹²⁵³ itibaren namazını kısaltır (dört rekâtli namazları iki kılar), dedi. Ben dedim: Sen buna niçin üç gün diyerek bir müddet tayin ettin?

¹²⁴⁴ Metindeki “tilke” ifadesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “zalıke” olarak gelmiştir.

¹²⁴⁵ Metindeki “fi salati tetavvuin” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise “tetavvuan” şeklinde gelmiştir.

¹²⁴⁶ Metindeki “elleti” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise “ellezi” olarak gelmiştir.

¹²⁴⁷ Metindeki “hel” kelimesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında böyle gelmiş, esas nüshadan ve “H” nüshasından ise düşmüştür.

¹²⁴⁸ “Ben niçin dedim...” den sonra gelen cümle esas nüshadan ve “H” nüshasından düşmüştür. Ancak biz onu “HA” ve “S” nüshalarından alıp ilave ettik. Fakat “ben niçin dedim, o dedi” ifadeleri “S” nüshasından da düşmüştür.

¹²⁴⁹ Metindeki “li sehvihi” kelimesi “H” nüshasında “li sehvin” olarak “S” nüshasında ise “sümme secede li’s sehvi” şeklinde gelmiştir.

¹²⁵⁰ Metindeki “uhrayeyni” kelimesi “S” nüshasında “aharaveyni” şeklinde gelmiştir.

¹²⁵¹ Metindeki “sekatat” kelimesi “H” nüshasında “sekatathu” şeklinde gelmiştir ki, bu doğru değildir.

¹²⁵² Metindeki “secdete’s sehvi” ifadesi “HA” ve “S” nüshalarında “secdeta es-sehvi” olarak gelmiştir.

¹²⁵³ Metindeki “hıyne” kelimesi yerine “H” ve “S” nüshalarında “hatta” kelimesi gelmiştir.

Çünkü dedi: Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet edilmiştir. O, "kadının yanında bir mahremi bulunmadıkça¹²⁵⁴ üç gün yolculuk yapamaz", buyurdu. Böylece ben de buna kıyas yaptım. İbrahim en-Nahai ve Said b. Cübeyr'in¹²⁵⁵ Medayine¹²⁵⁶ kadar (olan uzaklık)¹²⁵⁷ ve ona benzer (bir mesafe) dedikleri bana ulaştı.¹²⁵⁸

Ben dedim: Eğer yolcu üç gün ve daha fazla yolculuk yapıp¹²⁵⁹ gitmek istediği şehre varınca namazını tam kılar mı¹²⁶⁰ ne dersin? Eğer yolcu dedi¹²⁶¹ o yerde on beş gün kalmaya niyet etmiş ise namazını tam kılar. Eğer o ne zaman ayrılacağını bilmiyorsa namazını kısa kılar. Ben niçin on beş gün diye bir vakit tayin ettiniz, dedim? Çünkü dedi, bu konuda Abdullah b. Ömer'den gelen bir haber (hadis) vardır.¹²⁶²

Ben dedim: Adam sefere niyet ederek oturduğu şehirden çıktığında namaz vakti girmiş ise ve onun önünde bu şehrin bir veya iki evi varsa ne dersin? O bu kendi şehirden çıkmadığı müddetçe ve bu şehri arkasında bırakıncaya kadar, mukim namazı kılar, dedi. Ben dedim: Eğer onun gitmek istediği şehir ile kendi arasında bir fersah (yaklaşık 6 km. mesafe) veya bundan daha az bir uzaklık varsa ve bu adam orada ikamet etmek istiyorsa o yolcu namazı mı yoksa mukim namazı mı kılacak? Bu kimse o şehre girinceye kadar tabii ki yolcu namazı kılar.

Ben dedim: Adam Mekke'de ve Mina'da on beş gün kalmak niyeti ile Küfe'den Mekke'ye ve Mina'ya yola çıktığı zaman o Mekke'ye girdiği vakit namazı tam mı kılar, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o sadece Mekke'de on beş gün kalmak istemiyor. Ben, Mekke ile Mina bir tek şehir sayılmaz mı dedim? Hayır, dedi.

Ben dedim: Cibal bölgesinden gelip orada ailesi olduğu halde Hire'ye¹²⁶³ gitmek isteyen bir adam böylece Küfe'ye uğrasa ve namaz vakti de girmiş olsa, o yolcu namazı mı yoksa mukim namazı mı kılacak, ne dersin? O Hire'ye girmediği veya kendisi Küfe'de on beş gün kalmaya niyet etmediği müddetçe tabii ki, yolcu namazı kılar¹²⁶⁴ dedi. Ben dedim:

---

¹²⁵⁴ İmam Muhammed bu hadisi Hüccet adlı kitabında (I, 167) rivayet etmektedir: Ebu Muaviye el-Mekfuf bize el-A'meş, Ebu Salih ve Ebu Said el-Hudri yoluyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu haber verdi: Allah'a ve kıyamet gününe inanan bir kadının üç gün ve daha fazla bir zaman tutan yere yanında babası, kocası, kardeşi veya bir mahremi bulunmadan sefer yapıp gitmesi helal olmaz. Eh.

¹²⁵⁵ Müellif bu haberi Hüccet adlı kitabında Muhammed b. Eban b. Salih b. Salih Hammad ve İbrahim senedi ile rivayet eder: Ben namaz nerede kısaltılır, dedim? Medayinde, Vasıt'ta ve buna benzer yerlerde dedi. Eh. I, 167

¹²⁵⁶ Metindeki "ila" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²⁵⁷ Ben bu haberin senedini bulamadım.

¹²⁵⁸ Kaynaklarda zaman değil de yer mesafesi olarak bu uzaklık 90 km. olarak geçmektedir. (çev.)

¹²⁵⁹ Metindeki "in safera selasete eyyamin" ifadesi "S" nüshasında "iza safera mesirate selaseti eyyamin" olarak gelmiştir.

¹²⁶⁰ Metindeki "eyetimmü" kelimesi "H" nüshasında "etemme" olarak gelmiştir.

¹²⁶¹ Metindeki "kale" kelimesi yerine "H" nüshasında "kultü" kelimesi gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹²⁶² Abdullah b. Ömer'in bu haberini müellif Kitab-ul Asar'ında (s.39) ve Hüccet adlı eserinde (I, 170) rivayet etmiştir: Ebu Hanife bize Musa b. Müslim ve Mücahid yoluyla Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: Sen yolcu olduğun zaman bir yerde on beş gün kalmaya niyet edip karar verdiğinde namazı tam kılarırsın; eğer ne kadar kalacağını bilmiyorsan kısa kılarırsın. Eh. Müellif Hüccet adlı kitabında da şunu rivayet eder: Ömer b. Zerr el-Hemedani bize Mücahid yoluyla İbn Ömer'in Mekke'de on beş gün kalmak istediği zaman öğle namazını yavaş yavaş ve dört rekat kıldığını haber verdi. Eh. s. 170. Bu haberi İbn Ebi Şeybe Veki'den rivayet ederek şöyle dedi: Ömer b. Zerr bu hadisi bize Mücahid'den naklederek şöyle dedi: İbn Ömer on beş gün ikamet etmeye kesin karar verdiği zaman öğle namazını yavaş yavaş ve dört rekat kılar. Eh. Varak 209/ 2

¹²⁶³ Hire (ha harfinin esresi, yanın sükunu ve r harfi ile) Necef denilen yerde Küfe'ye üç mil uzaklıkta olan bir şehirdir. Basra körfezinin buna bitişik olduğunu söylerler. Hire'de ona yakın yerde bir mil kadar doğusunda Hornak Kasrı bulunmaktadır. Şam ile kendisi arasında bulunan toprak parçası üzerinde bir manastır da vardır. Burası cahiliye döneminde Nasr zamanından beri arap meliklerinin sonra da Lahım aşiretinin başkanı Numan ve onun babasının mesken yeri olmuştur. Nemr'in nisbetine nemri dedikleri gibi Hire'nin nisbetine de kıyas dışı olarak hari demişlerdir. Mucem-ül Büldan II, 376.

¹²⁶⁴ Metindeki "bel yüsalli" ifadesi "S" nüshasında böyledir, fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

Eğer onun ailesi Hire’de olmasa fakat o Hire ve Küfe’de on beş gün kalmak niyetiyle Cibal bölgesinden gelip Küfe’ye ulaşmış olsa o namazını kısa mı yoksa tam mı kılacak ne dersin?¹²⁶⁵ Tabii ki, kısa kılar, dedi. Ben o Küfe’ye girdiği halde niçin kısa kılıyor da tam kılmıyor dedim? Çünkü dedi, o kendisi bir tek şehirde on beş gün kalmaya niyet etmedi. Sen bilmiyor musun ki, adam Küfe ve Basra’da on beş gün kalmak istediği halde Cibal bölgesinden gelip Küfe veya Basra’ya ulaşsa namazı tam kılmak onun üzerine vacip olmaz.

Ben dedim: Adam güneşin zevalinden sonra misafir olarak şehirden çıktı. Bu yolcu namazı mı yoksa mukim namazı mı kılacak, ne dersin? Tabii ki, yolcu namazı, dedi. Ben niçin, dedim? Hâlbuki o tam namaz vaktinde üzerine namaz vacip olduktan sonra şehirden çıkmıştır? O yolcu iken güneş zeval vaktine girse sonra o ailesine gelmiş olsa öğle namazını o, yolcu namazı mı¹²⁶⁶ yoksa mukim namazı olarak mı kılar, ne dersin dedi. Ben de tabii ki¹²⁶⁷ mukim namazı kılar dedim. İşte bu ve o ikisi birdir, dedi.

Ben dedim: Namazı kılmadığı halde adam namaz vakti geçtikten sonra şehirden yola çıkmış, o bu namazı yolcu namazı mı, yoksa mukim namazı mı kılacak ne dersin? Tabii ki, mukim namazı kılacak, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, namaz onun üzerine şehirden çıkmadan önce farz olmuştur. Ben dedim: Bir yolcu öğle namazı vaktinde sefere çıksa ve o namaz vakti geçtikten sonra onu kılmadığı halde şehre girmiş olsa yine böyle midir? Evet dedi, onun bunu misafir namazı gibi kılması gerekir. Ben dedim: o ancak vaktin çıkışına bakar, girmesine bakmaz, öyle mi? Evet, dedi.¹²⁶⁸

Ben dedim: Adam seferi olarak yola çıktı. Öğle namazı vakti geldiği için şehirden çıkmış olduğu halde namaz kılmaya başladı ve o iki rekat kılmak istiyordu. Ancak namaza başladığı zaman abdesti bozuldu. O vazgeçti ve böylece şehrine beri dönüp abdest aldı ve sonra o yerine döndü. Bu adam kaç rekat kılacak ne dersin? Dört rekat kılacak, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o şehrine¹²⁶⁹ girmiştir ve böylece mukim olmuştur. Zaten o henüz namazdadır. Böylece onun namazı mukim gibi kılması gerekir. Ben dedim: O abdesti bozulduğu zaman abdest almak için¹²⁷⁰ şehre gitmek istediği halde ayrılır¹²⁷¹ ve sonra yanında – önceden bilmediği- su olduğunu¹²⁷² hatırlarsa? O abdest alır, mukim namazı gibi dört rekat namaz kılar, dedi. Ben o şehre girmediği halde niçin böyle¹²⁷³ dedim? Çünkü dedi, o görüşünü şehre girme¹²⁷⁴ üzerine topladığı zaman namazı dört rekatlı kılmak onun üzerine¹²⁷⁵ vacip olmuştur. Ben dedim: Bu hüküm senin yanında niçin böyle (verildi) ? Eğer o dedi, mukim olmak ve kendi ailesine dönmek istemiş olsaydı, namazı dört rekat kılmak onun borcu değil miydi, ne dersin? Ben evet dedim¹²⁷⁶ fakat bana göre bu ona benzemiyor.¹²⁷⁷ Çünkü bunda o mukim olmayı istemiştir. Halbuki o evvelkinde mukim olmayı istememiştir. Eğer o dedi, görüşünü ailesine gitme üzerine toplamış olsaydı ve

¹²⁶⁵ “Ne dersin” ifadesi esas nüshadan düşmüş, fakat diğer nüshalarda vardır.

¹²⁶⁶ Metindeki “yüsalli ez-zuhra salate misafirin” ifadesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “yüsalli ez-zuhra müsafirın” şeklinde gelmiştir.

¹²⁶⁷ Metindeki “bel” (tabii ki) kelimesi “S” nüshasından düşmüş, orada sadece “mukim namazı kılar” gelmiştir.

¹²⁶⁸ “Evet, dedi” ifadesi “Z”, “HA ve “S” nüshalarında böyledir. Yalnız bu esas nüshadan ve “H” nüshasından düşmüştür.

¹²⁶⁹ Metindeki “el-mısra” kelimesi “H” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “fi’l-mısri” olarak gelmiştir.

¹²⁷⁰ Metindeki “li yetevaddaa” kelimesi “S” nüshasında “ve yetevaddau” olarak gelmiştir.

¹²⁷¹ Metindeki “fe in infetele” ifadesi “S” nüshasında “fe in kane infetele” olarak gelmiştir.

¹²⁷² Metindeki “enne indehu maün” ifadesi “S” nüshasında “enne maahu maün” olarak gelmiştir.

¹²⁷³ Metindeki “lime” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “ve lem” olarak gelmiştir.

¹²⁷⁴ Metindeki “dühulih el-mısra” ifadesi “H” ve “S” nüshalarında “dühuli el-mısra” şeklinde gelmiştir.

¹²⁷⁵ Metindeki “aleyhi” kelimesi “H” nüshasında sehven “ala” olarak gelmiştir.

¹²⁷⁶ “Ben dedim” cümlesi “H” nüshasında sehven “o dedi” olarak gelmiştir.

¹²⁷⁷ Metindeki “ve lakinne” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Yalnız bu diğer nüshalardan düşmüştür.

böylece bir gün kalsa sonra çıkmış¹²⁷⁸ olsaydı, kaç rekat kılmış olacaktı n edersin? Ben dört rekat dedim.¹²⁷⁹ İşte bu ve o aynıdır, dedi.¹²⁸⁰ Ben dedim: Eğer o namazda olduğu halde ikameti murat etmiş olsa sonra seferini tamamlama (isteği) aklına gelse dönemez mi ne dersin? O görüşünü ikamet etme üzerinde toplamışsa artık o mukimdir. O niyet ile mukim olduğu gibi niyet ile misafir olamaz. Çünkü o yola koyulmadıkça misafir olmaz. İkamet ancak niyetle olur; çünkü ikamet bir amel değildir. Seferilik ise bir amel ve iştir.

Ben dedim: Yolcu bir adam bütün seferi müddetince ailesine dönünceye¹²⁸¹ kadar hep dörder dörder¹²⁸² kıldı. Bunun hakkında sözünüz nedir, ne dersiniz? Eğer o her iki rekatta teşehhüt miktarı oturmuş ise onun namazı tamdır. Eğer o ilk iki rekatta teşehhüt miktarı oturmamışsa¹²⁸³ onun namazı fasit olup yeniden kılması gerekir. Ben dedim: Bu sana göre niçin böyle? Çünkü¹²⁸⁴ dedi, yolcunun farz olan namazı iki rekattır. Bunun üzerine yapılan ilave ise nafilidir. Böylece o eğer farz namaz ile nafil namazı karıştırırsa onun namazı fasit olur. Ancak ilk iki rekattan sonra teşehhüt miktarı oturursa fasit olmaz. Çünkü teşehhüt okuma farz ile nafilinin arasını ayırmış olur.¹²⁸⁵ Eğer o¹²⁸⁶ teşehhüt miktarı oturmuş olduğu halde konuşmuş olsa, onun namazının tam olduğunu sen bilmiyor musun? Eğer¹²⁸⁷ konuşmak bir namazı bozmuyorsa onu başka bir namaz da bozamaz. Çünkü namaz konuşmaktan daha kötü değildir.

Ben dedim: Yolcu bir adam dört rekat kılma niyeti ile öğle namazına başladı, sonra görüş değiştirerek iki rekat kılıp selam verdi, ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir adam öğle namazına başlayıp iki rekât namaz kıldı¹²⁸⁸ ve teşehhüdü okudu. O namazında yanılıp selam verdi, hâlbuki o sehiv secdesi yapmak istiyordu. Sonra onun aklına ayağa kalkmak¹²⁸⁹ geldi, ne dersin? Onun namazı tamdır, dedi. Onun üzerinde sehiv secdesi yoktur ve onun bu niyeti namazı bitirme demektir. O bu halde iken gülmüş olsa, hatta kahkaha atsa bile ona abdest almak gerekmediğini sen bilirsin. Hâlbuki o namazda olmuş olsaydı ona abdest almak gerekirdi. Ancak o namazı tamamlayıp ayrıldığı zaman onun aklına kıyama kalkmak geldi. İşte böylece¹²⁹⁰ onun namazı tamamlaması gerekmez. Ben dedim: Eğer o sehiv secdesi için bir veya iki secde yaptıysa ve selam vermeden önce ayağa kalkmak aklına geldiye ne dersin? Onun dedi, namazı dörde tamamlaması gerekir ve se¹²⁹¹lamı verdikten da sehiv secdesi yapması lazım gelir. Bunda teşehhüdü okur ve selam verir. Sen bilirsin ki, eğer o bu halde iken kahkaha ile gülmüş olsa başka bir namaz için onun yeniden abdest alması gerekir. Sen bilirsin ki, o

¹²⁷⁸ Metindeki “yahrucü” kelimesi “H” nüshasında “harace” olarak gelmiştir.

¹²⁷⁹ “Ben dedim” cümlesi “S” nüshasında böyle gelmiş olup doğrusu da budur. Diğer nüshalara ise bu “o dedi” şeklinde gelmiştir.

¹²⁸⁰ “dedi” kelimesi “S” nüshasında böyledir. O bulunması gerekirken diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²⁸¹ Metindeki “racea” kelimesi “S” nüshasında “yarcıu” olarak gelmiştir.

¹²⁸² “dörder dörder” kelimesi “H” nüshasında mükerrer olarak gelmiştir. Muhtasarda da öyledir. Halbuki o diğer nüshalarda tekrar etmeden bir defa gelmiştir.

¹²⁸³ Metindeki “kane” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹²⁸⁴ Metindeki “li enne” kelimesi “H” nüshasında “inne” olarak gelmiştir.

¹²⁸⁵ Metindeki “fasale lima beynehuma” “S” nüshasında “fe yekunü faslen beynehuma” olarak gelmiştir.

¹²⁸⁶ Metindeki “ela tera lev ennehu” ifadesi “H” nüshasında “ennehu lev” olarak gelmiş, “HA” ile “S” nüshalarında ise “ela tera lev ennehu tekelleme kable en yakude kadr-et teşehhüdi kanet salatühu fasideten”. (Sen biliyorsun ki, eğer o teşehhüt miktarı oturmadan konuşmuş olsaydı, onun namazı fasit olurdu).

¹²⁸⁷ Metindeki “fe in kanet” ifadesi “S” ve HA” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise “kultü fe in kanet” şeklinde gelmiştir ki, bu doğru değildir. “S” nüshasında “fe in kanet yerine “fe iza kanet” olarak gelmiştir.

¹²⁸⁸ Metindeki “fe salla” kelimesi esas nüshadan ve “S” nüshasından düşmüştür.

¹²⁸⁹ Metindeki “en yükıyme” yerine “S” nüshasında “el-ikamete” kelimesi gelmiştir.

¹²⁹⁰ Metindeki “fe lizalike” kelimesi “H” nüshasında “fe kezalike” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

¹²⁹¹ Metindeki “ennehu lev” kelimesi “H” nüshasında “lev ennehu” şeklinde gelmiştir.

bu halde iken birisi gelip ona uysa onun namazına gelip yetişmiş olur. Bu evvelkine benzemez.; çünkü o burada namazda iken ayağa kalkmak aklına gelmiştir. Halbuki evvelkinde ise o namazı tamamlayıp ayrıldıktan sonra aklına gelmişti. (Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ile Züfer ise şöyle diyorlar: Bunun hepsi aynıdır. Çünkü adam sehiv secdesine başlamadan önce selam vermediği müddetçe henüz namazda sayılır. Eğer onun aklına kıyama kalkmak gelirse kalkmış olur ve nazmı tamamlaması gerekir. Bu halde iken ona birisi gelip uysa onun namazına girmiş olur. Eğer imam henüz sehiv secdesi yapmamış ise ve o bu haldeyken kahkaha ile gülmüş ise onun bir başka namaz için abdest alması gerekir.)¹²⁹²

Ben dedim: Bir yolcu öğle namazına başladı, bir rekat¹²⁹³ kıldı¹²⁹⁴ ve sonra abdesti bozuldu. Böylece o abdest almak için ayrıldı, fakat suyu bulamadı ve temiz toprakla teyemmüm etti. Sonra kıldığı yere dönmeden önce suyu buldu ve kıyamda durmak aklına geldi, ne dersin? O dedi, abdestini alır, kaldığı yerden namazına devam eder ve dört rekata tamamlar. Ben dedim: Eğer o yerinde durursa ve sonra suyu görürse ve sonra orada durmak aklına gelirse? O dedi, abdestini alır ve dört rekat olarak namazı yeni baştan kılar. Aslında onun suyu durduğu yerde görmesi ile o yere gelmeden önce görmesi arasında (bir fark yoktur) kıyas bakımından birdir. Ancak ben burada istihsan yaparak o namaz kılmak isteyip¹²⁹⁵ yerinde veya başka bir yerde¹²⁹⁶ durduktan sonra suyu¹²⁹⁷ görmediği müddetçe ona abdest almasını ve namazına kaldığı yerden devam etmesini emrediyorum. Böylece o bunu yaptıktan sonra suyu görürse abdestini ve namazı yeniden alır ve kılar.

Ben dedim: Bir yolcu adam misafir ve mukimlerden oluşan bir cemaate imam olup onlara namaz kıldırdı. Bir rekat kıldırdı ve bir secde etti ve abdesti bozuldu. İmam kendisi gibi yolcu olan ve o anda namaza başlayıp kendisine uyan bir adamı öne geçirdi, ne dersin? Bu adamın öne geçmesi uygun olmaz, dedi. Fakat imamın namaza başından yetişmiş olan birisini öne geçirmesi gerekir. Ben dedim: Eğer yolcu adam öne geçerse, o nasıl yapar, ne dersin?¹²⁹⁸ Onun, ilk imamın terk ettiği¹²⁹⁹ bu secdeyi yapması ve sonra onlara namaz kıldırması uygun olur, dedi. Ben dedim. Eğer o bu secdeyi unuttur, cemaate bir rekât kıldırır ve bunda bir secde yapar ve sonra abdesti bozulursa ve tam bu sırada gelip namaza başlamış başka bir adamı öne geçirirse kendisi de gidip¹³⁰⁰ abdest alıp gelir ve cemaate katılır, ilk imam da gelir onunla beraber namaza başlarsa bu üçüncü imam nasıl yaparsa uygun olur? O, dedi, önce bu ilk secdeyi yapar, onunla beraber ilk imam ve cemaat de yapar. İkinci imam ise onunla beraber bu secdeyi yapmaz. Sonra o son secdeyi yapar ve onunla beraber bu secdeyi ikinci imam ve cemaat da yapar.¹³⁰¹ Fakat birinci imam onunla beraber yapmaz, o ikinci rekâtı kiraatsiz olarak kılar; eğer o üçüncü imamın son secdesine yetişirse onunla beraber bu secdeyi yapar. Eğer yetişemezse¹³⁰² yalnız başına secde eder.

¹²⁹² Bu tırnak içine alınan kısım "S" ve "HA" nüshalarından ilave edilmiştir.

¹²⁹³ Metindeki "rekaten" kelimesi "HA" nüshasında "rekateyni" olarak gelmiştir.

¹²⁹⁴ Metindeki "ve salla" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında "fe salla" olarak gelmiştir.

¹²⁹⁵ Metindeki "fi ğayri makamihî yürüydü" ifadesi "S" nüshasında "fi ğayrihi sümme yürüydü" şeklinde gelmiştir.

¹²⁹⁶ Metindeki "fi" harfi "S" nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalarda "min" olarak gelmiştir.

¹²⁹⁷ Metindeki "el-mae" kelimesi "S" nüshasında böyle, ancak o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹²⁹⁸ "Ben dedim: Eğer yolcu adam öne geçerse, o nasıl yapar, ne dersin?" ifadesi "S" nüshasında "Ben dedim: yolcu adam" şeklinde gelmiştir.

¹²⁹⁹ Metindeki "terakeha" kelimesi "S" nüshasında böyledir. O diğer nüshalarda ise "terake" şeklinde geldi.

¹³⁰⁰ Metindeki "fe zehebe" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹³⁰¹ Metindeki "ve yescüdüha" kelimesi "H" nüshasında "fe yescüdüha" olarak gelmiştir.

¹³⁰² Metindeki "ve in lem yüdrıkha" ifadesi "Z" ve "HA" nüshalarında "ve in kane lem yüdrıkha" olarak "S" nüshasında da "ve in lem yüdrık" şeklinde gelmiştir.

Üçüncü imam teşehhüdü okuduktan sonra geri çekilir ve böylece namaza başından yetişmiş bir adamı öne geçirir o cemaate selam verdirir ve onlara sehiv secdesi yaptırır ve onunla beraber hep secde ederler. Sonra ikinci imam ayağa kalkar, kaçırmış olduğu rekati kaza eder ve orada kıraati okur.¹³⁰³ Mukim olanlar kendi başlarına tamamlanincaya kadar namazlarını imamsız olarak kaza ederler.¹³⁰⁴

Ben dedim: Bir imam¹³⁰⁵ cemaate öğle namazını kıldırdı. Kendisi ve cemaat hepsi mukim idi. Böylece onlara bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptı sonra abdesti bozuldu. Böylece geri çekildi ve namaza başında yetişmiş bir adamı öne geçirdi. Böylece o, bu secdeyi unuttu ve cemaate bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptı sonra burnu kanadı. Geri çekilip namaza başından yetişmiş olan bir adamı öne geçirdi. Böylece o, iki secdenin hepsini unuttu. Onlara bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptı. Sonra burnu kanadı ve geri çekildi. Namaza başından yetişmiş bir adamı öne geçirdi. Böylece o, da üç secdeyi unuttu. Onlara bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptı. Sonra geri çekildi ve namaza başından yetişmiş bir adamı öne geçirdi. Bu dört imam abdest alıp¹³⁰⁶ hiç konuşmadan geldiler, ne dersin? Beşinci imamın¹³⁰⁷ dedi, onlara birinci secdeyi yaptırması gerekir ve onunla beraber dört imam ve cemaat de hepsi¹³⁰⁸ secde ederler. Sonra ikinci secdeyi yapar.¹³⁰⁹ İlk ve ikinci imamın dışında¹³¹⁰ herkes bu secdeyi yapar. Sonra üçüncü secdeyi yapar, birinci ve ikinci imamın dışında¹³¹¹ bütün cemaat onunla beraber bu secdeyi yaparlar.¹³¹² Sonra dördüncü secdeyi yapar. Birinci, ikinci ve üçüncü imamların dışında bütün cemaat bu secdeyi onunla beraber yaparlar.¹³¹³ İlk imam ikinci rekâtı ve iki secdesini kaza eder. Sonra üçüncü ve dördüncü rekâtları ve onların secdelerini kaza eder. İkinci imam, üçüncü ve dördüncü rekâtları ve onların secdelerini kaza eder. Üçüncü imam, iki secdesi ile beraber dördüncü rekâtı kaza eder. Bunlardan herhangi bir imam, secdesiyle¹³¹⁴ beraber kaza ettiği rekâtın¹³¹⁵ secdesinde başka imama yetişmiş ise secdede¹³¹⁶ ona tabi olmaz. Sonra imam selam verir ve sehiv secdesini yapar.¹³¹⁷ Eğer dört imam namazlarını tamamlayıp ayrılmışlarsa, onların hepsi imamlarla beraber secde ederler. Eğer onlardan birisi üzerinde namazından bir şey kalmışsa imam namazından ayrılincaya kadar imamlarla beraber secde etmez; imam namazından ayrılınca o selam verdikten¹³¹⁸ sonra sehiv secdesini yapar.

Ben dedim: Mukim bir adam¹³¹⁹ mukim bir cemaate öğle namazından bir rekât kıldırdı, bir secde unuttu¹³²⁰ ve sonra abdesti bozuldu. Böylece o, o anda gelmiş bir adamı öne geçirdi. Bu suretle o cemaate bu secdeyi yaptırmadı. Fakat onlara bir rekât kıldırdı ve

¹³⁰³ Metindeki “fe yakraü” kelimesi “S” nüshasında “yakraü” olarak gelmiştir.

¹³⁰⁴ Burada “S” nüshasında ve Muhtasar’da zikredilmemiş olan fakat “A”, “Z” ve “H” nüshalarında şu ifade ilave edilmiştir: “Bab-ül imami yuhdisü fe yükaddimu racülen ve yuhdisü es-sani fe yükaddimu ahara”

¹³⁰⁵ Metindeki “bir imam” kelimesi “H” nüshasında “imam olan bir adam” şeklinde gelmiştir.

¹³⁰⁶ Metindeki “ve tevaddae” kelimesi “S” nüshasında “sümme tevaddae” olarak gelmiştir.

¹³⁰⁷ Metindeki “beşinci imamın” yerine “S” nüshasında “bu imamın” ifadesi gelmiştir.

¹³⁰⁸ Metindeki “cemian” (hepsi) kelimesi “S” nüshasında vardır. Fakat p diğer nüshalardan düşmüştür.

¹³⁰⁹ Metindeki “sümme yescüdü” ifadesi “S” nüshasında “ve yescüdü” olarak gelmiştir.

¹³¹⁰ Metindeki “ğayra” kelimesi “S” nüshasında “illa” olarak gelmiştir.

¹³¹¹ “sonra üçüncü secdeyi yapar..” cümlesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

¹³¹² “S” nüshasında ise “böylece bütün cemaat ona tabi olur” cümlesi vardır.

¹³¹³ Burada “S” nüshasında “cemaat onunla beraber selam verir” denilmiştir.

¹³¹⁴ Metindeki “secdeteha” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹³¹⁵ Metindeki “rekatihi” kelimesi “S” nüshasında “er-rekati” olarak gelmiştir.

¹³¹⁶ Metindeki fiha” kelimesi üç nüshada böyledir. “H” nüshasında ise “secede maahu fiha” diye “S” nüshasında ise er-rekate elleti yakdiy secede maahu fiha” şeklinde gelmiştir.

¹³¹⁷ Bu ifade “S” nüshasında “sonra “evvelki (imam) selam verir ve (sehiv) secdesini yapar” şeklinde gelmiştir.

¹³¹⁸ Metindeki “yüsellimu” kelimesi “S” nüshasında “selleme” olarak gelmiştir.

¹³¹⁹ Metindeki “mukimen” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “imamen mukimen” olarak gelmiştir.

¹³²⁰ Bu ifade “S” nüshasında “mukim bir cemaate bir rekât kıldırdı, bir secde yaptırdı” şeklinde gelmiştir.

bir secde yaptırdı¹³²¹ ve sonra abdesti bozuldu. O anda gelmiş bir adamı öne geçirdi. O onlara bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptırdı ve sonra abdesti bozuldu. Böylece o, o anda gelmiş bir adamı öne geçirdi. Bu suretle o, onlara bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptırdı ve sonra abdesti bozuldu. Böylece o, o anda gelmiş bir adamı öne geçirdi.¹³²² Sonra bu dört imam abdest alıp hepsi geldi, ne dersin? Bu beşinci imamın dedi, onlara dört secde yaptırması gerekir. Birincisinden başlayıp sırayla takip eder. Birinci imam ve cemaat onunla beraber birinci secdeyi yaparlar. İkinci, üçüncü ve dördüncü imamlar onunla beraber¹³²³ bu secdeyi yapmazlar. Sonra imam ikinci secdeyi yapar. Böylece ikinci imam ve cemaat onunla beraber bu secdeyi¹³²⁴ yaparlar. Fakat ilk imam üçüncü ve dördüncü imamlar onunla beraber bu secdeyi yapmazlar. Sonra o üçüncü secdeyi yapar. Böylece üçüncü imam ve cemaat hepsi onunla beraber bu secdeyi yaparlar. Fakat ilk imam, ikinci ve dördüncü imamlar ise onunla beraber bu secdeyi yapmazlar. Sonra o dördüncü secdeyi yapar. Böylece cemaat ve dördüncü imam onunla beraber bu secdeyi yaparlar. Fakat ilk, ikinci ve üçüncü imamlar onunla beraber bu secdeyi yapmazlar. Anacak ilk imamın namazdan kaçırmış olduğu yerleri kaza etmesi gerekir. Eğer o, bu secdeden ve ilk imamın kaza ettiği rekattaki imamın yaptığı secdeden bir kısmına yetişirse onunla beraber bu secdeyi yapar. Eğer imama yetişemezse o namazı tamamlayıp ayrıldıktan sonra kendisi yalnız başına secde eder. Ayrıldıktan sonra eğer ona yetişirse beşinci imamla beraber oturur. İkinci, üçüncü ve dördüncü imamlara gelince bunlardan her biri namaza yetişmeden önce kaçırdıkları imamın kıldığı kısmı, ancak imam selam verip namazdan ayrıldıktan sonra kaza ederler. İmam ayrıldıktan sonra onlar kalkar ve kıraat yaparak kaza ederler. İlk imama gelince o ise¹³²⁵ kıraatsiz olarak kaza eder. Beşinci imama gelince o,¹³²⁶ cemaatle beraber teşehhüdü okur ve sonra geri çekilir, namaza başından yetişmiş olan birisini öne geçirir. Böylece o cemaate selam veririr, onlara sehiv secdesi yaptırır ve ilk imamın¹³²⁷ dışında bütün cemaat onunla beraber secde ederler. Ancak ilk imam¹³²⁸ onun kaçırdığı kısımdan ayrılmış ise (o takdirde) onunla beraber iki secdeyi yapar.¹³²⁹ Diğer imamlar¹³³⁰ da eğer ilk imama yetişememişlerse, onunla beraber kılmamış olurlar böylece onunla birlikte sehiv secdesi yaparlar¹³³¹ sonra bu imamlar ayağa kalkıp namazlarını kıraat ile kaza ederler.

Ben dedim: Yolcu bir adam yine yolcu olan bir cemaate akşam namazını kıldırdı. İki rekât kıldırdı üçüncü rekât için ayağa kalkınca mukim bir adam gelip nafile namaza niyet ederek imama uydu. Üçüncü rekati imamla beraber kıldıktan sonra imam selam verdi ne dersin? Bu mukim kişi dedi, kalkar üç rekât namaz kılar¹³³² ve bunların hepsinde kıraat yapar. Onların birinci rekatinde oturur, çünkü o aslında ikinci rekâttir. İkinci rekâta oturmaz; çünkü o üçüncü rekâttir. Dördüncü rekâta oturur, teşehhüdü okur ve selam

¹³²¹ Bu ifade “S” nüshasında “böylece onlara bir rekât kıldırdı ve bir secde yaptırdı” şeklinde geldi.

¹³²² “Bu suretle o...” diye başlayan cümleden buraya kadar olan kısım “S” ve “H” nüshalarından düşmüştür.

¹³²³ Metindeki “maahu” (onunla beraber) kelimesi “S” nüshasında “maahum” (onlarla beraber) şeklinde geldi.

¹³²⁴ Metindeki “es-secdete” (secdeyi) kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹³²⁵ Metindeki “fe innehu” (o ise) kelimesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹³²⁶ Metindeki “fe yenbeği lehu” ifadesi “Z” ve “Ha” nüshalarında “fe innehu yenbeği lehu” olarak gelmiştir.

¹³²⁷ Bu “imam” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹³²⁸ “Ancak ilk imam” ifadesi “Z” ve “HA” nüshalarından düşmüştür.

¹³²⁹ Metindeki “fe yescüdü” kelimesi “H” nüshasında böyledir. “A”, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “secde” şeklinde gelmiştir.

¹³³⁰ Metindeki “ve'l eimmetü-ül aaharuun” ifadesindeki “vav” harfi “H” nüshasından düşmüştür.

¹³³¹ Metindeki “feyescüdune” kelimesi “HA” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “fe yescüdü” şeklinde, “S” nüshasında “fe yescüdü” olarak geldi. Belki bu orada “fe secedu” idi de katip yanlış ve “fe yescüdü” olarak yazdı.

¹³³² Metindeki “fe yüsalli” kelimesi “H” nüshasında “fe yüsalli bihim” şeklinde gelmiştir ki bu bir hatadır.

verir. Hazarda olsun veya seferde¹³³³ olsun bir kadın da farz bir namazı kıldığı zaman o,¹³³⁴ bu konularda aynı erkek gibi hareket eder. Eğer bir adam nafileye niyet ederek kadına uyarsa kötü yapmış olur ve namaza başlamış sayılmaz. Eğer adam böylece namazı tamamlamış olsa onun namazı yeterli olmaz. Eğer o bu namazını bozmuş olsa bile onun kazası gerekmez. Bu¹³³⁵, akşam namazına başlayan¹³³⁶ adamın (namazına) benzemez.

İmam Muhammed dedi ki: Ben adamın akşam namazında nafile namaza niyet ederek imama uymasını mekruh görürüm. Eğer adam imama uysa ve namazı bozsa onun üzerine dört rekât kaza etmek borç olur. Namazda kadına uyan adamın durumu buna benzemez. Sen biliyorsun ki, eğer bir adam bir çocuğa veya kâfir bir kimseye uymuş olsa o namaza başlamış olmaz. İşte kadın da böyledir; bir kadın için adama imam olması uygun değildir.

Ben dedim: Yolcu bir adam mukim ve misafir bulunan bir cemaate imamlık yaptı ve onlara bir rekât namaz kıldırdıktan sonra mukim olmak aklına geldi ne dersin? Onun namazını tam kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Adam ikamete niyet ettikten sonra abdesti bozulur ve böylece bir adamı öne geçirirse? O cemaate dört rekâta tamamlar, dedi. Ben dedim: Eğer ikinci imam birinci imama namazın evvelinde yetişmiş fakat o imamın arkasında uyuduğu için namazı kılamamış sonra abdesti bozulmuş, böylece gidip abdest alıp gelmiş ve bu sefer de birinci imamın abdesti bozulmuş ve böylece bunu öne geçirmiştir. Bu konuda Ebu Hanife şöyle diyor: Bana göre o geri çekilir ve bu rekati kılmış olanlardan birisini öne geçirirse efdal olur ve daha güzel olur. Eğer o bunu yapmazsa namaza başlar ve kılsa, o onlara imam olarak işaret eder, onlar da kalkar bu hem imam ve hem de cemaat için yeterli olur. Eğer onlar bunu yapmaz ve imam onlara üç rekât namaz kıldırır ve teşehhüdünü okur ve namaza evvelinden yetişmiş bir adamı öne geçirir, böylece o selam verir ve imam kalkıp kalanı kaza eder ve bu cemaat için yeterli olur. Eğer imam onlara bir rekât namaz kıldırır¹³³⁷ ve sonra bu bir rekâtı hatırlarsa bu durumda en faziletlisi onun cemaate kalkmaları için işaret etmesi ve imamın bu rekati kaza edinceye kadar onların kıyam yapmalarınıdır. Sonra o onların kalan namazını kıldırır. Eğer o bunu yapmaz fakat hatırladığı zaman geri çekilip birisini öne geçirir böylece o onlara kıldırırsa bu daha efdal olur. Eğer o bunu yapmaz, fakat o bu rekatinin hatırladığı halde onlara kıldırırsa bu hem kendisi ve hem de cemaat için yeterli olur. Ancak onun teşehhüdünü okuduğu aman geri çekilmesi ve namaza başından yetişmiş bir adamı öne geçirmesi gerekir ve onlara selam verir. O ise kalkar böylece bu rekati kaza eder.

Ben dedim: Bir imam bir cemaate dört rekât namaz kıldırdı. Böylece bir secde birinci rekaten bir secde de ikinci rekaten olmak üzere iki secde unuttu ve bunları dördüncü rekate oturuncaya kadar hatırlamadı. Sonra bunu hatırladı. Ve imamın arkasında da namaza evvelinden yetişmiş ve ona uymuş bir adam var. Fakat o onun arkasında uyumuş ve onunla hiç kılmamış ve sonra uyanmış ve dördüncü rekâtın sonunda imamla beraber oturmuş, ne dersin? Bu adam dedi¹³³⁸ ayağa kalkacak, böylece birinci, ikinci ve üçüncü rekâtları kıraat yapmadan kılacaktır. Ben dedim: Eğer imam birinci secdeyi yaparsa ve bu adam da ona secde ederken yetişirse o imamla beraber secde edecek mi? Evet dedi. Ben

¹³³³ Metindeki “fi” harfi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹³³⁴ Metindeki “fe hiye” kelimesi yerine “S” nüshasında “kanet” kelimesi gelmiştir.

¹³³⁵ Metindeki “haza” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür. Bu müstensihnin bir yanılmasıdır.

¹³³⁶ Metindeki “ellezi” kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında “billezi” olarak gelmiştir.

¹³³⁷ Bu ifade “H” nüshasında “eğer cemaat bunu yapmazlarsa... imam kılar” şeklinde gelmiştir.

¹³³⁸ Metindeki “kale” (dedi) kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle geldi, doğrusu da budur. Ancak diğer nüshalarda bunun yerine “fe innehu” kelimesi gelmiştir.

dedim: Eğer o ona ikinci secdede yetişmiş olsa yine böyle midir? Evet dedi. Ben dedim: Eğer o ona üçüncü secdede yetişmiş olsa yine böyle midir? Evet dedi.

Ben dedim: Bir misafir öğleyi unuttu. Böylece o namazın vakti geçmiş olduğu halde ailesinin yanına geldi. Sonra hatırladı ve kalkıp o namazı kılmaya başladı. Derken mikim bir adam gelip¹³³⁹ kaçırmış olduğu bu namazı kılmak üzere ona uydu ne dersin? Misafir olan kişinin dedi, iki rekât kılması ve oturup teşehhüt okuyup selam vermesi gerekir. Sonra bu mukim kişi kalkar ve namazını dört rekât olarak tamamlar. Ben dedim: Eğer imam mukim olup¹³⁴⁰ ona misafir kişi uyarsa? Onun (misafirin) namazı tamdır, dedi. Misafir kişinin namazına gelince o ise fasit olur.¹³⁴¹ Çünkü o bu namazı dört rekâtı tamamlamaya imkânı yoktur. Çünkü bu namaz, vakti geçmiş bir namazdır. Onun üzerine düşen iki rekât kılmaktır¹³⁴² böylece o bunu dörde tamamlayamaz.¹³⁴³

Ben dedim: Yolcu bir adam misafir bir cemaate bir şehirde imam oldu. Bu onlara namazı dört rekât mı yoksa iki rekât mı kıldıracak ne dersin? O onlara iki rekât kıldırır, dedi. Şehir bunda ve bandan başka yerde hep aynıdır. Ben dedim: Daha henüz hayız görmemiş (baliğ olmamış) bir cariye kız¹³⁴⁴ cemaatle beraber namaza durursa böylece imama uyup onunla birlikte namaza kılsa? Ben bu konuda şöyle istihsan ediyorum, dedi: Cariyenin arkasındaki, sağındaki ve solundaki kimselerin namazları fasid olur; geri kalanların namazı ise tamdır. Sen biliyorsun ki, ben bu cariye abdest alıp namaz kılmasını emrediyorum. Eğer bu kız abdestsiz namaza kılsa ona iade etmesini emrederim. Elbisesi olduğu halde çıplak kılması halinde yine böyle iade etmesini emrederim. Eğer¹³⁴⁵ bu bülüğ çağına yaklaşmış fakat henüz daha ihtilam olmamış bir çocuk ise ve o cemaat ile beraber namazda saf tutmuşsa onun için ve hem de cemaat için yeterli olur. Çünkü bülüğ çağına gelmiş olan bir oğlan çocuğu bir kız çocuğu mesabesinde değildir. Bu oğlan çocuğu safta bir tek adamla dursa bile böyledir; hem adam için hem de çocuk için yeterli olur.

Ben dedim: Yolculukta birkaç gün namazını terk etmiş olan bir adam bayılmış bir kimse mesabesinde sayılır mı, ne dersin? Hayır, dedi. Bu kimsenin terk ettiği namazları kaza etmesi gerekir. Ben dedim: Eğer o namazını dört rekât kılmış olsa, fakat ikinci rekâta teşehhüt miktarı oturmasa yine böyle midir? Evet, dedi. Onun böyle kıldığı zamanları kaza etmesi gerekir. Ben dedim: Eğer o bir vakit namazı bıraksa ve sonra bu namazı hatırladığı halde bir ay kılsa ne dersin? Onun dedi, bu bir vakit nazmı iade etmesi gerekir; ondan başkasını iade etmesine gerek yoktur. Ben dedim: Eğer o bu namazı hatırlayarak bir gün veya bir günden daha az namaz kılmış olsa? Ebu Hanife şöyle diyordu¹³⁴⁶ dedi: O bunu hatırlayarak bir gün bir gece veya bundan daha az kıldığı zaman onun bu namazı¹³⁴⁷ kaza etmesi¹³⁴⁸ ve yine hatırlayarak kıldığı namazları da iade etmesi gerekir. Eğer¹³⁴⁹ bu namaz bir gün ve bir geceden daha fazla ise yalnız bu namazı iade eder, fakat kıldıklarını ise iade

¹³³⁹ Metindeki “fe kame yüsalli fe cae racülün” ifadesi “S” nüshasında “ve kame yüsalliha ve cae” olarak gelmiş, “HA” nüshasında ise “fe kame yüsalliha fe cae” olarak gelmiştir.

¹³⁴⁰ Metindeki “kane” kelimesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹³⁴¹ “S” nüshasında “Mukim adama gelince onun namazı tamdır. Misafir kişinin namazı ise fasiddir” denilir.

¹³⁴² Metindeki “rekatani” kelimesi “Z”, “HA” ve “H” nüshalarında “rekateyni” olarak gelmiştir.

¹³⁴³ Metindeki “fela yestatü” kelimesi “S” nüshasında “la yestatü” şeklinde geldi.

¹³⁴⁴ Metindeki “meahum fi’s salati cariyetün” ifadesi “H” nüshasında “meahum cariyetün fi’s salati” olarak, “S” nüshasında ise “meahu cariyetün fi’s salati” şeklinde gelmiştir.

¹³⁴⁵ Metindeki “ve lev kane” ifadesi “S” nüshasında “ve in kane” olarak gelmiştir.

¹³⁴⁶ Metindeki “fe inne Eba Hanifete kane yekülü” ifadesi “S” nüshasında “kane ebu Hanifete yekülü” olarak gelmiştir.

¹³⁴⁷ Metindeki “tilke’s salati” ifadesi “H” nüshasında “tilke’s salati vahdeha” olarak gelmiştir.

¹³⁴⁸ Metindeki “en yakdiye” kelimesi “S” nüshasında “en yüsalliye” olarak gelmiştir.

¹³⁴⁹ Metindeki “ve in kane” ifadesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

etmez. İşte bu¹³⁵⁰ bir istihsandır, kıyas değildir. Ebu Yusuf ile Muhammed'in sözüne¹³⁵¹ gelince, onlar Ebu Hanife'nin dediğine karşı bu kişinin bu namazı hatırladığı zaman bir gün ve geceden daha fazlasını da kılar dediler. O bunu yaptığı zaman bu namazı ve bir gün ve bir gecenin namazını, kıldığı ilk namazdan itibaren iade eder, fakat geri kalanı iade etmez.¹³⁵²

Ben dedim: bir misafir öğle namazını abdestsiz olarak kıldı ve o bu öğle nazmını abdestsiz olarak kıldığını bilip durur iken¹³⁵³ yeterli olur diye hesap ederek ikinci namazını kıldı, ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Onun öğle namazını iade etmesi ve sonra ikinci namazını kılması gerekir. Ben dedim: Eğer o öğle ve ikinci namazlarını (böyle) kılmayıp¹³⁵⁴ öğle namazında yaptığını hatırlayıp bilerek akşam namazını kılsa? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Onun önce öğleyi sonra ikindiye, sonra da akşamı iade etmesi gerekir. Ben dedim: o akşamı kılmamış, hatta öğleyi iade etmiş ve ikindiye de tamamdır görüşü ile sonra akşamı kılmış olsa? O ikindiye iade eder, fakat akşamı iade etmez, dedi. Çünkü o akşam namazını, tam diye inandığı (ve kıldığı) bir namazından sonra kılmıştır.

Ben dedim: Adam abdestsiz olarak öğle nazmını kıldı. Fakat o bunu tamam biliyordu. Sonra abdesti bozuldu ve abdest alıp ikindiye kıldı. Sonra hatırladı ki, öğle namazı abdestsiz kılmış idi, ne dersin? O öğle namazını iade eder, fakat ikindiye iade etmez, dedi.

Ben dedim: Misafir bir adam misafir bir cemaate bir rekât namaz kıldırıp tilavet secdesi (bulunan ayeti) okudu, fakat unutarak secde etmedi. Sonra ikinci rekâta kalktı ve misafir bir adam namaza durup imama uydu. Böylece imam başka bir rekât kılarak namazını tamamladı. Adam da onunla beraber kıldı ve imam teşehhüdü okudu. Sonra adam, imam selam vermeden önce (rekâtı) kaza etmek için ayağa kalktı, böylece kıraat yaptı, rükûa gitti ve bir secde yaptı. Sonra imam selam verdi. İmam sonra tilavet secdesini hatırladı ve secde etti. Adam da bir rekât namaz kıldıktan ve bir veya iki secde yaptıktan sonra imamlarla beraber secde yaptı ne dersin? İmamın ve cemaatin namazı tamdır dedi. Fakat adamın namazı fasiddir; onun bunu yeniden kılması gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, imam selam vermeden önce ayağa kalktığı zaman kıraat etti, rükû etti ve bir secde yaptı. Böylece o imamın namazından çıkmış oldu. O, imam ile beraber secde edince başka bir namaza girmiş oldu ve bu suretle namazı fasid oldu. Ben dedim: Eğer o kıraat yapsa ve rükû etse ve imam tilavet secdesini yapıncaya kadar secde etmese böylece adam imamlarla beraber secde etse ne dersin? O güzel yapmış olur ve namazı tamdır, dedi. O imam

¹³⁵⁰ "S" nüshasında ise şu ifade vardır: "Onun bu namazı kılması ondan sonrakini de iade etmesi gerekir. Eğer o ondan sonra o namazı hatırlayarak bir gün ve bir geceden daha fazla namazı kılsa, o, yalnız bu namazı iade eder, fakat diğer kıldıklarını iade etmez. İşte bu bir istihsandır, kıyas değildir."

¹³⁵¹ Metindeki "ve emma kavli" ifadesi "S" nüshasında "ve emma fi kavli" olarak gelmiştir.

¹³⁵² Serahsi Şerh-ul Kâfi'de şöyle dedi: Bu mesele hakkında "Bu hem beş vakit namazı fasit kılan ve hem de beş vakit namazı sahih kılan bir namazdır" denir. Çünkü adam kaza ile meşgul olmadan önce altıncı vakit namazını kılsa Ebu Hanife'ye göre bu beş vakit namaz sahih olur. Eğer o altıncı vakit namazı kılmadan önce terk ettiği namazı eda etse beş vakit namaz fasid olur. Ebu Yusuf ile Muhammed'e göre ise onun önce geçirdiği namazı kaza etmesi sonra da beş vakit namazı kılması gerekir. Bu bir kıyastır; çünkü onun tertibi terk etmesi yüzünden beş vakit namazı fasid olmuştur. Böylece o bu vakitte kaza ile meşgul olmuş olsa artık hepsini kaza etmesi onun boynuna borç olur. Bu ise kazayı geciktirmekle sahih olmaya dönüşmez. Ebu Hanife de şöyle diyor: Buradaki fasid oluş tertibe riayetinin vacip olmasından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki bu tertip, aradan uzun bir zaman geçince ittifakla düşer. Bunun delili ise şudur: Adam bunları tertipsiz olarak iade etse caiz olur. Böyle olunca nasıl olur da iadede ona tertip gerekli olmamakla beraber o iadede tertibi terk ettiği için bu namazın iadesi lazım gelir? Hâlbuki ikinci namazın durumu belli oluncaya kadar eda edilen namazın hükmü üzerinde tevakkuf edilmesi uzak (bir ihtimal) değildir. Bu Cuma günü öğle namazı kılan adamın haline benzer. Eğer o cumaya yetişirse, kıldığı (öğle) namazı nafile yerine geçer. Eğer yetişemezse kıldığı farz olan öğle namazı olur. Eh. I, ¹³⁵³ Metindeki "salla" kelimesi esas nüshada "yüsalli" olarak gelmiştir ki bu yanlıştır. Doğru olan diğer nüshalardaki "salla" şeklindedir.

¹³⁵⁴ Metindeki "ve la el-asra" ifadesi "S" nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise "ve'l asra" olarak gelmiştir.

ayrıldıktan sonra kalkar ve böylece imamla kaçırdığı (rekâtı) kaza eder. Ben dedim: Eğer o imama uyduğu zaman onunla beraber bu rekâti kılıp¹³⁵⁵ imam teşehhüt okusa¹³⁵⁶ adam da imamla beraber teşehhüt yapmış olsa sonra imam selam vermeden önce ayağa kalkıp kaza eder, böylece kıraati okur ve rükû eder¹³⁵⁷ imama bakmaz, sonra imam selam verip de tilavet secdesi yapar, cemaat de onunla beraber secde eder, imam teşehhüdü iade eder, cemaat de onunla beraber iade eder. Fakat adam onunla beraber teşehhüt yapmaz ve onun namazına bakmaz?¹³⁵⁸ Adamın namazı yine fasiddir, dedi. Ben niçin, dedim. Çünkü dedi, adam imamla beraber teşehhüt yaptı¹³⁵⁹ hâlbuki onun imamla beraber yaptığı bu teşehhüt onun için yeterli değildir. Yine bu adam¹³⁶⁰ imam namazından çekilmeden önce¹³⁶¹ ve teşehhüt yapmadan önce kaçırdığı (rekati) kaza etmek için ayağa kalktı. İşte böylece onun namazı fasid oldu.

Ben dedim: Yolcu bir adam yine yolcu bir cemaate bir rekât namaz kıldırdı. İmam ikinci rekâta kalkınca yolcu bir adam gelip imama uyararak namaza başladı ve onunla beraber bir rekât kıldı. İmam ikinci rekâta namazın sonunda oturduğu zaman adam onunla beraber oturmadı. Fakat¹³⁶² kaçırdığı rekâti kaza etmek üzere ayağa kalktı. Böylece kıraat etti, rükû ve secde etti. İmam da teşehhüdü okudu ve sonra selam verdi¹³⁶³ ne dersin? Eğer adam rekati kaza etmek için ayağa kalktığı zaman imam teşehhütten ayrıldıktan sonra bir veya iki ayet okumuş olsaydı¹³⁶⁴ dedi onun namazı tamam olurdu.¹³⁶⁵ Ben dedim: Eğer imamın teşehhütten ayrılması, tamamen adamın kıraatten ayrılması ile beraber olursa ve o bundan sonra hiçbir şey okumamış ise? Onun namazı fasiddir, dedi. İmam teşehhütten ayrıldıktan sonra bir veya iki ayet okumadıkça onun namazı yeterli olmaz. Ben dedim: Eğer o kaza etmek üzere kalkarsa ve kıraat etse ve rükû etse, onun üzerinde sehiv secdesi olduğu halde imam selam verinceye kadar secde etmese ve böylece onunla beraber secde etse ne dersin? Güzel yapmış olur, dedi ve onun namazı da tamdır. Bu suretle imam namazından ayrıldığı zaman o kaçırmış olduğu rekâti kaza etsin.

Ben dedim: Adam dar-ı harpte Müslüman olmuş, orada bir veya iki ay kalmış, namaz kılmak üzerine farz olduğunu bilmiyor, bunu hiçbir kimse de kendisine söylememiş ve o, namaz kılan bir adam da görmemiş ne dersin? Onun üzerine kaza yoktur, dedi. Ben dedim: Eğer bu adam Dar-ı İslam'da bulunmuş olsa? Onun üzerine kaza gerekir, dedi. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Bu iki durum, kıyas bakımından birbirinin aynıdır. Bunların¹³⁶⁶ her ikisinin aleyhine bir delil bulunmadıkça¹³⁶⁷ ve bu onun boynunun borcu

¹³⁵⁵ Metindeki "hine" kelimesi "S" nüshasında yoktur.

¹³⁵⁶ Metindeki "ve teşehhede" kelimesi "S" nüshasında "fe teşehhede" olarak geldi.

¹³⁵⁷ Metindeki "fe karee ve rekaa" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında "ve rekaa ve secede" olarak gelmiştir.

¹³⁵⁸ Metindeki "ıla salatihi" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "ıla sahibihî" olarak geldi.

¹³⁵⁹ Metindeki "kad" kelimesi "S" nüshasında gelmiş, diğerlerinden ise düşmüştür.

¹³⁶⁰ Metindeki "er-racülü" kelimesi "S" nüshasında "racülün" olarak gelmiştir.

¹³⁶¹ Metindeki "kabl-el ferağı" ifadesi "Z" nüshasında "ba'de ferağın" şeklinde geldi ki, bu bir tahriftir.

¹³⁶² Metindeki "ve lakin" kelimesi "S" nüshasında "ve lakinnehu" şeklinde gelmiştir.

¹³⁶³ Metindeki "selem" kelimesi "S" nüshasında "ve selleme" olarak geldi.

¹³⁶⁴ Metindeki "min teşehhüdihi ayeten ev ayeteyni" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında böyle gelmiş, bu esas nüshadan ve "H" ve "Z" nüshalarından ise düşmüştür.

¹³⁶⁵ "S" nüshasında ise şu ibare vardır: "Eğer adam kaza etmek üzere ayağa kalkmış ise imam teşehhüdünden ayrıldıktan sonra bir veya iki ayet okumuş ise böylece onun namazı tamam olmuştur. Eğer o imam teşehhüdünden ayrıldıktan sonra kıraat etmemiş ise böylece onun namazı fasid olmuştur. O imam teşehhüdünden ayrıldıktan sonra bir veya iki ayet okumadıkça onun için yeterli olmaz, dedi." eh.

¹³⁶⁶ Metindeki "aleyhima" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "ala vahudin minhuma" şeklinde gelmiştir.

¹³⁶⁷ Metindeki "aleyhima el-hucetü" ifadesi "S" nüshasında böyle, "HA" nüshasında "aleyhim", diğer nüshalarda ise aleyhi'l hucetü" şeklinde gelmiştir.

olduğu bilinmedikçe¹³⁶⁸ onlar üzerine kaza etme (görevi) yoktur. Fakat biz burada kıyası terk ederek¹³⁶⁹ söz Ebu Hanife'nin sözüdür, (diyoruz.)¹³⁷⁰

Ben dedim: Yolcu bir adam¹³⁷¹ değişik iki günde öğle ve ikindiye terk etmiş, fakat o (önce hangisini terk etti) bilmiyor, belki ikindiye önce terk etmiş¹³⁷² olabilir, ne dersin? O doğruyu araştırır, böylece kendisine göre bunlardan ilkinin kaza eder, sonra da diğerini kaza eder, dedi. Ben dedim eğer bilmezse? Öğleyi kılar, sonra ikindiye kılar sonra öğleyi kılar, dedi. Böylece eğer ikindi önce ise bu onun için yeterli olur ve bundan sonra öğle de yeterli olur. Eğer öğle önce ise öğle onun için yeterli olur ve bundan sonra ikindi yeterli olur. Öğle ise onun için nafîle olmuş olur. İşte böylece o güvenli olmuş ve korunmuş olur.¹³⁷³ Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Biz ona bunu tavsiye etmeyiz. Onun araştırma yapmaktan başka yapacağı bir şey yoktur.

Ben dedim: Yolcu bir adam bir mescidde namaz kıldı. Böylece imamın abdesti bozuldu ve namazdan çıktı, onu yerine bıraktı. Fakat bu ikinci imam kendisi için namaz kılmaya niyet etmişti. Bu suretle bir yolcu geldi onu imam edinmek isteyerek ona uyup namaza başladı. Sonra ikinci imamın da abdesti bozuldu ve o abdest almak için mescidden dışarıya çıktı. Bu üçüncü imam da kendisine imam olmaya niyet etti. Sonra üçüncü imamın da abdesti bozuldu ve o abdest almak için dışarı çıktı ve imamsız yerini imamsız olarak terk etti, ne dersin? Birinci ve ikinci adamın namazları fasiddir. Bu üçüncü olan adamın ise namazı tamdır. Eğer o konuşmamışsa abdest alır¹³⁷⁴ ve namazını tamamlar. Fakat birinci ve ikincinin namazı fasid olmuştur; çünkü bunların mescidde bir imamı yoktur. Ben dedim: İkincinin abdesti bozulduğu zaman eğer üçüncü, imam olmaya niyet etmemişse?¹³⁷⁵ Niyet etmemiş olsa bile o imamdır. Ben dedim: Eğer üçüncünün abdesti bozulsa fakat o birinci ve ikinci gelinceye kadar mescidden çıkmamış olsa? Bu üçüncü mescidden çıkmadan önce bu ikiden birisi öne geçip¹³⁷⁶ imam olur ve onların namazları yeterli olur, dedi. Eğer onlardan birisi öne geçmez ve hatta üçüncü mescidden dışarı çıkarsa böylece birinci ve ikinci adamın namazları fasid, üçüncü adamın namazı ise tamdır.

Ben dedim: Yolcu bir adamın yolculukta kadınlara imamlık yapmasına ne dersin? Ben bir adamın, yanlarında mahremleri olmadan kadınlara bir evde imamlık yapmasını mekruh görürüm. Buna göre eğer adam kadınlara imam olur ve abdesti bozulur, abdest almak için geri geçilirse imamın namazı tamam, kadınların namazı ise fasid olur. Ben dedim: Eğer o kadınlara bir cemaat mescidinde veya bir evde yanında mahremi bulunan bir kadın olduğu halde imam olursa? Bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ben dedim: Adamın abdesti bozuldu, böylece geri çekildi ve kadınlardan birisini öne geçirdi? Kadınların hepsinin namazı fasid

¹³⁶⁸ Metindeki “ve ya’lemu” kelimesi “S” nüshasında “fe ya’lemu” şeklinde gelmiştir.

¹³⁶⁹ Metindeki “nedeu” kelimesi “S” nüshasında “edeu”, “H” nüshasında ise “yedeu” şeklinde geldi.

¹³⁷⁰ “HA” ve “S” nüshalarında “Ben de Ebu Hanife'nin dediğini söylüyorum” Bu Muhammed'in sözüdür. Ben dedim: Bu söz, meselenin başlangıcında Muhammed'in görüşü, Ebu Yusuf'un görüşü ile beraber zikredilmemiş olsaydı doğru olurdu. Belki bu müstensihlerden birisinin kattığı bir şey olabilir. Allah en iyi bilir.

¹³⁷¹ Metindeki “müsafıran” kelimesi “S” nüshasında “racülen müsafıran” şeklinde gelmiştir.

¹³⁷² Metindeki “ellezi tereke” ifadesi “S” nüshasında “elleti tereke” olarak gelmiş ki doğrusu da budur. “HA” nüshasında ise “el-asra tereke” şeklinde gelmiştir ki bu müstensihin bir yanlışıdır.

¹³⁷³ Metindeki “et-tenezzüh” kelimesi “S” nüshasında “el-yekıyn” olarak gelmiştir.

¹³⁷⁴ Metindeki “tevadda” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında böyle gelmiş, fakat “A”, “Z” ve “HA” nüshalarından düşmüştür.

¹³⁷⁵ “Eğer üçüncü imam olmaya niyet etmemişse” ifadesi “H” nüshasında “eğer üçüncü abdest almamışsa o imam olur mu” şeklinde gelmiştir. Ben bu bir tahrif olup ona uyulmaz, derim. “S” nüshasında ise “Eğer üçüncü imam olmaya niyet etmemişse ne dersin?” şeklinde gelmiştir.

¹³⁷⁶ Metindeki “yükaddemu ehadehuma” ifadesi “S” nüshasında böyledir. Bunun yerine “HA” nüshasında “yeümmu ehadehuma” ifadesi gelmiştir. Diğer nüshalarda ise burada ibareler karışıktır; düşmeler ve yanlışlar vardır.

olur, adamın namazı da fasiddir, dedi. Ben dedim: İmam mescidden çıkmadan önce onu imam öne geçirmeden kadınlardan birisi kendiliğinden öne geçerse? Bu ve bundan önceki aynıdır, dedi. Ben kadınların namazı¹³⁷⁷ niçin fasid oldu dedim? Çünkü ilk imam erkektir, dedi. Ben dedim: Eğer ilk imam kadın olsaydı? Kadınların hepsinin namazı¹³⁷⁸ tamdır, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir kadın kadınlara imam olur mu ne dersin? Ben bunu mekruh görürüm, dedi. Ben eğer olursa dedim? Bu onlar için yeterli olur¹³⁷⁹ fakat imam olan kadın safın ortasında durur, (öne geçmez.)

Ben dedim: Bir adam yolcu olduğu halde öğle namazına başladı ve kıraatsiz olarak iki rekât kıldı.¹³⁸⁰ Sonra mukim olmak aklına geldi, ne dersin? Onun kıraatli¹³⁸¹ olarak iki rekât kılması gerekir, dedi. Bu konuda misafir ve mukim birdir. Muhammed, bu onun için yeterli olmaz; onun bu namazı yeniden kılması gerekir dedi. Çünkü o bu namazı¹³⁸² mukim olmaya niyet etmeden önce ifsat etmiştir.

Ben dedim: Yolcu bir adam öğle namazında mukim bir imama uymuş ve imam namazı bitirmeden önce öğle vakti çıkmış ve sonra imam bir sözle namazını ifsat etmiş, yolcunun namazı nasıldır, ne dersin? Yolcunun üzerine düşen iki rekât namazı kılmaktır¹³⁸³ dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, mukim imam namazını bozmuştur. Eğer imam namazını tamamlamış olsaydı yolcu üzerine dört rekât kılmak düşerdi. Böylece imam namazını bozunca yolcu da kendi haline döndü¹³⁸⁴ ve iki rekât kılmak boynunun borcu oldu. Sen bilirsin ki, bir yolcu Cuma namazında imama uymuş olsa cumayı kılmak onun boynunun borcu olur.¹³⁸⁵ Eğer imam cumayı ifsat ederse, vaktinde ifsat ettiği zaman öğleyi iki rekât kılmak yolcu üzerine vacip olur. Eğer cumadan ayrılmadan önce vakit çıkmış ise böylece namaz fasit olmuş ise yolcu üzerine iki rekât kılmak gerekli olur.

Ben dedim: Yolcu olan kimse hangi namazları¹³⁸⁶ kısaltır, ne dersin? O dedi, sabah namazını aynı mukim gibi iki rekât kılar. Öğleyi kısaltır ve iki rekât kılar. İkindiyi de kısaltır; böylece onu da iki rekât kılar. Akşam namazını aynı mukim gibi kılar. Yatsı namazını kısaltır; böylece onu iki rekât kılar. Vitir namazını mukimin namazı gibi üç rekât kılar. Ancak yolcu olan kimse zikrettiğimiz bu her bir namazda kıraati de kısa yapar. Hazarda olan kişi kıraatte seferde olan kişiye benzemez.¹³⁸⁷ Ben dedim: seferdeki nafil namazı¹³⁸⁸ da böyle iki rekât mı¹³⁸⁹ bu iki rekât hazarda ve seferde aynı mı? Evet, dedi.¹³⁹⁰

¹³⁷⁷ Metindeki “salatü’n nisveti” ifadesi “A” nüshasında salatü’n nisai” olarak gelmiştir.

¹³⁷⁸ Metindeki “salatühunne” kelimesi “S” nüshasında böyle gelmiş, diğer nüshalarda ise “salatühum” şeklinde gelmiştir k, bu bir yanlıştır

¹³⁷⁹ Metindeki “yeczihim” kelimesi nüshalarda böyle gelmiştir. Bu mesele “S” nüshasından düşmüştür. Bunun doğrusu “yeczihinne” şeklinde olmasıdır.

¹³⁸⁰ Metindeki “Bir adam yolcu olduğu halde öğle namazına başladı ve kıraatsiz olarak iki rekat kıldı.” Cümlesi “S” nüshasında “Bir misafir iki rekat kılmaya niyet ederek öğle namazını kılmaya başladı” şeklinde gelmiştir.

¹³⁸¹ Metindeki “bi kıraatin” kelimesi “HA” ve “S” kelimelerinde böyle gelmiş, fakat bu kelime diğer nüshalardan düşmüştür.

¹³⁸² Metindeki “efsedeha kable” ifadesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “efsedeha haza kable” şeklinde gelmiştir.

¹³⁸³ “İmam bir sözle namazını ifsat etmiş, yolcunun namazı nasıldır, ne dersin?” cümlesi “S” nüshasında “İmam bir söz ile namazı bozdu. Yolcu üzerine iki rekat kılmak gerekir mi? Evet, dedi.” şeklinde gelmiştir.

¹³⁸⁴ Metindeki “ala halihî” kelimesi esas nüshada ve “S” nüshasında böyle gelmiş, “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “İla halihî” şeklinde gelmiştir.

¹³⁸⁵ Bu cümle “H” nüshasından düşmüştür.

¹³⁸⁶ Metindeki “eyye salatin” ifadesi “H” nüshasında böyle belmiş, “A”, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “e-salati” olarak “S” nüshasında da “eyye es-salati” olarak gelmiştir.

¹³⁸⁷ Metindeki “el-hadarü es-seferü” ifadesi, “S” nüshasında “es-seferü elhadara” olarak gelmiştir.

¹³⁸⁸ Metindeki “kezalike” kelimesi yerine “HA” nüshasında “salatühu” kelimesi gelmiştir.

¹³⁸⁹ Metindeki rekateyni” kelimesi nüshalarda böyledir. Yani “yüsalli rekateyni” demektir.

¹³⁹⁰ “Evet, dedi.” cümlesi “H” nüshasından düşmüştür.

Ben dedim: Yolcu bir adam namazda mukim bir imama uyarsa kaç rekât kılar, ne dersin? O mukim kimsenin kıldığı kadar kılar, dedi.¹³⁹¹ Ben dedim. Eğer yolcu kişi imama selam vermeden önce ve teşehhütten sonra uymuş olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim, eğer o, sehiv secdesinde uymuş olsa yine böyle midir?¹³⁹² Evet, dedi.

Ben dedim: Yolcu kişi bütün namazlarda arkadaşlarına imam olsa onun kıyam ve kıraat miktarı ne kadar olmalı ne dersin? O her rekatta Fatıha suresi ile kolayına gelen bir sureyi okur, dedi. Eğer o dedim sabah namazında “kul hüvellahü ehad” okursa? Bu onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: O sabah namazında sence bu surelerin hangisini okursa daha iyi olur? Bence dedi, onun Fatıha ile beraber Tarık, Şems ve bu gibi¹³⁹³ sureleri okuması daha iyidir. Ben öğle namazı da böyle midir, dedim? Evet, dedi. Ben ikindi, akşam ve yatsı namazları dedim? Fatıha ile beraber İhlas ve Nasr surelerini okur, dedi. Ben dedim: O rüku ve secdelerde tesbihleri üçer üçer mi söyler? Evet dedi, dilerse o üçer üçer söyler, dilerse bundan daha fazla söyler. Fakat ben onun üçer üçerden daha az söylemesini istemem.

Ben dedim: Namazlarda kunut (dua) diye bir şey var mı? Vitir namazı müstesna, ne hazarda ve ne de seferde hiçbir namazda kunut (dua etmek) diye bir şey yoktur. Hz. Peygamberden bize ulaştı ki, o asla kunut yapmadı. Ancak müşriklerden bir kabile ile savaştı ve bir ay kunut yapıp onların aleyhine dua etti.¹³⁹⁴ Bize Ebu Bekir es-Sıddık'tan ulaştı ki, o hiç kunut yapmadı.¹³⁹⁵ Esved b. Yezid'in şöyle dediği bize ulaştı. Ben iki sene¹³⁹⁶

¹³⁹¹ Bu soru ve cevap cümlesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹³⁹² Metindeki “ve kezalike” kelimesi “H” nüshasında “ve keza” olarak gelmiştir.

¹³⁹³ Metindeki “ve nahvihima” kelimesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “mea nahvihima” şeklinde gelmiştir.

¹³⁹⁴ Yazar bu haberin senedini Asar adlı eserinde vermiştir. Ebu Hanife bize Hammad ve İbrahim yoluyla Hz. Peygamberin bir ay müstesna dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut yaptığı görülmediğini haber verdi. O müşriklerden bir kabile aleyhine dua etti; fakat onun ne bundan önce ve ne de bundan sonra kunut yaptığı görülmedi. Ebu Bekir'in de bundan sonra dünyadan ayrılıncaya kadar kunut yaptığı görülmedi. Eh. O bunu Hüccet adlı kitabında da (s. 101) rivayet etmiştir. O Hişam ed-Destevai, Katade Enes b. Malik yoluyla Resulullah'ın bir ay rükudan sonra kunut yaptığını ve bazı Arap kabileleri aleyhine dua ettiğini e sonra bunu bıraktığını haber verdi. O bunu Hüccet adlı eserinde (I, 105) rivayet etti. İmam Ebu Yusuf bunu Asar'ında Ebu Hanife, Hammad ve İbrahim yoluyla rivayet etti. Hz. Peygamber bir ay müstesna sabah namazında hiç kunut yapmadı. Sadece müşriklerden bir kabile ile savaştı ve onların aleyhine dua etti. Ne bundan önce ve ne de bundan sonra onun kunut yaptığı görülmedi. Eh. Sonra o dedi: Yusuf bize babası, Ebu Hanife, Hammad, İbrahim, Alkame ve Abdullah yoluyla Hz. Peygamber'den bunun benzerini haber verdi. Eh. s. 70. Harisi, Üşnani, İbn Husrev, Üşnani'nin senedi ile ve Ebu Yusuf, Ebu Hanife, Hammad, İbrahim, Alkame yoluyla İbn Mesud'un bir ay müstesna Hz. Peygamber'in sabah namazında kunut yapmadığı ve müşriklerden bir kabile ile savaştığı, böylece kunut yapıp (onların aleyhine) dua ettiği hakkındaki söylediğini haber verdi. Bak. Camiu'l Mesanid, I, 342. Harisi bunu Ebu Sa'd es-Sağani yoluyla açıklanan senedi ile Ebu Hanife'den tahrîç etmiştir. Gerçekten Hz. Peygamber, bir ay müstesna sabah namazında kunut yapmamıştır. Bundan ne önce ve ne de sonra onun (namazda dua ettiği) görülmemiştir. Ancak o bu bir ayda bazı müşrik insanlar aleyhine dua etmiştir. Bak. Cami-ul Mesanid, s. 346. Hafız Talha ve İbn Husrev bu hadisin benzerini Malik b. el-Füdeyk ve Ebu Hanife'den tahrîç etmişlerdir. Bak. Cami-ul Mesanid, s. 324. Harisi, Muhammed b. Bişr, Ebu Hanife, Atıyye el-Avfi ve Ebu Said el-Hudri yoluyla Hz. Peygamber'in ancak kırk gün kunut yaptığını ve “Usayye” ile “Zekvan” kabileleri aleyhine dua etti. Sonra o ölünceye kadar bir daha kunut yapmadı. Bak. Cami-uş Mesanid, s. 330. Ben dedim: Hz. Peygamber'in Ri'lan, Zekvan ve Osayye kabileleri aleyhine dua edip bir ay kunut yapması meşhurdur. Sahih ve Sünen hadis kitaplarında geçer.

¹³⁹⁵ İmam Ebu Yusuf Asar'ında bunun senedini şöyle açıkladı. Ebu Hanife, Hammad ve İbrahim yoluyla Hz. Ebu Bekir'in Allah Teala'ya kavuşuncaya kadar hiç kunut yapmadığını haber verdi. Eh. s. 71. Bu İmam Muhammed'in Asar'ında da Hz. Peygamber'in kunutu maksadıyla fazla olarak geçmiştir. Üşnani ve İbn Husrev, Müsnedlerinde imam için mukri yoluyla bunun tahrîcini yapmıştır. İmam Azam, Hammad ve İbrahim yoluyla Alkame'nin şöyle dediği rivayet edildi. “Ebu Bekir (r.a.) Allah'a kavuşuncaya kadar sabah namazında kunut yapmadı.” Bak. Camiu'l Mesanid, I, 330.

¹³⁹⁶ Metindeki “seneteyni” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “seneyni” olarak gelmiştir. Doğrusu ise “seneteyni” rivayetidir. Zaten bu diğer nüshalarda da böyledir.

Ömer b. el-Hattab ile arkadaşlık yaptım; onun ne seferde ve ne de hazarda kunut yaptığını görmedim.¹³⁹⁷

Ben dedim: Bir topluluk gazveye çıkıyorlar, böylece onlar savaş topraklarına girip bir şehri kuşatarak orayı bir ay veya daha fazla kalmak üzere kendilerine vatan ediniyorlar. Onlar namazlarını tam kılabilirler mi¹³⁹⁸ ne dersin? Hayır, dedi. Onlar sadece¹³⁹⁹ yolcu namazı gibi kılarlar. Ben niçin¹⁴⁰⁰ dedim, halbuki onlar bir ay kalmak üzere kendilerine vatan edinmişler? Çünkü dedi, onlar kışladadırlar.¹⁴⁰¹ Oysa kışla şehirler¹⁴⁰² ve kentler gibi değildir. Ancak onlar gazvede ve savaştadırlar. Hangi yolculuk bundan daha şiddetli olabilir ki? Ben dedim: Eğer onlar bir seferde¹⁴⁰³ olup bir yeri kuşatsalar da böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer onlar bir şehre inseler ve onun bir kısmında yerleşip kuşatsalar ve halkını öldürüp ikamet etmek üzere orayı kendilerine vatan edinseler ne dersin? Bunlar dedi, her ne kadar kendileri için vatan edinmiş olsalar bile onlar yolcudurlar.

Ben dedim: Yolcu bir adam¹⁴⁰⁴ yolcu bir cemaate namaz kıldırdı ve cumaya niyet etti, cemaat da niyet etti ne dersin? Cuma onlar için yeterli olmaz; onların öğle namazını kılmaları gerekir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü onlar dedi, öğleye niyet etmediler, ancak cumaya niyet ettiler. Halbuki Cuma onlar için yeterli olmaz. Çünkü onların yanlarında imamları da yoktur¹⁴⁰⁵ ve şehirde de değildirler. Ben dedim: Eğer onlar bir şehre girseler ve o yöre halkı ile beraber cumayı kılsalar¹⁴⁰⁶ ne dersin? Bu onlar için yeterli olur, dedi. Ben niçin dedim, halbuki onlar misafir, Cuma üzerlerine farz da değil? Onlar imama uydukları zaman imama farz olan onlara da farz olur. Sen biliyorsun ki, kadın ve köleye Cuma farz değildir; ama onlar imamla beraber cumayı kılsalar onlar için yeterli olur. Yine sen biliyorsun ki, yolcu kişi iki rekat kılması gerekir. Ama o mukim imamın namazına uyduğu zaman imama ne farz ise onun üzerine de o farzdır. İşte Cuma da böyledir.

Ben dedim: İmam sefere çıkıp bir şehre veya kente uğradığı zaman o yöre halkına kendisi yolcu olduğu halde Cuma namazını kıldırsa ne dersin? Bu hem kendisi için ve hem de o halk için yeterli olur, dedi. Ben o yolcu olduğu halde bu nasıl olur dedim? İmam sıradan bir adam gibi değildir, dedi. Ben dedim: Kendi idaresi altındaki bir şehir ve kente uğradığı zaman emir-başkan da böyle midir? Evet, dedi.

---

¹³⁹⁷ Yazar bu haberi Asar kitabında (s. 43) senedi ile beraber şöyle verir. Hüccet kitabında da (s. 101) böyledir. Ebu Hanife bize Hammad, İbrahim ve Esved b. Yezid yoluyla haber verdi ki, o iki sene seferde ve hazarda Ömer b. Hattab ile arkadaşlık yaptı da ondan ayrılıncaya kadar sabah namazında onun kunut yaptığını görmediğini haber verdi. Eh. Bu haberi Ebu Yusuf Asar'ında (s. 71) senet ve metin olarak rivayet eder. Fakat orada "sabah namazında ondan ayrılıncaya kadar" ifadesini söylemez. İbn Husrev bunu Müsned'inde Muhammed b. Şüca, Hasan b. Ziyad, Ebu Hanife, Hammad ve İbrahim yoluyla Esved'in şöyle dediğini rivayet eder. Ömer b. el-Hattab ile iki sene arkadaşlık yaptım. Onun sabah namazında kunut yaptığını hiç görmedim. Hasan b. Ziyad da bu rivayeti Kitab-ül Asar'ında haber verir. Bak. Camiu'l Mesanid, I, 329. Hafız İbn Hüsrev ve Üşnani, Ebu Abdurrahman el-Mukri, Ebu Hanife, ve Hammad yoluyla İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi. Şam halkı ile savaş yapıncaya kadar ne Ebu Bekir, ne Ömer, ne Osman ve ne de Ali kunut yapmadılar. Böylece kunut yapıyordu...bak. Camiu'l Mesanid, I, 311

¹³⁹⁸ Metindeki "es-salate" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında böyle gelmiş, bu kelime diğer nüshalardan düşmüştür.

¹³⁹⁹ Metindeki "ve lakinnehum" kelimesi "H" nüshasında "ve lakinne" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰⁰ Metindeki "lime" kelimesi "S" nüshasında "ve lime" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰¹ Metindeki "askerin" kelimesi "S" nüshasında "el-askeri" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰² Metindeki "ke'l emsari" kelimesi "S" nüshasında "ke'l mısri" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰³ Metindeki "fi seferin" kelimesi "S" nüshasında "fi's seferi" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰⁴ Metindeki "müsafirın" kelimesi "S" nüshasında "imamen müsafirın" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰⁵ Metindeki "ğayri imamin" ifadesi "S" nüshasında "ğayri'l imami" olarak, "HA" nüshasında da "imamin ve fi" olarak gelmiştir.

¹⁴⁰⁶ Metindeki "fe sallu el-cümüate" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarından "fe nevev el-cümüate" olarak geldi.

Ben dedim: Emir-ul Mevsim (Hac Emiri) Mekke halkından olmayan bir kimse ise ve bu hac emirliği ile görevlendirilmişe ve kendisi için ikamete niyet edip orayı vatan kabul etmiş ise o hac mevsiminde namazlarını tam mı kılacak ve Mina halkını Cuma günü toplayacak mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o Mekke halkından birisi olmuş olsaydı yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o Mekke halkından değil, fakat hac mevsimi için görevli (amil) tayin edilmiş yalnız Mekke için amil tayin edilmemiş ise ve kendisi on beş gün ikamet etmeye niyet etmeyip vatan edinmediyse? O iki kılar dedi. Ben dedim: O Cuma günü Mina halkını toplar mı? Hayır, dedi.

Ben dedim: Yolcu kişi hayvanının üzerinde giderken nafile namaz kılmak istediği zaman nasıl yapar, ne dersin? O dedi, hayvanı üzerinde onun yöneldiği tarafa nafile olarak ima ile kılar. Secdesini rükûdan daha aşağıda yapar. Ben dedim: Hangi hayvan üzerinde olursa olsun onun için yeterli olur mu? Evet, dedi. şayet onun bindiği eğerde pislik varsa onun namazı fasit olur mu? Hayır, dedi. Bu bakımdan hayvan daha kötüdür. Sonra o onun namazını ifsat etmez. Ben dedim: Ben dedim: Hayvan üzerindeki kadın da böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Hayvanı üzerindeki adamın eğer tilavet secdesi ayetini duysa veya onu okusa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: eğer o farz olan namazı hayvanı üzerinde kılsa ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Onun bunu yeniden kılması gerekir. Ben dedim eğer o hasta ise attan inemiyor veya attan indiği takdirde yırtıcı hayvanlardan ve başka şeylerden korkuyorsa? Yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Mukim kimse hayvanı üzerinde nafile namaz kılabilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o şehirde iki fersah (11,524 km. mesafe)¹⁴⁰⁷ veya üç fersah uzağa gitmişe hayvanı üzerinde nafile kılabilir mi? evet, dedi.

Ben dedim: Bir yolcu adam hayvanı üzerinde bir rekât nafile namaz kıldı, sonra da evine geldi, ne dersin? O, diğer rekâtı da kılar, dedi.

Ben dedim: Mukim veya misafir bir adam yerde bir rekât nafile namaz kıldı. Sonra hayvanına bindi ve o binek olduğu halde bir rekât daha ilave edip kıldı, ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz dedi, o yeniden iki rekât kılması gerekir.

Ben dedim: “Allah için iki rekât nafile namaz kılmak üzerime borç olsun” diyen ve böylece bu iki rekât namazı hayvanı üzerinde kılan adam hakkında ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz dedi. Ben dedim: Eğer o “Allah için dört rekât nafile namaz kılmak üzerime borç olsun” deyip¹⁴⁰⁸ hayvanına binmeden önce iki rekât namaz kılıp teşehhüt yapmadan ve selam vermeden atına biner ve diğer iki rekâtı da hayvanı üzerinde kılsa yine böyle midir? Evet, dedi, onun için yeterli olmaz. Onun yeniden dört rekât namaz kılması gerekir.

Ben dedim: Bir adam abdestsiz olduğu halde secde ayetini işitse veya okusa sonra abdest alıp atına binse¹⁴⁰⁹ onun bunu hayvanı üzerinde ima ile yerine getirmesi¹⁴¹⁰ yeterli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu at üzerinde iken işitirse ve sonra inip yerde secde ederse? Onun için yeterli olur dedi. Ben dedim: O inmiş iken üzerine vacip olan her bir namaz ve secdeyi hayvanı üzerinde yerine getirmesi onun için yeterli olmaz. O binek üstünde iken üzerine vacip olan her bir namaz ve secdeyi¹⁴¹¹ indikten sonra inmiş olarak yerine getirir, bu onun için yeterli olur, öyle mi? Evet, dedi.

¹⁴⁰⁷ Metindeki “fersahayni” kelimesi “H” nüshasında “ala fersahayni” olarak gelmiştir. Doğru olanı ise diğer nüshalardakidir.

¹⁴⁰⁸ Metindeki “lev kale” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁴⁰⁹ Metindeki “ve rakibe dabbetahu” ifadesi “S” nüshasında “ve rakibe ala dabbetin” şeklinde geldi.

¹⁴¹⁰ Metindeki “n yakdıyeha” kelimesi “H” nüshasında “en yakdıye” olarak gelmiştir.

¹⁴¹¹ “her bir namazı ve secdeyi” ifadesi “S” nüshasında her bir secdeyi ve namazı” olarak gelmiştir.

Ben dedim: Mahmilde¹⁴¹² bulunan iki kişiden birisi nafile namaza başladı, diğeri de niyet edip ona uysa ne dersin? Bu onların her ikisi için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o, imamın sol tarafında ise? Ben bunun ona imam olmasını hoş görmem dedi. Ben eğer o (imam) olmuşsa dedim? Onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer bunlardan her biri bir hayvan üzerinde ise ve birisi imam olup diğeri de ona uyararak namaz kılsalar? İmamın namazı kendisi için yeterli olur. Uyan kişinin namazı ise yeterli olmaz, dedi. Ben bu ve evvelkinin farkı nereden kaynaklanıyor dedim? Bunlar ikisi de aynı değildirler, dedi. Sen görüyorsun ki, iki hayvan arasında bir yol vardır. İşte bu onun namazını ifsat etmektedir.¹⁴¹³

Ben dedim: Yolcu bir adam yine yolcu bir topluma imam olmuş, böylece cemaatten birisi imamın arkasında uyumuş. İmam da namazı bitirip tamamlamış. Bu adam imam namazdan ayrıldıktan sonra uyanmış ve abdesti bozulup dışarı çıkmış ve abdest almıştır. Sonra onun aklına mukim olmak geldi; o namazı kaç rekât kılacaktır? İki rekât kılacak dedi. Ben niçin dedim? Çünkü o dedi, ancak imamın kıldığını kaza edecektir. Sen biliyorsun ki, imamın kıraati onun için de kıraat olduğundan o namazı kıraatsiz olarak kaza eder. Sen yine biliyorsun ki, o namaza kendi başına başlamış olsa, böylece bir rekât kıldıktan sonra uyusa ve uyandığı zaman vakit geçmiş olsa ve abdesti bozulup şehre girmiş olsa, abdest alıp mukim olsa o iki rekât olarak kaza eder. Ben dedim: O şehre girdiği bir zamanda abdesti bozulsa¹⁴¹⁴ veya o vaktin içinde iken ikamete niyet etmiş olduğu halde konuşursa?¹⁴¹⁵ O mukim kimsenin namazı gibi kılar, dedi. Çünkü o içinde bulunduğu namazını bozmuştur. Sen biliyorsun ki, o kendi başına namaza başlamış olsa, böylece bir rekât kıldıktan sonra bilerek abdesti bozulsa veya konuşmuş olsa ve o vaktin içinde iken ikamete niyet etmiş olsa (nasıl kılacak)? O mukim kişinin namazını kılacak, dedi. Çünkü o içinde bulunduğu namazı bozmuştur.¹⁴¹⁶

Ben dedim: Yolcu bir adam yine yolcu bir imamla beraber¹⁴¹⁷ bir rekât namaz kıldı. Fakat imam daha önce bir rekât kılmıştı. Böylece imam namazı tamamlayıp ayrılınca namazı tamamlamak üzere ayağa kalktı. Sonra onun aklına mukim olmak geldi (ve mukim oldu). Bu adam namazı kaç rekât kılacak, ne dersin? Dört rekât kılacak, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o ancak kıraat ile kaza eder¹⁴¹⁸ ve bu evvelkine benzemez.

Ben dedim: Küfe halkından yolcu bir adam Hire yolunda yolcu bir imamla namaza başladı.¹⁴¹⁹ Sonra onun arkasında uyudu ve böylece uyandığında imamın namazı

¹⁴¹² Mahmil, deve ve fil gibi hayvanların sırtına konan karşılıklı oturacak şekilde yapılmış bir çeşit kapalı sepet. (çev.)

¹⁴¹³ Serahsi şöyle dedi: Muhammed b. el-Hasen'den onun şöyle dediği rivayet edilir. Ben yerdeki namaza kıyas ederek onun hayvanı imamın hayvanına o kadar yakın ki, aralarındaki açıklık ancak bir saf kadar ise bunun ona uymasını istihsan ile caizdir, diyorum. Eh. Şerh-ul Muhtasar, II, 202.

¹⁴¹⁴ Metindeki "fe ahdesa" kelimesi "S" nüshasında "ahdesa" olarak gelmiştir.

¹⁴¹⁵ "veya o vaktin içinde iken ikamete niyet etmiş olduğu halde konuşursa" cümlesi "S" nüshasında "veya o ikamete niyet etmiş olduğu halde vakit içinde konuşursa" olarak gelmiştir.

¹⁴¹⁶ "Sen biliyorsun ki, o kendi başına namaza başlamış olsa." cümlesi "A" ve "Z" nüshalarında böyle gelmiş, fakat bu cümle "H", "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür. Bunun mükerrer bir cümle olduğu açıktır. Yalnız metindeki "elleti kane fiha" ifadesi "Z" nüshasında "elleti fiha" olarak gelmiştir.

¹⁴¹⁷ Metindeki "salla maa imamin misafirin" ifadesi "S" nüshasında "salla bi misafirin" şeklinde gelmiştir.

¹⁴¹⁸ "Kıraatle kaza eder" ifadesi "H" nüshasında kıraatsiz kaza eder" şeklinde gelmiştir ki, bu bir mana taşımaz. Bunun açıklamasında Serahsi şöyle dedi. Mesbukun (cemaatle kılınan namazda en az bir rekât kaçırın kimsenin) ikamete olan niyeti veya şehrine ulaşması, onun üzerinde olan rekat borcunu kaza etmede onun namazını tamamlamasını gerektirir. Çünkü mesbuk kimse namazın kazasında aynı münferit (tek başına namaz kılan) kimseye benzer. Münferid kimsenin mukim olmaya olan niyeti ise vakit içinde onun farz namazını değiştirir. İşte mesbukun niyeti de böyledir. Zira (bu konuda) aslolan onun kendisidir. Eh. I, 252.

¹⁴¹⁹ Metindeki "min ehl-il Kufeti müsafirın iftetaha" ifadesi "S" nüshasında "min ehl-il Kufeti iftetafa" olarak geldi.

tamamlayıp ayrılmış olduğunu gördü. Sonra adamın abdesti bozuldu ve evine döndü, vakit çıkmadan önce abdest aldı ve mukim olmaya niyet etti, ne dersin? Eğer o dedi, konuşmuşsa dört rekât kılar, konuşmamışsa iki rekât kılar. Ben dedim: Eğer onun abdesti bozulmuş ve konuşmuş olduğu halde vakit geçtikten sonra şehrine girerse ve böylece abdest alırsa kaç rekât kılar? İki rekât kılar, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, bu onun üzerine iki rekât farz olmuştur¹⁴²⁰ böylece onun bunu dört yapmaya gücü yetmez. Ben dedim: O, bu namazın vakti geçmeden önce mukim olmaya niyet ettiği halde vakit çıkmadan evvel şehrine girmiş olsa¹⁴²¹ kaç rekât kılar? İki rekât kılar dedi.¹⁴²² Ben niçin¹⁴²³ dedim? Çünkü dedi, o, imam namazdan ayrıldıktan sonra mukim olmaya niyet etmiştir. Böylece onun üzerine iki rekât farz olmuştur. Zira konuşmadığı müddetçe onun üzerine düşen, imama tabi olmak ve kalanı da kıldığı üzerine bina etmektir. Eğer o konuşmuş olsa dört rekât kılar.

Ben dedim: Horasan halkından bir adam Küfe'ye geldi ve orada bir ay kalmak istedi. Böylece namazlarını tam kıldı. Sonra oradan ayrılıp Hire'ye gitti ve orada on beş gün kalmaya karar verdi. Böylece namazlarını (orada) tam kıldı. Sonra Horasan'a gitmek üzere Hire'den¹⁴²⁴ ayrıldı. Bu suretle o Küfe'ye uğradı ve namaz vakti geldi. O, namazını kaç rekât kılacak, ne dersin? İki rekât kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o Küfe'den Hire'ye doğru yola çıkıp¹⁴²⁵ on beş gün ikamet etmek üzere kendisine vatan edinmediği halde; böylece o, Hire'de bu niyetle günlerce kalsa ve namazlarını tam kılsa sonra Horasan'a gitme niyeti ile Hire'den ayrılrsa böylece Küfe'ye uğrasa ve namaz vakti gelse o namazı kaç rekât kılar? O mukim kişinin namazı gibi dört rekât kılar dedi. Çünkü o henüz daha mukimdir. Bu mukimlik, o yolcu olarak çıkmadıkça veya başka bir belde on beş gün kalmak üzere¹⁴²⁶ kendisine vatan edinmedikçe devam eder.

Ben dedim: Horasan halkından bir adam Küfe'ye geldi. Böylece orada on beş gün kalmak üzere kendisi için vatan edindi. O, oraya geldiği zaman namazlarını tam mı¹⁴²⁷ kılacak, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim. Eğer o, orada günlerce kalsa ve sonra Mekke'ye gitmek üzere ayrılrsa, böylece Kadisiyye'ye¹⁴²⁸ varınca kendisinin Küfe'de bir ihtiyaç olduğu aklına geldi ve geri dönüp orada kalma niyeti olmadan Küfe'ye geldi. O Küfe'de iken namaz vakti geldi, kaç rekât kılacak? O iki rekât kılar, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o, önceki ikametinden ayrıldı ve sefer hailine döndü.¹⁴²⁹ Ben dedim: Eğer bu adam Küfe halkından

¹⁴²⁰ Metindeki "vecebet" kelimesi "S" nüshasında "vecebe" olarak gelmiştir.

¹⁴²¹ Metindeki "fe iza" dehale" ifadesi, "H" nüshasında "fe in dehale", "S" nüshasında "fe in feale" olarak gelmiştir. Burada "feale" kelimesi "dehale" kelimesinin yanlış şeklidir.

¹⁴²² Metindeki "kale rekateyni" ifadesi "S" nüshasında böyle gelmiş, "A", "H" ve "HA" nüshalarında ise "lem yüsalli rekateyni" şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlışır ve düşme vardır.

¹⁴²³ Metindeki "kultü lime" ifadesi "S" nüshasında böyle gelmiş, fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür, hâlbuki bunun bulunması gerekir.

¹⁴²⁴ El-Hiretü: Hire ha harfinin esresi ve ya harfinin sükûnuyla ve rı harfi, Küfeden üç mil uzakta, Necef denen yer üzerinde bir şehridir. İran denizinin buraya bitişik olduğu iddia edildi. Bak. Mucem'ül Büldan, III, 376

¹⁴²⁵ Metindeki "fe in harace" ifadesi "H" ve "S" nüshalarında "fe in kane harace" şeklinde gelmiştir.

¹⁴²⁶ Metindeki "ala'l mukami" kelimesi "H" ve "S" nüshalarında "ala'l ikameti" olarak gelmiştir.

¹⁴²⁷ Metindeki "e yetümmü" kelimesi "H" nüshasında "e temme" şeklinde gelmiş, bunun doğrusu diğer nüshalarda olmalıdır.

¹⁴²⁸ Kadisiyye, Küfe'ye on beş fersah mesafede olan bir belde. Kadisiyye ile Azib arasında ise dört mil vardır. Mucem'ül Büldan VII, 6

¹⁴²⁹ Netice olarak üç çeşit vatan vardır. Yerleşik vatan ki, buna vatan-i asli derler. Kişinin doğup büyüdüğü veya evlendiği ya da vatan tuttuğu bir yerdir. Müstear (geçici) vatan: Bu yolcunun on beş gün kalmaya niyet ettiği bir yerdir ki, asıl vatana uzaktır. Sükna (sakin olduğu) vatan: Bu da yolcunun on beş gün veya on beş günden daha az bir zaman için kalmaya niyet ettiği bir yerdir. Bu ise asıl vatana yakındır. İmdi vatan-i asli, ancak kendisi gibi bir asıl vatan ile kalkabilir. Vatan-i asli müstear-geçici vatanın (hükümünü) kaldırır. Vatan-i müstear da buna benzer. Yolculuk vatan-i süknanın altında olduğundan onu kaldıramaz. Oradan her ayrılma vatan-ı sükna'yı

birisi olsaydı mesele yine bu hal üzere¹⁴³⁰ mi olurdu? Bu evvelkine benzemez, dedi, o dört rekât kılar.

Ben dedim: Küfe halkından bir adam kendisinin bir ihtiyacı için Kadisiyye'ye gitmek üzere yola çıkıyor, kaç rekât kılacak, ne dersin? Dört kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o, Hire'ye¹⁴³¹ gitmek üzere ve fakat oradan öteye geçmemek niyetiyle¹⁴³² Kadisiyye'den yola çıksa? O dört rekât kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o bir gün veya iki yürümek suretiyle böyle yapsa ve Mekke'ye kadar gelse, her bir gün veya iki günlük yolculuğunda öteye geçmeme¹⁴³³ niyeti taşısa? Bunların hepsinde onun üzerine düşen mukim kişinin¹⁴³⁴ namazı gibi kılmaktır, dedi. Ben dedim: Eğer o daha öteye geçmeme¹⁴³⁵ niyetiyle Kadisiyye'ye gitmek üzere¹⁴³⁶ yola çıksa sonra oradan çıkıp Hufeyre'ye gitse¹⁴³⁷ sonra Şam'a gitme niyetiyle yola çıksa ve Küfe'ye uğramadan Kadisiyye'ye uğrasa? Hufeyre'den çıkıp¹⁴³⁸ Kadisiyye ile arasındaki yerlere yönelerek ve Şam'a gelinceye kadar o, iki rekât kılar, dedi. Ben dedim: Eğer onun Kadisiyye'de (daha önceden) bıraktığı bir eşyası varsa, böylece o eşyasını (almak üzere)¹⁴³⁹ Hufeyre'den¹⁴⁴⁰ yola çıkar eşyasını oradan alı ve Şam'a götürürse Küfe'ye uğramazsa? O iki rekât kılar dedi. Ben dedim: Eğer o Hufeyre'ye gelmemiş¹⁴⁴¹ fakat bir ihtiyacı için Kadisiyye'den çıkıp Hufeyre'ye¹⁴⁴² yaklaşınca fikrini değiştirip Kadisiyye'ye dönmek istedi böylece oradan eşyasını yüklenip Şam'a intikal ettiyse¹⁴⁴³ ve Küfe'ye uğramadıysa? Onun oradan ayrılıncaya kadar dört kılması gerekir¹⁴⁴⁴ dedi. Ben niçin dedim? Eğer dedi o, bir cenaze sebebiyle, büyük veya küçük abdest için

---

kaldırır. Ancak yolculuk niyeti ile ayrılma bozamaz. Biz bu esasları Şerh-uz Ziyadat'ta yazdığımız yerde açıklamış bulunuyoruz. Böylece meselelerin çoğu orada bu esas üzere tahric edilmiştir. Bizim burada dile getirdiğimiz şey ise mesela kişi Hire'de on beş gün kalmaya niyet etmişse (vatan tutmuşsa) orası onun için müstear-geçici bir vatan olur diye orada açıklamış bulunuyoruz. Böylece onun Küfe'deki vatani bununla kalkmış olur ve o Küfe'ye hiç girmemiş kimseler grubuna katılmış olur ve bu sebeple de orada namazlarını ikişer rekât kılar. Eğer o Hire'de on beş gün kalmaya niyet etmemişse (vatan tutmamışsa), Küfe'den çıkmadığı müddetçe orada dört kılar. Çünkü Hire onun için bir vatan-ı sükna sayılır. O sebeple de onun Küfe'deki vatani bununla kalkmaz ve o Horasan'a gitme niyeti ile Küfe'den ayrılmadığı müddetçe orada mukim sayılır. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da söylediği burada bitti. I, 252

¹⁴³⁰ Metindeki "ala halih" "H" nüshasında "bi halih" olarak gelmiştir.

¹⁴³¹ Metinde geçen "el-Hire" kelimesi nüshalarda böyledir. Hâlbuki bunun doğrusu "el-Hufeyre"dir. Çünkü Mekke'ye gitmek üzere Kadisiyye'den yola çıkan insan Hire'ye uğramaz, bilakis Hufeyre'ye uğrar. Allah en iyi bilendir.

¹⁴³² Metindeki "ve huve yüridü en la yücavizeha" ifadesi "H" nüshasında "yüridü el-ikamete tucavizüha" diye gelmiştir ki, bu doğru değildir. "S" nüshasında ise "ve huve la yüridü en yücavizeha" olarak geldi.

¹⁴³³ Metindeki "en la yücavize" kelimesi "S" nüshasında "ve kanet niyetüha la yücavizeha" şeklinde geldi.

¹⁴³⁴ Metindeki "el-mukim" kelimesi "S" nüshasında "mukim" şeklinde gelmiştir.

¹⁴³⁵ Metindeki "en yücavizeha" kelimesi "H" nüshasında "en yetecavezeha" şeklinde gelmiştir.

¹⁴³⁶ Metindeki "ila" kelimesi yerine "Z" ve "HA" nüshalarında "min" harfi gelmiştir, bu bir hatadır.

¹⁴³⁷ Metindeki "Hufeyre" kelimesi "S" nüshasında, Mebsut'ta ve Muhtasar'da böyledir. Doğrusu da budur. Fakat bu diğer nüshalarda "el-hire" şeklinde gelmiştir. Hufeyre kelimesi ism-i taşğir kalınındadır. Mağrib'de (I, 129) ve üstadımızdan ötreli olarak el-hufeyre diye öğrendik. Bu, onların "Kadisiyye'den Hufeyre'ye gitmek üzere yola çıktı" sözlerinde olduğu gibi Irak'ta bir yerin adıdır. Eh.

¹⁴³⁸ Metindeki "el-hufeyre" kelimesi Muhtasarda ve şerhinde böyledir; doğrusu da budur. Bu bütün nüshalarda "el-hire" şeklinde gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

¹⁴³⁹ Metindeki "ila sekalihi" kelimesi "S" nüshasında böyle gelmiştir.

¹⁴⁴⁰ Metindeki "el-hufeyre" kelimesi "S" nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise "el-hire" şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁴¹ Metindeki "el-hufeyre" kelimesi çoğu nüshalarda "el-hire" olarak gelmiştir ki, bu doğru değildir.

¹⁴⁴² Metindeki "el-Hufeyre" kelimesi "S" nüshasında böyledir; doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise "el-Hire" şeklinde gelmiştir ki, bu doğru değildir.

¹⁴⁴³ Metindeki "ve yertehilü minha ila Şami" ifadesi esas nüshada böyledir. "H" ve "S" nüshalarında ise "ve yertehilü ila Şami" diye, "Z" ve "HA" nüshalarında ise "ve yerciu ila Şami" olarak gelmiştir.

¹⁴⁴⁴ "oradan ayrılıncaya kadar dört kılması gerekir" yerine "S" nüshasında "ayrılıncaya kadar dört rekât kılması gerekir" ifadesi gelmiştir.

Kadisiyye'den çıkmış olsa sonra da Şama gitmek aklına gelse, o oradan ayrılıncaya kadar dört rekât kılmayacak mıydı? Ben evet dedim. İşte dedi, bu¹⁴⁴⁵ ve o aynı şeydir.

Ben dedim: Nil'den¹⁴⁴⁶ Küfe'ye gitmek isteyen bir adam geldi. Bu kaç rekât kılar, ne dersin? Dört rekât kılar¹⁴⁴⁷ dedi. Ben dedim: Eğer o dört kılar, Küfeye gelir ve eşyalarını oraya bırakır ve dört rekât kılar sonra kendisinin¹⁴⁴⁸ bir ihtiyacı için¹⁴⁴⁹ sahradaki namazgâha¹⁴⁵⁰ gitmek üzere çıkarsa sonra fikir değiştirip kendi bu düşüncesi sebebiyle Mekke'ye gitmek istese ancak Küfeye uğrayıp eşyalarını almak istese ve Küfeye gelse kaç rekât kılar? O Küfeden ayrılıncaya kadar¹⁴⁵¹ dört kılar, dedi. Çünkü o yolcu olmadığı halde onun eşyaları küfe'dedir. Bu sebeple o eşyalarını Küfeden alıp yolculuğa niyet edip ayrılıncaya kadar namazları kısaltmak onun üzerine vacip olmaz. Ben dedim: Eğer o Küfe'de ikamet ettiği zaman¹⁴⁵² Küfe'den Kadisiyye'ye gitmek üzere çıkarsa ve o kendisi için küfedeki eşyalarını ona bırakacak bir görevli¹⁴⁵³ istese, o bulunduğu yer ile Kadisiyye arasında ve Kadisiyye'de ikamet ettiği zaman zarfında kaç rekât kılar, ne dersin? Dört rekât kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o Kadisiyye'den gelip Şam'a gitmek isterken Küfe'ye uğrayıp ve böylece eşyalarını yüklenip bu suretle Şam'a geçerse? O dedi, bulunduğu yer ile Küfe arasında oradan çıkıp¹⁴⁵⁴ Şam'a gelinceye kadar iki kılar. Ancak Küfe'de on beş gün kalmaya niyet ederek orayı kendisine vatan yaparsa (iki kılmaz). Çünkü onun gelmiş olduğu Kadisiyye bir köydür ve onun Küfe'deki iskânı da bitmiş olup Kadisiyye'den yolcu olmuş bulunmaktadır. Ben dedim: Eğer¹⁴⁵⁵ o ilk çıkışında oraya tekrar dönme niyetiyle Küfe'den çıkar ve sonra Şam'a gitmek ister ve Küfe'ye uğrayıp eşyalarını almak isterse? Bu ile evvelki mesele kıyas bakımından aynıdır, dedi. Ancak ben sahradaki namazgâh meselesinde istihzan yaptım, Kadisiyye meselesinde ise kıyası aldım.¹⁴⁵⁶ Sen biliyorsun ki, eğer bir adam Kadisiyye'ye gitmek üzere Küfe'den yola çıkmış olsa namazlarını tam kılar. Eğer o Hufeyre'ye gitmek üzere Kadisiyye'den ayrılmış olsa yine namazlarını tam kılar.¹⁴⁵⁷ Eğer o böylece eşyaları¹⁴⁵⁸ ile beraber çıkmış olsa, hatta Beni Amir bahçelerine gelse, burada eşyalarını bıraksa Mekke'ye doğru yola çıkarsa, böylece haccedip Küfe'ye gitmek üzere Mekke'den¹⁴⁵⁹ gelse ve bahçeye uğrayıp eşyalarını alsın o, Mekke'den ayrıldığı zamandan beri yolcudur, onun yolcu namazı kılmaması gerekir.

¹⁴⁴⁵ Metindeki “fe haza” kelimesi “H” nüshasında “haza” olarak gelmiştir.

¹⁴⁴⁶ Metindeki “en-nil” yerine “HA” ve “S” nüshalarında “el-cebel” kelimesi gelmiştir. Muğrib'de (II, 236) en-Nil Mısırdaki bir nehir, Küfe'de de yine bir nehir vardır ona da Nil, denir, denilmektedir. Bu Natfî'nin zikrettiğine göre: o, şuraya gitmek üzere Nil'den çıkıp geldi, (şeklinde söylenir). Eh.

¹⁴⁴⁷ Metindeki “erbean” kelimesi “H” nüshasında “erbu” rekeatin” olarak gelmiştir.

¹⁴⁴⁸ Metindeki “lehu” kelimesi “S” nüshasında vardır, diğer nüshalarda ise yoktur.

¹⁴⁴⁹ Metindeki “fi hacetin” kelimesi “H” nüshasında “hacetihi” olarak gelmiştir.

¹⁴⁵⁰ Metindeki “el-cebbanetü” kelimesi Muğrib'te (I, 73) çölde bulunan umumi namazgâh olarak açıklanır.

¹⁴⁵¹ Metindeki “yeşhasu” kelimesi “S” nüshasında “şehasa” olarak gelmiştir.

¹⁴⁵² Metindeki “eraeyte in kane hıyne ekame bi'l-Küfeti” ifadesi “S” nüshasında “eraeyte hıyne kadime el-Küfete” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁵³ Metindeki “ve talebe ğarimen lehu bima lehu halefün” ifadesi “H” nüshasında böyledir. “S” nüshasında “fi talebi ğarimin lehu fe halefün” diye, “Z” ve “HA” nüshalarında “ğarimen lehu fe halefün” olarak gelmiş, esas nüshada ise “ğarimen lehu halefün” dır.

¹⁴⁵⁴ Metindeki “hatta” kelimesi esas nüshada ve “S” nüshasında böyledir. Fakat diğer nüshalarda ise “hıyne” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁵⁵ Metindeki “fe in” kelimesi “S” nüshasında “eraeyte in” olarak gelmiştir.

¹⁴⁵⁶ Metindeki “fi'l Kadisiyye bi'l kıyası” ifadesi “H” nüshasında “bi'l Kadisiyye fi'l kıyası” olarak geldi.

¹⁴⁵⁷ “Eğer o Hufeyre'ye gitmek üzere...” cümlesi esas nüshadan düşmüş, fakat diğer nüshalarda vardır.

“Hufeyre” kelimesi de “S” nüshasında böyle ve doğrusu da budur. O, “Z” ve “HA” nüshalarında “el-hıyre” şeklinde gelmiştir ki, bu yanlıştır.

¹⁴⁵⁸ Metindeki “bi sekalihi” kelimesinden sonra “S” nüshasında “yenkuluhu” ilave edilmiştir.

¹⁴⁵⁹ “Mekke'den” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

Ben dedim: Horasan halkından bir adam Mekke'ye gitmek üzere geldi ve böylece Küfe'ye girdi ve burada bir ay kalmaya niyet edip kendisine vatan yaptı, ne dersin? Onun dört rekât kılması gerekir, dedi. Ben dedim¹⁴⁶⁰ Eğer o bir cenaze cemaati içinde Küfe'den çıkarsa sonra Mekke'ye gitmek isterse, kendi bu düşüncesi sebebiyle Küfe'ye uğrayıp¹⁴⁶¹ böylece eşyalarını yüklenirse? O dedi, eşyalarını yüklenip Küfe'den çıkıncaya kadar dört rekât kılar. Fakat oradan çıktuktan sonra iki kılar. Ben dedim: Eğer o Küfe'den Mekke'ye gitmek üzere çıkarsa ve böylece Kadisiyye'ye inerse sonra da aklına Horasan'a geri dönmek gelirse ve Küfe'ye uğrarsa? O Kadisiyye'den çıktığı zaman¹⁴⁶² iki rekât kılar dedi. Çünkü o artık bir yolcudur. Küfe artık onun için vatan olmaktan çıkmıştır. Zira o Mekke'ye gitmeye niyet edip oradan ayrışınca onun vatan olma sıfatı düşer. Ben dedim: Eğer bu adam¹⁴⁶³ Küfe halkından birisi ise mesele yine böyle midir?¹⁴⁶⁴ O Küfe'ye girip orada kaldığı müddetçe dört rekât kılar, dedi. Horasan'a gitmek üzere oradan ayrıldığı zaman iki rekât kılar.

GEMİDE YOLCULUK BAHSİ¹⁴⁶⁵

Ben dedim: Bir yolcu gemiden çıkmaya gücü yettiği halde farz namazını gemide kıldı, ne dersin? Bana göre onun gemiden çıkması daha iyi olur, dedi. Ben eğer o böyle yapmamışsa dedim? Onun için yeterli olur, dedi. Ben eğer onlar bir cemaat olup orada cemaatle namaz kılmışlarsa, dedim? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer onlar gemiden çıkmaya kadir oldukları halde çıkmayıp orada ayakta duramadıkları için oturarak namaz kılarlarsa? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer bir imam ve onun arkasında oturdukları halde bir cemaat o bunlara böylece namaz kıldırılmış olsa? Evet dedi. –Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise eğer onlar ayağa kalkmaya kadir oldukları halde oturarak namaz kılarlarsa bu onlar için yeterli olmaz, dediler.¹⁴⁶⁶

¹⁴⁶⁰ “Ben dedim” cümlesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁴⁶¹ Metindeki “min vachi zalike ve en yemürra bi'l Küfeti” ifadesi “S” nüshasında “min vechihi zake ve en yarcia marran ila'l Küfeti” şeklinde gelmiş, esas nüshada “min vechi zalike” kelimesi diğer nüshalarda “vechihi” olarak gelmiştir.

¹⁴⁶² Metindeki “hine” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “hatta” olarak gelmiştir.

¹⁴⁶³ Metindeki “ve in kane haza racülen” ifadesi “S” nüshasında “fe in kane haza'r racülü” olarak gelmiştir.

¹⁴⁶⁴ Metindeki “bi haliha” kelimesi “S” nüshasında “ala haliha” olarak gelmiştir.

¹⁴⁶⁵ Bu başlık “S” ve “HA” nüshalarında “Yolcunun Gemideki Namazı Bahsi” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁶⁶ Ben derim ki, Ebu Hanife'nin bu görüşü istihsana, Ebu Yusuf ile Muhammed'in görüşü ise kıyasa dayanmaktadır. Bu istihsanın yorumu şudur ki, gemide bulunan çoğu kimselerin ayağa kalktıkları zaman başları döner. Zaten hüküm, nadir olan şaza göre değil, galip olan genele göre verilir. Sen biliyorsun ki, yan üstü yatan kimsenin uyuması, kendisini tutma hali zail olacağı için bir şey çıkma durumundan dolayı genellikle onun abdestini bozar. Bekar bir kızın (şu erkek ile evlenir misin diye sorulduğunda) susması, utandıkları için bekar kızların halleri genellikle böyle olmasına dayanarak onun bir rızası olarak değerlendirilir. Şaz durum, galip olan genele katılır. İşte bu buna benzemektedir. İbn Sirin hadisinde o şöyle diyor: Biz Enes İbn Malik ile beraber gemide oturarak namaz kıldık. Eğer biz isteseydik kıyıya çıkabilirdik. Mücahid de şöyle diyor: Biz Cünade b. Ebi Ümeyye ile beraber gemide oturarak namaz kıldık. Eğer biz isteseydik ayağa kalkabilirdik. İşte bunlar (gemide oturarak namaz kılmanın) caiz olduğunu göstermektedir. (Serahsi Şerh-ul Muhtasar'da böyle dedi. II, 1) Ben dedim: Mücahid hadisini İbn Ebi Şeybe Musannef'inde Abdullah b. İdris, Husayn ve Mücahid yoluyla şöyle rivayet ediyor: Biz Cünade b. Ebi Ümeyye ile beraber denizde gazve yapıyorduk. Böylece biz gemide oturarak namaz kılıyorduk. İbn Sirin hadisi Hüseyim, ve Yunus yoluyla İbn Sirin'in şöyle dediği rivayet edilir. Ben Enes ile beraber büyük bir gemide Sirin Oğulları (yöresine) gittik. O bize imam oldu dedi. Böylece o bize oturarak iki rekât namaz kıldırıldı. Sonra o bize bundan başka iki rekât daha kıldırıldı. İbn Aliyye'den Halid b. Ebi Kılabe'nin gemide oturarak namaz kılmada bir mahzur görmediği rivayet ediliyor. Veki, ve Ebu Huzeyme yoluyla Tavus'un gemide oturarak namaz kılınır dediği rivayet edilmektedir. Eh. (Gemide Oturarak Namaz Kılan Kişinin Durumu Bahsi), II, 168

Ben dedim: Gemi su üzerinde ilerlerken adam cemaate namaz kıldırıldığı zaman ne dersin? Gemi onları döndürdüğü¹⁴⁶⁷ onların da kıbleye yönelmeleri gerekir, dedi.

Ben dedim: Adam gemide namaz kıldığı zaman nereye secde eder, ne dersin? Üzerinde namaz kıldığı yere secde eder, dedi.

Ben dedim: Gemide nafile namaz kılan yolcu bir adam gemi kendisini döndürdüğü yere doğru ima ile kılıyor, ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz dedi; onun bu namazı kaza etmesi gerekir. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o namaza başladı ve onu kendi üzerine vacip kıldı sonra bundan sonra da ima etmek ve kıble dışı kılmak suretiyle o namazı fasit hale getirdi. Bu sebeple onun bu namazı iade etmesi gerekir.

Ben dedim: Gemide yolcu bir topluluk var. Onlar burada bir zaman kalıyorlar. Onlar namazlarını tam mı kılacaklar ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onlar gemide buldukları müddetçe yolcu bir topluluktur. Ben dedim: Geminin sahibi onlarla beraber olduğunda bizzat kendisi namazı tam mı kılar ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o onların konumundadır. Ben dedim: veya gemi onun ikamet ettiği evi mesabesinde değilse? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o, oradan olduğu köyünde ikamet ederse ve vatani da orada ise ancak menzili-evi gemisi ise?¹⁴⁶⁸ Bu adam namazı tam kılar, dedi.¹⁴⁶⁹

Ben dedim: Yolcu bir adam gemide yolcu bir cemaate namaz kıldırdı. Böylece başka bir gemide olan da imama uydu. Diğer¹⁴⁷⁰ gemide olup da oradan uyan insanlar¹⁴⁷¹ için bu namaz yeterli olur mu ne dersin? Onlar için bu yeterli olmaz; onların bunu yeniden kılmaları gerekir¹⁴⁷² dedi. Ben dedim: Eğer onlar bitişik iki gemide iseler? Onların namazları yeterli olur, dedi. Çünkü bu bir gemi mesabesindedir.

Ben dedim: Bir adam kıyıda duran gemide cemaate namaz kıldırdı. Kıyıda bulunan bir cemaat de ona uydular¹⁴⁷³ ne dersin? Eğer onların arasında bir yol yoksa veya aralarında¹⁴⁷⁴ nehirden bir parça yoksa böylece onların namazları tamdır, dedi. Fakat onlarla gemi arasında eğer bir yol veya nehirden bir parça varsa onların namazları fasid olur. Ben dedim: imam kıyıda namaz kılırsa ona uyanların bir kısmı gemide bulunsa yine böyle midir?¹⁴⁷⁵ Evet, dedi.

Ben dedim: Bir imam geminin içinde cemaate namaz kıldırdı.¹⁴⁷⁶ Cemaatin bir kısmı da güvertede¹⁴⁷⁷ idi, ne dersin? Eğer onlar imamdan önde değil iseler¹⁴⁷⁸ onların namazları tamdır. Eğer onlar imamdan önde iseler böylece onların namazları fasid olur, dedi. Ben

¹⁴⁶⁷ Metindeki “es-sefînetü bihim” ifadesi “H” ve “Z” nüshalarında “bihim es-sefînetü” olarak gelmiştir.

¹⁴⁶⁸ Metindeki “illa enne menzilehu es-sefînetü” ifadesi “S” nüshasında “illa ennehu bi menzileti es-sefîneti” olarak gelmiştir.

¹⁴⁶⁹ “Ben dedim: Eğer o, oradan olduğu köyünde ikamet ederse..” cümlesi “N” nüshasından düşmüştür.

¹⁴⁷⁰ Metindeki “el-ula” yerine “HA” ile “H” nüshalarında “el-uhra” kelimesi gelmiştir.

¹⁴⁷¹ Metindeki “ellezina” kelimesi, “Z” ve “HA” nüshalarında “ellezi” olarak gelmiştir ki, bu bir şey ifade etmez.

¹⁴⁷² Metindeki “yestakbilu” kelimesi “H” nüshasında “en yestakbilu es-salate” olarak gelmiştir.

¹⁴⁷³ Metindeki “el-ceddü” kelimesi, “S” nüshasında ve Muhtasar el-Kâfi’de böyledir; doğrusu da budur. Diğer nüshalarda ise noktasız “Ha” harfi ile gelmiştir. “el-cüddü” cim harfinin ötresi ile sahil demektir. Muğrib’de (I, 77) nehir kıyısına aynı kökten cüddü denir. Çünkü nehrin suyu burada kesilmektedir. Veya su onu kesmektedir. Nitekim sahil denilmiştir. Çünkü su onun yüzünü sıyrıp soymaktadır. İlh. Mecmua Bihar-ul Enhar’da ötre ile cüdde, nehir kıyısı demektir. Nitekim Mekke’nin yakınında bir şehir cüdde (Cidde) diye isimlendirilmiştir. Denilmektedir. Eh. I, 177.

¹⁴⁷⁴ “Aralarında” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹⁴⁷⁵ Metindeki “ve kezalike” kelimesi esas nüshada “fe kezalike” şeklinde idi. Diğer nüshalarda ise “ve kezalike” olarak gelmiştir; doğrusu da budur.

¹⁴⁷⁶ Bu cümlenin bir kısmı “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁴⁷⁷ Metindeki “atlal” kelimesi “talel”in çoğuludur. Gemini yelkeni (güvertesi) demektir. Evin tavanı ne ise geminin de örten perdesi odur. Eh. Muğrib, II, 18

¹⁴⁷⁸ Metindeki “in lem yekunü” esas nüshada “fe in lem yekunü” şeklinde gelmiştir.

dedim: Eğer imam güvertede olsa, cemaat de geminin alt kısmında olsa yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam kıyıda¹⁴⁷⁹ namaz kılıyordu. Böylece gemisi hareket etti. Eğer o namazına devam eder ve onu terk etmezse geminin kaybolmasından¹⁴⁸⁰ korkuyor, ne dersin? O namazını keser ve gemiye gelir, dedi. Böylece o gemide işi sağlam tutmuş olur. Sonra döner böylece namazına yeniden başlar. Ben dedim: Eğer bu hayvan¹⁴⁸¹ veya eşyasından kıymetli bir mal olsa böylece onu gitmesinden korkarsa¹⁴⁸² yine böyle midir? Evet, dedi. Bir çoban¹⁴⁸³ eğer koyunlarını kurdun¹⁴⁸⁴ kapmasından korkuyorsa yine böyle midir? Evet, dedi.

SECDE BAHSİ¹⁴⁸⁵

Ben dedim: Adam içinde secde (ayeti) bulunan bir sureyi baştan aşağı okuyor. Onun sure içinde olan bu secde (ayetini) okumayı bıraksa sence bu onun için mekruh olur mu ne dersin? Evet, dedi, ben bunu onun için mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer o bunu¹⁴⁸⁶ yaparsa? Onun üzerine bir şey lazım gelmez, dedi.

Ben dedim: Adam bir sure¹⁴⁸⁷ içinden sadece secde¹⁴⁸⁸ (ayetini) okudu. Sen bunu onun için mekruh görür¹⁴⁸⁹ müsün? Ben onun secde ayeti ile beraber başka ayetler de okumasını isterim, dedi. Fakat onunla beraber başka bir ayet okumazsa bu ona bir zarar vermez.¹⁴⁹⁰

Ben dedim: O bu secde ayetini yalnız başına¹⁴⁹¹ okusa veya başka ayetlerle birlikte okusa bundan dolayı secde etmesi onun üzerine gerekli olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bu secde ayetini abdestsiz olarak okumuşsa, o teyemmüm eder¹⁴⁹² ve secde eder

¹⁴⁷⁹ Metindeki “el-cüddü” kelimesi Muhtasarda böyledir. Az önce bu kelimenin açıklaması geçti.

¹⁴⁸⁰ Metindeki tağrika” kelimesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında böyledir. Esas nüshada ve “S” nüshasında müzekker olarak “yağrika” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁸¹ Metindeki “kanet dabbeten” ifadesi “H” nüshasında “kane dabbeten” şeklinde, “S” nüshasında ise “kanet-id dabbete” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁸² Serahsi şöyle dedi: Bir malının kaybolmasından kim korkarsa onun namazını bırakıp malına sahip çıkması caizdir. Bu gemi gitmeye yöneldiği zaman veya o eşyasından bir şey çalacak bir hırsız gördüğünde de böyledir. Çünkü malın sayılıp korunması canın sayılıp korunması gibidir. Nitekim o bir düşman veya yırtıcı bir hayvan karşısında korktuğu zaman o namazını bıraktığı gibi malı üzerine bir şey olur diye korktuğu zaman da böyledir. Fakat yazar kitapta malın az veya çok olması arasında bir açıklama yapmamıştır. Fakat üstatlarımızdan pek çoğu bunu bir dirhem ve daha fazlasıyla takdir etmişlerdir. Ve bir dirhemden daha az olan mal önemsiz olup onun için namaz kesilmez demişlerdir. Hasan, çalan hırsıza da ve (namazdan çıkıp) ufak tefek paranın arkasından koşan kimseye de Allah lanet etsin, demiştir. Ancak o amel-i kesir denilen bir işi yapmak durumunda kaldığı zaman namazdan çıkabilir. Fakat onun bir şeye ve amel-i kesire ihtiyacı yoksa o Ebu Berze el-Eslemi hadisine göre namazına devam eder. Ebu Berze bir savaşta namaz kılarken atın yuları elinden kaçtı. Böylece o atın yularını yakalayınca kadar öne doğru yürüdü. Sonra arka arkaya gidip namazını tamamladı. Bunun yorumu şudur ki, o (burada) bir amel-i kesire muhtaç olmamıştır. Allah Sübhanehu Teâla en iyi bilir. Eh. Serahsi, Şerh-ul Muhtasar-il Kâfi, II, 3.

¹⁴⁸³ Metindeki “rain” kelimesi “S” nüshasında “er-rai” olarak gelmiştir.

¹⁴⁸⁴ Metindeki “es-sebüü” kelimesi “S” nüshasında “min es-sebüü” olarak gelmiştir.

¹⁴⁸⁵ Yani tilavet secdesi.

¹⁴⁸⁶ “Bunu” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında yoktur.

¹⁴⁸⁷ Metindeki “es-suretü” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “es-suveru” olarak gelmiştir.

¹⁴⁸⁸ Metindeki “es-secdetü” kelimesi “S” nüshasında “secdetün” olarak gelmiştir.

¹⁴⁸⁹ Metindeki “hel tükrahu” yerine “H” nüshasında “kale yökrahu” ifadesi gelmiştir.

¹⁴⁹⁰ Metindeki “ve in lem yakra” maaha şeyen lem yedurrahu zalike” ifadesi “S” nüshasında “ve in lem yakra” maaha ayatin lem yedurrahu zalike şeyen” olarak gelmiştir.

¹⁴⁹¹ Metindeki “vahdeha” kelimesi “H” nüshasında “vahdehu” olarak gelmiştir.

¹⁴⁹² “e yeteyemmemü” kelimesindeki istifham hemzesi “S” nüshasında böyledir, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

mi ne dersin? Hayır, dedi. Fakat o abdest alır ve secdesini yapar. Ben dedim: Eğer o teyemmüm alır ve secde ederse? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Onun abdest alıp secdeyi iade etmesi gerekir.¹⁴⁹³ Ben, ona teyemmüm niçin yeterli olmaz dedim?¹⁴⁹⁴ O suya kadir olduğu zaman bu onun için yeterli olmaz dedi; çünkü o secdeyi kaçırmaktan korkmamaktadır.¹⁴⁹⁵ Ben dedim: o bunu başkasından duyup işitse de böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Adam secde¹⁴⁹⁶ ayetini sabi bir çocuktan, hayızlı bir kadından veya cünüp bir erkekten¹⁴⁹⁷ duyarsa ne dersin? Onun bu secdeyi¹⁴⁹⁸ yapması gerekir dedi. Ben dedim: Eğer o bunu kafir¹⁴⁹⁹ bir adamdan duyarsa? Onun bu secdeyi yapması gerekir¹⁵⁰⁰ dedi. Çünkü bu secde onun üzerine vacip olmuştur ve senin andığın şey ondan bunu iptal etmez.

Ben dedim: Cünüp bir kişi¹⁵⁰¹ secde ayetini dinlese ne dersin? Gusül ettiği zaman onun bu secdeyi yapması gerekir, dedi.

Ben dedim: Hayızlı bir kadın secde ayetini dinlese ne dersin? Onun secde etmesine gerek yoktur ve o bunu kaza da etmez.¹⁵⁰² Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o secdeden daha büyük olan farz namazı terk etmektedir. O sebeple bu kadının bunu kaza etmesi gerekmez.

Ben dedim: Bir adam secde ayetini okudu ve onunla olan bir cemaat de ondan bunu dinlediler. Bunlar onunla beraber secde edecekler mi ne dersin? Evet, dedi. Ben onlar imamdan önce¹⁵⁰³ yerden başlarını kaldırabilirler mi¹⁵⁰⁴ dedim? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer onlar imamdan önce başlarını kaldırırlarsa? Onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer onlar imamdan önce başlarını kaldırmamışlar, fakat onunla beraber secde etmişler¹⁵⁰⁵ ve secdeden¹⁵⁰⁶ kalkmışlar, sonra cemaatin bir kısmı giderken bir kısmı da kalmış, sonra gidenlerin bazıları geri gelmiş böylece secde ayetini okumuş veya geri kalan kısmı okumuş?¹⁵⁰⁷ Onlardan hiç birisi secde etmez; ancak gidip sonra tekrar gelen (kimse var ya) işte sadece onun secde etmesi gerekir, dedi. Ben niçin dedim? Adam ayeti dinlediği veya okuduğu zaman secde eder, dedi. Sonra o bunu o mecliste iken bir defa daha dinler veya okursa secde etmesine gerek yoktur. Ancak o oradan kalkar gider ve sonra tekrar gelirse onun bu secdeyi yapması gerekir. Ben dedim: cemaat aynı bu mecliste bulunuyorlar, fakat başka bir secde (ayeti) dinlediler, ne dersin? Onların bu secdeyi yapmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer onlar her bir secde (ayetini) dinlemiş olsalar, hatta Kuranda geçen bütün secde (ayetlerini) dinlemiş olsalar yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Onlar bunlar için secde etmezler, ancak sadece bir defa mı secde ederler? Evet, dedi. Yalnız onlar bu meclisten yani buldukları yerden kalkmışlar veya onların bir

¹⁴⁹³ “S” nüshasında böyledir. Fakat “ben dedim: Eğer o teyemmüm alır...” cümlesi diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁴⁹⁴ Metindeki “kultü ve lime” ifadesi “H” nüshasında “kultü lime ve lem” şeklinde gelmiştir ki, doğru olan diğer nüshalardaki metindir.

¹⁴⁹⁵ Metindeki “la yetehavefu” kelimesi “S” nüshasında “la yehafu” olarak gelmiştir.

¹⁴⁹⁶ Metindeki “es-secdete” kelimesi “S” nüshasında “secdeten” olarak gelmiştir.

¹⁴⁹⁷ Metindeki “ev min racülin” “S” nüshasında “ev racülin” olarak gelmiştir.

¹⁴⁹⁸ Metindeki “en yescüdeha” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise bu “en yescüde” şeklinde gelmiştir.

¹⁴⁹⁹ Metindeki “kâfir” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁰⁰ Metindeki “yescüdeha” kelimesi “S” nüshasında “yescüdü leha” olarak gelmiştir.

¹⁵⁰¹ Metindeki “cünüben” kelimesi “S” nüshasında “racülen cünüben” olarak gelmiştir.

¹⁵⁰² Metindeki “el-kaza” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁵⁰³ Metindeki “kabl-el imami” kelimesi “S” nüshasında “kablehu” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁰⁴ Metindeki “lehum” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalarda “aleyhim” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁰⁵ Metindeki “seceduha” kelimesi “S” nüshasında “secedu leha” olarak gelmiştir.

¹⁵⁰⁶ Metindeki “minha” kelimesi “S” nüshasında böyledir, fakat o diğer geri kalan nüshalarda geçmemiştir.

¹⁵⁰⁷ Metindeki “ev kare ba’da ma bakıye” ifadesi “H” nüshasında böyledir. “HA” nüshasında “ev ba’da ma bakıye” şeklinde gelmiştir Bu cümle diğer nüshalarda gelmemiştir.

kısmı kalkmış ve böylece gitmiş ise işte bu kalkan kimse secde (ayetini) dinlediği zaman onun secdesini yapması gerekir.

Ben dedim: Kuranda kaç¹⁵⁰⁸ tane secde ayeti var? (Şu surelerde¹⁵⁰⁹) dedi: A'raf 7/ 206; Ra'd 13/ 15; Nahl 16/ 49; İsrâ 17/ 107; Meryem 19/ 58; Hac 22/ 18; Furkan 25/ 60; Neml 27/ 25; Secde 32/ 15; Sad 38/ 24; Fussilet 41/ 37; Necm 53/ 62; İnşikak 84/ 21; Alak 96/ 19. Ben dedim: Hac suresinin sonundaki ayet secde ayeti mi yoksa değil ne dersin? O secde ayeti değil, dedi.

Ben dedim: senin bu anlattığın ayetlerin her birini kişi kendisi okuduğu veya başkasından (dinlediği) zaman onun secde etmesi gerekli olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer kişi hayvan üzerinde ise o böyle iken ayeti dinlemiş veya okumuş ise yine böyle midir? Evet, dedi. O ima ile secdesini yapar. Ben dedim: Eğer o yürüyorken ayeti dinlemiş veya okumuş ise onun ima ile secde etmesi yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben binen ile yürüyenin farkı nereden kaynaklanıyor dedim? Yürüyen kimse dedi, ayakta duran ve oturan kişi mesabesindedir. Sen biliyorsun ki, eğer bir adam namazda ayakta iken secde (ayetini) okusa, onun bunun için secde etmesi üzerine bir borç olur. İşte yürüyen de böyledir. Hayvanı üzerinde bulunan kişiye gelince, onun ima ile secde edeceği hakkında hadis bulunmaktadır.¹⁵¹⁰

Ben dedim: Adam namazda olduğu halde secde (ayetini) okudu, secde (ayeti) de surenin sonunda olup ancak secde (ayetinden) sonra bir ayet vardır, ne dersin? O muhayyerdir dedi; dilerse onu rüku ile beraber yapar, dilerse secde ile beraber yapar. Ben dedim: Eğer o, onu rüku ile beraber yapmak isterse sureyi bittirir sonra onu rüku ile beraber yaparsa bu onun için yeterli olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu secde ile beraber yapmak isterse secdeden ayrıldığı anda yapar sonra ayağa kalkar, böylece o secdeden sonra surenin geri kalanını okur, bu ise iki¹⁵¹¹ veya üç ayettir sonra da secde eder? Evet dedi, dilerse öyle yapar.¹⁵¹² Fakat bir sureyi daha birleştirirse bu benim için

¹⁵⁰⁸ Metindeki “ve kem” kelimesi “S” nüshasında “fe kem” olarak gelmiştir.

¹⁵⁰⁹ Metindeki elleti kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalarda yoktur.

¹⁵¹⁰ Bu hadisi İmam Ebu Yusuf Kitab-ül Asar’ında (s. 40) Ebu Hanife ve Hammad yoluyla rivayet ediyor ki, İbrahim Alkame ile beraber bir mahfede idi. Böylece o Kuran okudu ve secde ayetine varınca yerine yerleşmek istedi. Alkame ona Ey kardeşimin oğlu! dedi, ima senin için yeterli olur. Eh. Bunu İbn Ebi Şeybe, Ebu'l Ahvas ve Muğire yoluyla rivayet ederek hayvanı üzerinde secde ayetini okuyan kimse hakkında İbrahim’in şöyle dediğini haber verdi: Yüzü ve yönü nereye olursa olsun, o başıyla ima eder. Eh. s. 556. Heşim, Muğire ve Seyyar yoluyla Misar’ın şöyle dediği rivayet ediliyor: Hammad bize İbrahim Alkame’ye secde için hayvandan inilir mi diye sorduğu zaman onun böylece ona inmemesini emrettiğini haber verdi. Veki ve Misar’dan Vebre’nin şöyle dediği rivayet edildi: Ben Medine’den gelirken İbn Ömer’e secde ayetini hayvanı üzerinde okuyan adamın durumunu sordum. O, bu adamın yönü hangi cihete olursa olsun o başıyla ima eder diye cevap verdi. Ebu Ubeyde ve Said İbn Zeyd’den , Said’in şöyle dediği rivayet edildi. O hayvanı üzerinde secde ayetini okurdu ve böylece ima ederdi. Nuveyr’den onun şöyle dediği rivayet edildi: Ben İbn Zübeyr’i hayvanı üzerinde secde ayetini okuduğunu gördüm, böylece o ima ediyordu, dedi. Ebu Muaviye’den rivayet ediliyor ki, Said b. Cübeyr şöyle dedi: Ben Küfe ile Hire arasında Ebu Ubeyde ile yolculuk yaptım. Secde ayetini okuduk; böylece ben hayvandan inmeye başlayınca; o, “Başınla ima etmek senin için yeterli olur”, dedi. Said, Ebu Ubeyde de başı ile ima etti, dedi. Eh. (Hayvanı üzerinde iken secde ayetini okuyan adam hakkında), bkz. varak, 111/ 2.

¹⁵¹¹ Metindeki “ayetani” kelimesi yerine “H” nüshasında “insani” kelimesi gelmiştir.

¹⁵¹² Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir. (Secde ayeti surenin sonunda olduğu, ancak ondan sonra birkaç ayet kaldığı halde kişi onu namazda okuduğu zaman o dilerse rükû eder, dilerse onun için secde eder.) İbn Ömer’den böyle rivayet edildi. Kişi namazda secde ayetini okuduğu zaman rükûa gider. Çünkü bundan asıl maksat hudu ve huşudur. Bu ise secde ile meydana geldiği gibi rükû ile de meydana gelmektedir. Rükû tilavet secdesi yerine geçebilir mi, yoksa ondan sonraki secdeler mi geçer konusunda bizim uzmanlarımız ihtilaf etmişlerdir. Onlardan bir kısmı şöyle dedi: Rükû okuma yerine daha yakın olduğu için o secde yerine geçebilir. Daha sahih olan ise namazın secdesi tilavet secdesi yerine geçebilir. Çünkü bunlar arasındaki cins benzerliği daha açıktır. Zira rükû secdeler için bir nevi bir başlangıçtır. Zaten bunun için kişi secde etmekten aciz olduğu zaman namazda ona rükû etmek lazım gelmez. Rükû ancak aslının yerini tutar. Hakim dedi: (Eğer o, bunları

güzel olur. Ben dedim: Eğer secde (ayeti) surenin sonunda ise ondan sonra başka ayet yoksa böylece o bunu secde ile beraber yapar ve ayağa kalkar mı? Onun bir sure veya başka bir sureden birkaç ayet okuması gerekir, böylece o bunu rüku ile beraber yapar. Ben dedim: Eğer secde (ayeti) surenin ortasında ise o bunu nasıl yapar? O bunun için secde eder¹⁵¹³ sonra ayağa kalkar ve böylece geri kalanı okur veya bu konuda¹⁵¹⁴ kendi verdiği kararını uygular, sonra rükûa gider.

Ben dedim: Eğer o bizzat secde yerine rükû etmek istese bu onun için yeterli olur mu? Bu konuda rükû ve secde kıyas bakımından aynıdır, dedi, bunların hepsi namazdır. Sen Kuran-ı Kerimdeki şu ayeti biliyorsun: “rükû ederek yere kapandı” Sad 38/ 24). Bunun tefsiri secde ederek yere kapandı demektir. Böylece kıyasta rükû ile secde eşittir. Fakat istihsana gelince onun secde etmesi gereklidir. Biz ise burada kıyası alıyoruz. Ben dedim: Eğer o rükûda olduğu halde secde etmek isterse onun nasıl yapması gerekir? O başını rükûdan kaldırır, dedi; böylece yere kapanarak secde eder sonra başını kaldırır ve ayağa kalkar ve rükû haline döner. Ben dedim: Eğer o birinci rekâttan bir secde unutsa böylece onu ikinci rekâttan rükû halinde iken hatırlamış olsa yine böyle mi yapar? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu secde halinde iken hatırlamış olsa böylece başını kaldırır, hatırladığı secdeyi yapar sonra şu içinde olduğu secdeye döner öyle mi? Evet, dedi. Ben dedim: o bulunduğu secde ile iktifa edebilir mi? Dilerse onunla iktifa edebilir, dedi. Ben böylece ona sehiv secdesi gerekir mi dedim? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu teşehhüdü okuyup selam verdikten sonra¹⁵¹⁵ ayağa kalkmamış, konuşmamış ve oturuyor iken hatırlamış olsa? Onun bu secdeyi yapması gerekir dedi. Sonra teşehhüdü okur, selam verir ve sehiv secdelerini yapar. Ben dedim: Eğer o, secde namazın rükünlerinden biri olduğu halde konuşmuş veya mescidden dışarı çıkmış ise? Onun namazı yeniden kılması gerekir, dedi. Ben, eğer bu secde tilavet secdesi ise dedim? Onun namazı tamdır, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, o (tilavet secdesi) namazın rükünlerinden değildir. Böylece bu secdesini terk eden kimse üzerine bir şey lazım gelmez. Ben dedim: Eğer kişi imam ise ve o konuşmadan önce ve meclisten kalkmadan önce secdeyi hatırlasa o kendisi bu secdeyi

---

rüku ile beraber yapmak isterse sureyi bitirir sonra rüku eder). Ve niyet eder. Hasen bunu Ebu Hanife'den böylece rivayet ederek yorumladı. Eh, II, 8.

Ben dedim: İbn Ömer hadisine gelince, Beyhaki (II, 323) onu Müslim b. İbrahim, Abdullah b. Bekr el-Müzeni ve İbn Sirin yoluyla Ebu Hüryre'nin şöyle dediğini haber verdi: Bana iki adam konuştu. - Onların ikisi de benden daha hayırlıdır. Eğer değilse bile ben öyle sanıyorum. O Ebu Bekir veya Ömer b. el-Hattab olacak, ben bunun kim olduğunu kestiremiyorum. Onlardan birisi “İnşikak” ve “Alak” surelerinde secde etti, dedi. Abdullah İbn Mesud “Necm” suresini okuduğu zaman cemaatle birlikte secde ediyordu., dedi. Fakat onu namazda okuduğu zaman sadece (rükû ederdi). İbn Ömer okuyarak buraya varmışsa secde ederdi, okuyarak oraya ulaşmadığı zaman ise rükû ederdi. El-Hadis. Vehb İbn Cerir yoluyla rivayet ediliyor ki, Şube bize Ebu İshak, el-Esved ve Abdullah sonunda secde ayeti olan sureyi okuyan adam hakkında o dilerse rükû eder, dilerse secde eder ve sonra ayağa kalkar, böylece kıraat yapar ve rüku eder ve secde eder, dediğini haber verdi. Eh, II, 323; Mecmauzzevaid II, 286. İbn Meud'dan onun şöyle dediği rivayet edildi: Secde (ayeti) surenin sonunda olduğu zaman dilersen rüku et ve dilersen secde et. Zira secde rekat ile beraberdir. Taberani bunu el-Kebir'de rivayet etti. Onun ravileri güvenilirlerdir. Eh. İbn Mesud'dan onun şöyle dediği rivayet edildi: Kim A'raf, Necm, Alak, İnşikak veya İsrâ suresini okursa böylece o bunların sonunda rüku etmek isterse rüku eder ve bu rükûun secdesi (eğilmesi) onun için yeterli olur. Eğer o secde ederse böylece bu sureye başka bir sure daha ilave etsin. Taberani bunu el-Kebir'de rivayet etti. Ancak İbrahim ile İbn Mesud arasında bir kopukluk vardır. eh.

Ben dedim: İbn Ebi Şeybe Musannef'inde şöyle rivayet ediyor: Secde ayeti surenin sonunda olduğu zaman rüku yeterli olur. Bunu İbn Mesud, Alkame, Esved, Mesruk, Amr b. Şürahbil, İbrahim, Tavus, Şa'bi, Mücahid, Rebi b. Hasyem de rivayet ettiler. (Surenin sonunda olan secde ayeti) Varak: 15/ 2. İmam Ebu Yusuf bunu Kitab-ül Asar'ında (s. 24) İbrahim'den nakletti.

¹⁵¹³ Metindeki “leha” kelimesi “S” nüshasında “biha” olarak gelmiştir.

¹⁵¹⁴ Metindeki “minha” kelimesi “H” nüshasında fiha” olarak gelmiştir.

¹⁵¹⁵ Metindeki “zekeraha ba'de” kelimesi esas nüshada böyle ve “H” nüshasında böyle, fakat “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında ise “zekera ba'de” olarak gelmiştir.

yapar ve arkasındaki cemaat de onunla beraber secde eder mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer bir adam gelip o bu halde iken ona uysa o bu imamın namazına uymuş olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o yolcu, imam da mukim olsa böylece imam bu halde iken bu yolcu ona uymuş olsa yine böyle midir, ona mukim namazı kılmak mı gerekir? Evet, dedi.

Ben dedim: Hasta bir adam secde ayetini dinledi, hâlbuki o secde edemiyor; o bunu ima ile mi yapacak ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Böylece o, eğer oturamıyorsa yan üstü yattığı halde mi ima ile yapacak? Evet, dedi. Ben niçin, dedim? Onun farz namazları bile böyle kıldığını sen bilmiyor musun? Hâlbuki namaz, görev olarak tilavet secdesinden daha üstündür.

Ben dedim: Adam¹⁵¹⁶ abdestsiz olduğu halde secde ayetini dinledi. Su bulamıyor, böylece o teyemmüm alıp secde etti bu onun için yeterli olur mu ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin, dedim? O farz namazı böyle kılmış olsa bu onun için yeterli olduğunu sen bilmiyor musun dedi.

Ben dedim: Adam secde ayetini okudu veya dinledi; fakat bunu unuttu ve sonra namaza başladı. Böylece bu tilavet secdesini hatırladı. O bunu namazda iken kaza edecek mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, bu tilavet secdesi bu namazdan değildir. Böylece onun namazdan olmayan bir şeyi bu namazdan olan bir şeyin içine sokması onun için uygun değildir. Ben dedim: Eğer o secde ayetini namazda iken duymuş olsa, o bu namazda iken bu secdeyi yapar mı? Hayır, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, bu secde ayetini başkası okudu ve bu onun namazından değildir. Ben dedim: Eğer o namazda iken onun için secde ederse? O dedi kötü yapmış olur, ancak onun namazı tamdır. Ben dedim: Bu onun için yeterli olur mu? Hayır, yeterli olmaz; ancak onun selam verdikten sonra bu secdeyi kaza etmesi gerekir.¹⁵¹⁷

Ben dedim: adam kendisi secde ayetini okudu veya onu başkasından duydu. Böylece o bilerek veya bilmeyerek kible yönünden başka bir yere secde etti, ne dersin? Eğer o bunu bile bile yaptıysa bu onun için yeterli olmaz. Eğer bilmeden yapmışsa yeterli olur, dedi.¹⁵¹⁸

Ben dedim: Eğer o bunu (yani tilavet secdesini) kible tarafına secde etmiş ise¹⁵¹⁹ fakat secdede kahkaha ile gülmüş veya abdesti bozulmuş ise ne dersin? Onun abdesti bozulduğu veya güldüğü zaman dedi, o secdeyi bozulmuş olur, dedi. Artık o abdestsiz sayıldığı için, yeniden abdest alıp ve yeniden secde etmesi gerekir. Gülme meselesinde ise onun abdesti yenilemesine gerek yoktur, sadece secdeyi yeniden yapması gerekir.¹⁵²⁰ Ben dedim: O secdede kahkaha¹⁵²¹ ile güldüğü halde abdestini niçin yeniden almıyor? Çünkü dedi, o namaz değildir; görmüyor musun orada ne kıraat var ve ne de teşehhüt vardır.

Ben dedim: secde ettiği zaman ve başını kaldırdığı zaman o tekbir getirecek mi? Evet, dedi. Ben eğer o bunu terk ederse dedim? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Cuma günü secde ayetini okuyan imam hakkında ne dersin? Onun bu secdeyi yapması ve arkasında olan cemaatin de yapması gerekir, dedi.

¹⁵¹⁶ Metindeki “er-racülü” kelimesi “H” nüshasında “racülen “olarak gelmiştir.

¹⁵¹⁷ Metindeki “yüsellimü” kelimesi “S” nüshasında “selleme” şeklinde gelmiştir.

¹⁵¹⁸ Yani o kibleyi bulamadığı zaman böylece araştırma yapar bir tarafa doğru secde eder. Biz açıkladık ki, araştırma yaptıktan sonra kiblede başka bir tarafa namaz kılmak caizdir. Tilavet secdesi ise öncelikle caiz olur. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da dediği burada bitti. II, 9.

¹⁵¹⁹ Metindeki “kane” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat bu kelime diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵²⁰ Çünkü gülme işi hadiste hades yani abdesti bozulmak olarak tanıtılır. Halbuki bu hadis ancak mutlak namaz hakkında gelmiştir. Oysa tilavet secdesi mutlak namaz değildir. Bu cenaze namazına kıyas edilmiştir.

Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasarda söylediği burada bitti. II, 9.

¹⁵²¹ Metindeki “ıza kahkaha” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

Ben dedim: İmam, cehren-dışından okunmayan bir namazda secde ayetini okudu, ne dersin? Kıraati açıktan okuyamadığı bir namazda imamın¹⁵²² içinde secde ayeti bulunan bir sureyi okuması uygun değildir. Ancak bunu okursa onun ve ona uyanların birlikte secde etmeleri gerekir. Ben dedim: cemaat dinlemediği ve duymadığı halde bu secdeyi niçin yapar? Çünkü bu onların imamıdır ve o namazda onlarla beraberdir.

Ben dedim: İmamın arkasındaki adam, kıraat kendisine kolay gelerek secde ayetini okusa o bu secdeyi yapacak mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Niçin hayır, halbuki o bunu namazda iken okumuştur? Çünkü dedi, onun imamına muhalefet etmesi uygun düşmez ve o kendi imamına vacip olmamış bir şeyi de yapmaz. Ben dedim: Onun bunu namazı bitirdikten sonra kaza etmesi gerekir mi? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, o bunu imamın arkasında okumuştur. Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise o bunu namazını bitirdikten sonra kaza eder; çünkü bu secde, namazdan değildir. Böyle o bunu sanki başkasından dinlemiş gibi olur, dedi. Ben dedim: Eğer o namazda imamın arkasında iken başkasından bir secde ayeti dinlese? İmam namazdan ayrılmadıkça onun secde etmesi gerekmez; ancak imam namazdan ayrıldıktan sonra o bu secdeyi yapar.

Ben dedim: Bir adam ona uyup tabi olmadığı halde imam secde ayetini namazda okurken onu dinlemiş olsa, onun bu secdeyi yapması gerekir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer bu adam imam secde etmeden önce namazda ona uyup imamlarla beraber bu secdeyi yaparsa¹⁵²³ onun için yeterli olur ve artık namazın bitiminde bu secdeyi yapmak onun üzerine vacip olmaz. Eğer o, secde ettikten sonra namazda ona uymuş ve böylece imamlarla beraber namazın hepsini kılmış bu adamın namazını bitirdikten sonra bu secdeyi yapması onun üzerine vacip olur mu? Hâlbuki imam bu namazda kendisine uyan kişinin namaza başlamasından önce o secdeyi yapmıştı. Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Bu secde onun üzerine namaza başlamadan önce vacip olmadı¹⁵²⁴ mı? Evet, dedi (vacip oldu). İmamın üzerine vacip olduğu gibi onun üzerine de vacip oldu. Böylece o, bu namazı kılıp bitirdiği zaman imamın üzerine borç olan şeyi kılmış demektir. İşte böylece bu secdeyi kaza etmek onun üzerine borç değildir. Sen biliyorsun ki, eğer o nafîle¹⁵²⁵ namaza niyet ederek bu namazda imama uymuş olsa, sonra o namazı bozsa ve sonra tekrar başka bir nafîle namaza niyet ederek¹⁵²⁶ yine imama uymuş olsa, o bu diğer nafîle namazı tamamlayıp ayrıldıktan sonra birinci nafileyi kaza etmek onun üzerine borç olmaz.¹⁵²⁷

¹⁵²² Metindeki "li'l imami" kelimesi "H" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

¹⁵²³ Metindeki "fe secedeha" kelimesi "H" nüshasında "fe yescüdüha" olarak gelmiştir.

¹⁵²⁴ Metindeki "vecebet" kelimesi "H" nüshasında "vecebe" olarak gelmiştir ki, bu bir şey değildir.

¹⁵²⁵ Metindeki "et-tetavvu" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise "tetavvuan" "H" nüshasında "tetavvu" olarak gelmiştir. Bunun doğrusu ise, "S" nüshasında ve muhtasarda olduğu gibi, "et-tetavvu" şeklindedir. Ancak müstensih kelimedden "el" takısını düşürmüştür.

¹⁵²⁶ Metindeki "ve hüva yenvi tetavvuan" ifadesi "S" nüshasında böyledir. "sonra o namazı bozsa..." cümlesinden buraya kadar olan kısım diğer nüshalardan düşmüştür; doğrusu ise bu cümlenin burada bulunmasıdır.

¹⁵²⁷ Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir. (Namazda onlarla beraber olmayan bir kimse secde ayetini imamdın dinlediği zaman böylece bu secdeyi yapmak onun üzerine vacip olur) Çünkü sebep olan işleme gerçekleşmiş bulunmaktadır. (Eğer o namazda imama uymuşsa ve imam henüz bu secdeyi yapmamış ise, imam secdeyi yapar ve ona uyan da onunla beraberdir.) Nitekim secde ayeti o namazda iken okunmuş olsa da böyle olur. (Eğer imam bu secdeyi yapmış ise, bu secde bu adamın üzerinden sakıt olur.) Çünkü onun bu secdeyi namazda yapma imkânı yoktur. Çünkü yaptığı takdirde imamına muhalif hareket etmiş olur. Onu bunu namazdan ayrıldıktan sonra da yapma imkânı yoktur. Zira bu secde hem kendisi ve hem de imamı açısından namaza ait olan bir şeydir ve o imamın ortağıdır. Namaza ait olan bir şey ise namazı tamamlayıp ayrıldıktan sonra eda edilemez. Esas nüshada bu mesele zikredildikten sonra şöyle denilmektedir. "Sen biliyorsun ki, bir adam imam öğle namazında olduğu halde nafîleye niyet ederek imamlarla beraber namaza başlayıp ona uysa ve sonra namazını yarıda bıraksa böylece onu kaza etmek onun üzerine bir borçtur. Eğer o başka bir nafîle namaza niyet ederek namazda imama uysa ve böylece bu namazı onunla beraber kılsa onun üzerine her hangi bir şeyin

Ben dedim: Kıraat secdesinde selam verme var mıdır? Hayır, dedi.¹⁵²⁸

Ben dedim: Hayızlı bir kadın secde ayetini okudu, böylece bir adam da ondan bunu duydu. Bu adamın secde etmesi gerekir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Bunu bir sabi çocuk veya bir kâfir ya da cünüp bir kimse okusa da yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam namazda iken namazda olmayan birinin secde ayetini okuduğunu duydu, ne dersin? Namaz kılan kişinin dedi bu secdeyi namazdan sonra yapması gerekir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹⁵²⁹ Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Eğer bu adam, dışardan duyduğu bu secde ayetini daha sonra aynen namazın içinde kendisi bizzat okusa, o bu secdeyi yapar ve bu onun ilk duyduğu secde için de yeterli olur. Artık onun bunu kaza etmesi gerekmez. Ebu Yusuf ile Muhammed şöyle dedi: Namaz kılan kişi bu secde ayetini önce kendisi okumuş daha sonra da dışarıdaki o adamdan dinlemiş olsa, onun namaz içinde bir defa secde etmesi bunların her ikisi için de yeterli olur. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, sünnet şöyle gelmiştir: O bir secdeyi bir oturumda¹⁵³⁰ ve bir makamda¹⁵³¹ birkaç defa dinlemişse onun bir defa secde etmesi bunlar için yeterli olur. Ebu Süleyman bize¹⁵³² Muhammed b. El-Hasen, Cafer¹⁵³³ b. Ömer b. Yala b. Mürre es-Sakafi¹⁵³⁴ yoluyla Ebu Abdurrahman es-Sülemi'den şöyle haber verdi: O bize Kurani

---

kazası gerekmez. Bu meseleye yeniden bir başlama sayılır ve bu üç kısma ayrılır. Eğer onu için bir niyet yoksa o, ya birincinin kazasına niyet eder veya başka bir namaza niyet eder. Böylece bu her ilk iki halde de bize göre onun namazı bozma sebebiyle üzerine lazım gelen şey düşer. Züfer ise düşmez, dedi. Çünkü bozma sebebiyle onun üzerine lazım olan şey, nezir edilmiş bir şey gibi, onun için bir borç olur. Böylece o imamın arkasında başka bir namaz kıldığı zaman onun bunu eda etmesi gerekir. Fakat biz şöyle diyoruz. “veya o namaza başladığı zaman onu tamamlar ve ona başka bir şey lazım gelmez. İkinci defa başladığında da bu ikisini tamamladığı zaman yine böyledir. Çünkü o namaza başlamakla ona ancak bu namazı imamla beraber bitirmek gerekli olmuş ve o zaten de namazı eda etmiştir. Eğer o, başka bir nafil namaza niyet etmiş ise, Muhammed burada şunu söyledi. (Bu namaz, onun bozarak kendisine (ödemesi) gerekli olan (borcunun) yerine geçer. Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür.). Muhammed Ziyadat'ta geçmez, diyor. Bu Muhammed'in görüşüdür. Bunun anlamı şudur ki, başka bir namaza niyet ettiği zaman o, bozmakla bir borç olarak zimmetine geçirmiş olduğu namazdan yüz çevirmiş olur. Böylece bu eda ettiği namaz birincidekinin zıddına olarak, önceki namazın yerine geçmez. Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşlerinin yorumu ise şöyledir. O kendisine iki defa değil, ancak bu namazı imamla beraber eda etmeyi gerekli kılmıştır ve zaten de o bunu yerine getirmiş bulunmaktadır. Eh. II, 11¹⁵²⁸ İbn Ebi Şeybe Musannef'inde Hafs ve A'meş yoluyla tahric ettiği haber için şöyle dedi: İbrahim, Ebu Salih ve Yahya b. Visab tilavet secdesinde selam vermezlerdi. Bunun bir benzeri haber Hafs, Haccac ve Ata yoluyla da rivayet edilmiştir. Heşim'den Yunus'un şöyle dediği rivayet edildi. Hasen bize Kuran'daki secde ayetleirni okur, (secde eder) fakat selam vermezdi. Abbad, Vefa b. İyas el-Esedi yoluyla rivayet edildi ki, Said b. Cübeyr, secde ayetini okur (secde eder) böylece başını (secdeden) kaldırır, fakat selam vermezdi. Eh. (secdede selam vermeyen kimse) varak: 111.

¹⁵²⁹ “Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür” cümlesi, “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat bu diğer nüshalarda yoktur.

¹⁵³⁰ “Bir oturumda” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁵³¹ “Bir makamda” ifadesi esas nüshadan ve “H” ile “Z” nüshalarından düşmüştür. Biz onu “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

¹⁵³² Metindeki “haddesena” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise yoktur. Zaten raviler böyle tasarrufları çokça yapıyorlar.

¹⁵³³ Cafer b. Ömer b. Yala b. Mürre es-Sekafi ismi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda ise Muhammed b. Cafer olarak gelmiştir ki, bu bir yanlış ve tahriftir.

¹⁵³⁴ Bu şahıs, “S” nüshasında “Cafer b. Amr b. Yala” olarak geçer. Doğrusu ise “Ömer b. Yala” olmasıdır. Ömer b. Yala, ehl-i tehzibden biri olup babasından ve dedesinden rivayetlerde bulunmuştur. O, Ömer b. Abdullah b. Yala b. Mürre olup dedesine nisbet edilmiştir. Onun biyografisi için bak et-Tehzib, VII, 480. Bu Cafer b. Ömer'den kitabın yazarı (Muhammed) rivayette bulunmuştur; ancak biz onu yanıımızda bulunan rical kitaplarında bulamadık. Burada bir yanlış olma ihtimali vardır. Belki senede Cafer b. Ömer'den sonra gelen vasıta (an ebihi: yani babasından rivayet etti) da düşmüş olabilir. Allah daha iyi bilir. “H” nüshasında “Muhammed b. Cafer” ve “bin” vardır ki, bu “an” kelimesi (yerine gelmiş) bir yanlış. Yala b. Mürre es-Sakafi meşhur bir sahâbidir. Ebu Abdurrahman es-Sülemi Abdullah b. Hubeyb ed-Darir, Emir-ül müminin Hz. Osman, Ali ve İbn Mesut'un arkadaşlarından olup tabiin ve kuranın büyüklerindendirler. O, kıraat imamı Asım b. Ebi'n Necud el-Kufi'nin hocalarındandır. Ömer b. Abdullah b. Yala'dan İsrail, Süfyan-ı Sevri, Mervan b. Muaviye,

öğretirdi. Böylece secde ayetini ona birkaç defa okurduk. Neticede o bunlar için ancak bir defa secde ederdi.

Ben dedim: Bir adam namaza başladı ve namazda olmayan bir kişiden secde ayetini duydu ve aynı bu secde ayetini bir başka kişiden daha duydu. Sonra bu ayeti bizzat kendisi¹⁵³⁵ de okudu, ne dersin? O, bu üç secdeler için (bir defa) secde ettiği zaman onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer o, bir adamdan¹⁵³⁶ bir secde ayeti duyarsa, sonra başkasından bundan başka bir secde ayeti daha duyarsa sonra kendisi de bir secde ayeti okursa ve onun için secde ederse? O namazı bitirip ayrıldıktan sonra onun duymuş olduğu¹⁵³⁷ bu iki secdeyi yapması gerekir, dedi. Ben dedim: O namaz kılarken bir secde ayeti duysa sonra o bizzat kendisi bu ayeti okusa ve secde etse sonra ayağa kalksa ve abdesti bozulsu, böylece gidip abdest alıp gelse ve yerine dönüp namazına kaldığı yerden devam etse sonra bu adam aynı bu secde ayetini okusa ne dersin? Bu adamın¹⁵³⁸ duymuş olduğu bu secdeyi namazdan ayrıldıktan sonra yapması gerekir, dedi. Çünkü o abdesti bozulup böylece dışarı çıkıp abdest alıp yerine döndüğü zaman secde ayetini duydu. O sebeple onun bu secdeyi yapması gerekir. Zira burada iki makam (yer)¹⁵³⁹ meydana gelmiştir. Ebu Yusuf ile Muhammed şöyle dedi: Eğer bir adam bir secde ayetini¹⁵⁴⁰ okumuş ve bu secdeyi yapmış olsa, sonra aynı yerinde kalkıp¹⁵⁴¹ namaza başlasa ve o, namazda bu secde ayetinin bulunduğu sureyi okusa, onun bu secdeyi de yapması¹⁵⁴² gerekir. Eğer o birinci secdeyi yapmamış ve böylece namaza başlamış olsa sonra onu okuyup secde etse¹⁵⁴³ onun bu secdesi hem namazdaki secde¹⁵⁴⁴ ve¹⁵⁴⁵ hem de daha önceki secde için yeterli olur. Çünkü bu birinci secde ona bu makamda vacip olmuştur. Böylece o bunu bu makamda kaza ederse onların her ikisi için de yeterli olur. Sen biliyorsun ki, bir imam namazda secde ayetini okumuş olsa böylece namazda onunla beraber olmayan bir adam ondan bunu duymuş olsa¹⁵⁴⁶ onun bu secdeyi yapması gerekir. Eğer o bu secdeyi yapar sonra imama uyup namaza başlarsa ve imam da bu secdeyi yaparsa, onun da bu secdeyi imamla beraber yapması gerekir.¹⁵⁴⁷ Eğer o bu secdeyi yapmamış ise ve böylece imama uymuşsa imam ile beraber yaptığı secde bunun için de yeterli olur.

Ben dedim: Bir adam secde ayetini okudu ve secde etti, oturumu uzattı sonra ayeti tekrar okudu, ne dersin? Birinci secde onun için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer adam,

---

Süleyman b. Hayyan ve Mesudi rivayet etmişlerdir. Belki Hafs b. Ğıyas da ondan rivayet etmiş olabilir. Hâlbuki senetteki isim "Hafs b. Ömer"dir. Allah en iyi bilir. İbn Ebi Şeybe, İbn Fudayl ve Ata b. Es-Saib yoluyla Ebu Abdurrahman es-Sülemi'nin secde ayetini okuduğu zaman secde ettiğini sonra aynı bu mecliste ayeti birkaç defa tekrar ettiğini fakat secde etmediğini haber verdi. Heşim'den Yunus, Hasan, Muğire ve İbrahim yoluyla rivayet ediliyor ki, (Muğire ve İbrahim) secde ayetini okuyan ve onun tekrar tekrar okuyan kimse hakkında onun yaptığı birinci secde hepsinin yerine geçer dediler. Eh. (Secde ayetini okuyan sonra onu tekrar tekrar okuyan kimse nasıl secde eder bahsi) Varak: 111/ 2.

¹⁵³⁵ Metindeki "hüve" kelimesi "S" nüshasında vardır. Fakat diğer nüshalarda yoktur.

¹⁵³⁶ Metindeki "min" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında vardır; fakat o diğer nüshalarda yoktur.

¹⁵³⁷ Metindeki "lima kana semia" ifadesi "S" nüshasında "lima semia" diye, "H" nüshasında ise "lima kane semiaha" şeklinde gelmiştir.

¹⁵³⁸ Metindeki "ala' racüli" ifadesi "HA" ve "S" nüshalarında "ala' racüli ellezi yüsalli" olarak geldi.

¹⁵³⁹ Metindeki "hazeyni makamani" ifadesi "S" nüshasında "haza makamani" olarak gelmiştir.

¹⁵⁴⁰ Metindeki "secdeten" kelimesi "S" nüshasında "es-secdetü" olarak gelmiştir.

¹⁵⁴¹ Metindeki "mekanehu" kelimesi "S" nüshasında böyledir. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁴² Metindeki "kane" kelimesi "S" nüshasında "fe kane" olarak gelmiştir.

¹⁵⁴³ Metindeki "fe secedeha" kelimesi "S" nüshasında "fes ecede biha" olarak gelmiştir.

¹⁵⁴⁴ Metindeki "min" kelimesi "S" nüshasında vardır. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁴⁵ Metindeki "y" harfi "S" nüshasında vardır; fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁴⁶ Metindeki "fe semiaha" kelimesi "H" nüshasında "fe secede fe semiaha" olarak gelmiştir.

¹⁵⁴⁷ Bu cümle "H" nüshasında vardır. Fakat bu diğer nüshalarda yoktur.

bir şey yerse, yan üstü gelerek uyursa, alış¹⁵⁴⁸ veya satış yapmaya başlarsa ya da başka bir işe koyulursa o, bundan önce içinde bulunduğu halden ayrılmış olduğunu bilir ve böylece bu hal ve durumu uzatır sonra döner ve böylece secde ayetini okursa? Onun bu secdeyi yapması gerekir dedi. Eğer o oturarak uyursa, bir lokma yemek yerse, bir yudum su içerse veya basit bir iş yaparsa, artık birinci okumasından sonra onun bu secdeyi yapması gerekmez.¹⁵⁴⁹ Ancak ben o yaptığı işi uzattığı zaman bu secdeyi yapmak onun üzerine vacip olur diye istihsan yapıyorum.

Bu adam bu secde ayetini namazda iken okuyup secde ederse ve sonra onu ikinci rekâta (tekrar) okursa onun bu secdeyi yapması gerekmez. Çünkü bu onun üzerine bu namazda bir defa olarak vacip olmuştur. Böylece namazda ikinci defa olarak onun üzerine bu secde vacip olmaz. Eğer o namazını uzatsa, böylece o namazın başında ve sonunda secde ayetini okusa onun üzerine düşen sadece bir defa secde etmektir.

Ben dedim: İmam bir rekâta bir secde ayetini okuyup secde etti ve secdeyi tamamladı. Sonra abdesti bozuldu böylece imam ikinci rekâta gelip kendisine uyan bir adamı öne geçirdi. Bu ikinci imam da bu sureyi ve birinci imamın okuduğu bu secde ayetini okudu? Onun bu secdeyi yapması ve onunla beraber olan cemaatin de yapması gerekir, dedi. Ancak bu secde, sadece bu imamın üzerine vacip olmuştur. Çünkü o bu birinci secde ayetini duymamış ve onun üzerine vacip olmamıştır.

Bu imam bu secde ayetini namazda oturarak okuduğu zaman böylece bu secdeyi yaptı sonra selam verdi ve konuştu. Sonra onu ikinci olarak tekrar okudu. Böylece onun bu secdeyi yapması gerekir. Çünkü bu ikinci secde onun üzerine namazın dışında vacip olmuştur. Hâlbuki birinci secde ona namazın içinde vacip olmuştur. Böylece o bu secdeyi yaptığı ve selam verdiği zaman sonra konuştu sonra onu yine okudu. Böylece onun bu secdeyi yapması gerekir. Eğer o bunu selam verip konuşuncaya kadar yapmamış ise ve sonra onu tekrar okumuş ise artık o bir secde yapar ve bu secde, onun için her iki secdesi yerine geçer.¹⁵⁵⁰

Bu adam secde ayetini okuyup secde ettiği zaman sonra kalktı ve onu yerinden ayrılmadan veya yan üstü yatmadan¹⁵⁵¹ önce okudu. O bu ayeti okudu ama böylece onun üzerine secde etmek ikinci olarak¹⁵⁵² vacip olmamıştır. Eğer o yerinden ayrılırsa veya yürürse ve sonra üzerine secde vacip olduğu mekândan ayrılıp başka bir yere intikal ettiği zaman ayeti (tekrar) okursa böylece bu secdeyi yapmak¹⁵⁵³ onun üzerine vacip olur.

Bu adam bir secde ayeti okuyup böylece o secdeyi yaptı sonra uzun veya kısa bir süre okudu sonra iade etti. Böylece bu secde ayetini (tekrar) okudu. Onun bu secdeyi yapması onun üzerine vazife değildir. Çünkü Kuranı okumak secde yapmak demektir.

Eğer o secde ayetini hayvan üzerinde iken okusa sonra ondan inse ve onu (tekrar) okusa, işte bu (başka) bir ameldir ve onun üzerine iki secde gerekir. Eğer o ayeti okuduğu zaman dikeliyor idiye sonra yerine oturduğunda böylece ayeti okusa, ben onun üzerine bir tek secde olduğunu istihsan ile söylüyorum. Eğer o ayeti otururken okumuş olsa, sonra

¹⁵⁴⁸ Metindeki “şirain” kelimesi esas nüshada böyledir; fakat “H” nüshasında ise “Şiran” olarak gelmiştir.

¹⁵⁴⁹ Metindeki “fe leyse aleyhi...” den sonraki cümle “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁵⁵⁰ Serahsi der ki: Muhammed Asıl’da şöyle söylemektedir: “Eğer o tilavet secdesini namazın içinde değil de şimdi yapıyorsa bu her ikisi için de yeterli olur” Burada bir yanlışlık vardır. Eğer secde ayetini, konuştuktan sonra yeniden okumayı kastediyorsa, namaz içinde okuduğu, zaten konuştuğu zaman üzerinden düşmüştür. Ancak selamdan sonra konuşmadan önceyi o zaman ifade doğrudur. Çünkü o namazın yasak atmosferinden (hürmetinden) henüz çıkmış olmadığından bu ayeti namazın içinde tekrar etmiş ve secdesini yapmıştır. Mebsut, Eh. II, 13.

¹⁵⁵¹ Metindeki “ıdtacea” kelimesi “S” nüshasında “yadtaciu” olarak gelmiştir.

¹⁵⁵² Metindeki “saniyeten” kelimesi “H” nüshasında “saniyen” olarak gelmiştir.

¹⁵⁵³ Metindeki “en yescüdeha” kelimesi “S” nüshasında “en yescüde leha” olarak gelmiştir.

ayağa kalksa ve bineğine binse, sonra bindikten sonra o ayeti (tekrar) okusa ve bu mekândan (başka bir yere) gitse yine böyle onun üzerine iki secde gerekir. Eğer o bu mekândan ayrılıp gitmemiş ise onun üzerine sadece bir secde gerekir.¹⁵⁵⁴ O, bu ayeti otururken okumuş olsa yine böyledir. Sonra kalkıp binse sonra bindikten sonra tekrar okusa ve böylece bu mekândan ayrılrsa onun üzerine iki secde gerekir. Eğer o bu mekândan ayrılmamış olsa onun üzerine ancak bir secde gerekir. Eğer o bu secdeyi hayvanı üzerinde ima ile yapmış olsa onun için yeterli olmaz. Çünkü bu secde onun üzerine (hayvan üzerinde değil) yerde iken vacip olmuştur. O secde ayetini okumuş olsa sonra atından inse sonra bu hayvana tekrar binse sonra onu yine okusa o ayrılmadığı ve uzun süreli bir iş yapmadığı müddetçe onun üzerine ancak bir defa¹⁵⁵⁵ secde etmek borç olur.

Ebu Hanife şöyle dedi: Adam imamın arkasında namaz kılarken secde ayetini okuduğu zaman onun bu secdeyi¹⁵⁵⁶ namazda yapması vazifesi değildir. Çünkü o bu secdeyi yaparsa¹⁵⁵⁷ imamına ters düşmüş olur. Onun bunu imamından ayrıldıktan sonra kaza etmesi de gerekmez; zira o bunu namazda iken okumuştur. Eğer imam ve cemaat ondan bu ayeti duymuş olsalar yine böyledir; onların üzerine bir şey lazım gelmez.¹⁵⁵⁸ Bu durum, secde ayetini namazın dışında iken okuyan ve böylece onu cemaatten duymuş olan bir kimseye benzemez. Bu suretle namazda onu dinleyen kimsenin namazdan ayrıldıktan sonra bu secdeyi yapması gerekir.¹⁵⁵⁹ Bu Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise onu duyan kişi namazdan ayrıldıktan sonra secde eder ve onu okuyan kişi de secde eder, dedi.

Ben dedim: Bir adam bineğinde iken nafile olarak namaza başladı, secde ayetini okudu sonra bir müddet gitti sonra namaz için rükû etti ve secde etti. Sonra bir müddet gittikten sonra onu ikinci rekâta yine okudu, ne dersin? O dedi, bu secdeyi, iki secdenin hepsine birden ancak bir defa yapar. Çünkü bu bir tek namaz olup bunda bir secde¹⁵⁶⁰ iki defa yapılmaz. Zaten bu, sehiv secdesi mesabesinde olan bir secdedir. Sen biliyorsun ki, bir adam namazında¹⁵⁶¹ birkaç defa yanılmış olsa onun üzerine ancak iki secde gerekir.¹⁵⁶²

¹⁵⁵⁴ Metindeki “lem yekun” aleyhi” ifadesi “Z” ve “HA” nüshalarında “lem yecib aleyhi” olarak geldi.

¹⁵⁵⁵ Metindeki “vahideten” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁵⁶ Metindeki “es-secdete” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyledir. Fakat nu diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁵⁷ Metindeki “in” kelimesi yerine “H” nüshasında “iza” kelimesi gelmiştir.

¹⁵⁵⁸ Muhtasarda şöyle denilmektedir: Bir adam imamın arkasında secde ayetini okudu. Hâkim, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un görüşüne göre onun üzerine ve ondan cemaatten duyan kimse üzerine secde lazım gelmez, dedi. Muhammed ise o namazdan ayrıldıktan sonra o secdeyi yapar dedi. Bunu ondan duyan kimse de böyledir. İmama uymuş olan kimse dışarıdan olan birisinden bir secde ayeti duyduğu zaman namazdan ayrıldıktan sonra bu secdeyi yapar. Eh.

¹⁵⁵⁹ Serahsi şöyle dedi: Ancak cemaatin bunu kendileri ile beraber olmayan bir kimseden duymaları böyle değildir. Çünkü bu namaza ait bir şey değildir. Sen biliyorsun ki, imama uyan kişi, imamına fatihlik yapıp söylediği zaman bundan dolayı onun namazı bozulmaz. Hâlbuki namazda kendisiyle beraber olmadığı bir kimse namaz kılanı fatihlik yapıp söylediği zaman onun namazı fasit olur. İşte bununla aradaki fark daha iyi anlaşılır. Bu cünüp kişinin okumasına benzemez. Çünkü onun secdeyi gerektiren ve bir ayetten daha kısa olan bir Kuran ifadesini okuması yasak değildir. Ancak imama uymuş kişi böyle değildir. Zira cünüp kişi, işini başkasına havale etmemiş biri olarak Kuran okuması yasaklanmıştır. Hâlbuki imama uyan kişi okuma işini imama havale etmiştir. Oysa yürütmesi için işini veliye teslim etmiş kişinin bir tasarrufta bulunmasının hükmü yoktur. Eh. II, 10

¹⁵⁶⁰ Metindeki “la yescüdü” kelimesi yerine “HA” ve “S” nüshalarında “la yecibu” kelimesi gelmiştir.

¹⁵⁶¹ Metindeki “fi salatın” kelimesi “S” nüshasında “fi salatihi” olarak gelmiştir.

¹⁵⁶² Bizim arkadaşlarımızdan şöyle deyenler vardır: Bu durum, o bu secdeyi bir rekâta iade ettiği zaman olur. Eğer o bunu iki rekâta iade ederse, o zaman o, yerde namaz kılan kişi hakkında açıklamış olduğumuz muhalefet üzere olmuş olur. Onlarda şöyle deyenler de vardır: hayır, bilakis burada bunların hepsi hakkındaki cevap tekdir. Muhammed için hayvanda kılanla yerde kılanın arasındaki fark, bunun rükü ve secde eder olmasıdır. Bu ise bir amel-i kesir olup iki tilavetin arasına girmektedir. Hayvanın üzerinde binek olan kişi ise ima eder ki, bu da amel-i yesirdir. İşte bunun için secdenin vacip oluşu onun sebebiyle yenilenmektedir. Serahsi Şerh-ul Muhtasar'da böyle söyledi. II, 14.

Ben dedim: Eğer bu hayvan üzerinde namaz kılan kişi, bir adamdan bu ayeti birinci rekâta duymuş ise sonra¹⁵⁶³ onu bu aynı kişiden ikince rekâta (tekrar) duymuş ise ne dersin? O namazı bitirip ayrılınca dedi, bu iki yerine bir tek secde yapması¹⁵⁶⁴ onun üzerine gerekli olur. Ben dedim: Bu niçin böyle, hâlbuki o bunu aralarında bir mesafe¹⁵⁶⁵ ve iş bulunan iki (ayrı) yerden¹⁵⁶⁶ duymuştur? Çünkü dedi, bu mesafe ve iş iki rekâtın arasını ayırmamaktadır; zira onlar bir tek namazdır.¹⁵⁶⁷

İSTİHAZELİ-ÖZÜRLÜ KADININ DURUMU¹⁵⁶⁸

Ben Dedim: Güneş tam tepede iken kadın aybaşı olsa onun hayızdan temizlenince bu namazı kaza etmesi gerekir mi, ne dersin? Hayır dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, namaz henüz onun üzerine farz olmamıştır.¹⁵⁶⁹ Sen biliyorsun ki, bu kadın hayız olmamış olsa ve o anda yola çıksa onun namazı iki rekât kılması gerekir. Hâlbuki onun üzerine eğer namaz vacip olsaydı onun için ancak dört rekât yeterli olurdu. Sen biliyorsun ki, eğer¹⁵⁷⁰ bu kadın yolcu olmuş olsaydı, böylece güneş o yolcu iken tepe noktasına gelse sonra kadın gelip mukim olsa onun üzerine dört rekât gerekir. Hâlbuki namaz onun üzerine o mukim olmadan önce vacip olsaydı onun bunu iki rekât kılması gerekirdi.

Ben dedim: Eğer kadın, öğle vakti çıktıktan sonra namazını kılmamış olduğu halde hayız olursa, ne dersin? O temizlendiği zaman onu kaza eder, dedi. Çünkü bu namaz ona o hayız olmadan önce vacip olmuştu. Ancak öğle namazı onun üzerine vacip oldu¹⁵⁷¹ zira öğle namazının vakti o temiz olduğu halde çıkmıştır.

Ben dedim: Bir kadın öğle namazını ilk giriş vaktinde kılmaya başladı; bir rekat kıldı ve sonra hayız oldu. Onun bu namazı temizlendiği zaman kaza etmesi gerekir mi ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Bu niçin böyle¹⁵⁷² hâlbuki o namaza başlamış ve namaz onun üzerine farz olmuştur?¹⁵⁷³ Bu (namaza) veya bundan başka bir (namaza) başlamış (fark etmez) hepsi eşittir, dedi. O, temiz olduğu halde ve bu namazı kılmamış biri olarak vakit çıkıncaya kadar onun üzerine bu namaz farz olmaz. Fakat onun durumu böyle olunca o temizlendiği zaman onun bu namazı kaza etmesi üzerine farz olur.

Ben dedim: Güneş tam tepede iken kadın temizlendi, onun öğle namazını kılmaması gerekir mi, ne dersin? Evet, dedi. Onun gusül etmesi ve öğleyi kılması gerekir.

¹⁵⁶³ Metindeki “sümme” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Bu diğer nüshalarda yoktur.

¹⁵⁶⁴ “Bu iki yerine bir tek secde yapması onun üzerine gerekli olur” cümlesi, “S” nüshasında “Bu iki secde yerine onun iki secde yapması gerekir” şeklinde gelmiştir. Bu bir tahriftir. Doğrusu diğer nüshalarda olandır. “Çünkü bu mesafe (gidilecek yer)sözü de bunun sebebinin göstermektedir.

¹⁵⁶⁵ Metindeki “mesirun” kelimesi “S” nüshasında “mesiratün” olarak gelmiştir.

¹⁵⁶⁶ Metindeki “min” harfi yerine “S” nüshasında “fi” harfi gelmiştir.

¹⁵⁶⁷ Serahsi Şerh-ul Muhtasar’da bir mesele ilave ederek şöyle dedi: (Hâkim dedi: Eğer o hayvanın üzerinde yolda giderken ayeti başkasından iki defa duyduysa onun iki secde yapması gerekir) Çünkü bu namaza ait bir secde değildir. O sebeple bunda namazın hürmeti ile bir tutulduğu için, mekânların farklı oluşuna itibar edilir. Böylece secde ayetini her duyduğunda onun bir defa secde etmesi gerekir. Eh.

Ben derim ki, bu tablo namaz kılmayan binici hakkındadır. Eğer o namazda ise daha önce geçtiği gibi, onun üzerine bir secde gerekli olur. Zira bunların ikisi de bir namazda bulunmaktadır.- Öyleyse iyi anla ve gafillerden olma.

¹⁵⁶⁸ Kadının rahminden hayız ve nifas halleri dışında genellikle de bir hastalık sebebiyle kan akmasına “istihaze” denir. Bu durumdaki kadına da “müstehaza” adı verilir. (çev.)

¹⁵⁶⁹ Metindeki “la tecibu” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “lem tecib” olarak gelmiştir.

¹⁵⁷⁰ Metindeki “lev” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “lev ennea” olarak gelmiştir.

¹⁵⁷¹ Metindeki “vecebet” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “vecebe” olarak gelmiştir.

¹⁵⁷² Metindeki “lime” kelimesi “H” nüshasında “ve lime” olarak gelmiştir.

¹⁵⁷³ Metindeki “aleyha” kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

Ben dedim: Bir kadın öğle namazının son vaktinde eğer temiz hale gelirse ve vakit çıkmadan önce gusledip yıkanmayı bitirecek kadar vakti varsa böylece o vakit çıkıncaya kadar guslü geciktirmiş olsa ne dersin? Onun gusül alıp öğleyi kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o öğle namazının son vaktinde temiz hale gelirse ve fakat elindeki zamanda yıkanacak kadar bir vakti yoksa ve böylece vakit çıkarsa? Onun bu öğle namazını kaza etmesi gerekmez, dedi. Artık onun gusül alması ve ikinci namazını kılması gerekir. Ben dedim: Bunların farkı nereden kaynaklanıyor? Eğer onun dedi, temizlendiği zaman vakit çıkmadan önce gusül etme imkânı varsa böylece o bunu geciktirmiş¹⁵⁷⁴ ise o takdirde onun bunu kaza etmesi gerekir. Çünkü kadın vakit geçmeden önce temiz hale gelmiştir ve buradaki gusül etmeyi geciktirip terk etme işi de onun tarafından gelmiştir. Kadın gusletmeye zaman azlığından dolayı gücü yetmezse ve böylece vakit çıkarsa böylece o temiz değildir. Çünkü o yıkanmamış ve böylece de vakit geçmiştir. Zira buradaki temizlikten (maksat) gusül yapmaktır. Sen biliyorsun ki, kadının kocası onu boşasa, kadın gusül etmediği veya bu namazın vakti geçmediği¹⁵⁷⁵ müddetçe kocanın ona dönme hakkı vardır. Veya sen biliyorsun ki, bir kadın hayız olsa ve temiz hale gelse böylece o yıkanmamış olsa gusül etmedikçe veya kadının içinde temiz hale geldiği bu namaz vakti geçmedikçe kocası onunla cinsel ilişki kuramaz Bu namazın vakti çıktığı veya o gusül ettiği zaman kocası onunla cinsel ilişki kurma hakkına sahip olur.

Ben dedim: Bir kadın bir veya iki gün hayız gördü ve sonra onun kanı kesildi, ne dersin? Bu bir hayız değildir, dedi. Hayız, üç günden daha az olmaz. Ben dedim: Eğer bu kadın bu bir veya iki günde namazı terk etmiş ise? Terk ettiği namazları onun kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Kan kesildikten sonra onun gusül etmesi gerekir mi? Hayır, dedi. Ben niçin, dedim. Çünkü bu bir hayız değildir, dedi. Sen bilirsin ki¹⁵⁷⁶ Eğer o¹⁵⁷⁷ bir müddet kanı görmüş olsa sonra ondan kan gelmeyip kesilse bu bir hayız değildir ve onun üzerine gusül de yoktur, değil mi? İşte evvelki de böyledir.

Ben dedim: Bir kadının hayız müddeti her ay beş gün oluyor. Sonra buna bir gün daha ilave oldu. O, bugünde namaz kılacak mı, ne dersin? Hayır, dedi, o bugünde de hayızlıdır.¹⁵⁷⁸ Ben dedim: Beş gün¹⁵⁷⁹ artmış (ve ilave olmuş) olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer on gün üzerine bir veya iki gün ilave olursa? Bu kadın dedi, on gün üzerine ilave edilmiş olan günlerde¹⁵⁸⁰ istihazelidir. Artık o hayız günleri üzerine olan

¹⁵⁷⁴ Metindeki “fe eharet” kelimesi “H” nüshasında “ve eharet” olarak geldi.

¹⁵⁷⁵ Metindeki “ev yezhebu” kelimesi “H” nüshasında “ve yezhebu” olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır.

¹⁵⁷⁶ Metindeki “ela tera” kelimesi “H” nüshasında “evela tera” şeklinde geldi.

¹⁵⁷⁷ Metindeki “enneha lev” ifadesi “H” ve “S” nüshalarında “lev enneha” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁷⁸ Muhtasarda şöyle denilmektedir. Kadının hayız müddeti her ay beş gün iken, böylece bu artıp beş günden fazla olursa, bu beş günden itibaren on gün oluncaya kadar hayızdır. Eğer bu on günü aşarsa artık onun hayız müddeti, belli olan ve bilinen beş gündür. Bunun üzerine ilave olan zamanın hepsi istihazedir. O bu beş günden sonra terk etmiş olduğu namazları kaza eder. Eh. Çünkü hayız müddeti on günden daha fazla olmaz. Böylece on günden daha fazla olan şeyin istihaze kanı olduğu hakkında bizim kesin kanaatimiz vardır. Kendi günlerinde gelen kanın da hayız olduğunda şüphemiz yoktur. Ancak burada (beş günden sonra) on gün oluncaya kadarki olan zaman için bir tereddüt ve kararsızlık vardır. Eğer biz bu zamanı öncekine katarsak bu hayız olur, eğer biz bunu sonrakine katarsak bu istihaze olur. Böylece burada şek ve şüphe ile namaz bırakılmaz. Zaten bunun kendisinden sonrakine katılması daha evladır. Çünkü bu kan istihaze kanının görüldüğü bir zamanda ve ona bitişik olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu konuda dayandığımız temel, Hz. Peygamber’in şu buyruklarıdır: İstihazeli (özürlü) kadın, hayızlı olduğu günlerde namazı bırakır. Eh. Bu meselenin açıklaması hakkında Serahsi’nin söyledikleri burada bitti. II, 16.

¹⁵⁷⁹ “Beş gün” ifadesi “H” nüshasında “her ayda beş gün” olarak gelmiştir. Bu müstensihin bir yanılmasıdır. O “her ayda” ifadesini ilave etti; hâlbuki bunun manası sahih değildir.

¹⁵⁸⁰ Metindeki “fima yezdadü” ifadesi burada ve aşağıdaki gelen sözlerde “H” nüshasında “fima zade” şeklinde, “S” nüshasında “zadet” olarak gelmiştir.

ziyade (günler)de müstehazedir.¹⁵⁸¹ Ben dedim: Öyleyse hayız müddeti günlerine ilave olan bu zamandaki (namazları) kadının kaza etmesi gerekir mi? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, hayız on günden daha fazla olmaz. Eğer on günden daha çok olursa¹⁵⁸² biz biliriz ki, kadının hayız günlerine olan ziyade günlerde o hayız değil, istihazedir. Eğer on gün üzerine bir ziyade yoksa artık o hayızlıdır ve onun üzerine bir namaz kazası gerekmez. Enes b. Malik (r.a.) ten onun şöyle dediği bize ulaştı: Hayız, üç gündür, dört gündür ve (bu) ona güne kadar gider.¹⁵⁸³

Ben dedim: Bir kadının âdeti her ayın ilk girişinde beş gün idi. Böylece bundan evvel onun hayız bir gün, iki, üç, dört¹⁵⁸⁴ veya beş gün ileriye geçti, ne dersin? O hayızlıdır, dedi. Sen biliyorsun ki, onun (beş gün olan) hayızına beş gün ilave olduğu zaman o bunlarda da hayızlı olur. İşte böylece onun hayız beş gün ileriye geçtiği zaman o bunlarda da hayızlıdır.

Ben dedim: Kadın ilk defa hayız oldu. Böylece onun kanı akmaya devam etti. O namazı kaç gün terk edecek, ne dersin? On gün, dedi. Ben dedim: On gün geçtiği zaman o nasıl yapacak? O gusül alır, hayız bezini tutunur ve bundan sonra her namaz vakti için abdest alır. Böylece onun hayız on günden az olmaz; bundan daha çok da olmaz.

Ben dedim: Kadının hayız müddeti eğer beş gün ise ne dersin? Sen buna bakma¹⁵⁸⁵ dedi; çünkü bu bir şey ifade etmez. Ben dedim: Eğer o bundan evvel iki sene hayız görmüş, böylece onun hayız bir defa beş gün gelmiş, bir defa da yedi gün gelmiş, bu şekilde onun hayız değişken olmuştur. Sonra da o istihaze oldu. O namazı kaç gün bırakacak, ne dersin? O namazı en az beş gün bırakır, dedi. Sonra¹⁵⁸⁶ gusül eder ve namazını kılar. Ben dedim: Eğer kocası onu boşamış ise, böylece o üçüncü defa hayız olduysa ve beş gün geçtiyse? Onun kocası artık ona dönmeye (ric'i talaka) sahip değildir. Ben, artık o bu saten sonra evlenebilir mi, dedim? O dedi, yedi gün geçmedikçe evlenemez. Fakat evlenirse¹⁵⁸⁷ onun bu nikâhı caiz olmaz. Ben namazda onun için güvenli olanı alırım.¹⁵⁸⁸ Böylece onun hayızlı iken namazı kılması, bence namazı terk etmesinden daha iyidir. Ben onun evlenmesi konusunda da yine güvenli yolu tutuyorum ve böylece o kadın günlerinin çoğu geçmedikçe evlenemez, (diyorum.)

¹⁵⁸¹ Metindeki “ala aşreti eyyamin fe tekunü müstehazaten fima zade ala eyyami akraiha” cümlesi “H” ve “S” nüshalarında “ala aşreti eyyamin ve fi ma zade ala akraiha” şeklinde gelmiştir.

¹⁵⁸² Metindeki “zadet” kelimesi “H” nüshasında “zade” olarak gelmiştir.

¹⁵⁸³ Bu hadisin isnadını Darekutni ve Beyhaki kendi tarikinden şöyle yaptı. İsmail b. Uleyye, Abdüsselam b. Harb en-Nehdi el-Mellai, Süfyan Hişam b. Hassan, Said, Celd b. Eyyub ve Muaviye b. Kurre yoluyla Enes’in şöyle dediğini rivayet etti. O el-kar’ü –başka bir rivayette- el-hayzu (hayız) dedi, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on (gün)dür. Hişam ve Said onların bu rivayetine şu ilaveyi yaptı: Eğer bu on günü geçerse o müstehazedir ve o gusül eder ve namazını kılar. İsmail b. Davud, Abdülaziz ed-Deraverd, Ubeydullah b. Ömer ve Sabit yoluyla Enes’in şöyle dediğini rivayet etti. Kadın üç gün ile on gün arasında hayızlıdır. Bundan daha fazlası ise o, müstehazedir. Eh. Ben dedim: Harun Ziyd el-Kuşeyri, A’meş, İbrahim ve Alkame yoluyla Abdullah’ın şöyle dediğini rivayet etti: Hayız üçtür, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve ondur. Eğer o bundan fazla olursa o müstehazedir. Ben dedim: İbn Adiyy bu hadisi Enes’ten merfu olarak rivayet etti. Darekutni, Huseyn b. İsmail, Hallad b. Elsem, Muhammed b. Fudayl, Eş’as ve el-Hasen yoluyla Osman b. Ebi’l-As’ın şöyle dediğini rivayet etti. Kadın bir günde, iki günde ve üç günde ta on güne varıncaya kadar müstehaze olmaz. Böylece on güne varınca o müstehaze olur. Abdülvahhab, Hişam b. Hassan ve el-Hasen yoluyla Osman b. Ebi’l-As es-Sekafi’nin şöyle dediğini rivayet etti. Hayızlı kadın on günü aşarsa artık o müstehaze mesabesinde; gusül eder ve namazını kılar. Eh. S. 77. Aynı konuda Ebu Ümame, Vaile, Muaz ve Ebu Said ve Hz. Aişe yoluyla Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğunu rivayet etti. Bekâr ve dul cariyeye için hayızın en azı üç gündür. Bunun en çoğu ise on gündür. Bak Nasburraye, I, 191.

¹⁵⁸⁴ Metindeki “erbaatü” kelimesi “H” nüshasında “erbaatü eyyamin” olarak gelmiştir.

¹⁵⁸⁵ Metindeki “la tenzur ila zalike” ifadesi “H” nüshasında “la yenzur” olarak geldi.

¹⁵⁸⁶ Metindeki “ve tağtesilü” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “sümme tağtesilü” olarak geldi.

¹⁵⁸⁷ Metindeki “tezevvecet” kelimesi “H” nüshasında “tezevvece” olarak geldi.

¹⁵⁸⁸ Metindeki “leha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında vardır. Fakat o geri kalan nüshalarda yoktur.

Ben dedim. İstihazeli kadın her namaz vakti için abdest alıp hayız bezini tutunacak mı, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O bu namazın vakti devam ettiği müddetçe bu farz namazı kılar ve dilediği kadar da nafile namaz kılabilir mi? Evet, dedi. Ben dedim: Bu namazın vakti geçince onun abdesti bozulur¹⁵⁸⁹ başka bir namaz için onun abdestini yenilemesi gerekir öyle mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer onun üzerinde unuttuğu (borç) namazlar varsa veya o Allah için dört rekât namaz kılmaya (niyet edip) kendisini borçlandırdı ise vakit bitmedikçe o bir tek abdest ile bunları kılabilir mi? Evet, dedi, o bu namazın vaktinde olmaya devam ettiği müddetçe dilediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. Ancak bu vakit çıktığı zaman onun başka bir namaz için abdestini yenilemesi gerekir.

Ben dedim: Eğer o kadında yara veya kesik olup da ondan kan veya irin akarsa ne dersin? Bu onun abdestini bozar, dedi. Ben dedim: Eğer o abdest aldıktan sonra hayız kanı veya yara kanı akarsa? Onun yarısından akan kan abdestini bozar, dedi. Hayızından akan kana gelince, bu onun abdestini bozamaz. Ben dedim: Üzerindeki yaradan durmadan kan akan adam¹⁵⁹⁰ da böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Karın ağrısına tutulup ishali durmayan kişi de böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir kadın hayız müddeti günlerinde beş gün hayız görmüş ve sonra bir veya iki gün temiz hale gelmiş, sonra bir gün, iki veya üç gün yine kan görmüş, ne dersin? O dedi, hayızlıdır, namazı bırakması gerekir. O kanı kesilince gusül eder. Ben niçin dedim?¹⁵⁹¹ Eğer o kısa bir vakit temiz olmuş ise sonra onun kanı tekrar gelse o hayızlı değil midir, ne dersin, dedi¹⁵⁹²? Ben de evet, dedim. İşte bu ve o aynı şeydir, dedi. Ben dedim: O bir gün veya iki gün kan gördü sonra onun kanı iki gün kesildi. Sonra iki gün kan gördü. Sonra kanı kesildi. Sonra yine üç gün kan gördü. Bunların hepsi on gün içinde oldu? Bunların hepsi dedi, hayızdır; onun namazı bırakması gerekir. Ben dedim: Eğer o üç gün kan görse sonra dört gün kan kesilse, sonra üç gün tekrar kan gelse? Bu hayızdır, dedi. Ben dedim: Eğer o yedi gün kan görse, sonra iki kan kesilse, sonra o onuncu günde gündüzün bir kısmında kan görse ve sonra onun kanı kesilse?¹⁵⁹³ Bunların hepsi dedi, hayızdır; onun namazı bırakması gerekir. Böylece o, temiz olunca gusül eder. Bundan dolayı onun üzerinde herhangi bir kaza borcu da yoktur.

Ben dedim: Bir kadının hayız müddeti beş gün böylece o altı gün hayız gördü. Sonra o yedi gün başka bir hayız oldu sonra o altı gün başka bir hayız oldu, bunun hayız müddeti kaç gündür, ne dersin?¹⁵⁹⁴ Altı gündür, dedi. Ben dedim: Eğer onun hayız müddeti beş gün idiye böylece o altı gün hayız görse, sonra sekiz gün hayız görse sonra o başka bir hayızda yedi gün hayız görse bunun hayız kaç gündür? Yedi gündür, dedi. Ben dedim: Eğer o altı gün hayız görmüş olsa, sonra başka bir hayızda on gün hayız görse sonra başka bir hayızda sekiz gün hayız görse? Onun hayız sekiz gündür, dedi. Kadının kanı bir günde ne zaman iki defa tekrar gelirse böylece o hayızdır.

Ben dedim: Bir kadın hayızlı olduğu gönlerde sarıya veya siyaha çalan bir renk görürse ne dersin? Bunun hepsi hayızdır ve bu kan mesabesindedir, dedi. Ben dedim: Eğer o loğusalık halinde kanı görse sonra tuhru-temizliği görse ve kırmızı, sarı veya siyaha çalan

¹⁵⁸⁹ Metindeki “intekada” kelimesi “H” nüshasında “eyenkudu” olarak geldi.

¹⁵⁹⁰ Metindeki “er-racülü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁵⁹¹ “Ben niçin, dedim” cümlesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁵⁹² Metindeki “kale” (dedi) kelimesi yerine “H” nüshasında “kultü” (ben dedim) kelimesi geldi; bu yanlıştır.

¹⁵⁹³ Metindeki “ed-demü anha” ifadesi “H” nüshasında “anha ed-demü” olarak geldi.

¹⁵⁹⁴ “Ne dersin” ifadesi esas nüshadan düşmüştür. Bu müstensihin bir yanılmasıdır.

renkleri görse bu temizlik¹⁵⁹⁵ olur mu? O halis beyaz rengi görünceye kadar bu temizlik olmaz, dedi.¹⁵⁹⁶

Ben dedim: Bir kadının hayız müddeti beş gün, böylece o hayız müddeti günlerinde beş gün hayız gördü ve sonra temizlendi, sonra yıkandı ve sonra üç gün oruç tutup namaz kıldı. Sonra on gün içinde iki gün tekrar kanı geldi Kıldığı bu namaz ve tuttuğı bu oruç onun için yeterli olur mu ne dersin? Hayır, dedi. Onun orucu yeniden tutması gerekir. Ben dedim: Eğer o beş gün hayız görürse, sonra temizlenir ve böylece dört gün oruç tutar sonra onuncu günde tam bir gün ondan tekrar kan gelirse? Onun bu orucu yeniden tutması gerekir, bu onun için yeterli olmaz, dedi. Ben dedim: Eğer o, beş gün hayız görürse, sonra temizlenirse, böylece iki gün veya üç gün oruç tutsa sonra onun tekrar kanı gelse ve bu bir ay devam etse? Bu kadın istihazelidir, dedi. Onun namazı da orucu da onun için yeterli olur dedi. Ben dedim: Eğer o, beş gün hayız görürse sonra temizlenirse sonra on gün oruç tutar ve namaz kılsa sonra onun tekrar kanı gelirse? Bu kadın istihazelidir., dedi. On gün içinde ve ondan sonra kıldığı ve tuttuğı onun için yeterli olur.

Ben dedim: Senin kadını hayızlı saydığın bu her halde o temizleninceye kadar onun üzerine bir namaz yoktur, kocasının ona yaklaşması olamaz. O gusül eder, Eğer o, bugünlerin arasında temizlik görmüş ise ve böylece o bu günlerde oruç tutmuş ise bu orucu onun için yeterli olmaz, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Senin onu İstihazeli kıldığın her durumda ise o bu halde oruç tutar, namaz kılar ve kocası kendisine gelebilir mi? Evet dedi. Ben dedim Eğer o bu günlerde namazı ve orucu terk ederse onun bunları kaza etmesi gerekir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Hayız üç günden daha az olmaz; on günden de daha fazla olmaz, öyle mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir kadının hayız müddeti altı gündür, böylece o, beş gün hayız gördü ve temizlendi ve beşinci gün gusül etti. Altı gün tamamlanmadan önce kocasının ona yaklaşması hususunda görüşün nedir, ne dersin? Bence dedi, onun kadının hayız görmüş olduğu günler geçinceye kadar ondan uzak durması daha iyidir. Fakat eğer yaparsa bu ona bir zarar vermez. Ben dedim: Kadının bu altıncı günde namazı ve orucu terk etmesi gerekir mi? O namazı ve orucu terk etmez, dedi, fakat o namazı kılar ve orucu da tutar. Bu durumda eğer o temiz ise bu onun için yeterli olur, eğer kan tekrar gelmiş ise böylece onun orucu kaza etmesi gerekir. Bu suretle onun sağlam olanı tutması gerekir; böylece oruç tutar ve namazını kılar.

Ben dedim: İlk defa doğum yapmış nifaslı bir kadın, böylece onun kanı devam ediyor, o, namazı ne kadar zaman bıkacak, bir ay mı, ne dersin? Kırk gün, dedi. Kırk gün geçtikten sonra o gusül eder, artık bundan sonrası için o, müstehaze mesabesindedir. O, oruç tutar, namaz kılar, Kuran okur ve kocası kendisine gelebilir. Ben dedim: O kendisinin nifas vaktini bekler mi?¹⁵⁹⁷ Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o gusül eder ve beş gün namaz kılar ve oruç tutarsa¹⁵⁹⁸ sonra kırk gün içinde onun kanı tekrar gelirse? Onun bu namazı ve orucu onun için yeterli olmaz; onun orucu kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer onun müddeti otuz gün ise, sonra o yirmi günde temiz hale gelmiş ise, böylece beş gün temiz olarak kalmış, bu günlerde o namazını kılmış ve orucunu tutmuş sonra kanı tekrar geri gelmiş ve kırk günü tamamlamış, ne dersin? O hayızlı mesabesindedir; onun orucu

¹⁵⁹⁵ Metindeki “tuhran” kelimesi esas nüshada ve “H” nüshasında ötüre ile “tuhrun” olarak geldi.

¹⁵⁹⁶ Bu bez parçasının beyazlığı denildi. Bu, kadın temizlendiği zaman onu pamuk üzerinde görür, beyaz un ipliğine benzer denildi. Serahsi'nin Mabsut'unda söylediği son buldu. II, 19.

¹⁵⁹⁷ Metindeki “fe hel” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle gelmiş, fakat diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁵⁹⁸ Metindeki “ve sallet ve Samet” ifadesi “S” nüshasında “ve Samet ve sallet” olarak geldi. “Sallet” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

kaza etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o yirmi günde temiz olup böylece on gün oruç tutup namaz kıldıktan sonra kanı tekrar gelir ve iki ay devam ederse? Bu kadın, otuz günden sonrası zaman için müstehazedir.¹⁵⁹⁹ Ben dedim: O otuz gönden sonraki günlerde terk ettiği namaz ve oruçları kaza edecek mi? Evet, dedi. Ben dedim: Otuzdan önceki günlerde onun tutmuş olduğu on gün oruç onun için yeterli olur mu? Hayır dedi.¹⁶⁰⁰

Ben dedim: Nifaslı kadınlar sarılık veya bulanıklık ya da kırmızlık görürse ne dersin? Bunların hepsi kan mesabesinde, dedi.

Ben dedim: Hamile bir kadın, hamile olduğu halde her ay hayız görüyor, ne dersin? Bu dedi, ne hayızdır ve ne de nifastır.

Ben dedim: Bir kadın, diğeri de karnında olduğu halde bir çocuk doğurdu. O bu karnındaki doğuruncaya kadar oruç tutar ve namaz kılar mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ancak nifas ilk çocuktan sonra başlar ve kırk gün tamamlanincaya kadar devam eder.¹⁶⁰¹ Ben dedim: Eğer o, birinci çocuğu doğurduktan sonra ve ikincisini doğurmadan önce namaz kılar ve oruç tutarsa? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Çünkü o, Ebu Yusuf ile Ebu Hanife'nin görüşüne göre, nifaslıdır. Muhammed ise nifas diğeri çocuktan sonra başlar, o hamile iken hayızlı olmadığı gibi, bu Züfer'in görüşüdür, karnında çocuk olduğu halde de nifaslı olmaz.

Ben dedim: Düşük çocuğun hilkatı (organları) meydana çıktığı zaman o aynı çocuk mesabesinde mi olur, kadında bu konuda¹⁶⁰² nifaslı kadın mesabesinde mi olur, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Kadının hayızı arasında¹⁶⁰³ en az kaç gün vardır, ne dersin? Hayzın en çok müddeti on gündür, en azı da üç gündür. En az tuhur müddeti ise on beş gündür. Eğer kadın bundan daha kısa bir zamanda kan görürse o müstehazedir. Ben dedim: Eğer kadın her ayda iki defa hayız görmüş olsa? Bu müstehazedir, dedi. Ben dedim: Eğer kadın beş gün hayız olsa sonra on beş gün temiz olsa sonra beş gün hayız olsa, bu hayız olur mu, o bunda namazı ve orucu bırakır mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O şimdi bu ayda iki hayız oldu ve o tuhur müddetinin on beş günden daha az olmayacağını sanıyor? Ben onun tuhur günleri ile¹⁶⁰⁴ hayız günlerini toplasam bu kırk gün eder, dedi.¹⁶⁰⁵ Ben dedim: Eğer

¹⁵⁹⁹ Çünkü nifastaki adet sahibi, aynı hayızdaki adet sahibi gibidir. Biz daha önce açıkladık ki, kadının âdetine ziyade olup on günü geçtiği zaman bu adet günlerine katılır ve kadın bu ziyade günler için müstehaze sayılır. İşte bu da ona benzer. Serahsi'nin Mebcut'unda (II, 19) söylediği burada son buldu.

¹⁶⁰⁰ Serahsi, Şerh-ul Muhtasar'da şöyle dedi: Hâkim dedi ki, Bu hüküm Ebu Yusuf'un mezhebine göre doğrudur. Fakat Muhammed'in mezhebine göre ise bunda şüphe vardır. Böyledir, çünkü Ebu Yusuf, nifasın bitimini "sonrasında kan olduğunda temizlenme iledir." diye kabul ediyor. Nitekim o, hayızdan sonra kan geldiği zaman hauzın da temizlikle son bulunduğunu ifade ediyor. Böylece ona göre bu otuz günün nifas sayılması mümkündür. Muhammed ise hayız ve nifasın temizlikle son bulunduğunu kabul etmez. Böylece ona göre bu kadının ifası bu dönemde yirmi gündür. Öyleyse onun yirmi günden sonra tutmuş olduğu on günlük orucu kaza etmesi onun için gerekli değildir. İnth. II, 19.

¹⁶⁰¹ Metindeki "el-erbain" kelimesi "S" nüshasında "erbaine yevmen" olarak gelmiştir. Ben dedim: Rivayet ediliyor ki, Ebu Yusuf, imama (Ebu Hanife'ye) iki çocuk arasında kırk gün olsa ne dersin, dedi. O da böyle bir şey olmaz dedi. Ebu Yusuf, ya olursa dedi? Ebu Hanife, Ebu Yusuf'un burnu yere sürülse de kadının ikinci çocuktan nifası olmaz. Fakat o ikinci çocuğu doğurduktan sonra gusül eder ve namazını kılar. ed-Dıya ve benzer eserlerde olduğu gibi bu sahihtir. Eh. Bu El-Hazain kitabının kenarına yazılmış açıklamada (hamiş) vardır. İnth. Redd-ül Muhtarın (II, 200) hamişinde de vardır. Keza Serahsi de Mebcut'unda (III, 213) aynı şeyi açıklamaktadır.

¹⁶⁰² Metindeki "fihi" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁰³ Metindeki "beyne hayzıha" kelimesi nüshalarda böyledir. Hâlbuki "beyne hayzatiha" demek daha evladır. Allah en iyi bilir.

¹⁶⁰⁴ Metindeki "bi eyyamiha" kelimesi "S" nüshasında "eyyamiha" olarak gelmiştir.

¹⁶⁰⁵ Serahsi Mebcut'unda (II, 19) şöyle dedi: (Eğer bir kadın ayda iki defa hayız görürse o müstehazedir.). Bundan maksat, bir ayda iki hayız ve iki tuhur bir araya gelmez, demektir. Çünkü hayzın en azı üç gün, tuhrun da en azı on beş gündür. Esas nüshada şöyle bir soru vardır: "Eğer kadın ayın evvelinde beş gün görse sonra on

onun kanı, her iki hayız arasında on üç gün veya on dört gün kesilse ne dersin? Bu müstehazedir, dedi. Çünkü onun iki hayız arasında on beş günden daha az (bir zaman) olmaz.

Ben dedim: Bir kadın, organları belirmemiş ve belli olmayan bir düşük yaptı. Onu nifaslı sayar mısın, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Böylece o namazı kaç gün terk eder? Hayız günleri kadar dedi. Hatta o hayız müddeti olan on günü tamamlayıncaya kadar bırakır. Ben dedim: Eğer onun kanı¹⁶⁰⁶ bundan daha fazla devam ederse? Hayız günlerinden¹⁶⁰⁷ daha fazla olan bu günlerde o müstehaze-özürlü sayılır, dedi. Onun (bu günlerde) terk ettiği namazları kaza etmesi gerekir.¹⁶⁰⁸ Ben dedim: Bu on gün içinde¹⁶⁰⁹ hayız günlerine ziyade olan günlerde eğer¹⁶¹⁰ o, oruç tutmuş ise? Bu onun için yeterlidir, dedi. Ben dedim: Namaz¹⁶¹¹ da böyle midir? Evet, dedi. Müstehaze kadın ikindi vaktinde kanı kesilmiş olduğu halde abdest aldığı zaman o temiz iken güneş battı ve sonra o kanı gördü böylece o abdest alır. Kan onun temizliğini akşam vakti için kaldırır.¹⁶¹² Eğer o akşam namazı kılarken kan akarsa çekilir¹⁶¹³ böylece o abdest alır ve sonra namazına devam eder. Ben dedim: O ertesi gün oluncaya kadar kanı görmemiş olsa, o abdestli olup sonra ertesi gün güneş zeval vaktine gelince kanı görse o bütün bu temizlik vaktinde bu abdesti ile namaz kılar mı ne dersin? Hayır dedi, Kan onun temizliğini bozmuştur; onun abdest alması gerekir. Eğer o akşam vaktinden önce mest giymiş olsa sonra akşam namazından iki rekat kılıncaya kadar kanı görmese sonra kanı görse onun namazdan çekilmesi ve abdest alıp mesh etmesi ve namazına devam etmesi gerekir. O kan görmemiş ve akşam namazına başlamış, bozmadan abdestini tazelemiş ve sonra akşam namazını kılmaya başlamış, böylece o kan görmüş, onun namazdan çekilmesi, abdest alması ve namazına devam etmesi gerekir. Eğer onun akşamdan evvel abdesti bozursa, böylece o abdest alıp sonra akşam namazını kılmaya başlasa ve kan görse, böylece o namazdan çekilir, abdest alır ve namazına devam eder. Bu kandan sonra onun abdesti bozursa onun yine abdest alması gerekir. Fakat ondan¹⁶¹⁴ kan akmış olsa, onun kan aktıktan sonra almış olduğu abdest kendisi için yeterli olur. Onun kan için almış oldu abdest gelen kan için yeterli olur, fakat hades (abdestin bozulması) için yeterli olmaz. O kanı görmemiş¹⁶¹⁵ olduğu halde abdesti bozulduğu için abdest aldığı zaman sonra kanı görse onun hadesten

---

beş gün temiz olsa sonra beş güne kan görse o bir ayda iki defa hayız görmüş olmaz mı?” Sonra cevap vererek şöyle dedi: O buna başka bir temizlik daha eklerse bu kırk gün olur. Hâlbuki bir ay bunu içine alamaz.” Hikâye edilir ki, Hz. Ali’ye bir kadın geldi ve ben bir ayda üç defa hayız gördüm, dedi. Bunun üzerine Ali, Şüreyh’e bu konuda ne dersin, diye sordu? O da, “dindarlığı ve güvenilirliği kabul edilen bir yakınından birisini şahit getirirse onun bu sözü kabul edilir, dedi. Hz. Ali de doğru söyledin anlamına gelen “Kalun” dedi. Bu kelime Rumca isabet ettin demektir. Burada Şüreyh’in maksadı, kadının bir ayda üç hayız göremeyeceğini ve böyle bir şeyin olamayacağını bir gerçek olarak ifade etmektir. Yazarın nüshasına bak bunu bu ihtilafları kaç gün olarak açıkladı ve bir de bizim nüshalarımıza bak. –Şikâyetler Allah’a edilir.

¹⁶⁰⁶ Metindeki “ed-dem” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁰⁷ Metindeki “eyyam” kelimesi “HA” ve “A” nüshalarından düşmüştür.

¹⁶⁰⁸ Metindeki “onun hayız günlerinden...” ifadesiyle başlayan cümleden buraya kadar olan kısım esas nüshadan ve “Z”den düşmüştür. Biz onu “H”, “HA” ve “S” nüshalarından ilave ettik.

¹⁶⁰⁹ Metindeki “fi’l-aşrati” kelimesi “HA” nüshasında “aşrate eyyamin” şeklinde, “S” nüshasında ise “el-aşrate el-eyyami” olarak gelmiştir.

¹⁶¹⁰ Metindeki “fe in” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “ve in” olarak gelmiştir.

¹⁶¹¹ Metindeki “es-salat” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶¹² “HA” nüshasında “el-mağrib” kelimesinden sonra şu ifade ilave edilmiştir: “Nitekim o ikindi namazı vaktinde abdesti bozduğu gibi”

¹⁶¹³ “Eğer o akşam namazı kılarken kan akarsa ile başlayan cümle “H” nüshasından düşmüştür. “S” nüshasında bunun yerine şu cümle gelmiştir: O akşam namazında iken kanı görmüş olsa.”

¹⁶¹⁴ Metindeki “minha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, fakat diğer nüshalarda “minhu” şeklinde geldi.

¹⁶¹⁵ Metindeki “ve lem” kelimesi “S” nüshasında “fe lem” olarak geldi.

dolayı almış olduğu bu abdest, onun kanı için¹⁶¹⁶ yeterli olmaz. Sen bilirsin ki, eğer bir adamın burun deliklerinden¹⁶¹⁷ birinden devamlı olarak kan gelse böylece o abdest alır ve onun bu abdesti bu namaz vaktinin tümünde¹⁶¹⁸ onun için yeterli olur. Fakat eğer onun diğer burnundan kan akarsa bu, onun abdestini bozar. İşte böylece bu, sana hadesin, müstehazenin abdestini bozduğunu ve müstehaze kanının da hades abdestini bozduğunu açıklamaktadır. Müstehaze (özürlü) kadın akşam namazından önce abdest almış olsa, abdestten sonra kan görmeyip böylece akşam namazını kılsa sonra kan görse o, yeniden abdest alır. Fakat akşam namazı tamdır. O mestlerini kan görmeden önce giymiş olsa onun bunlara bir gün ve bir gece mesh vermesi kendisi için yeterli olur. Özürlü kadın kan akarken abdest alıp mestlerini giydiği zaman sonra ikindi namazından bir rekât kıldığında sonra güneş batarsa onun abdesti ve namazı yeniden alması ve kılması ve mestlerini çıkarması gerekir. Eğer o bunları kan kesilmiş iken giymiş olsa sonra bir rekât namaz kılsa sonra kan görse sonra güneş batsa o abdest alır, mestlerine mesh verir ve namazı yeniden kılar.¹⁶¹⁹ Eğer¹⁶²⁰ onun burnunun iki deliğinden kan akmış ve sonra birisinden¹⁶²¹ kesilmiş ve diğerinden¹⁶²² ise kesilmemiş ve akıyor idiye bu akıtan bir tek burun deliği mesabesindedir. Çünkü bu bir tek şeydir. Zaten bu bir tek burun deliğinden aktığı zaman böylece abdest alıp sonra diğer burun deliğinden kan gelmesine benzemez.¹⁶²³ Allah doğruyu en iyi bilir.

CUMA NAMAZI

¹⁶¹⁶ Metindeki “min ed-demi” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶¹⁷ Metindeki “ehad-ül enfeyn” ifadesi “H” nüshasında “ihda’l-enfeyn” olarak gelmiştir.

¹⁶¹⁸ Metindeki “küllihi” kelimesi “S” nüshasında “külliha” olarak geldi.

¹⁶¹⁹ Muhtasar-ul Kâfi’de şöyle denilmektedir: Müstehaze kadın kan akıyorken abdest aldığı zaman ve mestlerini giydiğinde sonra kan kesilse bu namazın vakti devam ettiği müddetçe o bunlara mesh verebilir. Kan kesildiği zaman o abdestte mestlerini giydi ise o, onlara bir gece ve bir gündüz mesh verebilir. O namazda iken vaktin geçmesiyle abdest almak vacip olduğu zaman o bu namazı yeniden kılar. Fakat kanın akmasından dolayı vacip olursa, o namazına (kaldığı yerden) devam eder. Eh. Serahsi bunun açıklamasında şöyle dedi: Bunun anlamı şudur: O abdest alırken kan akıyor idiye veya abdestten sonra vakit çıkmadan önce o namazda iken aktıysa, onun namazını yeniden kılması gerekir. Çünkü vaktin çıkması hades demek değildir. Fakat vakit çıkarken taharete bitişik olarak veya tahareten sonra vakit içinde akan kan sebebiyle onun tahareti bozulur. Bu kandan sonra o, bu namazdan bir parça kılmıştır. Abdestsizlik hali oluşuktan sonra namazdan bir parça eda etmek, onun üzerine bina etmeye, (kaldığı yerden devam etmeye) engel olur. Fakat o kan kesilmiş olduğu halde kan akmadan önce iki namaz arasındaki vakit çıkmış olduğu halde abdest aldığı zaman, sonra kan akarsa, böylece o abdest alır ve namazına kaldığı yerden devam eder. Çünkü abdestin vacip olması, vakit çıktıktan sonra kanın gelmesi sebebiyledir. Bundan sonra onun namazdan eda edeceği bir şey yoktur. Böylece o abdest alabilir ve namazına (kaldığı yerden) devam edebilir. Eh. II, 21.

¹⁶²⁰ Metindeki “ve lev” kelimesi “S” nüshasında “fe lev” olarak gelmiştir.

¹⁶²¹ Metindeki “min” kelimesi esas nüshada ve “S” de böyle gelmiş, fakat o, “H”, “Z” ve “HA” nüshalarrından düşmüştür.

¹⁶²² Metindeki “min” kelimesi “S” nüshasında böyle gelmiş, fakat diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁶²³ Serahsi’nin Mabsut’unda (II, 21) şöyle denilmektedir: Burun kanı akan kimse müstehaze kadın gibidir; o her bir namaz vakti için abdest alır. Hâkim dedi: (Burun deliklerinden birinden kan akarsa böylece o abdest aldı sonra ise diğer burun deliğinden de kan aktı, böylece onun yeniden abdest alması gerekir.) Çünkü bu yeni bir hades demektir. Bu yeni kan, taharet ve abdest vaktinde yoktur; böylece taharet ve abdest onun üzerine alınmadı. Bu kan gelmesi, bevül etmek ve büyük abdest bozmak, bunların hepsi eşittir. (Eğer onların her ikisinden de kan gelirse, böylece kişi onlar için abdest aldı ve sonra birisi kesildi, bu suretle kişi, vakit çıkmadığı müddetçe abdestli sayılır.) Çünkü o abdestini bunların her ikisi için aldı. Onların birisinden kanın kesilmesinden sonra kalan diğeri ise tam bir abdestsizlik halidir. Sen biliyorsun ki, eğer o ilk başlangıçta sadece birisi için abdest almış olsaydı, onun abdesti vakit ile onun için takdir edilirdi. İşte diğerinin hükmü de böyledir. Kanı kesilen ise sanki yok gibidir. Yaraları bulunan ve bunların bazısından akıntı gelen sonra diğerinden gelen veya hepsi de akıntı yapan böylece bazısından akıntı kesilen adam hakkında da böyle hüküm verilir. Allah, doğruyu en iyi bilir.

Ben dedim: Köy, kasaba ve dağda oturanlara Cuma farz olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Cuma ancak şehir ve kentlerde oturanlara farz olur. Ben dedim: Köy ve kasabada cemaat mescitte toplansa, böylece onlardan birisi onlara hutbe okusa ve sonra onlara Cuma kıldırsa? Onların bu namazları kendileri için yeterli olmaz. Onların yeniden öğle namazını kılmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer onlar yolcu olmuş olsalar, yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir imam Cuma gününü karıştırarak hutbe okumadan iki rekât namaz kıldırdı, ne dersin? Onun bu namazı kendisi ve arkasında olan kimseler için yeterli olmaz; onların bunu yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: Eğer o cumayı terk ederek öğle namazını kıldırsa? Bu, onun için ve cemaat için yeterli olur; fakat imam¹⁶²⁴ cumayı terk etme hususunda isabet etmiş ve bozmuş olur.

Ben dedim: İmam Cuma günü hutbe okumak istediği zaman nasıl okuyacak, ne dersin? O hutbeyi ayakta okur dedi. Sonra kısa bir süre oturur, sonra tekrar kalkar ve hutbe okur.

Ben dedim: İmam, cünüp olduğu halde veya abdestsiz olarak, Cuma günü insanlara hutbe okudu. Sonra gusül etti veya abdest aldı ve insanlara namaz kıldırdı. Onun namazı yeterli olur mu, ne dersin? Evet dedi, fakat o cünüp olarak mescide girmekle ve hutbe okumakla kötü yapmıştır.

Ben dedim: İmamın Cuma günü hutbede bir sure okuması gerekli mi?¹⁶²⁵ Evet, dedi.

Ben dedim: Bir imam Cuma günü cemaate hutbe okudu böylece onun abdesti bozuldu, hutbeden indi ve abdest aldı. O hutbeyi yeniden okuyacak mı ne dersin? O ne yapmışsa onun için yeterlidir, dedi.

Ben dedim: Bir imam, Cuma günü cemaate hutbe okurken abdesti bozuldu¹⁶²⁶ böylece o, bir adama insanlara namaz kıldırmasını söyledi; hâlbuki bu adam hutbede hazır bulunmamıştı. Bu adam cemaate¹⁶²⁷ kaç rekât kıldırır, ne dersin? O onlara dört rekât kıldırır, dedi. Ben dedim: Eğer o hutbede hazır bulunmuş ise? O cemaate iki rekât kıldırır, dedi. Ben dedim: Bir imam Cuma günü cemaate hutbe okudu ve sonra abdesti bozuldu. Böylece o bir adama insanlara namaz kıldırmasını söyledi. Bu adamda hutbede hazır bulunmuştur. Bu suretle adam öne geçip namaza başladı ve sonra abdesti bozuldu. Bunun için geri çekildi ve bir adamı öne geçirdi. Bu adam onlara kaç rekât kıldıracaktır? O onlara iki rekât kıldırır ve imamın namazı üzerine (onun kaldığı yerden) devam eder, dedi. Ben dedim: İkincinin de abdesti bozuldu ve geri çekildi. Böylece o, bir adamı öne geçirdi.¹⁶²⁸ Bu üçüncü adam¹⁶²⁹ onlara¹⁶³⁰ kaç rekât kıldıracaktır? İki rekât dedi, o, imamın namazı üzere devam eder.

Ben dedim: Bir imam Cuma günü cemaate hutbe okudu ve sonra abdesti bozuldu. Böylece o bir adama cemaate namazı kıldırması için emretti. Hâlbuki bu adam cünüp veya abdestsiz olduğu için hutbede hazır bulunmuş olanlardan kendisinden başka birisine emretti, o cemaate kaç rekât kıldırır, ne dersin? İki rekât, dedi. Ben dedim: Eğer o hutbede hazır bulunmamış ise? O dedi, cemaate dört rekât kıldırır. Ben dedim: Eğer imamın abdesti bozulunca o, cemaate namaz kıldırması için bir adama emretti. Hâlbuki o cünüp veya

¹⁶²⁴ İmam kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶²⁵ Serahsi şöyle dedi: Burada sure kelimesini kullandı; çünkü bu kelime anlamı daha iyi dile getirir, kısa ve özür. Eğer o, uzun bir ayet ile yetinmiş olsa bu da caiz olur. Çünkü namazda bile farz olan kıraat bununla yerine getiriliyor. Böylece hutbedeki kıraatin sünneti ise öncelikle olur. Eh. Mabsut, II, 26.

¹⁶²⁶ Metindeki “hatabe bi’n nasi yevme’l-cümüati fe ahde” cümlesi “S” nüshasında “hatabe’n nase yevme’l cümüati sümme ahde” şeklinde gelmiştir.

¹⁶²⁷ Metindeki “bihim” kelimesi “H” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹⁶²⁸ Metindeki “fe kaddeme” kelimesi “H” nüshasında “ve kaddeme” olarak gelmiştir.

¹⁶²⁹ Metindeki “er-racülü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶³⁰ Metindeki “bihim” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

abdestsiz idi. Böylece o hutbede hazır bulunmuş bir köle veya mükatep köleye cemaate namaz kıldırması için emir verdi. O cemaate kaç rekât kıldırır? İki rekât, dedi. Ben dedim: Eğer köle veya mükatep öne geçer, böylece o abdesti bozulup geri çekilir¹⁶³¹ ve kendisi gibi hutbede hazır bulunmuş köle birisini öne geçirirse? O dedi, onlara imamın namazı üzerine devam edip iki rekât kıldırır. Ben dedim: Eğer ikincinin de abdesti bozulmuş olup böylece üçüncüyü¹⁶³² öne geçirirse¹⁶³³ yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: İmamın o, insanlara namaz kıldır diye emrettiği kişi eğer hutbede hazır bulunmamış bir köle veya mükatep köleye emretmiş olsa, o onlara¹⁶³⁴ kaç rekât kıldırır? Dört rekât, dedi.

Ben dedim: Bir imam Cuma günü cemaate hutbe okudu, böylece onun abdesti bozuldu ve küçük bir çocuğa cemaate namaz kıldırması¹⁶³⁵ için emir verdi. Bu suretle çocuk onlara namaz kıldırır mı, ne dersin? Bu onlar için yeterli olmaz dedi, onların bunu yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: Eğer bu çocuk onlara kıldırılmamış¹⁶³⁶ fakat o, bir adama cemaate namaz kıldırması için emretmiş, böylece onlara bu adam kıldırmıştır.¹⁶³⁷ O onlara kaç rekât kıldırır? Dört rekât, dedi. Ben niçin, dedim? Sen biliyorsun ki, dedi, çocuk onlara kıldırılmış olsaydı bu onlar için yeterli olmazdı. İşte onun emri de böyle caiz olmaz. Ben dedim: Eğer imam abdesti bozulduğu zaman bir kadına cemaate namaz kıldırması için¹⁶³⁸ emretmiş olsa, o da onlara¹⁶³⁹ kıldırma veya o (kadın) bir adama cemaate¹⁶⁴⁰ kıldırma diye emretse yine böyle midir? Evet, dedi, bu onlar için yeterli olmaz. Ben dedim: Eğer imam, aklını kullanamayan bunamış¹⁶⁴¹ bir adama cemaate namaz kıldırma diye¹⁶⁴² emrederse, böylece bu (bunak adam) da başka bir adama onlara¹⁶⁴³ namaz kıldırması için emrederse yine böyle midir? Evet, dedi, bu onlar için yeterli olmaz.

Ben dedim. İmamın abdesti bozulduğu zaman eğer o, insanlara namaz kıldırması için hiçbir kimseye bir şey söylemese ve böylece şurta sahibi-(emniyet müdürü) öne geçip¹⁶⁴⁴ kıldırma, o onlara kaç rekât kıldırır? İki rekât, dedi. Ben dedim: eğer kadı-hâkim öne geçmiş olsa, yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer emniyet müdürü öne geçmeyip cemaate namaz kıldırması için birisine emretse o, onlara kaç rekât kıldırır, ne dersin? Eğer bu adam hutbede hazır bulunmuş ise iki rekât kıldırır; eğer hutbede hazır bulunmamış ise onlara dört rekât kıldırır, dedi. Ben dedim: Hutbede hazır bulunmuş bu adam eğer öne geçer ve namaza başlar sonra abdesti bozulur böylece geri çekilir ve hutbede hazır bulunmamış olan bir adamı öne geçirirse o onlara kaç rekât kıldırır? O onlara iki rekât kıldırır¹⁶⁴⁵ dedi. O (namaza) imamın kaldığı yerden devam eder. Ben dedim: Emniyet müdürünün cemaate namaz kıldırma diye emrettiği kişi eğer öne geçse ve abdesti bozulsa

¹⁶³¹ Metindeki “fe teahhara” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶³² Metindeki “salisen” kelimesi “S” nüshasında “es-salise” olarak geldi.

¹⁶³³ Metindeki “fe kaddeme” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle, diğer nüshalarda ise “kaddeme” şeklinde geldi.

¹⁶³⁴ Metindeki “bihim” kelimesi “HA” nüshasında böyledir, fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁶³⁵ Metindeki “yüsalli” kelimesi “S” nüshasında “en yüsalliye” olarak geldi.

¹⁶³⁶ “Bu onlar için yeterli olmaz” cümlesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶³⁷ “Böylece bu adam onlara kıldırılmıştır” cümlesi “S” nüshasında yoktur. Bu doğrudur.

¹⁶³⁸ Metindeki “imraeten en tūsalliye” ifadesi “H” nüshasında “imraeten tūsalli” olarak geldi.

¹⁶³⁹ Metindeki “bi’n nasi” kelimesi yerine “S” nüshasında “bihim” kelimesi gelmiştir.

¹⁶⁴⁰ Metindeki “bi’n nasi” kelimesi yerine “S” nüshasında “bihim” kelimesi gelmiştir.

¹⁶⁴¹ Metindeki “lev emera el-imamü racülen ma’tuhen” ifadesi “S” nüshasında “lev enne’l imame hıyne ahdess emera racülen ma’tuhen” olarak geldi.

¹⁶⁴² Metindeki “en” kelimesi “S” nüshasında yoktur.

¹⁶⁴³ Metindeki “yüsalli bihim” kelimesi “S” nüshasında “yüsalli bi’n-nasi” olarak geldi.

¹⁶⁴⁴ Metindeki “fe tekaddeme” “HA” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “fe kademde” olarak geldi.

¹⁶⁴⁵ “O onlara iki rekât kıldırır” cümlesi “S” nüshasında böyle geldi. Bu cümle “A”, “Z” ve “HA” nüshalarında yoktur.

böylece geri çekilip bir köleyi veya mükatep köleyi öne geçirir¹⁶⁴⁶ yine böyle midir? Evet dedi, eğer o hutbeye yetişmiş ise iki rekât kıldırır. Ben dedim: Eğer kadı-hâkim, bir adama veya köleye ya da mükatep köleye emretmiş olsa o benim sana anlattığım¹⁶⁴⁷ gibi mi yapar? Evet, dedi. Ben dedim. Eğer emniyet müdürü veya hâkim, cünüp veya abdestsiz bir adama emretmiş olsalar böylece bu adam da başka birisine söylese o, yine böyle benim sana anlattığım imamın yaptığı iş gibi mi yapar? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir imam, Cuma günü cemaate hutbe okudu ve sonra namaza başladı, fakat namaza girdikten sonra abdesti bozuldu. Böylece o geri çekildi ve hutbede hazır bulunmuş veya hutbede hazır bulunmamış bir adamı öne geçirdi. Bu adam onlara kaç rekât kıldırarak, ne dersin? İki rekât, dedi. Ben dedim: Niçin böyle, namaza girmiş olan (bu adam) hutbede hazır bulunmamıştır? Çünkü dedi, cemaat namaza girmiş bulunmaktadır ve bu da imamın namazı üzere bina (yani onun kaldığı yerden devam) eder. Ben dedim: Eğer imamın öne geçirdiği bu adamın abdesti bozulursa, böylece o geri çekilir ve hutbede hazır bulunmamış olan kimselerden birisini öne geçirirse? O imamın kaldığı yerden devam ederek iki rekât kıldırır, dedi. Ben dedim: eğer o bir köleye veya mükatep bir köleye emretmiş olsa yine böyle midir? Evet, dedi.¹⁶⁴⁸

Ben dedim: İmam Cuma günü hutbe okuduğu zaman onun insanların konuşmalarını söylemesi ve onların sözlerinden konuşması kendisi için gerekli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o bunu yaparsa bu onun hutbesini kesmiş (bırakmış) olur mu? Hayır, dedi.

Ben dedim: İmam Cuma günü hutbe okurken imam ile beraber olan kimselerin konuşmaları uygun olur mu ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: İmam Allah adını andığı zaman onların da Allah'ı anmalarını ve imamın Hz. Peygamber'e salât okuduğu zaman onların da salâvat getirmelerini mekruh görür müsün? Ben onların dinlemeleri ve susmalarını isterim, dedi. Ben dedim: Onlar aksıran kimseye "yerhamukellah" derler mi ve selam veren kimsenin selamını alırlar mı? Ben onların dinlemelerini ve susmalarını isterim, dedi.¹⁶⁴⁹

Ben dedim. İmam Cuma günü cemaate hutbe okuyup "elhamdülillah" veya¹⁶⁵⁰ "sübhanelillah" ya da "la ilahe illallah" dese yahut da Allah'ı ansa, bu hutbe onun için kâfi gelir mi, bunun üzerine bir şey ilave etmese olur mu? Evet, onun için yeterli olur, dedi. Bu

---

¹⁶⁴⁶ "hutbede hazır bulunmamış olan bir adamı öne geçirirse" cümlesinde buraya kadar olan kısım "H" nüshasından düşmüştür. (Yalnız burada metine "hazır bulunmuş" denilmektedir. Halbuki metinde böyle değil, hazır bulunmamış şeklindedir. Çev.).

¹⁶⁴⁷ Metindeki "vasaftü leke" esas nüshada ve "S" de böyledir. "Z" ve "HA" da vasaftühu", "H" de ise vasafahu" şeklinde geldi. "leke" kelimesi bu ikisinden düşmüştür.

¹⁶⁴⁸ Muhtasar şerhinde şöyle denilmektedir: Bu durum şundan farklıdır: Evvelki namaza başlamış olsa, sonra onun abdesti bozulsaydı, böylece o hutbede hazır bulunmamış bir kimseyi vekil tayin etse bu, onlar için yeterli olur. Çünkü bu ikinci adam, namaza ilk başlayan değil, bina eden (kaldığı yerden devam) edendir. Hâlbuki hutbe iftitah şartlarındandır ve (vekil olmayıp) asil olanın hakları arasında bulunur. Böylece onun (ikincinin) değeri tabii olup uyanların hakları arasında belirir. Eğer bize şöyle denilirse: Eğer bani (imamın başlattığı namazda ona vekil olan kişi) namazını ifsat ederse sonra onlara cumaya yeniden başlayıp kıldırması caiz midir ve o bu durumda namaza ilk başlamış bir kimse midir? Biz deriz ki, fakat bunun cumaya başlaması sahih olunca ve birincinin halifesi-vekil olunca o hükmen hutbede hazır bulunmuş olanlara katılır. İşte böylece namaz bozulduktan sonra onun namaza yeniden başlaması caiz olur. Eh, II, 27.

¹⁶⁴⁹ İmam Serahsi Mebsut'unda der ki: O bu cevapta zarif davranıp "hayır" demedi. Fakat emredilen şeyi söyledi ki, o da dinlemek ve susmaktır. Ancak o, aksıran kimse Allah'a hamd eder mi söylemedi. Sahih olan onun bunu kendi içinden söylemesidir. Böylece bu, onu, dinlemekten alıkoymaz. Eh, II, 28.

¹⁶⁵⁰ Metindeki "kale" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹⁶⁵¹ Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: O, hutbe adı verilen bir konuşma¹⁶⁵² yapmadıkça bu onun için yeterli olmaz. Ebu Yusuf ile Muhammed, imam hutbe vermen önce konuşmakta bir sakınca yoktur; imam minberden indikten sonra ve namaza başlamadan önceki arada konuşmakta bir sakınca yoktur dediler.¹⁶⁵³

Ben dedim: İmam yerinden ayrıldığı zaman onun bu ayrılışı namazı keser mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: İmam yerinden ayrıldığı zaman namazda olan kimsenin onun tamamlayıp selam vermesi gerekir mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Böylece imam hutbe verirken konuşmak ve söz etmek mekruh olur mu? Evet, dedi. Ben dedim: Sen bunu o yerinden kalkıp hutbeye başlamadan önceki zaman aralığında da mekruh görür müsün?¹⁶⁵⁴ Evet dedi. Ben dedim: İmamın minberden inmesi ile namaza başlaması arasında konuşmayı mekruh görür müsün?¹⁶⁵⁵ Evet, dedi.¹⁶⁵⁶ Ben dedim: Sen adamın imam hutbe okurken ona doğru yönelmesini ister misin? Evet, dedi.¹⁶⁵⁷

Ben dedim: Cuma günü ne zaman ezan okunur ve ikamet edilir, ne dersin? İmam minbere çıkınca ezan okunur; o hutbeyi bitirip indikten sonra da kamet getirilir, dedi.¹⁶⁵⁸

Ben dedim: İmam hutbe okurken adam Kuran okuyor, sen bunu onun için mekruh görür müsün, ne dersin? Ben dedi, onun dinleyip susmasını isterim.¹⁶⁵⁹ Ben dedim: Bir adam Cuma günü imamla beraber namaza başladı. Sonra üzerinde sabah namazı borcu

¹⁶⁵¹ Serahsi Şerh-ul Muhtasar'da şöyle dedi: Ebu Hanife, Hz. Osman'dan gelen rivayeti (bu konuda) delil getirdi. Hz. Osman halife seçilince minbere çıktı ve "elhamdülillah" dedi ve dili tutuldu. Sonra gerçekten Ebu Bekir ve Ömer bu mekan için konuşma hazırlardı. —veya isterlerdi dedi- Bana göre sizin, çok konuşan imamdan daha ziyade çok iş yapan bir imama daha fazla ihtiyacınız vardır. İleride hutbeler gelecektir. Allah-ü ekber maşallah" dedi hutbeyi bitirdi ve minberden indi, cuma namazını kıldırdı. Hz. Osman'ın bu yaptığını sahabeden hiçbir kimse yadırgamadı. Böylece Hz. Osman, hutbede bu kadarla yetinmeyi bize göstermiş oldu. (o şöyle deyinmeye kadar) Biz açıkladık ki, hutbede zikir etmek nasla-ayetle sabittir. "Elhamdülillah" demekle zikir yerine gelmiş olur. Bunun üzerine ilave ise cevaz şartı değil, kemal şartıdır. Bu, Ebu Hanife'nin şu sözüne benzer: Bir tek ayet okumakla kıraatin farzı yerine gelmiş olur. Sonra onun "elhamdülillah" sözü, içinde pek çok manalar taşıyan veciz bir kelimedir. Bu "elhamdülillah" kelimesi hutbe kadarına ve hatta ondan daha fazlasına şamil bulunmaktadır. Elhamdülillah diyen kimse bunun için bunların hepsini söylemiş gibidir. Böylece bu bir hutbe olur. Fakat o, veciz bir hutbedir. Hutbenin kısa olması mendubtur. Hz. Ömer'den onun şöyle dediği haberi bize gelmiştir: Namazı uzatınız, fakat hutbeyi kısa yapınız. İbn Mesud, namazı uzatmak ve hutbeyi kısa yapmak, kişinin âlim olduğunu gösterir. Ancak Ebu Hanife'ye göre bunun hutbe yerine geçmesi için "elhamdülillah" sözünün hutbe niyeti ile söylenmiş olması şarttır. Hatta o aksırıp elhamdülillah dese ve bununla kendisini aksırtırana hamd etmeyi murat etse bu, hutbe yerine geçmez. Emali'de açıklandığına göre Ebu Hanife'den böyle nakledilmiştir.

¹⁶⁵² Metindeki "hatta yekune kelamen" ifadesi "HA" ve "S" de "hatta ye'tiye bi kelamin" şeklinde geldi.

¹⁶⁵³ Metindeki "es-salat" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁵⁴ Metindeki "fe hel tükrihu" ifadesi "H" nüshasında "e fe tükrihu" olarak geldi.

¹⁶⁵⁵ Metindeki "e fe tükrihu" kelimesi "H" nüshasında "e tükrihu" olarak geldi.

¹⁶⁵⁶ Bu "evet" ten sonra "HA" ve "S" nüshalarında şu ilave yapılmıştır. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: O hutbe adı verilen bir konuşma yapmadıkça bu onun için yeterli olmaz. Bu ifade esas nüshada bundan önce geçti. Bu "Z" ve "H" nüshalarında da böyledir. Burası bunun yeri değildir.

¹⁶⁵⁷ Muhtasarda şöyle denilmektedir: "Ben dedim: : Sen adamın imam hutbe okurken ona doğru yönelmesini ister misin? Evet, dedi." Bu İmla'da bunların hepsi Ebu Hanife'nin görüşlerine göredir diye açıklandı. Eh. Serahsi'nin Muhtasar Şerh'inde de şöyle denilmektedir. Hatip hutbeyi okumaya başladığı zaman adamın yüzünü ona doğru çevirmesi gerekir. Ebu Hanife'den onun işte böyle yapıyor olduğu nakledilmiştir. Çünkü hatip onlara vaaz etmektedir. İşte hatip de bunun için kibleye yönelmeyi bırakıp yüzünü onlara çevirir. Böylece bundan başka vaaz meclislerinde olduğu gibi, vaazdan daha çok faydalanmak ve zikri de tazim için cemaatin yüzlerini hatibe çevirmeleri gerekir. Fakat şimdiki durum ise cemaat kibleye karşı yöneliyor, ancak cemaatin hutbe okunurken yüzlerini hatibe doğru çevirmeleri imam hutbeyi tamamladıktan sonra safların düzeltilmesi konusunda çok izdihamdan dolayı onlara bir zorluk çıkacağı için kendilerine bunu bırakmaları emredilmiyor. Eh. II, 30

¹⁶⁵⁸ "Sen adamın imam hutbe okurken ona doğru yönelmesini ister misin?..." cümlesinde buraya kadar olan kısım "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

¹⁶⁵⁹ Çünkü hatip onlara vaaz diyor. Zira bir vaaz ancak dinlendiği zaman fayda verir. Eh. Şerh-ul Muhtasar.

olduğunu hatırladı, ne dersin? Onun dedi, cumayı kesip ayrılması ve böylece kuşluk (sabah) namazına başlayıp onu kılması gerekir. O bundan ayrıldıktan sonra eğer namazda ona yetişebilirse Cumada¹⁶⁶⁰ imama uyar. Eğer ona yetişemezse, öğleyi dört rekât olarak kılar. Bu konuda Cuma namazı veya başka bir namaz¹⁶⁶¹ eşittir. Sen bilirsin ki, Cuma namazını kaçıran bir kimsenin öğle namazını kılması gerekir. Zaten öğle namazı farz olup onu kaçıramaz. Bu Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un görüşüdür. Muhammed ise şöyle diyor: Bu adam eğer imamla beraber Cuma kılmayı kaçıracağından korkuyorsa o, cumayı kılar sonra hatırlamış olduğu namazları bundan sonra kılar. Çünkü Cuma namazı farz bir namaz olup o ancak imam ile beraber yeterli olur. Böylece o, onu imamla beraber¹⁶⁶² kılmayı kaçırırsa cumayı kaçırmış olur.- Bu Züfer'in görüşüdür. Ben dedim: Eğer o cumayı bırakıp çekilmezse, imamla beraber ona devam edip tamamlarsa ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz; onun önce sabah namazını kılması, sonra da öğleyi kılması gerekir, dedi.

Ben dedim: Bir adam Cuma günü insanların kendisine verdiği izdihamından dolayı imam selam verinceye kadar rükû edemedi ve secde yapamadı, bu adam nasıl yapar ne dersin? Bu adam, bir rükû yapar, sonra iki secde yapar¹⁶⁶³ sonra ayağa kalkar, böylece bir miktar durur sonra başka bir rükû eder, sonra iki secde eder, sonra teşehhüt yapar ve sonra selam verir, dedi. Ben dedim: Eğer o imamla beraber bir rükû yapmış ise ne dersin? O iki secde yapar, sonra ayağa kalkar, böylece ikinci rükûu yapar ve iki secde yapar¹⁶⁶⁴ sonra teşehhüdü okuyup selam verir, dedi. Ben dedim: O kaza ettiği rekâtlarda kıraat eder mi? Hayır, dedi, çünkü o namazın eveline yetişmiştir. İmamın okuması onun için de bir kıraat sayılır. Ben dedim: Eğer o ayağa kalkar ve ikinci rekâtı kaza eder, fakat kıyamda imamın kıraat miktarı kadar durmazsa veya rekâta¹⁶⁶⁵ hiç durmazsa? O ayakta bir tam duruş yaptığı zaman onun için yeterli olur. Sonra o ikinci rükûu yapar, dedi.¹⁶⁶⁶

Ben dedim. Bu adamın Cuma günü abdesti bozulsa, eğer o gidip abdest alırsa cumayı kaçıracağından korkarsa, onun teyemmüm alıp namaz kılması yeterli olur mu ne dersin? Bu onun için yeterli olmaz; onun abdest alması gerekir, dedi. Böylece o hiç konuşmamış ise cumadan kaçırdığını hesaba katar ve geri kalanı da kılar. Eğer o konuşmuş ise namazı yeniden kılar ve böylece öğleyi dört rekât kılar.

Ben dedim: Hasta bir adam cumaya gidemiyor böylece o evinde öğle namazını kılıyor; o bunu ezan ve ikamet ile mi kılacak, ne dersin? O eğer bunu yaparsa güzel olur, dedi.¹⁶⁶⁷ Eğer yapmamış olsa bile yeterli olur. Ben dedim: Hasta bir adam cumaya gidemiyor böylece o evinde öğle namazını kılıyor, fakat sonra o bir hafiflik hissediyor ve böylece cumaya geliyor ve imamla beraber namaz kılıyor. Bunların hangisi¹⁶⁶⁸ farzdır ne dersin? Burada farz olan cumadır, dedi. Ben dedim: Eğer o evinde öğle namazını kıldığı zaman üzerinde bir hafiflik bulursa ve o cumada hazır bulunma niyeti ile evinden çıkarsa, geldiğinde imam cumayı tamamlayıp ayrılmış olursa? Onun öğleyi dört rekât kılması

¹⁶⁶⁰ “cumada” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁶¹ Metindeki “ve ğayraha” kelimesi “H” nüshasında “ğayrahu” şeklinde geldi ki, bu bir hatadır.

¹⁶⁶² “imamla beraber” sözü “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁶³ “iki secde eder” cümlesi “H” nüshasında ise “iki secde yapar sonra teşehhüt yapar” şeklinde gelmiştir.

Burada “sonra teşehhüt yapar” cümlesi müstensihin yanılığısı olarak gelmiştir.

¹⁶⁶⁴ Bütün nüshalarda ibare böyledir.

¹⁶⁶⁵ Metindeki “fiha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında “fiha ra’sen” olarak geldi.

¹⁶⁶⁶ Çünkü her rekâttaki rükün, ayağa kalkmak esastır, yoksa kıyamın uzaması değil. Sen biliyorsun ki, imam diğer namazlarda ikinci ve üçüncü rekâtlarda kıyâmı uzatmamış olsa onun için yeterli olur; çünkü bunlarda kıraat yoktur? İşte bu da onun gibidir. Serahsi'nin Şerh-ul Kâfi'de söylediği burada bitti. II, 32.

¹⁶⁶⁷ Çünkü bu gün, onun için aynı diğer günler gibidir. Zira bugün onun cumaya gitmesi gerekli değildir.

Serahsi'nin dediği burada bitti. II, 32.

¹⁶⁶⁸ Metindeki “eyyetüha” kelimesi “S” nüshasında “eyyetühüma” olarak, “H” de ise “enneha” şeklinde geldi.

gerekir, dedi. Ben niçin böyle, hâlbuki o evinde bunu kılmıştı? Çünkü dedi, o cumada hazır bulunma niyeti ile evinden çıktığı zaman kıldığı namaz hükümsüz olmuştur. Böylece o, imamla birlikte cumayı kılmaya yetişemeyince, öğle namazını dört rekât kılmak onun üzerine borç olmuştur. –Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹⁶⁶⁹ Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dedi: O cumaya başlamadıkça onun kıldığı öğle namazı bozulmaz.

Ben dedim: Eğer o gelip namazda imama uyarsa sonra abdesti bozursa böylece gidip abdest alıp gelse ve geldiğinde de imam namazı tamamlamış olsa ne dersin? Eğer o konuşmamışsa, namazına kaldığı yerden devam eder ve iki rekât kılar. Eğer konuşmuş ise öğle namazını dört rekât olarak yeniden kılar, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir adam seferi halinde öğle namazını iki rekât kıldı. Sonra şehrine geldi ve cumaya gitti böyle imam beraber cumayı da kıldı. Bunların hangisi¹⁶⁷⁰ farzdır, ne dersin? Farz olan cumadır, dedi. Ben bunda istihsan yapıyor ve kıyası bırakıyorum. Ben dedim: O evine geldiği zaman cumaya niyetlenerek çıksa ve mescide geldiğinde imam namazı kılmış olsa? Eğer o mukim ise öğleyi dört rekât kılar, eğer yolcu ise iki rekât kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o imama gelse ona uyup namaza başlasa ve böylece onunla beraber bir rekât kılsa, sonra abdesti bozulup gitse. Böylece o abdest alıp geldiğinde imam namazını tamamlamış olsa? Eğer o konuşmamış ise imamın namazı üzerine bina eder (kaldığı yerden devam eder). Eğer o konuşmuş ise öğleyi yeniden kılar.

Ben dedim: Sağlıklı bir adam cumaya gitmeyip evinde öğle namazını kıldı. Namazını tamamladıktan sonra o cumaya gitmek istedi. Böylece o geldi ve imama uyup namazı kıldı. Bunların hangisi¹⁶⁷¹ farzdır, ne dersin? Onun imama yetişmiş olduğu namaz farz olan namazdır dedi. Ben dedim: Eğer o gelse, imam da namazı tamamlamış olsa? Onun dedi, öğle namazını dört rekât olarak kılmaması gerekir. –Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed, o Cuma namazına başlamadıkça onun ilk namazı tamdır dediler. Ancak o cumaya başlayınca¹⁶⁷² kıldığı öğle namazı hükümsüz olur. Ben dedim: Eğer o evinden çıkıp imama gelse¹⁶⁷³ ve ona uyup namaza başlasa ve abdesti bozursa böylece gidip abdest alsın¹⁶⁷⁴ gelse¹⁶⁷⁵ ve imam da namazı bitirip tamamlamış olsa ne dersin? Eğer o

¹⁶⁶⁹ Serahsi Mebsut'ta (II, 33) şöyle dedi: Eğer onun evinden çıkışı, imamın cumayı tamamlayıp ayrılmasından sonra ise böylece onun öğle namazını iade etmesine gerek yoktur. Eğer onun çıkışı imamın namazdan ayrılmasından önce olmuşsa Ebu Hanife'ye göre onun öğle namazını yeniden kılmaması gerekir. Eh. Bahir'de deniliyor ki, (yazar burada) “ılayhe” (cumaya) kaydını getirdi, çünkü o bir ihtiyaç için çıkmış veya imam namazdan ayrıldıktan sonra çıkmış olsa, onun öğle namazı, ittifakla batıl olmaz. Onun öğle namazının hükümsüz olması, imam ister namazın içinde olsun isterse henüz namaza başlamamış olsun (fark etmez), onun maksadının, evden çıkmakla cumaya yetişmek olduğu şartına bağlıdır. O bunu mutlak olarak söyledi, böylece bu ifade, aradaki mesafenin uzak olmasından dolayı cumaya yetişemediği zaman onun evinden çıkışı vaktinde imamın namazda olmasına veya henüz namaza başlamamış olmasına şamil olup içine almıştır. Bu Belh'lilerin görüşüdür. Yazar Sirac-ül Vehhac'ta şöyle dedi: Bu sahihtir; çünkü o cumaya yönelmiştir ve henüz onu kaçırmış değildir. Hatta onun evi mescide yakın olmuş olsa ve o ikinci rekâta cemaati işitse ve o evinde öğleyi kıldıktan sonra cemaat hala varsa zikrettiğimiz sebeple onun öğle namazı sahih görüşe göre hükümsüz olur. Nihaye'de şöyle denilir: “İmam cumayı kılmadan önce o, oraya yöneldiği zaman sonra imam bir mazeret veya başka bir şey sebebiyle onu kılmamış olsa onun öğle namazının batıl olduğu hakkında ihtilafa düştüler. Sahih olan, onun batıl olmadığıdır. O oraya imam ve insanlar orada iken ancak onlar bir felaket sebebiyle cumayı tamamlamadan önce oradan çıkmışlarsa yine böyledir. Sahih olan, onun öğle namazı hükümsüz olmaz.” Eh. II, 153. Ben dedim: Mesele uzun olup onda faydalı şekiller vardır. Daha fazla bilgi almak istersen kaynağa bak.

¹⁶⁷⁰ Metindeki “eyyühüm” kelimesi “S” nüshasında “eyyühuma” olarak geldi.

¹⁶⁷¹ Metindeki “eyyettüha” kelimesi “S” nüshasında “eyyühuma” olarak geldi.

¹⁶⁷² Ancak o cumaya başlayınca cümlesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁷³ Metindeki “il'l imamî” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁷⁴ Metindeki “fe tevaddaa” kelimesi “H” nüshasında “ve tevaddaa” olarak gelmiştir.

¹⁶⁷⁵ Metindeki “cae” (geldi) kelimesi “S” nüshasında böyledir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

konuşmamışsa imamın namazı üzerine bina eder, dedi. Eğer o konuşmuşsa¹⁶⁷⁶ öğleyi dört rekât olarak yenibaştan kılar. Ben dedim: Eğer o namazda imama uyduğu zaman bir rekât kılıp¹⁶⁷⁷ sonra sabah namazını kılmamış olduğunu hatırlarsa? O namazı keser ve sabah namazını kılar¹⁶⁷⁸ sonra Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre imama uyar. Ben dedim: Sabah namazını tamamlayıp bitirdikten sonra imam namazı kılmış olursa? Onun öğle namazını dört rekât yeni baştan¹⁶⁷⁹ kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o, imam namazı tamamlayıp bitirinceye kadar onunla beraber cumayı kesmeyip tamamlarsa? Bu onun için yeterli olmaz, dedi. Onun önce sabah namazını kılması sonra da öğleyi dört rekât kılması gerekir.

Ben dedim: Bir köle veya mükatep köle Cuma günü öğle namazını evinde kılsa sonra azad edilse, o azad edilince cumada hazır bulunmak istese, böylece o imama gelip ona uyup namaza başlasa onunla beraber iki rekât kılsa ne dersin? Bu onun için yeterli olur ve bu farzdır, dedi. Ben dedim: Eğer o gelir, fakat imam namazı kılmış olursa? Onun öğle namazını dört rekât olarak yeniden kılması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o gelse, namaza yetişip imama uysa, sonra abdesti bozulsa, gidip abdest alıp gelse, fakat imam ayrılmış olsa ne dersin? Eğer o konuşmamışsa, namazı üzerin devam eder, dedi. Eğer konuşmuşsa öğle namazını dört rekât olarak¹⁶⁸⁰ yeniden kılar.

Ben dedim: Bir kadın öğle namazını evinde kıldı; sonra o cumaya gitmeyi düşündü ve gelip namazda imama uydu. Böylece imamlarla beraber Cuma namazını kıldı. Bunların hangisi farzdır, ne dersin? Cuma namazı farzdır, dedi. Ben dedim: Eğer o geldiği zaman imam cumayı bitirip namazdan ayrılmış olsa? Ebu Hanife'nin görüşüne kıyasla o, öğleyi dört rekât kılması gerekir, dedi. Ben dedim: O benim sana anlattığım şeylerin hepsinde aynı erkek mesabesinde midir? Evet, dedi. Ben dedim. Ümmü veled, müdebber cariye ve mükatep cariye de azad edildikleri zaman aynı böyle midir, sana bütün anlattıklarımda¹⁶⁸¹ o eşit midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir adam Cuma günü namazda imama uydu. Böylece imam onlara namaz kıldırıldı. İmam ikinci vakti girinceye kadar namazdan ayrılmadı; ne dersin? Onların namazları fasit olmuştur, dedi. İmamın onlara öğle namazını dört rekât kıldırması gerekir. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Bize gelince, , eğer imam ikinci vakti girmeden önce teşehhüt miktarı oturmuşsa biz onların namazını tamam sayıyoruz. Eğer o bu halde iken gülecek olursa, başka bir namaz için onun abdest alması gerekir. Ben dedim: Eğer imam bu durumda iken teşehhüdü okuduğu halde¹⁶⁸² gülmüş olsa, hatta o kahkaha ile gülse, vakit çıktıktan sonra başka bir namaz için onun abdest alması gerekir mi? Hayır¹⁶⁸³ dedi. Ben dedim: Eğer bir adam gelip imam bu halde iken namazda ona uysa o ona uymuş sayılmaz, değil mi? Evet, dedi.

¹⁶⁷⁶ Metindeki “ve in kane kad tekelleme” ifadesi “S” nüshasında böyle, “A” da kane tekelleme” şeklinde diğer nüshalarda ise “in tekelleme” şeklinde gelmiştir.

¹⁶⁷⁷ Metindeki “salla” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁷⁸ Metindeki “ve yüsalli” kelimesi “S” nüshasında “fe yüalli “ olarak geldi.

¹⁶⁷⁹ Metindeki “en yestakbilu” kelimesi “S” nüshasında “en yüsalliye” olarak gelmiştir.

¹⁶⁸⁰ “Erbea rekeatin” kelimesi “Z” ve “HA” da böyle, “S” nüshasında “erbean” şeklinde geldi. Fakat “erbea rekaatin” ifadesi diğer nüshalarda gelmedi.

¹⁶⁸¹ Metindeki “zekertü” kelimesi yerine “S” ve “H” nüshalarında “vasaftü” kelimesi gelmiştir.

¹⁶⁸² Metindeki “yeteşehhedü hel” ifadesi “S” nüshasında “ve teşehhede fe hel” olarak gelmiştir.

¹⁶⁸³ Metindeki “kale la” kelimesi, “HA” ve “S” nüshalarında “kale neam” olarak geldi. Ben dedim buradaki farklılık imamdan gelen farkı iki rivayete dayanmaktadır. Serahsi Mabsut’unda (II, 32) şöyle diyor: (Eğer kahkaha ile gülse ona abdest gerekmez. Bu Muhammed’in görüşüdür ve bu Ebu Hanife’den gelen iki rivayetten birisidir). Çünkü cumanın fasid olmasıyla birlikte yasak da ortadan kalkmıştır. (Ebu Yusuf’un yanında ise bu Ebu Hanife’den gelen iki rivayetten birisidir). Farzın fasid olmasıyla yasak ortadan kalkmaz. (O kahkaha ile güldüğü zaman onun üzerine abdest gerekir). Bu kahkaha namazın haramına rast geldiği için gerekir.

Ben dedim: Hastalık veya başka¹⁶⁸⁴ bir mazereti olmadığı halde cumaya gitmek istemeyen bir kimse öğle namazını ne zaman kılar, ne dersin? O bunu imam¹⁶⁸⁵ cumayı bitirip çekildiği zaman kılar, dedi. Ben, eğer bundan önce kılar, dedi. Bu onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: İmam bir şehirden veya bir kentten geçerken böylece Cuma günü o yöre halkını toplasa kendisi yolcu olduğu halde onlar için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, imam bu konuda başkasına benzemez. Sen bilirsin ki, imam olmadan Cuma olmaz.

Ben dedim: Bir adam, Cuma günü emir (o yörenin başkanı) ona emretmeden¹⁶⁸⁶ cemaate iki rekât namaz kıldırdı, ne dersin? Bu onlar için yeterli olmaz, dedi, onların öğleyi yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: Eğer ona o yerin başkanı emretmiş ise veya o başkanın vekili ise yahut emniyet müdürü¹⁶⁸⁷ ya da hâkim ise? Onların namazları kendileri için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Yolcu bir adam, bir şehre geldi, böylece o, o yöre halkı ile beraber cumada hazır bulundu, bu onun için yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin böyle, o yolcu değil mi dedim? O, bir cemaatle birlikte namaza başladığı zaman onların namazını kılar.¹⁶⁸⁸ Sen biliyorsun ki, o, öğle namazında bir mukime uymuş olsaydı¹⁶⁸⁹ onun dört rekât kılması gerekecekti. Sen biliyorsun ki, onlardan hiçbirisine cumada hazır bulunma gerekliliği olmadığı halde, eğer bir kadın veya bir köle cumada hazır olsaydı, onun iki rekât kılması gerekirdi.

Ben dedim: İmam Cuma günü hutbe okurken cemaatin hepsi¹⁶⁹⁰ korksa¹⁶⁹¹ ve böylece onların hepsi gitse ve imamla beraber sadece bir tek kişi kalsa, o imamla beraber kaç rekât kılar ne dersin? O, dört rekât kılar, dedi. Ancak imamdaki başka orada üç tane adam¹⁶⁹² olursa imam onlara cumayı kıldırır. Bu, olması gereken en sayıdır. Ben dedim: Eğer onunla beraber köleler veya hür adamlar bulunursa? İmam onlara cumayı iki rekât kıldırır, dedi. Ben dedim: Eğer onunla beraber sadece kadınlar bulunsun ve hiçbir erkek olmasın? O kadınlara¹⁶⁹³ öğleyi dört rekât kıldırır, dedi. Ben dedim: Kölelerin ve kadınların farklı olması nereden kaynaklanıyor, hâlbuki Cuma onlardan hiçbirisinin üzerine borç değildir? Çünkü dedi, köleler, erkektirler. Kadınlar ise erkekler gibi değildir.

Ben dedim: İmam Cuma günü cemaate hutbe okudu ve böylece onlara bir rekât namaz kıldırdı sonra cemaat korkup¹⁶⁹⁴ hepsi gitti sadece imam kendisi kaldı, o kaç rekât kılacak, ne dersin? Cumayı iki rekât kılacak dedi. Ben dedim: Eğer cemaat korkar, namaza başladıktan sonra fakat bir rekât kılmadan önce giderlerse? İmamın öğle namazını dört rekât kılması gerekir, dedi. O kıldığı namazın üzerine bina etmez. (O, kıldığı namazına devam etmez.)-Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle diler: O her iki halde de Cuma (kılmaya) devam eder. Çünkü o Cuma kılmaya başlamıştır, cemaatin

¹⁶⁸⁴ Metindeki "min" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür. .

¹⁶⁸⁵ Metindeki "el-imam" kelimesi "Z", "HA" ve "S" nüshalarından düşmüştür.

¹⁶⁸⁶ Metindeki "en ye'mürahu el-emiru" ifadesi "H" de "en ye'mür'l-emiru" şeklinde geldi.

¹⁶⁸⁷ Metindeki "şurtatin" kelimesi "HA" ve "S" nüshalarında "eş-şurtati" olarak geldi.

¹⁶⁸⁸ Metindeki "salla" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁸⁹ Metindeki "ennehu lev" ifadesi "H nüshasında "lev ennehu" şeklinde geldi.

¹⁶⁹⁰ Metindeki "küllühüm" kelimesi "S" de yoktur. Hâlbuki o burada uygundur.

¹⁶⁹¹ Metindeki "fe fezia" kelimesi "S" de böyle, diğer nüshalarda ise "ve ferîğa" şeklinde geldi.

¹⁶⁹² Metindeki "selasetü ricalin" ifadesi "S" de "selasü ricalin", "H"de de "ricalün selasetün" şeklinde geldi.

¹⁶⁹³ Metindeki "bi hine" kelimesi "S" de böyledir. Diğer nüshalarda ise o "bi him" olarak gelmiştir.

¹⁶⁹⁴ Metindeki "feiza" kelimesi "S"de ve Muhtasar'da böyledir. Diğer nüshalarda ise "ferîğa" olarak gelmiştir ki, bu bir tahriftir.

ondan ayrılıp gitmesi cumayı bozmaz. Eğer cemaat, o cumaya başlamadan önce ondan¹⁶⁹⁵ ayrılıp gitmiş olsa onun öğleyi dört rekât kılması gerekir.¹⁶⁹⁶

Ben dedim: Bir adam Cuma günü imam ile beraber namazı kıldı. Fakat secde etmeye kadir olamadı, bir adamın sırtına secde etti, bu onun için yeterli olur mu, ne dersin?¹⁶⁹⁷ Evet, dedi. O secde etmeye kadir olamadığı zaman bu onun için yeterli olur.

Ben dedim: Kim cuma namazını kemerlerde ve kapı eşiklerinde¹⁶⁹⁸ kılsa, bu onun için yeterli olur mu, ne dersiniz? Evet, dedi.

Ben dedim: Kim sarrafların dükkânlarında Cuma kılsa, bu onlar için yeterli olur mu, ne dersin? Eğer kemerlerin altlarında namaz kılan cemaat varsa ve saflar birbirine bitişik ise bu onlar için yeterli olur, dedi. Eğer orada namaz kılan bir kimse yoksa namazları onlar için yeterli olmaz. Çünkü onlarla imam arasında bir yol vardır.

Ben dedim: Cuma günü cemaat Cuma namazında ve başkalarında direklerin arasında saf tuttuğu zaman bu mekruh olur mu, ne dersin? Ben bunu mekruh görmem ve bunda bir sakınca yoktur, dedi.

Ben dedim: Bir adam Cuma günü imama (sadece) bir rekât yetişirse veya o imama selam vermeden önce teşehhütte yetişir yahut teşehhütten sonra fakat selam vermeden önce yetişir ya da o selam verdikten sonra fakat sehiv secdesi yaparken yetişirse ne dersin? O namazda imama yetişmiş olur ve onun iki rekât kılması gerekir, dedi.¹⁶⁹⁹

Ben dedim: Bir adam¹⁷⁰⁰ Cuma günü¹⁷⁰¹ imamın arkasında iken onun abdesti bozursa, böylece o ayrılıp gitse ve abdest alıp¹⁷⁰² gelse, geldiğinde imam namazı bitirip

¹⁶⁹⁵ Metindeki “anhu” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁶⁹⁶ Hâkim bu meseleyi güzel bir şekilde özetlemiştir. O şöyle dedi: İmam hutbeyi okuduktan sonra cemaat korkup böylece ayrıldıkları zaman imam ancak kendisinden başka orada üç erkek bulunursa, bunlar ister hür, ister köle veya ister yolcu olsunlar, onlara cumayı kıldırır. Eğer imam onlara bir rekât kıldırdıktan sonra cemaat giderse, o Cuma namazı kılmaya devam eder. Eğer o rükû etmiş, fakat henüz onlar gitmeden önce secde etmemiş ise, Ebu Hanife'nin görüşüne göre, o öğle namazını yeniden kılar. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Cemaat imamla beraber olduğu halde o namaza başladığı zaman cumaya devam eder. Eğer o rükû etmiş fakat secde etmeden onlar gitmiş ise, Ebu Hanife'ye göre öğleyi yeniden kılar Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: İmam, cemaat arkasında olduğu halde namaza başladığı zaman, o Cuma namazına devam eder. Eh. Varak 27.

¹⁶⁹⁷ “Ne dersin” cümlesi esas nüshadan düşmüştür. Bu müstensihlin bir yanılığısıdır.

¹⁶⁹⁸ “et-tak: binalardaki kemerler. Yani yay gibi olan yapı. Es-süddetü :kapı eşiği üzerinde gölgelik olan yer.

¹⁶⁹⁹ Muhammed, Hz. Peygamber'in “Kim imamla beraber Cumadan bir rekâta yetişirse, o, namaza yetişmiş olur. Eğer o, namaza cemaat otururken yetişirse dört rekât kılar”, hadisine dayanarak dört kılar, dedi. Ebu Hanife ile Ebu Yusuf ise Hz. Peygamber'in (namazdan) yetiştiğiniz kadarını kılarırsınız yetişemediğinizi de tamamlarlarsınız, hadisini delil getirirler. O da zaten iki rekâtı kaçırmıştır. Sonra cumaya niyet edip öğleye niyet etmemesiyle de anlaşılacaktır ki, o teşehhüde yetişmekle cumaya yetişmiş olur. Hatta o öğle namazına niyet etse onun imama uyması caiz olmaz. Sonra bu farz namaz, imama uyan yolcu kişi hakkında olduğu gibi, bazen imama uymakla bir artma belirir. Bazen da Cuma hakkında olduğu gibi bir noksanlık belirir. Sonra yolcu kişinin mukime uymasında farzı belirleme konusunda bir rekâtla ondan daha aşağıda olan kısım arasında bir fark yoktur. İşte burada da öyledir. Hadisin tevili, o cemaate onlar otururken yetiştiği zaman selam verirler (şeklindedir). Burada kıyas ise Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un söyledikleridir. Ancak Muhammed tedbirli davranarak şöyle der: O, ihtiyat olarak dört rekât kılar, bu onun cuması olur. Bunun için onun her rekâta kıraati okuması gerekir. Tahavi'nin de ondan zikrettiği üzere, yine böyle birinci oturmuş imama lazım olduğu gibi ona da gerekmektedir. Mualla'nın Muhammed'den yaptığı rivayetinde ise şöyle denilmektedir: Birinci oturmuş ona gerekli değildir; Çünkü bu bir yönüyle öğle namazıdır. Böylece birinci oturmuş onun hakkında farz değildir. Hâlbuki bu ihtiyatın bir anlamı yoktur. Zira bu öğle namazı olmuşsa, böylece onun bunu Cuma namazı için almış olduğu iftitah tekbiri üzerine bina etmesi mümkün değildir. Eğer o, Cuma olmuş ise, Cuma'nın dört rekât olması mümkün değildir. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da söylediği burada bitti. II, 35

¹⁷⁰⁰ Metindeki “racülen” kelimesi “S” nüshasında “er-racülü” olarak gelmiştir.

¹⁷⁰¹ Metindeki “yevme'l-cümüati” ifadesi “S” nüshasında “fi yevmii'l-cümüati” şeklinde geldi.

¹⁷⁰² Metindeki “ve tevaddae” kelimesi esas nüshada böyle, diğer nüshalarda ise “fe tevaddae” olarak geldi.

ayrılmış olsa o nasıl yapar, ne dersin? Eğer o konuşmuş ise¹⁷⁰³ öğle namazını dört rekât olarak yeni baştan kılar, eğer konuşmamış ise o, iki rekâtı tamamlayınca kadar namaza, kaldığı yerden devam eder, dedi.

Ben dedim: Bir adam Cuma günü imama teşehhütte iken yetişirse o cumayı kılacak mı ne dersin? Evet dedi. Ben niçin dedim? Bir yolcu kişi namazda mukime uyduğu zaman kaç kılar, ne dersin, dedi? Ben o, mukimin namazını kılar ve dört rekât kılar, dedim. İşte dedi, bu da o da biridir. Sen biliyorsun ki, o namazda imama yetişip ona uymuş olsa onun üzerine imamın namazı farz olur. Böylece o imamın namazından başkasını nasıl kılabilir, hâlbuki o, onun namazına tabi olmuş ve o namaza niyet etmiştir! Muhammed, eğer o son rekate yetişememişse cumayı dört rekât kılar, dedi. –Bu (aynı zamanda) Züfer’in görüşüdür.

Ben dedim: Bir imam Cuma günü öğle namazı vaktinde cemaate hutbe okudu, fakat Cuma namazını ikindi namazı vaktinde kıldırdı.¹⁷⁰⁴ Bu bulutlu bir günde oldu. Onların bu namazı kendileri için yeterli olur mu, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o öğle vakti çıkıncaya kadar hutbeyi okumamış olsa ve sonra ikindi namazı vaktinde hutbeyi okuyup cumayı kıldırması olsa? Bu her iki halde de onlar için yeterli olmaz ve onların öğleyin dört rekât olarak kılmaları gerekir, dedi.

Ben dedim: Onun bundan maksadı ancak ağaçsız, nebatsız bir yer¹⁷⁰⁵ bulmak değil, askerinin kendi kendine serbest kalmasını sağlamak olduğu halde, askerinin komutanı¹⁷⁰⁶ bir şehirde insanların yanına inip konaklasa onun namazı kısaltması gerekir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Onun Cuma günü cemaate hutbe okuyup iki rekât namaz kıldırması üzerine bir borç mudur? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir imam Cuma günü cemaate hutbe okudu ve hutbeyi bitirip ayrılırken onun üzerine başka bir emir geldi. Gelen bu yeni emir evvelkinin hutbesi ile mi namazı kıldırır, yoksa yeniden hutbe okur mu, ne dersin? Eğer o, önceki emirin hutbesi ile namaz kıldırırsa dört rekât kıldırır. Fakat o cemaate kendisi hutbe okursa onlara iki rekât (Cuma) namazını kıldırır.¹⁷⁰⁷

Ben dedim: Cuma günü cemaatin öğle namazını cemaatle kılmalarını sen mekruh görür müsün, ne dersin? Evet, dedi, onlar bir şehirde olurlarsa bunu onlar için mekruh sayarım. Ben dedim: Onlar bir zindan veya hapisanede¹⁷⁰⁸ oldukları zaman da böyle midir? Evet, dedi, eğer kılarlarsa bu onlar için yeterli olur.

Ben dedim: İmam Cuma günü kıraati dışından mı okur, ne dersin? Evet, dedi.¹⁷⁰⁹

¹⁷⁰³ Metindeki “kad” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle gelmiş, diğer nüshalarda gelmemiştir.

¹⁷⁰⁴ Metindeki “ve salla el-cümüate” ifadesi esas nüshada “ve salate'l-cümüati” olarak geldi. Diğer nüshalarda ise “ve salla el-cümüate” şeklinde gelmiştir ki, doğru olanı budur.

¹⁷⁰⁵ Metindeki “berahan” kelimesi yerine “H” nüshasında “nezahan” gelmiştir. Berah, ağaç ve başka bir şey gibi örtü-gölgelik bulunmayan bir yerdir. Muğrib, I, 33.

¹⁷⁰⁶ Metindeki “emir-u askerinin” ifadesi “S” nüshasında “imam-ü askerinin” olarak gelmiştir.

¹⁷⁰⁷ Serahsi Şerh-ul Muhtasar’da dedi ki, eğer birinci emir, ikinci emirin geldiğinden habersiz olup cemaate namazı kıldırması olsa bu onlar için yeterli olur. Çünkü o, ikinci emirin geldiğini bilmediği müddetçe azledilmez. Eğer onun geldiğini bilirse yeterli olmaz; ancak ikinci emir cumanın şartlarını üzerinde topladığı için, ona cumayı kıldırması hususunda emrederse onlar için yeterli olur. Denildi ki: ikinci emir hutbede hazır olmadığı için cumayı kıldırılmaya malik olmaması dolayısıyla, onun, birinciye cumayı kıldır diye emir vermesi sahil olmadığı sebeple bu, onlar için yeterli olmaz. Biz bunu daha önce anlatmış bulunuyoruz. Eh. II, 35.

¹⁷⁰⁸ Metindeki “mahbes” kelimesi “HA” da böyle, “A” ve “Z” de ise “meclis” olarak geldi. Bana göre bu “mahbes”in bozulmuş şeklidir. “S” de “Habs” şeklinde, “H”de de “bihabsin” şeklinde gelmiştir.

¹⁷⁰⁹ Ebu Hüreyre, Resulullah birinci rekâta Cuma suresini, ikinci rekâta da Münafikun suresini okudu, dedi. Numan b. Beşir de birinci rekâta el-A’la suresini, ikinci rekâta ise Ğaşiye suresini okudu dedi.- Serahsi’nin Şerh-ul Kâfi’de söylediği burada bitti. II, 36.

Ben dedim: Cumaya gelmek kimlerin üzerine farzdır? Şehir halkına, dedi.¹⁷¹⁰ Ben dedim: Zürare'de¹⁷¹¹ veya o gibi bir yerde oturan kimsenin Küfe'ye cumaya gelmesi gerekir mi? Hayır, dedi. Ben dedim, Hire ve Medine¹⁷¹² halkı da böyle midir? Evet, dedi, Cuma bu kimseler üzerine farz olmaz.

Ben dedim: Cuma günü hutbe namazdan önce mi yoksa sonra mı ne dersin? Hutbe bilakis namazdan öncedir, dedi. Ben dedim: İmam cemaate namazdan sonra hutbe okursa bu onlar için yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer o onlara cumayı kıldırırsa bundan sonra da hutbe okusa? Bu hutbeden sonra imamın ve cemaatin¹⁷¹³ cumayı yeniden kılmaları gerekir, dedi.

Ben dedim: Bir adam Cuma günü imama yetişti; rükû etti ve başını rükûdan kaldırdı ve imamın abdesti bozuldu ve bu adamı öne geçirdi. Böylece bu cemaate secde ettirdi, ne dersin? Onlar için yeterli olur¹⁷¹⁴ dedi. Ben dedim: Bu öne geçen kimse için de yeterli olur mu?¹⁷¹⁵ İki secde ile beraber yeterli olur, dedi. Fakat o bu iki secdeyi namazında hesaba katmaz.¹⁷¹⁶ Çünkü o, rükûa yetişememişti. Ancak o iki secdeyi nafîle olarak yapar ve imamla beraber kılmayı kaçırdığı rekâtı kılar. Ben dedim: Bu kendisine yeterli olmadığı halde arkasındaki kişilere nasıl yeterli olur? Çünkü dedi, o eğer imamın arkasında olmuş olsaydı, onun bu iki secdeyi yapması gerekecekti.¹⁷¹⁷

Ben dedim: Yolcu bir adam, imamla beraber cumada hazır bulundu ve o hutbeye yetişti. Hutbeyi bitirip tamamladığı zaman imamın¹⁷¹⁸ abdesti bozuldu ve namaza başlamadan önce bu adamı öne geçirdi.¹⁷¹⁹ Böylece yolcu, cemaate Cuma namazını kıldırırdı. Onların namazları yeterli olur mu, ne dersin? Evet, dedi. (Ben, köle de böyle midir, dedim? Evet, dedi.)¹⁷²⁰ Ben dedim: Yolcu kişi Cuma günü imamın hutbesinde hazır

¹⁷¹⁰ Çünkü Hz. Peygamber, Cuma namazı ve teşrik tekbirleri ancak büyük şehirde vardır, buyurdular. Hz. Ali, Cuma, teşrik tekbiri, ramazan bayram namazı ve kurban bayram namazı ancak büyük şehirde vardır, dedi. Serahsi, Mabsut'unda bunu böyle söyledi. II, 23. Serahsi dedi ki, büyük şehrin tarifinin açıklamasında zahir mezhebe göre cezaları yerine getirmek ve hükümleri yürütmek için orada bir sultan (yönetici) veya bir kadının (hâkimin) bulunması gerekir. Üstatlarımızdan bazıları şöyle dediler: (Büyük şehir) bir meslek ve zanaat dalında çalışan herkesin başka bir mesleğe geçmeye ihtiyaç hissetmeden orada kendi mesleği ile rahat çalışıp geçinme imkânını bulduğu bir yerdir. İbn Şüca da şöyle dedi. Bu konuda söylenenlerin en güzeli şudur. Eğer halkı onların en büyük olan mescidinde toplanmış olsa, bu mescidin onları almaması yönüyle bir Cuma mescidi yapmaya ihtiyaç duyulan yerdir. İşte büyük şehir budur ve Cuma burada kılınır. Sonra zahir rivayete göre Cuma ancak bu şehirde oturan kimselere ve bu şehre bitişik banliyölerde oturanlara farz olur. Ebu Yusuf'tan rivayet ediliyor ki, şehre yakın olan köy halkından çağırılıp-ezanı duyan herkesin gelip cumada hazır bulunması gerekir. Eh.

¹⁷¹¹ Zürare, Küfe'de bir yerdir. Benü Bekkar'dan İbn Yezid b. Amr b. Udes ona bu ismi vermiştir. Bu yer onun konak yeri idi. Bak. Mucemülbüldan, II, 381.

¹⁷¹² Bu "el-medine" kelimesi "S" de yok, diğer nüshalarda vardır. Küfe'nin etrafında Medine diye adlandırılan bir yer yoktur. Belki bu bir yanlışlıktır. "es-südeyr" ise Küfe etrafında Hire'nin yanında bir yer adıdır. -Allah en iyi bilir.

¹⁷¹³ Metindeki "kale aleyhi ve aleyhim" ifadesi "HA" ve "S" de böyle, diğer nüshalarda ise "kale aleyhim" şeklinde gelmiştir.

¹⁷¹⁴ "Böylece bu cemaate secde ettirdi, ne dersin? Onlar için yeterli olur, dedi." cümlesi "HA" ve "S" nüshalarında "Böylece bu onlara secde ettirdi; bu onlar için yeterli olur mu? Evet, dedi." şeklinde gelmiştir.

¹⁷¹⁵ Metindeki "fe hel" kelimesi "S" nüshasında "hel" olarak gelmiştir.

¹⁷¹⁶ Metindeki "ve la yahtesibü bihima" esas nüshada böyle, "Z" ve "HA" da ise "yahtesibuha" diye, "H" de ise "yhasibuha" şeklinde, "S" de ve Muhtasar'da da "haytesibu bihima" olarak geldi ki, doğrusu da budur.

¹⁷¹⁷ Serahsi'nin Mabsut'unda (II, 36) şöyle denilmektedir: Eğer denilirse ki, Eğer o bu iki secdeyi hesaba katmadığı zaman bu onun hakkında nafîle olur. Cemaat farz kılıyor olduğu halde onların bu adama uymaları nasıl caiz olabilir? Biz buna şöyle cevap veririz: Böyle değildir; bilakis bu iki secde onun hakkında farzdır. O kadar ki, o bunun terk etmiş olsa onun namazı kabul olmaz. Fakat o bunları kendi hakkında hesaplama şartı bulunmadığı için hesaba katmaz. Eh.

¹⁷¹⁸ Metindeki "imam" kelimesi "S" de böyle geldi. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁷¹⁹ Metindeki "fe kaddemehu" kelimesi "S" nüshasında "fe kademde el-müsafira" olarak geldi.

¹⁷²⁰ Tırnak içinde olan bu metin "HA" ve "S" nüshalarında böyle geldi. Fakat bu diğer nüshalardan düşmüştür.

bulunamadı.¹⁷²¹ Ancak o mescide girince namaza başlamadan önce imamın abdesti bozuldu böylece onu öne geçirdi. Yolcu nasıl yapar, ne dersin? Yolcu cemaate öğle namazını iki rekât kıldırır, sonra teşehhüde oturur ve selam verir. Sonra cemaat ayağa kalkar, imamsız olarak, kendi başlarına ikişer rekât daha kılarlar.¹⁷²²

Ben dedim: İmamın cumada okuması farz olan nedir, ne dersin? O ne okursa okusun güzeldir. Ancak bu konuda bir vakit tayin etmek mekruh olur.¹⁷²³ Ben dedim: O minber üzerinde hangi sureyi okur? Ne okursa¹⁷²⁴ o güzeldir, dedi.¹⁷²⁵ Ben dedim: Eğer o minber üzerinde içinde secde ayeti olan bir sureyi okursa o ve onunla beraber olan cemaat secde eder mi?¹⁷²⁶ Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o bu sureyi namazda okursa? İmam secde eder ve onunla beraber cemaat da secde eder dedi. Ben dedim: Eğer o bu secdeyi yapmayı¹⁷²⁷ namazı tamamlar ve selam verirse, bundan sonra cemaat secde eder mi? İmam secde etmediği zaman onun arkasında olanlar da secde etmez, dedi. Ben dedim: İmam secde ayetini okuduğu zaman bu secdeyi yapmadan önce abdesti bozulsa ve bir adamı öne geçirse, öne geçen bu adamın bu secdeyi yapması ve cemaatin de onunla beraber secde etmeleri gerekir mi, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Savaş topraklarında savaşılan askerler bir şehri kuşatıp bir ay kalmak üzere orayı vatan ediniyorlar. Onların imamı onlara Cuma namazı kıldırır mı, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onlar yolculardır. Ben dedim: Eğer imam onlara Cuma namazını kıldırırsa? Bu onlar için yeterli olmaz, dedi, onların iki rekât (öğle namazını) yeniden kılmaları gerekir. Çünkü onlar, yolculardır. Onların cumayı kılmaları onlar için yeterli olmaz. Ancak imamı ile beraber büyük bir şehirde kılarlarsa olur.

Ben dedim: Bir imam cemaate cumayı kıldırdı, ikinci rekâtı tamamlayınca ayağa kalkıp dik bir şekilde durdu, ne dersin? Onun oturup teşehhüt yapıp selam vermesi ve sehiv secdesi yapması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o öğle namazının dördüncü ayağa kalkıp tam dik durursa onun oturması, böylece teşehhüt okuyup selam vermesi ve sehiv secdesi yapması gerekir mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o öğle namazında ikinci rekâta kalkar ve dik bir şekilde durursa? O oturmaz, namazına devam eder. Böylece o selam verdikten sonra sehiv secdesi yapar, dedi. Ben bu farklılık nereden kaynaklanıyor, dedim? Çünkü dedi, Cuma iki rekâtlı bir namaz olup tamamlanmıştır. Öğle de dört rekâtlı bir namazdır; fakat o henüz tamamlanmamıştır. Böylece ben ikinci rekâttan sonra tam ayakta durunca onun namazına devam etmesini ve namazını bitirince sehiv secdesi yapmasını istedim.¹⁷²⁸ Ben dedim: Eğer o tam dik duruma gelmemiş ve kalkınca hemen bunu hatırlamış ise?¹⁷²⁹ O oturur, böylece teşehhüt eder ve selam verir, dedi.

¹⁷²¹ “ve o hutbeye yetiştii. Hutbeyi bitirip tamamladığı zaman imamın...” cümlesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁷²² Metindeki “fe yakdune” kelimesi “Z” ve “HA” da “fe yüsallune” şeklinde gelmiştir.

¹⁷²³ Ancak o teberrüken tebbet suresini okur. Hz. Peygamber’in bunu okuduğu ona göre sabittir. Böylece ona uyar. Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da dediği burada bitti. II, 36.

¹⁷²⁴ Metindeki “karae” kelimesi “S” nüshasında “karaeha” olarak gelmiştir.

¹⁷²⁵ Çünkü Hz. Peygamberin minberde “Dehir”, “mürselat” ve bunlardan başka çeşitli sureler okuduğu sabittir.

¹⁷²⁶ Metindeki “ve yescüdü men maahu” esas nüshada ve “S” de böyledir. “Z”, “HA” ve “H” de ise “ve yescüdü maahu men semiaha” şeklinde gelmiştir.

¹⁷²⁷ Metindeki “yescüdha” kelimesi “HA” ve “S” nüshalarında böyle geldi. “ha” zamiri diğerinden düşmüştür.

¹⁷²⁸ Muhtasar’da ve Serahsi Şerh’inde şöyle denilmektedir: (Cumada imam ikici rekâttan sonra oturmayıp ayağa kalktığı zaman o döner ve oturur.) Çünkü bu, bu namazda son oturuştur. Böylece o diğer namazlarda olduğu gibi, son oturuşa döner. Mukim kişi açısından olan Cuma namazı, aynı yolcu kişi açısından olan öğle namazına benzer. İnth. II, 36. .

¹⁷²⁹ Metindeki “ve lakinnehu nehada ve hıyne nehada zekerahu” ifadesi “S” nüshasında “ve lakinnehu nehada ila’s salati fe zekera” şeklinde geldi. “ve hıyne” deki vav harfi “H” nüshasından düşmüştür.

Ben dedim: Adam dört rekât kılmaya niyet ederek, nafîle namaza başladı. İkinciyi kılınca kalktı, fakat ayakta tam dik durmadan önce hatırladı, ne dersin? O, oturur, böylece namazdan geri kalanı tamamlar ve onun sehiv secdesi yapması gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o ayakta tam dik durmuş ve namazına devam etmiş ise onun sehiv secdesi yapması gerekir mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o dört rekât kılmak istemiyor, böylece o ikinci rekâta oturunca ayağa kalktı ve ayakta dik bir şekilde durdu sonra hatırladı? O oturur, teşehhüdü okur, selam verir ve sehiv secdesi yapar, dedi. Ben dedim: Eğer o vitir veya akşam namazlarında iki rekâta ayağa kalkmış olsa o, öğle ve ikinci namazlarında benim sana anlattığım gibi mi yapar? Evet dedi.

Ben dedim: Adam Cuma günü mescidde kabaları üzerine oturup bacaklarını dikerek ellerini önden bağlayabilir mi ne dersin? O isterse yapar, isterse yapmaz dedi.¹⁷³⁰

BAYRAM NAMAHLARI¹⁷³¹

Ben dedim: Köy, dağ ve kasaba halkına iki bayramda (namaza) gitmek vacip olur mu ne dersin? Hayır, dedi. O ancak büyük şehir ve kent halkına vacip olur.¹⁷³²

Ben dedim: Bayram günü imam hutbe ile mi yoksa namaz ile mi başlar¹⁷³³ ne dersin? Bilakis namaz ile başlar, dedi.¹⁷³⁴ Böylece (namazı) tamamladıktan sora o hutbe okur sonra

¹⁷³⁰ Muhtasar'da ve Serahsi Şerh'inde şöyle deilmektedir. Cuma günü mescidde adam dilerse kabaları üzerine oturup bacaklarını dikerek ellerini önden bağlayabilir, dilerse o bunu yapmayabilir. Çünkü onun oturması namazı beklemek için olup o sebeple dilediği gibi oturur. Hz. Peygamber'in evinde nafîle namazlarda kabaları üzerine oturup bacaklarını dikerek ellerini önden bağlı bir şekilde oturduğu doğrudur. Bu namazda caiz olunca namazı bekleme halinde böyle yapmak öncelikle caiz olur. Eh. II, 26.

¹⁷³¹ Bayram namazları hakkında dayanak Enes'ten rivayet edilen şu hadistir: Hz. Peygamber Medine'ye geldiği zmaan onların oynayıp eğlendikleri iki günü vardı. Böylece Hz. Peygamber onlara Allah sizin bu iki gününüzü onlardan daha hayırlı olan ramazan bayramı ve kurban bayramı ile değiştirdi, buyurdu. Bayram namazı hakkında onun sünnet mi yoksa vacip mi olduğu konusunda Hanefî mezhebinde ihtilaf edilmiştir. Camiu's Sağır'de (yazar) onun sünnet olduğunu söyleyerek iki bayram (bayram ve Cuma) hakkında şöyle diyor: Bunların ikisi bir günde birleşirse bunlardan birincisi (yani bayram namazı) sünnettir. Hasan, Ebu Hanife'nin Cuma namazı kimin üzerine vacip olursa, bayram namazı da onun üzerine vacip olur dediğini rivayet etmektedir. Muhammed Asıl'da ramazandaki teravîh ile güneş tutulması namazı müstesna cemaatle nafîle namaz kılınmaz, demiştir. İşte bu bayram namazının vacip olduğunu gösterir. En sağlam görüşe göre bu sünnettir, fakat o dinin belirtilerindedir; onu yapmak hidayet terk etmek ise sapıklıktır. Serahsi'nin Mabsut'unda (II, 37) söylediği burada bitti.

¹⁷³² Çünkü biz, Cuma ve teşrik (tekbirleri) ancak büyük şehirde olur diye hadis rivayet etmiştik. Teşriktan maksat, bayram namazıdır. Hadiste kurban ancak teşriktan sonra olur diye ifade edilmiştir. Netice olarak, Cuma namazı için hangi şartlar varsa bayram namazı için de o şartlar vardır. Ancak hutbe tabii ki cumanın şartlarındandır bayramın şartlarından değildir. Bunun içindir ki, cumada hutbe namazdan önce, bayramda ise ondan sonra olmaktadır. Çünkü bu o zamanda ihtiyaç duyulan şeyleri hatırlatıp öğretmektir. Onun için Arafat hutbesinde olduğu gibi, namazın şartlarından olmamıştır. Hâlbuki Cuma günkü hutbe ise söylediğimiz şey sebebiyle namazın şartı mesabesindir. Serahsi Mabsut'unda (II, 37) bu böyle söyledi.

¹⁷³³ Metindeki "e yebdeü" kelimesi "H" nüshasında "ibtidaü" olarak gelmiştir.

¹⁷³⁴ Bayramda hutbenin namazdan sonra olduğu hakkındaki delil, şu rivayettir. Bayramda Mervan namazdan önce hutbeye çıkınca bir adam kalkıp şöyle dedi. "Sen minbere mi çıktın ey Mervan! Hâlbuki Resulullah ona çıkmamıştı. Sen namazdan önce hutbe okudun; hâlbuki o namazdan önce hutbe okumadı. O namazdan sonra hutbe okuyordu." Bunun üzerine Mervan, "bu terk edilmiş bir şeydir", diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu Said el-Hudri, bu üzerinde karar kılınmış bir şey değil midir ki, (sen böyle yapıyorsun), ben Hz. Peygamberin "sizden kim, bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin" buyurduğunu işittim. Bu hadistir. (Serahsi dedi ki) Hz. Peygamber ve Raşid Halifeler zamanında hutbe namazdan sonra idi. Zaten bu hutbenin namazdan önce olmasını Ümeyye oğulları icad etti. Çünkü onlar hutbelerinde helal olmayan şeylerden bahsediyorlardı. Bu sebeple insanlar onları dinlemek için namazdan sonra oturup beklemiyorlardı. Böylece onlar bunu insanların kendilerini dinlemeleri için ihdas ettiler. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da (II, 37) söylediği burada bitti.

çok kısa bir müddet oturur, sonra ayağa kalkar ve hutbeyi okur. O hutbesinde Kurandan bir sure okur. Ben dedim: Sen cemaatin dinleyip susmalarını ister misin? Evet, dedi.¹⁷³⁵

Ben dedim: Bayram namazlarında ezan ve ikamet var mıdır? Bunlarda ezan ve ikamet yoktur, dedi.¹⁷³⁶

Ben dedim: Eğer imam önce hutbe ile başlasa ve hutbeyi okusa sonra onlara namaz kıldırırsa bu onlar için yeterli olur mu, ne dersin? Evet dedi.¹⁷³⁷

Ben dedim: Bayram namazlarındaki tekbirler nasıldır, ne dersin? İmam kalkar namaza başlama, iftitah tekbirini alır, bundan sonra üç defa daha tekbir alır, o tekbiri aldığı zaman Fatiha ile bir sure okur¹⁷³⁸ kıraat bittikten sonra o beşinci tekbiri alır ve onunla rükûa gider, rükûu ve secdeyi tamamlayıp ayrıldığı zaman ikinci rekâta kalkar ve Fatihat-ül Kurani ve bir sure okur. Kıraati tamamladığı zaman üç tekbir daha alır sonra dördüncü tekbiri alır ve rükû-secde yapar, secde bitince teşehhüdü okur ve selam verir.¹⁷³⁹

---

¹⁷³⁵ Çünkü imam onlara vaaz ediyor; onun bu vaazı dinledikleri zaman onlara faydalı olur. Eh. Şerh-ul Muhtasar, II, 38

¹⁷³⁶ Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir. Bayramlarda ezan ve ikamet yoktur. Bu gelenek Hz. Peygamber'den bugüne kadar böyle gelmiştir. Bu da bize bayram namazının sünnet olduğunu gösteren bir delildir. Eh. II, 38.

¹⁷³⁷ Bu "evet" kelimesinden sonra "A", "H" ve "Z" nüshalarında ""imam bayramlarda minbere çıkmaz" sözü ilave edilmiştir. Fakat bu cümle "S" nüshasında yoktur ve doğrusu da budur. Çünkü bu mesele bölümün sonunda henüz yeni gelecektir. Muhtasar ve şerhinde o önce hutbe okusa sonra namaz kıldırırsa bu, o hutbeyi hepten terk etmiş olduğu gibi, onlar için yeterli olur. Eh. S. 38

¹⁷³⁸ Metindeki "bi Fatihat-il Kurani ve bi suretin" ifadesi "S" nüshasında "bi Fatihat-il kitabi ve bi suretin" olarak geldi.

¹⁷³⁹ Muhtasar'da ve şerhinde şöyle denilmektedir. (Bayram namazında dokuz tekbir vardır. Beş tanesi birinci rekâta olup bunlarda iftitah ve rükû tekbirleri vardır. Dört tekbir de ikinci rekâta vardır. Burada rükû tekbiri vardır. İki rekâttaki kıraat (araya zevaid girmeden) birbirini arkasına devam eder. Sahabelerin, hakkında ihtilafa düşükleri bir meseledir. Biz İbn Mesud'un görüşünü anlattık; âlimlerimiz onu aldılar. –Allah onlara rahmet eyesin. Hz. Ali ramazan bayram namazında o on bir tekbir alır, dedi. Altısı birinci rekatta beşi ise ikinci rekattadır. Bunlar arasında iftitah tekbiri, rükû tekbiri ve sekiz tane zevaid tekbirleri vardır. Kurban bayramında ise beş tekbir vardır. İftitah tekbiri, iki rükû tekbiri ve iki zevaid tekbiri ki, biri birinci rekâta, diğeri ise ikinci rekâttadır. Hz. Ali'nin benimsediği görüşe göre her iki önce rekâta kıraatle başlanır, sonra tekbir getirilir. İbn Abbas'tan üç çeşit rivayet vardır. İbn Mesud'un görüşüne benzer olarak ondan rivayet edilen bu rivayet, şazdır. (genel hükmün dışında, münferit). Ondandır rivayet edilen diğer iki görüş ise meşhurdur. Bu iki görüşten birincisine göre o, bayramlarda on üç tekbir getirir. İftitah tekbiri, rükû tekbiri ve on zevaid tekbiri getirir. Bunları beşi birinci, beşi de ikinci rekâttadır. Diğer rivayete göre ise on iki tekbir vardır. İftitah tekbiri, rükû tekbiri ve dokuzu da zevaid tekbiridir; beşi birinci rekâta, dördü de ikinci rekâttadır. Ebu Yusuf'tan onun bu görüşe geldiği rivayet edilmiştir. – Bu aynı zamanda Şafii'nin görüşüdür. Bugün insanlar bununla amel etmektedirler. Çünkü velayet-yönetim Abbasilere geçince onlar, insanlara tekbirlerde dedelerinin görüşü ile amel etmeyi emrettiler. Onun kabul ettiği görüşe göre her rekâta tekbir ile başlanır. Biz ise ancak İbn Mesud'un görüşünü almış bulunuyoruz. Çünkü bu, aralarında Ebu Mesud el-Bedri, Ebu Musa el-Eşari ve Huzeyfe b. El-Yeman gibi sahabelerin bulunduğu bir cemaatin üzerinde itikat etmiş olduğu bir husustur. Zira Velid b. Ukbe bunlara geldi ve bu bayramdır, öyleyse benim nasıl yapmamı emredersiniz? Onlar İbn Mesud'a anlat dediler. Böylece o, ona bu özellikleri anlattı. Onlar da İbn Mesud'a bu anlattıklarına katıldılar. Hadiste Hz. Peygamber'in bayram namazında dört defa tekbir aldığı sonra "cenaze namazındaki gibi dört tekbir alın, böylece bu size karışık gelmesin" dedi. O başparmağını yumarak parmaklarıyla işaret etti. İşte burada söz, tatbikat, işaret, açıklama ve destekleme vardır. Ancak biz iki kıraatin arasında peş peşelik bulunduğunu söylüyoruz. Çünkü tekbirler hemen farz olan zikrin arkasından getirilmektedir. Böylece birinci rekâta tekbirler iftitah tekbirinin hemen arkasından, ikinci rekâta ise kıraatin arkasından söylenmektedir. Zira tekbirlerin araları mümkün olduğu kadar toplanmaktadır. Böylece birinci rekâta zevaid tekbirleri ile iftitah tekbiri birleşmekte, ikinci rekâta ise zevaid ile rükû tekbiri birleşmektedir. Fakat kitapta tekbirlerin aralarındaki fasılanın miktarı açıklanmamıştır. Ebu Hanife bu konuda o, iki tekbir arasında üç defa sübhanallah diyecek kadar susup bekler demiştir. İbn Ebi Leyla, o bu tekbirlerden hangisini dilerse onu alır, demiştir. –Bu Ebu Yusuf'tan gelen bir rivayettir. Çünkü şu açıktır ki, onlardan her birisi, ancak Hz. Peygamberden gördüğü veya ondan duyduğu şeyi almaktadır. Zira bu, görüş ile bilinecek bir şey değildir. Ancak biz diyoruz ki, sonra gelen evvelkini fesheder. O nedenle az ile çok arasında geciktirme yapmanın bir sebebi yoktur. Eh. II, 38.

Ben dedim: O, bu dokuz tekbirin her birini alırken ellerini kaldırır mı?¹⁷⁴⁰ Evet, dedi. Ben dedim: O, bu dokuzdan iki tekbirde ellerini kaldırmaz¹⁷⁴¹ ancak bunlardan yedisinde kaldırır değil mi? Evet dedi. Ben dedim: Onun bu iki elini kaldırdığı tekbirler hangileridir? O namaza başladığı zaman ellerini kaldırır, sonra üç defa tekbir alır ve ellerini kaldırır, sonra beşinci tekbiri alır, fakat onda ellerini kaldırmaz.¹⁷⁴² O ikinci rekâta kalktığı ve kıraati okuduğu zaman üç defa tekbir alır ve ellerini kaldırır. Sonra rükû için tekbir alır bunda ellerini kaldırmaz.¹⁷⁴³ Ben dedim: Ramazan bayramında, kurban bayramında, hutbede ve namazda tekbir hep aynı mıdır? Evet, dedi.

Ben dedim: Bayramı kaçırmış olan kimsenin bir şey kılması gerekir mi, ne dersin? Dilerse kılar, dilemezse kılmaz, dedi. Ben, eğer kılmak isterse kaç rekât kılar, dedim? Dilerse dört rekât kılar ve dilerse iki rekât kılar, dedi.¹⁷⁴⁴

Ben dedim: İmamın, kırdaki namazgâha¹⁷⁴⁵ gittiği zaman mescidde insanlara namaz kıldırmak için bir vekil bırakması gerekir mi, ne dersin? Eğer yaparsa güzel olur, dedi. Eğer yapmazsa onun üzerine bir şey gerekmez.¹⁷⁴⁶ Ben dedim: Eğer vekil bırakırsa bu vekil nasıl kıldıracak? İmam kırdaki namazgâhta onlara nasıl kıldırırsa o da öyle kıldırır, dedi.

Ben dedim: Bayram günü imam ile beraber olduğu halde bir adamın kırdaki namazgâhta abdesti bozuldu. Böylece o, Küfe'ye dönse namazı kaçıracağından korkuyor, suyu da bulamıyor, bu adam nasıl yapar, ne dersin? O teyemmüm alır ve insanlarla beraber namazını kılar, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, eğer o bayramları kaçırsa¹⁷⁴⁷ onun üzerinde bir namaz olmaz. Çünkü bayram namazları¹⁷⁴⁸ cenaze namazı mesabesindedir. Sen biliyorsun ki, o¹⁷⁴⁹ cenaze namazı kıldığı zaman¹⁷⁵⁰ abdesti bozulunca teyemmüm alıp onun namazını kılar.¹⁷⁵¹ İşte bayram da böyledir. Ben dedim: Bir rekât kıldıktan sonra abdesti bozulursa o, bulunduğu yerde teyemmüm alıp namazına devam¹⁷⁵² eder mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o teyemmüm almaz, fakat Küfe'ye giderse, orada abdest alıp namazgâha geri dönerse ve geldiğinde imamın namazı kılmış olduğunu görürse nasıl yapar? O, imamın namazı gibi iki rekât namaz kılar ve imamın tekbir aldığı gibi tekbir alır.¹⁷⁵³ Ben dedim: o bu iki rekâta kıraat eder mi, okur mu? Hayır, dedi. Ben dedim Onun bu hali nedir, tekbir alıyor, fakat okumuyor? Çünkü dedi, imamın kıraati onun için de kıraattir. Fakat imamın tekbiri onun için tekbir olmaz. Sen biliyorsun ki, imamın arakasında

¹⁷⁴⁰ Metindeki “et-tisi tekbiratin” ifadesi “S” nüshasında “es-sebi et-tekbirati”, “HA” da ise “es-sebi tekbiratin” şeklinde geldi. Eğer bunlardan iki rükû tekbiri sayılmazsa bu da doğrudur.

¹⁷⁴¹ “O, bu dokuzdan iki tekbirde ellerini kaldırmaz” ifadesi, “S” nüshasında “o bu yediden başka bir tekbirde kaldırmaz” şeklinde gelmiştir.

¹⁷⁴² Ebu ismet, Ebu Yusuf’tan hikâye ediyor ki, o, bu tekbirlerden hiç birinde ellerini kaldırmazdı. Serahsi bunu Şerh-ul Kâfi’de söyledi. II, 39.

¹⁷⁴³ “O ikinci rekâta kalktığı ve kıraati okuduğu zaman üç defa tekbir alır ve ellerini kaldırır. Sonra rükû için tekbir alır bunda ellerini kaldırmaz.” Bu cümle “HA” ve “S”de böyle geldi. Fakat o, diğer nüshalardan düştü.

¹⁷⁴⁴ Çünkü Hz. Ali Hz. Peygamber’in şöyle dediğini rivayet etmiştir. Kim, bayramdan sonra dört rekât namaz kılar, Allah, yerde bitmiş tüm otlar ve tüm yapraklar kadar ona iyilik yazar. Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da söylediği burada bitti. II, 39.

¹⁷⁴⁵ Metindeki “el-cebbanetü” kelimesi b harfini şeddese ve h harfi hafzedilmesinden çok, sabit olur. Bu kırdaki namazgâh demektir. Misbah-ul Münir, I, 67.

¹⁷⁴⁶ Hz. Ali’den rivayet ediliyor ki, o kendisi kırdaki namazgâha gittiği halde camide kuvvetten düşmüş kişilere bayram namazı kıldırarak bir kimseyi vekil bırakmıştı. Bunu Serahsi Şerh-ul Muhtasar’da (II, 40) zikretti.

¹⁷⁴⁷ Metindeki “li enne’l-ideyn in fatethu” cümlesi, “S” nüshasında “li enne’l-ide iza fatehu” şeklinde geldi.

¹⁷⁴⁸ Metindeki “ve salat-ül ideyn” cümlesi “S” nüshasında “ve salat-ül iydi” şeklinde geldi.

¹⁷⁴⁹ Metindeki “fe innehu” kelimesi “S” ve “H” de “innehu” olarak gelmiştir.

¹⁷⁵⁰ Metindeki “iza” kelimesi yerine “H” nüshasında “lev” kelimesi gelmiştir.

¹⁷⁵¹ “ve yüsalli” kelimesi esas nüshada ve “D” de böyle, diğer nüshalarda ise “fe yüsalli” şeklinde geldi.

¹⁷⁵² “ve yemdiy” kelimesi “H” nüshasında “ev yemdiy” olarak gelmiştir.

¹⁷⁵³ “ve yükebbiru” kelimesi “S”de “yükebbiru” olarak geldi. Fakat o, “H” den düşmüştür.

olan kimseler onunla beraber tekbir alırlar, ama okumazlar. İşte bu ve onun arakasındaki eşittir. Zira¹⁷⁵⁴ o namazın evvelinde imama yetişmiştir. –Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: O, namazda imama abdestli olarak uyduğu zaman teyemmüm onun için yeterli olmaz. Çünkü namaz bundan kaçmaz.¹⁷⁵⁵ –Bu Züfer'in görüşüdür.

Ben dedim: İmam bayramlarda belli bir şey okur mu, ne dersin? Bize dedi, Hz. Peygamber'in A'la ve Ğaşiye surelerini okuduğu ulaştı.¹⁷⁵⁶

O, Kurandan hangi sureyi okursa okusun, bu onun için yeterli olur.¹⁷⁵⁷ Fakat adam, Kurandan kesin¹⁷⁵⁸ bir sure tayin edip (hep onu okur) ve bu namazda ondan başka bir şey okumazsa bu mekruh olur.¹⁷⁵⁹

Ben dedim: İki bayram namazından önce bir namaz var mı? Hayır dedi. Ben dedim: Ondan sonra bir namaz var mı? O isterse dört rekât kılar¹⁷⁶⁰ isterse hiç kılmaz, dedi.

¹⁷⁵⁴ “ve li ennehu” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda v harfi düşmüştür.

¹⁷⁵⁵ “salat” kelimesi esas nüshadan, “Z” ve “H” den düşmüştür. O, “HA” ve “S” nüshalarından ilave dilmiştir.

¹⁷⁵⁶ Bu hadisi Ebu Hanife İbrahim b. Muhammed b. El-Müntaşir, onun babası, Habib b. Salim ve Numan b. Beşir yoluyla Hz. Peygamber'in iki bayram ve cumada A'la ve Ğaşiye surelerini okuduğunu müsned olarak rivayet etti. Harisi bunu Müsned'inde Kasım b. Hakem, Ebu Yahya el-Hammani, Hasan b. Ziyad, Ebu Yusuf, Eyyub b. Hani, Muhammed b. Mesruk, Said b. Ebu'l-Cehm, Esad b. Amr, İshak b. Yusuf el-Ezrak, Mukri, Afif b. Salimel-Mevsılı ve Ebyad b. Ağarru Anh yoluyla rivayet etmiştir. Bu son üç kişinin rivayeti sadece iki bayram hakkındadır. Bunu Hafız Talha senedi ile beraber Kasım, Ebyaz ve el-Hammani yoluyla rivayet etmiştir. Hafız Muhammed b. El-Muzaffer bunu Müsned'inde Kasım, Cerir b. Abdülhamid yoluyla ondan rivayet etmiştir. Hafız, bunu aynı şekilde Şube İbrahim'den rivayet etti dedi. İbn Husrev bunu isnadıyla beraber adı geçen İbn Muzaffer'den rivayet etti. O bunu Muhammed b. Mesruk yoluyla ondan ve Sevri'den ve Ebu Abdurrahman el-Mukri yoluyla ondan rivayet etti. Bunu İmam Hasan b. Ziyad da Kitab-ül Asar'ında ondan sened ve metin olarak rivayet etmiştir. Bak. Cami'ül-Mesanid, I, 374. Bunu İbn Husrev, Kasım b. Hakem'den rivayet etti ve Ebyaz b. Ağar da Hakem'den rivayet etmiştir. Bu rivayetin metni şöyledir: “O bu iki bayramda A'la ve Ğaşiye surelerini okurdu.” (İbn Hüsref) Muhammed b. Mesruk yoluyla tahric etti. Bu rivayeti bize Süfyan ve Ebu Hanife, İbrahim b. Muhammed b. El-Müntaşir'den o da babasından Habib b. Salim yoluyla aynı şekilde rivayet etti. İbn Hüsrev bu rivayetin aynısını yine el-Mukri'den rivayet etti. Hafız Ebu Nüaym bu rivayeti İmam Azam'ın kendi Müsned'inde Ebyaz b. El-Ağar tarikiyle Ebu Hanife'den, İbrahim b. Muhammed b. El-Müntaşir'den, Habib b. Salim yoluyla Numan b. Beşir'in “Hz. Peygamber iki bayramda ve cumada “A'la ve Ğaşiye surelerini okurdu” dediğini haber verdi. Hafız Ebu Nüaym, Muhammed b. Mesruk'un bu rivayeti Eyüb b. Hani, Hasan b. Ziyad, Hasan b. El-Furat, Ebu Yusuf ve Said b. Ebi'l-Cehm'den rivayet ettiğini söyler.. Eh. Aynı şekilde bu rivayeti Muhammed b. El-Müntaşir, aradaki ravileri atlayarak rivayet etti. Sonra Müntaşir'den bu haberi, Abdullah b. Büzey', Şüayb b. İshak tarikiyle, İbrahim b. Muhammed, babası, Habib ve Numan'dan, “Hz. Peygamber'in, cuma (ve iki bayram namazlarında) “A'la ve “Ğaşiye surelerini okudu”ğunu rivayet etti. Söz konusu bu iki rivayeti aynı şekilde Kasım b. El-Hakem, Hammani ve İshak b. Zeyd Ebu Hanife'den rivayet etmişlerdir. Böylece bu iki rivayet tariki Ebu Hanife'den de rivayet edilmekle mütabi kılınmış (yani rivayet desteklenmiştir.) Bu haberin İbrahim'den ve Habib'in kendisinden rivayet edilmesine gelince, el-Furat b. Halid, Yahya b. Said el-Ümevi, rivayeti Musa'ir'e isnad ederek rivayeti desteklemişlerdir. İbrahim'in bu rivayeti hakkında: Babası, Habib es-Sevri, Şube, Musa'ir ve Cerir b. Abdülhamid'den rivayet edildi denilmesi, onun bu rivayeti başka bir rivayete mütabi kılmasından (desteklemesinden)dır. Sonra onlardan her biri bu haberi İbrahim'in senedi ile tahric etmişlerdir.

Ben dedim: Cerir ve Ebu Avvane de bu rivayeti İbrahim ve babası ile desteklemiştir. Ubeydullah b. Abdullah da Numan'dan rivayet ederek Habib'i desteklemiştir.

¹⁷⁵⁷ Eğer o bu iki sureyi okumakta teberrüken Resulüllah'a uyarırsa bu güzel bir şey olur. Bunu Serahsi, Şerh-ul Muhtasar'da (II, 40) söyledi.

¹⁷⁵⁸ “Hatmen” kelimesi “S” nüshasından kâtibin yanılığsı ile düşmüştür.

¹⁷⁵⁹ Böylece belki bazı insanlar bu namazda ancak bu sureyi okumak caizdir gibi bir zanna kapılabilirler. Hâlbuki o, böylece dinde olmayan bir şeyi ona sokmuş olmaktadır. Hz. Peygamber şöyle buyurdu “Kim bizim dinimize ondan olmayan bir şeyi sokarsa, o reddedilmiştir.”

¹⁷⁶⁰ Bu bayram gününe mahsus Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği bir hadis vardır. Hz. Peygamber, “Kim bayram namazından sonra dört rekât namaz kılarırsa Allah ona yerde biten her bir ot ve her bir yaprak kadar iyilik yazar”, buyurdu. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da (II, 39) söylediği burada sona erdi.

Ben dedim: Bir adam, bayram namazında teşehhütten sonra selam vermen önce imama yetişti veya selam verdikten sonra sehiv secdesi yaparken yetişti böylece hemen ona uydu sonra imam selam verdi. Bu adam ayağa kalkar ve bayram namazını kıla mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: O kıraat eder ve tekbir alı mı?¹⁷⁶¹ Evet, dedi.¹⁷⁶² Ben dedim: O imama yetiştiği zaman nasıl namaz kılar ve kalktığına nasıl tekbir alır?¹⁷⁶³ O kalktığına dedi, üç defa tekbir alır, sonra Fatiha suresini¹⁷⁶⁴ okur ve bir sure¹⁷⁶⁵ daha okur. Sonra dördüncü tekbiri alır ve bununla rükûa gider ve secde yapar. Sonra ikinci rekâta kalkar ve Fatiha'yı ve Kurandan bir sure okur. Sonra dört tekbir alır ve dördüncü tekbirde rükûa gider. Ben dedim: Niçin böyle sekiz tekbir yaptın? Çünkü dedi, o, namaza başlarken imama uyduğu zaman iftitah tekbiri almıştı. Böylece ben bu tekbiri ondan kaldırdım.

Ben dedim: Bir adam bayram¹⁷⁶⁶ namazında imama ikinci rekâta yetişti. İmam selam verince o kaçırdığı rekâtı kaza etmek üzere ayağa kalktı o nasıl tekbir alacak ne dersin? O, Fatiha suresini ve bir sure daha okur, sonra dört tekbir alı ve son tekbir ile rükûa gider, dedi.¹⁷⁶⁷

Ben dedim: Bu iki bayram namazında imamın dokuz¹⁷⁶⁸ tekbirden daha fazla tekbir getirmesi gerekir mi ne dersin? Ben bunu onun için hoş görmem, dedi. Ben dedim: Eğer o böyle yapacak olursa ona bir zarar gelir mi? Hayır, dedi.

Ben dedim: Eğer bir imam bayram namazında secde ayetini okursa ne dersin? İmamın secde etmesi ve onunla beraber de cemaatin secde etmesi gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer o secde ayetini hutbede okusa yine böyle midir? Evet dedi. O bu secdeyi yapar ve onu işiten herkes de onun beraber yapar. Eğer o bunu namazda okursa imam bu secdeyi yapar ve bu secde ayetini işiten ve işitmeyen herkes namazda onunla beraber¹⁷⁶⁹ secde eder.

Ben dedim: Bu iki bayramda kadınlar camiye gitmek zorundalar mı ne dersin? Bu konuda onlara ruhsat verilmiştir, dedi.¹⁷⁷⁰ Bugün ise ben onların camiye gitmelerini

¹⁷⁶¹ “ve yakraü ve yükebbiru” ifadesi “H” nüshasında “ve yükebbiru ve yakraü” olarak geldi.

¹⁷⁶² Bu cevap sorusu ile beraber “S” nüshasından düşmüştür.

¹⁷⁶³ “yükebbiru” kelimesi yerine “Z” ve “HA” nüshalarında “yakraü” kelimesi gelmiştir.

¹⁷⁶⁴ “Fatihat-el kurani” ifadesi esas nüshada ve “S” de böyle, diğer nüshalarda ise “bi fatihatın” şeklinde geldi.

¹⁷⁶⁵ “ve sureten” “S” de ve Muhtasar’da böyle, diğer nüshalarda ise “bi suretin” şeklinde geldi.

¹⁷⁶⁶ “el-iyd” yerine “H” nüshasında “el-abid” kelimesi gelmiştir. Bu fahiş bir hatadır.

¹⁷⁶⁷ Muhammed Cami, Ziyadat ve Ebu Süleyman’ın Nevadir’inde böyle cevap verdi. O, başka bir yerde de tekbir ile başlar, dedi. Bu bir kıyastır; çünkü o kaçırdığı rekâtı kaza etmektedir; bu sebeple neyi kaçırmışsa onu kaza eder. Fakat o istihsan yaparak şöyle dedi: Eğer o tekbirle başlamış olsaydı tekbirlerin arasının birleştirmiş olacaktı. Zira imam ile beraber kıldığı rekâta başlama kıraatle olmuştur. Hâlbuki sahabeden hiçbir kimse tekbirlerin arasını birleştirerek arka arkaya yapmayı söylememiştir. Eğer o kıraat ile başlasa bu Hz. Ali’nin görüşüne uygun olur. Onun bazı sahabenin dediği gibi yapması aksini yapmaktan daha evladır. Çünkü o, eğer kıraat ile başlamış olsa, tekbirleri, bunlar ile rükû tekbirinin arasını birleştirerek, farz olan zikrin (kıratın) sonunda getirmiş olur. Bu ise daha önce açıkladığımız gibi İbn Mesud için bir esastır. Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da (II, 40) söylediği burada bitti.

¹⁷⁶⁸ “tisin” (dokuz) kelimesi “S” ve “HA” nüshalarında “sebin” (yedi) olarak gelmiştir.

¹⁷⁶⁹ “maahu” kelimesi yerine esas nüshada “semiahu” gelmiştir ki, bu bir şey değildir.

¹⁷⁷⁰ Yazar bu haberi Kitab-ül Asar adlı eserinde senedi ile beraber zikrederek şöyle dedi: Ebu Hanife bize Abdülkerim b. Ebi’l Muharik yoluyla Ümmü Atiyye’nin şöyle dediğini haber verdi. İki bayram olan ramazan ve kurbanda camiye gitmeleri hususunda kadınlara ruhsat verilmiştir. Muhammed, yaşlı koca karılar müstesna kadınlara bayramda camiye gitmeleri bizim hoşuma gitmez, dedi.-Bu Ebu Hanife’nin görüşüdür. -Eh. S. 41. İmam Ebu Yusuf ise bunu Kitab-ül Asar’ında (s. 59) rivayet etti ve sonunda şu eklemeyi yaptı: O kadar çıkar ki, iki bakire kız bir elbise içinde olsalar bile yine çıkarlar. Ve hatta hayızlı kadın bile (namazgâha) gelir. Kadınlara ayrılmış yerde oturup böylece dua eder fakat namaz kılmaz.-Eh. Bu haberi Hasan b. Ziyad da Asar’ında rivayet etti. Bak. Camiu’l-Mesanid, I, 371. Talha b. Muhammed de bunu İmam’ın (Ebu Hanife) Müsned’inde Abdullah b. Zübeyir yoluyla rivayet etmiştir. Harisi de onu bir takım yollardan rivayet etti. Bunu İbn Hüsrev İbn Ziyad ve Muhammed b. el-Hasen yoluyla rivayet etmiştir.-Eh. Bak. Camiu’l-Mesanid, I, 381. Muhammed b. el-Hasen

mekruh görürüm. Cumada hazır bulunmalarını ve farz namazlarda cemaatte bulunmalarını da onlar için mekruh görür müsün? Evet, dedi. Ben dedim: Onlardan hiçbirisine ruhsat vermez misin? Ancak yaşlı koca karılara yatsı, sabah ve iki bayram namazına izin veririm; fakat bundan başkalarına izin vermem, dedi.¹⁷⁷¹

Ben dedim: Kölenin Cuma ve iki bayram namazında hazır bulunması gerekir mi, ne dersin? O gelirse güzel olur, fakat gelmezse onun üzerine bir şey lazım gelmez, dedi. Ben dedim: Kölenin, mevlasının izni olmadan, cumaya gitmeye hakkı var mıdır? Hayır, dedi. Ben dedim: Mevlanın onu cumadan veya cemaatle namaz kılmaktan yasaklama hakkı var mıdır? Eğer o, bu yasaklamayı yaparsa, bundan dolayı ona bir zarar gelmez.¹⁷⁷²

Ben dedim: İki bayram, Cuma, farz ve nafil namazlarda yapılan sehivler eşit midir, ne dersin? Evet, dedi.¹⁷⁷³ Ben dedim: Sehiv, korku namazında da böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: İki bayramda minbere çıkılır mı ne dersin? Hayır, dedi.¹⁷⁷⁴

Ben dedim: İmam iki bayram namazında dokuzdan¹⁷⁷⁵ fazla tekbir aldığı zaman onun arkasında olan kimseler için de onunla birlikte tekbir almaları gerekir mi, ne dersin? Evet,

---

Asar'ında rivayet ettiği gibi Nüsha'sında da rivayet etmiştir. Bak Camiu'l-Mesanid, I, 379. Ben dedim: Bu Ümmü Atiyye hadisi meşhurdur. Abdülkerim'den başka onu yine İbn Sirin ve başkaları da ondan rivayet etmişlerdir. Onu şeyhan (Buhari ile Müslim) tahric etti.

¹⁷⁷¹ Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir. (Kadınların iki bayram namazına gitmeleri onlar üzerine bir borç değildir. Onlara bu konuda izin verilmiştir. Ancak bugün ben bunu mekruh görürüm). Yani onların genç olanlarına (mekruhtur). Çünkü onların evde oturmaları emredilmiştir. Fitne olduğu için onlar dışarı çıkmaktan yasaklanmışlardır. (Koca karılara gelince, onların akşam, yatsı, sabah ve iki bayram namazlarına cemaat için çıkmalarına izin verilmiştir. Bunlar Ebu Hanife'nin görüşüne göre öğle, ikinci ve Cuma namazlarına gitmelerine izin verilmez. Ebu Yusuf ile Muhammed ise koca karılara bütün namazlara, güneş tutulması ve yağmur dualarına katılmalarına izin verilir, dediler. Çünkü koca karıların bunlara katılmasında fitne olmaz, zira bunlara rağbet eden aza sayıda insan bulunur. Zaten bunlar Resulullah ile beraber cihada (savaşa) gidiyorlar, hastaları tedavi ediyor ve su verip yemek pişiriyorlardı. Ebu Hanife gece kılınan namaz hakkında şöyle dedi. Koca karı örtülü olarak çıkabilir. Zira gecenin karanlığı onunla erkeklerin ona bakışları arasında bir perde olur. Fakat gündüz namazları ve Cuma böyle değil, bunun zıddıdır. (Çünkü Cuma namazı) şehirlerde kılınır. Böylece izdiham çok olur. Belki sıkıştırma, çarpma ve vurmalar olur. Bunda ise fitne vardır. Çünkü yaşlı kadına bir genç istek duymayabilir, ama ona kendi gibi bir yaşlı adam istek duyar. Belki de şehvetli gencin aşırı durumu kendisini ona istek duymaya sebep olur ve ona sarılmaya-tokuşmaya sevk eder. Bayram namazı ise namazgâhlarda eda edildiği için kadının sıkışıp sürtünmemek için, erkeklerden uzaklaşıp bir kenara çekilme imkânı vardır. İlah. II, 41.

¹⁷⁷² Muhtasarda ve onun Serahsi şerhinde şöyle denilmektedir. (Mevlanın, kölesini Cuma ve iki bayram namazına gitmekten men etme hakkı vardır). Çünkü kölenin hizmeti Mevlanın hakkıdır. Onun dışarı çıkmasında ise Mevlanın kölenin hizmetindeki hakkını iptal etme vardır ve bunda ona zarar verme vardır. Böylece Mevlanın onu bundan men etme hakkı doğmaktadır. Ancak o onu farz namazları kılmaktan men edemez. Çünkü bunlar Mevlanın hakları dışında kalmaktadır. Fakat bizim üstatlarımız köle hayvanını korumak üzere mevlası ile beraber bulunduğu zaman ihtilaf etmişler; bazıları Mevlanın izni olmadan kölenin Cuma ve iki bayram namazlarını kılma hakkı yoktur demişlerdir. Ancak en doğru görüşe göre eğer köle, atını tutmada Mevlanın hakkını ihlal etmemiş olursa onun bunu kılma hakkı vardır. -Eh. S. 41

¹⁷⁷³ Tenvir-ul Ebsar'da şöyle denilmektedir. Bayram, Cuma ve farz namazdaki yanılma eşittir. (Dürr-ül Muhtarda) müteahhirin yanında tercih edilen görüşe göre, Cuma namazında olduğu gibi fitneyi yok etmek için iki bayram namazında da sehiv secdesi yoktur, denilmektedir. -el-Bahr. Yazar bunu tasvip etmekte ve Dürer'de de bu güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. —Eh. Redd-ül Muhtar'da ise şöyle denilmektedir. Ebu's Suud Haşiyesi'nde el-Azmiyye'den naklen Cuma hakkında şöyle denilmektedir. Bundan maksat sehiv secdesinin caiz olmadığı değil; belki insanların fitneye düşmemeleri için onu terk etmek daha evla olur.-Eh. Orada yine şu ifade nakledilmektedir. Burada Dürer'de ağırlıklı görüş olmakla beraber ancak onun haşiyeye yazarı el-vani, bu konuda bir kayıt getirmektedir ki, böylece sehiv secdesini terk cemaat çok kalabalık olduğu zaman olur. Yoksa onu terk etmeye hiçbir sebep yoktur. (T)- eh. Sehîh Bölümünün sonu I, 505

¹⁷⁷⁴ İki bayramda Hz. Peygamber'in devesi üzerinde hutbe okuduğu doğrudur. Hz. Peygamber zamanından bugüne kadar insanlar minbere çıkmayı terk hususunda ittifak etmişlerdir. Bunun için onlar namazgâhlarda kerpiç ve çamurdan yapılmış minber edinmişlerdir. İnsanlar arasında amel edilmesi meşhur hale gelmiş şeylere tabi olmak vaciptir. -İnth. Şerh-ul Kâfi'den nakil burada son buldu. II, 42.

¹⁷⁷⁵ "tis'in" kelimesi "S" ve "HA" nüshalarında "seb'in" olarak gelmiştir.

dedi. Ancak cemaat, hiçbir fakihin almadığı bir tekbiri ve hakkında hadis bulunmayan tekbiri almada imama uymaz.¹⁷⁷⁶

TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR GETİRMEK

Ben dedim: Teşrik günlerinde¹⁷⁷⁷ tekbir getirme ne zaman olur ve nasıl olur, ne zaman başlar ve ne zaman son bulur, ne dersin? Abdullah b. Mesud arife günü sabah namazında tekbire başlar, kurban bayramı günü ikindiye kadar devam ederdi, dedi.¹⁷⁷⁸ Hz. Ali ise arife günü sabah namazından teşrik günlerinin sonundaki ikindi namazına kadar tekbir getirirdi. İşte sen bunlardan hangisini yaparsan o güzeldir. Ebu Hanife ise İbn Mesud'un görüşünü tutarak, arife günü sabah namazından kurban günü ikindi namazına kadar tekbir getirirdi ve bundan sonra da tekbir getirmezdirdi. Ebu Yusuf ile Muhammed'e gelince, onlar Ali b. Ebi Talib'in görüşünü almışlardır.¹⁷⁷⁹

Ben dedim: Tekbir nasıl getirilir? İmam selam verince "Allahü ekber, Allahü ekber, la ilahe illellahü vallahü ekber, Allahü ekber ve lillahi'l-hamd", der. Bu bize Ali b. Ebi Talib ile Abdullah İbn Mesud'dan ulaşmıştır.¹⁷⁸⁰

Ben dedim: Öyleyse şehirlerden birisinde kim farz namazı cemaatle kılsa onların bu günlerde tekbir getirmeleri gerekir mi? Evet, dedi. Ben dedim? Onlarla beraber kadınlar varsa? Onların da tekbir getirmeleri gerekir, dedi.¹⁷⁸¹

Ben dedim: Mukim olsun, yolcu olsun veya kadın olsun, namaz kılanların yalnız başına kıldıkları zaman tekbir getirmeleri gerekir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim:

---

¹⁷⁷⁶ İmam, hiçbir sahabinin söylemediği bir tekbiri aldığı zaman onun bu işi hata olur ve icmaya muhalif olur. Hâlbuki hatada uymak yoktur. Çünkü bizim üstatlarımızın çoğu on üç tekbire kadar ona uyar, ancak bundan sonra susar. Bazıları on altı tekbir alıncaya kadar ona uyar dedi. Zira onun bu işi buraya kadar bir teveile ihtimali vardır. Zira bunu söyleyen İbn Mesud'un şu istek ve arzusuna gitmiş olabilir: On üç zevaid tekbirine bir iftitah tekbiri ve iki tane de rükû tekbiri eklenirse bu on altı tekbir eder. İşte bu tevil ihtimalinden dolayı onun hatada olduğu kesin bilinmediği için imama uyulur. –Eh. Şerh-ul Kâfi, II, 42

¹⁷⁷⁷ Zilhicce ayının 9-13. Günlerine teşrik günleri denilir. Bu günlerde farz namazlardan sonra "Allah-ü ekber Allah-ü ekber' la ilahe..." teşrik tekbirleri getirilir. (çev.)

¹⁷⁷⁸ İmam Ebu Yusuf bu haberi Asar'ında (s. 60) mevsul olarak zikrederek şöyle dedi: Ebu Hanife'den Hammad, İbrahim ve Ebu'l Ahvas yoluyla İbn Mesud'un Teşrik günlerinde alınan tekbir hakkında şöyle dediği rivayet edildi. O, arife günü sabah namazının arkasından kurban bayramı günü ikindi namazına kadar tekbir alırdı ve şöyle derdi Allahü ekber, Allahü ekber, la ilahe illellahü vallhü ekber, Allahü ekber ve lillahi'l-hamd.

¹⁷⁷⁹ İmam Muhammed Kitab-ül Asar'ında (s. 42) şöyle dedi: Ebu Hanife bize Hammad ve İbrahim yoluyla Ali b. Ebi Talib'den onun arife günü sabah namazından Teşrik günlerinin sonunda ikindi namazına kadar tekbir getirdiğini haber verdi. Bunu Ebu Yusuf da Asar'ında (s. 60) rivayet etmiştir. Muhammed biz bunu alıyoruz, dedi. Ebu Hanife ise bunu almadı; o ancak İbn Mesud'un görüşünü aldı. –O arife günü sabah namazından kurban günü ikindi namazına kadar tekbir getirir, ikindide tekbir getirir ondan sonra keserdi. –Eh.

¹⁷⁸⁰ İmam Muhammed bu haberi Kitab-ül Hüccet'te mevsul olarak şöyle rivayet etti: Ebu Cenab el-Kelbi bize Umeyr b. Said en-Nahai yoluyla Ali ve Abdullah İbn Mesud'dan onlar tekbirlerini namazın arkasında aldığını haber verdi. "Allahü ekber, Allahü ekber, la ilahe illellahü vallhü ekber, Allahü ekber ve lillahi'l-hamd." O bunu Selam b. Süleym'den Ebu İshak es-Sebbi yoluyla Esved'den onun şöyle dediğini rivayet etti. Abdullah İbn Mesud, arife günü sabah namazından bayram günü ikindi namazına kadar "Allahü ekber, Allahü ekber, la ilahe illellahü vallhü ekber, Allahü ekber ve lillahi'l-hamd" diyerek tekbir getirirdi. Buna benzer bir haber Muhil b. Muhriz, İbrahim ve Abdullah İbn Mesud yoluyla da rivayet edilmiştir. –Bak. a.g.e. I, 310.

¹⁷⁸¹ Muhtasar'da ve onun Serahsi şerhinde şöyle denilmektedir. (Eğer kadınlar erkeklerle beraber namaz kılarlarsa veya yolcu, mukim bir kişinin arkasında namaz kılsa onların üzerine tekbir getirmek vacip olur). Onlar Cuma namazını tabi olarak onlarla beraber eda ettikleri gibi tabi olarak tekbir getirmek onlar üzerine vacip olur. Şehirde cemaatle kıldıkları zaman yolcular hakkında iki rivayet vardır. El-Hasen'in rivayeti: Bunların tekbir getirmeleri gerekir. Çünkü misafir kişi, cumada imamlığa elverişli olmaktadır. En doğru görüş ise onların tekbir getirmek üzerlerine borç değildir. Çünkü sefer-yolculuk farzı değiştirir ve tekbiri düşürür. Sonra farz namazın değişmesi konusunda onu şehirde kılmak ile şehrin dışında kılmak arasında bir fark yoktur. İşte bu tekbirde de böyledir. –Eh. II, 42.

Yolcuların tekbir getirmeleri gerekir mi? Hayır, dedi.¹⁷⁸² Ben dedim: Nafile namazını cemaatle kılan veya vitir namazını kılan kimse ondan sonra tekbir getirir mi? Hayır dedi.¹⁷⁸³ Ben dedim: köy ve kasabada olanların tekbir getirmeleri gerekir mi? Hayır, dedi. Ben dedim: Eğer onlar namazı cemaatle kılsalar? Onlar cemaatle kılsalar bile onlar üzerine tekbir getirmek yoktur.¹⁷⁸⁴ –Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Biz, farz namaz kılan kimse erkek veya kadın olsun, yolcu veya mukim olsun, o yalnız veya cemaatle kılsın tekbir getirmeyi onun üzerine gerekli görüyoruz.

Ben dedim: İhrama girmiş kişi, arife günü namaz kıldığı zaman önce tekbirle mi yoksa telbiye ile mi başlar ne dersin? Bilakis tekbir ile başlar, sonra telbiye getirir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, tekbir telbiyeye göre daha fazla vaciptir.

Ben dedim: İmamın üzerinde sehiv secdesi olduğu zaman o bu secdeleri yapmadan tekbir getirir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Fakat o bu secdeleri yapıp selam verir ve ondan sonra tekbir getirir.¹⁷⁸⁵

Ben dedim: Bir adam teşrik günlerinde imamı bir rekât kaçırmış, o imam selam verdiği zaman onunla beraber tekbir getirecek mi yoksa ayağa kalkıp rekâtı kaza mı edecek, ne dersin? Bilakis dedi, o, ayağa kalkar ve rekâtı kaza eder, selam verince de tekbir getirir.¹⁷⁸⁶ Ben niçin dedim? Çünkü dedi, tekbir namazdan değildir. Sen bilirsin ki, eğer bir adam namazı kastederek cemaate tekbirde katılmışsa bu onun için yeterli olmaz. Ben dedim: Bu sehiv secdesine benzemez değil mi? Hayır, dedi. Sen biliyorsun ki, sehiv secdesinde imama uyan kimse onunla beraber namaza girmiş demektir. Çünkü sehiv secdesi namazdandır, tekbir ise namazdan değildir.

Ben dedim: Bir imam bayram günü cemaate namaz kıldırdı; böylece o ikinci rekâtı kılıp tamamlayınca ayağa kalktı ve dalıp unutarak tam dik durdu. Bu nasıl yapar, ne dersin? O oturur, teşehhüdünü okur ve selam verir. Sonra sehiv secdesi yapar ve arkasında olan cemaat da onunla beraber secde ederler. Sonra teşehhüt okur ve selam verir. Ben dedim: Eğer imam ayağa kalkmazsa, fakat imamın arkasında olanlardan birisi ayağa kalkar ve tam ayakta durduktan sonra hatırlarsa ne dersin? O oturur, imamlarla beraber teşehhüdünü okur ve selam verir, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, imamın arkasında olan bir kimse için imam yanılmadıkça yanılma¹⁷⁸⁷ olmaz.

Ben dedim: Bir imam Teşrik günlerinde cemaate namaz kıldırdı. Böylece tekbir getirmeyi unuttu ve oturduğu bu yerden kalkıp gitti ya da mescidden çıkıp gitti ve sonra hatırladı, ne dersin? Onun ve arkasında olan kimselerin üzerine tekbir getirmek gerekmez¹⁷⁸⁸ dedi. Ben dedim: Eğer o yerinden kalkmadan ve mescidden çıkmadan önce

¹⁷⁸² “ben dedim” den sonraki soru ve cevap cümlesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında yoktur.

¹⁷⁸³ Serahsi dedi ki, bayram namazı sünnet olduğu için onun arkasında tekbir getirilmez. Fakat Cuma namazının arkasında ise tekbir getirilir. Çünkü cum namazı farz bir namazdır. –Eh. S. 44 Ben dedim: Bizim mezhebimizden müteahhirin âlimleri bayram namazının arkasında da tekbir getirilmesi konusunda fetva vermişlerdir. Mezhebin kitaplarına bak.

¹⁷⁸⁴ “fe la” kelimesi “H” nüshasında “ve la” olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır.

¹⁷⁸⁵ Muhtasar’da ve onun Serahsi şerhinde şöyle denilmektedir.

¹⁷⁸⁶ Muhtasar ve onun şerhinde şöyle denilmektedir: (Mesbuk (imama namazın ortasında veya sonunda uyan kimse) sehiv secdelerinde imama tabi olur.) Çünkü o namazda edası zaruri olanı (hurmeti) gerçekleştirmektedir. (Fakat o ona tekbir ve telbiyede uymaz). Çünkü bunlar namazın hurmeti içinde eda edilmezler. Buna göre imam sehiv secdesini unuttuğu zaman cemaat sehiv secdesi yapmaz. Zira sehiv secdesi namazın hurmeti içinde eda edilir. Böylece onlar imama uymuş olduklarından bunu onsunz, (kendi başlarına) yapamazlar. –Eh. II, 45.

¹⁷⁸⁷ “sehv” (yanılma) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁷⁸⁸ “S” nüshasında böyledir. Muhtasar’da “cemaat üzerine tekbir gerekir” denilir. Esas nüshada ve “H”, “Z” ve “HA” da ise “ve la ala men halfehu” (arkasındaki olanlara da gerekmez) şeklinde geldi ki, bu fahiş bir hatadır. Bununla olumlu olan hüküm olumsuzu döner. Hâlbuki Muhtasar’da ve şerhinde (İmam tekbir ve telbiyeyi

hatırlarsa ve konuşmamış olursa imam ve onunla beraber olanlar¹⁷⁸⁹ tekbir getirirler mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Bayram günü cemaate namaz kıldırın ve abdesti bozulan imam hakkında ne dersin? O teyemmüm eder ve namazına devam eder dedi. Çünkü bayram başkası gibi değildir. Sen biliyorsun ki, o şehrin dışındadır ve yanında su yoktur.

Ben dedim: İmamın abdesti bozulduktan sonra o eğer bir adamı namazı kılmak üzere öne geçirse secde ayetini okumuş fakat abdesti bozulduğu için secdeyi yapmamış ise secdeyi bu ikinci imam mı yapar? Evet dedi, onunla beraber cemaat de secde eder. Ben dedim: Eğer ikinci imam cemaate uymamış ve secde ayetini duymamış¹⁷⁹⁰ ise, böylece imam onu öne geçirince tekbir almış ve cemaatin namazına girmiş ise o bu secdeyi yapacak mı ve onunla beraber olanlar da yapacak mı ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer evvelki imam secde ayetini okuduğu zaman secde etmeyi unutsa, böylece rükû etmek istediği zaman abdesti bozulsun ve bu adamı öne geçirse birinci imamın¹⁷⁹¹ ve cemaatin üzerine sehiv secdesi yapmak gerekir mi ne dersin? Evet dedi.

Ben dedim: Bayram namazından önce namaz kılmak mekruh olur¹⁷⁹² mu, ne dersin? Evet dedi. Ben dedim: ondan sonra kılmaya mekruh der misin?¹⁷⁹³ Ben mekruh demem; o dilerse kılar, dilemezse kılmaz, dedi.

Ben dedim: İki bayramda¹⁷⁹⁴ imam hutbe okuduğu zaman cemaatin cumada olduğu gibi cemaatin susup dinlemesi¹⁷⁹⁵ gerekir mi ne dersin? Evet dedi.

KORKU ve SİĞİNMA¹⁷⁹⁶ NAMAZI

Ben dedim: İmam savaş yurdunda düşmana karşı bir yerde¹⁷⁹⁷ durduğu zaman böylece namaz vakti gelip cemaate namaz kıldırılmak istediği zaman onlara nasıl namaz kıldırır, ne dersin? İnsanların bir kısmı düşmana karşı dururken imam ve onunla beraber bir grup namaza başlar böylece imam kendisiyle beraber olan cemaate bir rekât kıldırır ve iki secde yaptırır. Birinci rekâtı tamamladıktan sonra imamlarla beraber olanlar, konuşmadan ve selam vermeden ayrılıp giderler¹⁷⁹⁸ ve böylece düşmana karşı dururlar. Bu defa düşmana karşı duran diğer grup¹⁷⁹⁹ gelir namazda imama uyarlar. Bu şekilde imam onlara diğer rekâtı kıldırır ve iki secde yaptırır. Sonra teşehhüdü okur ve namazı tamamladığı zaman selam verir. Sonra imamlarla beraber olan grup gelip yerinde durur¹⁸⁰⁰ düşmana karşı duruncaya kadar konuşmazlar ve selam vermezler. Bu defa düşmana karşı duran grup¹⁸⁰¹ gelir. Bunlar imamlarla beraber birinci rekâtı kılan kimselerdir. Böylece onlar namaz kıldıkları

---

unuttuğu zaman) veya tevil ederek (başka türlü yorumlayarak) bunları terk ederse (cemaat ise terk etmez) çünkü bunlar namazın hürmeti içinde eda edilmez.- ilah.

¹⁷⁸⁹ “men” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁷⁹⁰ “lem yema” kelimesi “H” nüshasında “lem yestemi” olarak gelmiştir.

¹⁷⁹¹ “hel ala'l imami” ifadesi “S” ve “H” de böyle, diğer nüshalarda ise “e ala'l imami” şeklinde geldi.

¹⁷⁹² “hel tükrihuha” kelimesi “S” nüshasında “he yedurruhu” olarak geldi ki, bu yanlıştır.

¹⁷⁹³ “efetükrihuha” kelimesi “S” nüshasında “efeyüsalliha” olarak geldi.

¹⁷⁹⁴ “fi'l-ideyni” kelimesi “S” nüshasında “fi'l-idi” olarak gelmiştir.

¹⁷⁹⁵ “susup dinlemesi” ifadesi “Z”, “HA” ve “S” nüshalarında dinleyip susması” olarak gelmiştir.

¹⁷⁹⁶ “el-fezei” (siğınma) kelimesi “S” nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁷⁹⁷ “mevakıf” kelimesi “S” ve “H” nüshalarında “mevakıf” olarak gelmiştir.

¹⁷⁹⁸ “infetelet” kelimesi “Z” de böyle, “A” ve “H” de ise “infetelet”, “HA” ve “S” de de şeklinde geldi.

¹⁷⁹⁹ “et-taifetü el-uhra elleti kanu” ifadesi “S” de “et-taifetü ellezine kanu” şeklinde geldi.

¹⁸⁰⁰ “tekümü” kelimesi “S” de “kamet” olarak gelmiştir.

¹⁸⁰¹ “sonra imamlarla beraber olan ...” cümlesi “H” den düşmüştür. Doğrusu “elleti” iken nüshalarda “ellezine” şeklinde gelmiştir. Düşen kelimenin evvelindeki “elleti” kelimesi buna delalet etmektedir.

yere gelirler, imamsız ve kıraatsiz olarak bir rekât ve iki secdeyi yalnız başlarına¹⁸⁰² kaza eder, oturur¹⁸⁰³ ve selam verirler. Sonra kalkıp yerlerine giderler. Sonra imamla beraber ikinci rekâtı kılan¹⁸⁰⁴ grup gelir¹⁸⁰⁵ imamsız fakat kıraat ile¹⁸⁰⁶ bir rekât ve iki secdeyi kaza eder, teşehhüdü okur ve selam verirler. Sonra bunlar kalkıp arkadaşlarının yanına giderler ve onlarla beraber dururlar. Ben dedim: imam onlara namazı niçin böyle birer rekât birer rekât kıldırıyor? Çünkü Allah, Kuran-ı kerim’de şöyle buyuruyor: “Sen aralarında olup onlara namaz kıldıracağın vakit, onların bir kısmı seninle namaza dursun ve silahlarını da alsınlar. Secdeyi tamamladıkları zaman bunlar arkaya geçsinler; namaz kılmamış olan öteki grup gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar; bunlar da silahlarını alsınlar, tedbiri elden bırakmasınlar.”¹⁸⁰⁷

Ben dedim: Eğer düşman kible tarafında bulunmuş olsa, böylece düşmana karşı yönelmiş oldukları halde insanlara hep birlikte namaz kıldırma gücü yeterse bunu yapabilir mi ne dersin? O bunu dilerse yapar, dilerse benim sana anlattığım gibi yapar.¹⁸⁰⁸ Ben dedim: Eğer¹⁸⁰⁹ namaz akşam namazı olduğu zaman imam onlara nasıl kıldırır? İmam bir grup kendi yanında, bir grup da düşmanın karşısında olmak üzere namaza başlar. Böylece yanında olanlara¹⁸¹⁰ iki rekât kıldırır. Sonra bu grup kalkıp yerlerine gider¹⁸¹¹ böylece konuşmadan ve selam vermeden düşmana karşı dururlar. Düşmana karşı olan grup¹⁸¹² gelir, imama uyararak namaza başlarlar. Bu suretle imam onlara bir rekât kıldırır, teşehhüdü okur ve secde eder.¹⁸¹³ Sonra onunla beraber olan grup kalkar konuşmadan ve selam vermeden yerlerine gidip düşmanın karşısında dururlar.¹⁸¹⁴ İlk iki rekâtı imamla kılan grup gelir namaz kıldıkları yerde durur ve böylece yalnız başlarına imamsız ve kıraatsiz olarak bir rekât, iki secde kaza ederler, teşehhüdü okurlar ve selam verirler. Sonra kalkıp düşmana karşı olan yerlerine giderler. Üçüncü¹⁸¹⁵ rekâtı imamla beraber kılmış olan¹⁸¹⁶ grup gelir, namaz kıldıkları yerde durur ve iki rekâtı yalnız başlarına kıraat

¹⁸⁰² “vahdanen” kelimesini “HA” ve “S” nüshalarından biz ilave ettik. O diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁸⁰³ “yakudune” kelimesi yerine “HA” nüshasında “yeteşehhedune” kelimesi gelmiştir.

¹⁸⁰⁴ “ellezine sallev” ifadesi yerine “HA” nüshasında “elleti sallet” kelimesi gelmiştir.

¹⁸⁰⁵ “sümme te’ti et-taifetü” ifadesi yerine “S” nüshasında “fe ye’tune” kelimesi gelmiştir.

¹⁸⁰⁶ “bi kıratin” kelimesi “HA” nüshasında “bi kıraatin vahdanen” şeklinde gelmiştir.

¹⁸⁰⁷ Nisa 4/ 102

¹⁸⁰⁸ Serahsi dedi ki, Çünkü ayetin zahiri bunun delilidir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: “Namaz kılmamış olan diğer grup gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar” –Eh. II, 47.

¹⁸⁰⁹ “fe iza” kelimesi “S” nüshasında “fe in” olarak gelmiştir.

¹⁸¹⁰ “ellezine” kelimesi “H” ve “S”de “elleti” olarak gelmiştir.

¹⁸¹¹ “fe te’ti” kelimesi “S” nüshasında “fe ye’tune” olarak gelmiştir.

¹⁸¹² “elleti” kelimesi “S” de “ellezine” olarak gelmiştir.

¹⁸¹³ Akşam namazına gelince o, birinci gruba iki rekât kıldırır, ikinci gruba ise bir rekât kıldırır. Çünkü o her bir gruba namazın yarısını kıldırır. Akşam namazının yarısı da bir ve yarım rekâttir. Böylece birinci grubun hakkı yarımında sabit olmuştur. Bir rekâtın bölünmesi mümkün değildir, öyleyse onların hakları bir rekâtın tamamında sabit olmaktadır. Zira iki rekât akşam namazının yarısıdır. Zaten bunun için oturuş bu ikiden sonra olmaktadır. Bu, iki yarının arasını ayırmak için meşru kılınmıştır. Sonra birinci grup gelir üçüncü rekâtı kıraatsiz olarak kılarlar. Çünkü onlar, lahiktirler. (Namaza imamla başlayıp da bir sebep dolayısıyla onunla tamamlamayanlardır). İkinci grup ise; onlar ilk iki rekâtı kıraat ile kılarlar, bunların arasında ve ondan sonra mesbukun (imama namazın başında değil de arasında veya sonunda uyan kimsenin) akşam namazında iki rekâta yaptığı gibi otururlar. –Eh. Kısaltarak ve biraz değiştirerek Şerh-ul Kâfi, II, 48.

¹⁸¹⁴ “fe yekifune” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸¹⁵ “üçüncü” kelimesi yerine “HA” da “es-saniyetü” kelimesi geldi. Bu doğru değildir.

¹⁸¹⁶ “sallet” kelimesi Hind nüshasından düşmüştür.

ederek¹⁸¹⁷ kılarlar, teşehhüdü okurlar ve selam verirler. Sonra yerlerine gidip arkadaşlarıyla beraber dururlar.¹⁸¹⁸

Ben dedim: İmam bir şehir veya kentte¹⁸¹⁹ mukim olduğu zaman¹⁸²⁰ düşman ona gelse, böylece namaz vakti gelip korku namazı kılsa, o, namazı kısaltır mı, ne dersin? Hayır, dedi. Fakat o cemaate mukim kişinin namazını kıldırır. Ben dedim: O onlara nasıl kıldırır? Onunla beraber dedi, bir grup namaza başlar. Bir grup da düşmana karşı durur. Böyle o, onlara iki rekât kıldırır. Sonra bu imamla beraber olan grup¹⁸²¹ kalkar, gidip konuşmaksızın ve selam vermeden düşmana karşı dururlar. Düşmanın karşısında duran grup gelir¹⁸²² imama uyararak namaza başlarlar. İmam onlara iki rekât kalan namazın tamamını kıldırır, teşehhüdü okur ve selam verir. Sonra bu onunla¹⁸²³ beraber son iki rekâtı¹⁸²⁴ kılan grup kalkar konuşmaksızın ve selam vermeden yerlerine giderler. İmamla beraber ilk iki rekâtı kılan¹⁸²⁵ grup gelir, yalnız başlarına kıraat etmeden iki rekât kaza ederler, teşehhüdü okurlar ve selam verirler. Sonra gidip yerlerinde dururlar.¹⁸²⁶ İmamla beraber son iki rekâtı¹⁸²⁷ kılmış¹⁸²⁸ olan grup gelir yalnız başlarına kıraat ile iki rekât kaza ederler, teşehhüdü okur ve selam verirler. Sonra gidip düşmana karşı dururlar.¹⁸²⁹

Ben dedim: İlk iki rekâtı imam ile beraber kılan¹⁸³⁰ grup niçin kıraatsiz olarak kaza ediyorlar, ne dersin? Çünkü dedi, onlar iki rekât namazın evveline yetişip imama uydular. Böylece imamın kıraati onlar için de kıraattir. Fakat son iki rekâta¹⁸³¹ yetişip imama uyan kimseler¹⁸³² ise onların kaza ettikleri kısımda kıraat yapmaları gerekir. Çünkü onlar namazın evvelinde yetişip imama uymadılar. Ben dedim: İkinci rekâta yetişip imama uyan kimseler¹⁸³³ eğer kıraat okumazlarsa ne dersin? Bu onlar için yeterli olmaz dedi, onların bu namazı yeniden kılmaları gerekir.

Ben dedim: Benim sana andığım kimselerden birisi, kaza ettiği kısımda arkadaşını imam edinirse, ne dersin? İmam gelince, onun namazı tamdır. Fakat onu imam edinenlere gelince, onların namazı fasid olmuştur. Bu namazı onların yeniden kılmaları gerekir.¹⁸³⁴

Ben dedim: Bir imam cemaate korku namazı kıldırır ve bu namazında yanıldı ne dersin? Yanılma, korku ve diğer namazlarda aynıdır, dedi. Ben ne zaman sehiv secdesi yapar, dedim? Namazını tamamladığı zaman selam verir ve sehiv secdesi yapar ve onun arkasındaki olan bu grup da onunla beraber secde eder¹⁸³⁵ sonra teşehhüdü okur ve selam

¹⁸¹⁷ “bi kıraatin” esas nüshada ve “S” de böyle, “H” de ise “biğayrı kıraatin” şeklinde geldi ki, bu hatadır. Bu kelime “Z” nüshasından düşmüştür.

¹⁸¹⁸ “arkadaşlarıyla beraber dururlar” cümlesi “H” de “arkadaşlarıyla beraber kaza ederler” şeklinde geldi, bu yanlışır.

¹⁸¹⁹ “ev fi medinetin” “S” nüshasında “ev medinetin” olarak geldi.

¹⁸²⁰ “iza” kelimesi “S” nüshasında “in” olarak geldi.

¹⁸²¹ “et-taifetü elleti” ifadesi “S” nüshasında “haülaı et-taifetü ellezine” şeklinde geldi.

¹⁸²² “ve te’ti” “S” nüshasında “sümme te’ti” olarak gelmiştir.

¹⁸²³ Bu cümle “S” nüshasında “ellezine sallev maa’l imami” şeklinde geldi.

¹⁸²⁴ “uhrayeyni” kelimesi “Z”, “HA” ve “H” nüshalarında böyle, “S” de ise “ahirateyni” şeklinde geldi.

¹⁸²⁵ “elleti sallet” ifadesi “S” de “ellezine sallev” şeklinde geldi.

¹⁸²⁶ “yekumune” kelimesi “S” nüshasında “sümme ye’tune” şeklinde gelmiştir.

¹⁸²⁷ “el-uhrayeyni” kelimesi “Z”, “HA” ve “H” de böyle, esas nüshada ve “S” de ise “ahirateyni” olarak geldi.

¹⁸²⁸ “et-taifetü ellezine sallev” ifadesi “S” de böyle, diğer nüshalarda ise “et-taifetü elleti sallev” şeklinde geldi.

¹⁸²⁹ “sümme yekumune fe yekıfune bi izai’l-adüvvi” cümlesi “S” nüshasında “sümme ye’tune makamehum fe yekıfune maa ashabihim” şeklinde gelmiştir.

¹⁸³⁰ “ellezine” kelimesi “S” nüshasında böyle, diğer nüshalarda ise “eeteti” olarak geldi.

¹⁸³¹ “uhrayeyni” kelimesi “S” de “ahirateyni” olarak geldi.

¹⁸³² “ve emma ellezine” yerine “S” de “vellezine” kelimesi geldi.

¹⁸³³ “ellezine” kelimesi “S” de böyle, diğer nüshalarda ise “elleti” olarak geldi.

¹⁸³⁴ Bu cümledeki çoğul olan kelimeler ve zamirler “S” de tekil olarak gelmiştir.

¹⁸³⁵ “ve tescüdü” kelimesi “S” de “ve secede” olarak geldi.

verir, dedi. Sonra onun arkasındaki grup kalkar ve yerlerine gidip düşmana karşı dururlar. Diğer grup gelir yalnız başlarına bir rekât kılarlar ve selam verdikleri zaman sehiv secdesi yaparlar. Sonra teşehhüdü okur ve selam verirler. Sonra yerlerine giderler. Düşmanın karşısında olan grup gelir ve yalnız başlarına bir rekât kılarlar, fakat onlar sehiv secdesi yapmazlar. Çünkü onlar imamla beraber¹⁸³⁶ yapmışlardır. Ben dedim: İmam ile beraber secde edenlerden bir adam eğer kaza ettiği kısımda yanılıp sehiv yaparsa? Onun sehiv secdesi yapması gerekir, dedi.¹⁸³⁷

Ben dedim: İmam ile beraber secde etmeyenlerden bir adam eğer kaza ettiği kısımda yanılırsa onun sehiv secdesi yapması gerekir mi? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onlar imamın arkasındadırlar. Sen biliyorsun ki, onlar bu rekâtı kıratsız olarak kaza ederler. İmamın arkasında olan kimseler üzerine sehiv yoktur, fakat onlar imamın üzerinde olan sehiv secdesini yerine getirirler.

Ben dedim: İmam ikinci rekâta secde ayetini okuduğu zaman onunla beraber olan¹⁸³⁸ grup bu secdeyi yaptı. Sonra imamla beraber ilk rekâtı kılan¹⁸³⁹ grup geldi. Onlar bu secdeyi yapacaklar mı, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin¹⁸⁴⁰ dedim, hâlbuki onlar onu işitmediler?¹⁸⁴¹ Çünkü dedi, onlar imam ile beraber namazın eveline idrak ettiler, böylece imamın üzerine borç olan onların üzerine de borçtur. Sen biliyorsun ki, eğer bir adam sabah namazında imamın arkasında uyusa imam da secde ayetini okusa sonra bu adam bunun arkasından uyansa o secde ayetini işitmediği halde onun secde etmesi sonra başını kaldırması ve imamın yaptığı¹⁸⁴² gibi yapması gerekir. İşte bu da böyledir.

Ben dedim: Bir imam cemaate korku namazı kıldırdı. O, ikinci rekâta iken yanında namazın evvelinde ona¹⁸⁴³ uymamış olan grup¹⁸⁴⁴ olduğu halde abdesti bozuldu. O nasıl yapar, ne dersin? İmam cemaatten birisini öne geçirir, o onlara bu rekâtı kıldırır. Böylece o teşehhüdü okuduğu zaman geri çekilir. Sonra cemaat de çekilir ve kalkıp düşmana karşı giderler. Namazın evveline yetişmiş olan¹⁸⁴⁵ grup gelir, yalnız başlarına bir rekât¹⁸⁴⁶ kaza ederler. Böylece onlar tamamladıkları zaman yerlerine giderler. Sonra ikinci rekâta yetişmiş olan¹⁸⁴⁷ grup gelip yalnız başlarına bir rekât kaza ederler. Ben dedim: Eğer ikinci imam öne geçince namazda yanılırsa nasıl yapar, ne dersin? O, bu rekâtı tamamladığı zaman teşehhüdü okur, selam vermeden ve secde etmeden geri çekilir. Böylece cemaat da kalkıp düşmana karşı olan yerlerine giderler. Namazın evveline yetişen¹⁸⁴⁸ grup gelir ve yalnız başlarına bir rekât kaza ederler. Onlar teşehhüdü okuyup selam verince sehiv secdesini yaparlar. Bunlar tamamladıkları zaman ikinci rekâta yetişmiş olan grup gelir, böylece onlar yalnız başlarına bir rekât kaza ederler. Tamamlayıp selam verdikleri zaman da sehiv secdelerini yaparlar.

¹⁸³⁶ “maa’l imami” yerine “S” de “maahu” kelimesi gelmiştir.

¹⁸³⁷ “HA” ve “S” nüshalarında olan bu soru ve cevap cümlesi her ikisi de diğer nüshalardan düşmüştür.

¹⁸³⁸ “elleti” kelimesi “S”de “ellezine” olarak geldi.

¹⁸³⁹ “ellezine” kelimesi “S”de böyle, diğer nüshalarda ise “elleti” olarak geldi.

¹⁸⁴⁰ “ve lem” kelimesi “Z” ve “HA”da böyle geldi. Fakat bu “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁴¹ “ve lem yesmeuha” kelimesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁴² “yasneu” kelimesi “S” de “sanea” olarak geldi.

¹⁸⁴³ “maahu” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁴⁴ “ellezine” kelimesi “S” de böyle, diğer nüshalarda ise “elleti” olarak geldi.

¹⁸⁴⁵ “elleti edraket” ifadesi “S”de “ellezine edraku” olarak geldi.

¹⁸⁴⁶ “rek’aten” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁴⁷ Bu cümle “S”den düşmüştür. Bu diğer nüshalarda “elleti” şeklinde geldi. Doğrusu ise benim burada yazdığım gibi “ellezine” şeklindedir.

¹⁸⁴⁸ “ellezine” “S”de böyle, diğer nüshalarda ise “elleti” olarak geldi. Doğrusu “ellezine”dir.

Ben dedim: Eğer düşman, birinci rekâtı kıldıktan sonra birinci gruba hücum ederse, onlar da kalkıp¹⁸⁴⁹ karşılarına geçer ve onları öldürürlerse ne dersin? Onların namazı fasid olmuştur; onların bu nazmı yeniden kılmaları gerekir. Ben dedim: eğer¹⁸⁵⁰ düşman imama ve onun arkasındaki cemaate¹⁸⁵¹ saldırmış, imam ve arkasındaki cemaat ikinci rekâtta olup böylece onları öldürmüş ise ne dersin? İmamın namazı, onunla beraber olanların namazı ve onunla birlikte birinci rekâtı kılmış¹⁸⁵² olanların namazı bunların hepsi fasid olmuştur. Ben niçin dedim: Çünkü dedi, imamın namazı fasid olduğu zaman onun arkasında olanların da namazı¹⁸⁵³ fasid olur. Onunla beraber birinci rekâtı kılmış olanlar, böylece onlar¹⁸⁵⁴ imamın¹⁸⁵⁵ arkasındadırlar. Sen biliyorsun ki, onlar bu rekâtı okumaksızın kaza ederler. Ben imamın namazı niçin fasid olur, dedim? Çünkü dedi, imam kıtal yapmıştır. Kıtal ise bir eylemdir. İşte bu nazmı ifsad eder, dedi.¹⁸⁵⁶

Ben dedim: Düşmandan¹⁸⁵⁷ korkan böylece atından inemeyen bir adamın yolda giderken hayvanı nereye yönelirse o tarafa doğru, secdeleri rükûdan daha aşağıda yaparak ima ile namazını kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Düşmandan korkusuna ayağa kalkmayan bir adam namazını oturarak kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Cemaat düşmanla savaş yaparken böylece namaz vakti gelse, onlar bu halde çarpışırken namaz kılarlar mı ne dersin? Onlar bu halde iken¹⁸⁵⁸ namaz kılmazlar. Fakat namazı düşman çekilip gidinceye kadar bırakırlar.¹⁸⁵⁹ Ben dedim: Eğer düşman onlarla çarpışsa, hatta bir namaz vakti veya iki ya da üç namaz vakti geçse onlar bu namazları¹⁸⁶⁰ tehir ederler mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Böylece düşman onlardan çekilip gittiği zaman¹⁸⁶¹ onlar kaçtırdıkları namazlarını kaza ederler mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer düşman onlarla çarpışmaz böylece onlar da namaza başladığı zaman düşman onların tarafına doğru gelir, böylece Müslümanlar da onlara ok ve mızrak (gibi şeyler) atarlarsa bu onların namazlarını keser mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü bu namazın içinde işlenmiş bir eylemdir, bu (eylem) namazı bozar dedi. Bu ve müsabaka-yarış eşittir. Onların namazlarını yeniden kılmaları gerekir.¹⁸⁶²

¹⁸⁴⁹ “ve kamu” kelimesi “S”de “fe kamu” olarak geldi.

¹⁸⁵⁰ “kane” kelimesi “H” nüshasında “kanu” olarak geldi.

¹⁸⁵¹ “men halfehu” ifadesi “S”de “men maahu” olarak geldi.

¹⁸⁵² “sallev” kelimesi “H” nüshasından düşmüş, fakat diğer nüshalarda vardır.

¹⁸⁵³ “salatü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁵⁴ “fe hum” kelimesi “H”de böyle, “S”de ise “hum” şeklinde, esas nüshada, “Z” ve “HA” da “ve huve” şeklinde geldi. Bunun doğrusu ise çoğul zamiri ile gelenidir.

¹⁸⁵⁵ “el-imam” kelimesi müstensihin yanlışlığı olarak “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁵⁶ “kale” kelimesi esas nüshadan düşmüştür. Diğer nüshalarda vardır. Bulunması doğrudur.

¹⁸⁵⁷ “el-adüv” kelimesi yerine “H” nüshasında “el-amele” kelimesi gelmiştir. Bu bir yanlışlıktır.

¹⁸⁵⁸ “fi tilke’l hali” ifadesi “S” nüshasında “ala tilke’l haleti” şeklinde geldi.

¹⁸⁵⁹ El-Kafi ve onun şerhinde şöyle denilmektedir: (vakit geçse bile onlar düşmanla çarpışırken namaz kılmazlar). Çünkü Hz. Peygamber, Hendek savaşında meşguliyetten dört rekât namazı ihmal etti. Böylece onları gece ortalık dindikten sonra kaza etti ve bunlar bizi orta namazı kılmaktan alıkoydular Allah onların karınlarını ve kabirlerini ateş doldursun. Eğer savaş halinde namaz kılmak caiz olmuş olsaydı, Hz. Peygamber bu namazları tehir etmezdi. (Kim onlardan düşmanın üzerine doğru yürürken namazda atına binerse onun namazı fasid olur.) Çünkü ata biniş bir amel-i kesirdir; hâlbuki buna ihtiyaç yoktur. Fakat yürümek böyle değildir. Düşmanın karşısına varıp duruncaya kadar yürümek kaçınılmazdır. Bu için caiz oluşu zaruretten dolayıdır. Böylece o zaruretin bulunduğu yere mahsus olur. –Eh. II, 48.

¹⁸⁶⁰ “an tike’s salati” ifadesi “S” de “an is-salati” olarak geldi.

¹⁸⁶¹ “fe iza” kelimesi “S”de “fe in” olarak geldi.

¹⁸⁶² Serahsi Mebsut’unda şöyle dedi: Kıtal-savaş yapmak amel-i kesirdir. Bu namazın eylemlerinden değildir. Burada kesinlikle maksat hâsıl olmuş olmaz. Bu bakımdan boğulan kimseyi kurtarmak ve malı geri almak için hırsızın arkasından gitmek (gibi hareketler) namazı bozar. Silahları yanınıza alın emri ise düşman onları hazır

Ben dedim: Yırtıcı hayvanlardan¹⁸⁶³ korkan adam, böylece atından inemiyor. O, atı onu nereye yönlendirirse o tarafa doğru, secdeleri rükûdan daha aşağıda yaparak, atı üzerinde ima ile namazını kılabilir mi, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Düşmana karşı duran bir cemaat da korkuyor; benim sana anlattığım gibi, bunlar hayvanları üzerinde cemaatle namaz kılabilirler mi? Hayır, dedi.¹⁸⁶⁴

Ben dedim: İmam, onlardan bir gruba, onlar yerde olduğu halde¹⁸⁶⁵ namaz kıldırır, o birinci rekâtı kılınca imamla beraber olan grup¹⁸⁶⁶ kalktı ve atlarına bindiler ve sonra düşmanın karşısına varıp duruncaya kadar yürüdüler. Bu onların namazını bozar mı, ne dersin? Evet, dedi. Bu namazın içinde (yapılmış) bir eylemdir ve onu bozar.¹⁸⁶⁷ Ben dedim: Eğer onlar binmeseler, fakat yaya olarak yürüseler? Onların namazları tamamdır, dedi. Yürümek burada namazı bozmaz.¹⁸⁶⁸ Ben dedim: yürümek ile binmenin farkı nereden kaynaklanıyor? Çünkü dedi, yürüyüşten kaçış kesinlikle olmaz. Zira onlar, yürümedikçe düşmanın karşısında durma imkânını bulamazlar. Hâlbuki binmekten uzak kalmak mümkündür.

Ben dedim: Bir imam insanlara korku namazı kıldırdı. Böylece birinci rekâtta abdesti bozulup bir adamı öne geçirdi, o cemaate nasıl namaz kıldırır, ne dersin? Bu, eğer abdesti bozulmamış olsaydı birinci imamın kıldıracağı şekilde ve benim sana açıkladığım gibi onlara¹⁸⁶⁹ namazı kıldırır, dedi. Ben dedim: Birinci imamın abdesti bozulduktan sonra eğer ikinci imam öne geçip insanlara namaz kıldırır ve böylece o ve onunla beraber olanlar düşmanla çarpışarlarsa¹⁸⁷⁰ ne dersin? İmamın namazı¹⁸⁷¹ cemaatin namazı ve evvelki imamın namazı hep fasid olmuştur. Çünkü ikinci imam, birinci imanın da¹⁸⁷² imami olmuştur. Sen biliyorsun ki, birinci imam, ikinci imamın namazı üzerine devam eder ve bu ikinci imamın kıraati¹⁸⁷³ onun için yeterli olur. Böylece bu ikinci imam düşmanla çarpıştığı zaman onların namazları fasid olur.

Ben dedim: Bir imam insanlara korku namazı kıldırdı. Bu imam yolcu, bu insanların bir kısmı yolcu ve onlardan bir kısmı da mukimdirler. İmam onlara nasıl namaz kıldırır, ne dersin? O birinci gruba¹⁸⁷⁴ bir rekât kıldırır sonra bunlar selam vermeden ve konuşmadan ayrılırlar ve böylece düşmanın karşısında duruncaya kadar giderler. Diğer grup gelir ve

---

vaziyette (bekler) gördüğü zaman onlar hakkında bir umut beslemesi içindir veya ihtiyaç duyulacak olursa bu silahlarla savaşmaları içindir. Sonra onlar namazı yeniden kırlarlar. –Eh. II, 48

¹⁸⁶³ “es-sebüu” kelimesi “S”de “es-sibau” olarak gelmiştir.

¹⁸⁶⁴ Bu soru ve cevap cümlesi “S” nüshasından düşmüştür. Serahsi’nin Mebcut’unda (II, 48) şöyle denilmektedir. (Onlar, hayvan üzerinde iken cemaatle namaz kılmazlar). Çünkü cemaat ile imam arasında yol vardır ve bu yol uymanın sağlıklı olmasını engeller. Ancak adam ile imam aynı hayvan üzerinde olursa aralarında bir engel kalmadığı için, böylece onun imama uyması sahih olur. Fakat Muhammed’den onun, atlarına binmiş kişilerin korku halinde cemaatle namaz kılmalarına cevaz verdiği rivayet edilmiştir. Ben onların cemaat sevabına nail olmaları için bu istihsanı yapıyorum demiştir. Böylece biz onlar için cemaat sevabını kazansınlar diye onlar için bundan daha büyüğüne, gidiş ve geliş cevaz vermiş durumdayız. Fakat burada diyoruz ki, biz bu verdiğimiz ruhsatı bir delile dayanarak vermiş bulunuyoruz. Zaten ruhsatların ortaya konulmasında rey’in bir katkısı olamaz. İnth.

¹⁸⁶⁵ “bi taifetin minhum ve hum” ifadesi “S”de “bi’-taifeti minhum ve huve” olarak geldi.

¹⁸⁶⁶ “kamet et-taifetü elleti” ifadesi “S”de “kame et-taifetü ellezine” şeklinde geldi.

¹⁸⁶⁷ “ve haza amelün fi’s salati yüfsiduha” ifadesi “S”de “Haza amelün fi’s salati yüfsidu es-salate hahuna” şeklinde geldi.

¹⁸⁶⁸ Bu soru ve cevap cümlesi “S” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁶⁹ “bi him” kelimesi esas nüshada ve “H”de böyle geldi. Fakat o, “Z”, “HA” ve “S” nüshalarından düşmüştür.

¹⁸⁷⁰ “fe katele” kelimesi “S” nüshasında “fe katelu” olarak geldi.

¹⁸⁷¹ “salatühu” kelimesi, “S” nüshasında “salatühüm” olarak gelmiştir ki, bu bir şey ifade etmez.

¹⁸⁷² “imamen li’l-evveli” kelimesi “S” nüshasında “imam-el evveli” olarak gelmiştir.

¹⁸⁷³ “kıraet-ü haza’l imami” ifadesi esas nüshada “haza kıraet-ül imami” olarak geldi. Doğrusu diğer nüshalarda olan şeklidir.

¹⁸⁷⁴ “yüsalli bi’t taifeti’l ula” ifadesi “S”de “yüsalli bihim bi’t taifeti’il ula” şeklinde geldi.

imam böylece onlara diğer rekâtı kıldırır. Sonra imam teşehhüdü okur ve selam verir. Sonra bunlar selam vermeden ve konuşmadan ayrılırlar ve böylece düşmanın karşısında dururlar.¹⁸⁷⁵ Sonra birinci grup gelir; onlardan yolcu olanlar bir rekât kaza eder, teşehhüdü okur ve selam verirler.¹⁸⁷⁶ Mukim olan kimseler ise üç rekât kaza eder¹⁸⁷⁷ ve teşehhüdü okuyup selam verirler. Böylece bunlar namazlarını tamamladıkları zaman kalkıp düşmanın karşısında duruşa giderler. Diğer grup gelir; bunlardan yolcu olanlar bir rekât kaza eder teşehhüdü okur ve selam verir. Onlardan kim de mukim ise üç rekât kaza eder, teşehhüdü okur ve selam verir, dedi. Ben dedim: Eğer imamın¹⁸⁷⁸ kendisi mukim olup onlara namaz kıldırıyorsa, ne dersin? Benim sana korku namazında¹⁸⁷⁹ anlattığım gibi onların hepsi mukim¹⁸⁸⁰ namazını kılarlar.

Ben dedim: Düşmanın karşısında duran¹⁸⁸¹ bir grup insan, bunlar hayvanlarından inemiyorlar, bunlar nasıl yapar ne dersin? Onlar namazlarını hayvanlarının üzerlerinde iken ima ile¹⁸⁸² kılarlar, dedi. Ben dedim: Eğer onlardan birisi onlara imamlık yapıp hayvanlarının üzerinde oldukları halde ima ile onlara cemaatle namaz kıldırırsa, namazları onlar için yeterli olur mu? Hayır, dedi. Ben onlar nasıl kılarlar dedim? Onlar yalnız başlarına ve imama uymadan namazlarını kılarlar. Secdeyi rükûdan biraz da aşağı yaparlar, dedi.

Ben dedim: İnsanlar denizde gemide olduklarında düşmanla çarpışırken nasıl namaz kılarlar? Karada kıldıkları gibi kılarlar, dedi.

Ben dedim: İnsanlar (askerler) düşmandan korkarak, düşmanı gözleri ile görmedikleri halde benim sana anlattığım şekilde korku namazı kıyorlar, ne dersin? İmamdan başlarsak namazı onun için yeterli olur. Fakat cemaatin namazı onlar için yeterli olmaz, dedi.¹⁸⁸³ Ben dedim: Eğer onlar bir karaltı görürler de onu düşman sanırlarsa ve böylece benim sana¹⁸⁸⁴ anlattığım şekilde korku namazı kılarlarsa ve bir baksalar ki, bu kartlı da deve, sığır veya koyundur? İmama gelince dedi, namazı onun için yeterli olur; cemaat ise onların namazı kendileri için yeterli olmaz. Çünkü onların yürümesi ve gidip gelmesi namazı kesen bir eylemdir.¹⁸⁸⁵ Ben dedim: Eğer bu karaltı düşman ise? Onların hepsinin namazı tamdır. Allah en iyi bilir ve muvaffak eder.¹⁸⁸⁶

¹⁸⁷⁵ “min ğayri en yüsellimu ve la yeteklemu fe yekıfune” ifadesi “S”de “min ğayri en yeteklemu ve la yüsellimu fe yekıfune” şeklinde geldi.

¹⁸⁷⁶ “ve teşehhede ve selemla” ifadesi, “S” nüshasında “ve yeteşehhedü ve yüsellimu” olarak gelmiştir.

¹⁸⁷⁷ “ve teşehhedu ve sellemu fe iza” ile başlayan cümle “H” nüshasından düştü. “fe iza farağu min salatihim” ile başlayan cümle de “S” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁷⁸ “imam” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁷⁹ “salate’l-havfi” ifadesi “HA” ve “S”de “fi salat’il-havfi” olarak gelmiştir.

¹⁸⁸⁰ “el-mikimine” kelimesi “S” nüshasında “el-mukimi” olarak gelmiştir.

¹⁸⁸¹ “muvakıfi” kelimesi “H” ve “S” nüshalarında “muvafiki” olarak geldi.

¹⁸⁸² “yumune imae” ifadesi “S” nüshasında böyledir. Fakat bu diğer nüshalarda zikredilmemiştir.

¹⁸⁸³ Muhtasarda ve onun Serahsi şerhinde şöyle denilmektedir: (Eğer onlar düşmanı gözleri ile görmedikleri halde korku namazı kılarlarsa bu imam için caiz olur. Fakat gitme ve gelme şekilleri ile kıldıkları zaman cemaat için caiz olmaz. Çünkü bu ruhsat onlara ancak düşmanın huzurunda oldukları zaman verilmiştir. Böylece onlar düşmanın karşısında olmadıkları zaman ruhsatın sebebi gerçekleşmemiş olur ve bu geliş ve gidişler yüzünden onların namazı caiz olmaz. İmama gelince onun böyle gelip gitmesi olmadığı için onun namazı caizdir. Eh, II, 49)

¹⁸⁸⁴ “leke” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁸⁵ Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir: (Eğer onlar, bir karaltı görüp onun düşman olduğunu zannederlerse ve böylece korku namazı kılarlarsa ve onun düşmanın karaltısı olduğu belli olursa) bu suretle ruhsat sebebinin gerçekleşmiş olduğu açıktır. (Bu sebeple (namaz) onlar için yeterli olur. Eğer bu karaltının bir deve, sığır veya koyun kartlısı olduğu ortaya çıkarsa) böylece de sebebin gerçekleşmediği ortaya çıkmış olur. (o sebeple namazları onlar için yeterli olmaz) Yırtıcı hayvanlardan korkmayı da (alimler) aynı düşmandan korkmak gibi görüyorlar. Çünkü ruhsat bu korkuyu onlardan gidermek için verilir. Ve burada yırtıcı hayvanla düşman arasında bir fark yoktur.-Allah en iyi bilir.

¹⁸⁸⁶ Bu cümle “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında zikredilmemiştir. Fakat o, esas nüshada-Atıf nüshasında vardır.

ŞEHİDİN YIKANMASI¹⁸⁸⁷ VE ONA YAPILAN¹⁸⁸⁸ ŞEYLER

Ben dedim: Şehit yıkanır mı, ne dersin? Savaşta öldürüldüğü zaman yıkanmaz, dedi. Savaş yerinden taşınır, böylece evinde veya insanların ellerinde ölürse yıkanır¹⁸⁸⁹ diğer ölümlere yapıldığı gibi, kokulanır, kefenlenir ve başka şeyler yapılır. Ben dedim: O savaşta öldürüldüğü zaman kefenlenir mi? O üzerindeki elbisesi ile kefenlenir, dedi. Ancak onun üstünde olan silah, kürk, kaftan, deri, mestleri, kuşağı veya başında olan külah¹⁸⁹⁰ (gibi şeyler) ondan¹⁸⁹¹ çıkarılır. Eğer dilerlerse kokulandırılırlar.¹⁸⁹² Ben dedim: onun kefenine bir şey ilave edilir veya ondan bir şey soyulur mu? Eğer isterlerse yaparlar dedi.¹⁸⁹³

Ben dedim: Kim savaş meydanında silahla, sopayla, taşla, kamışla veya bundan başka bir şeyle öldürülürse, bu ve silahla öldürülen eşittir, bu yıkanmaz mı ne dersin? Evet dedi. Muhammed dedi ki, üzerinde yara¹⁸⁹⁴ izi olan adam savaş meydanından bulunduğu zaman o, şehittir ve yıkanmaz. Eğer onda bir yaralanma eseri yoksa o, bir ölüdür ve yıkanır. O yine dedi ki, onun burnundan, dübüründen veya penisinden kan gelmiş ise o yıkanır. Kan onun kulağından veya gözünden¹⁸⁹⁵ çıkmış ise o, yıkanmaz.¹⁸⁹⁶

Ben dedim: Bir adamın yolu kesilmiş ve o, malı uğruna öldürülmüştür, ne dersin? Şehide ne yapıyorsa buna da o yapılır, dedi.¹⁸⁹⁷

Ben dedim: Şehirde silahla öldürülen kimse yıkanır mı ne dersin? Mazlum olarak öldürüldüğü zaman o şehid mesabesinde, yıkanmaz, dedi. Ben dedim: Şehirde kim

¹⁸⁸⁷ “gasl” (yıkınması) kelimesi “HA” nüshasından düşmüştür.

¹⁸⁸⁸ “yasnau” kelimesi “H” nüshasında “yefalı” olarak geldi.

¹⁸⁸⁹ Çünkü o mürtes yani savaş meydanından yaralı olarak başka bir yere taşınmış ve ölmüştür. Böyle mürtes kimselerin yıkanması hakkında hadisler vardır. Mürtes demek, şehitlik kategorisinde işi yıpranmış kimse demektir. Çünkü sevbün ressün denir yani yıpranıp çürümüş elbise. Bu konuda asıl dayanak Hz. Ömer bıçaklanıp yaralandığı zaman evine götürüldü. Böylece o iki gün yaşadı sonra yıkandı. Hâlbuki o Hz. Peygamber’in ifadesiyle şehit diye nitelendirilmişti. Hz. Ali de yine böyle bıçaklanıp yaralandıktan sonra canlı olarak taşınmış ve sonra o şehid olduğu halde yıkanmıştır. Hz. Osman’a gelince, o yıkılıp düştüğü yerde öldürüldü ve yıkanmadı. İşte biz buradan anlıyoruz ki, yıkanmayan şehit, canlı olarak taşınan kimse değil, düştüğü yerde öldürülmüş olan kimsedir. Bu o, çadırında veya evinde tedavi olması için taşındığı zaman olur. Fakat o, süvariler çiğnemesin diye iki safın arasından ayağıyla çekilirse ve böylece ölürse o yıkanmaz. Çünkü bu şehitlik vasfını kazandıktan sonra dünya neşesinden bir şey elde etmemiştir. Böylece Allah’ın rızasını kazanmak için onun canını verme işi gerçekleşmiş olur. Evvelki kimse ise, tedavi olması dolayısıyla, dünya huzur, rahat ve muradına şimdi nail olmuştur. Bu sebeple her ne kadar onun için şehit sevabı olsa da o, böylece yıkanır. Bu durum, Hz. Peygamber’in dili ile ifade edildiği üzere, boğulmuş, yanmış, karın hastalığından ve vatanından uzakta ölmüş olan kimseler şehid oldukları halde yıkanır (meselesine) benzemektedir. Serahsi’nin Şerh-ul Kâfi’de söylediği burada bitti. II, 51.

¹⁸⁹⁰ Çünkü o bu gibi şeyleri, buna ihtiyacı olmadığı halde düşmanın kötülüğünü uzaklaştırmak için giymiştir. Zira bu bir cahiliye âdetidir. Çünkü onlar kahramanlarını üzerlerinde bulunan silahları ile beraber gömerlerdi. Hâlbuki biz onlara benzemekten yasaklanmış bulunmaktayız. Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da söylediği burada bitti. II, 50.

¹⁸⁹¹ “anhu” kelimesi “Z”, “HA” ve “H” nüshalarında böyle geldi. Fakat o, esas nüshadan düşmüştür.

¹⁸⁹² “ve yuhnatu” in şau” ifadesi nüshalarda böyle, Muhtasar’da ise “ve yahnutunehu in şau” olarak geldi.

¹⁸⁹³ Serahsi dedi ki, bu söz ile kefende üç kat yapmanın gerekli olmadığına delil getirdiler. Eh. S. 51

¹⁸⁹⁴ “cerahatin” kelimesi “HA” ve esas nüshada böyle geldi. Fakt o, “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür.

¹⁸⁹⁵ “ev aynihi” kelimesi “H”de “ev min aynihi” olarak gelmiştir.

¹⁸⁹⁶ Muhtasarda ve onun şerhinde şöyle denilmektedir: (Eğer kan onun kulağından veya gözünden çıkmış ise o yıkanmaz). Çünkü kan normal olarak bu iki yerden çıkmaz, ancak içeriden yaralamakla çıkar. Onun kafasına vurulduğu ve böylece onun kulağından ve gözünden kan geldiği açıktır. (Eğer kan onun ağızından çıkmış ise ve başından akıyor idiyse yıkanır.) Onun ağız tarafından veya burun tarafından yaralanması eşittir. (eğer kan onun karnının üstüne çıkmış ise o, yıkanmaz.) çünkü o, içerinden yaralanmadıkça kan onun karnının üstüne çıkmaz. Bu ancak kanın rengi ile anlaşılabilir. Eh. II, 52.

¹⁸⁹⁷ Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir: (Yol kesiciler tarafından öldürülmüş olan kimse de yine yıkanmaz). Çünkü o malını müdafaa ederken öldürülmüştür. Zira Hz. Peygamber “Kim malı uğruna öldürülse o şehiddir” buyurmuşlardır. İşte bunun için yıkanmaz. Eh. S. 52.

silahsız, mazlum olarak öldürülürse? Bu yıkanır, dedi. Bana göre bu, silahla veya savaşta öldürülene benzemez. Sen biliyorsun ki, bunun hakkında kısas olmaz, onu öldüren katilin ailesine diyet gerekir.

Ben dedim: Bir adam, şehirde bir kısas veya katil sebebiyle silahla öldürüldü. Bu adam halka zulmetmiş bir zalim ve onların bir büyüğü-zorba idi.¹⁸⁹⁸ Böylece onu öldürdüler. O, yıkanır mı?¹⁸⁹⁹ Ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Zinadan recmedilen, katilden kısas uygulanan, kırbaç altında veya tazir suçundan dövülürken ölen¹⁹⁰⁰ bunlar yıkanır mı, ne dersin? Evet dedi, bunların hepsi yıkanır, kefenlenirler¹⁹⁰¹ ve kokulanırlar. Bunlar benim sana anlattığım gibi değildirlar. Sen bilirsin ki, bunlar üzerlerinde olan bir haktan dolayı ölmüşlerdir.

Ben dedim: Yırtıcı hayvanın yediği kimse, dağdan düşen, boyda ölü bulunup mazlum mu yoksa zalim mi olduğu bilinmeyen silah veya başka bir şeyle öldürülen kimse, duvar altında kalan kimse veya kuyuya düşüp ölen bunlar yıkanır mı, ne dersin? Evet dedi, bunların hepsi yıkanır ve ölümlere yapılan şeyler bunlara da yapılır.¹⁹⁰²

Ben dedim: İhramlı kadın ve erkek öldüğü zaman¹⁹⁰³ onlar, normal bir ölü gibi yıkanır, kefenlenir, kokulanır, yüzü ve başı örtülür mü, ne dersin? Evet, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, o öldüğü zaman ihramı ondan gider.¹⁹⁰⁴ O (Muhammed), bu bize Hz. Aişe'den ulaşmıştır, dedi.¹⁹⁰⁵ Sen biliyorsun ki, o defnedilir. Hâlbuki defnetmek yüzü örtmekten daha şiddetlidir.

¹⁸⁹⁸ Redd-ül Muhtar (I, 584): Mükabir, bir noktalı “b” harfi ile mütegalibe yani zorla alan demektir.- İsmail.

Bundan maksad, şehrin bir yerine oturma masum insanlara engel olan kimsedir.

¹⁸⁹⁹ “hel yüğselü” kelimesi “H”de “eyuktelü” olarak geldi. Bu “eyüğselü”nün bozulmuş şeklidir.

¹⁹⁰⁰ “ev ellezi” kelimesi “H”de “vellezi” olarak geldi.

¹⁹⁰¹ “yekfinune” kelimesi “H”de “yeküffune” şeklinde geldi ki, bu yanlıştır.

¹⁹⁰² Çünkü bu zikredilen şeyler, dünya ahkâmında şeran muteber değildir. Böylece bunlarla yatağında ölen kimse arasında bir fark yoktur. Şerh-ul Kâfi, II, 52

¹⁹⁰³ “temutu” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁹⁰⁴ Çünkü Ata rivayet ediyor ki, Hz. Peygamber'e ölen ihramlıyı sordular. Böyle Hz. Peygamber, onun başını ve yüzünü örtün, Yahudilere benzemeyin buyurdular. Bu mesele Hz. Aişe'ye de sorudu. O, buna ölümlerinizi yaptığınız şeyi yaparsınız diye cevap verdi. Abdullah İbn Ömer oğlu Vakid ihramlı iken ölünce onu kefenledi, başına sarık sardı ve çenesini sarığın ucuyla bağladı ve Ey Vakid, biz ihramlı olmasaydık seni kokuyla tütsü yapardık, dedi. Zira onun ihramı da ölümü ile beraber sona ermiştir. Hz. Peygamber, Âdemoğlu öldüğü zaman üç şey müstesna onun ameli kesilir, buyurdu. İhram ise bunlar arasında yoktur; böylece ihram ölümle sona erer. İşte bunun için hac sebebiyle emredilen şey onun ihramı üzerine bina edilmez; helal kısmına girer. Onun başını ve yüzünü kerpiç ve toprakla örtmek caiz olunca kefenle örtmek de böyle caiz olur. A'rabî hadisinin tevili ise şudur: Hz. Peygamber onun ölümünden sonra ihramının devam ettiği hakkındaki özelliğini vahiy yoluyla öğrenmiştir. Zaten Hz. Peygamber bazı şeyleri bazı ashabına has kılıyordu. Serahsi'nin Şerh-ul Kafi'de söylediği basit değişikliklerle sona erdi. II, 53.

¹⁹⁰⁵ Yazar bu tebliği Kitab-ül Huccet'te işittiği kimselerin isimlerini sayarak şöyle haber verdi: İsmail b. Yunus, Mansur b. el-Mutemir ve İbrahim en-Nahai yoluyla Esved b. Yezid'in ben Hz. Aişe'ye ihramlı olarak ölen kişinin durumunu sordum, o bana şöyle söyledi dediğini haber verdi: Artık o bir ceseden ibarettir. Ölümlerinizi nasıl yapıyorsanız onu da öyle yapınız. Halid b. Abdullah bize Muğire ve İbrahim yoluyla Hz. Aişe'nin ihramlı iken ölen kimse hakkında şöyle dediğini haber verdi: Diğer ölümlerinize ne yapıyorsanız buna da öyle yapınız. Eh. I, 353. Ben dedim: Serahsi'nin zikrettiği bu İbn Ömer hadisini Malik Muvatta da, Muhammed de Muvatta'ında rivayet ederler. Muhammed'in bunu delil (olarak kullanması) Malik, Nafi ve İbn Ömer tarikine dayanır. O bunu bu yönüyle İsmail b. Rafi el-Medini ve Kasım b. Muhammed yoluyla da rivayet ediyor ki, Abdullah b. Ömer'in oğlu Vakid b. Abdullah Mekke yolunda ihramlı iken öldü. Böylece Abdullah b. Ömer onu kefenledi ve başını örttü. Eh. Serahsi'nin Ata'dan mürsel olarak zikrettiği (habere) gelince, bunu İbn Ebi Şeybe, Veki, Süfyan, İbn Cüreyy ve Ata'dan rivayet etti. Muhammed b. Ebi Şeybe'nin rivayet ettiği (haber) ise şudur: Gunder bize Şu'be, Mansur, İbrahim ve Esved yoluyla Hz. Aişe'ye ihramlı kişiyi sorduklarını ve onun da şöyle dediğini haber verdi. Diğer ölümlerinize ne yapıyorsanız buna da öyle yapınız. O bunu Veki Ukbe b. Ebi Salih ve İbrahim yoluyla da Hz. Aişe'den rivayet etti. O, dedi ki, ihramlı kişi öldüğü zaman arkadaşınızın ihramlı (hali) bitmiştir. –Eh. Kitab-ül Menasik (Ölen ihramlı kişi başını örter mi bahsi) varak: 352.

Ben dedim: Biri adil, diğeri ise zalim olan iki grup insan savaşıyorlar. Adalet sahibi olan taraf, kendi ölülerine nasıl yapar, ne dersin? Şehitlere ne yapıyorlarsa bunlara da onu yaparlar, dedi.¹⁹⁰⁶ Ben dedim: Savaş halkı İslam köylerinden bir köye¹⁹⁰⁷ baskın yapar ve erkekleri, kadınları ve çocukları öldürürlerse¹⁹⁰⁸ bunlardan birisi yıkanır mı? Erkek ve kadınlara gelince bunlar yıkanmaz, şehitlere¹⁹⁰⁹ ne yapılırsa bunlara da o yapılır. Çünkü katledilip öldürülme bir kefarettir. Öldürülmenin kefaret olacağı hiçbir günahları olmayan çocuklara gelince, onlar yıkanır. Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dedi: Biz ise şehitlere yapılan şeyin bu çocuklara da yapılması gerektiği görüşündeyiz. Böylece onlar yıkanmazlar. Çünkü onların bir günahları olmayınca, onlar daha temizdirler¹⁹¹⁰ ve şehid olmaları (ve şehid muamelesi görmeleri) daha doğru ve daha uygundur.¹⁹¹¹

Ben dedim: Öldürülen adamdan kalan sadece onun eli veya ayağıdır. Vücudunun geri tarafı bulunmamaktadır. O yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır mı ne dersin? Hayır, dedi. Ben dedim: Kendisinden¹⁹¹² iki eli veya iki ayağı ya da kafası bulunan ve bedeni bulunmayan¹⁹¹³ kimse de böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Onun bedeninin yarısından azı bulursa ve başı olmasa bu yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Onun bedeninin yarısından azı bulursa ve onun yanında başı da olsa o, yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır mı? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o yarı yarıya iki parça olmuş ise bu iki yarıdan birisi var, fakat diğeri yok ise onun üzerine namazı kılınır ve ölüye yapılan şey ona yapılır mı, ne dersin? Hayır dedi. Ben dedim: Eğer bedeninin tam yarısı olsa, fakat başı bulunmasa? O yıkanmaz ve üzerine namazı kılınmaz, dedi.¹⁹¹⁴ Ben dedim: Üzerine namaz kılınmayacak durumda olan bu kişi defnedilir mi ne dersin? Evet, dedi.

---

¹⁹⁰⁶ Zalim grup tarafından öldürülmüş olan kimseye ne yapılacağı kitapta zikredilmemiştir. Mualla Ebu Yusuf ile Muhammed'den rivayet ediyor ki, bu yıkanmaz ve üzerine namazı kılınmaz. Çünkü Hz. Ali Nehran halkını yıkamadı ve namazlarını kılmadı. Böylece ona bunlar onların kâfirleri mi, denildi? O hayır dedi, bunlar bize başkaldırmış kardeşlerimizdir. Hz. Ali bununla onlara azap olsun, başkalarına da bir sindirme ve caydırma olsun diye yıkamayı ve üzerlerine namaz kılmayı bıraktığını vurgulamak istedi. Bu aynı asılan kimsenin darağacında kendisine azap ve başkalarına sindirme ve caydırma olsun diye terk edilmesine benzer. Eh. Mebcut, II, 53 özet olarak.

¹⁹⁰⁷ "ala'l-karyeti" "H" nüshasında "ala ehl-il karyeti" olarak geldi.

¹⁹⁰⁸ "fe yaktetilune" kelimesi "H"de "yaktülune" olarak geldi.

¹⁹⁰⁹ "biş-şehid" "H" nüshasında "biş-şühedai" olarak geldi.

¹⁹¹⁰ "atharu" kelimesi Muhtasar'da böyledir. Doğrusu da budur. Kitabın bütün nüshalarında ise "azharu" olarak noktalı şekliyle geldi ki, bu müstensihin hatasındandır.

¹⁹¹¹ Ebu Hanife dedi ki, sabinin, küçük çocuğun, kılıcın sileceği bir günahı yoktur. Öyleyse onun hakkında öldürülmekle kendiliğinden ölmek arasında bir fark bulunmaz. Bu sebeple o yıkanır. Sonra küçük çocuk mükellef değildir; dünya hayatında o, hakları için kendisini savunamaz. Ancak ahiret hayatında onun haklarındaki davayı Allah görecektir Hâlbuki Allah'ın şahitlere ihtiyacı yoktur. O sebeple şahitlik yapacak şeyleri çocuğun üzerinde bırakmaya hacet yoktur. Serahsi'nin Mebcut'ta söylediği burada bitti: II, 54.

¹⁹¹² "vücudunun geri tarafı ..." cümlesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁹¹³ "minhu" kelimesi "H" nüshasında böyledir. Fakat o, diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁹¹⁴ Muhtasarda ve onun Serahsi şerhinde II, 54 şöyle denilmektedir. (İnsanın uzuvlarından birisi bulursa) el ve ayak gibi (o yıkanmaz, namazı kılınmaz, fakat defnedilir.) Çünkü meşru olan, namazı ölünün kendisi üzerine kılmaktır. Bu ise onun bedeninden ibarettir, uzuvlarından bir uzuv değil. Belki bu uzvun sahibi diri olabilir. Hâlbuki diri üzerine namaz kılınmaz. Eğer biz, var olduğu zaman bir uzuv üzerine namaz kılınır dersek, başka bir uzuv bulunduğu zaman onun üzerine de namaz kılmak gerekir ki, bu bir ölü üzerine namazın tekrar kılınması demek olur. Hâlbuki bu bize göre meşru değildir. Hatta o şunu söyledi: (sonra onun bedeninin yarısı bulunduğu zaman) boyuna ayrılmış olarak (o yıkanmaz ve üzerine namaz kılınmaz). Çünkü eğer onun üzerine namaz kılınsa, bulunduğu zaman diğer yarısı üzerine de kılınması gerekir ki, bu da bir tek ölü üzerinde namazın tekrarı neticesine götürür. (Fakat bedeninin başı ile beraber çoğu veya yarısı bulunursa onun üzerine namazı kılınır.) Çünkü bir şey hakkında hüküm çoğunluğa göre verilir. Hem bu bir ölü üzerine namazın tekrar kılınmasına sebep olmaz. Eh.

Ben dedim: Ölü üzerine namaz kılındığı gibi, yıkanmayan şehid üzerine de namaz kılınır mı, ne dersin? Evet, dedi. Hz. Peygamber'in Uhut ölüleri-şehidleri üzerine namaz kıldığı bize ulaştı.¹⁹¹⁵

Ben dedim: Üzerlerine evin çökmesi neticesi ev halkının hepsi ölüyor. Bunların hepsi müslümandır. Yalnız içlerinde hangisi olduğu bilinmeyen bir tane de kâfir vardır. Bunlara nasıl yapılır, ne dersin? Bunların hepsi yıkanır, koku tütsülenir¹⁹¹⁶ kefenlenir ve üzerlerine namazları kılınır ve (cemaat) bunlardan kâfir olana duaya niyet değil, Müslüman olanlara¹⁹¹⁷ dua etmeye niyet ederler. Ben dedim: Müslüman adam kâfirlerin ölüleri arasında olup onların hangisi Müslüman bilinmezse¹⁹¹⁸ onlardan bir tanesinin üzerine namaz kılınır mı, ne dersin? Hayır, dedi. Aradaki fark nereden kaynaklanıyor, dedim? Ben, onlar Müslüman olup aralarında bir veya iki kâfir olduğu zaman üzerlerine namaz kılınır diye istihsan yaptım. Eğer onlar kâfir olup aralarında bir veya iki tane Müslüman olsa onlardan hiçbirisinin üzerine namaz kılmam.¹⁹¹⁹ Ancak Müslüman olduğu belli olan üzerine kılarım.

Ben dedim: Biz, Müslüman'ın elini veya ayağını bulduğumuz zaman onun üzerine niçin namaz kılınmaz, ne dersin? Çünkü o kâmil bir beden değildir. Eğer onun eli ve ayağı üzere namaz kılınırsa bulduğumuz zaman dişi üzerine de namaz kılınır.¹⁹²⁰ Eğer onun atılmış bir eli¹⁹²¹ de bulursa onun sahibinin belki diri olduğu bilinmez. Ben dedim: Eğer sen onun sahibinin ölü olduğunu bilersen üzerine namaz kılar mısın? Hayır, dedi, ben ancak¹⁹²² beden üzerine namaz kılarım.

Ben dedim: Adam ölmüş, böylece onun Müslüman olup olmadığı bilinmemektedir. O yıkanır ve üzerine namazı kılınır mı, ne dersin? Eğer o Müslüman şehirlerinden birinde veya onların kentlerinden birinde ya da köylerinden birinde ise ve üzerinde bir Müslüman siması¹⁹²³ varsa yıkanır ve üzerine namazı kılınır. Fakat o kâfir köylerinden birinde¹⁹²⁴ ise

¹⁹¹⁵ Tahavi bu tebliğin senedini Maani'l Asar şerhinde şöyle açıkladı. İbrahim b. Ebi Davud bize Muhammed b. Abdullah b. Nemir, Ebu Bekir b. Ayyaş, Yezid b. Ebi Ziyad, Muksim ve İbn Abbas yoluyla Uhud harbinde Hz. Peygamber'in önüne on tane konuyordu, böylece o onlar üzerine ve Hamza üzerine namaz kılıyordu. Sonra on (cenaze) kaldırılıyor ve Hamza konmuştur, sonra on konmuştur ve onlar üzerine ve onlarla beraber Hamza üzerine namaz kılınıyordu. Eh. İbn Zübeyir ve Ebu Malik el-Gıfari'den buna benzer (haber) rivayet edilmiştir. Öldürülmelerinden sekiz sene sonra Hz. Peygamber'in Uhud şehidleri üzerine namaz kıldığı Ukbe b. Amir tarafından rivayet edilmiştir. Bak. II, 290.

¹⁹¹⁶ "ve yuhnetune" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁹¹⁷ "el-müslimine" kelimesi nüshalarda "li'l-müslimine" olarak gelmiştir. Doğrusu "el-müslimine"dir.

¹⁹¹⁸ "la yu'rafu" kelimesi "H" nüshasında "ve la yu'rafu" olarak geldi.

¹⁹¹⁹ Bunların nereye gömülecekleri kitapta açıklanmamıştır. Bizim bazı üstatlarımız onların üzerine namaz kılınmadığı zaman müşrik kabristanına gömülür dediler. Bazıları da onlar için ayrı bir kabir yapılır, dediler. Asıl ihtilaf, Müslüman bir adamın nikâhında olan Hıristiyan bir kadının hamile olup sonra karnında Müslüman bir bebek olduğu halde ölmesi hakkında yapılmıştır. Bunun nereye gömüleceği hususunda sahabe ihtilaf etti. Böylece bazıları çocuk tarafını tercih ederek o Müslüman kabristanına gömülür, dedi. Bazıları da çocuk onun karnında olduğu müddetçe, ondan bir cüz olduğu için, kadın-anne tarafını tercih ederek, müşrik kabristanına gömülür, dediler. Ukbe b. Amir ise onun için ayrı bir kabir edinilir dedi. Şerh-ul Muhtasar'da olan (anlatım) burada sona erdi. II, 55.

¹⁹²⁰ "onun üzerine niçin namaz kılınmaz..."dan itibaren buraya kadar olan kısım "H" nüshasından düşmüştür.

¹⁹²¹ "yedün" kelimesi "Z" "HA" ve "H"de üstün olarak "yeden" şeklinde geldi. O takdirde fail malumdur.

¹⁹²² "illa" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür. Bu müstensihnin kaleminin bir yanılığsıdır.

¹⁹²³ Serahsi dedi ki: Müslümanların siması, sünnet olmak, kına yakmak ve siyah elbise giymektir. Onun hakikatine ulaşmanın mümkün olmadığı yerde alamet ve simasına itibar edilir. Çünkü Alla Teâla "suçlular simalarıyla tanınırlar" (Rahman 55/ 41) buyurmuştur.

¹⁹²⁴ "min kura ehl-il küfri" ifadesi "ehl-el küffari" olarak geldi.

ve üzerinde¹⁹²⁵ bir Müslüman siması-alameti de yoksa yıkanmaz ve üzerine namazı kılınmaz.

Ben dedim: Müslüman bir adam kâfir olan babasını yıkar mı, ne dersin? Evet, dedi.¹⁹²⁶

Ben dedim: Her yakın akraba da böyle midir? Evet, dedi.¹⁹²⁷ Ben dedim: Müslüman adam, kâfir olan babasını defnedebilir mi, ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer ölü Müslüman olan oğul olsa, babası da kâfir olsa, onun bu babası kabrine girebilir mi? Ben bunu onun için mekruh görürüm, dedi.¹⁹²⁸

Ben dedim: Cenazeyi yüklemek ve onu taşımak nasıl olur, ne dersin? Onun dört bir tarafından tutulur, dedi. İlk ön sağdan başlanır, sonra son sağdan, sonra ön soldan sonra da son soldan tutulur. Ben dedim: Ben tabutun sol tarafının tuttuğum zaman böylece bu cenazenin sağ tarafı mı olur? Evet, dedi.¹⁹²⁹ Ben peki, yürüme nasıldır, dedim? Yürümede belli bir şey¹⁹³⁰ yoktur, dedi. Ancak onu yavaş görülmektense bana göre acele etmek daha iyi olur.¹⁹³¹ Ben dedim: Cenazenin önünde yürüme hakkında ne dersin? Bunda sakınca yoktur dedi. Ancak bana göre onun arkasından yürümek daha iyidir.

Ben dedim: Bir adam bir cenazeyi geçip gitmiş, sonra oturup onu beklemiş veya bir at¹⁹³² üzerinde onu geçmiş sonra durup onu bekliyor, ne dersin? Onunla beraber yürüyüp gitmek benim için daha iyidir, dedi.

Ben dedim: Cenaze kabristana ulaştığında o lahde-kabre konulmadan önce cemaatin oturması mekruh olur mu ne dersin? Cenaze yere konduğu zaman böylece oturmada bir sakınca yoktur, dedi.¹⁹³³ Ben niçin dedim? Cenaze kabristana ulaşmış olduğu halde kabir henüz kazılıp lahit yapılmamış ve işi bitmemiş ise cemaat, bu lahit işi ve ondan başka şeyler bitmeden ayağa kalkıp giderler mi ne dersin, dedi. Ben de hayır, dedim. Öyleyse bu bir şey değildir, dedi, cenaze yere konduğu zaman cemaatin oturmasında bir sakınca

¹⁹²⁵ “aleyhi” kelimesi “H” nüshasında müstensihin kaleminin yanılığısı olarak “aleyhim” şeklinde geldi.

¹⁹²⁶ Ancak kâfir, necasetin üzerine su dökerek yıkandığı gibi yıkanır. Yoksa Müslüman’a yapıldığı gibi namaz için abdest alır gibi yıkanmaz. Çünkü o hayatında abdest almamıştır. Eh. Şehr-ul Muhtasar, II, 55.

¹⁹²⁷ Ancak o bunu, orada bunu yapacak müşriklerden birisi bulunmadığı zaman yapar. Fakat yapacak birisi bulunduğu zaman ise Müslüman kişi, diğer ölülerine yaptıklarını ona da yapmaları için ölüyü ve onları kendi başlarına bırakır. Yalnız burada ölünün Müslüman oğul olduğu zaman ne yapılacak, kâfir olan babası onu onun yıkmasını yapabilir mi ve teçiz ve tekfin edebilir mi bu açıklanmamıştır. Bunun onun yapması mümkün değildir; bilakis bunu bizzat Müslümanlar yapar. Çünkü ölüm anında Hz. Peygamber’e iman eden Yahudi ölünceye kadar Resulüllah onun yanından ayrılmadı ve sonra arkadaşlarına “kardeşinizi yıkayınız”, buyurdular. Artık onunla babası arasına Yahudi girmedi. Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da söylediği burada bitti. II, 55.

¹⁹²⁸ Muhtasar ve şerhinde şöyle denilmektedir: (Kâfir kişinin, Müslümanlardan olan oğlunun kabrine girmesi mekruh olur) Çünkü kâfirin bulunduğu yere gazap ve lanet yağar. Hâlbuki Müslüman’ın kabri bundan münezzehtir. Onun kabrine Müslümanların sünneti üzere koymaları için sadece Müslümanlar girebilir. Eh. S. 55

¹⁹²⁹ Sağ ön, tabutun sol tarafıdır. Böylece cenazenin sağ ve taşıyanın da sağdır. Her taşıyan on adım taşınması gerekir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kim kırk adım bir cenazeyi taşırsa onun için kırk büyük günah örtülür. Eh. Mebsut, s. 56

¹⁹³⁰ “şey’ün” kelimesi esas nüshadan düşmüştür. Bu müstensihin bir yanılığısıdır, onun bulunması gerekir.

¹⁹³¹ Hz. Peygamber’e cenazede yürümeden sorulunca, o, koşmanın altında bir yürüyüş buyurdular, eğer o hayırlı bir kişi ise onu hayra ulaştırmada acele etmiş olursunuz; eğer kötü bir kimse ise onu sırtınızdan çabuk koymuş olursunuz veya Allah cehennem halkını defetsin. Serahsi’nin Şerh-ul Kafiye’de söylediği burada bitti. II, 56.

¹⁹³² “dabbetin” kelimesi “HA” nüshasında “dabbetihî” olarak geldi.

¹⁹³³ Muhtasarda ve onun Serahsi şerhinde şöyle denilmektedir: (Cenaze mezarın yanında bir yere konduğu zaman böylece oturmada bir sakınca yoktur.) Hz. Peygamber bir kabrin başında ashabı ile beraber ayakta dururken onlara oturmalarını emretti. Böylece bir Yahudi biz ölülerimize böyle yaparız deyince Hz. Peygamber hemen oturdu ve ashabına onlara muhalefet edin, buyurdular. Ancak cenaze adamların omuzlarından inmeden önce oturmak koymak için yardıma ihtiyaç olabilir ihtimali ile mekruhtur. Onlar ayakta iken yardım etmeleri mümkün olup koyduktan sonra ise yardımdan uzaklaşma gerçekleşmiş olabilir. Çünkü cemaat oraya cenazeye ikram için gelmişlerdir; oysa o omuzlardan inmeden oturmak onu istihfaf ve hakaret olabilir. Hâlbuki yere konduktan sonra böyle bir şey olmaz. Eh. II, 57..

yoktur. Ancak ben cenazeyi omuzlardan indirip yere koymadan önce cemaatin oturmasını mekruh görürüm.

Ben dedim: Cenaze namazını sahra (kabristan) ve evlerde kılma hususunda ne dersin, bunlar eşit midir? Bunlardan hangisini¹⁹³⁴ yaparlarsa yapsınlar o güzel olur, dedi.

Ben dedim: Cenazeyi yıkayan adam, kendisi¹⁹³⁵ de yıkanır mı ne dersin? Hayır dedi. Ben eğer ona su¹⁹³⁶ çilpirse, dedim. Onu yıkar, dedi.

Ben dedim: Çocuğun cenazesini hayvan üzerinde taşımak mekruh olur mu, ne dersin? Onu adamların taşıması bana göre daha iyidir, dedi.¹⁹³⁷

Ben dedim: Ölü olarak doğmuş olan çocuk yıkanır ve üzerine namaz kılınır mı, ne dersin? Hayır, dedi.¹⁹³⁸ Ben dedim: Eğer çocuk diri olarak doğsa ve sonra ölse? Ölmüş kimseye ne yapırsın ona da o yapılır, dedi. Ben dedim: Eğer çocuk tam değilse yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Cünüp olan adam, şehid olarak öldürülürse o yıkanır mı, ne dersin? Evet, dedi, çünkü meleklerin Hanzala'yı yıkadığı hadiste gelmiştir. O gün öldürülen kimselerden ondan başka hiçbir kimse yıkanmamıştır. Zira Hanzala cünüp idi.¹⁹³⁹ Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür.¹⁹⁴⁰ Ebu Yusuf ile Muhammed'in görüşüne gelince, o ister cünüp olsun, ister olmasın, yıkanmaz. Çünkü insanlar, Hanzala'yı (r.a.) yıkamadı.

ERKEK ve KADIN ÖLÜLERİN YIKANMASI

¹⁹³⁴ “eyye” kelimesi “H”de “bieyyi” olarak geldi. Doğrusu ise üç nüshadaki olan “eyye”dir.

¹⁹³⁵ “nefsehu” kelimesi esas nüshada ve “Z”de böyle, “HA”da ise “eyağtesilü” olarak gelmiş ve orada “nefsehu” kelimesi zikredilmemiştir. “eyağtesilü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁹³⁶ “elmae” kelimesi “H” den düşmüştür.

¹⁹³⁷ Çünkü onu hayvan üzerinde taşımak yük taşımak gibi bir şey olur. Cenazeyi insanların elleri üzerinde taşımak ölü için bir ikramdır. Adem oğlunun küçükleri de büyükler gibi mükerremdirler. Eh. Şerh-ul Muhtasar, II, 57.

¹⁹³⁸ Serahsi dedi ki, Bunun yıkanması çeşitli rivayetler vardır. Ebu Yusuf'tan gelen bir rivayete göre o yıkanır, isim verilir ve fakat üzerine namaz kılınmaz. –Tahavi böyle zikretti. Muhammed'den gelen bir rivayete göre ise o yıkanmaz, isim verilmez ve üzerine namaz da kılınmaz. Kerhi bunu bu şekilde zikretti. Bunun anlamı ise ölü olarak (anadan) ayrılmış olan parça cüz hükmünde olup böylece onun üzerine namazı kılınmaz; yine aynı şekilde yıkanmaz da. Tahavi'nin tercih ettiği görüşün anlamı ise ölü olarak doğan çocuk, güvende olan bir cesettir. Cesetlerden öyleleri vardır ki, yıkanır, fakat onun üzerine namaz kılınmaz. Bunun bir yönüyle cüz-parça hükmünde olduğu ve diğer yönüyle de ceset hükmünde olduğu önemli bir husustur. Böylece biz benzer her iki tarafa da itibar ederek şöyle diyoruz: O cesetlere itibar ederek yıkanır, ama cüzlere itibar ederek de onun üzerine namaz kılınmaz. Eh. Şerh-ul Kâfi, II, 57

¹⁹³⁹ Bu hadisi İbn Hibban, Sahih'inde Üçüncü Kısmın sekizinci Nevinde tahrîç etti. Hâkim Müstedrek'inde Fezail Bölümünde İbn İshak, Yahya b. Abbad b. Abdullah b. ez-Zübeyr, babası yoluyla dedesinin şöyle dediğini haber verdi: Ben Hanzala b. Ebi Amir es-Sakafi öldürülmüş olduğu halde Resulullah'ın, arkadaşınız Hanzala'yı melekler yıkıyor; eşine sorun bir bakalım, dediğini işittim. Böylece onun eşi, o çağırıyor işitince cünüp olarak dışarı çıktı, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, işte bunun için melekler onu yıkadı, buyurdular. Hâkim, bu hadis Müslim'in şartına göre sahihtir, dedi. “Öyleyse onun eşine sorun... ilh” onun yanında yoktur. Bunu İbn Sa'd Tabakat'ında Vakıdî'den tahrîç etmiştir. Taberani Mu'cem'inde İbn Abbas'tan rivayet etti. Orada Hanzala ile beraber Hamza da vardır. Onları melekler yıkamıştır. Beyhaki de bunu Sünen'inde (IV, 15) rivayet etti. İbn İshak bunu Mağazi'sinde Mahmud b. Lebid'den rivayet etti. Ebu Naim bunu Hilye'sinde Suffa Ashabı'nın biyografisinde rivayet etti. Bunu Kasım b. Sabit es-Serkasti Ğarib-ul Hadis adlı eserinin sonunda mürsel olarak Urve'den bahsetmektedir. Daha fazla bilgi için bak. Nasburraye II, 316

¹⁹⁴⁰ Sen biliyorsun ki, eğer şehidin elbisesinde bir necaset olsa bu pislik yıkanır, fakat onun kanı yıkanmaz. İşte burada temiz kimse hakkında böyle olur. Ölüm sebebiyle yıkamak vacip olur. Fakat şehitlik sıfatı bu yıkamaya engeldir. Cünüp hakkında ise ölmenden önce yıkanmak vacip olmuştur. Böylece bu, şehitlik sıfatı ile düşmez. Bu ihtilafa göre, o, hayız kanı kesildikten sonra şehid edilse ve bir de kanı kesilmeden önce şehid edilmiş olsa bu konuda Ebu Hanife'den iki rivayet vardır: Bunlardan birisi o yıkanmaz. Diğeri ise o yıkanır. Çünkü kanın kesilmesi ölüm sebebiyle olmuştur. Akan kan ise onun, kesildikten sonra yıkanmasını gerektirir. Eh. Şerh-ul Kâfi, II, 58.

Ben dedim: Ölü nasıl yıkanır, ne dersin? Ebu Yusuf bize Ebu Hanife ve Hammad yoluyla İbrahim'in¹⁹⁴¹ şöyle söylediğini rivayet etti, dedi. Ölü elbiseleri soyulur, teneşir tahtasının üzerine konulur¹⁹⁴² ve avreti üzerine bir örtü konulur.¹⁹⁴³ Sonra ona namaz için abdest aldığı gibi abdest aldırılır. Yani sağlardan başlanır; ancak ağzına ve burnuna su verilmez.¹⁹⁴⁴ Sonra başını ve sakalını hatmi bitkisi (hanım çiçeği)¹⁹⁴⁵ ile yıkar, fakat taramaz. Sonra o sol tarafına yatırılır.¹⁹⁴⁶ Böylece o onu temizleyinceye kadar ve suyun cenazeden ayrılıp teneşir tahtasını¹⁹⁴⁷ takip ederek akıp gittiğini görünceye kadar saf-normal su ile yıkar.¹⁹⁴⁸ Ben bundan evvel su ile böylece sedir bitkisi, eğer sedir bitkisi yoksa çöğen kökü¹⁹⁴⁹ ile kaynatılmış su ile yıkamayı emir olundum. Eğer bunlardan hiçbirisi yoksa sana normal su yeterli olur. Sonra onu sağ tarafına yatırırın. Böylece sen, onu bu su ile temizleninceye kadar ve suyun cenazeden¹⁹⁵⁰ ayrılıp teneşiri takip ederek akıp gittiğini görünceye kadar yıkarsın. Sonra onu oturtur ve kendine dayarsın. Bu suretle onun karnının yavaş bir şekilde sıvazlarsın. Böylece onun altından bir şey çıkarsa onu yıkarsın.¹⁹⁵¹ Sonra onun sol tarafına yatır. Böylece onu normal su ile temizleyinceye kadar ve ondan suyun cenazeden ayrılıp teneşiri takip ederek akıp gittiğini görünceye kadar yıkarsın. Sonra onu

¹⁹⁴¹ “Hammad an İbrahim” “H” nüshasında “Hammad b. İbrahim” denilmiştir ki, bu fahiş bir hatadır. İmam Ebu Yusuf, bu eseri (hadisi) Asar’ında (s. 76) sözlerde ziyade ve noksan gibi yerlerine göre takdim ve tehir gibi değişikliklerle rivayet etmiştir. Yazar ise bunu Asarında Ebu Yusuf’tan doğrudan kısaltılmış olarak rivayet etti.
¹⁹⁴² Teneşirin üzerine nasıl konulacağını, kibleye karşı enine mi yoksa boyuna mı konulacağını açıklamadı. Bizim arkadaşlarımızdan, o hastalığı zamanında ima ile namaz kılmak istediği zaman yaptığı gibi, kibleye boyuna olmasını tercih edenler vardır. O kabirde konulduğu gibi kibleye enine doğru olmasını seçenler de vardır. En doğrusu, nasıl kolaysa öyle konulur. Bu böylece yerlerin değişmesiyle değişecek bir şeydir. Eh. Şerh-ul Muhtasar, II, 59.

¹⁹⁴³ Çünkü avreti örtmek her hal-ü karda gereklidir. Âdemoğlu ölü veya diri olarak muhteremdir. Hasan Ebu Hanife’den şunu rivayet ediyor. Ölü izar (peştamal gibi bir şey) ile gusül etmek istediği zaman hayatta iken yaptığı gibi örtülür. Muhammed Zahir-ur Rivayede şöyle dedi. Peştemalin altından yıkamak insanlara zor gelebilir. Onun için tenasül organını bir bezle örtmek yeterli olur. Serahsi’nin el-Muhtasar-ul Kafi Şerhi’nde söylediği burada bitti. II, 59. Ben dedim: Hidaye’de tenasül organını örtmek yeterli olur; kolaylaştırmak için bu sahihtir. Eh. İbn Hümmam “bu sahihtir” sözü Nevadir’de “göbekten diz kapaklarına kadar örtülür” rivayetinden sakınmak için söylenmiştir. Yazar bunu Nihaye’de az önce zikredilen Hz. Ali hadisi için doğrulamıştır. Eh. Feth-ul Kadir I, 448. İbn Hümmam’ın az önce geçti dediği Hz. Ali hadisi şudur: Hz. Peygamber, Hz. Ali’ye dirinin de ölünün de uyluklarına bakma, buyurdular. Böylece bugün kendisi ile fetva verilen sahih (görüğe göre) set-ri avret, (vücuttaki mahrem yerleri örtme) göbekten diz kapaklarının altına kadar devam eder.

¹⁹⁴⁴ “ve la yestenşiku” esas nüshada böyledir. “H”, “Z” ve “HA”da ise “yenşeku” şeklinde geldi. Serahsi, cenazeye abdest aldırılırken onun iki ayağı da yıkanır, dedi. Diri hakkında ise bu hüküm gusül alırken terstir. Çünkü orada ayaklar müstamel suyun biriktiği yerde olduğu için onlar en son yıkanılır. Hâlbuki bu durum burada yoktur. Eh. II, 59.

¹⁹⁴⁵ Bu yedi çeşit rengi olan, beyaz ve kırmızı çeşitli çiçeklerdir. El-Fetihte, bu Irak hatmisidir, denir. Hidaye’de ise kendisi için daha temiz olsun diye “ve onun başı ve sakalı hatmi bitkisi ile yıkanır. İnaye’de de çünkü bu temizlemede aynı sabun gibidir, denilmektedir. Eh. I, 449.

¹⁹⁴⁶ Nüshalarda böyledir. Muhtasarda ise “sonra onu yan üstüne yatırır” şeklinde gelmiştir.

¹⁹⁴⁷ “et-tahtü” “Z” ve “HA”da noktasız olarak “taht” diye geldi ki, bu yanlıştır. Et-taht, kelimesi farsça olan “tahte” kelimesinin Arapçalaşmış şeklidir. Serir demektir. Bunun manası kalın kuru ağaç parçasıdır. Çoğulu “tuht” gelir. Luğat kitaplarında böyledir. Bundan maksad cenazenin üzerinde yıkandığı teneşir tahtasıdır. Araplar tahta kelimesini kullanırlar.

¹⁹⁴⁸ “el-karahu” halis (ve temiz) demektir.

¹⁹⁴⁹ “el-hurud” ötre ile öğütülmemiş çöven demektir. El-Fetih’te böyledir.

¹⁹⁵⁰ “minhu” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁹⁵¹ El-Kâfi ve Şerh’inde şöyle denilmektedir: (Sonra oturtur. Böylece onun karnını yumuşak bir şekilde sıvazlar.) Taki, eğer makadde bir şey kalmışsa böylece akar gider; o bunu kefenin pislenmemesi için yapar. Abbas (r.a.) Hz. Peygamber’i böyle yapmıştı da bir şey bulamadı ve böylece o, diri olarak da temizsin ölü olarak da temzisin, dedi. Başka bir rivayette o karnını sıvazladığı zaman evin içinde bir mis kokusu yayıldı. (Eğer ondan bir şey akarsa o, onu su ile giderir. Sonra cenazeyi sol tarafına yatırır ve böylece onu temizleyinceye kadar normal su ile yıkar). Çünkü diri kişiyi yıkamada sünnet üç defa olur, ölünün yıkaması da böyle olur. –Eh. II, 59

bir elbise içinde kurularsın.¹⁹⁵² Sen bundan önce onun kefen ve seririni tek olarak güzel koku sürmekle emir olundun.¹⁹⁵³ Sonra lifafeyi¹⁹⁵⁴ tam yayarsın. Bu, boydan boya olan bir elbise-bezdir. Sonra onun üzerine ızrı (baştan ayağa kadar örten bezi) boydan boya yayarsın. Eğer onun gömleği varsa onu giydirirsin. Eğer onun gömleği yoksa bu ona bir zarar vermez.¹⁹⁵⁵ Sonra sakalına ve başına (ölü kefenlerine saçılan) hanut kokusu¹⁹⁵⁶ sürersin ve onun secde yerlerine kâfur otu koyarsın. Eğer kâfur otu yoksa bu ona bir zarar vermez. Sonra ızrı onun üzerine sol tarafından başını ve bedenini diğeri yerlerini örtüp bürürsün. Sonra aynı şekilde sağ tarafından bürüyüp örtersin. Sonra lifafeyi, boydan boya olan bezi yine böylece örtersin. Eğer sen kefenlerin¹⁹⁵⁷ açılmasından¹⁹⁵⁸ endişe edecek olursan onu bağlarsın.¹⁹⁵⁹ Sonra onu tabuta korsun. Cenazeye kabre kadar buhur yakılmaz. Böylece onun dünyadan son azığı kendisiyle beraber kabre kadar giden bir ateş olacağı için bu mekruh görülmüştür.¹⁹⁶⁰ O kabre konulunca yanına (insanların) tekli veya çiftli olarak girmesinde bir zarar yoktur.¹⁹⁶¹ Böylece o lahde konulduğu zaman koyan kişi “Bismillah ve ala milleti Rasülillah” der.

Ben dedim: Böylece cenaze kabre kible tarafından konulur veya kabre (ayaklarından başına doğru) çekilir öyle mi? (hayır) dedi, bilakis kabre kible tarafından konulur.¹⁹⁶²

¹⁹⁵² Kefeni ve seriri ıslanmasın diye. Eh. Şerh-ul Muhtasar, II, 59.

¹⁹⁵³ Bu hususta delil Hz. Peygamber’in çocuklarını yıkayan kadınlara söylediği rivayet edilen şu sözüdür: Sağdan başlayın ve onları tek olarak yıkayın. Ve onların kefenlerinin tek olarak koku sürülmesini emretti. Böyledir, çünkü o Rabbine arz edilmek için kefen giydirilmektedir. Zaten o hayatında da Cuma ve bayramlarda elbisesini giydiği zaman koku sürüyordu. İşte öldükten sonra da onun kefenine böyle yapılmaktadır. Bunu yine tek yapmak da Hz. Peygamber’in şu hadisinden dolayı mendubtur. “Allah tektir ve teki sever.” Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da dediği burada bitti. II, 59.

¹⁹⁵⁴ “el-lifafetu” kelimesi “H” nüshasında “el-lefaifu” olarak gelmiştir.

¹⁹⁵⁵ Bizim mezhebe göre kefende kamis (boyun kısmından ayaklara kadar uzanan gömlek yerinde bir bez) sünnettir. Serahsi bunu böyle söyledi. II, 60. Bazı üstadlarımız eğer bulunursa kefen çift olacağı için mekruh gördüğü sarığı (başlığı) zikretmedi, dedi. Hâlbuki kefende sünnet olan tek katlı olmaktır. Üstadlarımızın bazısı ise onu Ömer hadisi (böyle yazılı, belki o İbn Ömer olmalı) sebebiyle güzel görmüştür. O, ölüye başlık (amame) yapıp giydirirdi ve başlığın sarkan uçları ile de yüzünü örterdi. O hayatta iken bunun aksine süs olsun diye başlığının saçaklarını başından aşağıya salardı. Hâlbuki ölümle bu durum ortadan kalkmıştır. Eh.

¹⁹⁵⁶ “el-hanut, el-hinat” ölülerin kefenleri ve bedenlerine sürmek için hazırlanan güzel kokuların karışımı. –Yani kâfur otu ve sandal ağacı ve bunlara benzer şeylerin karışımıdır. Bu, Bihar-ul Envar’da böyle açıklanmaktadır.

¹⁹⁵⁷ “en yenteşira aleyhi ekfanühu” kelimesi Asar’da “en yenteşira anhu kefenühu” şeklinde geldi.

¹⁹⁵⁸ “en yenteşira” kelimesi “H” nüshasında “tenteşira” olarak geldi.

¹⁹⁵⁹ Fakat cesed kabre konulduğu zaman bağlama sebebi ortadak kalktığı için bu bağlar çözülür. Kitapta onun (ağız ve burun gibi) delikleri tıkanacak mı açıklanmamıştır. Bir akıntı gelmesin diye bunda bir sakınca yoktur, demişlerdir. Şafii bunu dübürü için de caiz görmüştür. Fakat bizim üstadlarımız bunu çirkin bulmuşlardır. Serahsi’ni Şerh-ul Muhtasar’da söylediği burada sona erdi. II, 60.

¹⁹⁶⁰ Yani kabre ateş götürmek. İbrahim en-Nehai, ben onun dünyadan son azığının ateş olmasını mekruh görürüm, dedi. Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber bir cenazeye katıldı ve orada elinde buhurdanlık olan bir kadın gördü. Böylece hemen ona seslendi ve o kadını oradan uzaklaştırarak tepelerin arkasına gidip gözden kaybolmasını sağladı. Eh. Şerh-ul Muhtasar, II, 61

¹⁹⁶¹ Bu Asar’da “onun yanına kaç kişi, tek veya çift kaç kişi girerse girsin bu sana zarar vermez.” diye geçer.

¹⁹⁶² Yani cenaze kabre kible tarafından konulur. Kabirden tutulup bu suretle lahdin içinde doğru konulur. Sünnet olan, cenazenin (ayaklarından) kabre doğru çekilmesidir, denildi. Bu şöyl yapılır: Cenaze kiblenin sağ tarafına konulur. Sonra ayaklarından tutulup böyle kabre taşınır ve onun cesedi (ayaklarından kabre) doğru çekilir. Çünkü Hz. Peygamberin kabre çekildiği rivayet edilmektedir. Zira o hayatta iken evine girdiği zaman ayaklarıyla giriyordu. Artık o öldükten sonra onun evi kabri olmuştur. Bu sebeple o kabre girmeye önce ayaklarından başlanır. Bizim delilimiz ise İbrahim en-Nehai’den Hz. Peygamberin kabre kible tarafından konulmuş olduğu hakkındaki rivayetidir. Eğer bu rivayet sahih ise bizim mezhebin görüşü açık ve aşikârdır. Eğer onların söyledikleri doğru ise böylece bu konuda duvar denildi: Bu böyle bir zaruretten dolayı yapıldı. Çünkü Hz. Peygamber Hz. Aişe’nin odasında duvar tarafında öldü. Peygamberlerin (a.s.v.) defnedilmesinde sünnet olan, onların ruhlarını teslim ettikleri yerde gömülmesidir. Böylece duvar bulunması sebebiyle Hz. Peygamber’in seririni (tabutunu) kible tarafına koymaları mümkün olmayınca artık bunun için Hz. Peygamber (ayaklarından tutulup) kabrine doğru çekildi. İbn Abbas ile İbn Ömer (r.a.) ölü kabrine kible tarafından konulur. Çünkü kible

Ben dedim: cenaze için lahit (kabrin kible duvarının cenaze sığacak kadar oyulması) yapılır, şak (kabrin tabanının cenaze girecek kadar oyulması) yapılmaz, değil mi? Evet, dedi.¹⁹⁶³ Bene dedim: onun lahdinin (önüne) ne konur? Kerpiç ve kamış, konur, dedi. Ben kiremit koymak mekruh mudur, dedi. Evet dedi.¹⁹⁶⁴ Ben dedim: Onun lahdinin önüne ne gibi şeyler konulur? Kerpiç ve kamış bitkisi, dedi. Ben dedim: Kiremit koymak mekruh olur mu? Evet, dedi.¹⁹⁶⁵ Ben dedim: (Cenazeyi) lahde koyma işi bitinceye kadar kabri bir elbise (çarşaf) ile örtmek mekruh olur mu? Cenaze eğer kadın ise bunda bir sakınca yoktur; böyle yapmaları uygun olabilir. Fakat o erkek olduğu zaman kabri örtmemeleri onlara bir zarar vermez. Eğer böyle yaparlarsa onlara o da bir zarar vermez.

Ben dedim: Kabir, kare çeklinde mi yapılır yoksa deve hörgücü (dikdörtgen) gibi tümsek mi yapılıdır ve kare şeklinde olmaz mı ne dersin? Bilakis dedi, kabir deve hörgücü (dikdörtgen) gibi olur, kare şeklinde olmaz, dedi.¹⁹⁶⁶

Ben dedim: Kabri kireçlemek mekruh olur mu ne dersin?¹⁹⁶⁷ Evet, dedi.

Ben dedim: Ölü üzerine olan namazı kıldırılmaya daha hak sahibi olan kimdir¹⁹⁶⁸ ne dersin? Kabilenin imamı (başkanı) cenaze üzerine namaz kıldırılmaya daha layıktır, dedi. Ben dedim: Başkan orada bulunmazsa? Babası diğerlerinden daha layıktır, dedi. Ben dedim: Oğlu, kardeşi ve babası bulunursa? Onlardan daha layık olanı babasıdır, dedi.¹⁹⁶⁹ Ben dedim: Böylece kadının cenaze namazını kıldırılmaya¹⁹⁷⁰ onun amcasının oğlu,

---

ciheti tercih edilir, dediler. Sen biliyorsun ki, dünya hayatında da mesela oturularda tercih edilen şey, yönümüzü kibleye doğru çevirmektir. İşte böylece kişi öldükten sonra da onun kible tarafından kabre konulması tercih edilir. Eh. Mebcut, II, 61.

¹⁹⁶³ Çünkü Hz. Peygamber, Lahit büizm için, şak ise bizden başkaları içindir, buyurdular.

¹⁹⁶⁴ Serahsi dedi ki, Üstat İmam Ebu Bekir Muhammed b. Fadl şöyle derdi: Bizim ülkemizde yerin gevşek ve yumuşak olmasından dolayı bunu koymakta bir sakınca yoktur. Hatta tahta parçaları kullanmak ve ölü için tabut edinmek de caizdir. Bu memleketler de demirden tabut yapılırsa bile ben bunda bir sakınca görmem diyenler bile olmuştur. Eh. II, 62

¹⁹⁶⁵ Serahsi dedi ki, üstat İmam Ebu Bekir Muhammed b. el-Fadl (r.a.) şöyle söyledi: Bizim memleketimizde yerin yumuşak olması sebebiyle kiremit koymada bir sakınca yoktur. Tahta parçaları kullanmak ve ölü için tabut edinmek caizdir ve hatta bu hususta şöyle denilmiştir: Eğer halk demirden tabut edinse bile ben bu memlekette bir sakınca görmem. Eh. S. 62

¹⁹⁶⁶ Bu cevap "H" nüshasından düşmüştür. Ben dedim: Nehai, Hz. Peygamber'in, Ebu Bekir ile Ömer'in kabirleirni gören kimse bana onların üzerinde deve hörgücü gibi tümseklik bulunduğunu söyledi. O tümseğin üzerinde de ak topraktan olmuş bir yol vardı. İmam Ebu Yusuf bunu Asar'ında s. 80; İmam Muhammed de yine Asar'ında s. 48 rivayet ettiler. O, bunun yerden yüksek olduğu ve onun üzerinde ak topraktan bir yol bulunduğunu ilave etti. –Eh. Sonra Muhammed, biz bunu alıyoruz, kabir deve hörgücü gibi (dikdörtgen şeklinde) yapılır, kare biçiminde yapılmaz, dedi. –Bu aynı zaman da Ebu Hanife'nin görüşüdür. –Eh.

¹⁹⁶⁷ Çünkü Hz. Peygamber kabirlerin kireçlenmesinden ve kare şeklinde yapılmasından yasaklamıştır. Zira kireçleme-badana yapma binalarda ya süsleme için yapılır veya binaların daha sağlam olması için yapılır. – Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da II, 62 söylediği burada bitti.

¹⁹⁶⁸ "biha" kelimesi "Z" nüshasından düşmüştür. Bu "HA" da "bihi" olarak geldi. Bu amir salat kelimesine gider.

¹⁹⁶⁹ Bize göre mezhebimizin özet olarak görüşü şudur: Sultan orada hazır bulunduğu zaman cenaze üzerine onun namaz kıldırması daha layıktır. Çünkü cumayı ve iki bayramı kıldırılmaya ona mahsustur. İşte Cuma ve iki bayramda hazır bulunan kimse üzerine namaz kıldırılmaya da böyledir. Zira sultanın önüne geçmek onu hafife almak olur. Hâlbuki ona saygı göstermek emredilmiştir. Hasan b. Ali vefat edince Said b. el-As onun cenazesinde hazır bulundu. Böylece Hüseyin onu öne geçirerek şöyle dedi: Eğer bu sünnet olmasaydı ben seni öne geçirmezdim. Eğer kadı-hâkim hazır bulunursa, o, cenaze namazını kıldırılmaya daha layıktır. Bu iki zattan hiçbirisi bulunmazsa bize göre kabile imamı kıldırır. Çünkü ölü hayatta iken onun imamlığına razı olmuştur. Böylece o öldükten sonra onun üzerine namaz kılmaya daha layıktır. Bundan sonra kabile imamı da orada hazır bulunmazsa ölünün velileri kıldırır. Kitapta o, ölünün babası başkalarından daha layıktır dedi. –Bu Muhammed'in görüşüdür. Ancak Ebu Yusuf'a göre onun oğlu babsından daha fazla layıktır. Fakat onun babasını takdim etmesi onun için daha eveldir. Zira onun dedesinin önüne geçmesi dedesi için bir tahkir olur. Böylece evla olan onu öne geçirmektir. Serahsi'nin Mebcut'undan nakledildi. (II, 63)

¹⁹⁷⁰ "Ehakkü bi's salati" ifadesi "H" nüshasında "ehakku min haülai bi's salati" olarak gelmiştir.

kocasından¹⁹⁷¹ daha hak sahibi olur mu? Kadının kocasından bir oğlu bulunmadığı zaman bilakis amcasının oğlu kocasından daha hak sahibi olur.¹⁹⁷²

Ben dedim: Cenaze namazı nasıl kılınır? Cenaze konulduğu zaman imam öne geçer, cemaat da onun arkasında saf tutar. Böylece imam¹⁹⁷³ iki elini kaldırdığı halde bir tekbir alır, cemaat de ellerini kaldırarak onunla beraber tekbir alırlar. Sonra Allah Teâlâ'ya hamd-ü sena ederler. Sonra imam ikinci tekbiri alır, cemaat da ellerini kaldırmadan tekbir alırlar ve Hz. Peygamber'e salât-ü selam getirirler. Sonra imam üçüncü tekbiri alır. Cemaat da onunla beraber ellerini kaldırmadan tekbirlerini alırlar. Sonra ölü için istiğfar edip şefaât dilerler. Sonra imam dördüncü tekbiri alır. Cemaat da yine onunla beraber ellerini kaldırmadan tekbir alırlar. Sonra imam sağına ve soluna selam verir. Cemaat da böyle selam verirler. İbn Ebi Leyla cenaze namazında beş defa tekbir alırdı.¹⁹⁷⁴ Ben dedim: Bu Allah'a hamd-ü sena, Hz. Peygamber'e salât-ü selam ve ölüye olan duaları onlar cehren yüksek sesle mi okurlar? Onlar bunu yüksek sesle okumazlar; ancak onlar¹⁹⁷⁵ bunu kendi kendilerine (duyacak kadar) gizli-hafi bir şekilde okurlar, dedi.¹⁹⁷⁶ Ben dedim: İmam ve onun arkasında olan kimseler Kuran'dan bir parça okurlar mı? İmam ve onun arkasında olan kimseler Kuran'dan bir parça okumazlar, dedi.¹⁹⁷⁷

¹⁹⁷¹ “Min ez-zevci” kelimesi hata ile “H” nüshasında bi'z zevci” olarak gelmiştir.

¹⁹⁷² Çünkü Hz. Ömer eşi vefat ettiği zaman eşinin velilerine şöyle demiştir: O hayatta iken biz sizden ona daha çok hak sahibi idik; fakat öldüğü zaman artık siz ona daha çok hak sahibisiz. Çünkü zevciyyet-karı-kocalık durumu ölümle son bulur, akrallık ise ölümle sona ermez. Eh. Şerh-ul Kâfiden, II, 63

¹⁹⁷³ “el-imam” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁹⁷⁴ Hz. Peygamber'in nasıl yaptığı konusunda ise çeşitli haberler vardır. Böylece beş, yedi, dokuz ve bundan daha çok (olduğunu söyleyen) rivayetler vardır. Ancak onun son yaptığı iş dört tekbir almasıdır. Böylece bu öncekileri kaldırmıştır. Hz. Ömer tekbirlerin sayısında ihtilaf çıkınca sahabeyi topladı ve onlara şöyle dedi. Siz gerçekten ihtilafa düştünüz. Öyleyse sizden sonraki gelenler daha çok ihtilaf ederler. Bu sebeple Hz. Peygamber'in kıldığını son cenaze namazına bakınız ve onu (örnek) almız. Hz. Peygamber'in bir kadının cenaze namazını kıldığını ve onda dört tekbir aldığını gördüler ve bunun üzerinde ittifak ettiler. Çünkü bunda her bir tekbir, diğer namazlarda bir rekât yerine geçer. Farz namazlarda dört rekâtta daha fazla olan bir namaz yoktur. Ancak İbn Ebi Leyla şöyle diyor: İlk tekbir namaza başlamak içindir. Böylece bundan sonra her bir bir tekbirin bir rekât yerine geçtiği dört tane tekbir almak gerekir. Sapıkların iddia ettiğine göre Hz. Ali, kendi ehl-beytinden olan cenazeye beş tekbir alır, başka insanların cenazelerine ise dört tekbir alırdı. Bu onların Hz. Ali'ye yapmış oldukları bir iftiralarıdır. Aslında onun Hz. Fatıma üzerine dört tekbir aldığı rivayet edilmiştir. Diğer taraftan Fatıma'ya Hz. Ebu Bekir'in namaz kıldığı ve dört tekbir aldığı rivayeti de vardır. Hz. Ömer Hz. Ebu Bekir üzerine namaz kılmış ve dört tekbir almıştır. —Serahsi'nin Şerh-ul Mutasar'da (II, 63) söylediği burada bitti.

¹⁹⁷⁵ “ve lakinnehum” kelimesi “H” nüshasında “velakinnehu” olarak geldi.

¹⁹⁷⁶ Zahir mezhepte dördüncü tekbirden sonra selamdan başka bir dua yoktur. Fakat bazı üstadlarımız diğer namazların sonunda okudukları (şu duayı) tercih ettiler. “Allahümme Rabbena Atina fi'd dünya haseneti ve fi'l-ahirati haseneti ve gina birahmetike azabe'l-kabri ve azabe'n-nari” (Ey Rabbimiz! Bize dünyada iyilik, ahirette de iyilik ver ve bizi rahmetinle kabir azabından ve cehennem azabından koru.” Bu suretle eğer imam beş tekbir alırsa, imama uyan kimse beşinci tekbirde ona uymaz. Ancak Züfere göre uyar. Onun bu konudaki görüşü şöyledir. Bu, hakkında farklı icthad ve ihtilaflar yapılmış olan bir (konudur.). Bu sebeple imama tabi olan kişi bayram tekbirlerinde olduğu gibi, ona uyar. Fakat bizim (mezhep olarak) delilimiz şudur: Dört rekât üzerine yapılan fazlalığın bizim rivayet ettiğimiz (haber) ile neshedilişi sabit olmuştur. Neshedilmiş bir şeyde imama uymak olmaz. Çünkü bu bir yanlıştır. Sonra Ebu Hanifeden gelen iki rivayetten birisinde o, imamını hata olan bir şeyle meşgul olduğunu görünce selam verir, denilmekte; diğer bir rivayette ise o, onunla beraber selam vermek için selam verinceye kadar imamı bekler, denilmektedir. Şerh-ul Muhtasar'dan nakil burada bitti. II, 64.

¹⁹⁷⁷ Çünkü İbn Mesud r.a den rivayet edilen bir hadiste o şöyle dedi. Cenaze üzerine kılınan namazda bizim için bir dua ve bir kıraat tayin ve tahsis edilmedi. Sen imamın aldığı tekbiri al ve duaların en güzelini tercih et. Abdurrahman b. Avf ve İbn Ömer r.a. den de şöyle rivayet edildi: Onlar, cenaze namazında Kuran'dan bir parça okumak yoktur, dediler. Cabir den gelen Ümm-ül Kuran'dan cenaze üzerine bir kıraat yapılır, rivayetinin tevili de şudur: Hz. Peygamber bunu dua ve sena yollu okumuştur, yoksa kıraat veçhile okumamıştır. Çünkü bu cenaze namazı aslında tam bir namaz da değildir; ancak o, ölü için bir istiğfar ve duadan ibarettir. Sen bilirsin ki, cenaze namazında ona namaz denilmekle beraber namazın rükünleri yoktur. Çünkü salât kelimesi, sözlük olarak dua demektir. Ondaki abdestli olma ve kibleye yönelme gibi şartlar, onun hakiki bir namaz olduğunu ve onda kıraat

Ben dedim: Cenazeler toplandığı ve böylece hepsi erkek olduğu zaman nasıl¹⁹⁷⁸ konurlar, ne dersin? Onlar bunları isterlerse bir saf halinde koyarlar ve dilerlerse imamın önünde¹⁹⁷⁹ arkalı önlü koyarlar, dedi. Ben dedim:¹⁹⁸⁰ Eğer bu cenazelerin hepsi¹⁹⁸¹ kadın olmuş olsa yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer¹⁹⁸² cenazeler erkekli kadınlı ise ne dersin? Erkekler imama yakın yere arka arkaya konurlar; kadınlar da erkeklerin arkasına kibleye yakın tarafa arka arkaya konurlar¹⁹⁸³ dedi. Ben dedim: Büluğ çağına yaklaşmış oğlan çocuğu ile bir kadın cenazesi bir arada olduğu zaman? Oğlan çocuğu imama yakın yere, kadın da onun arkasına kibleye yakın yere konulur, dedi.

Ben dedim: İmam cenaze üzerine namaz kılmak istediği zaman cenazeye göre onun duracağı yer neresi olmalıdır? Bunun en güzeli imamın ölünün göğsü hizasında durmasıdır. Ben dedim: Eğer o bu yerin dışında bir yerde durursa? Onun için yeterli olur, dedi.

Ben dedim: Bir adam abdestsiz olduğu halde cenazeyi gördü veya abdestli idi¹⁹⁸⁴ de sonra abdesti bozuldu. Bu kimse nasıl yapar, ne dersin? O, teyemmüm alır ve cemaat ile beraber namazı kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o suya yakın olup suyu kullanmaya (abdest almaya) gücü yetiyor, ancak abdest almaya gittiği takdirde (mesbuk olmaktan)¹⁹⁸⁵ imamın cenaze namazını kılmasıyla kendisinin geri kalmasından korkarsa? O, teyemmüm alır ve onlarla beraber cenaze namazını¹⁹⁸⁶ kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o imamın cenaze namazında kendisini sebkat etmekten kormazsa? Böylece o gider abdestini alır ve sonra cenaze namazını kılar, dedi. Ben dedim: Eğer o şehrin içinde ise ve abdestsiz ise veya abdestli olup da bir tekbir ya da iki tekbir alınca abdesti bozulsa, o nasıl yapar? O, olduğu yerde teyemmüm eder ve geri kalan namazını cemaatle beraber kılar, dedi. Ben dedim: O, şehirde olduğu halde niçin böyle? Çünkü dedi, o cemaatle beraber cenaze namazını kıldığı zaman cemaat namazı tamamlayıp ayrılırsa o cemaatten sonra cenaze namazını kılmaya devam edemez. Çünkü cenaze namazı farz namaz ve nafîle namazlar gibi değildir; onlara benzemez.

Ben dedim: Bir imam cenaze üzerine namaz kıldı; böylece bir veya iki tekbir aldı. Sonra bir adam gelip imam uyup namaza başladı. Bu adam tekbir alıp namaza başlayacak mı yoksa imam tekbir alınca kadar imamı bekleyecek mi, ne dersin? O bilakis imam tekbir alınca kadar bekler, dedi, Artık imam tekbir alınca o da onunla beraber tekbir alır. Fakat imam selam verdiği zaman o, cenaze kalkmadan önce üzerinde olan borcunu (kaçırdığı tekbir ve duaları) kaza eder. –Bu Ebu Hanife ile Muhammed’in görüşüdür. Ebu Yusuf ise şöyle demektedir: Benim görüşüme gelince bana göre bu adam tekbir alıp namaza başlar ve imamı beklemez. Çünkü imam zaten namazın içindedir.¹⁹⁸⁷

---

bulduğunu göstermez. –Tilavet secdesinde olduğu gibi- Serahsi’nin, kısaltarak ve değiştirerek (naklettiğimiz) sözü burada bitti.

¹⁹⁷⁸ “keyfe” (nasıl) kelimesi “HA” nüshasında böyle geldi. Fakat o “A”, “Z” ve “H” nüshalarından düştü.

Hâlbuki onun burada bulunması gerekir.

¹⁹⁷⁹ “emam-el imami” ifadesi “H” nüshasında “imam-el evveli” olarak geldi.

¹⁹⁸⁰ “kultü” (Ben dedim) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁹⁸¹ “küllühünne” (hepsi) kelimesi nüshalarda “küllühüm” olarak gelmiştir. Görüldüğü gibi doğrusu “küllühünne” olmalıdır.

¹⁹⁸² “in” kelimesi yerine “H” nüshasında “lev” gelmiştir.

¹⁹⁸³ “yudau” kelimesi “H” nüshasında “tudau” olarak gelmiştir.

¹⁹⁸⁴ “ev kane” kelimesi “H” nüshasında “ve kane” olarak geldi. Hâlbuki bunun doğrusu esas nüshada, “Z” ve “HA” da olduğu gibi “ev kane” olmasıdır.

¹⁹⁸⁵ “yesbikuğu” kelimesi “H” nüshasında “sebekahu” olarak geldi.

¹⁹⁸⁶ “aleyha” kelimesi, “H” nüshasından düşmüştür.

¹⁹⁸⁷ Bizim mezhebin görüşü İbn Abbas r.a dan rivayet edilmiştir. Burada namazda cenaze üzerine alınan her bir tekbir bir rekât (namaz) yerine kaim olur. Eğer o geldiği zaman imamın tekbirini beklememiş ise o, imamları

Ben dedim: Bir imam bir cenaze üzerine namaz kıldı ve o selam verip namazını tamamladı. Cemaat da selam verdi. Sonra imam namazı bitirdikten sonra başka bir kimseler geldi. Bunlar cenaze üzerine yalnız başlarına veya¹⁹⁸⁸ cemaat olarak namaz kılarlar mı ne dersin? Onlar ne yalnız başlarına veya ne de cemaat olarak bunun üzerine namaz kılmazlar¹⁹⁸⁹ dedi.¹⁹⁹⁰

Ben dedim: Bir imam bir cenaze üzerine namaz kıldırdı. Böylece o bir tekbir aldı ve cemaat de onunla beraber tekbir aldılar. Sonra bir cenaze daha getirildi ve o cenazenin yanına konuldu. Bu cenazeyi getirenler cemaatin namazına katılıp (imama) uydular. Bu durumda imam ve cemaat nasıl yapar, ne dersin? İmam ve onunla beraber olan birinci cenazenin üzerine namaz kılmış olan cemaat namazı bitirip ayrıldığı zaman ikinci cenazeyi getirmiş olan kimseler birinci cenazenin tekbirinden¹⁹⁹¹ üzerlerinde borç olarak kalan (duay) ı kaza ederler. Sonra imam ve cemaat hepsi ikinci cenazenin namazını kılmaya başlarlar ve birinci cenazenin üzerine almış oldukları tekbiri hesaba katmazlar. Ben niçin dedim? Çünkü dedi, onlar birinci cenaze üzerine namaz kılmaya başladılar. Bu sebeple onlar, bu (tekbirle) bundan sonra getirilmiş olan başka bir cenazenin (namazına başlayıp) giremezler. Ben dedim: Böylece imam ve cemaat ikinci cenazenin üzerine namaz kılmaya başarlarsa ve bu suretle bir veya iki tekbir almış olsalar sonra başka bir cenaze getirilip ikinci cenazenin yanına konulursa ve cemaat hemen imama uyup namaza başarlarsa? İmam ve cemaat ikinci cenazenin üzerine namazı tamamlarlar, dedi. Böylece imam selam verince üçüncü cenazeyi getirmiş olan kimseler, ikinci cenaze üzerine alınacak tekbirden üzerlerinde borç olarak kalan (duayı) kaza ederler. Sonra imam ve cemaat hep birlikte üçüncü cenaze üzerine namazı kımaya başlarlar.

Ben dedim: Güneş batarken, doğarken veya günün tam ortasında cenaze namazı kılmak mekruh mudur, ne dersin? Evet, dedi, ben bunu mekruh görürüm. Ben dedim: Eğer insanlar bunu yapar ve cenaze namazını kılarlarsa onların bu namazı iade etme borçları var mıdır?¹⁹⁹² Hayır, dedi.¹⁹⁹³ Ben dedim: Eğer onlar enaze namazını fecir doğduktan sonra

---

yetiştigini kılmadan önce kaçırdığı (tekbir ve duaları) kaza eder. Bu neshedilmiştir. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da söylediği II, 66 burada bitti.

¹⁹⁸⁸ “ev” kelimesi yerine “H” nüshasında “em” harfi gelmiştir.

¹⁹⁸⁹ “la yüsallüüne” kelimesi “HA” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise bu, la yüsallüü” şeklinde geldi.

¹⁹⁹⁰ Çünkü İbn Abbas ve İbn Ömer'den rivayet edildi ki, onlar bir cenaze namazını kaçırdılar. Böylece onlar namaza gelince cenaze için sadece istiğfar ettiler, başka bir şey ilave etmediler. Abdullah b. Sellam Hz. Ömer'in cenaze namazını kaçırdı. Böylece o, oraya gelince siz beni onun üzerine namaz kılmada geçmiş olabilirsiniz ama siz onun için dua etmede beni geçemezsiniz, dedi. Buradan anlaşılıyor ki, ölünün hakkı, ilk cemaati (namazını kılması) ile beraber yerine getirilmiştir. Eğer bu ikinci cemaat, namaz kılmaya kalksa onların bu cenaza üzerine kıldıkları namaz nafîle olur ki, bu meşru değildir. Eğer bu caiz olmuş olsaydı Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etmeleri bugün nasip olan kimselerin, onun mezarı üzerine kılmaları daha evla olurdu. Çünkü o kabrine konulduğu gibidir. Zira peygamberlerin cesedleri, kabre konulduğu gibi, temiz olarak durur, (çürümez). —Bu konuda hadis vardır. Kimse bununla meşgul olmamıştır. Böylece bu gösteriyor ki, ölü üzerine namaz iade edilmez. Ancak veli olursa, o orada hazır bulunursa, hak onun olduğu için, onun bu hakkını düşürmeye hiç kimsenin yetkisi yoktur. Bu Hz. Peygamber'in “Böylece hak onundur” sözünün yorumu ve tevili budur. Allah Teâlâ, “Peygamber müminlere kendi nefislerinden önce gelir” (Ahzab 33/ 6) buyurmuştur. Bunun üzerine bizim âlimlerimiz, her ne kadar Hz. Peygamber Necaşi'nin cenaze namazını gaip olarak kılmış ise de gaip olan bir ölü üzerine namaz kılınmaz, dediler. İşte bu sebeple biz “yer dürülür” diyoruz. O (Hz. Peygamber) evliyanın evlası idi. O'nun dışında hiçbir kimse hakkında böyle bir şey bulunmaz. Sonra eğer ölü, doğu tarafında olup da eğer o namazda kibleye yöneldiği zaman ölü onun arkasında olur ki bu da caiz değildir. Eğer o istikbal ederse namaz kılarlarken kibleden başka bir yere kılınmış olur ki, bu da caiz değildir.- Eh. Kısaltarak ve tasdarruf ederek Mebsut'tan alındı. s. 67.

¹⁹⁹¹ “tekbirati” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “tekbiri” olarak gelmiştir.

¹⁹⁹² “hel” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

veya ikindiden sonra güneş kursu değişmeden önce kılarlarsa ne dersin? Ben bunu mekruh görmem ve onların naamları tamdır dedi.¹⁹⁹⁴ Ben dedim: Eğer onlar bu namazı fecirden sonra ve güneş doğmadan önce kılsalar yine böyle midir? Evet, dedi. Ben dedim: Bu iki zaman, namaz vakitleri midir¹⁹⁹⁵ ne dersin? Bu iki vakit, nafîle namaz kılma vakti değildir, dedi. Fakat bu, farz bir namaz veya cenaze namazı ya da bir secde ise kadın ve erkeklerin bunları bu iki vakitte kaza etmelerinde bir sakınca yoktur.

Ben dedim: Cemaat için güneş batmış (akşam namazı vakti girmiş), hâlbuki onlar cenaze namazı kılmak istiyorlar. Onlar akşam namazına mı, yoksa cenaze namazına mı başlamalıdır, ne dersin? Bilakis onlar akşam namazını kılmaya başladılar, dedi. Çünkü bu¹⁹⁹⁶ akşam namazı onlar üzerine cenaze namazından daha çok vacip (bir görevdir). Onlar sonra da cenaze namazını kılarlar.¹⁹⁹⁷

Ben dedim: Bir imam abdestsiz veya cünüp olduğu halde arkasındaki cemaat ile beraber bir cenaze üzerine namaz kıldı, ne dersin? Onların namazı yeniden kılmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer onların imamları abdestli, fakat onların bazıları abdestsiz veya imamın arkasındaki kişilerin hepsi abdestsiz ise? Cenaze üzerine namazı iade etmezler, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, onların imamları cenaze üzerine namazı kıldı, böylece onlar cenaze üzerine¹⁹⁹⁸ namazı iade etmezler.

---

¹⁹⁹³ Çünkü insanların dua etmesiyle ölünün hakkı yerine gelmiş demektir. Böylece bu vakitlerde kılınan namazlarda her ne kadar bir eksiklik olsa bile edilen dua bir namazdır. Sen bilirsin ki, bu vakitlerde nafîle bir ibadete başlamakla o lazım ve gerekli hale gelir. Eh. Mebsut, II, 68

¹⁹⁹⁴ “İa ekrahu zalike” (Ben bunu mekruh görmem) ifadesi, “H” nüshasında “İa ekrahu lehum zalike” (Ben bunu onlar için mekruh görmem) şeklinde gelmiştir.

¹⁹⁹⁵ “saata” kelimesi “HA” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “saatey” şeklinde geldi. Bu nasb ile gelmesi yanlıştır.

¹⁹⁹⁶ “Li enneha” ifadesi “H” nüshasında “İi ennehuma” olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır. Doğrusu ise diğer ngeri kalan nüshalarda olduğu gibi “İi enneha” şeklinde olmalıdır.

¹⁹⁹⁷ Serahsi bu meseleden sonra cenaze namazının mescidde kılınması konusunu ele alarak şöyle dedi: Bize göre (mescidde cenaze namazı kılmak mekruhtur), dedi. Şafii, (r.a.) ise mekruh olmaz, dedi ve bu meselenin istidlalinde o, Hz. Aişe'nin Sa'd'ın cenazesinin mescide sokulmasını emrettiğini söyleyip Hz. Aişe'nin şu sözünü nakletti: “Hz. Peygamber, (s.a.v.) Süheyl b. Beyza üzerine namazı ancak mescidde kıldı”. Çünkü dedi, o (Şafii), bu, ya dua veya namaz olması dolayısıyla mescid, bu işe başka yerden daha layıktır. (Hâkim) bizim delilimiz dedi, Ebu Hüreyre hadisidir, o şöyle söyledi: Hz. Peygamber, kim mescidde cenaze üzerine namaz kılsa, onun bir ecri olmaz. Hz. Aişe'nin delili, bizim de delilimizdir. Çünkü onun zamanındaki insanlar muhacir ve ensar idiler ve onlar onu ayıpladılar. Bu gösteriyor ki, Hz. Peygamber o zaman mescidde itikâfta idi. Bu sebeple onun mescidden çıkması mümkün değildi ve emretti de böylece cenaze mescidin dışına konuldu. Zaten bize göre, cenaze, mescidin dışına konulup insanlar mescidin içinde iken onun üzerine namaz kılmaları mekruh olmaz. Fakat Hz. Peygamberin şu sözünden dolayı cenazeyi mescidin içine sokmak mekruhtur: “Çocuklarınızı ve akıl hastası olanları mescidlerinizden uzak tutunuz”. Buna göre çocuk mescidden uzaklaştırılınca, ölünün uzaklaştırılması ise daha layık olur. Serahsi'nin Mebsut'unda söylediği burada bitti. II, 68.

Ben dedim: Bu mesele ne Asl'da ve ne de Muhtasar'da zikreidilmiştir. Ben bunun bu iki kaynaktan istinsah edenlerin yanlıgısı ile düştüğünden endişe ediyorum. Çünkü o (Serahsi) bunu “kale” (o dedi) sözü ile nakletmiştir. Bu, Muhtasar'ın meselelerini nakletme konusunda onun adet ve tutumudur. Allah en iyi bilendir. Ben dedim: Serahsi'nin naklettiği Ebu Hüreyre hadisini İbn Ebi Şeybe, Musannef'inde Hafs b. Gıyas, İbn Ebi Zi'b, Salih Mevla et-Teveme ve Ebu Hüreyre yoluyla rivayet etmiştir. Onun metni şöyledir: “Kim mescidde olan bir cenaze üzerine namaz kılsa, onun namazı olmamıştır”. Eh. Varag II, 295. Bu hadisi Ebu Davud rivayet etmiştir ve metni şöyledir: Böylece onun için hiçbir şey yoktur. II, 98. Tahavi de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Bunu İbn Mace de rivayet etmiştir, metni şöyle: Böylece onun için hiçbir şey olmadı. S. 110. İmam Muhammed Muvatta'ında (s. 165) İbn Ömer'den “Hz. Ömer üzerine ancak mescidde namaz kılındı” rivayetini yaptıktan sonra (şöyle) dedi: Mescidde olan cenaze üzerine namaz kılınmaz; Ebu Hüreyre'den bize böyle ulaştı. Cenazenin yeri Medine'de mescidin dışındadır ve bu yer orada Hz. Peygamber'in cenaze üzerine namaz kıldığı yerdir. Eh.

¹⁹⁹⁸ “aleyha” kelimesi “H” nüshasında “aleyhi” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

Ben dedim: Bir cemaat bir cenaze üzerine namaz kıldılar; fakat onun başını ayklarının konacağı yere koyarak bir yanlış yaptılar, bu şekilde namazı tamamlayıp ayrıldılar, ne dersin? Bu onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer onlar bunu bile, bile yaparlarsa? Gerçekten onlar kötülük yapmış olurlar, fakat namazları tamdır.

Ben dedim: Bir cemaat bir cenaze üzerine namaz kıldılar. Fakat onlar kiblede yanılarak böylece onun namazını kiblenin dışında bir yöne kıldılar ve bu şekilde namazı tamamlayıp ayrıldılar, ne dersin? Onların namazları tamdır, dedi.¹⁹⁹⁹ Ben dedim: Eğer onlar bunu kasten bilerek yapmışlarsa? Onlar bu namazı onun üzerine yeniden kılarlar, dedi.²⁰⁰⁰

Ben dedim: Onun cenaze namazını kımayı unutarak ölüyü defneden bu cemaat hakkında ne dersin?²⁰⁰¹ Ölü kabirde iken onlar, cenaze üzerine namaz kıldıkları gibi onun üzerine namazı kılarlar, dedi. Ebu Yusuf, kabir üzerine üç gün namaz kılınır, fakat üç gün geçtikten sonra bir kabir üzerine artık namaz kılınmaz, dedi.²⁰⁰²

Ben dedim: Kadınlarla beraber olan bir cemaat var. Bunlar cenaze üzerine namaz kılmak istedikleri zaman kadınlar nerede saf tutar, ne dersin? Erkeklerin saflarının arkasında, dedi. Ben dedim: Eğer bir kadın safta erkeklerle beraber durursa veya imamın hizasında durursa böylece onlarla beraber namaz kılsa ne dersin? Onların hepsinin namazı tamdır, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, bu²⁰⁰³ namaz farz namaz gibi değildir. Sen bilirsin ki, eğer bir adam secde ayetini okusa böylece bir kadın onunla beraber secde etse adamın secdesi bozulmaz. İşte bu da öyledir.

Ben dedim: Bir imam bir cenaze üzerine namaz kıldı. Fakat bu imam bir veya iki tekbir aldı ki, kahka denecek kadar güldü, ne dersin? Onların namazı fasid olmuştur, namazı yeniden kılmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Öyleyse cemaattan kahkaha ile gülen kimse abdestini yeniler mi? Hayır, dedi. Ben dedim: İmam konuşmuş olsa (hüküm) yine böyle midir? Evet, dedi.

Ben dedim: Bir cemaat, onlar binek üzerinde oldukları halde veya oturarak cenaze üzerine namaz kıldılar, ne dersin? Kıyas ile (hüküm verecek olursak) bu onlar için yeterli olur. Ancak ben burada kıyası bırakıp istihsan yapıyorum ve böylece onlara namazlarını iade etmelerini söylüyorum.

Ben dedim: Bir adam, yanında bir takım kadınlar olduğu halde seferde öldü. Onlarla beraber bir adam da yoktur. Bu kadınlardan birisi bu ölü adamı yokayabilir mi ne dersin? Eğer bu kadınlar rasında onun eşi varsa o onu yıkayabilir. Eğer onlar arasında onun eşi yoksa onu kesinlikle yıkayamaz. Ben dedim: Onu eşi niçin yıkayabiliyor? Çünkü o, onun²⁰⁰⁴ henüz iddeti içinde bulunmaktadır. Sen biliyorsun ki, onun bu iddeti devam ettiği

¹⁹⁹⁹ Muhtasar'da ve onun Serahsi şerhinde şöyle denilmektedir: (Onlarda kiblede yanıldıkları zaman onların (cenaze) namazları tamdır.) Yani araştırdıktan sonra kıldıkları zaman. Ancak eğer onlar kasıtlı olarak kible dışına yönelmişlerse bu namaz diğer namazlara kıyasla caiz olmaz. Çünkü diğer namazlarda olduğu gibi cenaze namazında da kibleye yönelmek farzdır. Eh, II, 69.

²⁰⁰⁰ "yestakbilu" kelimesi "Z" ve "HA" nüshalarında "yestakbilune" şeklinde geldi.

²⁰⁰¹ "e raeyte" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

²⁰⁰² Emali'de Ebu Yusuf'un şöyle dediği rivayet edildi: İbn Rüstem, Muhamdde'den böyle nakletti. Çünkü sahabeler H. Peygamber üzerine üç güne kadar namaz kılmışlardı. Sahih olan şudur ki, bu geçerli bir ölçü değildir. Zira bu zamanın sıcak ve soğuk olmasıyla, yerleirn değişmesiyle ve ölünün şişman veya zayıf olma haliyle değişebilecek bir durumdur. Bu konuda muteber olan şey, kuvvetli görüştür. Hz. Peygamber'in Uhud şehitlerinin sekiz sene sonra cenaze namazlarını kıldı rivayetinin anlamı onlar için dua etti demektir. Allah Teala, "... ve onlara dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir". (Tevbe 9/ 103) buyurmuştur. Onlar defnedildikleri (günkü) gibi olup uzuvları ayrılmamıştır, denilmiştir. Muaviye onları nakletmek istediği zaman onları böyle buldular. Bu sebeple o onları yerinde bıraktı. Eh. Serahsi, Şerh-ul Muhtasar, II, 69

²⁰⁰³ "hazih" kelimesi "HA" nüshasında böyledir. Fakat o "H" den düşmüştür.

²⁰⁰⁴ "minhu" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

müddetçe bu kadının evlenmesi helal olmaz. Ben dedim: Eğer bu kadın kendisiyle gerdeğe girilmemiş olsa bile yine böyle midir? Evet, dedi, onunla cinsel ilişki vaki olmuş veya olmamış fark etmez, aynıdır. Ben dedim: Eğer kadınlar arasında onun eşi yok, fakat kız kardeşi, annesi veya teyzesi ya da halası varsa?²⁰⁰⁵ Senin bu adlarını andığın kadınlardan²⁰⁰⁶ hiçbirisi onu yıkayamaz ve onun avret yerine bakamaz.²⁰⁰⁷ Fakat bu ona benim sana teyemmüm bahsinde anlattığım gibi temiz toprakla teyemmüm aldırabilir.²⁰⁰⁸ Ben dedim: O kadınlar onun üzerine namaz kılarlar mı? Evet, dedi. Ben dedim: Böylece o kadınlardan imam²⁰⁰⁹ olan kişi safın ortasında mı durur?²⁰¹⁰ Evet, dedi.²⁰¹¹ Ben dedim: Eğer onlar arasında onun bir ümmü veledi varsa o onu yıkayabilir mi? Hayır, dedi. Ben niçin, dedim? Çünkü dedi, o, nikâh iddeti içinde değildir.²⁰¹² Ben dedim: Eğer o ölümden önce cariyeyi azad etmişse ne dersin? Bu eşittir, dedi, cariyeye onu yıkayamaz. Çünkü adam ölmeden önce cariyeye ona haram olmuştur. Ben dedim: Eğer kadınlar arasında onun hastalığında veya sağlığında adamın üç talakla boşadığı birisi varsa ne dersin? O onu yıkayamaz, dedi, çünkü o ölmeden önce cariyeye ona haram olmuştur; o sebeple o onu yıkayamaz. Ben dedim: Eğer kadınlar arasında onun fasid bir nikâhla nikâhlı olduğu bir karısı varsa ve o onunla bu nikâhla nikâhlı iken ölmüş ise ne dersin? O onu yıkayamaz, dedi. Ben dedim: Eğer onun yanında bir cariyesi veya cinsel ilişkiye girdiği müdebber cariyesi varsa? O onu yıkayamaz, dedi. Ben dedim: Hâlbuki onun bu cariyeye ile cinsel ilişki kurması helaldir! Çünkü dedi, o iki cariyeden hiçbirisi üzerine iddet beklemek yoktur, gerekmez. Sen biliyorsun ki, cariyeye satılır. Müdebber cariyeye ise eğer onun bir çalışma zorunluluğu yoksa ve böylece o adamın öldüğü bir vakitte evlenmişse bu cariyenin nikâhı cazidir ve kocasının onunla yatma hakkı vardır. Fakat ben, bu cariyenin başkasının fercine bakarken (ona helal olurken) ve onu yıkarken kocasının onunla yatmasını ve bu cariyenin fercine bakmasını kabih görür, çirkin sayarım. Ben dedim: Eğer onun kadınlar arasında bain talakla²⁰¹³ boşamış olduğu bir karısı varsa o onu yıkayabilir mi? Hayır, dedi.

Ben dedim: Bir kadın yanında kocası ve başka adamlar da olduğu halde seferde öldü. Bu kocası onu yıkayabilir mi, ne dersin? Hayır, dedi. Ben niçin dedim? Hâlbuki karısı

²⁰⁰⁵ “kanet” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁰⁶ “minhunne” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁰⁷ “la yenzuranne” kelimesi nüshalarda “la yenzurune” olarak gelmiştir.

²⁰⁰⁸ Çünkü nikâhı haram olan yakın akraba, avret yerine bakma hükmünde aynı bir yabancı gibidir. İşte onun evlenmesi haram olan yakın akrabaları da böyledir. (fakat o teyemmüm aldırılabilir.) Çünkü onu yıkayacak bir kimse bulunmadığı için artık onun yıkanması mazeret haline gelmiştir. Böylece o kendisini yıkayacak birisi bulunmadığı için gusül aldırılması-yıkanması da sanki mazur hale gelmiştir. (Bu suretle ona teyemmüm aldırarak bir mahremi (nikâhlanması haram olan bir yakını) varsa o, ona elinde bez olmadan teyemmüm aldırır.) Çünkü bu kadının adam hayatta iken bu uzuvlarına dokunması helal idi. Bu o öldükten sonra da böyledir. (Eğer bu kadın bir yabancı ise ona eline sardığı bir bez parçası ile teyemmüm aldırır.) Çünkü onun ona hayatta iken dokunma hakkı yoktur. Bu o öldükten sonra da böyledir. Eh. Serahsi, Şerh-ul-Muhtasar, II, 71

²⁰⁰⁹ “imam” kelimesi el-Muhtasar-ul Kâfi’de böyle geldi, doğrusu da budur. Nüshalarda ise müennes taşı ile “el-imametü” şeklinde gelmiştir. Hâlbuki imam kelimesinde müennes ve müzekkerlik eşittir.

²⁰¹⁰ “kultü fe hel tekümü” ifadesi “H”, “Z” ve “HA” nüshalarında “kultü fe tekümü” olarak gelmiştir.

²⁰¹¹ Nitekim kadınların imam olması (nerede duracağı) hakkındaki hüküm de böyledir. Serahsi Şerhinde s. 71 bunu böyle söyledi.

²⁰¹² Muhtasar’da ve onun şerhinde şöyle denilmektedir: (Eğer) o kadınlar arasında (onun ümmü veledi varsa) Ebu Hanife’nin son görüşüne göre (o onu yıkayamaz.) Onun ilk görüşüne göre ise o onu yıkayabilir. Bu aynı zamanda Züfer’in görüşüdür. Çünkü ümmü veled, sahih bir firaştan dolayı iddet bekleyen bir kimsedir; böylece o nikâhlı bir hanım gibidir. Onun son görüşünün yorumu ise ümmü veled, efendisinin ölümüyle azad edilmiş ve bu suretle artık ona yabancı olmuştur. Onun üzerine iddetin vacip olması istibra (cariyeye hayız görünceye kadar yaklaşmayıp beklemek) yoluyla. İşte bunun için o, hayat ve ölümlerle değişmez. Bu sebeple, bu (iddet beklemeyi) nazar-ı itibara alsak bile aynı fasid nikâhta olduğu gibi, bununla dokunma ve bakmanın helal olması sabit olmaz. İnteha. II, 70

²⁰¹³ “talakan bainen” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “selasen bainen” olarak geçer.

kocasını yıkıyor, ama kocası karısını yıkayamıyor! Çünkü dedi, kocanın²⁰¹⁴ üzerinde iddet bekleme görevi yoktur. Sen bilirsin ki, bu adam istese o (eşinin) kız kardeşini alabilir ve eğer o istemiş olsa²⁰¹⁵ dört (tane ile) evlenebilir ve eğer o ölmüş hanımı ile ilişkide bulunmamış olsa onun kızını da alabilir. Böylece ben bu adamın, onun kızı veya kız kardeşi kendi karısı olduğu halde ya da dört tane karısı var iken bir kadının avret yerine bakmasını kabih bulurum.²⁰¹⁶ Ben dedim: Kadının oğlan kardeşi veya babası eğer kadının yanında²⁰¹⁷ iseler? Onlardan hiçbirisi onu yıkayamaz, dedi.

Ben dedim: Bir adam, beraberinde kadınlar ve onlar arasında da kâfir bir adam olduğu halde seferde öldü. Bu kadınların kâfir adama ölüyü nasıl yıkayacağını anlatmaları²⁰¹⁸ gerekir mi ve sonra sonra onlar onun kendisi ile ölünün yanından çekilirler mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer bir kadın beraberinde erkekler ve onlar arasında kâfir bir kadın olduğu halde seferde öldü. Bu adamların kâfir kadına ölü kadını nasıl yıkayacağını anlatmaları gerekir mi ve sonra sonra onlar onun kendisi ile ölünün yanından çekilirler mi? Evet, dedi.²⁰¹⁹

Ben dedim: Kadın öldüğü zaman nasıl kefenlenir, ne dersin? O, lifafe (kefenin bir parçası olan, baştan ayağa uzanan, baş ve ayak tarafları düğümlenen sargı bezi), bu üst tarafa giyilen elbisedir²⁰²⁰ izar (kefenin don ve eteklik yerine geçen baştan ayağa örten parçası) dir'un (kadın gömleği), hımar (başörtüsü) ve hırka (bez parçası) gibi beş parça bez içinde kefenlenir. Bu hırka-(bez parçası) ile göğsünün üzerinden kefen açılmasını²⁰²¹ diye karnı ile memelerinin arasından bağlanır.²⁰²² Ben dedim: Hanut ve kâfur gibi kefene sürülen güzel kokular ve kokulu bitki kırıntılarının yeri kadınların da aynı erkeklerinki gibi midir? Evet, dedi. Ben dedim: Kadın yıkandığı zaman onun saçları arkasından mı sarkıtılır?

²⁰¹⁴ “aleyhi” kelimesi “H” nüshasında fahiş bir hata ile “aleyha” olarak gelmiştir.

²⁰¹⁵ “şae” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰¹⁶ Çünkü İbn Abbas, kendisine erkekler arasında olup da ölen bir kadın hakkında soru sorulduğu zaman Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: (Sen ona) temiz toprakla teyemmüm aldır. Ve Hz. Peygamber, erkeler arasında kadının kocası olup olmadığını sormadı. Bunun anlamı şudur ki, kadının ölümü ile kocasının nikâhtan doğan bütün bağları ortadan kalkmıştır. Cinsel ilişki olmadan önce yapılan bir boşama sebebiyle dokunma ve bakma hakkının kalktığı gibi, onun ölümü ile de bu haklar sona erer. Bu durumda ölüm sebebiyle kadın kocasına kesin bir şekilde haram olmuştur. Bu haramlık ise baştan sona nikâh ile asla bağdaşmaz. İşte bunun için kocası baldızını ile evlenmesi caiz olduğu gibi; ölen bu eşi dışında dört kadınla evlenmesi de caizdir. Hâlbuki koca öldüğü zaman kadının durumu böyle değildir. Sonra nikâh sebebiyle koca sahip olan, kadın ise sahip olunan bir haldedir. Böylece adam öldükten sonra mülkiyet alanı hayatta kalmaya devam ettiği için onun sahiplik sıfatının hükmen devam etmiş olması mümkündür. Fakat kadının ölümünden sonra böylece sahiplik mahallinin kaybolmasıyla birlikte sahipliğin devamını sağlamak mümkün değildir. Rivayet edildiğine göre Hz. Ali eşi Fatıma'yı yıkamıştır. Fakat Fatıma'yı Ümmü Eymen yıkamıştır diye bir haber de vardır. Hz. Ali'nin Fatıma'yı yıkadığı gerçek olmuş olsa İbn Mesud onun bunu yapmasını hoş germedi. Hatta bu sebeple Hz. Ali ona sen Resulüllah'ın (bana), “Fatıma dünya ve ahiret senin eşindir” dediğini bilmiyor musun? dedi. Böylece Hz. Ali'nin bu özel bir durum olan iddiası, onların arasında adam karısını yıkayamaz (hükümünün) bilindiğini göstermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber şöyle de buyurmuştur: Evlenmeden doğan her akrabalık ile doğumla meydana gelen her akrabalık son bulur; fakat benim sebep olduğum sıhrî yakınlık ve nesep akrabalığı son bulmaz. İşte bu hadis hem Hz. Peygamber ve hem de Hz. Ali hakkındaki özelliği göstermektedir. Çünkü Hz. Ali'nin Fatıma ile nikâhlanması ve evlenmesi Hz. Peygamberin yaptığı evlendirmelerden biridir. İntâh Mabsut'tan kısaltarak ve değiştirerek alınmıştır. II, 71

²⁰¹⁷ “ehuha maaha” ifadesi “H” nüshasında “ehuha maahu ev maaha” şeklinde geldi ki bu bir yanlıştır.

²⁰¹⁸ “yesifne lehu” kelimesi “H” nüshasında “yeda'ne lehu” olarak geldi ki, bu yanlıştır.

²⁰¹⁹ Çünkü aynı cinslerin her ne kadar din hususunda aralarında bir ahenk olmasa da birbirlerine bakmaları daha hafiftir. Sen bilirsin ki, müslüman kişi kafir olan akrabasını yıkayabilir. Eh. Mabsut, II, 71.

²⁰²⁰ V harfi “H” nüshasında “ev” olarak gelmiştir. Doğrusu ise diğer nüshalarda olduğu gibi “v” olmasıdır.

²⁰²¹ “la yenteşiru” kelimesi “H” nüshasında “la yenşüru” olarak gelmiştir.

²⁰²² Çünkü kadında esas olan onun her halü karda örtülü olmasıdır. Bu sebeple onun kefeni erkeğin kafanından daha fazla olur. Serahsi Muhtasar şerhinde böyle söyledi.

Hayır dedi, bilakis o her iki taraftan iki göğsünün arasına sarkıtılır²⁰²³ sonra da onun üzerine başörtüsü (hımar), peçe şeklinde örtü gibi salınır.

Ben dedim: Kadın öldüğü zaman böylece o iki elbise ve bir hımar ile kefenlendi; fakat gömlek denilen parça kefene konmadı. Bu kefen onun için yeterli olur mu ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Bu (kefen) konusunda eski ile yeni eşit midir? Evet, dedi, bu konuda yıkanmış ve temiz olduktan sonra eşittir. Ben dedim: Sana göre renkli mi, yoksa beyaz kefen mi makbuldür? Bunların hepsi güzeldir, dedi, Hz. Peygamberin bir elbise²⁰²⁴ ve gömlek²⁰²⁵ ile kefenlendiği haberi bize ulaştı. Hz. Ebu Bekir'in şöyle dediği bize ulaştı: O Hz. Peygamber'in iki elbisesinin yıkanıp bunlarla kefenlenmesini emredip tavsiye etti. "Hayatta olan kişi yeni elbiseye ölüden daha muhtaçtır", dedi.²⁰²⁶ Böylece o hangisini yaparsa o güzel olur.²⁰²⁷

Ben dedim: Eğer adam bir tek elbise içinde kefenlenirse? Ben onun için iki elbiseden daha az olmasını hoş görmem, dedi. Ben dedim: Eğer öyle yaparlarsa böylece onu bir tek elbise ile kefenlerlerse? Bu yerli olur; ancak bunu yapanlar kötü etmiş olurlar.²⁰²⁸ Ben

²⁰²³ "yüsdellü" kelimesi "H" nüshasından düşmüş, fakat o "Z" ile "HA" nüshasında "yüsdellü beyne" şeklinde gelmiştir.

²⁰²⁴ "hulletün" kelimesi nüshalarda "hulleteyni" olarak gelmiştir. Doğrusu ise "Hulletün" şeklindedir. Hulle kelimesi ise izar (baştan ayağa örten elbise) ve rida (palto ve kaftan gibi üste giyilen elbise) demektir. Böylece "hulletani" de iki izar ve iki rida demek olur.

²⁰²⁵ Bu kitabın yazarı bu haberi Asar'ında (s. 45) senediyle açıkladı ve böylece şöyle dedi: Ebu Hanife bize Hammad ve İbrahim yoluyla haber verdi ki, Hz. Peygamber gerçekten bir yemen elbisesi ve bir gömlek ile kefenlendi. Muhammed biz bu haberi alıyoruz, dedi, biz erkeğin kefenini üç elbise olarak biliriz. İki elbise de yeterli olabilir.-Bu Ebu Hnaife'nin görüşüdür. Bu haberi, İmam Ebu Yusuf da Asar'ında (s. 78) zikreder; ancak orada "yemaniyye" kelimesi yoktur. Ebu Davud da Sünen'inde (II, 92) bunu Kefen Bahsinde Ahmed b. Hanbel ve Osman b. Ebi Şeybe'nin şöyle dedikleirni rivayet etti: İbn İdris bize Yezid yani İbn Ebi Zeyyad ve Muksim yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Hz. Peygamber üç Necran elbisesi ile kefenlendi. Kırmızı hırka ve içinde ölmüş olduğu gömleği-eh. Beyhaki bunu Sünen-ül Kebir'inde (III, 400) Ebu Davud yoluyla bu şekilde rivayet etti.

²⁰²⁶ Bu haberin senedini İmam Ebu Yusuf, Asar'ında (s. 79) şöyle söyledi. İmam (Ebu Hanife) Hammad, İbrahim yoluyla Ebu Bekir'in kendi iki elbisesi ile kefenlendiğini rivayet etti. Böylece Ebu Bekir bunların yıkanmasını ve bunlarla kefenlenmesini vasiyet etti ve şöyle dedi: Yeni elbiseye hayatta olan kişinin ölüden daha çok ihtiyacı vardır. -eh. İmam Muhammed bunu Asar'ında (s. 44) bir haber olarak zikretmiştir. İbn-ül Hümmam Feth-ul Kadir adlı eserinde şöyle der. İmam Ahmed Zühhd kitabında şunu rivayet etti. Yezid b. Harun bize İsmail b. Ebi Halid, Zübeyr b. el-Avvam'ın mevlası Abdullah et-Temimi yoluyla Hz. Aişe'nin şöyle dediğini haber verdi. Hz. Ebu Bekir ölmek üzere iken Hz. Aişe şu (Hatemi Tai'nin) beytini darb-ı mesel olarak söyledi: Ey beni kınayan kişi' i, (fakat) gün gelip nefis can çakişmeye (hırıtlı bir şekilde nefes alıp vermeye) ve göğüs ona dar gelmeye başladığı zaman (ölüm sekeratı), artık zenginlik delikanlıya bile fayda vermez.

Bunun üzerine Ebu Bekir ona şöyle dedi: Ey yavrucum! Böyle deme, sen şöyle söyle: "Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelip çattı. İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın bir şeydir." (Kaf 50/ 19) Sonra Ebu Bekir şöyle dedi: (Ey insanlar) bu benim iki elbiseye bakın ve böylece onları yıkayın. Sonra beni onun içinde kefenleyin Çünkü hayatta olan kişi, yeni (elbiseye) daha çok ihtiyacı vardır. Abdürrazzak şöyle rivayet etti: Mamer bize Zühri, Urve yoluyla Aişe'nin şöyle dediğini rhaber verdi: Üzerinde iken hastalığa yakalandığı iki elbisesi hakkında Hz. Ebu Bekir, bunları yıkayın ve beni bunlarla kefenleyin, dedi. Hz. Aişe de (babacım) senin için yeni bir elbise alalım, dedi. Ebu Bekir, hayır dedi, Hayatta olan kişi, yeni elbiseye ölüden daha çok muhtaçtır. Eh. Abdürrazzak şöyle dedi: İbn Cüreyc, Ata'nın ben Ubeyd b. Umeyr'in Ebu Bekir ya Aişe'ye veya Esmâ bint Umey's'e üzerinde iken hastalandığı iki elbisesini yıkamasını emretti ve onlarla kefenlenmesini; böylece Aişe veya yeni bir elbise dedi. Ebu Bekir de hayatta olan kimseler buna daha çok layıktırlar dediğini bize haber verdi. İnth. Nasburraye, II, 262.

²⁰²⁷ "fe eyyüma faale hasenün" ifadesi "HA" nüshasında böyle geldi. Diğer nüshalarda ise "fe eyyü zalike ma faale" şeklinde gelmiştir.

²⁰²⁸ Çünkü o hayatta iken onun bir tek izar (baştan ayağa örten elbise) içinde namaz kılması mekruh olmakla birlikte caiz idi. O öldükten sonra da böyle bir tek elbise ile kefenlenmesi mekruh olur. Ancak bundan başka bir şey yoksa böyle zaruret halinde mekruh olmaz. Serahsi'nin Mabsut'unda söylediği burada sona erdi. S. 73

dedim: Kadının kefeni iki elbise bir de hımar (başörtüsü) dan daha eksik olmaz değil mi? Evet, dedi.

Ben dedim: Çocuk küçük olup konuşamaz ve düşünemez halde ise o nasıl kefenlenir, ne deresin? Eğer o dedi, iki bez parçası, izar ve rida (palto gibi üst tarafa giyilen elbise) ile kefenlenirse iyi olur. Anacak (baştan ayağa örten elbise) bir tek izar ile kefenlenirse bu da onun için yeterli olur. Ben dedim: Eğer bu bülüğa ermiş fakat henüz daha ihtilam olmamış bir genç ise, bununla beraber o her ne kadar benzerleri ihtilam olmamış olsa da o namazını kılmış ve orucunu tutmuştur? Bir adam nasıl kefenlenirse bu genç de öyle kefenlenir, dedi.

Ben dedim: İki adam²⁰²⁹ bir kabre defnedilebilir mi ne dersin? Eğer buna insanların ihtiyacı varsa yaparlar, dedi. Eğer onlar bunu yaparlarsa lahidde o iki kişiden faziletli olanını öne almalılar ve aralarına da onları ayıran topraktan bir engel koymalılar, dedi.²⁰³⁰

Ben dedim: Konuşamayan küçük erkek çocuğu kadın yıkayabilir mi ne dersin? Evet, dedi. Ben dedim: Konuşamayan ve kocası bulunmayan küçük kız çocuğunu yakın akrabası olmayan bir adam yıkayabilir mi? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer o büyümüş ve benzerleri ile cinsel ilişki kurulabiliyorsa? Bunu adamlar yıkayamaz, dedi. Ben dedim: Benzerleri cima yapabilen bir erkek çocuğu da kendi eşinin dışında bir kadın yıkayamaz mı? Evet, (yıkayamaz) dedi.

Ben dedim: Ölüye namaz için olan abdesti gibi abdest aldırıldığı zaman onun ayakları yıkanır mı, ne dersin? Evet, dedi.

Ben dedim: Kadın cenazenin başörtüsü (hımar) onun üzerine salındığı zaman bu kefenin altında mı olur, ne dersin? O, gömleğin üstünde, fakat izar ve lifafenin altında olur, dedi.

Ben dedim: Bir cemaat cenaze yakanmadan önce onun üzerine namazı kıldılar. Sonra namazı kıldıktan sonra bunun farkına vardılar; onlar nasıl yaparlar, ne dersin? Cenaze yıkanır, cemaat de onun üzerine yeniden namaz kılarlar, dedi.²⁰³¹ Ben dedim: Eğer cenazeyi yıkadıklarını hatırlamasalar ve onu böylece defnetmiş olsalar, onlar kabri açar²⁰³² onu yıkarlar ve üzerine namazını kılarlar mı? Hayır, dedi. Ben dedim: Öyleyse sen niçin onlar namazını kılmış oldukları halde (öncekinde) onların cenazeyi yıkamalarını emrettin?²⁰³³ Ben onlara onu yıkamalarını cenaze ellerinde olduğu müddetçe emrettim. Artık cenaze defnedilince ben onlara kabri açmalarını emretmem²⁰³⁴ dedi.²⁰³⁵

²⁰²⁹ “er-racüleyni” kelimesi “H” nüshasında “er-racülani” olarak gelmiştir.

²⁰³⁰ Hz. Peygamber bunu Uhud Savaşında Ashabına emretmiş ve şöyle buyurmuştur: “Kabir kazınız, hem onları geniş yapınız; zira her bir kabre iki veya üç cenaze koyunuz. Fakat onlardan hangisi daha çok Kuran ehli ise onu da öne geçiriniz.” İşte bunun için biz diyoruz ki, kibleyi takip eden tarafa önce erkek konur, sonra onun arkasına bülüğu yaklaşmış çocuk, sonra onun arkasına cenin ve sonra onun arkasına da kadın konur. Her iki ölü arasında da bunun iki kabir hükmünde olması için toprak perde konulur. Eh. (Mebcut, II, 65)

²⁰³¹ Eğer cenazeyi yıkamış olsalar, fakat onun uzuvlarından birisi veya uzuvda küçük bir yer ıslanmamış olsa, cenaze de böylece, onun bir uzvu yıkanmamış olduğu halde kefene konmuş olsa, o kefenden ittifakla çıkarılır ve yıkanır. Geri kalan parmak gibi veya ona benzer az bir şey ise Muhammed’e göre yine böyledir. Çünkü hayattaki hişinin yıkanmasının delaleti ile anlıyoruz ki, parmak bir uzuv hükmündedir. Ebu Yusuf ise bu kefenden çıkarılmaz; çünkü o bu kadar yere suyun ulaşmadığından kesin bir bilgiye sahip değildir diyor. Belki bu kuruluk az olduğu için ona tez olmuş olabilir. Bu ihtilaf Ebu Süleyman’ın Nevadir’inde vardır. Serahsi’nin Şerh-ul Muhtasar’da söylediği burada bitti.

²⁰³² “yenbüşuu el-kabre” ifadesi nüshalarda böyledir. Muhtasar’da ise bu “yünbeşü kabruhu” olarak gelmiştir.

²⁰³³ Metin “HA” nüshasında böyledir. “Onlar namazını kılmış oldukları halde ...” ifadesi diğer nüshalardan düşmüştür.

²⁰³⁴ “fela amiruhum” kelimesi “HA” nüshasında böyle, çoğu nüshalarda ise “te’müruhum” şeklinde geldi, hâlbuki bunun doğrusu “amiruhum”dur.

²⁰³⁵ Çünkü cenaze onların ellerinden çıkmış ve böylece onların onu yıkama görevleri (farziyeti) üzerlerinden düşmüştür. Sonra onun kabri üzerine namaz kılınır. Çünkü birinci namaz sahih değildir. Böylece sanki onlar onun üzerine namazını kılmadan önce defnetmiş gibidirler. Eh. Şerh-ul Kâfi’den kısaltarak alınmıştır. II, 73

Ben dedim: Bir adam ölmüş, böylece onu defnetmişler. Fakat onun yüzü kibleye doğru yöneltilmemiş veya sol tarafı üzerine konmuş ya da başını ayaklarının konacağı yere koymuşlar sonra onun defin işi tamamlandıktan sonra bunu hatırlamışlar; onlar onun kabrini açıp²⁰³⁶ gereken şeyleri yapıp sonra onu defnederler mi²⁰³⁷ ne dersin? Hayır, dedi. Fakat onlar, onun bulunduğu hal üzere onun için dua ederler. Ben dedim: Eğer onlar kabre kerpiçleri yerleştirmişler fakat henüz daha onun üzerine toprak atmamışlarsa? Onlar önce kerpiçleri çıkarırlar ve sonra cenazeyi gereken şekilde öylece düzeltirler, dedi. Ben dedim: Eğer cenaze yıkanmamışsa onlar onu yıkarlar mı? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer onlar cenaze üzerine toprak atmışlarsa? Artık onlar bunu olduğu gibi bırakırlar, dedi.

Ben dedim: Cemaattan birisinin elbisesi veya bir eşyası kabre düşse onların ölüyü açmaksızın²⁰³⁸ bir kısım toprak kazmalarında²⁰³⁹ sakınca görür müsün, ne dersin? Onların bir kısım toprağı kazmalarında²⁰⁴⁰ ve eşyalarını çıkarmalarında bir sakınca yoktur, dedi.

Ben dedim: Lahdin (kabrin kible tarafındaki boydan boya olan çukurun) üzerine tahta parçalarının²⁰⁴¹ konulmasını mekruh görür müsün, ne dersin? Evet, mekruh görürüm, dedi.²⁰⁴²

Ben dedim: Ölü yıkanmamış olduğu halde lahde konulmuş ve üzerine henüz toprak atılmamış ne dersin? Onların ölüyü oradan çıkarıp yıkamaları ve üzerine namaz kılmaları gerekir, dedi. Ben dedim: Eğer onlar üzerine kerpiçleri örmüşler ve üstüne toprak atmışlarsa?²⁰⁴³ Artık onların ölüyü kabrinden çıkarmalarına gerek yoktur, dedi. Ben dedim: Eğer onlar onun başını ayaklarının yerine koymuş olsalar veya onu sol tarafına yatırarak koymuş olsalar, onun üzerine toprak atmadıkları müddetçe onu çıkarmaları ve onu gereği gibi²⁰⁴⁴ yerleştirmeleri; ancak onun üzerine toprak attıkları zaman ise onu çıkarmalarına gerek yoktur²⁰⁴⁵ değil mi? Evet dedi.

Ben dedim: Kadın erkeklerin yanında ölürse ve²⁰⁴⁶ erkek de kadınların yanında ölürse ve yanlarında onu yıkayacak birisi bulunmazsa ne dersin? Bunlardan her birisine temiz toprakla –yüzü ve iki kolları²⁰⁴⁷ elbisesini sıyırarak teyemmüm aldırılır, dedi.

KÜSUF (GÜNEŞ TUTULMASI) NAMAZI

²⁰³⁶ “yenbüsuune” kelimesi nüshalarda “yenbüsuu” olarak geldi. Hâlbuki bunun doğrusu “yenbüsuune” veya “hel lehum en yenbüsuu” şeklinde olmasıdır. Allah en iyi bilir.

²⁰³⁷ “fe yüdfinurhu” kelimesi “H” nüshasında böyledir. O diğer nüshalarda ise “fe yüdfinuhu” şeklinde geldi. Bu ancak “hel lehum” kelimesinden sonra “en” harfinin düştüğü kabul edildiği zaman doğru olabilir. Öyleyse doğru ibare şöyle olur: “hel lehum en yenbüsuu kabrahu fe yüdfinuhu” –Allah en iyi bilir.

²⁰³⁸ “min” harfi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰³⁹ “bi en” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “en” olarak gelmiştir.

²⁰⁴⁰ “bi en” kelimesi “H” nüshasında “en” olarak gelmiştir.

²⁰⁴¹ “rufuf” kelimesi Muhtasar’da böyledir. Bu nüshalarda ise dal harfi ile “dufuf” şeklinde gelmiştir ki, yanlıştır. Muğrib’de şöyle denilir: rufuf: kuru ağaç parçası “lahdin geniş ve düz tahtası için” Mecmeu Bihar-il Envar’da: Bu, “haşeb” şeklinde üstün olarak (okunur), yerden yüksek ve duvara yerleştirilmiş (tahta parçası olup) üzerine konan şeyleri korur. Çoğulu “rufuf” ve “rifaf” gelir. Eh.

²⁰⁴² Ben dedim: Lahdin üzerine tahta parçalarının konulması işi bu bölümün evvelinde geçi. Bu kitabın 422. sayfasına bak. (Bu rakam yanlıştır, tutmamaktadır. (Çev.) Serahsi şöyle dedi: Çünkü bu (tahta parçaları) evlerde süsleme için ve binayı sağlamlaştırmak için kullanılır. Biz daha önce bunun ülkemiz gibi toprağı gevşek ve yumuşak olan yerlerde kullanılmasında bir sakınca olmadığını söyledik. İnta. Şerh-ul Muhtasar, s. 74

²⁰⁴³ “kale yenbeğiy” ifadesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁴⁴ “kema yenbeğiy” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁴⁵ “lem yenbeğiy” ifadesi “Z” ve “HA” nüshasında böyledir. Esas nüshada ve “H” de ise bu “lem yenbeğiy” şeklinde geldi. Buradaki ya harfinin esreyi tastamam okumak için getirilmiş olması mümkündür.

²⁰⁴⁶ “v” harfi “H” nüshasında “ev” olarak gelmiştir.

²⁰⁴⁷ “ziraani” kelimesi “H” nüshasında “ziraayni” olarak gelmiştir. Bu mesele daha önce bu kitapta geçti Bak. 433, 434, 435. (Bu verilen rakamlar tutmamaktadır, yanlıştır. Çev.)

(Ebu Süleyman), Muhammed bize şöyle söyledi dedi: Ebu Hanife bize Hammad ve İbrahim yoluyla Rasûlüllah'tan O'nun güneş tutulmasında iki rekât namaz kıldığını haber verdi. Sonra güneş açılıncaya kadar da dua vardır²⁰⁴⁸ Bu namaz nafile namazda olduğu gibi iki rekâttır.²⁰⁴⁹ Sen bunu istersen dört kılarısın, istersen iki rekât kılarısın. Sonra da güneş açılıncaya kadar dua vardır.

Ben dedim: Zikredilen bu iki rekât namazda²⁰⁵⁰ secde etmeden önce iki defa rükû edilir mi? Bu iki rekâta kılınan namaz benim sana anlattığım, insanların kıldığı bilinen namaz gibi kılınır, dedi.

Ben dedim: Senin görüşüne göre ay tutulmasında bir namaz var mıdır? Evet, dedi, onda namaz kılmak müstahsendir, (iyidir). Ben dedim: Cemaat, güneş tutulmasında olduğu gibi (ay tutulmasında da) cemaatle namaz kılarlar mı? Hayır, dedi.

Ben dedim: Ramazanı kıyamın (ihyanın) ve güneş tutulmasının dışında cemaatle tetavvu-nafile namaz kılmak mekruh olur mu? Evet, dedi, cumayı kıldırın imam olmadıkça güneş tutulma namazını cemaatle kılmak gerekmez. İnsanların kendi camilerinde bunu cemaatle kılmalarını ben istemem; onlar yalnız başlarına kılsınlar (isterim).

Ben dedim: Bu namaz güneş tutulmasının dışında karanlıkta veya şiddetli rüzgârda olur, ne dersin? Bu namaz bunların hepsinde yalnız başına olarak müstahsendir. Muhammed, Ebu Yusuf, Ebban b. Ebi Ayyaş ve Hasan Basri yoluyla Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Siz bu (güneş tutulması) korkularından birisini gördüğünüz zaman²⁰⁵¹ hemen namaza sığınıp yardım dileyin”²⁰⁵²

Ben dedim: Eğer onlar güneş tutulmasında yalnız başlarına namaz kılarlarsa? Onlar ister yalnız başlarına kılsın veya isterse cemaatle kılsınlar, nasıl kılarlarsa kılsınlar güzel olur, dedi. Eğer onlar cemaatle kılarlarsa açıktan-sesli mi okuyacaklar? Hayır, dedi, fakat onlar kıraati hafi-gizli yaparlar. Bu bayram namazı gibi²⁰⁵³ değildir. Bize Hz. Peygamber'den ulaştı ki, O, onda (güneş tutulmasında) namaz kıldı ve namazda okumayı sesli yapmadı.²⁰⁵⁴

²⁰⁴⁸ Bu haberi Ebu Yusuf da Asar'ında s. 55 rivayet etti. Metni şöyle: O, güneş tutulduğu zaman iki rekât namaz kıldı ve güneş açılıncaya kadar dua etti. –eh. Serahsi Mabsut'unda bunun aynısını zikretmektedir. II, 75.

²⁰⁴⁹ “rekâtani” kelimesi “HA” nüshasında ve Muhtasar'da böyledir. Diğer nüshalarda ise yanlış olarak “rekateyni” şeklinde gelmiştir.

²⁰⁵⁰ “fihima” kelimesi “Z” ve “HA” nüshalarında “fiha” şeklinde geldi. Doğrusu ise “fihima”dır. Yani iki rekatta demektir.

²⁰⁵¹ “efzai” kelimesi yerine Serahsi'nin Mabsut'unda “el-ehvali” kelimesi gelmiştir. Bak. II, 70.

²⁰⁵² Buhari güneş tutulması konusunda Müminlerin annesi Hz. Aişe'den güneş tutulması hadisini rivayet etti. Hadisin sonunda o şöyle dedi. Bunlar (güneş ve ay tutulmaları) Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Onlar hiçbir kimsenin ölümü ve de hayatı için tutulmazlar. Böylece sizler bunu gördüğünüz zaman hemen namaza yaklaşip iltica ediniz. S. 142, 143, 145. Güneş tutulması hadisi Ebu Musa'dan da rivayet edilmiştir. Hadisin sonunda şöyle buyrulmuştur: Böylece sizler bu tür (korkunç) bir şey gördüğünüz zaman hemen Allah'ı zikretmeye, O'na dua etmeye ve O'ndan mağfiret istemeye (koyulup) sığınınız. Eh. Bu Hasan'dan ve Ebu Bekre'den de rivayet edilmiştir. Bu hadisin sonunda şöyle denilmiştir: Bu (ay ve güneş) tutulmaları olduğu zaman sizin başınıza gelen bu hal açılıncaya kadar namaz kılınız ve dua ediniz. –s.145. İbn Ebi Şeybe Musannef'inde varag: 113 küsuf namazı bahsinde şöyle rivayet ediyor: Cerir b. Abdülhamid'den A'meş, İbrahim ve Alkame yoluyla onun şöyle dediği rivayet edildi. Gök ufuklarından birinden korktuğunuz zaman hemen namaza sığınıp iltica ediniz. Musab b. Ebi'l-Mikdam'dan Zaide'nin şöyle dediği rivayet edildi: Ziyad b. Alaka Muğire b. Şube'nin şöyle dediğini işittim: Resulüllah zamanında güneş tutulması oldu. Ve hadisin sonunda şöyle denilmektedir: Siz bunu gördüğünüz zaman hemen Allah'a dua ediniz ve (güneş) açılıncaya kadar namaz kılınız. Varag:113. es-Sakafi'den Halid ve Abdullah b. el-Haris yoluyla İbn Abbas'ın bir zelzelede onlara dört secde ve altı rükû yaptığı bir namaz kıldırıldığı rivayet edilmiştir.

²⁰⁵³ “ke salati” kelimesi “HA” nüshasında böyledir. Diğer nüshalarda ise “salât” olarak gelmiştir.

²⁰⁵⁴ Ahmed b. Hanbel ile Ebu Yala Müsnedlerinde İbn Lühey'a, Yezid b. Ebi Habib, İkrime ve İbn Abbas yoluyla onun (İbn Abbas'ın) şöyle dediğini haber verdi: Ben Hz. Peygamber'le birlikte güneş tutulması namazı kıldım. Fakar ben namazda Hz. Peygamber okurken tek bir harf bile duymadım. Ebu Naim bunu Hilve'de

Ebu Yusuf'un görüşüne göre ise o, onda (güneş tutulması namazında) sesli olarak okur.²⁰⁵⁵ Bu aynı zamanda Muhammed'in görüşüdür.²⁰⁵⁶ O şöyle dedi: Bize Ali b. Ebi Talib'den ulaştı ki, o, güneş tutulmasında namaz kıldı ve onda okumayı sesli yaptı.²⁰⁵⁷

Ben dedim: Sen kadınlara küsuf namazı için dışarıya çıkmalarına izin verir misin, ne dersin? Ben kadınlara bu hususta hiçbir şekilde izin vermem; ancak çok büyük yaşlı-ihthiyar kadın müstesnadır. Ben böyle olan kadına iki bayramda, sabah ve yatsı namazlarında çıkmasına izin veririm. Ebu Yusuf ben ise bütün namazlarda²⁰⁵⁸ güneş tutulması ve yağmur duası namazlarında da yaşlı olduğu zaman kadınlara izin veririm, bütün bunlarda dışarı çıkmasında bir sakınca yoktur, dedi. Fakat ben bunu bir genç kız için mekruh görürüm.- Bu aynı zamanda Muhammed'im görüşüdür.²⁰⁵⁹

İSTİSKA (YAĞMUR DUASI) NAMAZI²⁰⁶⁰

Ben dedim: Yağmur duası için bir namaz var mıdır? Yağmur duası için herhangi bir namaz yoktur, dedi; onda ancak dua vardır. Ben dedim: Onda (insanların) namaz için toplandıklarını düşünmez misin²⁰⁶¹ ve imam onda kıraeti açık yapmaz mı? Ben böyle düşünmüyorum, dedi. Ancak Hz. Peygamber'den bize ulaştı ki, o (musallaya) çıktı ve dua

---

İkrime'nin biyografisini açıklarken Vakidi yoluyla rivayet etmiştir. Taberani bunu Mucem'inde Hakem b. Ebban ve İkrime yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Ben güneş tutulduğu gün Hz. Peygamberin yan tarafında namaz kıldım ve ben onun kıraatini işitmedim. Semürte b. Cündüb'den şöyle rivayet edilmiştir: Resulüllah bir güneş tutulmasında bize namaz kıldırdı. Biz onun sesini duymadık. Bunu dört hadis kitabı tahrir ett. Hâkim Müstedrakinde ve İbn Hibban Sahihinde rivayet etmişlerdir. Daha fazla açıklama Nasburraye'de vardır. Bak. II, 123. İbn Ebi Şeybe bunu Veki, Süfyan, Esved b. Kays el-Abdi, Salebe b. Ubbad ve Semüre yoluyla (kıraati cehren yapma konusunda) viravey etti. Varak: 213.

²⁰⁵⁵ Bu cümle bizim elimizde olan nüshalardan düşmüştür. Ancak biz onu Muhtasar-ul Kâfi'den alıp ilave ettik. Böylece bundan sonra "Bu aynı zamanda Muhammed'in görüşüdür" sözü buraya uygun geldi.

²⁰⁵⁶ Serahsi şöyle dedi: Muhammed'in bu sözünü bağdaştırmak zordur. Serahsi bunu el-Kâfi şerhinde söyledi. II, 76. İmam Muhammed Asar'ında (s. 44) şöyle dedi: Kıraati açıktan okumaya gelince Hz. Peygamberin küsuf namazında okumayı açıktan yaptığı haberi bize ulaşmamıştır. Bize Hz. Ali'nin Küfede güneş tutulma namazında kıraeti açık yaptığı haberi ulaşmıştır. Fakat bize göre onda açıktan okumaması daha iyidir. O "Hüccet" adlı eserinde ise cehri mi, yoksa hafî mi olacak konusunda açıklama yapmamıştır. Ancak o, Medine halkına karşı şunu delil getirmiştir: Bize Hz. Ali'den ulaşmıştır ki, o, Küfede küsuf namazı kıldırdı ve namazda okumayı açıktan yaptı. Bedayi'de de Muhammed'in sözünü bağdaştırmak zordur, denilmektedir. Hâlbuki bütün rivayetlerde onun görüşü Ebu Hanife'nin görüşü ile beraber zikredilmiştir. Eh. I, 281. Muhtasar-ul Kâfi'de ve onun Kuduri şerhinde Ebu Hanife'nin onda (küsuf namazında) açıktan okuma yapılmaz, dediği nakledilmiştir. Bu ise Muhammed'den gelen iki rivayetten birisidir. Ebu Yusuf ise açıktan okunur, dedi.- Bunun aynıdır Muhammed'den de rivayet edilmiştir. II, 149

²⁰⁵⁷ "Bu aynı zamanda Muhammed'in görüşüdür..." cümlesinden buraya kadar olan kısım nüshaların çoğundan düşmüştür. Biz ancak onu Haleb nüshasından alıp ilave ettik. Fakat onun sonunda "hâlbuki bu Ebu Yusuf'un görüşüdür" cümlesini metne almadık. Böylece biz onu Muhtasar nüshası sebebiyle dışarıda bıraktık.

Ben dedim: Onun "Ali b. Ebi talib'ten bize (şöyle) ulaştı" sözüne gelince, böylece Tahavi (Şerh-u Maan-il Asar adlı eserinde I, 197) bu haberin senet zincirini şöyle anlattı. Ali b. Şeybe, Kubeysa, Süfyan Şeybani, el-Hakem ve Haneş yoluyla güneş tutulması namazında Hz. Ali'nin açıktan okuduğu haber verildi. Bunu İbn Ebi Şeybe, Süfyan, Şeybani, el-Hakem, Haneş el-Kinani yoluyla rivayet etti ki, Hz. Ali Küsuf namazında okumayı açıktan yaptı. -eh. (Küsufta kıraeti açık yapma bölümünden) Varak: 113

²⁰⁵⁸ Bu kelime esas nüshada tekil olarak "as-salatü" şeklinde geldi. Hâlbuki bunun doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi, çoğul şekliyle "as-salavatü" şeklindedir.

²⁰⁵⁹ Serahsi (II, 76) bir mesele ilave ederek şöyle dedi: Küsuf namazı, namaz kılmanın mekruh olduğu üç vakitte kılınmaz. Çünkü küsuf namazı diğer nafîle namazlar gibi bir namazdır. -eh. Böylece biz bu cümlemin elimizde bulunan nüshalardan düşmüş olduğunu sanıyoruz. Bu Muhtasar'da da bulunmamaktadır.

²⁰⁶⁰ Bu başlık elimizde olan nüshalarda yoktur. Bunu Serahsi de getirmemiştir. Ancak biz onu Muhtasar-ul Kâfi'den alıp koyduk.

²⁰⁶¹ "salatün" kelimesi "H" nüshasında "as-salatü" olarak gelmiştir.

etti.²⁰⁶² Bize Hz. Ömer'den ulaştı ki, o, minbere çıkıp dua etti ve yağmur istedi.²⁰⁶³ Bu konuda bize tutulmayan-delil olmayan şaz bir hadisten başka namazdan (bahseden bir şey) gelmemiştir.²⁰⁶⁴

Ben dedim: İmamın veya cemaatten herhangi bir kimsenin²⁰⁶⁵ elbisesini bu konu için ters çevirmesi müstehap olur mu? Hatır dedi, -Bu Ebu Hanife'nin görüşüdür. Muhammed

²⁰⁶² Ebu Davud Sünen'inde (I, 172) bunun senedini şöyle zikretti: Abdullah b. Mesleme bize Süleyman yani Bilal'in oğlu, Yahya, Ebu Bekir b. Muhammed, Abbad b. Temim yoluyla Abdullah b. Zeyd'in, Hz. Peygamber'in Musallaya çıkıp yağmur duası ettiğini ve o dua etmek istediği zaman kibleye yöneldiğini sonra da elbisesini ters çevirdiğini kendisine haber verdi. El-Ka'nebi bize Malik, Abdullah b. Ebi Bekr yoluyla Abbad b. Temim'in şöyle dediğini haber verdi: Ben Abdullah b. Zeyd'in şöyle dediğini dudum: Hz. Peygamber Musallaya çıktı böylece yağmur duası etti ve kibleye yöneldiği zaman elbisesini çevirdi. Eh. O bunu (s. 171 de) Yunus, İbn Ebi Zi'b ve Zühri yoluyla da zikretmiştir. Sonra bunun senedinden Muhammed b. Avf'ı çıkarıp dedi ki, Ben Amr b. el-Haris'in yani el-Hımmasi'nin kitabında Abdullah b. Salim, Zebidi ve Muhammed b. Müslim (yani ez-Zühri) yoluyla bu hadisi senediyle okudum; fakat orada as-salât (yani namaz) kelimesi yoktu. Elhadis. Eh.
²⁰⁶³ Bu kitabın yazarı bu haberin senedini Hüccet adlı kitabında şöyle açıklamaktadır: Süfyan Sevri bize Ebu Rabah, Ata b. Ebi Mervan ve onun babası yoluyla onun şöyle dediğini haber verdi: Yağmur duası edelim diye Hz. Ömer ile beraber çıktık. Böylece o, şu sözünde başka fazla bir şey söylemedi. "Rabbinizden mağfîret dileyin; çünkü O çok bağışlayandır." (Nuh 71/ 10) EH. I, 335. Bunu Beyhaki de Sünen'inde... yoluyla tahrîc etmiştir. Bak. Sünen, III, 351.

²⁰⁶⁴ Serahsi Mebsut'unda şöyle dedi: Ebu Hanife'nin delili şu ayet-i kerimedir: "Ey kavmim, Rabbinizden mağfîret dileyin, sonra O'na tövbe edin ki, gökten üzerinize bol bol yağmur yağdırsın..." (Hud 11/ 52). Böylece bu ayet, bize yağmur duasında ancak istiğfar ile emrolduğumuzu göstermektedir. Zaten Allah ayette "gökten üzerinize bol yağmur göndersin" buyurmakla yağmurun yağmasını istiğfara bağlamıştır. Enes (r.a.) ten de şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: Bir çöl adamı (bedevi), Hz. Peygamber minberde iken, yağmur yağması için dua etmesini istedi. Hz. Peygamber de ellerini kaldırıp dua etmeye başladı. O, minberden inmeden hemen bir bulut ortaya çıktı. Böylece gelecek cumaya kadar yamur yağdı. -hadis. Hz. Ömer yağmur duasına çıktı. Böylece o duaya başka bir şey ilave etmedi. Neden böyle yaptığını kendisine sorduklarında o ben sizin için yağmur yağdırması beklenen göklerin bulutlarından yağmur istedim diye cevap verdi. Yine rivayet ediliyor ki, Hz. Ömer Abbas'ı götürüp dua etmesi için kendisi de yanında olduğu halde minberin üzerine oturttu ve "Ey Allah'ım! Biz senin peygamberinin amcasını vesile edinerek (dua ediyoruz) dedi". O uzunca bir dua etti ki, hatta minberden inmeden yağmura kavuştular. İşte bu gösteriyor ki, yağmur duası, dua ve istiğfardan ibarettir. Hz. Peygamber'in yağmur duasında namaz kıldığına dair nakledilen hadis, herkesin başına gelen bir konu hakkında olduğu için şaz rivayet kabul edilir. Eh. II, 76. (Şaz rivayet: Güvenilir bir ravinin gerek zapt fazlalığı gerek diğer ravilerde aranan hususlar açısından kendisinden daha üstün bir raviye aykırı olarak tek başına naklettiği ayrıca meşhur olması gerektiği halde meşhur olmayan rivayet demektir. Çev.). Âlim ve cahil herkesin bilmeye ihtiyaç duyduğu meleleler hakkında şaz rivayetler kabul edilmez. Bu yağmur duası, onların ülkesinde herkesin başına gelen olaylardandır. Eh. II, 76, 77.

İmam Ebu Bekir Razi, İmam Tahavi'nin Muhtasar'ında zikrettiği sözünü açıklarken şöyle der: "Ebu Hanife yağmur duasında bir namaz yoktur, dedi. Fakat imam insanlarla beraber çıkar ve dua eder." : Muhammed Asıl'da Ebu Hanife'den gelen rivayeti bildirdi Mualla da Ebu Yusuf yoluyla Ebu Hanife'den gelen rivayeti (bildirdi) ki, bunda cemaat yoktur, saedece dua ve istiğfar vardır. Sanki onun bundan maksadı, bayramlarda ve güneş tutulmasında olduğu gibi bunda namaz vacip ve sünnet değildir. İmam da namazı kılmak ve kılmamak arasında muhayyerdir. Çünkü Enes b. Malik Hz. Peygamber'in yağmur duasında ancak dua ettiğini söyledi ve namaz kıldığını söylemedi. Şürahbil b. as-Samt, Ka'b b. Mürre veya Mürre b. Ka'b'dan -o Hz. Peygamber'in ahabından biridir- rivayet ediyor ki, Hz. Peygamber yağmur duasında dua etti. — O namazı anmadı. Hz. Ömer'den rivayet ediliyor ki, o, yağmur duasına çıktı. Böylece o duaya başka bir şey ilave etmedi. Neden böyle yaptığını kendisine sorduklarında o, ben sizin için yağmur yağdırması beklenen göklerin bulutlarından yağmur istedim diye cevap verdi. Çünkü Allah Teâlâ ayette "Rabbinizden mağfîret dileyin, sonra O'na tövbe edin ki, gökten üzerinize bol bol yağmur yağdırsın..." (Hud 11/ 52) buyurmuştur. Eğer yağmur duasında namaz kılmak sünnet olsaydı, bu Hz. Ömer'e gizli kalmaz haberi olurdu. Ona gizli kalsa bile orada sahabeden hazır bulun kimselere gizli kalmazdı. Abbad b. Temim (r.a.) amcası Abdullah b. Zeyd'den rivayet ediyor ki, Hz. Peygamber yağmur duasında namaz kıldı, hutbe okudu ve dua etti. Yine İbn Abbas ve Ebu Hüreyre (r.a) rivayet ediyorlar ki, Hz. Peygamber iki rekât namaz kıldı ve sonra hutbe okudu. Bütün alimler depremler, çok yağmu, rüzgar ve silip süpüren kasırgalar ve afatlarda sünnet bir namazın olmadığı hususunda fikir birliği yaptıkları için, normal düşünce de yağmur duasında sünnet bir naamzın olmadığını gösterir. Orada ancak dua vardır. İşte bunlara kıyas ederek yağmur duası da böyledir. Bunların hepsinde bu şeylerden dolayı meydana gelen korku için dua etmek vardır. İnth. Varak: I; II, 157.

²⁰⁶⁵ "ev ehadün" kelimesi "H" nüshasında "ev vahidün" olarak gelmiştir.

b. el-Hasen ise şöyle dedi: Ben imamın aynı bayram namazında olduğu gibi, yağmur duasında da namaz kıldıracağı görüşündeyim. O hutbeden önce namaza başlar; fakat bayram namazlarında tekbir aldığı gibi tekbirleri almaz. Çünkü Hz. Peygamber'in²⁰⁶⁶ yağmur duasında namaz kıldığı haberi bize kadar ulaşmıştır.²⁰⁶⁷ İbn Abbas'tan onun bunu emrettiği ve bu duada elbisesini ters çevirdiği haberi bize ulaştı.²⁰⁶⁸ O elbisesini sağ tarafı sol tarafına, sol tarafı da sağ tarafına gelecek şekilde çevirdi. Bu konuda²⁰⁶⁹ ancak sünnete ve meşhur haberlere uyulur. Böyle yapmak imamın arkasında olan kimeselere vacip değildir.

Ben dedim: Zimmî halkın Müslümanlarla beraber yağmur duasına çıkmasını tasvip eder misin? Ben bunu hoş görmem dedi. Müslümanlar için zimmî halktan olan birisiyle Allah'a yaklaşımları uygun değildir. Bize Hz. Ömer'den, onun ehl-i küfürden birisinin Müslümanların yanında bulunmasını yasakladığı haberi ulaştı.²⁰⁷⁰ Çünkü onların üzerine (Allah'ın) gazabı iner.²⁰⁷¹ Böyle olunca müslümanlar onları dualarında nasıl hazır bulundururlar!

Ben dedim: İmam yağmur duasında hutbeye çıktığı zaman cemaate susup onu dinlemesi vacip olur mu, ne dersin? Evet dedi.²⁰⁷² Bana göre susup dinlemeleri hoş olur.²⁰⁷³ Fakat bu Cuma ve bayramlarda olduğu gibi bir vacip değildir.

Ben dedim: İmam bayramlarda ve yağmur duasında minbere çıkar mı? Hayır, dedi.²⁰⁷⁴ Ben dedim: Bayram namazlarında²⁰⁷⁵ ezan ve ikamet var mıdır? Hayır²⁰⁷⁶ dedi. Ben dedim: Bu yağmur duasına kadınlar da katılırlar mı? Hayır²⁰⁷⁷ dedi.

²⁰⁶⁶ "Resulüllah" kelimesi yerine "Z" ve "HA" nüshalarında "en-nebiy" kelimesi gelmiştir.

²⁰⁶⁷ Müellif bu haberin isnadını Hüccet adlı eserinde Süfyan Sevri, Ebu İshak, Abdullah b. Yezid el-Ensari şeklinde zikretmiş ve sonra hadis gelmiştir. I, 338.

²⁰⁶⁸ Müellif bu haberin isnadını Hüccet adlı eserinde Süfyan Sevri, Hişam b. İshak b. Abdullah b. Kinane, o da babasından ve İbn Abbas şeklinde açıkladı. I, 337.

²⁰⁶⁹ "fi" halfi "HA" nüshasında böyledir. Fakat o, diğer nüshalardan düşmüştür.

²⁰⁷⁰ Ebu'l Hüseyin ek-Kuduri, Muhtasar-ul Kerhi şerhinde şöyle dedi: Bizim arkadaşlarımız, zimmî halk yağmur duasına çıkmaz, dediler. Zühri'nin şöyle dediği rivayet edildi: Ben Müslümanlarla birlikte başkalarının çıkmasını hoş görmem. Faddale b. Ubeyd'den rivayet ediliyor ki, o yağmur duasına çıktı ve zimmî halktan da çıkanlar oldu ve onlar bir kenarda durdular. Böylece bu yadırganmadı. Malik de onlar men edilmezler, dedi. Bizim bu konudaki delilimiz, "kâfirlerin duası ancak boşa gider" (Ra'd 13/ 14) ayetidir. Çünkü bunda onların duası ile Müslümanların duasını denk tutma vardır ve zira onların kâfirler ile bir araya gelip toplanması üzerlerine lanet yağmasına sebep olur. İşte bndan dolayı rahmet talep ederken onları bulundurmamak caiz değildir. Hz. Ömer'den rivayet ediliyor ki, o, ehl-i küfürden birisinin Müslümanların yanında bulunmasını yasakladı. Çünkü onların üzerine Allah'ın gazabı iner. Eh. Basılmış nüshadan, I, 153. Ben dedim: Ben bütün hadis haber ve tefsi kitaplarına baktım bu haberi kim isnad etmiş bulamadım. Hâlbuki imam (Muhammed) in bütün mesajları her ne kadar bazıları için mahrec-kaynakta yerini bulamasak da inkıtasızdır. - Yüce olan Allah en iyi bilir.

²⁰⁷¹ "es-sahatatü tenzilü" ifadesi "H" nüshasında "es-sahatu" yenzilu" şeklinde geldi.

²⁰⁷² "evet" kelimesini "HA" nüshasından alıp koyduk; o diğer nüshalarda yoktur.

²⁰⁷³ Çünkü imam hutbede cemaate vaaz eder. Vaazın faydası ise susmakla ortaya çıkar. Serahsi'nin Şerh-ul Muhtasar'da söylediği burada bitti. II, 78.

²⁰⁷⁴ Rivayet edilir ki, bayramda Mervan namazdan önce hutbe okurken bir adam kalkıp şöyle dedi: Ey Mervan sen minbere mi çıktın! Hâlbuki Resulüllah minbere çıkmamıştı. El-hadis. Serahsi bunu Mabsut'unda bayram namazları bahsinde zikreder. II, 37. Eserinin 42. sayfasında da şöyle dedi: Rivayet ettiğimiz (hadis) için (İmam iki bayramda minbere çıkmaz). Gerçekten Hz. Peygamber'in devesi üzerinde iken hutbe vermiş olduğu kesin olarak doğrudur. İnsanlar da Hz. Peygamber'den bu güne kadar minbere çıkmayı terk konusunda ittifak etmişlerdir. İşte bunun için insanlar musallada-namazgâhta yalnız kerpiç ve çamurdan yapılmış bir minber edindiler. İnsanlar arasında yapılması meşhur olan bir şeye uymak vaciptir. Eh. Geniş açıklama iki bayram bahsinde geçmiştir. - Bu kitabın 383. (bu rakam 335 olmalı) sayfasına bak.

²⁰⁷⁵ "fi'l iydeyni" nüshalarda böyledir. Doğrusu ise "fi'l istiskai" veya "fi'l iydeyni" olmasıdır. Fakat burada "istiska" kelimesi düşmüştür. Bu Muhtasar'da şöyle denilmiştir "ve yensitü'l kavmü li hutbeti'l istiskai ve la yahrucü fihi'l minbere ve leyse fihi ezanün ve la ikametün- eh.

²⁰⁷⁶ Serahsi Mabsut'unda (II, 78) şöyle demiştir: Ebu hanife'ye göre ise bir problem yoktur Çünkü yağmur duasında cemaatle kılınan bir namaz yoktur. Orada ancak dua edilir. Fakat eğer insanlar isterlerse tek başlarına

MEKKEDE ve KABEDE NAMAZ

Ben dedim: İmam Mekke’de namaz kıldığı zaman insanlar kabenin etrafında saf tutarlar. Böylece bir kadın imamın hizasında durursa ne olur, ne dersin? Eğer kadın, kabede imamın hizasında durup onun imamlık yaptığı yönde imama uyarsa²⁰⁷⁸ imam hem kadına ve hem de insanlara imam olmaya niyet ederse böylece imamın, insanların ve hepsinin namazı fasid olur, dedi. Ben dedim: Eğer bu kadın²⁰⁷⁹ kabeye imamdan daha yakın olduğu halde başka bir yönde (onun hizasında olmadan) imama uyarsa? Kadının²⁰⁸⁰ cemaatin ve imamın hepsinin²⁰⁸¹ namazı tamdır, dedi. Ben dedim: Eğer kadın diğer tarafta imamın hizasında dursa, kadınlar da onunla beraber imamın safının karşısında saf tutsalar? İmamın, cemaatin ve hepsinin namazı tamdır; ancak aynı tarafta kadınlarla beraber olanın²⁰⁸² namazı (fasid olur). Ben dedim: Kadınlarla aynı hizada veya onların arkasında olan kimsenin²⁰⁸³ namazı? Bunun namazı fasid olur, dedi. Ben dedim: Eğer insanlar kadın erkek olarak tek başlarına nafile namaz kılarlarsa? Bu ve daha önceki mesele aynıdır, dedi, adamların namazları tamdır; ancak şu kadar var ki, kadınların hizasında veya arkasında olan kimsenin bu kadınların hizasında veya arkasında durmakla hoş olmayan bir şey yapmış olur.

Ben dedim: Eğer kabenin binası ortada olmasa²⁰⁸⁴ ve imam insanlara namaz kıldırarak üzere ayağa kalksa, insanlar da kabenin etrafında saf tutarlarsa ve imamın önünde imam ile karşıda saf arasını sınırlayan (ve engelleyen) bir sütte yoksa? İmam ve cemaatin hepsinin namazı yeterli olur, onların namazları tamdır, dedi. Ancak imam kendisi ile karşı saf arasına²⁰⁸⁵ bir “sütte”²⁰⁸⁶ koymayı terk etmekle kötü bir şey yapmıştır. Ben dedim: Eğer erkeklerin saf yerinde²⁰⁸⁷ kadınların bir safı olsa onun namazı ve cemaatin namazı yine böyle tam olur mu? Evet, dedi.

Ben dedim: Eğer imam kabenin içinde onun duvarlarından birine yönelmiş olarak namaz kılsa bu da²⁰⁸⁸ caiz midir? Evet, dedi. Ben dedim: Eğer onunla beraber kabenin

---

(cemaat olmadan) namaz kılabilirler. Zaten bu da dua anlamındadır. Fakat Muhammed’e göre yağmur duasında cemaatle namaz vardır: ancak o bayram namazı gibi nafile bir namazdır ve orada ezan okumak ve ikamet getirmek de yoktur-Eh.

²⁰⁷⁷ Bu İmam Ebu Hanife’nin mezhebidir. Ebu Yusuf ile Muhammed ise şöyle dediler: Yaşlı koca kadınlara namazların hepsinde bulunmalarına güneş tutulması ve yağmur duasında olmalarına ruhsat verilir. Bu mesele bayram namazı bahsinde geçti Böylece bu kitabın 381–382. (bu rakam 343–344 olmalı) sayfalarına bak. Serahsi de bunu Mebsut’unda (II, 41) enine boyuna açıklamıştır. Daha geniş bilgi istersen oraya bak.

²⁰⁷⁸ “ellezi te’temmü bihi” ifadesini biz “HA” nüshasından alıp koyduk. O diğer nüshalarda yoktur.

²⁰⁷⁹ “fe in kane ye’temmü” ifadesi elimizde bulunan nüshalarda böyledir. Fakat bunun doğrusu “fe in kanet te’temmü” olmalıdır. Allah en iyi bilir. (bíz de zaten buna göre tercüme ettik. Çev.)

²⁰⁸⁰ “salatuha” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁸¹ “küllühüm” kelimesi “H” nüshasında “ve küllühüm” olarak geldi, bu vav müstensihin yanılması olarak ilave edilmiştir.

²⁰⁸² “illa men” ifadesi yerine “H” nüshasında “ela tera enne men” gelmiştir ki, bu fahiş bir hatadır.

²⁰⁸³ “kultü femen kane” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁸⁴ Serahsi şöyle der: Kâbe hakkında “tübna” (bina ortada olmasa) ifadesini kullanmak zariftir. Çünkü “el-inhidam” (kabe yıkılmış) sözünü kullanmak ise hoş değildir. Zaten kullanılan ifadeden bu maksad da anlaşılacaktır.

²⁰⁸⁵ “beynehum ve beynehu” ifadesi “HA” nüshasında beynehu ve beynehum” şeklinde geldi.

²⁰⁸⁶ Açık alanda ve öyle bir yerde namaz kılan kimsenin, önünden birini geçme ihtimali varsa, sağ ve sol gözü hizasına en az bir arşın boyunda kalın veya ince bir ağaç vb. dikmesi, dikemezse yan yatırması veya önüne bir çizgi çizmesidir. (çev.)

²⁰⁸⁷ “saff-ür ricali” nüshalarda “as-saff-ür ricali” olarak geldi. Hâlbuki bunun doğrusu, izafetle “saff-ür ricali”dir.

²⁰⁸⁸ “eydan” yerine “H nüshasında “inne ma” ifadesi gelmiştir. Bu bir tahriftir.

içinde bir cemaat²⁰⁸⁹ imamdan önde oldukları halde imamın namaz kıldığı tarafa namaz kılsalar? Onların namazları yeterli olmaz, dedi. Çünkü onlar, hem imamın kıldığı tarafa kılıyor hem de imamdan önde duruyorlar. Ben dedim: Eğer onların yerinde kadınlar olursa? İmamın ve cemaatin namazı tam, kadınların namazı ise fasid olur, dedi. Ben dedim: Eğer cemaat imamın karşısında yüzleri²⁰⁹⁰ imamın yüzüne²⁰⁹¹ karşı olarak imama uyup saf tutarlarsa? Bu onlar için yetrli olur, dedi. Ancak imam, aralarına sütne koymayı terk ettiği için kötü yapmış olur.²⁰⁹² Ben dedim: Eğer cemaat, kabenin içinde bir tek halka halinde saf tutup bir imamla böylece namaz kılsalar? Onlardan her biri kibleye karşı namaz kıldığı zaman her bir kimse kibleye karşı²⁰⁹³ olduğu için onların namazları kendilerine yeterli olur dedi.

Ben dedim: Eğer insanlar kabeden başka bir yerde ise böylece onlar kibleyi raştırırlar ve onlardan her bir kimse araştırma ile (bulduğu) tarafa namazını kılar ve imama uyarlar mı? İmama ters düşenin (namazı)²⁰⁹⁴ yeterli olmaz; çünkü imam kibleye karşı değildir. Bu sebeple ona uymak yeterli olmaz.²⁰⁹⁵ Burası kabeye benzemez; çünkü kabenin içinde nereye yönelirsen yönel²⁰⁹⁶ orası kiblelidir ve bu bir gerçektir.

Ben dedim: Bir cemaat imamla beraber kabenin üstünde namaz kılsa ne dersin? Bu onlar için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Eğer imam kabenin bir tarafına yönelmiş, cemaatten her bir kişi de başka bir tarafa yönelmiş ise? Bunların hepsinin namazı yeterli olur, dedi. Ancak onlardan birisi imamdan önde olursa ve sırtı da imamın yüzüne dönük olursa olmaz; böyle olan bir kişinin²⁰⁹⁷ namazı yeterli olmaz. Ben dedim: Eğer cemaatten bir kısım insan imamın önünde, fakat onların yüzleri imamın yüzüne karşı karşıya ise ne dersin? Bu onlar için yeterli olur dedi. Ben dedim: Bu konuda kadınlar da aynı erkekler gibi midir? Evet, dedi, fakat bu insanlar kendileri ile imam arasına sütne²⁰⁹⁸ koymayı terk ettikleri için kötü yapmış olurlar. Ben dedim: Eğer cemaatten bir grup insan, sırtları imamın sırtına dönük olarak imamın arkasında imama uymuş olarak saf tutmuş olsalar ne dersin? Onların namazı kendileri için yeterli olur, dedi. Çünkü onlar, imam kibleye yönelik olduğu halde imamın arkasındadırlar. Ben dedim: Köle hür, kadın ve erkek bunların²⁰⁹⁹ hepsi bu konuda eşit midirler? Evet dedi.

Ben dedim: Eğer imam, kendisi ile kabe arasında İbrahim makamı ve karşısında kabeye imamdan²¹⁰⁰ daha yakın olan saf bulunduğu halde, kabeye doğru namaz kılmış ise ne dersin? Onların hepsinin namazı kendileri için yeterli olur, dedi. Ben dedim: Rük-nü

²⁰⁸⁹ “fe in kane maahu” ifadesi “H” nüshasında “kane’l imamü salla” şeklinde geldi. Bunun doğrusu diğer nüshalarda olduğu gibi “kane maahu”dur.

²⁰⁹⁰ “bi vücuhihim” kelimesi “H” nüshasında “bi vechihim”, “Z” ve “HA” nüshalarında ise “vücuuhum” şeklinde geldi.

²⁰⁹¹ “ila vechi’l imami kelimesini “HA” nüshasından alıp ilave ettik.

²⁰⁹² “imama uyup...” cümlesinden buraya kadar olan kısım “HA” nüshasından düşmüştür.

²⁰⁹³ “el-kibleti” kelimesi “H” nüshasında “kibleti” olarak gelmiştir.

²⁰⁹⁴ “men haalefe” ifadesi nüshalarda “men halefe” olarak geldi. Bunun doğrusu Muhtasar’da olduğu gibi “men haalefe” şeklindedir.

²⁰⁹⁵ Buradaki “Bu sebeple ona uymak yeterli olmaz” cümlesi, “HA” nüshasından alınıp ilave edilmiştir. Fakat o diğer nüshalardan düşmüştür. Serahsi şöyle dedi: Onlar gece karanlığında kibleyi araştırdıktan sonra imama uydukları zaman durum böyle olmaz. Zaten o karanlıkta kendisinin yön bakımından imama aykırı düştüğünü bilen kimsenin namazı caiz değildir. Zira onun kanaatine göre imam kibleye yönelmemiştir. Bunun için onun bu imama uyması geçerli olmaz. II, 79

²⁰⁹⁶ “ma vechühu” kelimesi nüshalarda böyledir. Halbuki bunun doğrusu “ma vacehahu” olmalı.

²⁰⁹⁷ “men” kelimesi “HA” nüshasında “fe men” olarak gelmiştir.

²⁰⁹⁸ “es-sütrü” kelimesi nüshalarda böyledir. Fakat o “es-sütratü” olmalı. Müstensihin yanlışlığıyla “tü” düşmüştür.

²⁰⁹⁹ “hum” zamiri “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁰⁰ “min” harfi “H” nüshasında “ila” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

Yemani ile Hacer-ul Esved arasında bulunan ve Beytullah'a imamdan daha yakın olan diğer saf da böyle midir? Evet, dedi, onların d hepsinin namazı kendilerine yeterli olur. Ben dedim: İmamın yan tarafında bulunanlar kabeye imamdan daha yakın olurlarsa? Onlar için yeterli olmaz ve onlar namazlarını yeniden kılmaları gerekir, dedi.

Ben dedim: Eğer kabe arkalarında olduğu halde onların yüzleri imama yönelik olursa ne dersin? Onların namazları kendilerine yeterli olmaz; çünkü onlar kıbleden başka bir yere kılmış olurlar. Onların namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Bunların dışında kalan imamın ve tüm cemaatin namazları ise tamdır.

HAYIZ²¹⁰¹ BAHSİ²¹⁰²

Âdeti Dışında Kan Gören Kadından(müstehaze) İlk Gelen Kandan Hayız Olan ve Olmayanlar Konusu²¹⁰³

Ben (Ebu Süleyman), Muhammed b. el-Hasen'in şöyle dediğini dinledim: (genç) kadın, hayız görmediği halde baliğa bir kadın konumuna ulaştığı zaman o, bir gün ilk defa kanı görse, sonra bu kan sekiz gün kesilse, sonra bir gün yine kanı görse ve tam on gün kanama olsa, sonra kesilse bunların hepsi Ebu Yusuf'a göre hayızdır. Muhammed ise şöyle dedi²¹⁰⁴ Bu hayız olmaz; çünkü iki kan arasındaki temizlik müddeti, toplam iki kanama müddetinden daha fazladır. Onun için bu hayız değildir. Eğer iki kanama müddeti, aradaki tuhur sürecinden daha fazla veya o kadar olursa bunun tamamı hayız olur. Çünkü hayızlı kadın kanının devamlı aktığını göremez. Kan bir gün kesilir, diğer gün görülür; iki gün kesilir iki gün görülür; üç gün kesilir ve bundan sonra görülür. İşte iki kanama süresi, aradaki temizlikten daha daha çok veya aynı olduğu zaman²¹⁰⁵ her ne kadar arada kan görülmeyen günler olsa²¹⁰⁶ da bu²¹⁰⁷ bir kanamadır.

Hayız müddetinin en azı, üç gün ve üç gece olandır; bundan daha az olanı hayız sayılmaz. En çoğu da on gün ve on gece devam edenidir. Bundan daha fazla olanı da yine

²¹⁰¹ Sözlükte hayz, dışarı çıkan kan demektir. Tavşandan kan çıktı ve ağaçtan kırmızı yapışkan bir sıvı aktığı zaman ağaç kan-sıvı akıttı, denir. Bir fıkıh terimi olarak hayız, özel bir kanın adıdır. Kadının ön tarafından yani doğum yaptığı ve cinsel ilişki kurulan özel bir yerden gelen ve bir süre devam eden kandır. Cinsel ilişki özel bir vasıfla (nikâhla) yapılır. Bu tarifteki bütün özellikler bulunduğu takdirde bu, hayız kanıdır. Yoksa o istihaza (özür) kanı olur. İstihaza kelimesi hayız kökünden istifal kalıbında gelmiş bir mastardır. Serahsi, Mabsut'unda hayız bahsinde böyle söyledi. III, 147.

²¹⁰² Bu konu Muhtasar'da Oruç Bahsinden sonra gelmiştir.

²¹⁰³ Bu konu başlığı "H" ve "HA" nüshalarından düşmüştür.

²¹⁰⁴ Serahsi dedi ki, Muhammed'e göre (burada) kural ki, doğrusu budur ve fetva da buna göredir: İki kanama arasındaki temizlik süresi, üç günden az olursa (bu iki kanı) ayırmış olmaz. Temizlik süresi üç gün veya daha fazla olduğu zaman bakılır: Eğer hayız günlerinde kanama süresi temizlik süresine eşitse veya kanama süresi daha fazla ise bu, iki kanı ayırmış olmaz. Fakat eğer temizlik müddeti daha fazla ise ayırmış olur. Bu durumda bakılır: Eğer bu iki kanama süresinden birine yalnız başına hayız demek mümkün değilse, bunların tamamı da hayız olmaz. Eğer, ister önceki ister sonraki olsun, bunlardan birisini tek başına hayız kabul etmek mümkün ise, bu hayız kabul edilir. Binaenaleyh bu iki kandan her birini tek başına hayız saymak mümkün ise, hayız sayılması daha çok muhtemel olan kan, hayız kabul edilir. Aralarına tam bir temizlik müddeti girmediği zaman ise bunların her ikisi de hayız sayılmazlar. İmam Muhammed, hayızın tuhurla başlamasını ve tuhurla bitmesini caiz görmez. Hayız müddetinin öncesinde ve sonrasında kan bulunsun veya bulunmasın fark etmez. İki kanın kendisini kuşatmasıyla tuhur müddetini hayız müddeti olarak kabul etmez. Eh. Mabsut, III, 157.

²¹⁰⁵ "iza" kelimesi "H" ve "Z" nüshalarında böyle, esas nüshada ise "emma iza" şeklinde geldi. Burada "emma"nın getirilmesi anlam bakımından doğru olmaz. Ancak bu nüshalardan bir parça ibarenin düştüğünü gösterir.

Allah en iyi bilir.

²¹⁰⁶ "ve in" kelimesi "H" nüshasında "fe in" olarak gelmiştir.

²¹⁰⁷ "fe zalike" kelimesi "H" nüshasından düşmüştür.

hayız sayılmaz. Buna göre eğer²¹⁰⁸ kadın²¹⁰⁹ iki gün ve bir günün üçte ikisi kadar bir zaman kanama görse sonra kan kesilse bu hayız olmaz. Ancak kanın ilk evveli ile sonu arasında üç gün ve üç gece olursa ve bunda hiçbir eksiklik bulunmazsa o hayız olur. Sen bilirsün ki, eğer kanama on gün ve on gecedan bir saat fazla olmuşsa, bu bir saatlik süreç istihazadır. Kanama üç gün ve üç gecedan biraz eksik olduğu zaman bu da hayız olmaz. İşte bu eksiklik de böyledir. Çünkü hadiste²¹¹⁰ hayzın en azı üç gün, en çoğu da on gün olduğu (bilgisi bize kadar) gelmiştir.²¹¹¹ Böylece kim üç²¹¹² günden az olanı hayız sayarsa onun on günden fazla olanı da hayız sayması gerekir! Bu doğru olabilir; fakat bu konudaki hal ve durum benim sana anlattığım gibidir.

(Genç) kadın, hayız görmediği halde baliğa bir kadın konumuna ulaştığı zaman o, ilk defa kanı görse, onun bu kanı üç ay uzayıp gitse, Ebu Hnaife bu konuda onun hayzı, kanı gördüğü ilk günden itibaren on gündür, dedi. Bu on gün geçtiği zaman kadın gusül eder ve her bir namaz vakti için abdest alır ve yirmi gün namaz kılar. Bu şekilde 20 gün geçtiği zaman namazı 10 gün bırakır ve sonra gusül eder. Böylece onun bu durumu kanaması duruncaya kadar devam eder. Çünkü bu kadının hayız müddeti en uzun hayız süresi kabul edilmiştir. Zira onun bilinen belli bir günleri yoktur. Bu sebeple onun hayzı, onun bilinen belli günleri kabul edilir.²¹¹³ Ancak biz onun tuhur günlerini 20 gün olarak kabul ettik. Fakat bazen tuhur müddeti bundan daha az olabilir. Çünkü biz bu konuda kadınların hal ve durumlarından bilinen belli bir şeyi alıp kabul ettik. Zira kadınların bu hallerinde ağırlıklı durum her bir ayda bir hayız olmasıdır. Sen biliyorsun ki, Allah Teâlâ, hayız gören kadının iddet müddetini “selasete kuru” (üç hayız) olarak belirlemiştir. Eğer o yaşlılık veya küçüklük sebebiyle hayız görmüyorsa onun müddeti²¹¹⁴ “üç ay” olarak belirlenir. Böylece her bir hayzın yerine bir ay²¹¹⁵ konulmuştur. Kadınların hal ve durumlarında²¹¹⁶ ağırlıklı olan hal budur.

²¹⁰⁸ “fe in” kelimesi “H” nüshasında “ve in” olarak gelmiştir.

²¹⁰⁹ “el-mer’etü” (kadın) kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²¹¹⁰ “el-eseru” kelimesi “H” nüshasında “el-ekseru” olarak gelmiştir ki, bu yanlıştır. Esas nüshada ve “Z” nüshasında olduğu gibi bunun doğrusu “el-eseru”dur.

²¹¹¹ Bu sünnet, Ebu Ümame hadisi, Vaile b. el-Eska hadisi, Muaz b. Cebel hadisi ve Ebu Said el-Hudri hadisi Enes b. Malik hadisi ve Hz. Aişe hadisine dayanarak rivayet edilmiştir. Ebu Ümame hadisine gelince; Tebarani bunu Muceminde Darekutni de Sünen’inde Hassan b. İbrahim b. Abdülmelik, Ala İbn Kesir, Mekhul ve Ebu Ümame yluyla rivayet etti ki, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Bakire ve dul cariye için hayzın en azı üç gündür; en çok olanı da on gündür. Bunun üzerine fazla olursa o müstehazadır. Vaile hadisini de Darekutni şöyle rivayet eder: Hz. Peygamber, hayzın en azı üç gündür, en çoğu ise ondur, buyurdu. Muaz hadisini İbn Adıyy el-Kamil’de tahrir etmiştir. Ebu Said hadisini İbn-ül Cevzi, el-İlel-ül Mütenehiye’de rivayet etmiştir. Enes hadisini İbn Adıyy yine el-Kamil’de rivayet etmiştir. Hz. Aişe hadisini ise İbn Cevzi tahkikte ve el-İlel-ül Mütenehiye’de zikrederek şöyle dedi: Huseyn b. Ulvan Hişam b. Urve ve onun babası yoluyla Hz. Aişe’nin Hz. Peygamber şöyle buyurdu, dediğini haber verdi: “Hayızın en çoğu, on (gün) dür, en azı ise üçtür.” Bu hadisin isnadında tenkit vardır. Bak. Nasburraye, I, 191; Feth-ul Kadir, I, 112 Bulak Emiriyye baskısı, bunda çok açıklama vardır. İbn-ül Hümmam şöyle dedi: İşte bunlar, Hz. Peygamber’den çeşitli yollarla rivayet edilmiş bulunan birkaç hadistir. Bu çeşitli yollar, zayıf hadisi Hasen seviyesine yükseltmektedir. Hâlbuki şer’i ölçüler, akıl ve düşünme ile anlaşılabilen şeylerdendir. Böylece bu (şeri ölçüler arasında olan) mekfuf bir meselenin hükmü (mekfuf değil) artık merfu olmuştur. Fakat bu konuda sahabe ve tabiinden rivayet edilen hadislerin çokluğu sebebiyle, bu zayıf ravilerin yaptıkları şey, iyi işlerden biri kabul edilebilir. Sonuç olarak başkalarının hayzın en çok süresi 15 gündür görüşlerine muhalif olarak bu görüşün şeriatta bir temeli vardır. İbn-ül Hümmam’ın el-Fetih’de söylediği burada bitti.

²¹¹² “selasetin” kelimesi “H” nüshasında “selasin” olarak gelmiştir.

²¹¹³ “fe tücalü” kelimesi “H” nüshasında “fe yücalü” olarak gelmiştir.

²¹¹⁴ “aleyha” kelimesi “Z” ve esas nüshalarda böyle, fakat o “H” nüshasından düşmüştür.

²¹¹⁵ “şehrun” kelimesi nüshalarda böyle, bunun doğrusu ise “şerhan” olmalı.

²¹¹⁶ “ümur” kelimesi, “H” nüshasında “emr” olarak geldi.

İki hayız arasındaki en az tuhur müddeti 15 gecedir. Bundan ne bir gün eksik ve ne de fazla olur. Buna göre kadın iki kanama arasındaki tuhrun 15 geceden daha az olduğunu gördüğü zaman bu her iki kanama da artık hayız değildir. Çünkü iki hayız arasındaki tuhur müddeti 15 geceden daha az olmaz. –Bu Ebu Hnaife, Ebu Yusuf ve Muhammed’in görüşüdür.

Henüz hayız görmemiş olan genç bir kız, ergenlik çağına ulaşıp baliğa olduğunda ilk defa kanı bir gün süre ile görüp akabinde bu kan 9 gün kesilirse, sonra onu tekrar bir gün süre ile gördükten sonra tekrar kesilirse... Ebu Yusuf’un bu konudaki görüşü, bu günlerden 10 günün hayız olduğu yönündedir. Kanı gördüğü ilk gün ile temiz geçen 9 günün tamamı hayızdır. Kanı gördüğü son gün ise istihazadır. Artık o, gusül eder ve temiz olarak geçen 9 günün dışındaki namazlarını kaza eder. Eğer o temiz olarak geçirdiği 9 gün içerisinde ramazan orucu tutmuş ise bunu da kaza eder. Çünkü o bu vakitte yani kanamayı gördüğü 11. günde hayızlı bulunuyordu. Eğer o bu 11. günde kanamayı görmemiş olsaydı, bu günlerden hiçbirisi hayız sayılmazdı. İmam Muhammed ise bu günlerden hiç birisi hayız sayılmaz; çünkü 11. gün hayız değildi, dolayısıyla 11. günde gördüğü kandan ötürü temiz olarak geçen 9 gün²¹¹⁷ de hayız sayılmaz ve bu²¹¹⁸ kan da hayız kanı değildir, dedi. O ilk gün de kadının hayızlı günlerinden biris değildir. Çünkü o kanamayı sadece 1 gün görmüştür. Hâlbuki hayız, üç günden daha az olmaz. Eğer o, 11. günde kanama görmemiş ise onun temiz olarak geçirdiği 9 gün, hayız sayılır mı, ne dersiniz? Ne bu günler ve ne de bundan önceki bir gün hayız olur, dediler. Onlara şöyle denildi: Onun 11. günde görmüş olduğu kanama sebebiyle kadının temiz olarak geçirdiği bu 9 gün ve bundan önceki gün²¹¹⁹ hayız sayılır mı? Evet, dediler. Onlara öyleyse bu kan²¹²⁰ hayız kanı mıdır denildi. Hayır, dediler. Onlara şöyle denildi: Öyleyse kendisi hayız sayılmayan bir kan, kendi dışındaki temizlik günlerini nasıl hayza çevirir? Hâlbuki o bizzat kendisi hayız değildir ve size göre de onun hükmü temizliktir. Öyleyse bir temizlik hali kendisinden başkasını nasıl hayza çevirebilir? Hz. Peygamber’den bize ulaşan bir rivayete göre kadının biri istihaza oldu. Bu durum Hz. Peygamber’e sorulduğunda “Bu hayız değildir; ancak damardan gelen (normal) bir kandır”²¹²¹ Böylece Resulullah s.a.v. istihaza kanını hayız kanından ayırmış oldu. O bunu

²¹¹⁷ “et-tisatü” esas nüshada yanlış olarak “li’t tisati” şeklinde geldi. Doğrusu “H” ve “Z” nüshalarında olduğu gibi “et-tisatü”dür.

²¹¹⁸ “ve zalike” kelimesi “H” nüshasında yanlış olarak “ve ğayru zalike”

²¹¹⁹ “innema” kelimesi “H” nüshasında “fe innema” olarak gelmiştir.

²¹²⁰ Yani kadının 11. güngörmüş olduğu kan.

²¹²¹ Hafız Talha b. Muhammed bu hadisin senedini hocası Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde zikretti. Böylece o bunu Ebu Abdullah Muhammed b. Muhalled, Süleyman b. Tevbe el-Hemedani, Ebu Nüaym el-Fadl b. Dükeyn, Ebu Hanife, Hişam b. Urve, babası ve Hz. Aişe yoluyla rivayet etti: Fatıma bint Ebu Hubeys ya Resulellah, dedi: Ben bir aydır iki aydır hayız oluyorum. Hz. Peygamber ona bu damar kanıdır-normal kandır; böylece sen hayız günlerin geldiğinde namazı bırak; gittiğinde ise temizliğin için guslet, sonra sen hernamaz (vakti) için abdest al ve namazını kıl” buyurdu. Eh. O bunu Salih b. Ahmed, Muhammed b. İşkab ve Ebu Hanife yoluyla rivayet etti. O bunu Muhammed b. Muhammed b. Muhalled, Abdurrahman b. el-Ezher, Abdullah b. Yezid el-Mukri ve Ebu Hnaife yoluyla rivayet etti. – Bak. Cami-ul Mesanid I, 267. Bunu Hasan b. Ziyad Kitab-ül Asar’ında zikredilemeyen senediyle İmamdan rivayet etmiştir. Bak. Cami-ul Mesanid I, 268. İbn Hüsrev bunu Müsnedinde (varak: 189) senediyle Hasan b. Ziyad, Ebu Hanife, Hişam b. Urve, babası ve Hz. Aişe yoluyla rivayet etti. Hz. Aişe dedi ki, Fatıma bint Ebu Hubeys Hz. Peygamber’e gelip ya Resulellah, dedi. Ben bir ay, iki ay ve üç ay hayız görüyorum. –Başka bir rivayette ben hayız oluyorum ve iki-üç ay temizlenmiyorum, dedi. Resulullah ona şöyle buyurdu: Hayız bittiği zaman, başka bir rivayette senin hayzın bittiği zaman, temizliğin için guslet ve her bir namaz (vakti) için abdest al”, buyurdu. Eh. Burada “damar” kelimesi zikredilmedi. Ebu Davud bu hadisi, Ahmed b. Yunus, Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli, Züheyr, Hişam, Urve ve Hz. Aişe yoluyla rivayet etti ki, Fatıma bint Ebu Hubeys Hz. Peygambere gelip şöyle dedi: Ben hep hayız gören bir kadını. Hiç temizlenmiyorum.

kendisinden kan akan bir damar yerine koydu. Bu ancak burundan akan kan veya vücudun başka bir yerinden gelen²¹²² kan mesabesindedir. Ancak istihaz kanı ile hayız kanının çıktıkları yer aynı²¹²³ olsa bile bunların hükümleri farklıdır. Buna göre hayız kanında namaz terk edilir²¹²⁴ eğer kadın hayızlı iken oruç tutarsa o bunu sonra yeniden kılar. İstihaza kanına gelince bu aynı burundan akan kana benzer; hükümleri aynıdır. O bunda her namaz için abdest alır ve namazını kılar, kocası ile cinsel ilişki kurar ve o bu haliyle aynı temiz kadın mesabesinde olup orucunu tutar. Kadına, kendisiyle birlikte temiz bir kadın mesabesinde hükmünü verdiren her bir kan, kadının başka temiz günleirni hayızlı yapamaz.²¹²⁵

Bir kadın ilk defa kanı bir gün süre ile gördü, sonra kan 9 gün kesildi, bu hayız olur mu, ne dersiniz? Hayır, dediler. Onlara şöyle denildi: Kadının burnu kanasa veya vajinanın dışından bir yerinden kan aksa o, bu yüzden temiz olduğu 9 gün içinde hayızlı olur mu? Onlar hayır, dediler. Onlara şöyle denildi: Vajinadan gelen kan 11. günde hayız mıdır? Hayır, dediler. Onlara şöyle denildi: Bu istihaza mıdır? Evet, dediler. Onlara şöyle denildi: Bu istihazenin hükmü, namaz, oruç ve başka şeylerde aynı burundan akan kanın hükmü gibi midir? Evet, dediler. Onlara şöyle denildi: Onun kadına olan hükmü hayız değil, olduğu halde, bu bir gün²¹²⁶ kadının temiz olduğu 9 günü nasıl hayız yaptı? Bu (önemli) bir şey değildir.²¹²⁷ Hayız ancak, iki kanın her ikisi de hem ilk gelen ve hem de son gelen hayız olduğu zaman hayızdır. Eğer bu ikisi arasındaki temizlik süresi hayız günleri kadar veya daha az olursa, kadın her ne kadar kanama görmemiş olsa bile, biz bunların hepsini hayız sayarız. Çünkü hayızlı kadın, kanı devamlı akıyor görmez; çünkü kan bazen akar, bazen kesilir. Böylece onun kanının evveli hayız ve sonu da hayız olursa, bugünleirni hepsi hayız sayılır. Ancak kanın evveli hayız olup da sonu istihaza olursa veya evveli hayız olmaz, sonu da hayız olmazsa, aradaki olan günler asla hayız sayılmaz. Eğer evveli hayız değil, sonu hayız ise, kadının kan görmediği bu günler hayız olmaz.

Genç kız hiç hayız görmemiş olduğu halde ergenlik çağına ulaştığı zaman o, bir gün süre ile kanı görür, sonra bu kan 8 gün kesilir. Sonra onu 3 gün görür ve sonra kesilirse, Ebu Yusuf'un bu konudaki kıyası (şöyledir): ilk evvelki gün ile temiz olan 8 gün ve kanı görmüş olduğu 10. gün bunların hepsi hayızdır. Kanı görmüş olduğu iki gün, yani 11. gün ile 12. gün ise istihazadır. İmam Muhammed ise son 3 gün hayızdır; bundan başkası da istihazadır, dedi. Eğer kadın, kanı ilk defa gördüğü zaman onu 1 gün süreyle görür ve sonra kan 9 gün kesilir. Böylece tam 10 gün olur sonra gelecek 3 günde kanı görürürse ve sonra kesilirse bu konuda Ebu Yusuf'un görüşünün kıyası şudur: Kadının kanı gördüğü ilk gün ile tuhrü gördüğü 9 günün hepsi hayızdır. Kanı²¹²⁸ gördüğü²¹²⁹ 3 gün ise istihazadır. Artık o, 10

Böylece namazı bırakacak mıyım? Hz. Peygamber, Bu ancak damar kanıdır, hayız kanı değildir. Senin hayız dönemim geldiğinde namazı bırak; bittiğinde ise guslet, kanı kendinden temizle, sonra da namaz kıl Eh. S. 43

²¹²² “ellezi” kelimesi “Z” nüshasından düşmüştür.

²¹²³ “min mevdiin” kelimesi “H” nüshasında “min mahreci mevdiin” olarak geldi.

²¹²⁴ “fe yutrakü” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarında “fe tutrakü” olarak geldi.

²¹²⁵ “yecalü” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²¹²⁶ “el-yevm” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²¹²⁷ Serahsi'nin Mabsut'unda (III, 155) şöyle denildi: İmam Muhammed, kitabında (Kitab-ül Asl) Ebu Yusuf'a itiraz ederek şöyle dedi: On birinci günde görülen kan, özür (istihaze) kanı olduğu için, burundan akan kana benzer. Hayız kanı olmayan bir kanla, temizlik günlerinin hayız sayılması caiz olmuş olsaydı, burundan akan kanla da hayız sayılması caiz olmuş olurdu. Ayrıca bu kanın kendisi bile hayız kanı değildir. Böylece bu kana dayanarak bir temizlik dönemi nasıl olur da hayız sayılabilir? Eh. Bu şekilde onun uzun sözü güzel bir şekilde kısaltılmış oldu. Sonra yazar, Ebu Yusuf'un getirdiği delilleri ve onun İmam Muhammed'e olan cevabını söyledi.-Eğer geniş açıklama istersen oraya bak.

²¹²⁸ “ed-deme” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²¹²⁹ “tuhur ve hayz... kelimeleri “Z” ve “A” nüshasından düşmüştür.

gün geçtiği zaman²¹³⁰ gusleder, her vakit için abdest alır ve namazını kılar. İmam Muhammed'in görüşüne göre ise kadın kanı son olarak görmüş olduğu 3 gün hayızdır: o, bu günlerde namazı ve orucu bırakır. Fakat kadının kanı gördüğü ilk gün ise istihaza olup o bugün oruç tutar, namaz kılar ve kocası kendisine gelebilir.

Genç kız hiç hayız görmemiş olduğu halde ergenlik çağına ulaştığı zaman o, 3 gün süre ile kanı görür, sonra bu kan 7 gün kesilir; böylece tam 10 gün olur. Sonra o, 11. gün kanı görür, sonra kesilir. Ebu Yusuf bu ilk 3 gün ve tuhrü gördüğü 7 gün hakkında bunların hepsi hayızdır, dedi. Fakat kanı gördüğü 11. gün ise istihazadır. İmam Muhammed'in görüşüne gelince, kadının kanı gördüğü ilk 3 gün hayızdır; bundan başka diğerleirnin hepsi istihazadır. Çünkü onun 11. gün, görmüş olduğu kan istihaza kanıdır. Bu sebeple onun tuhrü gördüğü bu 7 gün hayız olamaz. Eğer kadın ilk defa görmüş olduğu kanı 4 gün süreyle görse, sonra o 5 gün kesilse, sonra 2 gün görse, sonra kesilse, bu konuda Ebu Yusuf'un görüşü şudur: İlk günler ve kadının tuhrü gördüğü 5 gün ve onun kanı gördüğü 10. gün bunların hepsi hayızdır. Fakat kanı gördüğü 11. gün ise istihazadır. O, o gün oruç tutar, namazını kılar ve eşi kendisine gelebilir. –Bu konuda İmam Muhammed'in görüşü de böyledir. Çünkü onun kanı gördüğü 10. gündeki kan hayızdır. Böylece ondan önce görülen de hayız olur.

ÂDETİ DÜZENSİZ BİR KADININ DEĞİŞEN HAYIZ ve TEMİZLİK HALLERİ

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Genç kız, henüz hayız görmediği halde ergenlik çağına geldiği zaman o, üç ay geçinceye kadar devamlı bir şekilde bir gün temizlik, bir gün kanama görürse sonra kanama durursa Ebu Yusuf bu konuda şöyle dedi. Onun ilk on günü hayız, yirmi günü ise temizlik sayılır. Muhammed ise O ilk kanı gördüğünden itibaren dokuz gün hayız ve yirmi bir günü ise temizlik süresi sayılır. O, dokuz gün hayız; on bir gün ise temizdir. On birinci gün hayız sayılmaz, çünkü o, o gün temizliği görmüştür. Ondaki sonraki gün de hayız olmaz; böylece biz onun hayız kabul ediyoruz.²¹³¹

Eğer kadın üç ay geçinceye kadar iki gün hayız ve iki gün de tuhur görmüş olsa, o ilk kanı gördüğü günden itibaren on gün hayız ve yirmi gün ise temiz sayılır. On gün hayız, yirmi gün ise temizdir. Ebu Yusuf'un görüşüne göre yirmi gün hayız ve yirmi gün tuhur sayılır. İmam Muhammed'e göre ise ilk kanamadan itibaren on gün hayız, yirmi iki gün ise temiz sayılır. Bundan sonra altı gün hayız, yirmi iki gün temizdir. On gün hayız, geri kalan günler temizdir.

Eğer o, üç ay geçinceye kadar üç gün hayız, üç gün de tuhur görmüş olsa Ebu Yusuf'un görüşüne göre on gün hayız, yirmi gün temiz sayılır. On gün hayız, yirmi gün temizdir. On gün hayız, yirmi gün temizdir. İmam Muhammed'in görüşüne göre ise üç ay geçinceye kadar²¹³² o, dokuz gün hayız, yirmi bir gün ise temiz sayılır.

Eğer o, dört gün hayız, dört gün de tuhur görmüş olsa, Ebu Yusuf'un görüşüne göre bu, üç ay geçinceye kadar²¹³³ on gün hayız ve yirmi gün tuhur sayılır. İmam Muhammed'in görüşüne göre ise, o kanı ilk gördüğü günden itibaren on gün hayız ve yirmi iki gün temiz²¹³⁴ sayılır. Dört gün hayız, yirmi sekiz gün temizdir. Dört gün hayız, geri kalan günler ise temizdir.

²¹³⁰ “inde” kelimesi esas nüshadan düşmüş, ancak biz onu “H” ve “Z” nüshasından alıp ilave ettik.

²¹³¹ “fe nesıruhu” kelimesi “H”1 nüshasında “fe yesıruhu” olarak gelmiştir.

²¹³² “te’ti” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarında böyle, esas nüshada ise “ye’ti”dir.

²¹³³ “te’ti” kelimesi “Z” nüshasında “ye’ti” olarak gelmiştir.

²¹³⁴ “tuhun” kelimesi “H” nüshasında böyle, “A” ve “Z” nüshasında ise “tuhun” olarak gelmiştir.

Eğer o, beş gün kan ve beş gün tuhur; beş gün kan, beş gün tuhur görmüş olsa, böylece üç ay geçse Ebu Yusuf'un görüşüne göre, ilk kanı gördüğü günden beri on²¹³⁵ gün hayız, yirmi gün tuhur; on gün hayız, yirmi gün tuhur; on gün hayız²¹³⁶ yirmi gün tuhur sayılır. İmam Muhammed'in görüşüne göre ise beş gün hayız, yirmi beş gün tuhurdur. Üç ay geçinceye kadar beş gün hayız, yirmi beş gün ise tuhurdur. Beş gün hayız yirmi beş gün tuhurdur. Onun kan görmediği beş gün nasıl olur da hayız sayılır. Hâlbuki o, bundan sonra on birinci günde ancak istihaza²¹³⁷ kanı görmüştür. İshaza kanı ise temizdir. Onun bir kan görmediği gün nasıl olur da hayız olur; hâlbuki o, ondan sonra da bir kan görmemiştir.²¹³⁸

Eğer o, ilk kanı gördüğü zaman üç ay geçinceye kadar altı gün kan, altı gün tuhur; altı gün kan, altı gün tuhur; altı gün kan altı gün tuhur görürse, kanı gördüğü ilk günden itibaren on gün hayız olur; kanı görmediği günler Ebu Yusuf'un görüşüne göre yirmi gün tuhur, on gün hayızdır ve yirmi gün tuhurdur.²¹³⁹ İmam Muhammed'in görüşü ise²¹⁴⁰ onun kanı ilk gördüğünden altı gün hayızdır, otuz gün ise temizdir. Altı gün hayız, on sekiz gün temizdir. Altı gün hayız, geri kalan günler temizdir. Çünkü kadın ikinci hayızda ilk belli adet günlerinde kanı görmemiştir ve o tuhrü gördüğü bütün günlerinde o hayız olmaz. Onun temiz olduktan sonra kanı gördüğü altı gün hayızdır, bundan başkası ise istihazadır.

ÂDETİ BELLİ OLAN KADININ HAYZININ ARTIP EKİLMESİ

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Bir kadın her ayın evvelinde beş gün belli bir hayız gördüğü zaman böylece o bir defa ayın evvelinde dört gün hayız olur; sonra kanı on beş gün kesilir. Sonra o bunun arkasından bir gün daha hayız olur ve on günü tamamlamış olur. İşte bu on günün hepsi hayızdır. –Bu Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşüdür.

Eğer o, ayın evvelinde kanı üç gün görürse, sonra dokuz gün kesilse, sonra o bir gün veya iki gün ya da üç gün süre ile kanı görse, İmam Muhammed'e göre ilk üç gün hayızdır, ondan başkası da istihazadır. Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Ayın evvelinden beş gün yani kanı görmüş olduğu üç gün ile temiz olduğu günlerden iki gün o, hayızdır. Bundan başka günler²¹⁴¹ ise istihazadır. İmam Muhammed buna şöyle cevap verdi: Onun tuhrü gördüğü bu iki gün nasıl hayız olur? Oysa o, bundan sonra hayız olan bir kan görmedi, onun gördüğü kan ancak istihaza kanıdır. Bu kan da temizlik sürecini hayız yapamaz.

Eğer onun hayızı, ayın evvelinde beş gün ise böylece o, kanı üç görüp sonra beş gün kesilirse, sonra üç gün kan gelir, sonra kesilirse²¹⁴² İmam Muhammed'in görüşüne göre hayız, ilk üç gündür; bundan başka günler hayız olmaz. Ebu Yusuf ise ayın başından beş gün yani kanı gördüğü üç gün ile bundan sonraki iki gün bunların hepsi hayızdır, dedi. Buna göre kadın bu iki günde üzerine farz olan bir oruç tutmuş ise artık onu kaza eder. Çünkü ayın başından beş gün onun hayız günleriydi; o bu beş günün hepsinde hayızlıdır. İmam

²¹³⁵ “aşratün” kelimesi yerine nüshalarda “hamsetün” kelimesi gelmiştir. Doğrusu “aşratün”dür. “hamsetün” tahriftir. Üçüncü neviden sonra gelen ibare bunu teyit etmektedir. Çünkü İmam Ebu Yusuf'a göre hayzın tuhurla son bulması caizdir.

²¹³⁶ “hayzan” kelimesi esas nüshada ve “Z” nüshasında böyle, “H” nüshasında “Thrun” kelimesi gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

²¹³⁷ “istihaza” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarında “el-istihazetü” olarak gelmiştir.

²¹³⁸ “badeha hayzan” ifadesi “Z” nüshasında “badü hayzan” olarak gelmiştir.

²¹³⁹ Nüshalarda metin böyledir. Hâlbuki burada “on gün hayız, yirmi gün ise tuhurdur” cümlesi düşmüştür. Onun söylenmesi gerekir.

²¹⁴⁰ “ve emma” kelimesi “H” nüshasında “fe emma” olarak gelmiştir.

²¹⁴¹ “siva” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁴² “hamsete eyyamin”...” buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

Muhammed ise o, temiz olduğu bu iki günde hayız olmaz. Çünkü o, bu iki günden sonra²¹⁴³ kan görmedi ki, hayız olsun dedi. Eğer o, bu son üç²¹⁴⁴ gün kanı görmemiş olsaydı, bu iki gün hayız olurmuydu²¹⁴⁵ ne dersin? Hayır, dedi, o ancak bu son üç günde bir kanı gördüğü zaman bu iki gün hayız olur. O dedi: Bu üç günün içinden belli bir gün²¹⁴⁶ o hayız sayılır mı, ne dersin? Hayır, dediler. O bu günde namaz kılar, oruç tutar ve kocası kendisine gelebilir mi, çünkü kadın bu bu günde temiz mesabesindedir, diye sordu. Onlar evet, dediler. O iki gün hayız olmadığı ve kadın bunlarda kanama görmediği halde bu kan nasıl oluyor²¹⁴⁷ da hayız olur, dedi? Bu²¹⁴⁸ bir şey ifade etmez, bu iki gün hayız²¹⁴⁹ da sayılmaz. Ancak o bu iki günden sonra bir kan görürse²¹⁵⁰ hayız olur.

Eğer bir kadının hayızı ayın başında beş ise böylece o ayın evvelinde bir veya iki gün kan görse, sonra o, onuncu ve on birinci günlerde kan görse sonra bunun arkasından kan kesilse (bu konuda) İmam Muhammed şöyle dedi: Bu kandan hiçbirisi hayız olmaz. Çünkü ikinci kan, istihazadır; dolayısıyla o temizdir. Ayın başında o, hayız günlerinde kanı sadece bir veya iki gün görmüştür, hayız üç günden daha az olamayacağı için, dolayısıyla bu da hayız olmaz. Ebu Yusuf ise kadın kanı ister görsün ister görmesin ayın evvelindeki beş gün hayızdır, demiştir.

Eğer o, onuncu, on birinci ve on ikinci günlerde bir kan görmüş olsa, zaten o, ayın başında da bir gün veya iki gün süreyle bir kan gördü. İmam Muhammed bu konuda şöyle dedi: Kadının ayın evvelinde gördüğü kan, istihaza olup o namazını kaza eder, eğer tutmuş ise orucu onun için yeterli olur. Bu üç gün²¹⁵¹ ise, eğer bu günlerle²¹⁵² bundan sonra gelecek kan arasında on beş temiz²¹⁵³ gece olursa, hayızdır.²¹⁵⁴ Çünkü bu yerdeğiştirmiş bir hayızdır.²¹⁵⁵ Ebu Yusuf şöyle dedi: Bu son üç gün istihazadır. Ayın evvelinden beş gün ise hayızdır. Ayın evvelinden bu vakitte gündüzleyin ancak kısa bir zaman müstesna o kanı görmemiş olsa bile (hayızdır). İmam Muhammed ise onun kanı gündüzün bir saatinde görmesiyle temizlik süresi hayız mı olur dedi? Hayza benzeyen, bilinen (belli) kan, hayız değildir! Bunları ileri süren kimsenin şöyle söylemesi gerekir: Eğer bu kadın ömrünün yirmi senesinde bunu tespit etmiş olsa, o ayın evvelinde gündüz bir saat kanı görür, sonra kesilir, sonra beş gün onu görünceye kadar²¹⁵⁶ onuncu, on birinci, on ikinci ve on dördüncü

²¹⁴³ “badehüma” kelimesi nüshalarda “badeha” olarak gelmiştir. Doğrusu “badehüma”dır. Buradaki zamir iki güne gider.

²¹⁴⁴ “es-selaseti” kelimesi “A” nüshasında “es-selasi” olarak geldi.

²¹⁴⁵ Burada soru edatı hemze, esas nüshadan ve “Z”den düşmüştür. Fakat biz onu “H”den alıp ilave ettik.

²¹⁴⁶ “el-yevme” kelimesi esas nüshada böyledir, “Z” ve “H” nüshalarında ise “el-yevme” yerine “haza’l yevme” kelimesi gelmiştir.

²¹⁴⁷ “yesiryu” kelimesi, “H” nüshasında böyle, “A” ve “Z” nüshalarında ise “nesiryu” olarak gelmiştir.

²¹⁴⁸ “Haza” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁴⁹ “hayzan kelimesi “Z” nüshasında “illa hayzan” olarak geldi. Bu bir şey ifade etmez.

²¹⁵⁰ “illa en tera” ifadesi, “H” nüshasında “ela tera en” olarak gelmiştir ki, bu bir tahriftir. Çünkü “en” kelimesi önce gelmesi hakkı iken sonra getirilmiştir.

²¹⁵¹ “el-eyyam” kelimesi “Z” nüshasından düşmüştür.

²¹⁵² “beyneha” kelimesi “H” nüshasında “beynehuma” olarak gelmiştir.

²¹⁵³ “tuhuran” kelimesi Muhtasar’da böyledir. Üç nüshada ise ötre ile “tuhuran” şeklinde gelmiştir.

²¹⁵⁴ “Hayzun” kelimesi “Z” ve “H” nüshalarında böyledir. Esas nüshada ise bunun yerine “tuhuran” kelimesi gelmiştir. Serahsi Mebcut’unda şöyle diyor: İntikal iki çeşittir: 1- Âdetin yer değiştirmesi (Burada “yer” kelimesini Mebcutta geçen “mevzi” kelimesine karşılık olarak kullandık; bunu yer olarak değil zaman olarak anlamak daha doğrudur sanıyoruz) 2- Âdetin sayısal süresinin değişmesi. Sayısal sürenin değişmesi Ebu Hanife ve İmam Muhammed’e göre iki kere görmediği müddetçe bir defa ile gerçekleşir. Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Âdetin yer değiştirmesi bir defa ile de olabilir. İlh. III, 174. Daha fazla bilgi istersen Mebcut’a bak.

²¹⁵⁵ Şerh-ul Muhtasar’da Serahsi şöyle dedi: Muhammed’e göre son üç gün bedel yoluyla hayız olur. Çünkü artık bundan sonra ikinci hayız zamanına kadar geriye tam bir temizlik süresi kalacağı için ibdal yapma imkânı vardır. Eh. III, 179.

²¹⁵⁶ “Hatta” kelimesi esas nüshadan düşmüştür.

günlerde kanı görür. Böylece o, her bir ayda, ayın evvelinde bir saat kanı bu şekilde ve bu haliyle beş gün görmüş olur. İşte İmam Muhammed'e göre bir saat müstesna şehrin evvelinde beş gün temizliği gördüğü süreç hayızdır. Kanı görmüş olduğu bu beş gün ise hepsi temizlik süresidir; kadın burada orucunu tutar, namazını kılar ve kocası kendisine gelebilir! Bu bir şey değildir; olay benim açıkladığım gibidir.

BELLİ BİR ÂDETİ OLAN KADININ HAYIZ VE TEMİZLİK HALLERİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER²¹⁵⁷

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Bir kadının hayızı ayın evvelinde beş gün olsa bu her bir ayda bellidir. Böylece kadın ayın başında bir gün kan, bir gün de temizlik gördü. Böylece bu hal on günden fazla sürerse bu ilk beş gün hayızdır. Bundan başka günler ise istihazadır. —Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed bu görüştedir.

Eğer kadın ayın ilk gününde temizlik, ikinci gününde kan; üçüncüde temizlik, dördüncü günde kan görse ve böylece bu on günden fazla devam etse bu konuda Muhammed'in görüşü şudur: Ayın ilk günü hayız değildir. Bu ilk günden sonraki üç gün hayızdır. Bundan başka günler ise istihazadır. Ebu Yusuf'un görüşüne gelince, ilk gün hayız değildir. Geri kalan diğer dört günün hepsi ise hayızdır.

Eğer onun hayızı, ayın evvelinde beş gün olmuş ise böylece o ilk gün hayız, ikinci gün ise temizlik görmüş ise, üçüncü hayız, dördüncü temizlik; beşinci hayız, altıncı temizlik, yedinci hayız, sekizinci temizlik; dokuzuncu hayız, onuncu gün temizlik görmüş ise ve sonra kan kesilmiş ise ayın evvelinden dokuz gün hayızdır, bundan başkası ise temizdir. Bu, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüdür.

O ayın ilk gününde temizliği, ikinci gününde ise hayızı görmüş olsa, üçüncü temizliği, dördüncü hayızı; beşinci temizliği, altıncı hayızı; yedinci temizliği, sekizinci hayızı; dokuzuncu temizliği, onuncu gün hayızı görse, sonra kanı kesilse, bunlardan dokuz gün hayızdır. Bunlardan ilk gün ise temizdir. Çünkü o bu günde bir kan görmemiştir. Bu Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüdür.

Bir kadının normal âdeti, ayın evvelinde beş gün olup böylece o, ayın başında bir gün kan, bir gün temizlik ve bir gün kan görerek bu şekilde on günü tamamlar ve bunun üzerine bir (gün) ziyade yapmazsa, ayın evvelinden önce geçen ilk gün istihazadır; ayın evvelindeki on güne gelince, bunlardan geçen dokuz günün ilk günü hayızdır.²¹⁵⁸ Bundan sonra gelen sekiz gün ve kan görmediği onuncu gün ile daha sonra gelen günlerin hepsi temizdir. Eğer o, on birinci gün yine kan görmüş olsa²¹⁵⁹ ve sonra bu kan kesilse İmam Muhammed'in bu konudaki görüşü şudur: Onun kanı gördüğü üçüncü gün de olduğu halde bunlardan üç gün hayızdır. Kan görmediği dördüncü gün ile kan gördüğü beşinci gün ve bundan başka günler istihazedir. Çünkü ilk gün onun görmüş olduğu kan, hayız kanı değil, istihaze kanıdır.²¹⁶⁰ Böylece bu kan, hayız kanından başka bir şey olunca, artık bundan sonraki ve kan görmediği gün hayız günlerinden birisi olduğu halde yine temiz olur. Sonra o, üçüncü gün aslında bu onun hayız günlerinin ikincisidir, kanı görür ve bu onun ilk hayızı olur. Sonra o dördüncü gün, bu onun hayız günlerinin üçüncüsüdür, tuhur görür. Sonra o, beşinci gün, aslında bu onun hayız günlerinin dördüncüsüdür, kan görür; böylece bu²¹⁶¹

²¹⁵⁷ Bu başlık “H” nüshasında “bab-ül hayızı ellezi yekunü li'l-mer'ti fihî eyyamün marufetün fe yetekaddemu ev yeteahharu” şeklinde gelmiştir.

²¹⁵⁸ “istihaza” kelimesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁵⁹ “raeti'l yevme” ifadesi, müstensihin yanlışlığıyla “raeti'd deme el-yevme” olarak gelmiştir.

²¹⁶⁰ “Çünkü kan gördüğü...” ifadesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁶¹ “zalike” kelimesi “Z” nüshasından alınıp ilave edilmiştir.

tuhru gördüğü gün, onun hayız olan bu iki günün arasında bulunur. Zira onun öncesi hayızdır.²¹⁶² sonrası da hayız kanıdır. Aslında bu onun hayız günlerinin beşincisi olan ve bundan sonra hayız kanı görmediği ve onun tuhru gördüğü altıncı gün, işte bu gün hayız değildir. Böylece onun hayız günleri, hayız günleirnden ikinci gün ve üçüncü gün ve dördüncü gün olmaktadır. Bundan önce ve sonra olan günler ise istihazadır. Ebu yusuף'un görüşüne gelince, kadını ayın evvelinden beri geçmiş olan zamanda tutan bu beş günün hepsi, hayızdır. Kanı gördüğü bundan önceki ve sonraki günlerin hepsi de istihazadır. – Muhammed ise şöyle dedi: Onun hayız günlerinden olan ilk gün, o kan görmediği halde nasıl hayız olur? O ancak daha önce geçen bir günde bu hayız kanı olmadığı halde kanı görmüştür. Böylece onun hayız günlerinden olan ve kanı görmediği bu ilk gün nasıl olur da hayız olur? Hâlbuki o, bundan önce de hayız görmüştür. Bu bir şey değildir. Zaten ancak hayız olan kan, hayızdır. Tuhur da hayız olan iki kan²¹⁶³ arasında bulunan kısımdır. Bundan başkası ise istihazadır.

ADET GÜNLERİ BELLİ OLAN BİR KADININ HAYZINDA KANIN ERKEN VEYA GEÇ GELMESİ²¹⁶⁴

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Eğer bir kadının hayzı, her ayın evvelinde belli olup beş gün ise²¹⁶⁵ böylece o, bu beş günden önce beş gün kan görse belli adet günlerinde tuhur görse ve bundan sonra da bir gün²¹⁶⁶ iki gün veya üç gün kan görse Muhammed bu konuda ilk beş gün hayız, bundan başka günler ise istihazadır, dedi. Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Onun tuhur gördüğü beş gün hayızdır²¹⁶⁷ kan gördüğü beş gün ile yine kan gördüğü diğer iki gün ise istihazadır. İmam Muhammed, onun kan görmediği günler nasıl olur da hayız olur, kan görmüş olduğu günler ise tuhur olur, dedi? Bu böyle yirmi yıl

²¹⁶² “hayzun” kelimesi nüshalarda böyledir, hâlbuki bunun doğrusu “hayzan” şeklindedir. “H” nüshasında “hayzun” kelimesinden sonra şu cümle gelmiştir: “kane min-el yevmi’l lezi badehu’l lezi lem tera fihi’d deme tuhran aydan” Bu ibare daah önce geçti. Müstensih bunu yanlışlıkla yeri olmayan bir yerde tekrar getirmiştir.

²¹⁶³ “ellezeyni” kelimesi “H” nüshasında “ellezani” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlışlıktır.

²¹⁶⁴ Bu bölümün başlığı “H” nüshasında daha önceki bölümün başlığıdır. Öncekinin başlığı da burada yazılmıştır. Bu müstensihin bir yanlışlığıdır. O bölümlerin istinsahını bitirdikten sonra başlıkları kırmızı ile yazmak için onları bırakıyordu. Böylece o, bunları yerlerine koymada yanılmıştır.

²¹⁶⁵ Serahsi Mabsut’unda (III, 180) Hayzın Erken Olması ve Gecikmesi Bölümü’nde şöyle dedi: Belli bir adeti olan kadın, adet günlerinden önce bir kan görse bu üç kısma ayrılır: Birinci kısımda kadın ittifakla hayızdır. İkinci kısımda âlimler bunun adet olup olmadığına ihtilaf etmişlerdir. Üçüncü kısımda ise Ebu Hanife’den iki rivayet vardır. Birinci kısma gelince, burada kadın adet günlerinden önce, kendi başına hayız sayılması mümkün olmayan bir kan gördüğü zaman, adet günleirnde ise kendi başına hayız sayılabilecek kadar bir süre kan görse ve bunların hepsi on günü geçmese bu sürenin tamamı ittifakla hayızdır. Çünkü kadının âdetinden önce gördüğü kan yalnız başına değil, onun adet günlerinde gördüğü kana tabi olur. Nevadir-us salât (Namazda ender rastlanan meseleler) bahsinde Ebu Hanife’den genel olarak erken gelen kanın hayız olmadığı söylenmiştir. Fakat bu, kanın yalnız başına hayız sayılmasının mümkün olmadığını gösterir. Âlimlerin adet olup olmadığına ihtilaf ettikleri ikinci kısım ise üçe ayrılır: Birincisi kadın beş günlük belli âdetinden önce beş veya üç gün kan görür. Veya o, bu beş günlük adet zamanında hiç kan görmedi. Ya da o, bu beş günden önce bir veya iki gün, beş günün evvelinden de bir veya iki gün kan gördü. Bunların ikisi de toplanmadıkça ikisinden birisinin yalnız başına hayız sayılması, mümkün değildir. Bu sebeple Namaz Bahsinde bu günlerin hepsi birden hayız olduğu söylenmiştir. – Bu Ebu Yusuf ile Muhammed’in görüşüdür. Ebu Hanife’in görüşünden ise bahsedilmemiştir. Hâlbuki Nevadir-us salât üzerine olan ihtilafta Ebu Hanife’ye göre bu günlerden hiçbirinin hayız olmadığı açıklanmıştır. –(dediği yere kadar): Üçüncü kısım kadın, adet günlerinden önce yalnız başına hayız sayılacak kadar kan görür ve bununla beraber adet günlerinde de kan görür. Böylece Ebu Yusuf ile Muhammed’e göre on günü aşmadıkça bunların toplamını hayız saymakta bir zorluk yoktur. Bu önce görülenin sonra görülene kıyasla varılan bir hükümdür. –İlah. Daha fazla açıklama istersen oraya bak.

²¹⁶⁶ “yevmen” kelimesi “H” nüshasında müstensihin yanlışlığı olarak “yevmani” şeklinde gelmiştir.

²¹⁶⁷ “elleti” kelimesi “H” nüshasında “ellezi” olarak gelmiştir.

devam etse onun tuhru hiç hayız olmuş olur mu, kanı da tuhur olur mu? Bu hiçbir şey ifade etmez. Tuhur, ancak daha önce kan varsa hayız olur. Daha sonra kan varsa hayız olur. Fakat bundan başka onun kan görmediği günler hayız olmaz.

Bir kadının hayzı her ayın evvelinde beş gün olsa böylece onun hayzı erken gelip o, adet günlerinden beş gün önce kanı görse, sonra bunun arkasından adet günlerinden iki gün kan görse ve sonra o adet günlerinden üç gün tuhur görse, sonra bunun arkasından üçgün kan görse, sonra bu kan kesilse, İmam Muhammed, bu konuda ilk beş gün hayız, bundan başka günler ise istihazdır, dedi.

Eğer o ilk beş²¹⁶⁸ gün kan görmüş olsa sonra hayız günlerinden üç gün tuhur görse, sonra hayız günlerinden iki gün kan görse sonra bunun arkasından üç gün kan görse ve sonra bu kan kesilse İmam Muhammed bu konuda şöyle dedi: Onun kan gördüğü beş günün hepsi hayızdır, bundan başkası da istihazdır. Çünkü bu ilk beş gün hayız olunca bundan başka günler de istihaza olur. Eğer biz evvelki günleri hayız saymamış olsaydık, o günler hayız olmazdı. Böylece bizim bu ilk günleri hayzı saymamız gerekir. Bu ilk günler hayız sayıldığı zaman artık bundan başka günler de istihaza olur. Çünkü o, burada üç gün kan görmemiştir. O orada üç gün kan görmeyince öyleyse bu intikal etmiş hayız demektir. Çünkü üç günden daha az olan bir kan hayız olmaz.

Eğer bir kadının âdeti ayın evvelinde beş gün olup böylece onun hayzı beş gün erken geldi ve o normal hayız günlerinden önce beş gün kan gördü. Sonra adet günlerinden üç gün kan gördü, sonra iki tuhur gördü ve sonra bunun arkasından üç gün kan gördü. Böylece bunların hepsi on üç gün eder ki, o ancak onun adet günlerinde özel olarak kan gördüğü üç gün müstesna, o, bu sürecin evvelinde ve sonunda istihazedir. Eğer o, hayız günlerinden önce beş gün kan görse sonra iki gün tuhur görse, sonra geri kalan hayız günlerinden üç gün kan görse sonra diğer üç gün kan görse hüküm yine böyledir; bunların hepsi on üç gün eder. Bu günlerin hepsi istihazedir. Ancak adet günlerinden onun kanı gördüğü üç gün istihaze değildir. Çünkü bu üç gün hayızdır, diğer başka günler ise istihazdır. –Bunların hepsi Muhammed’in görüşüdür. Ebu Yusuf ise şöyle der: O (geçen) bu günlerin hepsinde kanı ister görmüş olsun ister görmesin, onun geçirmiş olduğu bu beş gün hayızdır.

HAYZIN ALIŞILMIŞ DÜZENLİ GÜNLERİNDEN BAŞKA GÜNLERE KAYMASI²¹⁶⁹

İmam Muhammed şöyle dedi: Bir kadının hayzı ayın evvelinde kendisi için belli olan üç gün olup böylece onun hayzı ayın başından önce on bir gün erken gelmiş ve adet

²¹⁶⁸ “el-hams” kelimesi “H” nüshasında “el-hamsetü” olarak gelmiştir.

²¹⁶⁹ . Serahsi, hayzın yer değiştirmesi konusunda Mebsut’unda şöyle diyor: İntikal iki çeşittir: 1- Âdetin yer değiştirmesi (Burada “yer” kelimesini Mebsutta geçen “mevzi” kelimesine karşılık olarak kullandık; bunu zamandaki değişiklik olarak anlamak gerekir.) 2- Âdetin sayısal süresinin değişmesi. Sayısal sürenin değişmesi Ebu Hanife ve İmam Muhammed’e göre iki kere adet görmediği müddetçe bir defa ile gerçekleşir. Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Âdetin yer değiştirmesi bir defa ile de olabilir. —dediği kadar) Adet zamanı iki şekilde değişir: Bu bazen âdetin dışı bir zamanda kanı iki defa görmekte olur. Bazen de kanın adet zamanında iki defa görülmemesiyle olur. Serahsi, “Âdetin Değişmesi ile İlgili Meselelerin Esaslarını Açıklama Bölümü”nde şöyle dedi: Adet, asli (düzenli) ve calı (düzensiz) olmak üzere iki çeşittir. Düzenli âdetin şekli, bir kadının iki defa veya daha fazla uygun ve düzenli olarak hayız kanını ve temizlik süresini peşpeşe görmesidir. Düzensiz âdetin şekli ise bir kadının aralarında uygunluk olan, fakat farklı iki kan ve iki temizlik görmesi, ya da onun değişik temizlik ve değişik kan süreleri görmesidir. Böylece adetlerin ortalamasını kabul edenlerin görüşüne göre, bu adetlerin ortalaması ve son iki âdetin en azını kabul edenlerin görüşüne göre ise, iki âdetin en azı kadın için adet kabul edilir. Netice olarak bu, düzenli adet zamanlarında kadının düzensiz adeti olur. Bu âdetin calı (düzensiz) olarak adlandırılması, bunun kadın için zarureten adet kabul edilmesi ve gerçekten burada âdetin sübutuna delil bulunmaması sebebiyledir. Eh. III, 184.

günlerinde ise temiz olmuş, bu durumda o, ne bu zamanda ve ne de bundan sonra bir kan görmemiştir. Ebu Hanife'nin bu konudaki görüşünün yorumu şöyledir.²¹⁷⁰ Bu on bir günün hepsi istihazedir. Ancak bu haliyle onun kanı başka bir on bir gün daha devam ederse yani böylece kan devam ederse ilk günlerden üç gün hayızdır. Evvelinden itibaren son on bir günden²¹⁷¹ üç gün de hayız olur. Bundan başka günler ise istihazedir. İmam Muhammed'in görüşü ise şöyledir: ilk²¹⁷² on bir günün evvelinden üç gün, onun kanı devam etmiş olsun veya olmasın, hayız olur. Bu durumda onun kanı yine böyle devam ederse onun evvelinden üç gün hayızdır. Çünkü kadın bu günlerde iki defa temiz olunca biz bundan onun hayız sürecinin yer değiştirdiğini anlarız. Böylece onun hayzı, bu günlerin evvelinden üç gün olur. Bundan başka (günler) istihaza olur. Artık onun hayzı üç günden fazla olmaz. Çünkü bu onun belli âdetidir. Ancak bu hayız günleri yer değiştirmiştir.²¹⁷³ Sen biliyorsun ki, bir kadının hayzı ayın evvelinde beş gün ise böylece o, hamile kaldı ve ayın bitmesine on gün²¹⁷⁴ kala doğum yaptı. Bu onun ilk hamileliği idi. Böylece onun kanı yetmiş gün devam etti²¹⁷⁵ ve sonra kesildi. Bunlardan kırk günü nifas sayılır, yirmi beş gün temiz ve beş gün de hayız olur. Onun hayzı zaten beş gün olduğu için, bu beş gün üzerine bir artış olmaz. Zira zaten kadının hayzı beş gün idi ve böylece (bu beş gün) yer değiştirmiş oldu. Fakat bu onun beş gününü on gün veya daha fazla yapmaz ve temizlik halini başka hale çevirmez (değil mi? İşte evvelki durum da böyledir.

Bir kadının hayzı, ayın evvelinde beş gün olsa, böylece o, bu günlerde hayız olup sonra onun kanı ay tamamlanıncaya kadar devam etse, sonra onun beş gün devam etme âdeti olan bu kanı bu ilk hayız günlerinde kesilse, sonra da böylece devam edip gitse İmam Muhammed bu konuda şöyle dedi: Kadının temizlendikten sonra görmüş olduğu kanın bu günlerden beş günü hayızdır. Artık onun müddeti ikinci defa tekrar gelinceye kadar bundan başkası ise hayızdır. Böylece kadının temiz olduğu bilinen günlerinden sonra olan beş gün hayızdır. Onun kanı gördüğü bu günlerinden başkası ve temiz olduğu bu beş günü hayız değildir ve onun kan görmeyip temiz olduğu günler de hayız olmaz. O, Ebu Yusuf'un görüşünün yorumunda ise şöyle dedi: Kadının kan gördüğü günlerin hepsi istihazedir, onun temiz olduğu beş gün ise hayızdır. Bu böyle ister yirmi sene ister otuz sene devam etsin, kadının kanı gördüğü gün Ebu Yusuf'un görüşünün yorumuna göre o temizdir. Kadın bunda oruç tutar, namazını kılar ve eşi ile birleşebilir. Kan görmediği beş gün ise o bu günlerde hayızdır; oruç tutamaz, namaz kılamaz ve kocası kendisine gelemmez.

Eğer bir kadının âdeti, her bir ayın ilk beş gününde ise, fakat onun hayzı bundan beş gün önce gelmiş olsa ve o normal adet günlerinde de temiz olsa İmam Muhammed'e göre bu beş gün hayız sayılır, normal hayız günleri de temiz kabul edilir. Şayet o, ikinci hayzında öne geçen beş günde ve bir gün fazlasıyla normal adet günlerinde kan görse, bu, ilk beş günde ve bir de asıl günlerinden sonraki günde iztihaza sayılır. Bu durumda onun hayız günleri, normal adet günlerinde olmuş sayılır. Eğer o öne geçen ilk beş günde iki defa kan görmüş olsa, fakat kendi belli adet günlerinde ve ondan sonraki günlerde temiz olsa ve sonra o, bunun arkasından tekrar öne geçen ilk beş günde ve geçmişte kan gördüğü normal adet günleri olan beş günde ve başka bir gün de fazla olarak kan görse bu durumda ilk beş gün hayız sayılır; bunun dışındaki günler ise istihazedir. Çünkü kanama, bu günleri

²¹⁷⁰ “enne” l ehade” “H” nüshasında yanlış olarak “illa enne” olarak gelmiştir.

²¹⁷¹ “ehade aşara” ifadesi “H” nüshasında “ihda aşara” olarak geldi. Bunun doğrusu esas nüshada ve “Z” nüshasında olduğu gibi “ehade aşara”dır.

²¹⁷² “el-evvele” kelimesi iki nüshada böyledir; fakat o, “Z” nüshasında gelmemiştir.

²¹⁷³ “tehavvele” kelimesi “Z” nüshasında “muhavvelün” olarak geldi.

²¹⁷⁴ “li aşrin” kelimesi “H” nüshasında “li işrine” olarak geldi. Doğrusu iki nüshada olduğu gibi “li aşrin”dir.

²¹⁷⁵ “fe medde” kelimesi yerine “H” nüshasında “fe mera” kelimesi gelmiştir.

iki defa olarak adet haline getirmiştir. Asıl hayız günleri de iki defa olarak temiz olmuştur. İşte böylece bu kadının hayzı, ilk normal adet günlerinden daha önce gelen bu beş güne intikal etmiştir.

Eğer bir kadının âdeti, her bir ayın ilk beş gününde ise, böylece o, ne hayız günlerinde ve ne de başka günlerde kan görmese ve onun kanı bir ay kesilse, fakat ikinci ay olunca onun kanı normal adet günlerinden beş gün önce gelse ve onun hayzı bir gün ilave olarak beş gün (yani 6 gün) olsa, böylece o, on bir gün kan görse, onun bu geçmişte normal âdeti olan beş gün hayızdır. Bundan başka onun erken gelen ve geç gelen (kanama) günleri ise istihazadır. Eğer onun normal-belli adet günleri iki defa temiz olarak geçse, o ne bu günlerde ve ne de başka günlerde kan görmemiş olsa, böylece kanı iki ay kesilse, sonra o, belli adet günlerinden beş gün önce görse ve yine normal adet günlerinde de kan görse ve bir gün de fazla görse böylece o on bir gün kan görmüş olur ki, bu günlerin ilk beş günü hayız sayılır, bundan başka günler ise istihaza olur. Çünkü o, hayız günlerinde iki defa temiz olunca bu normal günlerin hayız sayılması hükmsüz olmuştur. Artık onun hayız günleri, kan görmüş olduğu ilk beş gün olmuştur. Bundan başkası ise istihazadır. Sen biliyorsun ki, o hamile olmuş olsa sonra doğum yapsa böylece o çocuğunu süttten keisnceye kadar bütün emzirme süresince hayız görmese sonra kan görüp bu kanama da bir ay devam etse onun kanı görüdü günlerden ilk beş gün hayız sayılır. Onun kanı gördüğü andan itibaren tam bir ay geçinceye kadar diğer günler ise istihazedir. Sonra yine o, beş gün hayız olur. Bu evvelki (günlerden) yer değiştirmiş bir hayız olarak böylece ebediyen devam eder. Zaten o hayzı iki defa vaktinden başka bir yerde görmekle onu değiştirdiği gibi, yine böyle o kanın iki defa hayız olacak yerde temiz olduğunu görmekle o kanı başka yerde ister görsün ister görmesin, onu nakleder. Fakat hayız eskiden olduğu gibi beş gün, beş gün olursa intikal etmez. Fakat (yer değiştirir) bir yerden bir yere intikal eder. Çünkü hamile ve emzikli olmak, hasta ve karnı şiş olmak hayzı engeller. Sonra bu engel kalkınca hayız tekrar gelir. Artık bu adet (günleri) geri gelince o, eski adet günlerine bakmadan hayzın geldiği gün onun âdeti başlamış olur. Ancak yeni başlayan bu adet, sağlıklı bir şekilde iki defa beş gün üzerine ziyade oluncaya kadar beş gün üzerine devam etse, böylece bu beş günden başkasına dönüşmüş demektir. Fakat bu beş gün üzerine ziyade olmamış, ancak eski normal adet günlerinden başka günlere dönüşmüştür. Çünkü kadının hayzına hamilelik, emzikli olma, hastalık ve yelli olmak (gibi şeyler) engel olmuştur. Sonra bu hayız, normal adet günlerinden başka (günlere) gitmiş, böylece adet günlerinden başka yere giden bu hayız, artık bu günlerin sayısı ve temizliğinden meydana gelen üzerinde olduğu hal, onun âdeti olmuştur.

Eğer bir kadının hayzı, her bir ayın ilk evvelinde beş gün ise, böylece o, bu beş adet gününde temiz oldu. Bundan sonra beş gün kan gördü ve sonra kanı kesildi. Bu suretle bu beş günde o, hayız olup onun hayzı henüz yer değiştirmemiş sayılır. Böylece ikinci ay geldiğinde o, hayız olduğu ilk bu beş günde temiz oldu. Hâlbuki o evvelki ayda bu beş günde hayız olmuştur. Sonra onun bu kanı aylarca devam etti. Böylece onun bu son kanı gördüğü ilk andan itibaren beş gün hayız sayılır. Onun son kanı gördüğünden itibaren bir ay tamamlanincaya kadar geçen başka günler ise istihazadır. O sonra beş gün hayız olur. Böylece o, birinci âdetinde iki defa temiz olduğu için artık bu hal, onun âdeti olur. Bu şekilde o, ikinci âdetinde kanı iki defa görmeden onun yeni âdeti oluşmuş olmaz. Gördüğü takdirde bu hayız sayılıp yer değiştirmiş olur. Artık onun âdeti, son kanı gördüğü ilk günden itibaren beş gün olmuştur.

Yine bunun gibi, eğer bir kadının bilinen âdeti, ayın başından itibaren beş gün olduğu halde, ilk defa bu beş günde temiz olur da bu arada kan görmezse, sonra bunun

arkasından onbir gün hayız olursa, biz bu günlerden beş günü hayız, onun dışındaki günleri de istihaza sayarız. Fakat o, ikinci ayda bu beş gününde yine temiz olur, sonra on bir gün kan görürse, bu sefer onun âdeti bu kanın başlangıcından itibaren beş gün sayılır. Böylece bu kadının hayzı, evvelki²¹⁷⁶ beş günden intikal etmiş olup artık bu günler onun hayız günleri değildir. Eğer bundan sonra onun kanı bir ay uzar²¹⁷⁷ ve böylece yeni âdeti olan bu beş günde ve onun dışındaki günlerde kanama görürse, hayzın iki defadır görüldüğü on bir günden ilk beş gün hayız sayılır. Geçmişte iki defa hayız gördüğü ilk beş günde²¹⁷⁸ temiz olduğu zaman geri kalan diğer günler de istihaza kabul edilir. Kadının âdetinin fasit kana mı, yoksa kendisine başından hayız olarak²¹⁷⁹ intikal eden fasit kandan (düzensiz adet) beş günlük caiz kana mı (normal düzenli) intikal ettiği benim için önemli değildir; (bu günler hayız sayılır), bunun dışında kalan günler ise istihazadır.

Eğer bir kadının hayzı, her bir ayın ilk evvelinde²¹⁸⁰ dört gün ise, böylece o, aybaşında dört gün hayız oldu. Sonra on beş gün temiz oldu. Sonra da on bir gün kan gördü. Bu şekilde tam bir ay tamamlanmış oldu. Sonra o dört gün olan adet günlerinde temiz oldu. Bu suretle onun bu kan gördüğü on bir günün ilk dört günü hayızdır. Bunda sonraki günler ise istihazadır. Eğer o bu dört adet günleirnde temiz olmamış, fakat o, bu günlerde ilk olarak on bir gün ile beraber veya o günlerden üç gün kan görmüş ise onun bu adet günlerinde kan gördüğü günlerden, bu son dört gün hayızdır. Bundan başka onun kan gördüğü on bir günün öndeki günleri istihazadır. Eğer o, son adet günlerinde, hayız günleri olan dört günün ilk iki gününde veya son iki gününde kan görmüş olsa, bu hayız olmaz. Ancak ilk on bir günün evvelinden dört gün hayız olur.

Bundan başka günler ise istihazadır. Bu Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf'un görüşü ise şöyledir: O hayız günlerinden son dört günün son iki gününde kan gördüğü zaman, onlardan ilk iki günde temiz olduğu halde bu dört günün hepsi hayız sayılır. Bundan başka günleri ise istihaza olur.

Eğer bir kadının hayzı, her bir ayın ilk evvelinde dört gün ise, böylece o, ayın başında dört gün kan gördü. Sonra onun kanı ayı da aşıcaya kadar uzadı ise sonra da hayız günleirnde kesildiyse bundan sonra²¹⁸¹ böyle ilk dört gün üzerine ziyade olan günler istihazadır. Çünkü kan devamlı olmuş, onunla hayız günleri arasında on beş günlük bir temiz süreç olmamıştır. Böylece bu fasid-düzensiz bir kan olmaktadır ve bunların hepsi istihazadır. Eğer o, bu ikinci dört günde onun âdeti temiz olursa ve sonra bunun arkasından kan görür ve böylece onun kanı²¹⁸² on bir gün devam ederse, bu on bir günden dört gün hayız sayılır, diğer günler ise istihaza olur. Bu İmam Muhammed'in görüşüdür. Çünkü kadın bilinen adet günlerinde temiz olunca, onun daha sonra kanı görmüş olduğu bu günlerinden dört gün hayız sayılır. Ebu Yusuf'un görüşüne göre ise onun temiz olduğu ve böylece kan görmediği bu dört gün hayız sayılır. Bundan başka günler ise istihaza olur.

Eğer bir kadının hayzı, her bir ayın evvelinde üç gün ise, böylece o, iki gün kan gördü ve bir gün kesildi(sonra o, bir gün kan gördü)²¹⁸³ Bu böylece devam edip gitti. İmam Muhammed bu konuda şöyle dedi: Her aydan beş gün hayız sayılır; diğer günler ise

²¹⁷⁶ “el-evvelü” kelimesi “Z” nüshasında “el-ula” olarak gelmiştir.

²¹⁷⁷ “medde biha” kelimesi “H” nüshasında “müddetüha” olarak gelmiştir.

²¹⁷⁸ “hamsiha” kelimesi “H” nüshasında “hamsetiha” olarak gelmiştir.

²¹⁷⁹ “Hayzan” kelimesi üç nüshada böyledir, doğrusunun “hayzun” olduğu umulur.

²¹⁸⁰ “min evveli”ş şehri külle şehrin” ifadesi “H” ve “Z” nüshalarında “min evveli külli şehrin” olarak geldi.

²¹⁸¹ “ve bade zalike” nüshalarda böyledir. Burada bazı metin düşmüş olmalı veya buradaki “bade” kelimesinden önce gelen “vav” harfi zaidir. Allah en iyi bilir.

²¹⁸² “ed-deme” kelimesi “Z” nüshasından alınıp ilave edilmiştir.

²¹⁸³ Tırnak içindeki metin nüshalardan düşmüştür. Halbu onun bulunması gerekir.

istihaza olur. Çünkü eğer ben, dördüncü ve beşinci günleri hayız saymazsam²¹⁸⁴ bundan önceki (günler) de hayız olmaz. Ben bu iki günü (4,5.) ve ondan önceki günleri hayız sayıyorum; zira o, adet günlerinde kan görmediği zaman bu günler hayız sayılmaz ve bu kendisinin benzeri olan başka hayız olacak günlere intikal de etmemiştir. Böylece iki kan ortaya çıkar ki, bunlardan birisi diğeri olmadan hayız olmaz. Biz bunların her ikisini de hayız saydık. Bu iki kandan başka olan kanlara da hayız değildir, dedik. Netice olarak bu kadının hayzı her ayın evvelinde (şöylece) beş gün olmaktadır: Baştan iki gün, onun temiz olduğu bir gün ve kan gördüğü iki gün²¹⁸⁵ yani dördüncü ve beşinci günler

Eğer o, ayın evvelinde iki gün hayız olup bir gün temiz olsa sonra onun kanı ay sonuna kadar devam etse onun ayın evvelinden üçgün yani onun bilinen üç gün âdeti hayız sayılmaz. Bundan sonra ikinci adetten olan üç gün ise hayız sayılır. Çünkü o, bellibilinen hayız günlerinde kan görmediği zaman bu hayız olmaz. O bundan sonra daha önceki gördüğü kan gibi değil de benzerinin hayız olduğu devamlı bir kan görürse bu, evvelki hayzın yerine geçen bir hayız olur. Böylece ikinci kanın evvelinden üç gün hayız sayılır, bundan başka günler ise istihaza olur. –Bu²¹⁸⁶ İmam Muhammed’in görüşüdür.

Eğer o, ayın evvelinde bir gün hayız ve bir gün temiz olsa, sonra üç gün kan görse sonra bu kan kesilse bunların hepsi hayız sayılır. Eğer onun bu kanı uzar, ikinci kanın evvelinden itibaren üç gün olur, dördüncü ve beşinci gün olursa benim sana birinci meselede anlattığım şey ilk adet günlerinden üç günün hayız olmadığıdır. Ancak bu o iki gün ile beraber olursa hayız sayılır. Bu iki gün ancak daha öncekiler ile beraber hayız olurlar. Böylece bu iki gün²¹⁸⁷ ve önceki üç gün ile beraber hepsi hayız sayılır.

Eğer kadının âdeti, ayın başından itibaren dört gün ise böylece o üç gün kan gördü sonra bir gün veya iki gün temiz oldu. Sonra kan gördü ve onun kanı²¹⁸⁸ uzayıp on günden fazla oldu. Bunun evvelinden itibaren üç gün hayız sayılır, bundan başka günler ise istihazadır. –Bu İmam Muhammed’in görüşüdür.

KADININ HAYZI UZAYIP²¹⁸⁹ HAYIZ GÜNLERİNİN HANGİ GÜNLER OLDUĞUNU BİLMESESİ

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Bir kadın, her ay hayız görüyordu. Fakat o istihaza oldu ve iki hayzın arasını birleştirip hepsini topladı.²¹⁹⁰ Bu şekilde o, hayız görmüş olduğu vakti (yeri) ve adet günlerinin sayısını ve hayız günlerini unuttu. Artık o ağırlıklı görüşüne ve zannına göre hareket eder. Çünkü bir şüphe orataya çıktığı zaman ağırlıklı görüş ile hareket etmek, farz namazlarda ve abdestte de caiz olur. İşte burada da böyledir. Kadının bu hususta bir görüşü bulunmadığı zaman o, her namaz için gusül aldığı halde namaz kılmaktan ve oruç tutmaktan geri kalmaz; fakat kocası kendisine gelmez. Çünkü biz onun karısıyla o, hayızlı iken ilişki kurmuş olmasından korkarız.²¹⁹¹ O, ramazan ayından

²¹⁸⁴ “lienni lev lem ecal” ifadesi “H” nüshasında “lienn lem ecal” olarak gelmiştir.

²¹⁸⁵ “ve’l yevmeyni ellezeyni” ifadesi “H” nüshasında “ve’l yevmani ellezani” olarak gelmiştir.

²¹⁸⁶ “ve haza” kelimesi yerine “H” nüshasında “ve huve” kelimesi gelmiştir.

²¹⁸⁷ “fe kana huma” ifadesi “Z” nüshasında “fe keennehuma” olarak gelmiştir.

²¹⁸⁸ “ed-demü” kelimesi “Z” nüshasından alınıp ilave edilmiştir.

²¹⁸⁹ “yemüddü” kelimesi “H” nüshasında “yemteddü” olarak gelmiştir.

²¹⁹⁰ “fe tabekat” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarında böyledir. Bu kelime esas nüshada “fe tabet” şeklindedir. Muğrib’de (II, 12) el-Gıyasi’nin sözü şöyledir: Kadın istihaza olduğu ve iki hayzın arasını bir araya getirdiği zaman – yani o ikisini birleştirdiği zaman demektir. Bu, ister binmede iki eli bir araya getirmek olduğu için binicinin bir araya getirmesi olsun, isterse atın koşarken arka ayaklarını ön ayaklarının yerine koyması gibi bir birleştirmek olsun (aynıdır). Eh.

²¹⁹¹ “li enna nahşa” kelimesi “H” nüshasında “li ennea tahşa” olarak geldi.

sonra orucunu yirmi gün iade eder. Çünkü onun günlerinin (âdetinin) kaç gün olduğunu biz bilmiyoruz. Böylece bu kadının işi, o namazlardan hiçbirisini terk etmemek suretiyle güvenli olmalıdır. Zira onun hayız mı yoksa temiz mi olduğunu bilmeden namaz kılması bize göre namazını şüphe içinde bırakmasından daha iyidir. Oruca gelince biz onun bunda da güvenli olmasını ve orucunu terk etmemesini isteriz. Çünkü o, hayız²¹⁹² günlerini hatırlamamaktadır. Biz biliyoruz ki, ramazan ayından üç gün vardır ki, onun bu günlerde oruç tutması geçerli olmaz. Yine yedi gün de de şüphe bulunmaktadır. Bu sebeple o, on gün orucunu yeniden tutar. Çünkü hayızlı kadın namazını kaza etmez ama orucunu kaza eder. Böylece o, ramazanda orucunu yediği zaman şevval ayından yirmi gün kaza eder. Zira bayram günü müstesna eğer²¹⁹³ o, şevvalin ilk on günü veya orta ya da son on günü oruç tutmuş olsa böylece onun bu günlerde hayızlı olma ihtimali vardır. Eğer bu kadın ikinci aydan on gün oruç tutmak isterse o, böylece şevval ayınd tutmuş olduğu günlerden başka günlerde tutsun Onun için en güvenli olan, şevvalden yirmi gün oruç tutmasıdır. Eğer o âdetinin üç gün olduğunu bilirse²¹⁹⁴ fakat o bu günlerini unutmuş olsa, o namazda benim sana anlattığım gibi davranır. Ancak oruçta ise bayram gününden sonra altı gün oruç tutar. Eğer onun hayız beş veya yedi gün idiye o yine böyle yapıp benim sana anlattığım gibi hayız günlerinin iki katı oruç kaza eder. Eğer birisi, sen bu kadına her namaz için gusül yapacaksın dediğin zaman zorluk vermiş olursun derse, ona şu cevap verilir: Ali b. Ebi Talib ile İbn Abbas (r.a) den rivayet gelmiştir ki, onlar iztihaza olan kadına her bir namaz için gusül etmesini emretmişlerdir.²¹⁹⁵ Bize İbrahim en-Nahai'den şöyle ulaştı²¹⁹⁶ O,

²¹⁹² “kuruiha” kelimesi “H” nüshasında “kariha” olarak geldi.

²¹⁹³ “in” kelimesi, “H” nüshasından düşmüştür.

²¹⁹⁴ “ve iza” kelimesi “H” nüshasında “fe iza” olarak gelmiştir.

²¹⁹⁵ Bu haberi Tahavi, Şerh-u Meani'l Asar'da (I, 60) senediyle beraber şöyle açıklamıştır: Süleyman b. Şuayb bize Husayb b. Nashih, Hemmam b. Katade, Ebu Hassa n yoluyla Said b. Cübeyr'den şöyle rivayet etti: Bir kadın gözleri kör olduktan sonra İbn Abbas'a bir mektup getirdi. Böylece o bunun oğluna verdi. Oğlu mektubu çok hızlı okudu. Bu defa onu bana verdi ve ben de mektubu okudum. Böylece o oğluna sen bu mektubu bu Mısırlı çocuğun okuduğu gibi hızlı bir şekilde okudun, dedi. Bu mektupta şöyle deniliyordu: “Rahman ve Rahim olan Alla'ın adıyla, Müslümanlardan bir kadın istihaza olmuş, Hz. Ali'ye gelip fetva sormuş, Ali de ona gusül edip namaz kıymasını söylemiş” Bunun üzerine İbn Abbas, ya Allah! dedi. Ben Hz. Alinin sözünden başka bir şey bilmiyorum. –Üç defa (dedi). Bu haberi Ebu Davud da rivayet etti: Ebu Mamer bize Abdülvaris, Muhammed b. Cuhade, İsmail b. Reca ve Said b. Cübeyr yoluyla İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Ona iztihazalı bir kadın soru sormak için geldi. İbn Abbas ona fetva vermedi ve benden başka birine sor, dedi. Böylece o kadın İbn Ömer'e gelip sordu. İbn Ömer de ona kanı gördüğün müddetçe namaz kılma diye cevap verdi. Sonra kadın İbn Abbas'a tekrar dönüp bunu anlattı. Bunun üzerine İbn Abbas, Allah onun iyiliğini versin! dedi, az kalsın seni küfre sokacaktı. Said, sonra kadın Ali b. Ebi Talib'e sordu, dedi. Hz. Ali de ona bu kötü bir vuruş veya rahimde bir yaradır. Her iki namaz için gusül yap ve namazını kıl, dedi. Said, sonra ben İbn Abbas ile karşılaştım hemen ona sordum, o, sana Hz. Ali'nin dediğinden başka söyleyecek bir şeyim yok dedi. Eh. S. 61. Ebu Yusuf bunu Asar'ında İbn Abbas'tan şöyle rivayet eder: Yusuf, babasından, Ebu Hanife, Hammad yoluyla Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini haber verdi: İbn Abbas'ın yanına ilk gittiğimde Kureyş'ten bir kadın elinde bir mektup ile çıkageldi. “Ben istihaza oldum ve kan benden bir türlü kesilmiyor...!” dedi. Said, ben bu mektubu İbn Abbas'a okudum ve o bana sen bu mektubu daha önce okudun mu dedi. Ben de hayır, dedim. Bunun üzerine okuyuşun çok hoşuma gitti. Böylece okuyuşun mektubu anlamamı engeldi dedi. Onu bana tekrar okur musun dedi. Ben de tekrar okudum. Böylece İbn Abbas kadına hatıyızlı olduğun günlerde namazı bırak. Hayız bitince guslet, sonra da her namaz için gusledersin diye mektup yazdı. –Ebu Hanife dedi ki: Hammad bu görüşü tutuyordu. Bana gelince, ben bu kadının her namaz için abdest alması ve gusletmemesi görüşündeyim. Eh. S. 35.

²¹⁹⁶ Yazar bu haberi Kitab-ül Asar'ında (I, 187) ravileri ile beraber şöyle açıkladı: Bize Ebu Hanife Hammad yoluyla İbrahimden onun şöyl dediğini haber verdi: Bu kadın öğle namazını vaktin sonuna kadar geciktirir; bu vakit gelince gusleder ve öğle namazını kılar, sonra da ikndi namazını kılar. Sonra o, akşam vakti giirnceye kadar bekler. Akşam namazı vaktinin sonu gelince gusleder ve akşam ile beraber yatsı namazını kılar ve tamamlayıp namazdan çıkar. –Eh. İmam Ebu Yusuf bu haberin bir benzerini bu senedle rivayet etmiş ve sonunda şunu ilave etmiştir: O kadın sabah namazı için gusleder ve namazını kılar. Eh. S. 35. Bu haberin benzeri merfu hadis olarak da rivayet edilmiştir. –Bunu Tahavi, Ebu Davud ve başkaları da rivayet etmiştir.

bu kadına öğle ile ikindiye birleştirmesini söyledi. Böyle o, öğle vaktinin sonunda bir gusül eder ve bununla hem öğleyi ve hem de ikindiye kılar. Sonra akşamı da geciktirir; böyle bu yaptığı gibi²¹⁹⁷ akşam ile yatsıda da yapar. Sabah namazı için ise gusleder. Bize göre bu, hayız âdetini ve günlerini unutmuş ve bu hususta da bir fikri ve görüşü olmayan bir kadın için²¹⁹⁸ bir yorumdan ibarettir. Çünkü biz, Ali b. Ebi Talib, İbn Abbas ve İbrahim en-Nahai'nin şöyle haber verdiklerini biliyoruz: Kadın temiz olduğu zaman (bundan sonra) onun hayızın tekrar gelmesi yarın ve ikinci gün değil, belki adet günlerinde ve onun hayız olduğu böylece bilinecek şekilde gelir. Eğer Ali b. Ebi Talib, İbn Abbas ve İbrahim en-Nahai bunu onun hayız olmadığını bildikleri istihazalı bir kadın hakkında söylemişlerse, böylece onun hayız olup olmadığını bilmediği ve çok zor olduğu sebebiyle bu kadının her bir namaz için yıkanmasını söylemek daha uygundur.²¹⁹⁹

Eğer²²⁰⁰ kadının hayızı üçer gün, üçer gün olup böylece o, aydan yirmi gün geçtikten sonra son on günün içinde üç gün kan görüyor idiyse, fakat o hangi on'da gördüğünü bilmiyorsa ve bu konuda bir fikri de yoksa artık o, yirmi gün geçtikten sonra her namaz için abdest alır ve namazını kılar. Eğer onun hayızı üç günü aşarsa o yirmi günün evvelinden on gün tamam oluncaya kadar her namaz için gusül yapar. Böylece ay tamamlanınca kadın gusül yapar ve sonra yirmi gün gelip geçinceye kadar her bir namaz için abdest alır. Artık o, açıkladığımız şekilde bu günlerde (kanamalı) olduğu gördüğü zaman birinci on günde ve ortadaki on günde de böyle hareket eder.

Eğer²²⁰¹ onun hayızı, son on günlerden dört gün ise ve ne zaman hayız olduğunu bilmiyorsa böylece o, dört gün namaz kılar, her namaz için abdest alır. Sonra on gün tamamlanınca kadar her bir namaz için gusül yapar. Bu onun hayız beş gün olduğu zaman da böyledir.

Kadının hayız günleri altı olduğu zaman²²⁰² o, dört gün her bir namaz için abdest alır ve iki gün namaz kılmayı bırakır. Çünkü biz kesin biliyoruz ki²²⁰³ bu iki gün hayızdır. Zira bu iki gün ilk dört gün ile beraber altı eder ve son dört gün ile beraber de altı eder; böylece bu iki günün hayız olduğuna kesin kanaat getirmiş oluruz.²²⁰⁴ Sonra bu kadın, bunun arkasından²²⁰⁵ on gün tamamlanınca kadar, her bir namaz (vakti) için gusül eder. Ayın sonunda o, temizlenmiş olduğunu gördüğü zaman²²⁰⁶ hayız günlerinin kaç olduğunu bilemezse, böylece yirmi gün geçince, yirmi yedi gün tamamlanınca kadar her bir namaz vakti için abdest alır. Bu suretle yirmi yedi gün tamamlanınca üç gün namaz kılmayı bırakır. Çünkü biz kesin biliyoruz ki, bu üç gün hayızdır. Bu üç gün bitince o, tam bir gusül eder, sonra yine bu üç gün²²⁰⁷ âdeti bitinceye kadar abdest alır. Artık o, ilk veya²²⁰⁸ orta on günün sonunda gusül etmiş olduğunu hatırladığı zaman benim sana ilk ve orta on gün için anlattığım şey üzere hareket eder. Eğer o, yirmi gün geçtikten sonra kanama görmüş olduğunu hatırlarsa ve bu kanama günlerinin kaç gün olduğunu da bilmezse biz ona üç gün

²¹⁹⁷ “fe tefalü” kelimesi “H” nüshasında yanlışlıkla “ fe feale” olarak gelmiştir.

²¹⁹⁸ “li’lleti” kelimesi “H” nüshasında yanlışlıkla “li’llezi” olarak gelmiştir.

²¹⁹⁹ “ev la tağtesile” kelimesi “H” nüshasında “ev la tağtesile” “Z” nüshasında ise “evla en tağtesile” olarak geldi.

²²⁰⁰ “ve in” kelimesi “H” nüshasında “ve iza” olarak gelmiştir.

²²⁰¹ “ve in” kelimesi “H” nüshasında “ve iza” olarak geldi.

²²⁰² “fe emma iza” ifadesi “H” nüshasında “ve iza” olarak gelmiştir.

²²⁰³ “isteyganna” “H” nüshasında “esbakna” olarak geldi.

²²⁰⁴ “isteyganna” kelimesinin dip notu yok, herhalde bu da bir önceki gibi olsa gerektir.

²²⁰⁵ “bade zalike” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁰⁶ “enneha kanet tathüru” ifadesi “Z” nüshasında “enneha tathüru” olarak geldi.

²²⁰⁷ “es-selasi” kelimesi “Z” nüshasında “es-selaseti” olarak geldi.

²²⁰⁸ “ev” kelimesi yerine “H” nüshasında “ve” harfi gelmiştir.

namaz kılmamasını söyleriz. Sonra o, her bir namaz vakti için abdest alır ve namazını kılar. Bu şekilde biz onun için namazda güvenli bir yol tutmuş oluyoruz. Çünkü şüphe halinde namaz kıması onun belki temiz olma ihtimalinden dolayı, şüphe haliyle namazı terk etmesinden daha hayırdır. Fakat o, bu on günün hepsinde (geçirdiği) oruçları kaza eder. Onun (kanama) gördüğü bu on gün geçtikten sonra o on gün oruç tutar. Zaten onun sadece on gün oruç tutma borcu vardır.

Onun âdeti yedi gün olduğu zaman ve bunu son on günün hangisinde²²⁰⁹ olduğunu bilmezse bu kadın yirmi gün geçtikten sonra üç gün namaz kılar her namaz vakti için abdest alır, fakat dört gün namaz kılmayı bırakır²²¹⁰ ne abdest alır ve ne de gusül eder. Yalnız o bundan sonra her namaz vakti için gusül alır.

Onun hayızlı günleri sekiz gün olduğu zaman o yirmi günden sonra iki gün namaz kılar ve her namaz vakti için abdest alır. Fakat altı gün namaz kılmayı bırakır ve iki gün her namaz için gusül eder.

Böylece onun âdeti dokuz²²¹¹ gün olduğu zaman yirmi günden sonra o, bir gün namaz kılar ve her namaz vakti için abdest alır. Fakat o sekiz gün namaz kılmaz. Sonra bir gün her namaz için gusül eder. Bu günlerde hayız olduğu konusunda kesin kanaat getirdiği zaman o, ilk ve orta onda da aynı böyle (yapar.) O, aydan on yedi gün geçtikten sonra kanı görmüş olduğu hususunda²²¹² kesin görüş sahibi olduğu zaman ve kaç gün görmüş olduğunu bilmiyorsa o şöyle yapar: Üç gün namaz kılar ve her namaz vakti için abdest alır, yedi gün de her namaz için gusül eder. Eğer onun üzerinde kaçırılmış namaz borçları varsa, o istihazalı olduğu halde kendi hayızının ne zaman olduğunu²²¹³ bilmezse o, böylece bunları kaza etme yolunu tutar. Eğer o, üzerinde olan kaçırılmış namaz borçlarını bir gün ve bir gecede kılma imkânı varsa kılar, sonra on gün bekler, Sonra o, hayız on günden daha fazla olmayacağı için, on birinci günden itibaren kaza eder. Böylece bu ister önceki on günün ilk gününde olsun, ister on birinci günde olsun onun için yeterli olur. Eğer o bunların kazasını bir günde yapamazsa iki günde yapar. Sonra o, on günden sonra iki gün daha kaza eder. İşte buna benzeyen olay böyle işlem görür. Bu kadın ayın yirmi birinci günü²²¹⁴ kan görmüş olduğunu bildiği, fakat onun önünü ve sonunu²²¹⁵ hatırlamadığı zaman artık o, yirmi birinci gün gelinceye kadar her namaz vakti için abdest alarak namazını kılmaya devam eder. Sonra o bir gün kılmaz, bu bir günü geçtikten sonra gusül eder ve namazını kılar. Sonra o bunun arkasından dokuz gün her bir²²¹⁶ namaz vakti için gusül eder. Çünkü o, bu günün hayızının ilk günü mü, yoksa son günü mü veya dokuzuncu günü mü, yoksa sekizinci günü mü olduğunu hatırlamamaktadır. Bu sebeple biz onun için güvenli bir yol tuttuk. Zira o bundan önce ya hayızlı idi veya temiz idi; eğer²²¹⁷ o, temiz ise onun üzerine gusül yoktur; eğer o hayız ise onun üzerine namaz yoktur. Oruca gelince; o, ramazan ayı geçince on gün oruç tutar. O, ayın ilk on günün sonunda kanı görmüş olduğunu hatırladığı zaman böylece o, namaz halindedir ve gusül (işi de) benim sana anlattığım üzere olur. Oruca gelince, o bunu giren aydan yirmi²²¹⁸ gün geçtikten sonra orucunu kaza eder. Çünkü o, bu aydan ilk on günde oruç tutsa, belki o bu günlerde hayızlı olma ihtimali vardır, o bunu

²²⁰⁹ “eyye” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²¹⁰ “tümsikü ...” kelimesi “Z” nüshasından düşmüştür.

²²¹¹ “tisaten” kelimesi “H” nüshasında yanlışlıkla “sebaten” olarak gelmiştir.

²²¹² “tera...” kelimesinden buraya kadar “H” nüshasından düşmüştür.

²²¹³ “kane” kelimesi “H” nüshasında böyledir. Fakat o, esas nüshadan düşmüştür.

²²¹⁴ “yevme ehade ve işrine” ifadesi “H” nüshasında “yevm-el ehadi işrine” olarak geldi.

²²¹⁵ “ve ahirahu” kelimesi “H” ve “Z” nüshasında böyle, “A” nüshasında ise “ev ahirahu” olarak geldi.

²²¹⁶ “li külli” kelimesi “H” nüshasında “külli” olarak gelmiştir.

²²¹⁷ “fe in” kelimesi yerine “H” nüshasında “fe iza” kelimesi gelmiştir.

²²¹⁸ “işrunne” kelimesi “Z” nüshasında böyle, “A” ve “H” nüshasında ise “aşaratün” şeklinde geldi.

bilememektedir. Eğer o orta on günde tutmuş olsa bu da yine böyledir. Eğer kadının üzerinde iki ay arka arkaya oruç tutma borcu varsa, o, iki ay arka arkaya oruç tutar. Fakat bir ay yine böyledir. Çünkü biz onun için güvenli olanı almış bulunuyoruz. Bu sebeple şöyle diyoruz: Bu kadının âdeti on gündür. Böylece onun üzerinde yirmi gün oruç borcu vardır. Artık o, üçüncü ayı oruçla geçirirse biz bundan onun oruçlarının tamamlandığını anlarız. Çünkü hayız bir ay içinde on günden fazla olmaz.

Kadının âdeti beş gün olduğu zaman böylece o, âdetinin evvelinde iki gün kanama görse sonra bu kesilsin ve beş gün temiz olsa, sonra kan görse ve on gün tamamlanincaya kadar eğer kan kesilirse bunun tamamı hayız sayılır. –On gün olmasına kalan iki gün (dâhil).²²¹⁹ Eğer²²²⁰ bu hayız, on günü bir gün aşarsa son kan hayız sayılır. Çünkü bu kadın, hayız günlerinden üç gün hayız görmemiştir.²²²¹ Eğer onun bu son kanı, dört gün geçtikten sonra on gün oluncaya kadar uzar veya on günden başka bu on gün üzerine beş gün ilave olarak (uzarsa), işte bunun evvelinden itibaren beş gün hayız sayılır, bundan başkası ise istihazadır. Artık kadın her ayda hayız olduğunu ve ayın evvelinde veya sonunda bir defa olduğunu bilirse, fakat hayızının kaç gün olduğunu bilmez ve onun bu konuda bir görüşü yoksa ve bir ay da diğer ayın içine girmiyorsa böylece kadına ayın başından itibaren üç gün her bir namaz için abdest alması emredilir. Sonra o, tam on gün boyunca yedi gün her bir namaz (vakti) için gusül alır. Sonra on gün tamamlanincaya kadar bundan sonra her bir namaz vakti için abdest alır. Sonra ayın tamamı için bir defa gusül eder. –İşte bu onun âdetidir. Çünkü biz biliyoruz ki, hayız, her bir ayda bir defa olur ve hayız on günden fazla, üç günden de az olmaz.²²²² Biz kesin biliyoruz ki²²²³ kadın orta on günde hayız olmaz. Çünkü onun hayızı, ya ilk on günün önündede veya son on günün sonunda olur. Eğer o ayın ilk on gününden sonra gelir fetva isterse böylece o onuncu gün gusül etmişse bunu yapar, yoksa biz ona ayın başından beri üç gün geçtikten sonra gusül almasını ve terk ettiği namazlarını kaza etmesini emrederiz. Eğer kadın aydan on gün kan görmüş olduğunu²²²⁴ bilir, fakat bunun ayın evvelinde mi yoksa sonunda mı²²²⁵ olduğunu bilmezse²²²⁶ böylece o, ayın başından itibaren on gün her namaz vakti için abdest alarak namazlarını kılar.²²²⁷ On gün tamamlanınca da gusül eder. Sonra abdest alır ve ay bitimceye kadar her bir bir namaz vakti için abdest alarak namazını kılar. Sonra ay bitiminde de tam bir gusül eder. İşte onun âdeti budur. Çünkü o, eğer ayın başında hayız idiyse, artık onun üzerinde namaz kılma ve oruç tutma borcu yoktur. Bu şekilde biz, namazda onun için güvenli yolu tutmuş olduk. Artık on gün tamamlanınca biz ona gusül etmesini söyleriz. Zira biz onun hayızlı olmasında korkarız. Hâlbuki biz onun orta on günde hayız olmadığını kesin olarak biliyorduk. Son on günde ise eğer o hayız olursa ona namaz kılma ve oruç tutma yoktur. Böylece biz onun için sağlam olanı tutmuş olduk. Artık on günün bitiminde biz ona gusül etmesini söyleriz. Çünkü onun ayın sonunda gusül etmesi gerekir. Zira onun ilk on gün veya son on günde hayızlı olması gerekir. O ramazan orucunu kaza etmek istediği zaman artık o, onu ikinci ayın orta on gününde kaza eder.

²²¹⁹ “el-yevmani” kelimesi “H” nüshasında “li’l yevmeyni” olarak geldi.

²²²⁰ “ve in” kelimesi “H” nüshasında “ve iza” olarak geldi.

²²²¹ “lem tera” kelimesi “Z” nüshasında “lev lem tera” olarak gelmiştir ki, bu bir şey ifade etmez.

²²²² “ve la” kelimesi “H” nüshasında böyle, “A” ve “Z” nüshalarında ise “fela” olarak geldi.

²²²³ “isteyganna” “H” nüshasında “istebakna” olarak geldi. Bu bir tahriftir.

²²²⁴ “kanet” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²²⁵ “ev ahirihî” kelimesi “Z” nüshasında “ev fi ahirihî” olarak geldi.

²²²⁶ “la tedri” kelimesi nüshalarda böyledir. Fakat doğrusunun “ve la tedri” olduğu umulur.

²²²⁷ Yani o, özürülü kimsenin yaptığı gibi her namaz vakti için abdest alır.

Kadının âdeti, ayın başında veya sonunda beş gün olduğu zaman böylece o, ayın evvelinden itibaren her bir namaz vakti için abdest alır. Sonra on günden beşinci gün²²²⁸ sona erdiği için gusül eder. Sonra o ay tamamlanıncaya kadar²²²⁹ her bir namaz vakti için abdest alır.²²³⁰ Sonra tam bir gusül eder²²³¹ ve ilk on günün evvelinden beş gün geçtikten sonra beş günün namazını kaza eder. O, adeti beş gün olduğu halde ayın yirminci gününde kanı görmüş olduğunu bildiği zaman o, her bir namaz vakti için abdest alır ve dokuz gün tamamlanıncaya kadar namazını kılar. Sonra o bu bir gün kılmaz. Dört gün her namaz için gusül eder ve bundan sonra da abdest alır.

Kadının her ay belli günleri olduğu zaman böylece onun kanı, bu belli günleri bu aydan sonra iki veya daha fazla geçinceye kadar bir zaman kesildiğinde o, bu günlerde bir kan görmez. Sonra o âdetini unutmuş olduğu halde bu günleri adet edinir. Artık o, kanı ilk gördüğü andan itibaren üç gün namaz kılmaz. Sonra o bunun arkasından on gün tamamlanıncaya kadar yedi gün boyunca her bir namaz vakti için gusül eder. Sonra da yirmi gün her bir namaz vakti için abdest alır. İşte onun âdeti budur. O, kanı gördükten on gün veya yirmi gün ya da bir ay²²³² sonra gelp fetva sorduğu zaman böylece eğer o, üç günden sonra gusül etmişse isabet etmiş olup onun üzerine bir şey laızm gelmez. Fakat eğer o gusül etmemiş ise böylece onun gusül etmesi ve ilk üç günden sonra kıldığı namazları yeniden kılmaması gerekir. Şayet o, adet günlerinin üç veya beş ya da on gün olduğunu bilirse, bu günler geçtikten sonra benim sana anlattığım gibi onun kanı kesildikten sonra o kanı gördüğü ilk gün hayız olur. Bu onun ilk hayızı ve âdeti sayılır.

İstihazalı kadın âdetini unuttuğu zaman böylece o hangi ayda hayız olduğunu bilmez ve bu konuda bir görüşü de yoksa fakat o, onuncu gün, yirminci gün ve otuzuncu gün bu üç günde temiz olduğundan kesin emin ise artık o, ilk on günün evvelinde üç gün abdest alır ve namazını kılar. Sonra bunun arkasından gelen altı gün her namaz için gusül eder. Onuncu gün, on birinci gün, on ikinci gün²²³³ ve on üçüncü gün her bir namaz vakti için abdest alır ve namazını kılar. Sonra o, on dördüncü günden on dokuzuncu gün tamam oluncaya kadar her bir namaz için gusül eder ve namazını kılar. Sonra o, yirminci, yirmi birinci yirmi ikinci ve yirmi üçüncü günlerde her bir namaz vakti için abdest alır ve namazını kılar. Sonra o, yirmi dördüncü günden yirmi dokuzuncu günün sonuna kadar her bir namaz için gusül eder. Sonra otuzuncu gün her bir namaz vakti için abdest alır ve namazını kılar. Eğer o, bu günlerde oruç tutmuş ise onun dokuz günlük orucunu yeniden tutması gerekir. O, bunun aydan hangi dokuz gün olduğunu bilmiyorsa²²³⁴ artık o, on sekiz gün oruç tutsun. Onun ilk on gün ikinci on gün ve üçüncü on günden ilk dokuz gün kıldığı namazları onuncu gün veya yirminci gün ya da otuzuncu gün yeniden kılar. Kocası kadına ancak onun temiz olduğunu kesin bildiği üç günde yaklaşabilir. Kadın, ayın son on gününden üç gün hayız olduğunu kesin bilirse fakat ayın yirmi²²³⁵ gününü geçtiği veya²²³⁶ ayın bitimine üç gün kaldığı zaman bilmez hale gelirse böylece o, ayın yirmisi gelinceye kadar namazlarını abdestle kılar ve üç gün yine her bir namaz vakti için abdest alarak, namazlarını kılar ve tam bir gusül alır. Sonra o, bunun arkasından dört gün namazını

²²²⁸ “el-yevmi” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarında böyledir. Fakat bu kelime esas nüshadan düşmüştür.

²²²⁹ “yetimmü” kelimesi esas nüshada böyledir. “H” nüshasında ise “tetimmü” olarak gelmiştir.

²²³⁰ “Sonra o, ay tamamlanıncaya kadar..” cümlesinden buraya kadar olan kısım “Z” nüshasından düşmüştür.

²²³¹ “sümme tağtesilü” kelimesi esas nüshada böyle, “H” nüshasında ise “ve tağtesilü” olarak gelmiştir.

²²³² “şerhan” kelimesi “Z” nüshasında böyle, “A” ve “H”de ise ötre ile “şehrun” diye geldi ki bu yanlıştır.

²²³³ “es-sani aşera” kelimesi nüshalarda “sani aşera” olarak geldi.

²²³⁴ “ve la terdi” kelimesi “Z” nüshasında “ve la nedri” olarak gelmiştir.

²²³⁵ “İşrune” kelimesi nüshalarda işrine” şeklinde gelmiştir. Bunun doğrusunun “ışrune” olduğu açıktır.

²²³⁶ “ev” kelimesi, esas nüshada böyle, “H” ve “Z” nüshalarında ise “ve” olarak gelmiştir.

abdestle kılar. Sonra o yine üç gün her bir namaz vakti için abdest alıp namazını kılar ve ayın sonunda gusül eder.

Kadının âdeti, ayın son on gününden yirmi günün ortasında üç gün; ilk üç gün veya son üç gün olduğu zaman böylece o, ayın yirmisinden sonra üç gün o, bu günlerde temiz halinden kesin emin olduğu için her namaz vakti için abdest alarak namazını kılar. Yirmi dördüncü güne gelince o bu gün hakkında şüpheli olduğu için her bir namazını abdest alarak kılar. Fakat o, yirmi beş ve yirmi altıncı günlerde namazı bırakır; zira o bu iki günde hayız olduğunda kesin kanaati vardır. Sonra o yirmi yedinci gün her bir namaz için gusül alır. Çünkü o, yirmi dördüncü gün hayız olunca bu suretle onun üç günü tamamlanmış ve artık onun gusül etmesi gerekir. Eğer o temiz ise ve bu gün onun adet günlerinden biri ise onun bu guslü onun için yeterli olmaz. Böylece biz, yirmi dördüncü günde yaptığımız gibi, bu günde de güvenli olanı alırız ve o, bu yirmi yedinci günde namazlarını kılar; fakat her bir namaz için gusül eder. Bundan sonra o, bu adet günleri gelinceye kadar namazını abdestle kılar.

Kadının her ay belli bir adet günleri olduğu zaman böylece onun kanı bir müddet kesildi ve bu vakitte iki veya daha fazla hayız gördükten sonra o, temizlendi; ne bu ve ne de diğer günlerde kan gördü.²²³⁷ Sonra o, bunun arkasından kanama gördü. Böylece onun kan gördüğü bu günler, onun hayız günleri olur. O, kanı gördüğü zamana önem vermez. Artık o, geçmişte adet günlerinin her bir ayda beş gün olduğunu bilmiş olduğu halde onun kanı bu sefer on günü aşacak²²³⁸ derecede uzarsa, böylece onun kanı gördüğü zamandan itibaren beş gün hayız sayılır, bundan başkası da istihaza olur. Ancak giren ayda bu beş gün tekrar gelirse o, bu kanın bulunduğu bu adet günlerini geçmişte olduğu günler sayısınca yapar. Onun temiz olması da şu (geçmişte) temiz olduğu (günlere) benzer. Ancakbu, ayın evvelinden önce olursa, sonunda olursa veya ortasında olursa, o buna önem vermez. Eğer biz kadının iki hayız arasındaki temizliğinin yirmi²²³⁹ gece olduğunu bilmiş olsak, sonra onun kanı bir müddet kesilse, sonra onun âdeti daha önce de olduğu gibi iki hayız arasında yirmi gece temizlik olsa, her ne kadar vaktinden önce veya sonra gelmiş olsa da onun hayız da daha önce olan hayza benzer bir hayız olsa ve onun kanı uzamış olduğu halde o geçmişteki belli olan adet günlerini unutmuş olsa ve o geçmişte her ayda bir defa hayız olup fakat kaç gün hayız olduğunu bilmiyorsa o kanı ilk gördüğü andan itibaren üç gün namazı bırakır. Sonra o, bunun arkasından on gün bitinceye kadar her namaz için gusleder ve namazını kılar. Sonra da namazı terk ettiği²²⁴⁰ günler geri gelinceye kadar her bir namaz vakti için abdest alır ve namazını kılar. Böylece o, aynen bu gibi yapar.

BELLİ HAYIZ GÜNLERİNDE ve KANI İLK GÖRDÜĞÜ ON GÜN İÇİNDE HAYIZDAN DAHA UZUN SÜRELİ TEMİZLİK ve TEMİZLİKTEN DAHA UZUN SÜRELİ HAYIZ MÜDDETİ

Muhammed b. el-Hasen, bir gün kan gören sonra sekiz gün temiz olan sonra bir gün kan güren ve sonra temiz olan bir kadın hakkında şöyle dedi: Burada iki görüş vardır: Birinci görüş, bu bir hayızdır. —Bu Ebu Hanife'den rivayet edilen onun ilk görüşüdür. İkinci görüş ise bu hayız değildir. —Bu, Muhammed b. el-Hasen'e göre iki görüşten en güzel olanıdır. Kim buna hayız derse o, çirkin ve kötü söylemiş olur.²²⁴¹

²²³⁷ “la tera” “H” nüshasında yanlışlıkla “ela tera” olarak gelmiştir.

²²³⁸ “cavezet” kelimesi “H” nüshasında “tecavezet” olarak geldi.

²²³⁹ “ısrune” kelimesi “H” nüshasında “ısrine” olarak gelmiştir.

²²⁴⁰ “Kanet” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁴¹ “kötü söz”ün açıklaması gelecek.

İlk defa bir gün süreyle kan gören kadın, sonra sekiz gün temiz olsa, sonra beş gün kan görse, sonra da temiz olsa, bu ilk gün ve sekiz gün temiz, onuncu günün hepsi ise hayızdır; kan gördüğü dört gün de temiz sayılır. Eğer bu kadın, her ay kanı böyle görürse, bu durum yirmi yıl bile devam etse²²⁴² onun ilk günü hayız sayılır. Sekiz gün ve onuncu gün ise temizdir; onun her ay kan gördüğü dört gün temiz sayılır. Böylece onun hayız günleri temiz, temiz günleri de hayız olmuş olur. Bu ise düzelmez kötü bir durumdur. Fakat kanı gördüğü ilk gün değil, onun kanı gördüğü son beş gün hayızdır.

İlk defa bir gün süreyle kan gören kadın, sonra kanı iki gün kesilse, sonra bir gün kan görse, sonra iki veya üç vb. gün kesilse, bu konuda bazı fıkıhçılar şöyle dedi: Bu hayızdır; çünkü kadın on günün içinde üç gün kan gördü. Zira bu, hayzon en az müddeti olan üç gündür. Eğer o, on gün içinde iki gün kan görmüş olsa bu hayız sayılmaz. Ancak o bu on gün içinde üç gün kan görse bu hayız olur. Yine şöyle dediler: Kadın ayrı ayrı iki günde kan görse bu hayız olmaz. Çünkü onun kan gördüğü bu iki günden başka bir gün bulunmazsa bu iki gün hayız olmaz. Bu takdirde bu iki gün, aralarında bulunan tuhur sebebiyle nasıl hayız olabilir? Muhammed ise şöyle dedi: Bu görüş de benim hoşuma gitmedi. Bence hayız, tuhurdan daha fazla olduğu için, bu da hayız sayılmaz. Bazı fıkıhçılar şöyle dedi: Eğer on gün içinde aralarında üç gün tuhur bulunan iki hayız olsa, bu bir tek hayız sayılmaz. Bu şekilde eğer kadın, bu iki kandan birini üç gün ve daha fazla görmüşse bu hayızdır. Eğer o, bunu üç günden daha az görmüşse, bunlardan hiç birisi hayız sayılmaz. Onlar, şöyle dediler: İlk defa bir gün süreyle kan gören kadın, sonra kanı altı gün kesilse, sonra bir gün kan görse ve sonra kesilse bu hayız değildir. Kadın ilk defa kan gördüğünde bir gün kan görse²²⁴³ sonra üç gün kan görse, bu son üç gün müstena bu günler hayız olmaz. Bundan başkaları da hayız değildir. – Bu görüş, evveki iki görüşten daha güzeldir. Fakat buna biraz kötülük bulaşmıştır.

Eğer kadın iki gün kan görmüş olsa, sonra üç gün temiz olsa, sonra iki gün kan görse bu onun görüşüne göre hayız olmaz. O bütün ömrü boyunca hep böyle kalsa her hayzında kanı iki gün görse sonra üç gün temiz olsa, sonra tekrar iki gün görse Bu kötüdür. Muhammed b. el-Hasen bize göre görüşlerin en güzeli şudur dedi: İlk defa kanı gören bir kadın, hayız oldu, sonra temiz oldu, sonra hayız oldu. Böylece onun iki hayız arasındaki temizlik süresi eğer üç günden daha az ise bunların hepsi hayız sayılır. Eğer iki hayız arasındaki temizlik süresi üç gün veya daha fazla ise on gün içindeki hayız ve temizlik sürelerine bakılır; eğer temizlik süresi daha uzun ise bu hayız sayılmaz. Eğer onun hayız süresi daha uzun olmuşsa bunun hepsi hayız sayılır. Eğer iki hayız arasındaki temizlik süresi, toplam iki hayızdan daha fazla ise yine bunun hepsi hayız sayılır.

İşte bunun için bir kadın bir gün kan görse sonra kanı iki gün kesilse sonra bir gün görse sonra temiz olsa bunların hepsi hayız sayılır. Çünkü iki hayız arasındaki temizlik süresi üç gün olmadığı zaman bu temiz sayılmaz. Sanki bu iki kan gerçek adet kanı olup bunlardan birisinin özür kanı olmadığı zaman bunun hepsi hayızdır.

Eğer bir kadın bir gün kan görmüş ve üç gün temiz olmuş olsa, sonra bir gün kan görse, sonra temiz olsa artık (bundan sonra) kan görmese, bu hayız olmaz. Çünkü kanı gördüğü süre, bu iki hayız arasındaki temizlik süresinden daha azdır. O sebeple bu hayız kanı değildir. Eğer o, iki gün kan görmüş, üç gün temiz olmuş olsa, sonra iki gün kan görse, sonra temiz olsa ve artık kan görmese bunun hepsi hayız sayılır. Çünkü bu iki kanın süresi,

²²⁴² “yemüddü” kelimesi “H” nüshasında “medde” olarak gelmiştir.

²²⁴³ Nüshalarda metin böyledir. Halbuki meselenin geliş biçiminden anlaşılıyor ki burada “sonra üç gün tuhur gördü” veya buna benzer bir cümle düşmüştür. Allah en iyi bilir.

aralarında bulunan temzilikte daha uzundur. Ancak burada²²⁴⁴ istihsana ve kadınların bu konudaki genel durumuna göre hareket edilir.

Eğer bir kadının belli (bilinen) âdeti altı gün ise, böylece o, bir gün kan görse, dört gün temiz olsa ve bir gün kan görse, birinci görüşe göre yien böyle olup bunun hepsi hayız sayılır. Diğer bütün görüşlere göre ise hayız değildir. Eğer o, bir gün kan görse, üç gün temiz olsa ve iki gün kan görse, bütün görüşlere göre bunun hepsi hayızdır. Ancak şöyle söyleyen kimseye göre hayız olmaz: Eğer iki kan arasında üç gün temizlik süresi bulursa bu iki kan tek bir kan sayılmaz. Böylece o bunun hiçbirisi²²⁴⁵ hayız sayılmaz demiş olur. Muhammed b. Hasen ise bu güzeldir; çünkü temizlik ve hayız süreleri eşittir, öyleyse bunun hepsi hayızdır, demiştir.- Bu görüş, bütün görüşlerin en güzeli, hayız ve kadınların işleri konusunda en uygun olanıdır.

İmam Muhammed âdeti dört gün olan kadın hakkında şöyle dedi: Böylece o, iki gün kan gördü, dört gün temiz oldu ve iki gün kan gördü, sonra temiz oldu. Bu hayız değildir. Eğer o, iki gün kan görmüş, üç gün temiz olmuş ve iki gün kan görmüş sonra temiz olmuş ise bunun hepsi hayız olur.²²⁴⁶ Çünkü kadın kanı temzilik süresinden daha çok görmüştür. Eğer o, bir gün kan görmüş, sonra iki gün temiz olmuş, sonra bir gün kan görmüş, sonra iki gün temiz olmuş, sonra bir gün kan görmüş, sonra temiz olmuş ve böylece onun tuhru tamamlanmış olsa, temizlik süresi hayızdan daha çok olsa bile bunun hepsi hayız sayılır. Çünkü bu kanlardan hiçbirisi ile sahibi arasında üç gün temizlik süresi yoktur. Böylece sanki bunun hepsi tek bir kandır.

Eğer bir kadının âdeti dokuz gün ise böylece o, bir gün kan gördü ve üç gün temiz oldu. Bir gün kan, üç gün temiz, bir gün kan²²⁴⁷ ve sonra temiz oldu. Bu şekilde onun temizlik süresi tamamlanmış oldu. Böylece bunun tamamı hayız değildir. Çünkü temizlik süresi hayızdan daha çoktur ve her iki hayız arasında da üçgün temizlik süresi olmuştur.

Eğer kadın iki gün kan görmüş, üç gün temiz olmuş, iki gün kan, üç gün temiz, iki gün kan, üç gün temiz, bir gün kan görmüş, sonra temiz olmuş ve böylece onun temizlik süresi uzamış ise bu durumda onun hayız bu sürecin evvelinden itibaren yedi gündür. Çünkü o, kanı, on gün geçtikten sonra gelen yedi günden sonra görmüştür. Böylece bu hayız değil, özür kanıdır. Zaten özür kanı²²⁴⁸ temizliği hayız haline çeviremez.²²⁴⁹ Çünkü H. Peygamber, özürlü kadın hakkında “bu hayız değildir; bu bir damar (çatlaması)dır”, buyurmuşlardır.²²⁵⁰ Hz. Peygamber bunu damar kanı yapınca, damar kanı ancak bir burun kanı mesabesinde olur. Ne burun kanı ve ne de damar kanı da kendinden önceki bir tuhru hayız yapamazlar. Ancak onun kan görmediği günler, ikisi de hayız olan iki kan arasında bulunduğu zaman hayız olur.

İlk defa kan gördüğünde bir gün gören kadın hakkında İmam Muhammed şöyle dedi: Sonra onun kanı dört gün kesildi, sonra bir gün gördü, sonra dört kesildi, sonra bir gün gördü, sonra dört gün kesildi²²⁵¹ Böylece bundan hiçbirisi hayız değildir. Çünkü kadın, on gün içinde kanı sadece iki gün görmüştür, onun tuhur süresi hayız süresinden daha çoktur. Bu sebeple bunlardan hiç birisi hayız değildir. Eğer o, üç gün kan görse, üçgün hayız olsa, üçgün kan, üç gün temiz olup böylece kadının âdeti, ilk günden beri dokuz gündür. Çünkü

²²⁴⁴ “fi” harfi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁴⁵ “şey’ün” kelimesi “H” nüshasında “bi şey’in” olarak gelmiştir.

²²⁴⁶ “hayzan” kelimesi “Z” nüshasında “kane hayzuha” olarak gelmiştir.

²²⁴⁷ “üç gün temiz...” ifadesinden buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁴⁸ “özür kanı” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁴⁹ “la yecalü” kelimesi “H” nüshasında “la necalü” olarak gelmiştir ki, bu bir yanlıştır.

²²⁵⁰ Bu hadisin tahriri bu kitabın hayız Bahsinde s. 462 de geçmiştir.

²²⁵¹ “sonra bir gün gördü...” cümlesinden buraya kadar olan kısım, “H” nüshasından düşmüştür.

o on gün içinde kanı tuhurdan daha çok görmüştür. Bu sebeple on gün içindeki bu iki kan ve onların arasında bulunan günler hayız sayılır. Bunun dışındaki günler ise hayız değildir.²²⁵² Kadın iki gün kan görse, üç gün tuhur olsa, iki gün hayız, üç gün tuhur²²⁵³ sonra onun durumu böyle devam etse, böylece bunun evvelinden²²⁵⁴ yedi gün hayız kabul edilir. Çünkü bu yedi günün içinde olan hayız günleri, bu ikisinin arasında olan tuhur günlerinden daha çoktur. Eğer kadın bir gün kan görse, dört gün tuhur olsa, iki gün kan, dört gün tuhur, sonra onun tuhru uzayıp gitse, bu hayız sayılmaz. Çünkü o, on gün içinde kanı, iki hayız arasında olan tuhurdan daha az görmüştür.

Kadın, kanı ilk gördüğünde onu iki gün görse, dört gün tuhur olsa, iki gün hayız ve dört gün tuhur olsa²²⁵⁵ sonra bu böyle devam edip gitse, onun hayızı, kanı ilk gördüğünden itibaren sekiz gündür. Çünkü bu iki hayız, iki kan arasında olan tuhra eşittir; böylece bunun hepsi, hayız sayılır.

İmam Muhammed dedi ki, bir kadının âdeti her ayın başında beş gündür. Bu kadın adet günlerinin ilk iki gününde kan görse, sonra kanı kesilip böylece beş gün temiz olsa, sonra tam on gün boyunca kan görse ve kan kesilse, bu durumda bu sürenin²²⁵⁶ hepsi hayız sayılır. Çünkü kadın, on gün içinde kanı, iki hayızın arasındaki tuhur kadar gördüğünden, böylece bunun hepsi hayız sayılır.²²⁵⁷ Eğer kadının kanı, on günü aşacak kadar uzamış olsa, böylece o, on birinci ve on ikinci günlerde de kan görse, sonra bu kesilse, bu şekilde onun hayızı, kan gördüğü son şu beş gün²²⁵⁸ olur. İlk iki gün ile ondan sonra gelen²²⁵⁹ beş gün ise temizdir. Bunlardan hiçbirisi²²⁶⁰ hayız olmaz. Eğer kan, on günden sonra üç gün veya dört günü aşar ya da bundan daha fazlaya geçerse son kanın evvelinden itibaren beş gün hayız sayılır. Bundan başka olan ilk iki gün ile son günler istihaza sayılır. Çünkü onun âdeti olan beş gün her ne kadar ilk yerini değiştirmiş olsa bile bu beş günü değişmez.²²⁶¹

İmam Muhammed, kanı ilk gördüğü zaman bir gün kan gören, iki gün tuhur olan, bir gün kan, iki gün tuhur, bir gün kan iki gün tuhur ve durumu böyle ay bitinceye kadar devam eden ve sonra temiz olan kadın hakkında, bunun ilk beş günü hayız, bundan başkası da istihaza sayılır, dedi. Eğer o, iki gün kan göre ve bir gün temiz olsa, iki gün kan ve bir gün temiz, ay bitinceye kadar onun hali böyle devam edip gitse, bunun evvelinden itibaren beş gün hayız, bundan başka günler de istihaza sayılır.

İmam Muhammed, âdeti aybaşında beş gün olan, böylece bir gün kan gören ve üç gün temiz olan, bir gün kan gören ve kanı on gün oluncaya kadar devam eden, fakat onu aşmayan kadın hakkında, bunun hepsinin hayız olduğunu söyledi. Çünkü kadın on gün içinde kanı, tuhurdan daha fazla görmüştür. Eğer onun kanı on günü aşarsa²²⁶² ve böylece onun bu hali ay sonuna kadar devam ederse, bu ilk dört gün hayız sayılmaz; bundan sonra²²⁶³ beş gün ise hayızdır. Bundan başkaları da istihazadır.

²²⁵² “leyse” kelimesi “Z” nüshasında “fe leyse” olarak gelmiştir.

²²⁵³ “selasen” kelimesi, “H” nüshasında selasetü eyyamin” olarak gelmiştir.

²²⁵⁴ “evveli” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁵⁵ “iki gün hayız...” dan buraya kadar olan kısım “Z” nüshasından düşmüştür. Bu müstensihin bir yanılığsıdır.

²²⁵⁶ “fe zalike” kelimesi “Z” nüshasından düşmüştür, hâlbuki onun bulunması gerekir.

²²⁵⁷ “çünkü kadın ...” cümlesi buraya kadar olan kısım “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁵⁸ “el-eyyam” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁵⁹ “badehüma” kelimesi üç nüshada “badeha” olarak geldi. Bunun doğrusu “badehüma”dır. Zamir “yevmeyni” kelimsine gider.

²²⁶⁰ “bi şey’in” kelimesi “H” nüshasında “şey’ün” olarak gelmiştir.

²²⁶¹ “fela tetehavvelü” kelimesi “Z nüshasında “fela yetehavvelü” olarak gelmiştir.

²²⁶² “caveze” kelimesi “Z” nüshasında “caze” olarak gelmiştir Bunlar aynı manayadır.

²²⁶³ “bade” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

İmam Muhammed, âdeti dört gün olan, böylece bir gün kan gören ve iki gün temiz olan ve bir gün kan görüp²²⁶⁴ sonra kanı kesilen kadın hakkında bunun hepsi hayızdır, dedi. Eğer onun âdeti yedi gün olsa, böylece o, iki gün kan görse sonra yedi gün kesilse sonra onu iki gün görse sonra kesilse bunlardan hiçbirisi²²⁶⁵ hayız sayılmaz. Çünkü bu iki kan arasındaki tuhur, toplam iki kandan daha çoktur.

Muhammed b. el-Hasen, âdeti, her ayın başında beş gün olan, böylece bir gün kan gören sonra üç gün temiz olan, sonra bir gün kan gören ve sonra kanı kesilen kadın hakkında, bu kan tuhurdan daha az olduğu için bu, hayız sayılmaz, dedi. Eğer kadın, bundan sonra on gün tamamlanıncaya kadar yine kan görür ve sonra kesilirse bu on günün, baştan sona kadar hepsi hayız sayılır. Eğer kan on günden bir gün fazla olursa ve sonra kesilirse, böylece âdetin evvelinden sonuna kadar olan günlerden beş, altı, yedi, sekiz ve dokuzuncu günler hayız, bu beş günün evvel ve sonundaki günler ise ishaza sayılır. Bu beş günden evvelki günler (yani dört gün) hayız olmaz; şayet biz bunları hayız sayarsak bundan sonraki günleri istihaza saymamız gerekir. Her ayın başında beş gün adet gören kadının durumu da buna benzer. Böylece bu kadının hayızı iki gün önceden gelse, sonra o adet günlerinde kan görse ve kan kesilse bunların hepsi sayılır. Eğer bu on günden bir gün fazla olursa²²⁶⁶ onun bilinen bu beş adet günü hayız sayılır. Bunun dışında kalan önceki ve sonraki günler ise istihaza sayılır. İşte birinci meseledeki kadının gördüğü ilk gün de böyledir. Eğer biz bu günü hayız sayarsak, ondan sonra gelen üç günü tuhur sayma imkânımız ortadan kalkar.²²⁶⁷ Eğer o günleri hayız sayarsak artık beşinci gün ve ondan sonraki günler istihaza olur. Bu suretle bundan sonraki günler istihaz olunca ilk beş gün hayız olmaz.²²⁶⁸ Çünkü kadın o günlerde gördüğü hayız süreci tuhurdan daha az olduğu için bu hayız olmaz. Böylece biz o ikinci kanı gördüğü ilk günden beri olan beş günü hayız sayarız.²²⁶⁹ Bundan başkasını da istihaza kabul ederiz.²²⁷⁰ Bunların hepsi hakkında Ebu Yusuf ise şöyle dedi: Kadının hayız günleri olan ilk beş gün, o bunların evvelinde bir saat (gibi çok kısa bir zaman) kan görmüş olsa bile²²⁷¹ hayızdır.²²⁷² Bundan başka günler ise istihaza olur.

Muhammed, âdeti, her ayın başında on gün olan bir kadın hakkında şöyle dedi: Böylece o, hayız gördü. Sonra o, yirmi gün tuhur oldu, sonra âdeti olan on günde ise tuhur oldu. Sonra bunun arkasından onun kanı aylarca devam edip uzadı. Bu şekilde onun kanı gördüğü ilk andan itibaren on gün hayız sayılır. Böylece o, bundan sonra gusül eder²²⁷³ ve her namaz vakti için abdest alır ve on beş gün namazını kılar. Bu şekilde bu günlerin son beş günü, geçmişte onun ilk âdeti olan günlerden sayılır; o bunları hayız günlerinden saymaz. Onun ilk hayız günlerinden beş gün de hayız olur.²²⁷⁴ Bundan başka günler ise istihazadır. Çünkü bu kadın, on beş gün geçtikten sonra ilk adet günlerinde beş gün kan görmüştür. İşte biz bunu istihaza kabul ediyoruz. Eğer o, bunda bizim kendisi için hayız saydığımız vakitten on beş gün geçip tamam olduktan sonra gelen üç günde kan görmüş

²²⁶⁴ “tuhran ve yevmen” kelimeleri “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁶⁵ “şey’ün” kelimesi “H” nüshasında böyledir. Esas nüshada ise “bi şeyin” olarak gelmiştir.

²²⁶⁶ “zadet” klimesi “H” nüshasında “zade” olarak gelmiştir.

²²⁶⁷ “necid büdden min en” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁶⁸ “lem yekun” kelimesi “Z” nüshasında “lem tekun” olarak gelmiştir.

²²⁶⁹ “ve necalü” kelimesi “Z” nüshasında “fe yecalü” olarak geldi.

²²⁷⁰ “ve necalü” kelimesi “H” nüshasında böyledir. “A” ve “Z” nüshalarında ise “tecalü” olarak müsnes alameti olan t harfi ile geldi.

²²⁷¹ “lem tera ed-deme fiha” ifadesi “Z” nüshasında lem tera fiha ed-deme” olarak gelmiştir.

²²⁷² “hiye” kelimesi yerine “H” nüshasında “huve” kelimesi gelmiştir.

²²⁷³ “tağtesilü” kelimesi “H” ve “A” nüshalarında böyledir. “Z” nüshasında ise “hatta tağtesile” olarak gelmiştir.

²²⁷⁴ “ve tekunü” kelimesi “H” nüshasında “ve yekunü” olarak gelmiştir.

olsa (hüküm) yine böyle olur.²²⁷⁵ Fakat o, on beş gün geçip tamam olduktan sonra ilk hayız günlerinde iki gün kan görse kadının bu ilk günleri onun hayız günleri olmaz; artık ikinci on günün son günleri onun hayız günleri olur. İşte bu kadının hayız günleri, artık ikinci on güne intakal etmiş bulunmaktadır. Bu suretle eğer kadının hayız uzayıp giderse böylece onun namazı bırakacağı günler, onun ikinci on günüdür.

VAKTİNDEN ÖNCE HAYZI KESİLEN ve ÂDETİ DÜZENSİZ OLAN BİR KADIN İLE KOCASININ CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMASI

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Âdeti, her aybaşıda yedi gün olan bir kadın, böylece altı gün hayız olup sonra kanı kesildi. Bu şekilde o, namazın kaçmasından korkacağı zamana kadar bekler; namazın kaçmasından korkmaya başlayınca gusül eder ve namazını kılar. Fakat ben onun normal oturmuş adet günleri gelinceye kadar²²⁷⁶ eşinin kendisine yaklaşmasını tercih etmem. Ben onun için bu konuda güvenilir olan yolu kabul ediyorum.

Âdeti, her aybaşıda beş gün olan bir kadın, böylece beş gün hayız olup sonra onun kanı kesildi. Bu şekilde o, en yakın namazın kaçmasından korkuncaya kadar kanın tekrar gelmemesinden emin olacağı vakte kadar gusül etmeyi erteler. Bu vakit geçince ve kadının gusül edip namazını kılacak kadar bir zamanı kalınca²²⁷⁷ artık o gusül eder, namazını kılar ve eşi kendisine yaklaşabilir; bunda bir sakınca yoktur ve eşi on günün tamam olmasını beklemez.

Geçmişte henüz kan görmemiş²²⁷⁸ bulunan bir kadın, böylece o, kanı ilk defa gördüğünde onu beş gün görse, sonra kanı kesilse, namaz vakitlerinden kendisine en yakın olan namazın son vaktine kadar bekler. Son gusül eder, namazını kılar ve eşi kendisine yaklaşabilir. Bunda bir sakınca yoktur, kocanın on gün tamamlanıncaya kadar beklemesi²²⁷⁹ gerekmez. Çünkü bu günler onun belli günleri değil, kısıtlı olmuş olan günleridir. Ancak eğer kadının belli adet günleri varsa ve bunda bir kısalma olduğu zaman bence kocasının onunla bu vakitte cinsel ilişkiye girmemesi daha iyidir.²²⁸⁰ Eğer²²⁸¹ bu kadının kocasından boşanmasının iddet bekleme sürecinin sonu ise, ben yine böyle bu kadının (bu vakitte) evlenmesini hoş görmem, onun belli olan âdet günlerinin sonu gelinceye kadar beklemesini isterim. Eğer bu kadın evlenirse, şayet kanı tekrar gelmemişse, onun nikâhı, caiz olur. Eğer evlense bile kocasının, kadının belli olan adet günlerinin sonu gelinceye kadar²²⁸² ona yaklaşmamasını daha iyi görürüm. Hayızdan temizlenen bir cariye de böyle olup onu satın alan kimsenin²²⁸³ onun belli adet günlerinin sonu gelinceye ona yaklaşmasını istemem.²²⁸⁴

Lohusa kadınlar da böyledir. Onların kanı kesildiği zaman geçmişte her loğusa halinde otuz gün olan bilinen durumu böylece yirmi beş gün

²²⁷⁵ “ve kezalike” kelimesi “H” nüshasında “ve zalike” olarak gelmiştir.

²²⁷⁶ “fiha” kelimesi nüshalardan düşmüştür.

²²⁷⁷ “ve bakıye” kelimesi “H” nüshasında böyle, “Z” ve “A” nüshalarında ise “yebka” olarak gelmiştir.

²²⁷⁸ “lem tekun tehyıdu” ifadesi “H” nüshasında “lem tehd” olarak geldi.

²²⁷⁹ “ve leyse aleyhi en yentezıra” ifadesi “A” ve “Z” nüshalarında böyle, “H” nüshasında ise “aleyha en tentezıra” olarak gelmiştir.

²²⁸⁰ “Ancak eğer ...” ile başlayan bu cümle “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁸¹ “in” kelimesi “H” nüshasında “iza” olarak gelmiştir.

²²⁸² “hatta ye’ti” kelimesi “Z” nüshasında “hatta la ye’ti” olarak geldi. Bu bir tahriftir. “la” harfini müstensih bir yanlış olarak ilave etmiştir.

²²⁸³ “lillezi” kelimesi, “Z” nüshasında böyle, “A” ve “H” nüshalarında ise “ellezi” şeklinde geldi.

²²⁸⁴ “fiha” kelimesi “Z” nüshasında “kanet fiha” olarak geldi.

Geçmişte her bir doğumda otuz gün süresi olan loğusa kadınların kanı kesildiği zaman böylece onların bu (durumu) yirmi beş gün olursa ve sonra kan kesilirse yine böyle olup ben kadına, onun temiz hale geldiği bir namaz vaktinde, vaktin sonu gelinceye kadar guslünü ertelemesini, sonra gusül etmesini ve namaz kılmasını tavsiye ederim. Onun kocasının da otuz gün olan loğusa müddeti geçmeden²²⁸⁵ önce ona yaklaşmasını istemem. Eğer kadının geçmişte loğusa süresi yirmi beş gün olmuş böylece o, lohusa olmuş, sonra kanı kesilmiş ise o içinde bulunduğu zaman vaktinin sonu gelinceye kadar²²⁸⁶ gusletmeyi ertelemelidir. O sonra gusleder, namazını kılar ve kocası kendisine gelebilir. Eğer kadın ilk defa çocuk doğurmuş ise²²⁸⁷ ve onun kanı otuz günde kesilmişse (hüküm) yine böyledir; o gusletmeyi namaz vaktinin sonuna kadar erteler. O sonra gusleder, namazını kılar ve kocası kendisine yaklaşabilir; kırk günün geçmesini beklemez.²²⁸⁸ Ancak ben kocasının, kadın temiz olduğu zaman²²⁸⁹ geçmişte âdeti olan en az loğusa süresinin gemesini beklemesini isterim.²²⁹⁰

LOHUSALIK HALİ ve ONUN VAKTİ²²⁹¹

Muhammed b. el-Hasen şöyle dedi: Kadın çocuk doğurduğu zaman onun kanı bir gün, iki gün veya üç gün sonra kesilse, o, kanın kesildiği namaz vaktinin sonu gelinceye kadar bekler, sonra gusleder ve namazını kılar. O temiz olduğu halde namazını bırakmaz; çünkü bu gereksizdir. Eğer kocası bu kadını doğum yaptığı zaman boşamış olsa, elli dört günden biraz fazla bir sürede iddetinin sona erdiğini söylese onun bu söylediği şey kabul edilir. Çünkü biz kadının söylediğini nifas sayarız. Eğer o, on beş gün tuhur, üç gün hayız; on beş gün tuhur üç gün hayız ve on beş gün tuhur üç gün hayız olursa bu kırk beş gün eder. Nifaslı kadınların söyledikleri şey kabul edilir. Fakat onu kocası boşadığı zaman Ebu Hanife'nin kıyasına göre, o, iddet halinde iken seksen beş günden daha az ise o, bunu kabul etmez.²²⁹² Çünkü Ebu Hanife şöyle diyordu: Kadının âdeti kırk gün olduğu zaman iki kan arasındaki süreç az olsun çok olsun, bunun hepsi nifas sayılır. Ebu Hanife yine şöyle diyordu: Kadının iddetinin bittiği hakkındaki sözü iki aydan daha az ise kabul edilmez. Böylece biz bunu seksen beş gün olarak kabul ettik.²²⁹³ Ebu Yusuf, ben, doğum yaparken

²²⁸⁵ “ye’ti” kelimesi “Z” nüshasında “te’ti” olarak gelmiştir.

²²⁸⁶ “te’tiha” kelimesi “H” nüshasında “ye’tiha” olarak geldi.

²²⁸⁷ “in kanet” kelimesi “Z” ve “H” nüshalarında böyle, “A” nüshasında ise “in kane” olarak geldi.

²²⁸⁸ “ve la tenteziru” kelimesi “H” nüshasında “ve la yenteziru” olarak geldi.

²²⁸⁹ “fi” harfi, “Z” nüshasından düşmüştür.

²²⁹⁰ “kanet teclisü fima mada” ifadesi, “Z” nüshasında “kanet fima mada” olarak gelmiştir.

²²⁹¹ Bu başlık “H” nüshasından düşmüştür. Ben dedim: doğum sonrası gelen kana “nifas” adı verilir. Bu kelime “rahim onunla nefes aldı” kelimesinden geldiği veya kan anlamına gelen “en-nefs” ten ya da çocuk manasına olan “en-nefs” ten türediği söylenmiştir. Zira çocuk doğduktan sonra onun arkasından mutlaka kan gelir. Serahsi Mabsut, III, 211.

²²⁹² El-Hasen rivayetine göre yüz günden daha az olamı kabul edilmez. Ebu Sehl el-Feraizi, hayız bahsinde Ebu Hanife'den gelen şu rivayeti dile getirdi. Ebu Hanife, kadının yüz on beş günden daha az olan sözünü kabul etmez. Serahsi Mabsut'unda böyle dedi. III, 211.

²²⁹³ Serahsi, Ebu Musa Muhtasar'ında şöyle söyledi, dedi: Ebu Hanife'ye göre nifasın alt sınırı yirmi beş gündür. Ebu Yusuf'a göre ise on bir gündür. Bu, kan daha az bir sürede kesildiği zaman bu lohusalık kanı olmaz demek değildir. Fakat bundan maksat şudur: Kadının temizlik âdeti on beş gün olduğu vakit onun nifastaki âdetini tayin etmeye ihtiyaç duyulduğu zaman Ebu Hanife'ye göre bu yirmi beş günden daha az olmaz. Çünkü kadın için bundan daha az bir nifas âdeti belirlenirse bu durum temizlik âdetinin bozulması sonucunu doğurur. Burada Ebu Hanife'nin dayandığı temel esas şudur: Kırk günün önünde ve sonunda kan bulunduğu zaman aradaki temizlik süresi, ister uzun ister kısa olsun, iki kan arasında girmiş bir ayırıcı (fasıla) olmaz. Eğer kadının nifası yirmi beş günden daha az olarak takdir edilmiş olsa ve kırk gün sona ermeden tekrar kan gelse, bu kırk günün hepsi nifas olmuş olur. İşte bundan dolayı Ebu Hanife nifasın alt sınırını yirmi beş gün olarak belirlemiştir. Kadının iddetin

boşanmış olan bir kadının, altmış beş günden daha az bir sürede (iddetinin bittiği sözünü) kabul etmem dedi. Çünkü ben onun nifas süresinin hayzından daha çok olduğuna kaniyim. Böylece nifas süresini on bir gün sayıyor ve iddet müddetini ise elli dört gün olarak kabul ediyorum. Zira kadının hayzından daha çok on bir günden daha az olan sözü kabul edilmediği halde²²⁹⁴ onun nifası nifas olmaz. Hâlbuki o şöyle diyordu²²⁹⁵ Eğer nifaslı kadının kanı, on bir günden daha az bir sürede kesilirse, o, gusül eder ve namazını kılar. Hâlbuki onun bu sözü yani eğer kadın, on bir günden daha az bir sürede gusül edip namaz kılmış olsa, onun evvelki sözü ile çelişmiş olur. Çünkü kadın, on bir günden daha az bir zamanda temiz plmaktadır. İşte bu sebepten dolayı kadının bu durumu onun iddeti için de kabul edilmesi edilmelidir. Böylece bu konudaki bu görüş bir tek görüş olmaktadır ki, o da kadının nifas hakkında söylediğinin kabul edilmesidir. Bundan sonra iddet süresi de elli dört gün olur. Zira tuhrun en azı on beş gün, hayzında en azı üç gündür.

Muhammed şöyle dedi: Nifasta aralarında on beş günden daha az bir süreç bulunan her bir iki kan, tek kan olup bunun hepsi nifastır. Eğer aralarında on beş günden daha fazla bir süreç bulunursa, evvelkisi nifastır, diğeri ise hayızdır. Bundan dolayı bir kadın doğum yapmış ve böylece bir gün, iki gün veya üç gün kan görmüş olsa, sonra o, on üç gün veya on dört gün tuhur olsa, sonra kan görse bunun hepsi nifastır. Eğer kadın ilk doğum yaptığında bir gün, iki gün veya üç gün kan görse, sonra kan on beş gün kesilse, sonra o bunun arkasından bir veya iki gün kan görse böylece evvelkisi nifastır; diğeri ise ne nifas ve ne de hayızdır. Artık o, abdest alır ve namazını kılar. Çünkü iki kan arasındaki süreç on beş günden fazla olan bir temizliktir. Böylece bu ikinci kan da evvelki kandan başka bir şeydir ve bu ikinci kan hayız değildir. Çünkü o üç günden azdır. Eğer o, on beş günlük tuhurdan sonra üç gün veya daha fazla kan görmüş olsaydı, böylece bu hayız olurdu. Ebu Hanife şöyle dedi: Eğer kadının kanı kırk gün içinde tekrar gelirse bu, nifastır. Eğer iki kan arasında on beş günlük bir süreç bulunursa bu tuhurdur. Böylece bu düzensiz bir adettir. Ebu Hanife'nin bu sözünde şöyle denilmelidir. Eğer kadın bir gün kan görür, on beş gün tuhur olursa ve bir gün kan görür, on beş gün tuhur olursa ve ve bir gün görürse bunu hepsinin nifas olması gerekir! Bu da düzensiz bir adettir.²²⁹⁶ Fakat biz ise şöyle söylüyoruz: İlk gün nifastır; bundan başka günler ise ne hayız ve ne de nifas olur. Birisi çıkıp şöyle derse: Sen nasıl iki nifas kanı arasındaki tuhur sürecini, hayızda yaptığın gibi üç gün değil de on beş gün kabul ediyorsun? Buna²²⁹⁷ şöyle cevap verilir: Nifas hayza benzemez; çünkü hayzın²²⁹⁸ en azının son sınırı belli ve en çoğunun son sınırı da bellidir ve hayzın en azı üç gündür. İşte biz bu sebeple iki kan arasındaki tuhrun en azını üç gün olarak kabul ettik. Böylece iki

---

bittiğini haber vermesi için nifas süresi, ileride açıklayacağımız üzere yirmi beş olarak takdir edilir. –Eh. III, 211. Serahsi şöyle dedi: Muhammed'in rivayet ettiği Ebu Hanife'nin görüşünün açıklamasına gelince, kırk gün tamamlanmadan önce temizlik süresi bittikten sonra kanın tekrar gelmesinden sakınmak için kadının nifas süresi yirmi beş gün olarak belirlenir. Onun temizlik süresi de on beş gündür. Böylece ikisinin toplamı kırk gün eder. Bundan sonra kadının hayzı beş temizlik süresi ise on beş gündür. Bu şekilde her biri beş gün olan üç hayız ile bunların arasında her biri on beş gün olan iki temizlik süresi bulunur ki, bunların toplamı kırk beş gün eder. Sen bunu kırk ile topladığın zaman seksen beş eder. İşte kadının bu takdir edilen sayı hakkındaki sözü kabul edilir. – Serahsinin söylediği burada bitti. III, 218

²²⁹⁴ “ve la tüşaddeku” kelimesi “H” nüshasında “ve la yüşaddeku” olarak geldi.

²²⁹⁵ “ve huve yekülü” ifadesi “H” nüshasında “ve hiye tekülü” olarak gelmiştir.

²²⁹⁶ Sonra Ebu Hanife kendi koyduğu kurala bağlı kalarak şöyle dedi. Hayız için on gün ne ise, nifas için de kırk gün odur. Sonra ona göre on gün içinde araya girmiş olan 6temizlik süreci, hayız günlerini birbirinden ayırmış sayılmaz. Hayız on günün hem başında ve hemde sonunda görüldüğü zaman bu on günün tamamını, sürekli kan gelmiş gibi kabul edilir. Kırk günün başında ve sonunda kan bulunduğu zaman bu, nifasta da böyledir.

Serahsi'nin Hayız Bölümünün nifas bahsinde söylediği burada bitti. III, 211.

²²⁹⁷ “lehu” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²²⁹⁸ “çünkü hayzın” ifadesi “H” nüshasından düşmüştür.

kanın toplamı üç günden daha az olursa bu hayız olmaz.²²⁹⁹ Hâlbuki tuhur süreci bundan daha fazladır ve bu beş gün nasıl olur da hayız olur. Oysa o, onun çoğunda bir kan görmemiştir. Evet, bu hayız olmaz. Nifasa gelince, onun en azı için bir sınır yoktur. Onun için biz, az tuhrun az nifasa benzediğini kabul ediyoruz.²³⁰⁰ Çünkü eğer kadın doğurmuş ise onun nifası bir saat da olabilir. Sonra o, bir saat kan görür, sonra bu kesilir ve sonra o tuhur olur. Bu bir saat nifastır. Biz nifası en azı için bir vakit yok diye kabul ettiğimiz zaman nifas günleri hayız gönleirnden daha çok olur.

Ebu Hanife şöyle dedi: Kadında kanın gelmesi kırk gün adet halini almışsa ve iki kan arasındaki süreç az olsun çok olsun, bunun hepsi nifas olur. Böylece biz istihsan edip bunun hepsi demeyi güzel gördük. Onun için biz diyoruz ki, eğer kırk gün içinde iki kan arasındaki süreç, on beş günden daha az ise bunun hepsi nifas sayılır. Eğer aradaki süreç on beş gündendaha çok ise evveliki nifastır, fakat ikincisi nifas değildir. Zira Ebu Hanife ve bizim arkadaşlarımızın hepsi, hayızda iki kan arasında bulunan tuhur on beş gün ise bu değişik ve farklı olan iki kandır, bunlar bir tek kan değildir diye icma ve ittifak ettiler. Böylece onlar bunu hayız²³⁰¹ hakkında söyleyince bizim de bu konuda nifas hakkında yanımızda olan şeyleri söylememiz daha güzel olur.²³⁰² Fakat bizim sözüme kötü bir şey (düzensiz bir adet) de²³⁰³ karışmaktadır ki o da şudur. Eğer²³⁰⁴ kadın bir gün nifas kanı görmüş olsa sonra on dört gün tuhur olsa sonra bir gün kan görse ve sonra kesilse bunun hepsi nifas sayılır. İşte bu²³⁰⁵ da düzensizdir. Fakat bundan kurtuluş yoktur. Çünkü iki kan arasında on beş günden daha az olan bir tuhur vardır. Eğer biz bu sözü söylememiş olsak, bunda belli bir şey üzerinde durmamız²³⁰⁶ lazım gelir. Eğer birisi çıkıp da on iki gün buna on dört günden daha yakın²³⁰⁷ değil mi diyebilir veya o şöyle derse: İki kan arasında on gün tuhur nasıl²³⁰⁸ olur. Böylece bu farklı iki kan olur. İşte buna bir kesin delil getirmek gerekir.²³⁰⁹ Böylece burada bu konuda en güzel şey, arasında on beş günlük bir tuhur süresi bulunmayan, her bir iki nifas kanının hepsi nifastır. Aralarında on beş günlük veya daha fazla bir tuhur süreci bulunan her bir kan da evvelkisi nifastır. İkincisi ise eğer kadın bir gün veya iki gün kan görmüş ve sonra kesilmiş olsa böylece bu bir hayız değildir; bu bir istihsandır. Artık kadın abdestini alır ve namazını kılar. Eğer kadın on beş günlük bir tuhurdan sonra bir kan²³¹⁰ görürse böylece o kanı üç gün ve daha fazla görürse bu hayızdır. Doğum yaptığı zaman görmüş olduğu kan ise nifastır. Bu konuda bize göre en güzel görüş budur. Bu konudaki ayrıntıların hepsi ve kıyası buna göre olur.

Muhammed dedi ki, Muhammed b. el-Hasen bize Malik b. Enes'in şöyle söylediğini haber verdi. Bana göre güvenilir bir kişi²³¹¹ bana Salim b. Abdullah ile Süleyman b. Yesar'a

²²⁹⁹ “lem” kelimesi “H” nüshasında “ve lem” olarak gelmiştir.

²³⁰⁰ “fe necalü” kelimesi “H” nüshasında “fe yecalü” olarak gelmiştir.

²³⁰¹ “el-hayzu” kelimesi “H” nüshasında “hayzun” olarak gelmiştir.

²³⁰² “ahsenü” kelimesi “H” nüshasında “fe haza ahsenü” olarak geldi.

²³⁰³ “fi kavlina eydan” ifadesi “H” nüshasında “eydan fi kavlina” olarak gelmiştir.

²³⁰⁴ “lev” kelimesi “H” nüshasında böyle, “A” ve “Z” nüshalarında ise “ve lev” olarak gelmiştir.

²³⁰⁵ “fe haza” kelimesi, “H” nüshasında “fe haza küllühu” olarak geldi.

²³⁰⁶ “nakıfe” kelimesi “H” nüshasında “tekıfe” olarak gelmiştir.

²³⁰⁷ “akrabü” kelimesi “H” ve “Z” nüshalarında böyle, “A” nüshasında ise “ekarrat” olarak geldi.

²³⁰⁸ “keyfe” kelimesi “Z” nüshasında böyle geldi. Fakat o, “H” ve “A” nüshalarından düşmüştür.

²³⁰⁹ “min en” kelimesi, esas nüshada “en min” olarak geldi. “min” “H” ve “Z” nüshalarından düşmüştür. Bunun doğrusu ise “min en yetiye” şeklindedir.

²³¹⁰ “demen” kelimesi “H” nüshasından düşmüştür.

²³¹¹ Bu ifade İmam Muhammed'in Muvatta'ında böyledir. Yahya'nın Muvatta'ında ise şöyle denilmektedir: Bize Salim b. Abdullah ile Süleyman b. Yesar'a sordular.-s. 20. Menfaatın acele edilmesinde es-Sıka'dan Süleyman b. Yesar'dan ve es-Sıka'dan İbn Ömer'den -bu, İbn-ül Kasım'ın Muvatta'ında olduğu gibi Nafi'dir.

hayızlı bir kadın²³¹² tuhur olduğu zaman ve gusül almadan önce kocası kendisine yaklaşabilir mi diye sordular. Onlar, hayır, gusül edinceye kadar yaklaşamaz, diye cevap verdiler, diye haber verdi.²³¹³

Muhammed, Malik b. Enes'ten onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah İbn Ebu Bekir, halası²³¹⁴ ve Zeyd b. Sabit'in kızı²³¹⁵ yoluyla bana haber verdi ki, kadınların²³¹⁶ gecenin son üçte birinde²³¹⁷ temiz olup olmadıklarını öğrenmek istiyor ve kandil ışığında tuhurlarına²³¹⁸ baktıkları²³¹⁹ haberi ona (Zeydin kızına) ulaştı. Böylece o (Zeydin kızı), bundan dolayı onları ayıplamış ve (sahabe) kadınları böyle bir davranışta bulunmazlardı, demiştir.²³²⁰

Muhammed bize Yemame²³²¹ kadısı Eyüb b. Utbe el-Yemami²³²² den onun şöyle dediğini rivayet ett: Yahya b. Ebi Kesir²³²³, Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'ın şöyle dediğini haber verdi: Ben Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habibe'ye istihazalı kadının durumunu sordum. O, bu kadın hayızlı olduğu günlerde namazı bırakır, sonra gusül eder ve her namaz (vakti) için abdest alır ve namazını kılar dedi.²³²⁴

(Muhammed), Muhammed bize Malik b. Enes'ten onun şöyle söylediğini rivayet etti, dedi: Alkame²³²⁵ bana Hz. Peygamber'in eşi Hz. Aişe'nin cariyesi olan annesinden²³²⁶ onun şöyle dediğini haber verdi: Kadınlar içinde²³²⁷ hayızdan sarımsak olmuş pamuk bulunan²³²⁸ hayız sargı bezlerini²³²⁹ Hz. Aişe'ye gönderiyorlardı.²³³⁰ O da

²³¹² “el-haizun” kelimesi “H” nüshasında “el-hayzu” olarak geldi ki, bu yanlıştır.

²³¹³ İmam Muhammed bunu Muvatta'ında (s. 77) Karısı Hayızlı iken ona yaklaşan ve ilişki kuran adam bahsinde rivayet etti. Yahya bunu Muvatta'ında (s. 20) Karısı hayızlı iken kocasına ondan helal olan şeyler bahsinde rivayet etti.

²³¹⁴ İbn-ül Hizza şöyle dedi. Bu Abdullah İbn Ebi Bekr'in dedesinin halası olan Amrat-ü bint-i Hazm'dir. Bu hanım eski sahibelerden olup mecazi olarak onun halası denilmiştir. Cabir ondan rivayet etmiştir. Böylece ondan gelen rivayette Zeyd'in kızından – denilmiş ve sonra (da hadis rivayet edilmiştir.). Onun hakiki halası olan Ümmü Amr veya Ümmü Gülsüm de kastetilmiş olma ihtimali de vardır. Et-Talik-ul Mümecced'den naklen el-Fetih'te böyle denilmektedir. S. 81.

²³¹⁵ “ibnetü” (kızı) kelimesi nüshalarda “ebihî” (babası) olarak gelmiştir ki, bu fahiş bir hatadır. Yahya'nın Malik'in Muvatta'ındaki ifadesi “binti” (kızı) şeklindedir. El-Fetih'te şöyle denilmiştir: Zeyd'in, Hasene, Umra ve Salim b. Abdullah İbn Ömer'in eşi olan Ümmü Gülsüm olmak üzere kızları vardı diye açıkladılar. Bu şekliyle sanki burada bu kadın müphem kalmıştır. Et-Talik el-Mümecced'den alıntıdır s. 81.

²³¹⁶ “künne” kelimesi Muvatta'da böyledir. Fakat o, nüshalardan düşmüştür. Biz onu Muvatta'dan alıp ilave ettik.

²³¹⁷ “min” kelimesi Muvatta'da böyledir. Nüshalarda bunun yerine “fi” harfi gelmiştir.

²³¹⁸ “ila” kelimesi nüshalardan düşmüştür. Ancak biz onu Muvatta'dan alıp ilave ettik.

²³¹⁹ “fe yenzurne” kelimesi Yahya'nın rivayeti olarak İmam Malik'in Muvatta'ında böyledir. Nüshalarda ise yanlışlıkla “feyenzurune” olarak gelmiştir.

²³²⁰ İmam Muhammed bunu Muvatta'ında (s. 81) “Kadının sarılık ve bulanıklığı görme bahsinde rivayet etti. Malik de bunu Muvatta'ında (s. 20) “Hayzın tuhru” bahsinde Yahya rivayetiyle tahrîç ett.

²³²¹ “el-Yemame” kelimesi “A” nüshasında yanlış olarak “et-tühame” şeklinde gelmiştir.

²³²² “el-Yemami” nüshalarda “es-sami” olarak geldi. Doğrusu “el-Yemami”dir.

²³²³ “Yahya b. Ebi Kesir” ismi “A” ve “Z” nüshasında böyledir. Bu “H” nüshasında ise “Yahya bike kesir” şeklinde gelmiştir ki bu doğru değildir.

²³²⁴ Bu kitabın yazarı İmam Muhammed, bu hadisi Kitab-ül Asar'ında (I, 89) rivayet etti. Ümmü Habibe Hz. Peygamber'e sordu. Merfu olarak. (nakletti).

²³²⁵ Bu zat, Muvatta'da olduğu gibi, Alkame b. Ebi Alkame'dir.- O, Teyma'lıdır. Tehzib ricalindedir. Altı hadis imâmı ondan rivayette bulunmuştur.

²³²⁶ Bu kadının adı Mercane'dir, o, Tehzib'de adı geçen ravilerdendir. Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai ondan gelen rivayetleri almış ve Buhari de aynı rivayeti “Raf'ul Yedeyn Fi's salati” adlı hadis cüzüne almıştır.

²³²⁷ “fiha” kelimesi iki Muvatta'da da böyledir. Nüshalarda ise vav harfi ziyadesiyle “ve fiha” şeklinde gelmiştir.

²³²⁸ “fihi” kelimesi iki Muvatta'da da böyledir. Fakat nüshalarda ise “fiha” şeklinde gelmiştir ki, bu bir değildir.

²³²⁹ Muvatta'da ve nüshalarda rivayet böyledir. Muvatta'da Malik'in rivayeti ise hayız kanını Hz. Aişe'ye namaz kılmak için soryorlardı. O da şöyle diyordu, şeklindedir.

²³³⁰ “kane” kelimesi iki Muvatta'da da böyle geldi. Bu nüshalarda ise “künne” şeklindedir.

bakıp acele etmeyin, beyazlık halini görnceye kadar bekleyin, diyordu. –O bununla hayızdan temizlenmeyi kastediyordu.²³³¹

Hayız Bölümü burada sona erdi. İnşallah bundan sonra Hıristiyan kadının hayız bahsi gelecektir.²³³²

HRİSTİYAN KADININ HAYZI²³³³

Muhammed şöyle dedi: Hıristiyan bir kadın hayız görür, kanı kesilir sonra bu kadın namaz vakti geçmeden ve gusül almadan önce müslüman olur. Daha önce boşamış olduğu bu kadına kocasının dönme hakkı var mıdır? Eğer buna hayır, dersiniz? Çünkü bu kadının tuhru kanın kesilmesiyle olmuştur. Zaten bu hıristiyan kadından kanın kesilmesi demek onun tuhur olması demektir. Kocasını müslüman olan ve sonra kendisi de müslüman olmuş bulunan ve kanı kesilmiş olan bu Hıristiyan kadın hakkında ne dersin²³³⁴ o gusül etmeden önce kocası ona yaklaşabilir mi? Eğer yaklaşamaz, dersiniz, hâlbuki o hayız bitmiş ve kanı kesilmiş olmakla temiz olmuştur, (değil mi?) Eğer kocası ona yaklaşabilir dersiniz, (öyleyse) bu kadın Kuran okuyabilir mi? Hıristiyan biri olduğu halde kanın kesilmesiyle onun temiz olduğu doğru mudur?²³³⁵ Kocasının onunla ilişkide bulunması helal olur mu? O müslüman olduğu zaman tekrar hayız geldiğinde gusül alıncaya kadar kocasının onunla ilişki kurması helal olmaz. Fakat o müslüman olmadan önce kocasının onunla ilişki kurması helal olur mu? İslam bu adama nereden haram²³³⁶ kılıyor? Hayızdan temizlenip suyu bulamadığı halde böylece teyemüm alıp namazını kılmada ve kocasına kendisiyle ilişki kurmasının helal olmasında²³³⁷ bu kadın müslüman kadına benzer mi? Sonra kadının suya gücü yetti ve ona gusül etmesi farz oldu. Hâlbuki o suyu bulmadan önce onunla ilişki kurmak helal idi değil mi? Onunla ilişki kurulduktan sonra bu nasıl olur da haram olur? Bu, evvelki Hıristiyan kadına benzer mi?

İlk Hıristiyan kadın bu tuhrunu bir ramazan gecesinde görse ve onun geceleyin vücudunun bir kısmını yıkayacak kadar bir vakti olsa ve sonra onun bir kısmı kaldığı halde sabah olsa böylece o, sabahtan önce müslüman olmuş olur. Böylece bu konuda ben, içimde onun orucunun tam olduğu kanaatini taşıyorum. Eğer o bedeninin bir kısmını gündüzleyin yıkamış olsa o, bugünün orucunu kaza eder mi ne dersin? Çünkü sen, bu kadının tuhrunun kanının kesilmesi olduğu ve onun tuhrunun gusül etmesi olmadığını iddia ettiniz. Buna göre kocasının onunla cinsel ilişkide bulunma hakkı var mıdır? Çünkü bu kadın bir Hıristiyan olduğu halde gusül etmeden önce o, kanın²³³⁸ kesilmesi cihetiyle temizdir. Eğer sen adam kadınla cinsel ilişki kuramaz dersiniz; öyleyse bu konuda oruç tutma ile ilişkide bulunma arasındaki fark nedir? O şöyle cevap verdi: Hıristiyan kadının kanının kesilmesi, onu tuhur yapar. Kocasını, o gusletmeden önce ve müslüman olduktan sonra onunla cinsel ilişkide bulunur. Eğer o boşanmış ise, müslüman olduktan sonra ve gusül almadan önce kocasının boşanmadan vazgeçip ona dönme hakkı yoktur. Eğer kadın boşanmış ise üçüncü hayzında onun kanın kesilmesinden sonra artık kocası ona dönemez.

²³³¹ “elhayzu” kelimesi Muvatta’da Yahya rivayeti olarak “el-hayzati” şeklinde geldi. Hadisi tahric ettikten sonra Muhammed şöyle dedi: Biz bu görüşü alıyoruz. Zaten kadın kırmızılığı, sarılığı veya bulanıklığı gördüğü müddetçe saf beyazlığı görünceye kadar o, temizlenmiş olmaz. –Bu Ebu Hanife’nin görüşüdür. –Eh. S.81.

²³³² Esas nüshada böyledir. Fakat “H” ve “Z” nüshalarında bu cümle yoktur.

²³³³ Bu konu Muhtasarda bulunmamaktadır.

²³³⁴ “tekülü” kelimesi nüshalarda böyledir. Halbuki bunun doğrusu sözün gelişine göre “tekulune” olmalı.

²³³⁵ “yestekiyumu” kelimesi “H” nüshasında böyledir. A ve Z de ise “testekiyumu” şeklinde gelmiştir.

²³³⁶ “yuhrimuhu” kelimesi “H” nüshasında “tuhrimuhu” olarak geldi. Doğrusu “yuhrimuhu”dur.

²³³⁷ “halle” kelimesi “H” nüshasında “hallet” olarak gelmiştir ki bu bir yanlışlıktır.

²³³⁸ “ed-demü” kesilmesi “H” nüshasından düşmüştür.

Teyemmümlü bu kadın bu teyemmümüyle namaz kıldığı zaman kocasının kendisine yaklaşması caiz olur. Fakat bu kadın Kurani ancak suyu bulamadığı müddetçe okuyabilir. Böylece o, teyemmüm alıp namaz kıldığı zaman suyu bulursa onun gusül etmesi üzerine farz olur. Bu sebeple o gusül edinceye kadar Kuran okuyamaz. Çünkü o cünüp²³³⁹ olan kadından daha güzel bir halde değildir. Hâlbuki kocası onunla ilişkide bulunabilir. Hıristiyan kadın da böyledir; o kanı kesildikten sonra müslüman olduğu zaman gusül edinceye kadar Kuran okuyamaz. Çünkü onun hayız kanı kesilmiştir. Sen biliyorsun ki, gusül etmek onun üzerine farz olmuştur. Hayızdan veya cünüplükten dolayı üzerine gusül etmesi farz olmuş her bir kadın yıkanmadıkça Kuran okuyamaz.

Bir kadın, yatsı namazı vaktinde gecenin evvelinde temiz olup böylece (hayzın) tam beyaz halini gördü. Fakat o, namazı kaçıracağı vakte veya gusül almayı ve namaz kılmayı geciktirecek zamana kadar kanın tekrar gelmesinden korkuyor. Böylece bu kadın bu durumda²³⁴⁰ ne yapabilir? Bu halde yatsı namazının vakti ne zamandır? O her bir namaz vaktinde temiz olduğu zaman durumu nedir, fakat o kanın²³⁴¹ tekrar gelmesinden korkmaktadır? Bu durum, gecenin evvelinde temiz hale gelmiş bir kadında²³⁴² nasıl olur? O gusül etmeyi hangi zamana kadar geciktirme yetkisine sahiptir? Gecenin yarısında veya üçte birinde ona temizlenmek zor geleceği için eğer o yatsı namazı vaktinde acele eder ve yıkanır, böylece o gusülde acele etmiş, namazı kılmış ve uyumuş olursa ne dersin böyle yapmak onun için müstehab olur mu? Eğer o bunu yapsa ve uyusa, sonra uyuduğu gibi temiz olarak sabah namazı vaktinde uyanırsa, ancak o kanın gecenin bir kısmında tekrar gelip gelmediğinden ve sonra kesildiğinden pek emin olmaz. Belki hayız o uyurken tekrar gelmiş olabilir ve bu onun hayız günlerinde ya da on gün içinde olabilir. Onun uyumadan²³⁴³ önce almış olduğu gusül onun için yeterli olur mu? Yoksa sen onun içine düşen bu şüpheden dolayı ona yeniden gusül etmesini önerir misin? Ben bu kadının gecenin ilk yarısı geçmeden önce gecenin bu ilk yarısından gusül edip namazını kılacak şekilde bir zaman kalıncaya²³⁴⁴ kadar gusül etmeyi ve namaz kılmayı geciktirmesini isterim. Fakat o, eğer acele eder, gusül alır ve namazını kılsa²³⁴⁵ bu da onun için yeterli olur. Eğer o, temiz halde iken uyumuş ve uyanmış ise, gusül aldıktan sonra bir kan geldiğini kesin olarak bilinceye kadar birinci hal üzere olur.

Burada hayız bahsi bitti. Hamd âlemlerin Rabbine mahsusuttur. Ey Rabbim! Bağışla ve rahmet et.²³⁴⁶ Bundan sonra zekât bölümü gelmektedir.

İslam hukuçuları tarafından İmam Muhammed'in Mabsut adıyla bilinen Kitab-ül Asl'ın birinci cildi burada sona erdi. Bundan sonra Zekât bahsi ile başlayan ikinci cilt geliyor.

---

²³³⁹ “el-cünüb” kelimesi “H” nüshasında müstensihin yanlışlığı ile bir vav harfi ilave edilmiş ve “ve’l cünübü” olarak gelmiştir.

²³⁴⁰ “fe tekunü” kelimesi “A” nüshasında “fe yekunü” olarak gelmiştir.

²³⁴¹ “ed-demü” kelimesi “H” nüshasında böyledir. Bu kelime “A” ve “Z” nüshalarında yoktur.

²³⁴² “yekünü haza fi” ifadesi “A” nüshasında “tekunü fi haza” olarak geldi.

²³⁴³ “en-nevmü” kelimesi “H” nüshasında “el-yevme” olarak gelmiştir. Bu yanlışdır.

²³⁴⁴ “yebka” kelimesi “A” nüshasında “tebka” olarak gelmiştir ki, bu bir şey ifade etmez.

²³⁴⁵ “ve sallet” kelimesi “H” nüshasında “fe sallet” olarak gelmiştir.

²³⁴⁶ Bu cümleler nüshalarda böyledir. Fakat “H” ve “Z” nüshalarında “Hamd âlemlerin Rabbine mahsusuttur.” cümlesi yoktur.